T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Dili Bilim Dalı

Doktora Tezi

ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ
(GRAMER-METİN-DİZİN)

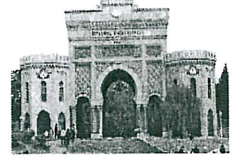
Mehmet Turgut BERBERCAN
2502080299

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Özcan TABAKLAR

İstanbul 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM** Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2502080299** numaralı **MEHMET TURGUT BERBERCAN'ın** hazırladığı **"ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ (METİN-GRAMER-DİZİN)"** konulu **~~YÜKSEK LİSANS~~ / DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 35.Maddesi uyarınca **05.08.2011 CUMA** günü **saat:14.00**'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ...Kabulü............'ne (1) **OYBİRLİĞİ /O~~YÇOKLUĞUYL~~A** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.MUSTAFA ÖZKAN	Kabul	
PROF.DR.OSMAN FİKRİ SERTKAYA	kabul	
PROF.DR.GÜLŞEN SEYHAN ALIŞIK	kabul	
DOÇ.DR.HATİCE TÖREN	Kabul	
YRD.DOÇ.DR.ÖZCAN TABAKLAR	Kabul	

ÖZ

ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ

Mehmet Turgut BERBERCAN

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Timur Han zamanında, XIV. asrın sonunda Sibicâbî mahlaslı bir müellif tarafından meşhur İranlı şair ve edip Sa'dî'nin Farsça "Gülistan" adlı eserinden Klasik Öncesi Çağatay Türkçesine tercüme edilmiş "Gülistan-ı Türkî (Türkçe Gülistan veya Çağatayca Gülistan Tercümesi)" adlı eser konu edilmiştir. Eserin, içerdiği karışık dilli diyalektolojik yapı ve arkaik dil unsurları ile Türk dili araştırmaları için büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Çalışmada, Arap harfleriyle nestalik stil kullanılarak yazılmış orijinal metin, transkripsiyon (çeviriyazı) metoduyla Latin harflerine çevrilerek deşifre edilmiş, elde edilen filolojik veriler vasıtasıyla eserin dili incelenmiş; yazım özellikleri, fonolojik ve morfolojik yapısı aydınlatılmış, hazırlanan alfabetik esaslı gramatikal dizin ile içerdiği söz varlığı ortaya konulmuştur. Araştırma neticesinde eserin Türk dilinin gelişim seyri içindeki yeri ayrıntılı olarak tespit edilmiş ve böylelikle Türk dili ve edebiyatı tarihinin aydınlatılmasına ve Türkoloji araştırmalarının gelişimine bir katkı sağlanmıştır.

ABSTRACT

CHAGATAY TRANSLATION OF THE GULISTAN

Mehmet Turgut BERBERCAN

The topic of this PhD thesis is the examination of the manuscript Gülistan-ı Türkî (Turkish Gulistan or Chagatay Translation of the Gulistan) which was translated from the Persian book Gulistan by famous Persian poet and writer Sa'dî to Pre-Classical Chagatay by an author who used the nickname Sibicâbî during the period of Khan Timur, at the end of the XIVth century. Its dialectological structure with mixed languages and the archaic linguistic elements render the manuscript immensely important for studies on the Turkish language. In the work, the original text written in Arabic letters in the nestalik style was deciphered into Latin letters via transcription method. By means of the philological data gained from the deciphered text, the language of the manuscript is studied; its orthographical, phonological and morphological structure is elucidated; and the vocabulary of the text is presented in the grammatical index provided in alphabetical order. As a result of the research, the position of the manuscript in the developmental process of the Turkish language is determined in detail and thus a contribution is made towards the illumination of the history of the Turkish language and literature and the advancement of Turkology studies.

ÖNSÖZ

Sa'dî'nin meşhur Gülistan adlı eseri M. 1397-1398 yılında, Timur'un torunu veliaht Muhammed Sultan'a ithafen, Sibicâbî mahlaslı bir edip tarafından adaptasyon metodu kullanılarak Farsçadan Klasik Öncesi Çağataycaya tercüme edilmiştir. Gülistan-ı Türkî (Türkçe Gülistan veya Çağatayca Gülistan Tercümesi) adını alan bu tercüme Türk edebiyatındaki ikinci Gülistan tercümesidir. Harezm Türkçesinden Çağatay Türkçesine geçişi tanıklayan, dil özellikleri bakımından Harezm Türkçesinin son, Çağatay Türkçesinin ise ilk eseri olma özelliği taşıyan bu eserin, Türk dili araştırmaları açısından, Türk dilinin gelişim seyrini aydınlatacak önemli bir noktada bulunması dolayısıyla bir an önce ele alınması gerekmekteydi. Böyle bir ideale hizmet etmek üzere sunduğumuz bu çalışma ile Türk dili araştırmalarına katkı sağlamanın gururunu ve Türkolojinin kaynaklarına bir eser daha kazandırmanın mutluluğunu duymaktayız.

Müteveffa Profesör Janoš Eckmann, 1966 ve 1967 yıllarında Londra'da British Museum'da incelemeler yaparken, daha önce Zeki V. Togan'ın dikkatini çeken ve 1960'ta İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi'nde tek satır notla tanıttığı bu eseri, ayrıntılı bir şekilde inceleme imkânı bulmuş ve 1968'de, sekiz sayfalık bir makaleyle TDAY Belleten'de bilim dünyasına tanıtmıştı. 2007-2008 akademik yılında öğrenci değişim programına katılma hakkı kazanarak İngiltere'de University of London School of Oriental and African Studies'te iki sömestir eğitim gördüm. Londra'daki öğrencilik dönemimde bir yandan British Museum ve British Library'de çeşitli incelemeler ve araştırmalar yaptım. O dönemde incelediğim eserlerden biri de bu çalışmanın konusunu teşkil eden Gülistan-ı Türkî'dir.

Çalışmamız III ana bölüm halinde hazırlanmıştır. Eserin Türk dili ve edebiyatı tarihi bakımından künyesinin verildiği, tercüme yapısının değerlendirildiği ve muhteva açısından karşılaştırıldığı giriş bölümünden sonra, I. bölüm "Gramer" başlamaktadır. Bu bölümde eserin yazım özellikleri belirtilmiş, fonolojik ve morfolojik yapısı üzerine ayrıntılı dil incelemesi yapılarak eserin dili aydınlatılmıştır. II. bölüm "Metin (Transkripsiyon)"dir; eserin Arap harflerinden Latin harflerine çeviriyazısı hazırlanmış, metin deşifre edilmiştir. "Notlar" adını alan ara bölümde ise,

metinde karşılaşılan gramatikal ve etimolojik problemler tartışılmış, çeşitli tespitler yapılmıştır. III. bölümde, metnin alfabetik esaslı gramatikal dizini oluşturulmuş (Dizin programı Cibakaya 2.2 kullanılmıştır.), eserin söz varlığı ortaya konulmuştur. Ayrıca Ekler'de, eserde geçen Arapça ya da Farsça iktibas ve ilâvelerin Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Bu eser üzerindeki incelememiz doktora tezi olarak sunduğumuz bu çalışma ile sınırlı kalmayacak, devam edecektir. Çok yakında çalışmamızı neşredecek ve bilim dünyasının geniş ölçüde istifadesine sunacağız.

Öncelikli olarak Prof. Dr. J. Eckmann'ı saygıyla anıyor, bu çalışma ile ruhunu şad ettiğimize inanıyoruz. British Library'de çalışırken hiçbir yardımı esirgemeyen ve Gülistan-ı Türkî'nin kopyasını tedarik etmeme yardımcı olan Sir Dr. M. I. Waley'e, Gülistan-ı Türkî'yi doktora tezi olarak çalışmamı tavsiye eden ve filolojik bilgisinden istifade ettiğim Prof. Dr. Osman F. Sertkaya'ya, engin bilgisine başvurduğum Prof. Dr. Kemal Eraslan'a, elektronik kaynaklarını benimle paylaşma lutfunda bulunan Prof. Dr. Uwe Bläsing'e, verdiği maddî ve manevî destekten ötürü Prof. Dr. Muhammet Yelten'e ve çok değerli bilgi ve görüşleriyle çalışmamı yöneten danışmanım Yrd. Doç. Dr. Özcan Tabaklar'a teşekkür etmeyi keyifli bir vazife sayarım.

Mehmet Turgut BERBERCAN
Büyükçekmece, 2011

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR, SEMBOLLER VE İŞARETLER LİSTESİ

A. Kısaltmalar

Ar.	=	Arapça
ayr.	=	ayrıca
Çin.	=	Çince
dn.	=	dipnot
Etü.	=	Eski Türkçe
Far.	=	Farsça
Gr.	=	Grekçe
ins.	=	instrumental eki
ka.	=	kişi adı
Kü.	=	kelime üstüne yazılmış
Lat.	=	Latince
Moğ.	=	Moğolca
Mş.	=	metindeki şekil
Peh.	=	Pehlevice
Sk.	=	sayfa kenarında bulunan kelime, ibâre
Soğ.	=	Soğdca
Stk.	=	satır kenarında bulunan kelime, ibâre
Tü.	=	Türkçe
ya.	=	yer adı

B. Semboller ve İşaretler

A, I, U	= sırasıyla a/e, ı/i, u/ü değişmesi
G, K	= sırasıyla g/ġ, k/ḳ değişmesi
~	= alternans okuyuş, benzer şekil
Ör→	= metinden seçilmiş örnek kelime, ibâre
-	= ayrı yazılan ya da satır başında kalan ek, kelime parçası; birleşik yazılmış kelime; alıntı kelimelerdeki birleşik yapı, tamlama; fiil kökü, fiil kök ya da gövdesine eklenen yapım ya da çekim eki
+	= eklenen kelime veya şekil; isim kök ya da gövdesine eklenen yapım ya da çekim eki
>	= bu şekli izler
<	= bu şekilden gelir; bu dilden alıntı
[…]	= tahribat sebebiyle teşhis edilemeyen kelime
[……]	= tahribat sebebiyle teşhis edilemeyen birden fazla kelime
{ }	= metinden çıkarılan kısım
[ ]	= metne eklenen harf, hece ya da kelime
/ /	= fonem ya da morfem parantezi
*	= tahmin edilen şekil; tespit edilememiş kök ya da gövde, ek

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

ا	a, e, ā	ض	ż
آ	ā	ط	ṭ
او	o, ö, u, ü	ظ	ẓ
اي	é, ı, i	ع	ʿ
ب	b, p	غ	ġ
پ	p	ف	f
ت	t	ڤ	w
ث	s̱	ق	ḳ, w
ج	c, ç	ك	k, g
ح	ḥ	ل	l
خ	ḫ	م	m
د	d	ن	n
ذ	ḏ, ẕ	نك	ŋ
ر	r	ه	h, a, e
ز	z	و	o, ö, u, ü, ū, ō, v
ژ	j	ۋ	w
س	s	ى	é, ı, i, ī, ī̊, y
ش	ş	ء	ʾ
ص	ṣ		

G İ R İ Ş

(I N T R O D U C T I O N)

1. GÜLİSTAN

İran edebiyatının şaheserleri arasında gösterilen Farsça Gülistan kitabı, Sa'dî mahlasıyla nam bulmuş şair edip Ebu Abdullah Musarrifüddin bin Muslihiddin el-Şirazî [1213?-1292] tarafından, o devirde Moğollara tabi olan Şiraz'da hüküm süren Türk kökenli Salgurlu hanedanından Ebu Bekir b. Sa'd b. Zengî'nin oğlu veliaht II. Sa'd adına 1258'de telif edilmiştir.[1]

İlk tahsilini memleketi Şiraz'da tamamlayan Sa'dî, Şiraz'ın Moğol istilasına uğraması üzerine tahsiline önce İsfahan'da, sonra Bağdat'ta Nizamiye medresesinde devam etmiştir. Anadolu ve Türkistan dahil hemen hemen bütün şark memleketlerini gezdiği ve başından türlü türlü maceraların geçtiği rivayet edilen Sa'dî, 1257'de Şiraz'a dönerek önce Bustan adlı eserini yazmış ve bir yıl sonra, 1258'de, adını tüm dünyaya duyurmasını sağlayacak olan Gülistan adlı meşhur eserini kaleme almıştır.[2] Toplam 22 ya da 23 eseri[3] bulunduğu bilinen Sa'dî'nin en meşhur eseri Gülistan'dır.

Literatürde, "makame" olarak bilinen tarzda yazılmış olan Gülistan, klasik Doğu edebiyatında adet olduğu üzere; münacat, na't, sebeb-i telif ve eserin sunulduğu hükümdar için yazılmış methiye kısımlarının tertibiyle başlar. Eser, sekiz bölümden (bâb) müteşekkil olup bu bölümler sırasıyla, "1. Padişahların hal ve tavırları (*bāb-ı evvel der-sīret-i pād-şāhān*)", "2. Dervişlerin ahlakı (*bāb-ı düvüm der-aḫlāḳ-ı dervişān*)", "3. Kanaat etmenin faziletleri (*bāb-ı siyüm der-fażīlet-i ḳanāʿat*)", "4. Susmanın faydaları (*bāb-ı çehārum der-fevāyid-i ḫāmuşī*)", "5. Aşk ve gençlik (*bāb-ı pencum der-āşḳ u cüvānī*)", "6. Güçsüzlük ve ihtiyarlık (*bāb-ı şeşüm der-żaʿf u pīrī*)", "7. Terbiyenin tesiri (*bāb-ı heftüm der-teṡīr-i terbiyet*)" ve "8. Sohbet adabı (*bāb-ı heştüm der-ādāb-ı ṣoḥbet*)" başlıklarıyla tanzim edilmiştir. Her bölümün içinde muhtelif hikayeler bulunur. Bu hikayelerde; ders verici, kıssadan hisse çıkaran, yer yer nüktedan olabilen, belli bir tefekkür neticesinde vücut bulmuş hikmetli

[1] Tahsin Yazıcı, "Sa'di", **İslam Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1966, s. 37.
[2] Ayrıntılı bilgi için bkz. James Ross, **Sadi: Gulistan or Flower Garden**, Walter Scott Ltd., London 1823, s. 1-60; Haydar A. Diriöz, "Şirazlı Şeyh Sa'dî", **Milli Kültür**, Yıl:1, C. I, S. 12, Aralık 1979, s. 55-61.
[3] Ross, **a.g.e.**, s. 21-22; Edward B. Eastwick, **The Gulistan or Rose-Garden of Shek Muslihu'd-din Sa'di of Shiraz**, Trübner's Oriental Series, Second edition, Trübner & Co., Ludgate Hill, London 1880, s. xxv; Yazıcı, **a.g.e.**, s. 38; Diriöz, **a.g.e.**, s. 59.

mesajlar bulunur. Her hikaye, hikayedeki fikri destekleyici Farsça ya da Arapça şiirlerle beslenmiş; ayet ve hadis iktibasları yahut atasözlerinin telmihi yoluyla süslenmiştir.

Eserdeki hikayelerin bir kısmı Sa'dî'nin kendi müşahadelerine, bir kısmı da duyduklarına veya okuduklarına dayanmaktadır. Eser, üslup bakımından olduğu kadar, tertip bakımından da mükemmeldir. Bölümler sıralanırken, birbirleriyle olan irtibatları göz önünde tutulmuş, mensur ve manzum kısımlar arasında bir nispet sağlanmış ve fikirler veciz bir şekilde sehl-i mümteni ile ifade edilmiştir.[4]

Doğu düşüncesinin hikmet potasında eridiği yerde, Gülistan zuhur etmiştir. İslam ahlakının faziletleriyle yoğrulmuş olgun bir insanın tefekkür neticesinde vardığı yüksek dünya görüşüyle derin bilgi birikimi ve kesif müşahede imtizacından doğan Gülistan, yazıldığı dilin hudutlarını aşarak dünyaya mal olmuş, yazıldığı günden bu yana, insanlığın edebî, ruhî ve hatta siyasî gelişiminde pay sahibi olmuştur.

Ali N. Tarlan, Gülistan'a pek çok nazire yazıldığını ama hiçbirinin Gülistan'a benzemediğini kaydetmiş, eserin şarktaki tesir alanını ölçmek suretiyle Gülistan'ın orjinalitesini ortaya koymuştur.[5] Edward B. Eastwick, batıda yazılmış hiçbir eserin Sa'dî'nin Gülistan'ı kadar popülarite sahibi olamadığını belirterek Gülistan'ın batı dünyasında ulaştığı azametli şöhretin boyutlarını çizmiş; Avrupa, Gülistan'ın yazıldığı devirde ortaçağın karanlık havasını solurken, doğuda Gülistan gibi bir eserin yazılmasını manidar bir şekilde dile getirmiştir.[6]

Dünya klasikleri arasında yer alan Gülistan, batıda ve doğuda, hemen hemen bütün dünya dillerine tercüme edilmiş, defalarca basılmıştır. Gülistan'ın batıdaki ilk neşri, 1651'de, G. Gentius tarafından hazırlanan Latince tercümeyle birliktedir.[7] İlk tenkitli neşir, Ali Furugî tarafından yapılmıştır (Tahran, 1316).[8] İlk Türkçe tercüme ise 1391'de, Seyf-i Sarayî tarafından Kıpçak Türkçesiyle hazırlanan tercümedir.[9]

---

[4] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 38.
[5] Ali Nihat Tarlan, **İran Edebiyatı**, İstanbul 1944, s. 90.
[6] Eastwick, **a.g.e.**, s. vii.
[7] G. Gentius, **Musladini Sadi Rosarium Politicum**, Sive amoenum sortis humanae theatrum. De Persica in Latinum, Amsterdam 1651.
[8] Yazıcı, **a.g.e.**, s. 38.
[9] Ali Fehmi Karamanlıoğlu, **Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi**, TDK yay., Ankara 1989.

2. GÜLİSTAN'IN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINDAKİ YERİ

Geniş bir coğrafyada büyük bir şöhret kazanan Gülistan, Türk dünyasında büyük bir ilgi uyandırmıştır. Anadolu'da, Mısır'da ve Türkistan'da, Türk edebiyat muhitlerince büyük itibar gösterilen Gülistan, gerek üslûp gerekse muhteva yönüyle Türk şair ve edibini etkilemiş, edebiyat ve ilim yolunda ilerleyen herkesin asırlarca okuduğu, hikmetlerinden istifade ettiği bir başucu eseri haline gelmiştir.

Anadolu'da, XIV. ve XV. asırda yaşamış Türk şairler, Sa'dî'yi kendilerinden ayırt etmemişlerdir. Örneğin; Gülşehri, Sa'dî'nin ölümünden 25 sene sonra, 1317'de bitirdiği "Mantıku't-tayr" adlı eserinin yazılış sebebini rüyasında gördüğü Şeyh Sa'dî'den aldığı feyze bağlamış; Hatiboğlu, Letaifname'de (1414), "*Ol Celâlü'd-din-i Mevlânâ-yı Rûm / ol durur merd-i mu'azzam kıldugum / Hâce 'Attar u Nizâmü'd-din ki var / Hem Senâî Sa'dî Gülşehrî i yâr / 'Âşık u Elvân ki vardur i 'amû / Ahmedî Şeyhoğlu Dehhânî kamu / Hep bular küllî benüm şahumdur / Kimisi şemsüm kimi mâhumdur*" diyerek, Kemal Ümmi (ölm. 1475) ise, "*… kanı Sa'dî Celalü'd-din ü 'Attar / Veled Gülşehrî Elvân geldi geçti*" diyerek Sa'dî'yi, Hoca Dehhâni, Mevlânâ, Sultan Veled, 'Âşık Paşa, Gülşehrî, Şeyh Elvân-ı Şirâzî, Şeyhoğlu ve Ahmedî gibi kendilerinden saymışlar ve aynı sanat görüşünü paylaşan üstat olarak ilan etmişlerdir. Abdülhak Hamid Tarhan, 1915'te neşrettiği "Tayıflar Geçidi" adlı eserde, çeşitli muteber şahsiyetlerle beraber Sa'dî'yi de konuşturmuştur. Bu durum Sa'dî'nin Türk edebiyatındaki asırlarca süren şöhretinin uzunluğunu ve sürekliliğini gösterir.[10]

Türkler arasında tanınmaya başlayan Gülistan, Türk ediplerinde bu eserin Türk diliyle yazılmış bir versiyonunu oluşturma isteği yaratmış; böylelikle Türkler, Gülistan'ı kendi dillerinin lezzetiyle keşfetmişlerdir. Gülistan tercümelerinin ilki 1391'de, Mısır'daki Türk-Memlük muhitinde, Seyf-i Sarayî adlı bir edip tarafından Altınorda-Kıpçak Türkçesiyle kaleme alınan eserdir. İncelendiğinde, tercümeden ziyade bir adaptasyon mahiyeti taşıdığı anlaşılan bu eser, müellifinin Gülistan'ın aslına bağlı kalmak şartıyla, Türk diliyle yazılmış fakat bağımsız özellikler gösteren yeni bir eser yaratma amacı taşıdığını göstermektedir. Bu durum, Türk şair ve edibinin umumiyetle Fars edebiyatını model aldığını göstermekle beraber öz

[10] Diriöz, **a.g.e.**, s. 56.

kültürden gelen özellikleri kültürün taşıyıcı elementi olan milli dil vasıtasıyla ve adaptasyon metodunun sağladığı serbest hareket etme imkanını kullanarak tercüme esere naklettiğini de gösterir. Bu yolla sadece tercüme yapılmamış aynı zamanda Türk kültürünü taşıma misyonu yüklenen Türk dili, model alınan yabancı eserleri millileştirmiştir.

Macar Türkolog Janoš Eckmann'ın 1968'de yazdığı bir makaleyle tanıttığı[11] ve başka araştırmacılar tarafından düşülen bir iki not dışında adı kaynaklarda geçmeyen bir Gülistan tercümesi daha vardır. 1397 yahut 1398'de, ilk tercümeden 6-7 yıl sonra, Sibicâbî mahlaslı bir edip tarafından Klasik Öncesi Çağatay Türkçesiyle (Pre-classical Chagatay), "*Gülistan-ı Türkî*" adı altında hazırlanmış olan bu eser, Türk diliyle yazılmış ikinci Gülistan tercümesi olarak karşımıza çıkmakta, yazılış tarihi bakımından Türk dilinin inkişâf noktalarından biri üzerinde durması ve Türk dili tarihinin gelişim seyrini aydınlatan bir eser olması itibariyle Türkoloji araştırmaları için büyük önem taşımaktadır.

Gülistan'ın Anadolu sahasındaki yoğun tesiri yapılan çok sayıdaki tercümeden anlaşılmaktadır. İlk tercüme, Osmanlı devrinde, II. Murad zamanı alimlerinden Mahmud b. Kâdî-i Manyas'ın[12] yaptığı tercüme olarak kabul edilir. 1430'da tamamlanan tercüme, II. Murad'a sunulmuştur. Mahmud'un biri manzum biri mensur olmak üzere iki Gülistan tercümesi mevcuttur. Manzum tercümesinde aslına oldukça sadık kalmakla beraber zaman zaman bazı ilâveler de yapmıştır. Ancak bu tercüme yarım kalmış bir tercümedir. Mensur tercüme ise seçme ve muhtasar bir tercüme olup manzum kısımlar da mensur olarak tercüme edilmiştir. Manyaslı'dan sonra da pek çok tercüme ve şerh yapılmıştır. Bu tercüman ve şarihlerden bazıları şunlardır:[13] Şâhidî İbrahim Dede (ölm. 1550), Sürûrî Muslihiddin b. Mustafa b. Şâban (ölm. 1561), Ebü'l-Kâsım Mehmed b. Kâsım b. Ahmed (ölm. 1590), Şem'î (ölm. 1592-3), Sûdî Bosnevî (ölm. 1625), Ayşî Mehmed Efendi (ölm. 1651), Hasan Rıza Efendi (ölm. 1669), Babadâgî İbrahim Efendi (ölm. 1770), Sâib Ahmed Efendi (ölm. 1887), Mehmed Said Efendi (*Mülistan*, trcm. tar. 1874), Câfer-i

---

[11] Janoš Eckmann, "Sadî Gülistan'ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi", **TDAY Belleten 1968**, Ankara 1969, s. 17-29.
[12] Mustafa Özkan, **Mahmud Kâdî-i Manyâs, Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)**, TDK yay., Ankara 1993.
[13] **A.e.**, s. 3; ayr. bkz. İbrahim Olgun, "Türkçe Sadi ve Hafız Çevirileri", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 117-126.

Tayyâr b. Ahmed Sâlim (*Rehber-i Gülistan*, trcm. tar. 1890), Kilisli Rıfat (trcm. tar. 1941), Hakkı Eroğlu (*Gül Suyu*, trcm. tar. 1944), Hikmet İlaydın (trcm. tar. 1946), Yakup Kenan Necefzade (trcm. tar. 1965). Ayrıca, günümüzde popüler doğu klasikleri dizileri içinde neşredilmekte olan Sadık Yalsızuçanlar, Mehmet Kanar, Adnan Karaismailoğlu vd. tarafından hazırlanan tercümeler de mevcuttur.

3. ÇAĞATAYCA GÜLİSTAN TERCÜMESİ

3.1 Eserin Mahiyeti

3.1.1 Yazarı

Eserin beş yerinde geçen *Sibīcābī* adı (1/11, 2/3, 7/4, 12/9, 174/12), Çağatayca Gülistan Tercümesi'nin (*Gülistan-ı Türkî*) müellifinin mahlası olarak göze çarpar. Tezkireler dahil, hiçbir kaynakta adı geçmeyen bu edip hakkındaki mâlumatımız yok denecek kadar azdır. *Sayram* şehrinin diğer adı olarak bilinen *İsficâb*'ın fonolojik değişime uğramış bir varyantı olarak, eserde *Sibīcāb* yer adı (106/10) geçmektedir (*Sayram*[14] yer adı da eserde zikredilmiştir [3/4].). Bu durum, müellifin İsficâblı olduğunu göstermektedir (*sibīcābī* < *isfīcābī* ~ *ispīcābī*). Divanü Lugati't-Türk'te, *İsbicâb* yer adının bir Argu beldesi olarak belirtilmesi,[15] Sibicâbî'nin Argu Türklerinden olduğunu düşündürmektedir. *İsficâb*, yani *Sayram* şehri, bugünkü Kazakistan sınırları içinde olup Taşkent'in (*Şaş* ~ *Çaç*) kuzeyinde, Sirderya nehrinin doğu kesiminde bulunmaktadır.

Timur zamanında yaşamış bir şair olan Sibicâbî, eserini Timur'un oğlu olan Cihangir'in oğlu veliaht Muhammed Sultan'a ithaf etmiştir. Müellifin, Timur'dan sonra tahta geçmesi beklenen Muhammed Sultan'a yakın bir muhitten olduğu, medrese tahsili gördüğü, dönemin muteber edebiyat dili olan Farsçayı edebî tercüme yapacak kadar iyi seviyede bildiği anlaşılmaktadır. Tıpkı Kıpçakça Gülistan Tercümesi'ni yazan Seyf-i Sarayî gibi, Sibicâbî de bir şairdir. Anlama sadık kalmakla beraber, Gülistan'ın aslındaki şiirlerin birebir tercümesi olmayan beyitler

---

[14] Divanü Lugati't-Türk'te yer adı olarak geçmektedir: "Sayram: *İsbicab* dahi denen 'beyza' şehrinin adı. Bu şehre Saryam dahi denir (bkz. Besim Atalay, **Kaşgarlı Mahmud**, **Divanü Lugati't-Türk III**, TDK yay., Ankara 2006, s. 176.); Ahmet Yesevi'nin de memleketi olan Sayram, pek eski bir Türk şehridir. Hüeuen Tsang, seyahatı esnasında Talas (Tıraz)'ın iki yüz li cenub-ı garbisinde olan ve Çinlilerin *Pe-choei*, Türklerin *Aksu* dedikleri bu şehre uğramıştır. Kaşgarlı Mahmud'un İspicab'dan Balagasun'a kadar uzayıp giden yerleri Argu beldeleri saydığı düşünülürse Ahmet Yesevi'nin de Argu Türklerinden olduğu anlaşılır. Kaşgarlı Mahmud; Balagasun, Tıraz ahalisinin hem Soğdça hem de Türkçe konuştuklarını ve bundan dolayı Argu beldelerinde sakin ahalinin lisanında -yabancı tesirler sebebiyle- zaaf olduğunu da ilâve ediyor (bkz. Mehmet F. Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Akçağ yay., 10. bs., Ankara 2007, s. 150-153, dn. 29, 30.)."

[15] "… Balasagunlular Soğdca ve Türkçe kullanırlar. Talas ve Beyza şehirlerinin halkı dahi böyledir. Balasagun'a varıncaya dek İsbicab'dan sayılan bütün Argu şehirleri halkının dili çapraşıktır … (bkz. B. Atalay, **Kaşgarlı Mahmud**, **Divanü Lugati't-Türk I**, TDK yay., Ankara 2006, s. 30.)."

kaleme alan Sibicâbî, özgünleştirdiği bu şiirlerle tercümesine farklı bir ahenk katmıştır:

...
cefā birle cihānda bolma mevṣūf
vefā ḳıl ḳılmaġıl ḫayrıŋnı mevḳūf
öler sén yörgenip bir pāre opraḳ
yatur sén boluban topraḳda topraḳ
vefā éş-din ewürmegil yüzüŋni
yum özgelerge eḏgüdin közüŋni
sibīcābī maḥabbet müşkili-ni
bilür bilgen meŋiz ṣuret-ni çınnı
eger tirilsedi leylī vü mecnūn
bu defterni körüp bolġaydı meftūn (174)

Gülistan'ın aslındaki didaktik örgüyü ve İslamî tefekkür ile yoğrulmuş nasihat eden öğreticiliği muhafaza etmekle birlikte, Sa'dî'nin renkli anlatım tarzını Türkçe ifadelerle yakalayan kalender bir üslûbu vardır:

bī-çāre ṭabīb ṣabr buyurur
'aşḳ igi yürek baġrını köyrür
sén éşittiŋ mü bir şeker sözlüg
'asel érinlig ve ḳamer yüzlüg
ayttı 'āşıḳ-ḳa kizleyü bir söz
savsaŋ özüŋni salma bizge köz (147)
…
cāndın ġam u ġuṣṣa-sı yıramas
an-sız bu cihān maŋa yaramas (151)
...
yār vaṣlıdın er sére bilmes
cān anıŋ-sız cihān-nı ḫoş ḳılmas (151)
...
közüme ol ḳadd-ı serv ü leb-i ḳand
saldı yana 'aşḳ 'aḳl boynıġa kemend
tüşti yana ṣabr élige tārāc u gezend
bī-çāre köŋül almadı 'aşḳ işinde pend (167)

Sanatlı, ağdalı, çoğu zaman seciye başvuran bir nesir dili kullanan Sibicâbî, mensur kısımlarda, manzum kısımlara nazaran, eserin aslındaki anlama ve içeriğe daha sadık kalmıştır. Eserin aslındaki sekiz bölümü ve bölümlerin diziliş sırasını korumakla beraber, bir seçme yapmak suretiyle, her hikayeyi ve şiiri tercüme etmemiş, bazı hikayelerin sırasını değiştirmiş, bazı hikayeleri farklı bir bölümün

içinde değerlendirmiş, yer yer metne kendi ilâveleriyle birlikte küçük değişiklikler katmış ya da metni kısaltmıştır. Bu durum, öykünmeye dayalı olup kaynak metinden esinlenerek özgünlüğü olan Türkçe bir eser yaratma fikrinden ileri gelmiş olabilir. Sa'dî, kendi maceralarını birinci teklik şahısla tahkiye etmiştir. Sibicâbî, bu yerleri ya Sa'dî gibi birinci teklik şahısla ya da "*şeyh aytur rahmetullahi aleyhi*" ibaresiyle başlatmıştır.

3.1.2 Yazılış Tarihi

Timur döneminde, H. 800 yılında (M. 1397-98) tamamlanan Çağatayca Gülistan Tercümesi (*Gülistan-ı Türkî*), Timur'un torunu Muhammed Sultan'a sunulmuştur. Eserin girişindeki bir beyit bu tarihi açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

gül-istān luʿbeti-niŋ zīnetini
tüzüp türkī libāsın keydürürde
peyem-ber hicretige heşt-ṣad érdi
sibīcābī bu micmer köydürürde
…

Hz. Muhammed'in hicretinden 800 yıl sonra yazıldığı, yazılış amacının Gülistan'a Türkçe elbise giydirmek ve böylelikle Türkistan içine bir inci tanesi koyup Muhammed Sultan'ın adını ebedileştirmek olduğu belirtilmiştir:

murādı ḳoymaḳ érdi yād-gārī
bu taŋsuḳ dürrni türk-istān içide
anın derc étti gevher dürci yaŋlıġ
muḥammed atını sulṭān içide
…

Türk devletini bu devran içinde gökteki ay gibi sürekli kılması tanrıdan dilenmiş, yazılan eser vasıtasıyla lutfa ermek istenmiştir:

ilāhī devletin pāy-ende tut-ġıl
ḳamer barıça bu devrān içide
gül-istānda temāşā ḳılġalar ḫalḳ
ḳopılġay bende gūr-istān içide
aceb érmes éḏi-niŋ luṭfı tutsa
ḳulını raḥmet ü ġufrān içide (12)

Muhammed Sultan'ın hayatı çerçevesinde bakıldığında, eserin yazıldığı dönemin panoraması şu şekilde çizilebilir:

Cengiz Han'a ait ülkelerin taksiminde Harezm'in kuzey ve batı bölgeleri Cuci ulusuna; doğu bölgeleri Çağatay ulusuna bağlanmıştı. Cuci oğulları kendilerine ait bölgenin idaresini Kongrat kabilesi beylerine verdiler. Harezm'in doğu bölgelerinin de Kongratlara geçmesi üzerine Timur, Harezm'e yürüdü (1371). Yapılan savaşta Kongratlar yenilgiye uğradılar ve böylece bütün Harezm'in idaresi Timur'a geçti. Kongratların başı olan ve Timur'a yenildikten sonra kahırdan ölen Hüseyin Sufi'nin yerine geçen Yusuf Sufi, Timur'a itaat ettiği gibi Cengiz ahfadından Özbek Han'ın soyundan gelen Hanzade adlı kızı Timur'un oğlu Mirza Cihangir'e vermeyi vadetti. Yusuf Sufi sözünde durmayınca Timur yeniden Harezm'e girdi. Yusuf Sufi çeyizlerin hazırlanmakta olduğu bahanesi ile af diledi ve ardından 1374'te, Hanzade'yi Semerkand'a gönderdi.[16] Hanzade, Mirza Cihangir ile evlendi ve Timur'un gelecekte veliaht olarak göstereceği Muhammed Sultan'ı dünyaya getirdi. 1375'te Cihangir ölünce, Timur'un diğer oğlu Miranşah ile evlendirilmiştir.[17] Dolayısıyla Miranşah'ın oğlu olarak da anılmaktadır.[18]

Muhammed Sultan, Timur ile beraber pek çok sefere katıldı. İran'da ve Anadolu'da savaştı.[19] Timur'un, 1392'den 1397'ye kadar 5 yıl süren, İran üzerinden Irak, Doğu Anadolu, Kafkaslar ve Altınorda bozkırlarına kadar uzanan batı seferinde, komutan olarak İran'daki Kazvin ve Sultaniye bölgelerine gönderildi. Bu beş yıllık seferden dönen Timur; doğuya, Hoten ve Çin taraflarına bir sefer yapmayı düşündü. Bu sefere hazırlık maksadıyla Muhammed Sultan'ı 40.000 kişilik bir kuvvetle doğuya, Moğolistan taraflarına gönderdi. Değişen şartlar doğrultusunda, doğuya yapmayı düşündüğü seferi askıya alan Timur, 1398'de, Hindistan üzerine yürüdü. 1399'da, bol ganimet ve fillerle başkent Semerkand'a döndü. Hindistan seferinden sonra, torunu veliaht Muhammed Sultan'ı başkent Semerkand'ın koruyucusu olarak bırakıp 1399'dan 1404'e kadar sürecek olan sefere çıktı. Tekrar İran üzerinden, daha önce ele geçirdiği Azerbaycan, Doğu Anadolu, Gürcistan ve Irak'a uğrayıp Suriye'ye

---

[16] Timur'un Harezm'in hakimleriyle olan mücadelesi Zafername'de bütün ayrıntılarıyla verilmektedir (bkz. Nizamüddin Şamî, **Zafername**, Çev. Necati Lugal, TTK yay., Ankara 1987, s. 77-86.).
[17] İsmail Aka, **Mirza Şahruh ve Zamanı**, TTK yay., Ankara 1994, s. 9; **Timur ve Devleti**, TTK yay., Ankara 2000, s. 7.
[18] Eckmann, Muhammed Sultan'ın babası olarak Miranşah'ı göstermiştir (bkz. Eckmann, **a.g.e.**, s. 18.).
[19] Muhammed Sultan'ın doğumundan ölümüne kadar süren 28 yıllık dönemle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şamî, **a.g.e.**, s. 77-330.

girdi. Suriye'yi ele geçirdikten sonra Anadolu içlerine yöneldi.[20] Semerkand'daki torunu Muhammed Sultan'a bir mektup yollayarak Hulagu Han tahtının kendisine (Muhammed Sultan'a) tefviz edildiğini ve yanına gelmesini bildirdi. Anadolu'yu ele geçirmeye başlayan Timur, çeşitli bey ve şehzadelerini Anadolu'nun muhtelif bölgelerine gönderdi. Muhammed Sultan, Mirza Ebu Bekir ve bazı beylerle Osmanlı hazinesini ele geçirmek üzere Bursa'ya gönderildi. Bir süre Kayseri bölgesine geçen Muhammed Sultan, daha sonra Ankara'ya gönderildi. Timur, Şahruh'un kışladığı Uluborlu'dayken Muhammed Sultan'ın rahatsızlandığını öğrendi ve 1403 yılının martında Muhammed Sultan'ın ölüm haberi geldi.[21] Naaşı, Anadolu seferinden sonra Timur tarafından Semerkand'da yaptırılan, Gûr-i Emir adıyla da anılan, anıtmezara defnedildi. Bu anıtmezarda; Timur'un, Miranşah'ın, Şahruh'un ve Ulug Bey'in de kabirleri bulunmaktadır.[22] Anıtmezarın hemen bitişiğinde, ne yazık ki günümüze ulaşamamış olan, Muhammed Sultan'ın inşa ettirdiği bir medrese bulunmaktaydı.[23]

Zafername'de Muhammed Sultan'ın gelecek vadeden yiğit bir komutan olduğu, öyle ki Şehname kahramanı Rüstem'in destanlarının, Zal'ın şecaatının Muhammed Sultan'ın Kemah Kalesi'nin zaptında gösterdiği kahramanlık yanında gülünç kaldığı anlatılmaktadır. Timur'un Anadolu seferinde askerî yeteneğiyle dikkat çeken ve kilit noktalarda vazife alarak Anadolu'nun ele geçirilmesinde büyük pay sahibi olan Muhammed Sultan, ayrıntıları pek de bilinmeyen bir kaza sonucu 28 yaşında öldü. Zafername'de bu ölüm şöyle anlatılmıştır: "… dünya çemenzarı onun servi gibi boyu ile yüzlerce gülistanın hasedini uyandırıyordu. O devletin boylu boslu fidanı devrildi … herkes onun matemiyle, ebedî firkatiyle yandı. Emir Timur da bu acı karşısında metanetini muhafaza edemedi, gözlerinden inci taneleri gibi yaşlar ve nar taneleri gibi kanlı damlalar sakalının tellerinden süzülüp aşağı aktı ve hâl diliyle şu beyitleri okudu: … *din ikliminde kahraman olan bir akıllı ve hakim bir genç hasretle dünyadan geçti. O yetişmiş bir fidandı; fakat ne çare ki felek, hayat çeşmesinden ona su vermedi!*".[24] Muhammed Sultan, Timur'un veliahtı olduğu gibi,

[20] Bu dönemle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, TTK yay., Ankara 1989, s. 1-138.
[21] İ. Aka, **Mirza Şahruh ve Zamanı**, TTK yay., Ankara 1994, s. 23-27; Wilhelm Barthold, **Uluğ Bey ve Zamanı**, Çev. İsmail Aka, TTK yay., Ankara 1997, s. 32.
[22] Bkz. A. A. Semenov, "Gûr-i Emîr Türbesinde Timur'un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri", Çev. A. İnan, **TTK Belleten**, Ocak 1960, C. XXIV, S. 93, Ankara 1960, s. 139-163.
[23] İ. Aka, **Timur ve Devleti**, TTK yay., Ankara 2000, s. 118.
[24] Bkz. Şamî, **a.g.e.**, s. 300, 324-327.

İran tahtının, yani Cengiz Han'ın torunu İlhanlı hükümdarı Hulagu'nun tahtının da varisiydi. Özbek Han'ın soyundan gelen annesi Hanzade dolayısıyla Cengiz'in kanını taşıyordu. Oğlu veliaht Cihangir'in erken ölümü neticesinde Timur'un, Cengiz yasasına göre asaleti haiz ve tahta geçmeye müsait olan Muhammed Sultan'ı veliaht ilan etmesi çok anlamlıdır. Semerkand'da bulunmadığı bir zamanda vekil olarak Muhammed Sultan'ı bırakması, ona ne kadar güvendiğinin de açık bir göstergesidir. Muhammed Sultan'ın Semerkand'da medrese inşa ettirmesi, ilmin gelişmesini teşvik eden bir yapıda olduğunu göstermektedir. Daha hükümdar olmadan, hükümdar gibi kabul gördüğü, edip ve şairleri gözettiği, sanatı yücelttiği anlaşılmaktadır. Adına yazılmış olan Gülistan tercümesi bu durumu kanıtlayan önemli bir örnek olarak günümüze ulaşmıştır.

3.1.3 Nüsha Bilgisi

Eserin tek nüshası bulunmaktadır. British Museum'da saklanan eser India Office'de, Or. 11.685. koduyla kayıtlıdır.

Rieu Katalogu[25] çıktıktan sonra elde edilen Türkçe yazmalar arasında yer almakta olan eser, 1959'da Zeki V. Togan tarafından İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi'nde[26] zikredilen tek satır notu saymazsak, 1966-1967 yılları arasında, Londra'da, British Museum'da incelemeler yapan Macar Türkolog J. Eckmann tarafından tespit edilmiş ve bir makaleyle bilim dünyasına tanıtılmıştır.[27]

Aşırı derecede tahribata uğramış olan eser, British Museum yetkilileri tarafından tamir edilmeye çalışılmış, yırtık yerler özel bir işlemle yapıştırılmış ve ciltlenmiştir. Yeni cildin arka kapağından önceki ikinci sayfada şu not düşülmüştür:

Purchased from M. Minovi, 27 March 1939

"M. Minovi'den 27 Mart 1939'da satın alınmıştır."

Uzun süre İngiltere'de çalışmış olan İranlı şarkiyatçı Mojtaba Minovi, bulduğu bu eseri 1939'da, hesabına çalıştığı British Müzesi'ne satmıştır.

Kapakta, *688 Gülistān-ı Türkī* şeklinde bir kayıt ve Minovi tarafından yazılmış şu not bulunmaktadır:

---

[25] Charles Rieu, **Catalogue of the Turkish Manuscripts**, London 1888.
[26] Zeki V. Togan, "Londra ve Tahrandaki İslami Yazmalardan Bazılarına Dair", **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi (Review of the Institute of Islamic Studies)**, C. III, Cüz 1-2, 1959-1960.
[27] Eckmann, **a.g.e.**, s. 17-29.

The Gulistan of Sa'dī translates into Chaghati Turkish by a certain Sibīcābī in 800 A. H. for Muhammed Sulṭān, king of Turkistān. 16th century MS. Defective at begining & end: the first three leaves numbered 108-110 belong, in the same order, to the end of the MS.; fol. 1begins with part of translator's preface; little is lost from the two ends. 110 fols. February 1939 M. Minovi

Yaklaşık olarak, baştan 2-3 varak sondan 6-8 varak kopmuştur, kayıptır. Eldeki metin 110 varaktır (220 sayfa). Her sayfada 13 satır bulunmaktadır. Sadece 97., 193. ve 194. sayfalar 12 satırdır. Bazı sayfaların kenar boşluklarında, müstensih ya da kitabın eski sahiplerince karalanmış, eserle ilgisi olmayan muhtelif yazı, harf denemeleri bulunmaktadır. Metnin bazı kısımları rutubet ve deformasyon neticesinde okunamaz ya da zor okunur hale gelmiştir. Nestalik hatla, harekesiz, iri karakterler kullanılarak yazılan metnin birinci sınıf bir müstensih tarafından istinsah edilmediği görülmektedir. Eser, XIV. asrın sonunda telif edilmiş olsa da, eldeki metnin Minovi'nin ve Eckmann'ın[28] da belirttiği gibi, XVI. asırda Türkistan'da istinsah edildiği düşünülmektedir.

3.2 Eserin Dili ve Türk Dili Tarihi İçindeki Yeri

3.2.1 Dil-Tarihsel Perspektif

XIII. asırdan başlayarak XIV. asrın sonuna kadar, Harezm bölgesinde tesis edilen kültür merkezlerinde şekillenerek Altınorda ve Memlük sahalarına kadar yayılan, bünyesinde Türkmen (Oğuz) ve Kıpçak boylarının şive özelliklerini karışık bir şekilde barındırmakla birlikte, temel olarak Moğol istilasından önce kullanılan müşterek Orta Asya Türk edebî dili olan Karahanlı Türkçesine dayanan yazı diline Harezm Türkçesi adı verilir. 1370'te, Timur devletinin ortaya çıkışından Ali Şîr Nevayî'nin ilk divanını tertiplediği 1465 yılına kadar süren dil devresi aslında Harezm Türkçesinin bir devamı olmakla birlikte, yavaş yavaş klasik forma sahip edebiyat dili olmaya başlayan Çağataycanın yazı dili olarak belirdiği bir geçiş devresi olup Klasik Öncesi (Pre-classical Chagatay) ya da Erken Devir Çağatayca olarak anılır. Bu dönemin başlıca temsilcileri; Sekkâkî, Lutfî, Ata'î, Hocendî, Seyyid Ahmed Mirza, Haydar, Harezmî, Yusuf, Emirî, Yakınî, Ahmedî, Gedayî gibi edebî

[28] **A.e.**, s. 18.

şahsiyetlerdir.[29] Harezm'in ve Harezm'de doğan kültür ikliminin tesirinde kalan bölgelerin Timurluların hakimiyetine girmesi neticesinde, bu bölgelerde tesis edilmiş olan kültür birikimi olduğu gibi Timurlulara intikal etmiş, Timurlularla başlayan yeni devlet düzeni içinde, halihazırdaki Harezm Türkçesi ile Timur'la beraber gelen Türk ve Türkleşmiş unsurların şive özelliklerinin katıldığı yeni bir edebî dil, Çağatayca oluşmuştur. Bu çok katmanlı edebî dil, Timurluların hakim olduğu Maveraünnehr (Transoxiana), Horasan ve Doğu Türkistan'da, bilhassa Semerkand, Buhara, Herat, Hive, Kokand ve Kaşgar gibi kültür merkezlerinde Türklüğün yazı dili haline gelmiş, Türk dünyası içindeki kültürel interaktivizme, göçlere ve akınlara bağlı olmak suretiyle, daha da yayılarak Hindistan'da, Kazan'da ve hatta Osmanlı devletinde kullanılmıştır.[30]

XV. asrın ikinci yarısından itibaren, Ali Şîr Nevayî[31] gibi bir dil üstadının eserleri vasıtasıyla klasik bir forma kavuşan Çağatayca, Nevayî'den önce ve Nevayî'den sonra olmak üzere iki umumî cepheden değerlendirilir. Nevayî'den önceki Çağatayca, Klasik Öncesi Çağatayca olup Harezm Türkçesinin yavaş yavaş sona erdiği, Klasik Çağataycanın hazırlandığı devirdir. Nevayî'den sonraki Çağatayca ise, Nevayî'nin eserlerinin örnek model alınmasıyla oluşturulan ve önceki devre göre daha ölçünlü, standartları olan bir dil olup son temsilcileri olan Babur Şah ve Şeybanî Han (Şiban Han) devrine, yani XVI. asrın ilk yarısına kadar devam etmiştir. Bu devreye "klasik devrin devamı", bir başka deyişle, "Nevayî dilinin devamı" da denir. XVI. asrın sonlarından XIX. asra, Özbekçenin bir yazı dili olarak tekâmülüne kadar süren devir ise, mahallî şive unsurlarının dilde yoğun olarak görülmeye başladığı Klasik Sonrası Çağatayca (Post-classical Chagatay) yahut Geç Devir Çağatayca olarak adlandırılır.[32]

---

[29] J. Eckmann, **Çağatayca El Kitabı**, Çev. Günay Karaağaç, Akçağ yay., Ankara 2005, s. 17; ayrıntılı bilgi için ayr. bkz. Kemal Eraslan, "Çağatay Şiiri", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi,** Divan Şiiri Özel Sayısı, TDK yay., S. 415-416-417, Ankara 1986, s. 564-717; Zuhal Ölmez, "Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 9, 2007, s. 173-219.

[30] András J. E. Bodrogligeti, **A Grammar of Chagatay**, Languages of the World/Materials, 2001, s. 1.

[31] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Caferoğlu, "Çağatay Türkçesi ve Nevaî", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. II, S. 3-4, İstanbul 1948, s. 141-154; A. K. Borovkov, "Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevaî", Çev. R. Uygun, **TDAY Belleten**, Ankara 1954, s. 59-96; Agah S. Levend, "Ali Şir Nevaî", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ali Şîr Nevaî Özel Sayısı, C. XV, S. 173, Ankara 1966, s. 285-291.

[32] Çağataycanın tarihî Türk lehçeleri içindeki yeri ve gelişim seyri için ayr. bkz. A. Samoyloviç, **Orta Asya Edebi Türkçesinin Tarihine Dair**, Çev. A. İnan, Ankara DTCF Yıllık Çalışmaları C. I'den Ayrı Basım, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1942, s. 74-94; Mehmet F. Köprülü, "Çağatay Edebiyatı",

"Çağatay" kelimesi, Cengiz'in oğlu Çagatay'dan gelmekte olup esasen hanların askeri güçlerinin dayandığı Türk ve Türkleşmiş göçebelere verilen adlardan biridir. Timurlular döneminde, Timurlu devletine tabi olan Türkleri diğer Türklerden ayırt etmek amacıyla kullanılmıştır.[33] 1867'de, oryantalist H. Vambéry tarafından dil adı olarak kullanılmış, bu suretle bilim dünyasında yaygınlaşmıştır.[34]

3.2.2 Dil Özellikleri

"Klasik Öncesi Çağatayca" ile yazılan Gülistan tercümesi "Gülistan-ı Türkî", Eckmann'ın da kaydettiği gibi,[35] Çağatay Türkçesinin yazılış tarihi belli olan en eski mahsulü olup Türk dili tarihi araştırmaları için büyük bir öneme sahiptir. Çağataycanın Harezm Türkçesi temelli olduğu ve ancak Nevayî'nin ilk divanını tertiplediği 1465'ten itibaren klasik bir yazı dili olma derecesine ulaştığı düşünülürse, XIV. asrın sonundan Nevayî'ye kadar olan devrede, Klasik Öncesi Çağatayca ile yazan bir çok şairin olduğu görülür. Bu ara döneme mensup şairlerin dilinde Nevayî devrine yaklaştıkça azalan miktarda Harezm Türkçesi özelliğiyle karşılaşılır. Bu durum dilin belli bir standart kazanmaya başladığını, karışık şive özelliklerinin tek bir ölçünlü dile tasviye edilmeye çalışıldığını gösterir. Bu çerçeveden bakıldığında, Gülistan-ı Türkî, Klasik Öncesi Çağatayca devresinin (Harezm Türkçesinden Çağataycaya geçiş döneminin) en arkaik özellikler taşıyan numunesi olduğu gibi, eski ve yeni dil unsurlarının birlikte bulunduğu çok ilgi çekici bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazılış tarihi ve dil özellikleri hesaba katıldığında, Harezm Türkçesinin son eseri olarak kabul edilmesi de doğal olarak mümkündür.

Eserin dilini, kısaca belli başlı fonolojik ve morfolojik özellikler açısından değerlendirdiğimizde, bir giriş bilgisi olarak burada yer verdiğimiz, başlıca şu özellikler göze çarpmaktadır:

İslam Ansiklopedisi, C. III, İstanbul 1945, s. 270-323; A. Caferoğlu, **Türk Dili Tarihi II**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul 1974, s. 195-222; J. Eckmann, "Çağatayca", **Tarihi Türk Şiveleri**, TKAE yay., Ankara 1988, s. 211-245; Abdülkadir İnan, "Çağatay Yazı Dilinin Kuruluşu Tarihine Dair Düşünceler", "Çağatay Edebiyatı Üzerine Bir Konferans", **Makaleler ve İncelemeler**, C. II, TTK yay., Ankara 1998, s. 1-35.

[33] "Çağatay" kelimesiyle ilgili geniş bilgi için ayr. bkz. Eckmann, **a.g.e.**, s. 225-228.

[34] H. Vambéry, **Čagataische Sprachstudien**, Leipzig 1867.

[35] Janoš Eckmann, "Sadî Gülistan'ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi", **TDAY Belleten 1968**, Ankara 1969, s. 18.

A. Fonolojik Açıdan:

1. İlk hecede /e/'nin korunduğu örneklerle beraber yoğun bir şekilde *é* < *e* değişmesi görülür:

Ör→ *éllig* (64/13) / *ellig* (3/7), *né* (90/5) / *ne* (69/12), *ék-* (36/13) / *ek-* (64/3), *él* (125/13) / *el* (184/11), *ékin* (214/4) / *ekin* (4/4), *éksü-* (29/8) / *eksü-* (7/4), *émgek* (101/6) / *emgek* (164/10)

2. İlk hecede, az miktarda da olsa Klasik Çağataycada görülen *ö* < *e* değişmesine rastlanır:

Ör→ *ösrük* [< *esrük*] (86/5), *çöküç* [< *çeküç*] (85/9), *ötükçi* [< *etükçi*] (103/2), *özgü* [< *eḏgü*] (109/1)

3. Bağlama ünlüsünün ve ek ünlüsünün her zaman olmamakla birlikte, düzensiz olarak, dudak ünlüsünün etkisiyle yuvarlaklaştığı görülür:

Ör→ *ewüŋe* (181/2), *kimüŋ* (199/12), *sawuŋ* (220/13), *ḳavlum* (102/9), *keremüŋ* (72/9)

Çok nadir görülen bir özellik olarak, III. teklik şahıs iyelik ekinin yuvarlak ünlüyle kullanıldığı görülür:

Ör→ *köŋlüni* (177/4), *yüzün* (132/11)

4. Klasik Çağataycadaki iç seste bulunan /-f-/'ye karşılık, eski /-p-/ korunur:

Ör→ *opraḳ* (174/10), *topraḳ* (174/10), *yapurġaḳ* (191/13)

5. Eski Türkçede kelime ortasında ve sonunda bulunan /-b-/, /-b/ sesinin /v/, /w/ ve /f/ şekillerinde karışık olarak kullanıldığı görülür:

Ör→ *saw* (220/13), *suw* (39/9) / *suf* (128/12) [ayr. *su* (38/12)], *ev* (76/9) / *ew* (181/2) / *éf* (111/1) / *év* (82/6) / *éw* (134/4), *év-* (181/3) / *éw-* (181/1), *ewür-* (191/3)

6. Eski Türkçede kelime ortasında ve sonunda bulunan /-d-/, /-d/ sesinin olduğu gibi korunduğu ya da /ḏ/, /z/ ve /y/ şekillerinde karışık olarak kullanıldığı görülür:

Ör→ *küdez-* (120/b), *aḏaḳ* (29/5) / *ayaḳ* (56/13), *uzı-* (76/11) /*uḏı-* (164/7), *adın* (97/5) / *aḏın* (149/5) / *azın* (107/1)

7. Kelime başındaki aslî /t-/ sesi korunmakla birlikte, yer yer belli başlı kelimelerde *d* < *t* değişmesine rastlanır:

Ör→ *té-* (14/7) / *dé-* (66/5), *dék* (28/7) / *tég* (85/2)

8. /+AGU/ ekinin bünyesindeki ses grubunun olduğu gibi korunduğu görülür. Sadece *bir* kelimesinden sonra gelmek üzere, Klasik Çağatayca devresinde standartlaşan /+Av/ şekline yakın bir özellik gösteren /+AvGU/ şeklinde hibrit bir ek bulunmaktadır:

Ör→ *biregü* (104/4) / *birevgü* (108/10), *ékegü* (174/3), *küḏegü* (103/4), *buzaġu* (75/7)

9. Kelime sonundaki art damak ünsüzü (velar) /-ḳ/ ve /-ġ/'nın karışık, düzensiz kullanımlarına rastlanır:

Ör→ *ḳapuġını* (111/2) / *ḳapuḳını* (135/3), *ayaġıḳa* (191/6) / *ayaḳıge* (64/5), *aġrıḳġa* (175/9) / *aġrıġ* (84/8)

10. *bol-* fiilinin çokça kullanılmasına rağmen daha az miktarda ön fonem /b-/'nin kullanılmadığı *ol-* şekline de rastlanır:

Ör→ *olsa* (123/6) / *bolsa* (125/2), *olur* (153/7) / *bolur* (153/8), *oldı* (157/4) / *boldı* (159/4)

B. Morfolojik Açıdan:

1. Datif eki, /+A/ ~ /+GA/ ~ /+KA/ şekillerinde görülür:

a. /+A/, istisnaları olmakla birlikte, umumiyetle iyelik ekinden sonra gelen datif ekidir (III. teklik şahıs iyelik ekinden sonra /+nA/ şeklinde görülebilmektedir):

Ör→ *élgine* (76/6), *közine* (136/10), *yüzine* (1/8), *küştesine* (147/13), *ḳatıŋa* (150/11), *cenābıŋa* (26/3), *başıma* (164/6), *bize* (9/7), *kime* (158/12)

b. /-GA/ ~ /-KA/ metinde kullanılan umumî datif ekidir:

Ör→ *bizge* (49/10), *kimge* (43/10), *taşḳa* (76/9), *ṭarafıġa* (210/6), *köŋülge* (85/11), *ḫudāyḳa* (16/7), *ḫudāyġa* (133/2), *ataŋġa* (180/6), *teniŋge* (101/9)

Ön fonemi ön damak ünsüzü (palatal) olan datif ekinin (/+ke/ ~ /+ge/) kalın ünlüden sonra, ön fonemi art damak ünsüzü (velar) olan datif ekinin (/+ḳa/ ~ /+ġa/) ince ünlüden sonra, kelimenin kalınlık-incelik uyumuna aykırı olarak, eklendiği örneklere rastlanır:

Ör→ *ṭarafıge* (79/7) / *ṭarafıġa* (210/6), *taḫtıge* (93/12), *büzürglerḳa* (214/11), *cemālıge* (165/11) / *cemālıġa* (165/12), *cenābıge* (28/6), *çemenḳa* (7/1)

2. Az kullanılmakla beraber, /+nIŋ/ genitif ekinin fonksiyonunu üstlenmek üzere /+nI/ akkuzatif ekinin kullanıldığı görülür:

Ör→ *ḳurnı yarmaḳı* (184/1), *bulūġluḳnı ʿalāmeti* (195/5), *nefsimni otı* (79/8)

3. Genitif ekinin ünsüzle biten tabandan sonra /+nUŋ/ ~ /+nIŋ/ yanında, az miktarda /+Uŋ/ ~ /+Iŋ/ şeklinde kullanıldığı görülür:

Ör→ *kimüŋ* (126/10), *ḳaṣdıŋ* (151/3), *ḳuşnuŋ* (92/5), *ayaḳnıŋ* (86/10)

4. Klasik Çağatayacada bulunmayan, iyelik eki ile hal ekleri arasında türeyen pronominal /n/'nin (zamirî *n*) kullanıldığı (daha az miktarda) ve kullanılmadığı örnekler bir aradadır:

Ör→ *ḳatıdın* (82/12), *uluġluḳıda* (194/2) / *birindin* (154/11), *ortasında* (154/5), *sükūnetinde* (109/13), *uruşında* (58/5)

5. Sıra sayı eki olarak, Çağataycada kullanılmayan /+nç/ eki görülür:

Ör→ *ékinç* (126/1), *üçinç* (126/5), *törtinç* (12/5), *seksinç* (12/7)

6. Ünlü ile biten fiil tabanından sonra /-r/ geniş zaman eki kullanılmakla birlikte, daha yaygın bir şekilde eski /-yUr/ şeklinin kullanıldığı görülür:

Ör→ *ulayur* (180/4), *toḳıyur* (183/9), *oḫşayurlar* (206/9), *bayur* (216/7)

7. Bir örnekte geniş zaman ekinin şahıs ekiyle kullanıldığı görülmektedir:

Ör→ *mén bilürüm bu élde tört yüz zāhid bar* (97/1)

8. Geniş zaman olumsuzluk eki /-mAs/'a göre daha az miktarda da olsa /-mAz/ şekli bulunur:

Ör→ *bolmaz* (4/3), *bulunmaz* (21/7), *ḳılumaz* (201/2), *unutmaz* (105/11), *bérmez* (88/8), *sérmez* (145/7)

9. Klasik Çağataycanın aksine /-mIş/ ekinin hem partisip hem de öğrenilen geçmiş zaman eki olarak sıkça kullanıldığı görülür:

Ör→ *aytmışlar* (150/9), *oḳumış* (158/1), *ḳatılmış* (160/9), *yaḳılmışı* (170/11), *ḳılmışım* (173/8), *toymışı* (176/1)

10. II. teklik şahıs şart çekiminde /-An/ eki ile kuvvetlendirilmiş[36] /-sAŋAn/ şeklinin kullanıldığı örnekler vardır:

Ör→ *olsaŋan* (70/6), *baḳsaŋan* (185/6), *bolsaŋan* (35/5), *ḳılsaŋan* (133/13)

11. Şart ekinin hem şahıs eki ile hem şahıs zamiriyle birlikte kullanıldığı örnekler vardır:

Ör→ *aysa mén* (34/4) / *aysam* (166/5), *ḳılsa mén* (54/7) / *ḳılsam* (88/10)

12. İstek/Gelecek zaman eki /-GA/'nın, Harezm Türkçesinde görüldüğü gibi, I. teklik şahıs ekiyle çekimlenmiş /-GAm/ şekli bulunmaktadır:

Ör→ *bolġam* (67/3)

13. Eski Oğuzca (Old Oghuz) /-(A)çAK/ ve /-(y)IsAr/ gelecek zaman eklerine birer örnekte rastlanır (XIV. asırdan sonra Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülmeye başladığı bilinen /-AçAK/ gelecek zaman ekinin metinde bulunması çok dikkat çekicidir.):

Ör→ *néçe kim yaḳsa körik ot köp yıl | tüş**eçek** köydürürgü yaş aŋa bil* (58/12)

*tüşse yana memleketidin yıraḳ | aç yat**ısar** melik nīm-rūz* (127/6)

14. Gereklilik, umumiyetle *kérek*, *kérek …-sA*, *kérek-*, *-mAK kérek* ile temin edilir. İlgi çekici bir özellik olarak, Eski Türkçedeki kullanıma benzer bir şekilde, *-mIş kérek* kalıbıyla kurulmuş gereklilik çekimine rastlanır:

Ör→ *ḳomış kérek* (196/13)

---

[36] Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman F. Sertkaya, "-an/-en Ekli Yeni Şekiller ve Örnekleri Üzerine", **TDAY Belleten 1989**, Ankara 1989, s. 335-352.

15. Ünlüyle biten fiil tabanından sonra Klasik Çağataycada umumiyetle kullanılan /-y/ gerundium eki yerine eski /-yU/ gerundium şekli kullanılır:

Ör→ *yıġlayu* (72/5), *sayrayu* (91/11), *uyuḳlayu* (132/1), *awlayu* (132/10)

16. Klasik Çağataycada fiillerin şimdiki zaman çekimi umumiyetle *-A/-y* (*gerundium eki*) + *dur* (< *turur*) şeklinde oluşturulur. Metindeki şimdiki zaman çekimi ise (bazen geniş zamanı da karşılamak üzere) muhtelif şekillerde görülür:

a. *-U/yU* + [*şahıs zamiri*] (yardımcı fiil düşürülerek oluşturulmuştur.)

Ör→ *bolu sén* (134/1), *saḳınu sén* (214/13)

b. *-U/yU* + *turur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Ör→ *sayrayu tururlar* (91/11), *ḳılumayu turur miz* (175/7)

c. *-A* + [*şahıs zamiri*] (yardımcı fiil düşürülerek oluşturulmuştur.)

Ör→ *ḳorḳa mén* (4/4), *tuta sén* (101/13)

d. *-A* + *turur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Ör→ *tuta turur* (151/7)

e. *-A* + *yorur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Ör→ *ḳama yorur érdi* (68/6)

f. *-U/-yU* + *yorur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Ör→ *ḳılu yorur érdi* (93/3)

17. Çok ilgi çekici bir özellik olarak, *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiili düşürülerek oluşturulmuş birleşik çekimler bulunmaktadır (Yaygın kullanım olan *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiili düşürülmeden oluşturulmuş birleşik çekimlerle bir arada kullanıldığı görülmektedir.):

Ör→ *tirilsedi* (174/13), *bolġaydı* (174/13), *ḳılurdı* (101/6), *bardısa* (182/5) / *ewürmese érdiŋ* (34/3), *bolġay érdi* (47/2), *ḳılur érdi* (55/13), *bardı érse* (112/13)

18. Fiil + /-A/ (*gerundium eki*) + çekimli yardımcı fiil + [*şahıs eki ~ zamir*] şeklinde kurulan birleşik fiil yapılarının /-U/ gerundium ekiyle kurulmuş şekillerine de rastlanmaktadır:

Ör→ *ḳıla başladı* (109/7) / *ḳılu başladı* (162/6), *ḳıla bilmese* (215/11) / *ḳılu bilmese* (80/8), *ıḏa bérdi* (19/13) / *ıḏu bérdi* (141/6)

19. Eski Türkçedeki yeterlilik yardımcı fiili olan *u-*'nun olumsuz şekli *u-ma-* ile yine yeterlilik fonksiyonuyla kullanılan *bil-* yardımcı fiilinin bir arada kullanıldığı görülür. Metinde, Klasik Çağataycada görülen *al-* yeterlilik yardımcı fiiline rastlanmaz.

Ör→ *bulumas* (129/4), *kelümes* (19/1), *ḳılumaz* (201/2), *körümegey* (60/3) / *ḳıla bilmes* (217/2), *ḳıla bildim* (28/9), *aşa bilmes* (146/7), *bara bilmes* (180/6), *aŋlayu bilmese* (39/3), *téye bilmedim* (5/13), *sınayu bildiŋ érse* (132/5)

20. Harezm Türkçesi metinlerinde görülen *mA* kuvvetlendirme edatının eserde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu edata Klasik Çağatayca eserlerde; *né-me*, *néçe me* gibi yapılar hariç, tesadüf edilmez.

3.2.3 Kelime Kadrosu

Eserin yaklaşık 4500 kelimelik, zengin bir kelime kadrosu bulunmaktadır. Oran açısından bakıldığında, bu kelimelerin yaklaşık olarak % 50'si Arapça, %30'u Türkçe, % 20'si Farsça (Orta Farsça [Pehlevice] dahil), -%1'i Moğolca ve Soğdçadır. Arapça kelimelerde görülen fazlalık, ilim ve ibadet dilinin Arapça olmasına bağlanabileceği gibi, üst zümrenin elit edebî muhitlerince makbul görülen Arapça ağırlıklı klasik dil anlayışıyla ilgilidir. Ayrıca, Farsça Gülistan'da bulunan yoğun Arapça kelime kadrosunun tesirini de hesaba katmak gerekiyor.

Eserdeki Türk dili kökenli kelime kadrosu değerlendirildiğinde, Eski ve Orta Türkçe metinlerinde geçtiği tespit edilememiş ya da Eski Türkçeye ait ve Orta Türkçe devresinde nadiren kullanılmış pek çok arkaik kelimeye rastlanmaktadır. Eserin zengin kelime kadrosundan bazı örnekler şunlardır: *aḳun* "akış; belagat,

söyleyiş güzelliği”, *anut-* “hazırlamak”, *eŋür* “mağara, in”, *eşür-* “örtmek”, *eymen-* “çekinmek”, *égitle-* “kandırmak, yanıltmak”, *ıt-* “göndermek”, *ḳap-* “örtmek”, *ḳayra* “yeniden, tekrar”, *kemiş-* “fırlatmak”, *ḳısuḳ* “kavga, münakaşa; şiddet”, *kizlençü* “gizli, saklı; sır”, *ḳomı-* “parlamak, ışıldamak”, *ḳopsa-* “telli müzik aleti çalmak”, *köpelek* “uyuz”, *ḳuvar-* “solmak, kurumak”, *külçir-* “gülümsemek”, *küçküklüg* “zorbalık”, *küḏgülük* “stok”, *kür* “kuvvetli; cesaretli”, *odaçı* “kapıcı; hizmetçi, bakıcı”, *öçür* “tahrik eden, kışkırtıcı”, *öte* “sürme, çekme; rastık”, *özüt* “ruh”, *pel-* “damlamak”, *sevinçile-* “sevinmek”, *sıġıt* “feryat, inleme”, *suġul-* “su çekilmek, kurumak”, *talḳan* “kavrulmuş arpa”, *tumuş-* “huysuzlaşmak, aksileşmek”, *tun-* “kapanmak; ışığı azalmak, kesilmek”, *tutaşıl-* “tutuşmak, yanmak”, *uçıḳ-* “sona gelmek”, *uḳuş* “akıl”, *üşkü* “delik açıcı, matkap”, *yıpar* “güzel koku”, *yoḳuşsuz* “zorluk çıkarmayan”, *yoy-* “öğütmek; parçalamak; bozmak; sıkmak”, *yoysat-* “yok etmek, silmek”, *yuḳuş* “etki, tesir”, *yuşan-* “parçalanmak, parça parça olmak” vd. Ayrıca, dikkat çekici bir husus da eşsesli Türkçe kelimelerden fazla yararlanılmasıdır: *bit-* “I. çıkmak, belirmek; II. bitmek, sona ermek; III. inanmak”, *él* “I. halk, ahali; II. el; III. il, ülke; IV. el gün, yabancı”; *ḳol* “I. kol, el ile omuz arası; II. yol, gidiş yeri; III. dere, nehir yatağı, vadi”, *kök* “I. mavi; II. kök; III. gök”, *tik-* “I. dikmek, dik hâle getirmek; II. sokmak, batırmak; III. dikiş dikmek”; *türkī* “I. Türkçe; II. genç, taze; güçlü”; *yaḳ-* “I. yakmak, tutuşturmak; II. yaklaşmak; uygun gelmek, beğenmek (yan anlamda); III. sürmek, sıvazlamak; IV. şarkı söylemek”; *yaş* “I. yıl, sene, ömür; II. göz yaşı; III. taze, yeni; IV. kıvılcım, ateş parçası” vd.

Eserdeki yabancı kökenli kelime kadrosu değerlendirildiğinde; Soğdça, *aẖşam* (< **ġş’m*), *key* (< *k’ḏy*), *ként* (< *knd*), *sanduvāç* (< *zntm’çh*), *şük* (< *şwk*), *tamuġ* (< *tmw*), *uçmaẖ* ~ *uşmaẖ* (< *‘wştmġ*) gibi Türkçe metinlerde sıkça geçen kelimelerin yanında, modern Farsçada yaşayan Soğdça kökenli olduğu tespit edilmiş, orijinal bir örnek olan *nūkī* (~ *nevkī*)[37] [< *nauk* (نوك) “point, nib” + ī (ى) “bir uç,

[37] W. B. Henning, “Sogdian Loan-Words in New Persian”, **Bulletin of School of Oriental Studies**, University of London, Vol. 10, No. 1, London 1939, s. 93-106.

küçük bir parça"] şeklinde nadir bir kelimeye rastlanmıştır. Türkçe metinlerde sıklıkla geçen Moğolca kökenli *aġa*, *aġıl*, *asra-*, *çerig*, *çéçek*, *çıray*, *çögürtke*, *ulus*, *ḳaraŋġu*, *ḳarçıġay*, *nöker*, *kölege* gibi kelimelerin[38] yanında; *dekle*[39] "bir tür uzun kollu gömlek, üstlük", *alḳı-* "dövmek, vurmak", *ḳadaġ* "dış taraf", *ḳar-* "gitmek; gelmek" şekillerinde[40] nadir kelimelere rastlanmıştır.

Yoğunluk açısından bakıldığında, en sık kullanılan kelimeler, Türkçe kelimelerdir. Bununla beraber Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe eklerle kullanıldığı pek çok örneğin bulunması, müellifin Arap ve Fars dil malzemesini Türkçeden ayırmadığını göstermektedir. Ayrıca Arapça ve Farsçada dahi nadir kullanılan eski kelimelere rastlanmıştır. Devrin edebî anlayışının, aynı kelimenin defalarca kullanılmasını hoş karşılamaması, şair ve ediplerin aynı anlamı taşıyan Arapça, Farsça, Türkçe ve hatta Moğolca kelimeleri eser içinde kullanmaya sevk etmiştir. Bu durum, pek tabii olarak, Türkçe kelimelerin kullanım alanını daraltmıştır. Eserde, yer yer Türkçe olmayan temenni sözlerinin ve klişelerin kullanılması, Farsça Gülistan'da geçen klişelerin olduğu gibi tercümeye dahil edilmesine veya eserin oluşturulduğu sosyal muhitin etkisine bağlanabilir. Türkçe çokluk eki yerine bazen Arapça ve Farsça çokluk şekillerinin kullanıldığı görülür. Türkçe tamlamalara yer verilmekle birlikte, azımsanmayacak derece Farsça terkipler ve birleşik sıfatlar kullanılmıştır. Bazı durumlarda, Türkçe ekler yerine Farsça ön-ekler ya da son-ekler tercih edilerek kelime oluşturulmuştur. Ayrıca, Arapça ya da Farsça edat, zarf ve ünlemlerin sıklıkla kullanıldığı görülür.

---

[38] Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuncer Gülensoy, "Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar", **Türkoloji Dergisi**, C. VI, S. 1, Ankara 1974, s. 235-259; Osman F. Sertkaya, "Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Turki) and Turkey Turkish (Western Turki)", **TDAY Belleten 1987**, Ankara 1992, s. 265-280.

[39] Gerhard Doerfer, **Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen**, Band I, Franz SteinerVerlag GMBH, Wiesbaden 1963, s. 327; Ignaz Kúnos, **Šejx Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch**, Budapest 1902, s. 57.

[40] Ferdinand Lessing, **Mongolian-English Dictionary**, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1960, s. 32, 342, 350.

4. TERCÜME AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME

Tercüme, bir dilden diğer dile yapılan aktarma işlemidir. Bir başka deyişle, bir dille oluşturulmuş ürünün başka bir dil kullanarak kopyasını çıkarmaktır. Her tercümenin belli bir yapısı ve bu yapıya bağlı olarak geliştirilmiş çeşitli özellikleri vardır.[41] Bu noktadan hareketle, tercümeyi bir bütün olarak ele alıp belli bir disiplin içinde kendisine has bir takım metotlarla inceleyen dilbilim şubesine *çeviribilim* denir. Bir tercümeyi genel hatlarıyla incelerken, çeviribilim kavram ve kuramları dahilinde olmak üzere,[42] dikkat edilmesi gereken temel noktalar bulunmaktadır. Sibicâbî'nin Çağatayca Gülistan Tercümesi (*Gülistan-ı Türkî*), bu noktalar çerçevesinde değerlendirildiğinde şu teknik tespitlere varılmaktadır:

a. *Tercümanın durumu*

İki çeşit tercüman vardır: *basit tercüman* (sadece dil bilen, bir bilim ya da sanat dalında uzmanlığı olmayan tercüman) ve *vasıflı tercüman* (dil bilen ve bir bilim ya da sanat dalında uzmanlığı olan tercüman). Edebiyat ve bilimle ilgili metinlerin tercümesi, ancak vasıflı tercümanlarca yapılabilir. Sibicâbî'nin sadece Farsça bilen bir tercüman olmadığı aynı zamanda edebiyat alanında belli vasıflara sahip bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

b. Tercümenin kaynak metne göre hacmi

Kaynak metin tercümanın tasarrufu altındadır. Kısaltma ya da ekleme yapması, yer yer hem kısaltma hem ekleme yapması mümkün olabileceği gibi, kısaltma ya da ekleme yapmaması, kaynak metnin hacmini koruması da mümkündür. Çağatayca tercümenin hacmi, yapılan ekleme ve kısaltmalara bağlı olarak kaynak metinden farklılık göstermektedir. Kaynak metindeki her hikayenin ve şiirin tercüme edilmediği, bir seçime gidilerek sadece istenilen yerlerin tercüme edildiği, çeşitli mensur ve manzum ilâvelerin yapıldığı görülür.

---

[41] Dilbilim açısından tercümenin kapsamı ve kavram alanları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Berke Vardar, "Dilbilim Açısından Çeviri", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 65-71; Özcan Başkan, "Dilde Çeviri İşlemi", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 26-36.

[42] Çeviribilim kavram ve kuramlarını genel hatlarıyla ele alan çalışmalardan bazıları şunlardır: Sakine Eruz, **Çeviriden Çeviribilime, Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış**, Multilingual, İstanbul 2004; Mine Yazıcı, **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, Multilingual, İstanbul 2005.

c. Tercümenin türü

Dört tip tercüme türü vardır: *Kelimesi kelimesine tercüme* (Sentaksa bağlı kalmadan kaynak metnin dilbilgisi kurallarını gözeterek tercüme etmektir. Bu tercümeye "gramatikal tercüme" de denir; okunduğunda tercüme olduğu anlaşılır.), *Satıraltı tercüme* (Kaynak metnin sentaksını koruyarak sadece kelimelerin anlamını vermektir. Umumiyetle dinî metinlerin tercümesinde kullanılır.), *Serbest tercüme* (Kaynak metne sadık bir şekilde anlamın gözetildiği, ama tercümanın kendi üslûbundan kaynaklanan pek çok unsuru katarak oluşturduğu tercümedir; okunduğunda tercüme olduğu anlaşılmaz.). *Çok serbest tercüme* (Tercümanın adeta yeni bir eser yaratıyormuşçasına, kaynak metindeki biçime ve içeriğe bağlı çoğu özelliği değiştirdiği ve metni çevirdiği dilin kültür muhitine adapte ettiği özgün tercümedir.). Çağatayca tercümenin mensur kısımları, kaynak metne sadık bir şekilde anlamın gözetildiği, ama tercümanın kendi üslûbundan kaynaklanan pek çok unsuru katarak oluşturduğu serbest tercümelerdir; okunduğunda tercüme olduğu pek anlaşılmamaktadır. Manzum kısımların yer yer serbest yer yer çok serbest tercüme edildiği ve özgünleştirilmiş şiirlerle adeta yeniden yazıldığı, yorumlandığı görülmektedir. Bu durum esasen, şiir dilinin tercüme etmeye uygun olmayan yapısından kaynaklanır.[43] Eğer tercüman şiiri şiir olarak tercüme etmek istiyorsa kendi şairliğinden faydalanmak mecburiyetindedir; Sibicâbî de böyle yapmıştır.

d. Tercümenin tarzı

Tercümede genel olarak üç tarzdan söz etmek mümkündür: *Aktarmacı tarz* (Sadece kaynak metnin demek istediği bildirilir.), *Katılımcı tarz* (Sadece kaynak metnin diğer dile aktarılmasıyla yetinilmez. Aynı zamanda tercümanın yorumu ve ilâveleri de metne katılır.), *Öykünücü tarz* (Tercümanın kendini kaynak metnin yazarının yerine koyarak onu başka bir dille taklit etmesi, kendi yaratıcılığını[44] esere katmasıdır. Edebî metin tercümelerinde, edebî vasfı olan tercümanların sıklıkla kullandığı tarzdır.). Sibicâbî'nin tarzı öykünücüdür. Kendisini kaynak metnin yazarının yerine koyarak, metni Türk diliyle yeniden yorumlamış, özgün bir eser yaratıyormuşçasına düzenlemiş ve kendi üslûbunu esere katmıştır.

---

[43] Şiir dili ve tercüme hakkında bkz. Nedim Gürsel, "Şiir Çevirisinde Yöntem", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 155-158.

[44] Bkz. Wolfram Wilss, "Çeviri Sürecinde Yaratıcılık Öğeleri", Çev. A. Nihal Akbulut, **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi,** Haziran 1979, C. XXXIX, S. 333, s. 468-473.

e. Tercümenin eşdeğerliliği

Kaynak eserle tercüme arasındaki biçime ve içeriğe dayalı ölçüye tercümenin eşdeğerliliği denir.[45] Üç tip eşdeğerlilik vardır: *Biçimsel eşdeğerlilik* (Kaynak metnin başka bir dille yazılmış kopyasını çıkarmaktır. Her kelimenin anlamı verilir. Kaynak metin kaç kelime ya da satırsa tercüme de o kadardır. Bu tip eşdeğerliliğe sahip tercümeler, biçime olan bağlılık sebebiyle, içeriğe bağlı kalamaz, kaynak metinde demek istenenleri olduğu gibi, eksiksizce aktaramazlar.), *İçeriğe dayalı eşdeğerlilik* (Kaynak metnin sadece anlatmak istediğine bağlı kalmaktır. Önemli olan kaynak metnin dış özellikleri değil iç özellikleri, yani anlamıdır.), *Hem biçimsel hem içeriğe dayalı eşdeğerlilik* (Sadece çok yakın akraba olan diller arasında ya da dil içi tercümelerde bu eşdeğerlilik sağlanır. Sentaks yapısı farklı olan diller arasında biçimsel eşdeğerliliğe sahip tercüme yapılabilse de içeriğe dayalı eşdeğerliliği korumak yani anlam bütünlüğünü muhafaza etmek çok zordur.). Sibicâbî, eşdeğerlilik açısından biçime bağlı olmamakla beraber, yüzde yüz olmasa da içeriğe dayalı bir eşdeğerlilik sağlamıştır. Kaynak metnin sadece anlatmak istediğine bağlı kalmış, bölümlerin sırasına dokunmamış; fakat bölümlerin içindeki hikayelerin dizilişini değiştirmiş, yer yer kısaltmalara ya da ilâve cümle ve şiirlere başvurarak biçime bağlı eşdeğerliliği bozmuştur.

f. Tercüme kitlesi

Tercümenin hitap edeceği sosyal tabakalar, tercümenin dilini etkiler. *Üst zümre tercümesi* (yönetici ve aristokrat çevreler için yazılmış, onların kullandığı kelime kadrosunu ön planda tutan, ağdalı, sanatlı ve yüksek bir dille yazılmış tercümedir.), *Orta zümre ve alt zümre tercümesi* (halk diliyle yazılmış, halkın seviyesine inen sade tercümelerdir.). Çağatayca tercümenin, hemen hemen her klasik eserde bulunduğu gibi üst zümrenin dil beğenisini baz aldığı, kullanılan sanatlı, ağdalı söyleyiş ve kelime kadrosu ile orta ve alt zümreye hitap etmediği görülür.

Tarihe bakıldığında tercüme, yüklendiği misyon sebebiyle kültür için önemli bir faaliyet alanı haline getirilmiştir.[46] Millî diller tercümeler aracılığıyla harekete geçirilmiştir. Batılı milletlerin, milli dil şuurunun gelişmesine paralel olarak, önce

---

[45] Eşdeğerlilik kavramının kapsamı hakkında bkz. Tahsin Aktaş, "Çeviri İşlemi ve Eş Değerlilik", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi,** Haziran 1995, C. 1995/I, S. 522, s. 693-703.

[46] Berrin Aksoy, "Kültür Odaklı Çeviri ve Çevirmen", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Temmuz 2000, C. 2000/II, S. 583, s. 51-57.

din ağırlıklı sonra bilim ve edebiyat ağırlıklı Eski Yunanca ve Latince eserleri tercüme ettiği ve bu eserlerden esinlenerek özgünlüğü olan eserler ortaya koymaya başladıkları görülür.[47] Aynı durumun bir benzeri İslamiyet öncesinde Budizm ve Maniheizm gibi sistemlerin etkisi altında gelişen Türk edebiyatında görüldüğü gibi, İslamiyet etkisinde gelişen Türk edebiyatında da görülür. İslamiyetle beraber Türk dili ve edebiyatının ilk ürünlerini din ağırlıklı Arapça ve özellikle Farsça eserlerin Türk diliyle hazırlanmış tercümelerinin oluşturması, Türklerde gelişen milli dil şuurunun bir çeşit dışa vurumudur. Bu tercüme etkinliği, ilerleyen dönemlerde ortaya konacak özgün Türkçe eserlerin yazılması için aynı zamanda bir basamak teşkil etmiştir.

Moğol istilasından sonra, Türk coğrafyasında değişen sosyal, ekonomik, kültürel, etnik ve siyasî şartlar Türk dilini ve kültürünü derinden etkilemiş; bunun bir sonucu olarak Harezm'de gelişerek diğer Türk coğrafyalarını etki alanı içine alan yeni kültür muhitlerinin XIV. asırdan itibaren, yoğun bir şekilde, Arapça ve bilhassa komşu İran kültürünün dili olan Farsçadan Türk diline din ve edebiyat ağırlıklı eserleri tercüme ettikleri ya da bu dillerle yazılmış eserlerden mülhem, belli bir özgünlüğe sahip adapte eserler oluşturdukları görülür. Bu eserler arasında, XIII. asırda yaşamış İranlı mütefekkir şair Sa'dî'nin meşhur Gülistan adlı eserinin tercümeleri de bulunur. İlki 1391'de tamamlanmış Seyf-i Sarayî'nin Kıpçakça Gülistan Tercümesi[48] (*Kitab Gülistan bi't-Türkî*), ikincisi 1397-1398'de tamamlanmış Sibicâbî'nin Çağatayca Gülistan Tercümesi'dir (*Gülistan-ı Türkî*). Yazılış tarihleri birbirine oldukça yakın olan bu iki tercüme, teknik açıdan değerlendirildiği ortaya çıkan tablo şu şekildedir:

Tablo 1

Eser	**Tercüman**	**Varak**	**Kelime Kadrosu**	**Hacim**
ÇGT.	Vasıflı	110 (eksik)	4500	Kısaltmalı/Eklemeli
KGT.	Vasıflı	178	3000	Kısaltmalı/Eklemeli

[47] M. Yazıcı, **a.g.e.**, s. 67-68.
[48] Tercümenin niteliği üzerine yapılmış tenkitli değerlendirme için bkz. A. Battal-Taymas, "Seyf Sarayi'nin Gülistan Tercümesini Gözden Geçiriş", **TDAY Belleten 1955**, Ankara 1955, s. 73-98.

Tablo 2

Eser	Tür	Tarz	Eşdeğerlilik	Kitle
ÇGT.	Serbest	Öykünücü	İçeriğe dayalı	Üst zümre
KGT.	Serbest	Öykünücü	İçeriğe dayalı	Üst zümre

Kullanılan tercüme tekniği her iki eserde de aynıdır. Sarayî'nin metni hacmen daha büyük olmasına rağmen (178 varak) kullandığı kelime kadrosu 3000'dir (%50'den fazlası Arapça, %30-35'i Türkçe, %15-20 kadarı Farsçadır.). Sibicâbî'nin metni hacmen daha küçük olup (110+ varak) kullandığı kelime kadrosu 4500'dür (yaklaşık %50'si Arapça, %30'u Türkçe, % 20'si Farsçadır.). Kullanılan Türkçe kelime sayısı aşağı yukarı aynı olup her iki eserde de en sık kullanılan kelimeler Türkçe kelimelerdir. Ancak Çağatayca tercümenin daha zengin, çeşitlilik gösteren bir kelime kadrosuna sahip olduğu görülmektedir. Her iki eserde de serbest bir tercüme dili, sadece kaynak eserin içeriğine bağlı olan bir eşdeğerlilik ve öykünücü bir tarz vardır.

Hikâyelerden sonra gelen şiirler, kaynak metinde verilmek istenen mesajı içermekle beraber kaynak metinden tamamen bağımsız, şeklen ve hacmen birbirinden farklı özellikler gösteren orijinal bir şiir üslûbuyla örülüdür. Her iki şairin de tercüme vasıtasıyla şairlik vasıflarını esere nakletmek istedikleri; tercümeye, Türk'e has söyleyişi yansıttıkları ve kullandıkları milli dil vasıtasıyla mensubu oldukları milletin kültür motiflerini taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Metinler yan yana getirildiğinde, her iki tercümanın da orijinal esere bağlı olmakla birlikte, birbirine benzemez bir şekilde, kaynak dili yorumladıkları görülmektedir. Ayrıca bu durum, Sibicâbî'nin kendisinden 6-7 yıl önce tercümesini bitiren Sarayî'nin eserini hiç görmediğini ve dolayısıyla bu eserden hiçbir şekilde etkilenmediğini göstermektedir:

Örnek Metin Parçaları:

I) ḥikāyet bir kimerse yol üstün ayaḳları üstüni ésrüklük-din süst bolup yatıp turur érdi kim bir zāhidniŋ ol yoldın kéçişi boldı. bu ésrükke ser-zeniş ḳılıp taġayyür üze naẓar ḳıldı érse, yigit başını köterip faṣīḥ til birle aytur. … **beyt** ewürme yüz ʿāṣī-din ey ʿābid / maŋa sén merḥamet birle naẓar ḳıl / néçe-me mén yaman bolsam bu yolda / sén āḫir yaḫşı-lıḳ birle güẕer ḳıl (ÇGT., 99-100) …

I) ḥikāyet yol üstünde bir isrük yigit yatur idi. iḫtiyārı-nıŋ ʿinānı ilinden kitip bir ʿābid ir kiçer idi. anıŋ ol yaramas ḥāline naẓar ḳıldı. ol yigit başın kötürüp ayttı. **şiʿr** … yazuḳlı ḳul körüp iy pārsā ir / tilep ḥaḳ-dan anı sen ḫoş naẓar ḳıl / niçe kim ol yaman bolsa sen iygü / irenler tig anıŋ öze güẕer ḳıl (KGT., 152)[49] …

II) ḥikāyet bir oġrı sāyilī-ḳa aytur kim uftanmas mu sén. bir derem üçün tegme leyīm-ge élig uzatur sén. sāyil ayttı. **beyt** ol derem birle késilginçe āl / bir derem-ni kişi-din ḳıl suvāl (ÇGT., 124) …

II) ḥikāyet bir oġrı bir tilençige ayttı. uyalmas-mı-sen kim tigme bir ḫasīs ḳatına barıp buçuḳ ḥabbe üçün yüz suvın töküp iliŋ uzatur sen. faḳīr ayttı. **şiʿr** köp yaḫşı ilin uzatıp andan tilemek / kim ikki direm üçün ḳolun keskey-ler (KGT., 191)[50] …

III) ḥikāyet bir müneccim öyige kirdi érse, bir yat yigit-ni kördi kim ḫatunı bile olturup turur. ḫatunını ʿuḳūbet ḳıla başladı érse, bir ṣāḥib-dil ehlī körüp aytur. **beyt** sén felek-seyrni néçük bilü sén / kim öyüŋde kişini bilmes sén (ÇGT., 141) …

III) ḥikāyet bir müneccim ivine kilip kördi ebçi-si bir yigit bilen oynar. müneccim aġaç alıp ebçi-sin ura başladı ise, ol yigit ḳaçtı. anı bir ẓarīf kişi körüp ayttı. **şiʿr** iy ʿilm-i nücūm içinde dīnār / didiŋ ki ḥamel ṭabīʿatı bar / çün evç-i felek-de-gin bilürsen / tik bilmediŋ öz ivüŋde kim bar (KGT., 220)[51] …

IV) ḥikāyet bir ḫatun-sız pīrge sordı-lar kim né üçün ḫatun almas sén. aytur kim ḳarı ḫatun-nı sévmes mén. ayttı-lar kim yigit ḫatun alġıl. aytur. mén ḳarı-lıġım birle ḳarı ḫatun-nı sévmesem, ol yigit-liki bir[le] méni néçük sévgey. (ÇGT., 183) …

IV) ḥikāyet bir ḳarı irge ayttılar. niçün evlenmes-sen. ayttı. ḳarı ḫatun-lar bilen başım ḫoş degül. ayttılar. yigit alġıl. çün niʿmetiŋ bar. ḳuvvetıŋ yiter. ayttı. men-kim ḳarı-men. ḳarı ḫatun-lar bilen ülfetim bolmaġanda ol kim yigit turur. meniŋ kibi ḳarı bilen ni ḳadar dostluḳ ṣūretin baġlaġay. (KGT., 275)[52] …

49 Karamanlıoğlu, **a.g.e.,** s. 75
50 **A.e.**, s. 95.
51 **A.e.**, s. 109.
52 **A.e.**, s. 137.

5. MUHTEVA AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMA

Gülistan'ın aslındaki muhteva (içerik, bölümler ve bölümlerin iç düzeni) ile Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türkî) ve Kıpçakça Gülistan Tercümesi (Kitab Gülistan bi't-Türkî) karşılaştırıldığında pek çok fark görülmektedir. Aşağıda, bu farkların neler olduğunu göstermek üzere hazırlanmış sekiz tablo bulunmaktadır. Her biri bir bölümü karşılayacak şekilde tanzim edilmiş olan bu tablolarda, eserin aslındaki muhteva ile Çağatayca ve Kıpçakça tercümelerin muhtevası karşılaştırılmış, eserin aslındaki bölümlerin ve bölümlerin iç düzeninin tercümelerdeki konumu bir fihrist halinde, sayfa numaraları belirtilmek suretiyle ortaya konmuştur:

I. Tablo

Gülistan[53] **(Bölümler ve Muhteva)**	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî**[54] **(Sayfa Numaraları)**
Mukaddime (Başlangıç)	1-13	1-16
I. Bölüm (Padişahların Tabiatına Dair)	*bāb-ı evvel pād-şāh-lar sīretide* (13-71)	*evvelgi bāb* (16-97)
1. Hikaye (Padişahla Esir)	13-15	16-18
2. Hikaye (Horasan Padişahının Düşü)	26-27	18-19
3. Hikaye (Çelimsiz Şehzade)	15-18	19-23
4. Hikaye (Haraminin Oğlu)	18-24	23-29
5. Hikaye (Çavuş Çocuğu)	27-29	29-30
6. Hikaye (Zalim Padişah)	29-31	31-33
7. Hikaye (Gemideki Köle)	(yok)	33-35
8. Hikaye (Hörmüz'le Veziri)	34-35	35-36
9. Hikaye (İhtiyar Padişah)	(yok)	36-37
10. Hikaye (Şam Camiinde)	31-32	37-39
11. Hikaye (Dervişle Haccac)	32-33	39

[53] Hikmet İlaydın'ın tercümesindeki sıra ve hikaye adlandırmaları kullanılmıştır (bkz. Şeyh Sadi Şirazi, **Gülistan**, Çev. Hikmet İlaydın, Fide yay., İstanbul 2009, 304 s.).
[54] Karamanlıoğlu'nun neşrinde belirtilen sayfa numaraları baz alınmıştır.

12. Hikaye (Padişahla Abit)	33	39-40
13. Hikaye (Padişahla Yoksul Derviş)	37-39	40-43
14. Hikaye (Cimri Padişah)	33-34	43-45
15. Hikaye (Azledilen Vezir)[55]	35-36	45-48
16. Hikaye (Padişah Yanında Çalışan Adam)	59-64	48-56
17. Hikaye (Yoksul Dervişler)	24-26	56-59
18. Hikaye (Cömert Şehzade)	36-37	59-60
19. Hikaye (Adil Nuşirevan)	(yok)	60-61
20. Hikaye (Zulmün Sonu)	39-40	61-63
21. Hikaye (Saklanan Taş)	54-55	63-65
22. Hikaye (Hasta Padişah)	40-44	65-67
23. Hikaye (Kaçan Köle)	44-45	67-69
24. Hikaye (İyi Kalpli Vezir)	45-48	69-73
25. Hikaye (Kulların Dereceleri)	48-49	73-74
26. Hikaye (Gönül Dumanı)	49-50	74-76
27. Hikaye (İhtiyar Pehlivan)	55-56	76-78
28. Hikaye (Mücerret Derviş)	50-52	78-80
29. Hikaye (Mısırlı Zünnun)	52	80-81
30. Hikaye (Elem ve Günah)	53	81-82
31.Hikaye (Nuşirevan'ın Vezirleri)	53-54	82-83
32. Hikaye (Şeyyad'ın Sözleri)	(yok)	83-85
33. Hikaye (Affedilen Vezir)	56-57	85-86
34. Hikaye (Harun'la Oğlu)	57-58	86-88

[55] *Karakulak* (siyāh-gūş) hikayesi her iki tercümede de müstakil hikaye olarak verilmiştir (bkz. Gülistan-ı Türkî: 58-59, Kitab Gülistan bi't-Türkî: 46-48); İlaydın'ın tercümesinde ise orijinale uygun bir şekilde, ayrıca *hikaye* başlığı verilmeden *Azledilen Vezir* hikayesinin bittiği yerden başlar.

35. Hikaye (Denize Düşen Kardeşler)	64-65	88-89
36. Hikaye (Sultana Hizmet Eden Kardeş)	65-66	89-90
37. Hikaye (Nuşirevan'ın Ölen Düşmanı)	66	90-91
38. Hikaye (Büzürcmihr'in Susması)	66-67	91-92
39. Hikaye (Mısır'ı İdare Eden Köle)	67-68	92-94
40. Hikaye (Çinli Cariye)	68-70[56]	94-96
41. Hikaye (İskender'in Başarıları)	70-71	96-97

II. Tablo

Gülistan (Bölümler ve Muhteva)	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî (Sayfa Numaraları)**
II. Bölüm (Dervişlerin Ahlakına Dair)	*bāb-ı düvüm der-aḫlāḳ-ı dervīşān* (71-107)	*ikinçi bāb faḳr aḫlāḳı içinde turur* (97-162)
42. Hikaye (Gaybı Tanrı Bilir)	71	97-98
43. Hikaye (Kabe Eşiğinde Yalvaran Derviş)	71-72	98-99
44. Hikaye (Geylanlı Abdülkadir)	72[57]	99
45. Hikaye (Abitle Hırsız)	72-73	99-100
46. Hikaye (Birlikte Gezen Dervişler)	73-75	100-103
47. Hikaye (Riyacı Zahit)	75-76	103-105
48. Hikaye (Uyuyanlar)	76-77	105-106
49. Hikaye (Dış ve İç)	77	(yok)
50. Hikaye (Lübnanlı Şeyh)	77-78	107-108
51. Hikaye (Yakup Peygamber)	78-79[58]	106-107[59]
52. Hikaye (Baalbek Camiinde)	79-80	108-110
53. Hikaye (Mekke Çölünde)	80-81	110-111
54. Hikaye (Yaralı Zahit)	81	111-112

[56] Hikayede geçen cariye gönderen melik *Rum* olarak belirtilmiştir.

[57] *ʿabdu'l-ḳāhir geylānī* şeklinde geçmektedir.

[58] *dāsitān-ı manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[59] *ḥikāyet-i manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

55. Hikaye (Dervişin Çaldığı Kilim)	81-82	112-113
56. Hikaye (Hiç Bizi Hatırlar mısın?)	82	113-114
57. Hikaye (Cennete Giren Padişah)	82-83	114
58. Hikaye (Yaya Hac Yolcusu)	83-84	115-116
59. Hikaye (Öldüren İlaç)	84-85	116
60. Hikaye (Soyulan Kervan)	85-86	117-118
61. Hikaye (Çirkin Sesli Çalgıcı)	86-88	118-122
62. Hikaye (Edebi Kimden Öğrendin?)	88	122-123
63. Hikaye (Obur Sofu)	88-89	123
64. Hikaye (Halkın Dedikodusu)	89-90	123-125
65. Hikaye (Kötülüğün Karşılığı)	90	125-126
66. Hikaye (Sofiliğin Hakikatı)	90-91	144
67. Hikaye (Cezbeli Adam)	91-92	126-127
68. Hikaye (Gönül Eri Gençler)	92-93	127-129
69. Hikaye (Padişah Olan Dilenci)	93-96	129-131
70. Hikaye (Divandaki Dost)	(yok)	131-132
71. Hikaye (Ebu Hüreyre)	(yok)	132-133
Latife	(yok)	133
72. Hikaye (Uygunsuz Arkadaş)	(yok)	133-134
73. Hikaye (İkinci Esirlik)	(yok)	134-137
74. Hikaye (Aile Kaygısı)	(yok)	145-146
75. Hikaye (Rahata Kavuşan Abit)	(yok)	137-142
76. Hikaye (Zahitler)	96-97	142-144
77. Hikaye (Vakıf Ekmeği)	97	144-145
78. Hikaye (Yorgun Derviş)	(yok)	146-147
79. Hikaye (Yalnız Kalmanın Çaresi)	97-98	147-148
80. Hikaye (Güzel Sözler)	98-99	148-151

Mesel[60]	98-99	150-151
81. Hikaye (Bilgin ve Abit)	99[61]	151[62]
82. Hikaye (Yolda Yatan Sarhoş)	99-100	151-152
83. Hikaye (Derviş Hırkası)	100-101	152-153
84. Hikaye (Sancakla Perde)	101-102[63]	153-154[64]
85. Hikaye (Öfkeli Pehlivan)	(yok)	154-155
86. Hikaye (Safa Kardeşleri)	102-103	155-156
87. Hikaye (Evlenen Pabuççu)	103[65]	156-157[66]
88. Hikaye (Fakihin Kızı)	103-104	157-158
89. Hikaye (Dervişlik Nedir?)	104-105	158-160
90. Hikaye (Otla Gül)	105-107[67]	160-161[68]
91. Hikaye (Yiğitlik ve Cömertlik)	107	161-162

III. Tablo

Gülistan (Bölümler ve Muhteva)	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî (Sayfa Numaraları)**
III. Bölüm (Kanaatin Faziletine Dair)	*bāb-ı siyüm der-fażīlet-i ḳanāʿat* (107-136)	*üçinçi bāb ḳanāʿat fażīletin aytur* (162-212)
92. Hikaye (Mağripli Dilenci)	107	162
93. Hikaye (İki Beyzade)	107-108	162-163
94. Hikaye (Minnetsiz Derviş)	108-109	163-164

[60] *Güzel Sözler* hikayesinin hemen arkasından *mesel* başlığıyla zikredilen, *Körün Hikayesi* adını verdiğimiz hikayedir. Gülistan-ı Türkî ve Kitab Gülistan bi't-Türkî'de *Güzel Sözler* hikayesinin içinde, hikayenin bittiği yerden *mesel* ya da *hikayet* başlığı verilmeden başlar.

[61] *dāsitān-ı manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[62] *şiʿr* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[63] *dāsitān-ı manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[64] *ḥikāyet-i manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[65] *naẓm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[66] *ḥikāyet-i manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[67] *naẓīm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[68] *ḥikāyet-i manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

95. Hikaye (Sağlığın Sebebi)	109-110	165-166
96. Hikaye (Tövbe Bozmak)	110	(yok)
97. Hikaye (Ne Kadar Yemek Yemeli?)	110	166-167
98. Hikaye (Horasanlı Dervişler)	110-111	167-168
99. Hikaye (Açlık ve Tokluk)	(yok)	168-169
100. Hikaye (Canın Ne İstiyor?)	(yok)	169
101. Hikaye (Kasabın Alacağı)	111	169-170
102. Hikaye (Nuşdaru)	112	170-171
103. Hikaye (Yoksul Bilgin)	112-113	171-172
104. Hikaye (Asık Suratlı Zengin)	113-114	(yok)
105. Hikaye (İskenderiye'deki Kuraklık)	114-115	172-174
106. Hikaye (Himmetçe Kim Üstün?)	115-116	175
107. Hikaye (Musa ve Yoksul)	116-117	175-177
Hikmet	117[69]	(yok)
108. Hikaye (Bir Kese İnci)	117	178
109. Hikaye (Çöldeki Susuz)	(yok)	178-179
110. Hikaye (Yolcunun Son Sözleri)	117-118	(yok)
111. Hikaye (Ayaksız Adam)	(yok)	179-180
112. Hikaye (Padişahla Köylü)	118-119	180-182
113. Hikaye (Korkunç Dilenci)	119-120	182-183
114. Hikaye (Kiş Adasındaki Tüccar)	120-121	183-185
115. Hikaye (Cimri Zengin)	121-123	185-187
116. Hikaye (Zayıf Balıkçı)	(yok)	188

[69] *Musa ve Yoksul* hikayesinden hemen sonra *beyt* başlığıyla gelmektedir.

Hikmet	(yok)	188[70]
117. Hikaye (Kırkayağı Öldüren Adam)	123	189[71]
118. Hikaye (Şişman Ahmak)	123-124	190-191
119. Hikaye (Hırsızla Dilenci)	124	191
120. Hikaye (Talihsiz Yumrukçu)	124-134[72]	192-209
Hikmet[73]	133-134	209
Hikaye (Yüzükten Geçen Ok)[74]	134	209-210
121. Hikaye (Sultanın Sofrası)	134-135	210-212

IV. Tablo

Gülistan (Bölümler ve Muhteva)	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî (Sayfa Numaraları)**
IV. Bölüm (Susmanın Faydalarına Dair)	*bāb-ı çehārum der-fevāyid-i ḫāmuşī* (136-139)	*törtinçi bāb sükūt fāyidesi içinde turur* (212-224)
122. Hikaye (Susmanın Faydası)	136	212-213
123. Hikaye (İkiz Felaket)	136-137	213
124. Hikaye (Susmak, konuşmak)	137	214
125. Hikaye (Bir Tartışma)	137-138	214-215
126. Hikaye (Cahil Danışman)	138-139	215
127. Hikaye (Fesahatın Kurallarından Biri)	139	215-216
128. Hikaye (Kim Cahilliğini Ortaya Koyar?)	(yok)	216-217
129. Hikaye (Sultan Ne Söyledi?)	139-140[75]	217-218

---

[70] *Zayıf Balıkçı* hikayesinin sonunda, sondaki *şiʿr*'den hemen önce yer almaktadır.

[71] Bu hikayeden sonra, *Her Er Bir İş İçindir* adını verdiğimiz ilâve bir hikaye yer almaktadır (189-190).

[72] *yumrukçu* (muşt-zen) olarak değil *pehlevān* olarak tercüme edilmiştir.

[73] *Talihsiz Yumrukçu* hikayesinin devamı olarak *Hikmet* başlığıyla gelmektedir.

[74] *Hikmet*'ten hemen sonra *Talihsiz Yumrukçu* hikayesi devam eder ve *hikaye* başlığı verilmeden *Yüzükten Geçen Ok* adını verdiğimiz yeni bir hikaye başlar. Bu hikaye sadece *Gülistan-ı Türkī*'de müstakil hikaye olarak *hikayet* başlığıyla verilmiştir.

[75] *bāb-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī* adlı 5. bölüme dahil edilmiştir.

130. Hikaye (Sevilmeyen Komşu)	140[76]	218-219
131. Hikaye (Hırsızlar Beyi)	140-141[77]	219-220
132. Hikaye (Müneccimin Karısı)	141[78]	220
133. Hikaye (Çirkin Sesli Hatip)	141-142[79]	220-222
134. Hikaye (Sakın Kabul Etme!)	142-143	222-223
135. Hikaye (Okuma!)	(yok)	223-224

V. Tablo

Gülistan (Bölümler ve Muhteva)	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî (Sayfa Numaraları)**
V. Bölüm (Aşka, Gençliğe Dair)	*bāb-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī* (139-175)	*Bişinçi bāb ʿışḳ dağı yigitlik ṣıfatı içinde turur* (224-263)
136. Hikaye (Mahmud'la Ayaz)	143-144	224
137. Hikaye (Tüccarın Kölesi)	144-145	224-225
138. Hikaye (Sevdalı Abit)	145-146	225-226
139. Hikaye (Genç Derviş)	146-149	226-228
140. Hikaye (Sevenin Bakışı)	149-150	228-229
141. Hikaye (Işık ve Güneş)	150	230
142. Hikaye (Geç Gelen Sevgili)	(yok)	231
Hikmet	(yok)	231[80]
143. Hikaye (Sana Kimse Doyamaz)	(yok)	232
144. Hikaye (Aşık Danışman)	150-151	232-234
145. Hikaye (Gençlik Aşkım)[81]	152-154	234-237

[76] *bāb-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī* adlı 5. bölüme dahil edilmiştir.
[77] *bāb-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī* adlı 5. bölüme dahil edilmiştir.
[78] *bāb-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī* adlı 5. bölüme dahil edilmiştir.
[79] *bāb-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī* adlı 5. bölüme dahil edilmiştir.
[80] *hikmet* yerine *nükte* başlığıyla tercüme edilmiştir.

146. Hikaye (Bağdatlı Arap)	154-155	(yok)
147. Hikaye (Kötü Söyleyenler)	155	237
148. Hikaye (Tuti ile Karga)	155-157	237-240
149. Hikaye (Barışan Dostlar)	157-158	240-241
150. Hikaye (Bunak Kaynana)	158-159	241-242
151. Hikaye (Ay Yüzlü Güzel)	159-160	242-244
152. Hikaye (Kaşgarlı Güzel)	161-162	244-247
153. Hikaye (Soyulan Derviş)	162-164	247-250
154. Hikaye (Leyla ile Mecnun)	164-166	250-252
155. Hikaye (Hemedan Kadısı)	166-174	252-262
156. Hikaye (Gerçek Sevgi)	174[82]	262-263[83]

VI. Tablo

Gülistan (Bölümler ve Muhteva)	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî (Sayfa Numaraları)**
VI. Bölüm (Zayıflığa İhtiyarlığa Dair)	*bāb-ı şeşüm der-żaʿf u pīrī* (175-184)	*altınçı bāb ḳarılıḳ dağı żaʿīflıḳ ṣıfatı içinde turur* (263-277)
157. Hikaye (Ölen İhtiyar)	175-176	263-265
158. Hikaye (İhtiyarla Genç Karısı)	176-179	265-268
159. Hikaye (Baba ve Oğul)	179-180	268-269
Hikmet	180[84]	269-270[85]
160. Hikaye (Kervandaki İhtiyar)	180-181	272-273
161. Hikaye (Çoluk Çocuk Kaygısı)	181-182	270-272

[81] İlaydın bu hikayeye isim vermemiştir; hikaye *Gençlik Aşkım* şeklinde adlandırılmıştır.
[82] *dāsitān-ı manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.
[83] *ḥikāyet-i manẓūme* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.
[84] *Baba ve Oğul* hikayesinin sonundaki beyitlerde manzum olarak tercüme edilmiştir.
[85] *Baba ve Oğul* hikayesinden sonra *şiʿr* başlığıyla manzum olarak tercüme edilmiştir.

162. Hikaye (Anamın Dedikleri)	182-183	273
163. Hikaye (Cimri Zenginin Oğlu)	183	273-274
164. Hikaye (Niçin Evlenmiyorsun?)	183	274-275
165. Hikaye (Geçkin İhtiyar)	184[86]	275-277[87]

VII. Tablo

Gülistan (Bölümler ve Muhteva)	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî (Sayfa Numaraları)**
VII. Bölüm (Terbiyenin Tesirine Dair)	*bāb-ı heftüm der-te'ŝīr-i terbiyet* (184-211)	*yitinçi bāb terbiyet te'ŝīri içinde turur* (277-318)
166. Hikaye (Vezirin Çocuğu)	184-185	277-278
167. Hikaye (Bilgenin Öğüdü)	185-186	278-279
168. Hikaye (Dayak Yiyen Şehzade)	186-187	279-281
169. Hikaye (Cefacı Öğretmen)	188-189	281-283
170. Hikaye (Müsrif Delikanlı)	189-191	283-286
171. Hikaye (Terbiye ve İstidat)	192	286-287
172. Hikaye (İhtiyar Mürebbi)	192-193	287-288
173. Hikaye (Yaptığın İş Nedir?)	193	288
174. Hikaye (Akrebin Marifetleri)	193-194	289
Latife	(yok)	(yok)
175. Hikaye (Dervişin Oğlu)	194-195	289-291
176. Hikaye (Kendine Gelme Nedir?)	195-196	291-292
177. Hikaye (Dövüşen Hacılar)	196	293
178. Hikaye (Ateşle Oynayan Hindu)	196-197	(yok)

[86] *dāsitān-ı manẓūm* adı altında manzum olarak tercüme edilmiştir.

[87] *şi'r* başlığıyla manzum olarak tercüme edilmiştir.

179. Hikaye (Baytarın İlacı)	197	293-294
180. Hikaye (Mezar Kitabesi)	(yok)	294
181. Hikaye (Köle ve Sahibi)	(yok)	294-296
182. Hikaye (Korkak Delikanlı)	197-199	296-299
183. Hikaye (Zengin Çocuğu ile Yoksul Çocuğu)	(yok)	299-300
184. Hikaye (En Büyük Düşman)	199	300
Sadi'nin Bir İddiası ile Zenginlik ve Yoksulluk Konusunda Tartışması	199-211	300-318

VIII. Tablo

Gülistan (Bölümler ve Muhteva)	**Gülistan-ı Türkî (Sayfa Numaraları)**	**Kitab Gülistan bi't-Türkî (Sayfa Numaraları)**
VIII. Bölüm (Sohbetin Kurallarına Dair)[88]	*bāb-ı heştüm der-ādāb-ı ṣoḥbet* (211-220)	*sekizinçi bāb ṣuḥbet edebi içinde turur* (318-356)
186. Hikmet	211	318-319
187. Hikmet	211-212	319-320
188. Hikmet	212	320-321
189. Hikmet	212-213	321
190. Hikmet	213	321
191. Hikmet	213	321
192. Hikmet	213	322
193. Hikmet	216	322-323
194. Hikmet	216	323
195. Hikmet	217	324
196. Öğüt	217-218	324-325
197. Hikmet	218	325
198. Hikmet	218	325-326
199. Hikmet	218	326
200. Öğüt	218	326
201. Latife	218-219	326-327
202. Tahzir	219	327
203. Hikmet	219	327-328
204. Hikmet	219	328
205. Hikmet	219-220	(yok)

[88] İlaydın'ın verdiği başlık adları kullanılmıştır.

206. Mutayebe	220	328-329
207. Öğüt	220	329
208. Tembih	220	329
209. Öğüt	220	329-330
210. Öğüt	220[89]	330
211. Tahzir	(yok)	(yok)
212. Mutayebe	(yok)	(yok)
213. Mülatafa	(yok)	330-331
214. Terbiye	(yok)	(yok)
215. Mülatafa	(yok)	331-332
216. Mutayebe	(yok)	332
217. Hikmet	(yok)	(yok)
218. Hikmet	(yok)	342-343
219. Hikmet	(yok)	343
220. Hikmet	(yok)	332
221. Hikmet	(yok)	332-333
222. Mutayebe	(yok)	333
223. Mutayebe	(yok)	333-334
224. Latife	(yok)	334
225. Öğüt	213-214	334
226. Benzetme	214	(yok)
227. İbret	214	(yok)
228. Tembih	214	(yok)
229. Hikmet	(yok)	(yok)
230. Hikmet	214	334-335
231. Tahvif	214-215	335
232. Öğüt	215	335-336
233. Tahzir	215	(yok)
234. Tembih	215	351
235. Latife	215	336
236. Tahzir	215	(yok)
237. Şikayet	215-216	336
238. İbret	216	336-337
239. Vaiz	(yok)	337
240. Öğüt	(yok)	337-338[90]
241. Öğüt	(yok)	338-339
242. Latife	(yok)	(yok)
243. Hikmet	(yok)	339-340
244. Latife	(yok)	340
245. Öğüt	(yok)	340-341
246. Benzetme	(yok)	341
247. Hikmet	(yok)	(yok)
248. Terbiye	(yok)	341

[89] Son sayfanın son satırından başlar; eksik kalmıştır.
[90] *öğüt* ikiye bölünerek *hikmet* başlıklarıyla tercüme edilmiştir.

249. Mutayebe	(yok)	341
250. Latife	(yok)	342
251. Hikmet	(yok)	(yok)
252. Mev'ize	(yok)	(yok)
253. Hikmet	(yok)	343
254. Hikmet	(yok)	343-344
255. Vaiz	(yok)	(yok)
256. Vaiz	(yok)	344
257. Öğüt	(yok)	344-345
258. Hikmet	(yok)	(yok)
259. Hikmet	(yok)	345
260. Benzetme	(yok)	(yok)
261. Latife	(yok)	345
262. Benzetme	(yok)	345-346
263. Öğüt	(yok)	346
264. Mutayebe	(yok)	346
265. Benzetme	(yok)	(yok)
266. Latife	(yok)	(yok)
267. Öğüt	(yok)	346-347
268. Hikmet	(yok)	350-351
269. Hikmet	(yok)	(yok)
270. Edep	(yok)	347
271. Mutayebe	(yok)	347-348
272. İbret	(yok)	(yok)
273. Edep	(yok)	(yok)
274. Edep	(yok)	(yok)
275. Benzetme	(yok)	348
276. Mutayebe	(yok)	348-349
277. Latife	(yok)	(yok)
278. Terbiye	(yok)	349
279. İbret	(yok)	349-350
280. Hikmet	(yok)	350
281. Vaiz	(yok)	(yok)
282. İbret	(yok)	351-352
283. Hikmet	(yok)	352
284. İbret	(yok)	(yok)
285. Latife	(yok)	352-353
286. Edep	(yok)	351
287. Mutayebe	(yok)	(yok)
288. Edep	(yok)	(yok)
289. Hikmet	(yok)	(yok)
290. Hikmet	(yok)	(yok)
291. Yakarış	(yok)	353
292. Hikmet	(yok)	353
293. Hikmet	(yok)	351

294. Mülatafa	(yok)	(yok)
295. Latife	(yok)	(yok)
296. Mutayebe	(yok)	(yok)
297. Latife	(yok)	(yok)
298. Hikmet	(yok)	353-354
299. Vaiz	(yok)	354-355
Hatime (Bitiş)	(yok)	355-356

I. B Ö L Ü M

G R A M E R

(G R A M M A R)

1.1 YAZIM ÖZELLİKLERİ (ORTHOGRAPHY)

Harekesiz olarak [Arapça metin parçalarında ve okuyucuyu uyarmak üzere birkaç kelimede hareke kullanılmıştır: *pür* پُر (210/2), *çul* چُل (75/1), *kusīl* كُسيل (143/8), *er* اَر (74/10), *müvecceh* مُوَجه(100/12), *niṣāblıġ* نِصابليغ (137/5)] nestalik hatla iri karakterler kullanılarak yazılmış metnin, rutubet ve deformasyon sebebiyle tahribata uğradığı görülmektedir. Bazı kısımların tamamen silindiği, bazı kısımlarda alt sayfaların üst sayfalara ya da üst sayfaların alt sayfalara sirayet ettiği, rutubet dolayısıyla mürekkebin dağılarak hattı bozduğu ve hat karakterlerini teşhis edilemez ya da zor okunur hale getirdiği anlaşılmaktadır.

Yazma, müellif hattıyla yazılmış bir nüsha değil, muhtemelen 16. asırda istinsah edilmiş bir nüshadır. Arap harfleri ile oluşturulmuş çoğu Türkçe eserde olduğu gibi Arapça ve Farsça kelimelerin itinalı bir şekilde yazıldığı, Türkçe kelimelerde ve eklerde aynı itinanın gözetilmediği görülmektedir. Türkçe kelimelerde aynı cinsten iki ünsüz çoğunlukla tek yazılmıştır. Çok olmamakla birlikte mükerrer yazımlar, harf ve kelime atlamaları, unutmalar bulunmaktadır. Kelimelerdeki noktaların bazen yazılmadığı ya da sayfaların alt ve üst kısımlarının birbirine geçmesi, üst sayfanın mürekkebinin alt sayfa üzerine yapışması, kağıt üzerindeki lekeler vs. gibi durumlar dolayısıyla çoğu zaman karıştığı görülür.

1.1.1 Ünlülerin Yazımı

• ***a, e***

Kelime başında *elif* (ا) ile yazılır:

Ör→ *alsa* السا (1/8), *atası* اتاسى (23/11), *anıŋ* انينک (122/10), *azın* ازين (179/11), *azraḳ* ازراق (205/12), *emgek* امكاک (164/10), *erin* ارين (103/3)

a ünlüsünün düzensiz olarak *medli elif* (آ) ile yazıldığı örnekler vardır:

Ör→ *ālı* آلى (6/5), *āġı* آغى (216/1), *āwḳa* آقا (118/8); *āçlıḳ* آجليق (205/6) ~ *açlıḳ* اجليق (114/7), *ānı* آنى (67/4) ~ انى (70/5), *āḳıp* آقيب (7/10) ~ *aḳıp* اقيب (84/2)

Kelime ortasında *elif* (ا) ile yazılır:

Ör→ *bolġay* بولغای (60/5), *tarılmaḳ* تاریلماق (34/7), *tayanmadı* تیانمادی (169/11) *ḳılurlar* قیلورلار (200/10), *bérmegünçe* بیرماکونجه (99/4), *ölmekde* اولماکدا (104/8)

Kelime sonunda çoklukla *elif* (ا) bazen de *güzel he* (ه) ile gösterilmektedir:

Ör→ *yana* ینا (121/1), *baylarda* بایلاردا (201/4), *ḳılsa* قیلسا (216/6), *saŋa* سانکا (63/11), *özge* اوزکا (66/11), *üze* اوزا (105/7) / *yana* ینه (76/5), *némerse* نیمرسه (97/13), *néçe* نیجه (105/13), *āġrısa* آغریسه (12/5), *ḳıla* قیله (36/13), *ne* نه (38/12)

- ***é***

Sadece ilk hecede kullanılan kapalı *e* (é)'nin yazımı *elif* + *y* (ای) şeklindedir:

Ör→ *éren* ایران (17/5), *ésrük* ایسروک (171/9), *éşik* ایشیک (208/9), *ét* ایت (111/13), *étmek* ایتماک (66/6)

- ***ı, i***

Kelime başında *elif* + *ye* (ای) ile yazılmaktadır:

Ör→ *iber* ایبار (181/11), *içide* ایجیدا (12/10), *içer* ایجار (70/1), *ig* ایک (86/9), *igine* ایکینه (121/7)

Kelime ortasında ve sonunda *ye* (ی) ile yazılmaktadır:

Ör→ *bitigdeki* بیتکداکی (106/11), *birisi* بیریسی (107/12), *ḫatunnı* خاتون نی (183/11), *ḳılıçı* قیلیجی (198/4)

- ***o, ö, u, ü***

Kelime başında *elif* + *vav* (او) ile yazılmaktadır:

Ör→ *orun* اورون (126/2), *osal* اوسال (174/5), *öz* اوز (47/5), *uyaġ* اویاغ (92/1), *üze* اوزا (4/9)

Kelime ortasında ve sonunda *vav* (و) ile yazılmaktadır:

Ör→ *örklüg* اورکلوک (214/9), *öykünür* اویکونور (11/1), *türlüg* تورلوک (10/9), *uyḳu* اویقو (87/5), *üşkü* اوشکو (184/10)

1.1.2 Ünsüzlerin Yazımı

• *ç*

Sadece Farsça ve Türkçe kelimelerde bulunan /ç/ ünsüzü için *cim* (ج) kullanılır:

Ör→ *çayan* جاين (108/5), *néçük* نيجوک (73/5), *açlıḳ* اجليق (114/10), *çerigi-niŋ* جريکی نينک (98/2), *çaġır* جاغير (86/5)

• *ŋ*

Nazal /ŋ/ sesi umumiyetle (نک) şeklinde yazılır:

Ör→ *oturalıŋ* اوتوراलينک (118/13), *soŋ* سونک (181/7), *miŋ* مينک (38/7), *köŋli* کونکلی (18/5)

Sadece birkaç örnekte, /-An/ eki ile kuvvetlendirilmiş II. teklik şahıs şart çekiminde, nazal /ŋ/ sesi *kef* (ك) ile gösterilmektedir:

Ör→ *baḳsaŋan* باقساکان (185/6), *téseŋen* تيساکان (24/13)

• *p*

Sadece Farsça ve Türkçe kelimelerde bulunan /p/ ünsüzü için *pe* (پ) yerine çoklukla *be* (ب) kullanılır. Gerundium eki /-p/ daima *be* ile yazılır:

Ör→ *kélip* کيليب (32/9), *olturup* اولتوروب (35/2), *ötünüp* اوتونوب (39/4), *pür* پر (210/2), *pīrī* بيری (176/13), *pād-şāh* پادشاه (84/11)

• *s*

Türkçe kelimelerde /s/ ünsüzü için sadece *sin* (س) kullanılır:

Ör→ *ḳılsa* قيلسا (40/2), *sévindürmiş* سيويندورميش (46/13), *sordılar* سورديلار (58/6), *sıġınġalı* سيغينغالی (59/13), *süçüg* سوجوک (126/1), *esirgep* اسيرکاب (23/13)

• *t*

Türkçe kelimelerde /t/ ünsüzü için sadece *te* (ت) kullanılır. İstisna olarak eşsesli *at* (binek hayvanı) ve *at* (isim, ad) kelimelerinin yazımında, tefrik gayesiyle *at* (binek havyanı) *tı* (ط) ile yazılır:

Ör→ *aṭ* اط (206/10), *at* ات (9/5), *tuş* توش (157/3), *tegre* تكرا (91/9), *taḳı* تقى (126/1), *bitig* بيتک (46/8)

- *w*

Çift dudak ünsüzü (bilabial) /w/'nin yazımında karışık olarak *kaf* (ق), *üç noktalı vav* (ۋ) ve *fa-yı Türkiyye* olarak da bilinen *üç noktalı fa* (ڤ) kullanılır:

Ör→ *sawuŋ* سقونک (220/13), *sewmesler* سقماس لار (61/5), *ewürdiler* اقوردى لار (33/11) *awḳa* آققا (118/8) / *sewmegil* سۋ ماكيل (3/12) / *suw* سڤ (36/8, 39/9, 39/10)

1.1.3 Hemze'nin (ء) Yazımı

Metinde, Türkçede sıklıkla kullanılan ve telaffuz yoluyla Türkçeleştirilen bazı hemzeli Arapça kelimelerde hemzenin yazılmadığı görülmektedir. Hemzenin, iki ünlünün yan yana gelmediği Türkçede, /v/ yahut /y/ şeklinde telaffuz edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin *su'āl* (سؤال) kelimesi yazılırken hemze kürsüsü *vav* yazılmış; fakat hemze (ء) yazılmamıştır. *dā'im* (دائم) kelimesi yazılırken hemze kürsüsü *ye* (ى) yazılmış; fakat hemze (ء) yazılmamıştır. Bu durum, *su'āl* kelimesinin *suvāl*, *dā'im* kelimesinin *dāyim* şeklinde telaffuz edildiğini ve bu telaffuz özelliğinin yazıya geçirildiğini göstermektedir. Metinde bazı kelimelerde hemzenin hem kullanıldığını hem de kullanılmadığını görüyoruz. Bilhassa Türkçede az kullanılan Arapça kelimelerde hemze korunmuş, birkaç istisna hariç tutulursa, kelime sonundaki hemze umumiyetle yazılmamıştır.

1.1.4 Eklerin Yazımı

Eklerin kelimelere bazen bitişik bazen ayrı bir şekilde, karışık olarak yazıldığı ve bu karışık yazımın belli bir kural çerçevesinde geliştirilmediği anlaşılmaktadır. Eski Uygur imla geleneğinden gelen bir özellik olarak, bazı eklerin kelimeden ayrı yazıldığı görülmektedir. Bu ekler çokluk eki /+lAr/, hal ekleri (/+nIŋ/, /+nI/, /+KA/ ~ /+GA/, /+dA/, /+dIn/), şart eki /-sA/, isimden isim yapan yapım eki (/+lIG/ ~

/+lIK/ ~ /+lUG/ ~ /+lUK/) olarak karşımıza çıkmaktadır (Bu yazım tarzına, bilhassa Arapça ve Farsça kökenli kelimelere getirilen eklerde daha fazla rastlanır.):

Ör→ *müselmān-lar* مسلمان لار (33/1), *kişi-ler* کیشی لار (163/9), *soġan-nıŋ* سوغان نینک (179/7), *dōst-nı* دوست نی (171/2), *éşik-ke* ایشیک کا (186/3), *felek-de* فلک دا (164/1), *sebeb-din* سبب دین (168/9), *bit-se-ler* بیت سه لار (8/4), *tile-seŋ* تیله سانک (25/6), *körk-lüg* کورک لوک (181/4), *yaman-lıḳıda* یمان لیقیدا (34/2)

1.1.5 Kelimelerin Birleşik Yazımı

Bazı kelimelerin bitişik yazıldığı görülmekte olup bu özellik umumiyetle *dék*, *kim* edatlarının öndeki kelimeye ya da *ol* zamirinin sonraki kelimeye bitiştirilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır:

Ör→ *anıŋ-dék* انینکدیک (188/2), *ḳoyġan-dék* قویغاندیک (217/6), *ḳul-dék* قولدیک (1/3), *ol-kim* اولکیم (36/3), *ol-demde* اولدمدا (153/11), *bel-kim* بلکیم (193/12)

1.2 FONOLOJİ (PHONOLOGY)

1.2.1 Ünlüler (Vowels)

Metinde Türkçe kelimelerde kullanılan ünlüler şunlardır: /a/, /e/, /é/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/

Ünlülerle ilgili olarak belli bir kural oluşturmak üzere, metinde gözlenen ses olayları şunlardır:

1.2.1.1 Ünlü Uyumu (Vowel Harmony)

a. Türkçe kelimelerde kalınlık-incelik bakımından (Palatal harmony) kuvvetli bir uyum görülmektedir:

Ör→ *başımnı* (4/11), *yarsamlıġ* (84/13), *yamanlarḳa* (213/9), *kéltüreyin* (154/3), *örgengeli* (196/12), *kétkenidin* (132/8), *bulunmas* (133/6)

Kalınlık-incelik uyumuna aykırı olarak, çok fazla olmamak üzere bazı Türkçe kelimelerde ek uyumsuzluğu görülmektedir:

Ör→ *salmagünçe* (133/6), *bolsek* (66/8), *yolıge* (183/8), *aġzıge* (190/12), *téŋrilıḳḳa* (206/10)

Yabancı kökenli kelimelere getirilen bazı Türkçe eklerin eklendikleri kelimenin son hecesindeki ünlünün kalınlık-incelik durumuna aykırı olabildikleri gözlenmiştir. Bu ekler isimden isim yapan yapım eki (/+lIG/, /+lIK/, /+lUG/, /+lUK/) ve yönelme eki (/+GA/, /+KA/) olarak karşımıza çıkmaktadır:

Ör→ *behiştḳa* (83/2), *mü'eẕẕinlıḳ* (143/11), *evlādıge* (187/1), *ḫażretiġa* (212/8), *ra'iyyetḳa* (70/11), *dünyālik* (43/4), *muḳīmḳa* (179/5), *sūretlıġ* (179/9), *vezīrlıḳḳa* (186/6)

b. Düzlük-yuvarlaklık uyumunun (Labial-illabial harmony) bulunduğu ve bulunmadığı örnekler bir arada görülmektedir. Yalnızca düz ya da yuvarlak ünlülü şekilleri olan ekler ve bağlama ünlüleri düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır. Metnin bütünü değerlendirildiğinde bu uyumun gelişmiş bir kural oluşturmadığı anlaşılmaktadır:

Ör→ *tonını* (186/12), *üstünide* (77/11), *bilür* (141/13), *kirişleyü* (197/13), *érdükini* (207/4), *otunçı* (5/10), *turġusı* (11/13)

1.2.1.2 Ünlü Değişmesi (Vowel Gradation)

Metinde gözlenen ünlü değişmeleri şunlardır:

- *e ~ é*

XIV. asra ait Harezm Türkçesi metinlerinde ilk hecede /e/ yerine gittikçe artarak *ye* (ى) veya *fethalı ye* (ىَ) ile gösterilen [Nehcü'l-Feradis'teki gibi] bir ses görülmektedir. (ى) ile yazılışın XV. asırda umumileştiği göz önüne alınırsa, (ى) harfinin /i/ ve /é/ olmak üzere iki ayrı sesi temsil ettiği görülecek ve Çağataycanın kullanıldığı Orta Asya'da bugün /é/, Kazan Türkçesinde ise /i/ telaffuzunun geçerli olduğu hesaba katıldığında, Çağatayca için /é/ sesini kabul etmek makul olacaktır. Metinde *é* < *e* değişmesinin daha tamamlanmadığı ve eski /e/'nin de devam ettiği görülür.[*]

Ör→ *ekmeyin* (4/4) ~ *ékmegünçe* (36/13), *ekin* (4/4) ~ *ékin* (214/4), *eksilmek* (1/5) ~ *éksilmekidin* (42/9), *el* (184/11) ~ *él* (50/7), *eletti* (184/7) ~ *éltti* (120/10), *ellig* (3/7) ~ *éllig* (143/12), *emgeki* (164/10) ~ *émgekin* (101/6), *er* (16/3) ~ *ér* (122/13), *erür* (136/3) ~ *érür* (101/12), *erinini* (103/3) ~ *érin* (68/12), *erenlerḳa* (59/6) ~ *érenler* (73/3), *esinse* (3/4) ~ *ésneyür* (72/12), *esrükde* (38/10) ~ *ésrük* (171/9), *etmekleri* (41/7) ~ *étmek* (66/6), *evinde* (76/9) ~ *évin* (82/6), *ewüŋe* (181/2) ~ *éwi* (89/4), *ey* (16/3) ~ *éy* (82/5), *keldiler* (20/5) ~ *kéldiler* (159/4), *kemi* (64/8) ~ *kémi* (130/4), *keyer* (190/9) ~ *kéyip* (123/8), *keçe* (69/12) ~ *kéçe* (74/12), *keskünçe* (106/11) ~ *késeyin* (212/7), *sevmeseŋen* (46/5) ~ *séver* (85/13), *temedise* (167/7) ~ *témedi* (18/1), *tegmiş* (146/1) ~ *tégse* (85/9), *tegme* (186/5) ~ *tégme* (10/9), *tegresideki* (91/9) ~ *tégreside* (118/13), *teŋri* (106/10) ~ *téŋriniŋ* (89/9), *yel* (202/7) ~ *yél*

(*) Janoš Eckmann, "Sadî Gülistan'ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi", **TDAY Belleten 1968**, Ankara 1969, s. 19.

(114/5), *yer* (114/7) ~ *yér* (49/11), *yeter* (55/7) ~ *yéter* (13/9), *yetmişi* (84/8) ~ *yétmiş* (195/10)

- ***e ~ ö***

Klasik Çağataycada görülen bir özellik olarak, ilk hecede bulunan /e/ ünlüsünün ikinci hecedeki yuvarlak ünlünün etkisiyle (gerileyici benzeşme [regressive assimilation]) yuvarlaklaştığı örnekler bulunmaktadır:

Ör→ *öḏgüni* (204/9) ~ *özgürek* (109/1) ~ *edgü* (29/2), *ösrükni* (86/5) ~ *esrükde* (38/10), *çöküç* [< *çeküç*] (85/9), *ötükçi* [< *etük*] (103/2)

Ayrıca /év/ ~ /ev/ ses grubunun yuvarlaklaşma etkisiyle /öy/ ses grubuna dönüştüğü görülmektedir:

Ör→ *öyürse* [< *evür-*] (185/13), *öyde* [< *ev*] (207/7)

- ***ı ~ a***

Birkaç örnekte, kalın düz-geniş ve düz-dar ünlü nöbetleşmesi (substitution) ya da değişmesi görülür:

Ör→ *ḳırağıda* (67/4) ~ *ḳırığıġa* (130/11), *aġaz* (148/10) ~ *aġız* (46/6), *ḳılançı* [< *ḳılınç*] (14/5), *tıfar* [< *tawar*] (93/2), *tıyanmadı* [< *tıḏın-*] (120/11), *yarsa-* [< *yarsı-*] (84/13)

- ***I ~ U***

Kelime bünyesinde bulunan dar-yuvarlak ünlünün ya da dudak ünsüzünün etkisiyle düz-dar ünlünün yuvarlaklaştığı ya da bu etkiden korunduğu örnekler beraber görülmektedir:

Ör→ *unutmadı* (192/12) ~ *unıtsa* (32/3), *ḳurusa* (187/11) ~ *ḳurıdı* (182/1), *ḳılunur* (168/5) ~ *ḳılınsa* (47/2), *oḳumış* (158/1) ~ *oḳığıl* (13/13), *toḳuş* (30/10) ~ *toḳışıda* (30/12), *kümüş* (189/8) ~ *kümiş* (122/9), *köŋlüni* (177/4) ~ *köŋlini* (132/9), *yürüdi* (96/12) ~ *yüri* (152/5), *saḳunup* (95/12) ~ *saḳınıp* (59/12), *yazuḳsuz* (43/13) ~ *yazuḳsız* (75/3), *közsüz* (103/12) ~ *közsiz* (72/10), *semüz* (80/13) ~ *semiz* (15/13), *körgizür* (217/3) ~ *körgüzür* (78/7), *süçüg* (39/10) ~ *süçit* (46/6), *üçünçide* (49/2) ~ *üçinç* (126/5), *yünçü* [< *yinçü*] (117/8)

Karahanlı ve Harezm Türkçesi metinlerinde de görüldüğü gibi, özellikle I. ve II. şahıs iyelik eklerinin bağlama ünlüsünde, genitif ekinin ve /+lIK/ isimden isim yapan yapım ekinin ünlüsünde eklenilen kelimenin bünyesindeki dudak ünsüzünün etkisiyle yuvarlaklaşma görülür:

Ör→ *ġamum* (83/11) ~ *ġamıŋ* (38/4), *ʿālimüŋ* (98/7), *kimüŋ* (126/10), *sawuŋ* (220/13), *kimnüŋ* (4/1) ~ *kimniŋ* (149/2), *ẓālimnüŋ* (55/1), *bed-nāmluḳḳa* (168/10) ~ *bed-nāmlıḳḳa* (205/3), *ewüŋe* (181/2), *ʿaybuŋ* (142/7) ~ *ʿaybımnı* (138/12), *ḳavlumḳa* (102/9)

- ***U~A***

İkinci hecede dar-yuvarlak ve düz-geniş ünlünün nöbetleştiği ya da değiştiği örnekler bulunmaktadır:

Ör→ *süŋek* (26/10) ~ *süŋük* (36/5), *tutaşılmasun* [< *tutuş-*] (50/5)

1.2.1.3 Ünlü Türemesi (Vowel Infix)

Orta hecede kuralsız ünlü türemelerinin bulunduğu örnekler vardır:

Ör→ *öregendiŋ* [< *örgen-*] (11/4), *eletti* [< *elt-*] (184/7), *börüküŋ* [< *börk*] (83/5), *turuş* [Far. < *turş*] (62/12)

1.2.1.4 Ünlü Düşmesi (Vowel Elision)

İlk hecesi açık, ikinci hecesi kapalı olan iki heceli kelimeler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında ikinci hecedeki vurgusuz ünlü düşmektedir:

Ör→ *köŋlüm* [< *köŋül*] (124/10), *boynıda* [< *boyun*] (68/7), *alnını* [< *alın*] (108/12), *töklüp* [< *tökül-*] (26/9), *köyrür* [< *köyür-*] (147/6), *boġzını* [< *boġuz*] (86/13), *ésneyür* [< *ésin+e-*] (72/12), *köksini* [< *köküs*] (132/9), *élgidin* [< *élig*] (207/10), *ḳoynıdın* [< *ḳoyun*] (178/11), *ornamadı* [< *orun+a-*] (101/9), *oġlum* [< *oġul*] (187/2), *oġlan* [< *oġul+an*] (203/13), *aytġan* [< *ayıt-*] ([139/13], krş. *ayıtġıl* [212/7])

Ayrıca, ses bakımından aynı ve yanyana olan iki heceden birinin düştüğü (haplology) örnekler bulunmaktadır. Bunlar umumiyetle *tur-* yardımcı fiilinin geniş zaman III. şahıs şekillerinde karşımıza çıkmaktadır:

Ör→ *alıpturlar* [< *alıp tururlar*] (100/11), *ḳoyupturlar* [< *ḳoyup tururlar*] (37/1), *né-dür* [< *né turur*] (5/8), *bar* [< *barur*] (157/2)

1.2.1.5 Kaynaşma (Contraction)

Birleşik kelime oluştururken yan yana gelen iki ünlünün ya da hecenin kaynaşarak tek ünlü ya da tek hece olarak kullanıldığı örnekler bulunmaktadır:

Ör→ *tıŋlasadıŋ* [< *tıŋlasa érdiŋ*] (64/4), *bolġaydı* [< *bolġay érdi*] (174/13), *nésne* [< *né érse nê*] (163/9), *némerse* [< *néme érse*] (213/8), *bolsadı* [< *bolsa érdi*] (164/11), *kimse* [< *kim érse*] (10/8), *néçük* [< *néçe ök*], *mundaġ* [< *munı teg*] (152/6)

1.2.2 Ünsüzler (Consonants)

Metinde Türkçe kelimelerde kullanılan ünsüzler şunlardır: /b/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ġ/, /h/, /ẖ/, /k/, /ḳ/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /ṭ/, /v/, /w/, /y/, /z/

Ünsüzlerle ilgili olarak belli bir kural oluşturmak üzere, metinde gözlenen ses olayları şunlardır:

1.2.2.1 Ünsüz Düşmesi (Consonant Elision)

Metinde gözlenen ünsüz düşmeleri şunlardır:

- ***ø < y-***

Ön seste /y-/ ünsüzünün düşürüldüğü ve korunduğu örnekler beraber bulunmaktadır:

Ör→ *yılan* (49/9) ~ *ılan* (159/7), *yıḏdın* (2/7) ~ *ıdını* (78/12), *yırġasa* (198/6) ~ *ırġasa* (19/7); *yip* [~ *ip*] (123/6), *yuşanıp* [~ *uşan-*] (7/7)

- *ø < -r-*

İç seste /-r-/ ünsüzünün düşürüldüğü ve korunduğu örnekler beraber bulunmaktadır:

Ör→ *birle* (166/2) ~ *bile* (164/8), *érmes* (16/10) ~ *émes* (92/6); *kigürüp* [< *kirgür-*] (36/7)

- *ø < -l-*

İç seste /-t-/'den önce gelen /-l-/ ünsüzünün düşürüldüğü ve korunduğu örnekler beraber bulunmaktadır:

Ör→ *olturma* (132/5) ~ *oturma* (220/12), *kéltürdi* (120/10) ~ *kétürse* (13/7)

- *ø < -w*

Son seste /-w/ ünsüzünün düşürüldüğü ve korunduğu örnekler beraber bulunmaktadır:

Ör→ *su* (77/13) ~ *suw* (36/8) [ayr. krş. *suf* (128/12)]

İç seste /-w-/'nin düşürüldüğü tek örnek bulunmaktadır:

Ör→ *tükürgil* [< *tüwkür-*] (82/7)

- *ø< -G-*

Sadece birkaç örnekte bulunmak üzere, iç seste ve ek bünyesinde ön seste /-G-/ ünsüzünün düşürüldüğü örnekler görülmektedir:

Ör→ *bize* [< *bizge*] (9/9), *kime* (158/12) ~ *kimge* (43/7), *kérek* [< *kergek*] (156/5), *ḳulaḳ* [< *ḳulġaḳ*] (217/13), *éşek* [< *eşgek*] (40/8)

1.2.2.2 Ünsüz Değişmesi (Consonant Gradation)

Metinde gözlenen ünsüz değişmeleri şunlardır:

- *m- ~ b-*

I. Çokluk şahıs zamiri *biz*, şahıs eki fonksiyonuyla kullanıldığı durumlarda *miz* şeklini almaktadır:

Ör→ *bizlerde* (107/8), *bizge* (147/8) / *turur miz* (104/8), *bérür miz* (120/1)

Ön seste bulunan /b-/, ilk hecenin sonundaki /n/ ya da /ŋ/ sesinin gerileyici nazalizasyon (regressive nasalisation) etkisiyle /m-/'ye dönüşebilmektedir:

Ör→ *bu* (149/11), *mundaġ* (151/4), *munuŋdın* (160/7), *muŋ* [< *buŋ*] (26/8), *bunuŋ* (68/11) ~ *munuŋ* (50/8), *minmegil* [< *bin-*] (17/2)

- ***-f-/-f ~ -v-/-v ~ -w-/-w < -b, -b-***

Ön seste aslî /b-/ sesinin korunduğu ve Eski Türkçede iç ve son seste bulunan /*b*/'ye mukabil karışık olarak /w/, /v/, /f/ seslerinin bulunduğu görülmektedir:

Ör→ *ewüŋe* [Etü. < *eb*] (181/2), *sewmegil* [Etü. < *seb-*] (3/12), *ḳuvraġı* [Etü. < *ḳubar-*] (114/6), *evinde* (76/9) ~ *ewüŋe* (181/2) ~ *éfge* (111/1) ~ *évge* (140/6) ~ *éwge* (134/4), *sevmeseŋen* (46/5) ~ *sewmesler* (61/5) ~ *sévmesler* (215/10), *uftanmas* [< *uwtan-*] (124/5), *su* (77/13) ~ *suw* (36/8) ~ *suf* (128/12), *tıfarlar* [< *tavar*] (93/2)

- ***-ş- ~ -ç-***

Bir örnekte, iç seste patlayıcı /-ç-/ ünsüzünün sızıcı /-ş-/ ünsüzü ile nöbetleştiği görülür:

Ör→ *uçmaẖ* (156/12) ~ *uşmaẖ* (83/1)

- ***-y-/-y ~ -z-/-z ~ -ḏ-/-ḏ ~ -d-/ -d***

Eski Türkçede görülen kelime ortasında ve sonunda bulunan /d/ sesinin korunduğu örneklerle beraber metnin bütününde karışık olarak /ḏ/, /z/, /y/ şeklinde kullanımlar mevcuttur:

Ör→ *aḏaḳ* (29/5) ~ *ayaḳ* (56/13), *adınḳa* (97/5) ~ *aḏın* (149/5) ~ *azın* (107/5), *edgü* (29/2) ~ *eḏgü* (32/10) ~ *éygülükni* (211/12) ~ *özgürek* (109/1), *édi* (96/5) ~ *éḏi* (48/5), *ıdını* (78/12) ~ *yıḏdın* (2/7) ~ *yız* (124/11), *ıḏıp* (211/1) ~ *ızu* (109/5), *uḏıban* (164/7) ~ *uyıġuçılarḳa* (77/1) ~ *uzıp* (76/11), *ḳadġu* (216/13) ~ *ḳaḏġu* (60/11), *ḳoḏġu* (60/11) ~ *ḳoyar* (207/1), *uyaġ* [< *uḏaġ*] (92/1), *uy* [< *uḏ*] (40/8), *öykünür* [< *öḏkün-*] (11/1), *ḳuḏuġ* [< *ḳuduġ*] (130/13), *toymadı* [< *toḏ-*] (24/12), *özürdüŋ* [< *öḏür-*] (99/10)

- ***-v- < -ġ-***

Birkaç örnekte, iç seste yuvarlak ünlünün etkisiyle /-ġ-/'nın dudak ünsüzü /-w-/ ya da /-v-/'ye dönüştüğü görülür (labialisation):

Ör→ *savuḳ* ~ *savuġ* [< *soġıḳ*] (118/10, 157/7), *yawuḳ* (80/2) ~ *yavuḳ* (58/10) [< *yaġuḳ*]

- ***-ġ-/-ġ ~ -ḳ-/-ḳ***

İç seste sedasızlaşmaya bağlı olarak görülen /-ḳ-/'lı kullanımlar yanında sedasızlaşmadan etkilenmeyen /-ġ-/'lı kullanımlar da vardır:

Ör→ *atḳuçı* (48/7) ~ *atġuçıġa* (45/10), *satḳun* (112/9) ~ *satġun* (140/3)

İki ünlü arasında /-ḳ-/ umumiyetle korunur; fakat sedalılaşarak /-ġ-/'ya dönüştüğü örnekler vardır:

Ör→ *saġınur* (142/7) ~ *saḳınur* (203/5), *yıġılġa* (156/12) ~ *yıḳılıp* (121/11)

Son seste /-ḳ/'nın, yanında bulunduğu ünlünün (kendisinden önce gelen ünlü ya da ek ünlüsünün) etkisiyle sedalılaşarak /-ġ/'ya dönüştüğü örnekler yanında bu etkiden korunduğu örnekler de bulunmaktadır:

Ör→ *ayaġıḳa* (191/6) ~ *ayaḳın* (63/8), *aġrıġ* (84/3) ~ *aġrıḳġa* (175/9), *andaġ* (35/1) ~ *andaḳ* (4/6), *ḳapuġ* (155/6) ~ *ḳapuḳ* (135/3), *yazuġ* (4/13) ~ *yazuḳ* (172/3), *çaḳda* (56/11) ~ *çaġda* (59/2)

- ***-ḫ- < -ḳ-***

Ör→ *oḫşayurlar* [< *oḳşa-*] (206/9), *uçmaḫ* [< *uçmaḳ*] (156/12), *yaḫşı* [< *yaḳışı*] (54/10), *aḫılıḳ* [< *aḳılıḳ*] (36/12)

- ***-g- < -ŋ-***

Ör→ *yaġan* (218/9) [< *yaŋan*]

- ***d-/-d- < t-/-t-***

Ön seste aslî /t-/ sesinin korunduğu görülür. /t-/'li örnekleri bulunmakla birlikte *dék*, *dé-* gibi belli başlı kelimelerde görülen /d-/'li kullanımlar vardır:

Ör→ *témesün* (49/12) ~ *dédim* (54/8), *dék* (28/7) ~ *tég* (85/2) ~ *tegi* (84/6), *turur* (27/2) ~ *dur* [< *durur* < *turur*] (33/8)

İç seste nadir olarak *-d-* < *-t-* değişmesine rastlanır:

öldürse (178/12) ~ *öltürse* (218/10), *indedip* (119/11) ~ *indetip* (187/1)

İki ünlü arasındaki /-t-/ umumiyetle sedasız olarak kalır:

Ör→ *atandısa* (119/7), *kéterdi* (75/12), *yéti* (185/7), *étilse* (14/11), *étip* (4/1), *ötegil* (212/8)

- ***-s < -z***

Kelime bünyesinde görülen bir değişme olarak, birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır:

Ör→ *köksini* [< *kögüz*] (132/9), *ḳopsamaḳ* [< *ḳopuz+ a-*] (79/10), *seksinç* [< *sekizinç*] (12/7)

Ek bünyesinde görülen bir değişme olarak, olumsuz geniş zaman ekinin son fonemi sedalı /-z/'nin ekseriyetle sedasız fonem /-s/'ye dönüştüğü görülür:

Ör→ *ḳılumaz* (201/2), *unutmaz* (105/11), *sérmez* (145/7) / aytmas (41/12), *tapmas* (21/1), *ḳılmas* (125/1), *buşmas* (119/13)

1.2.2.3 Ünsüz Sedasızlaşması (Consonant Devoicing)

Sedasız (fortis/unvoiced) ünsüzle biten bir kelimeden sonra sedalı (lenis/ voiced) ünsüzle başlayan bir ek getirildiğinde ilerleyici benzeşme (progressive assimilation) yoluyla sedalı ünsüz sedasızlaşır:

Ör→ *ayttım* (220/2), *kétti* (15/2), *késti* (130/5), *bastı* (131/4), *kéçtiler* (119/5), *tüşkende* (140/10), *işke* (154/9), *satḳun* (112/9), *kétkenidin* (132/8), *oḳutturmaḳ* (5/11), *éşitti* (8/6), *ḳoptı* (145/3), *uruşḳa* (220/9), *revālıḳḳa* (74/2), *ġāretḳa* (74/13)

Daha az olmak üzere, sedasızlaşmanın görülmediği örnekler de mevcuttur (Bazı yapım eklerinin, partisip eklerinin; datif, lokatif ve ablatif ekinin ön fonemi sedasızlaşmadan muaf olabilmektedir. Bu durum yabancı kökenli kelimelere getirilen eklerde daha fazladır.):

Ör→ *satġun* (140/3), *yatġan* (178/13), *atġuçıġa* (45/10), *aġrıḳġa* (175/9), *olmışda* (67/3), *esrükde* (38/10), *édişde* (64/5), *éşekdin* (40/5), *işdin* (48/11); *ḫalvetde* (54/2), *bār-gāhdın* (92/12), *melikdin* (30/11), *ḫoş-dur* (5/10)

1.2.2.4 Metatez (Metathesis)

Kelime içinde yan yana bulunan iki ünsüzün yer değiştirdiği örnekler vardır:

Ör→ *örgendiŋ* (88/9) ~ *ögrenür* (136/3), *yaġmurı* (207/11) ~ *yamġur* (190/3)

1.3 MORFOLOJİ (MORPHOLOGY)

1.3.1 Kelime Yapımı – Yapım Ekleri (Word Formation)

Biri isim kökü ya da gövdesi diğeri fiil kökü ya da gövdesi olmak üzere, Türk dilinde iki tip kök ya da gövde vardır. Kelime yapımı, isim yapımı ve fiil yapımı olarak ikiye ayrılır. İsim yapımı için isim kök ya da gövdesine isimden isim yapan yapım ekleri veya fiil kök ya da gövdesine fiilden isim yapan yapım ekleri getirilir. Fiil yapımı için fiil kök ya da gövdesine fiilden fiil yapan yapım ekleri veya isim kök ya da gövdesine isimden fiil yapan yapım ekleri getirilir. Bu perspektif dahilinde, metinde gözlenen yapım ekleri şunlardır:

1.3.1.1 İsim Yapımı (Noun Formation)

1.3.1.1.1 İsimden İsim Yapan Yapım Ekleri

Metinde kullanılan isimden isim yapan yapım ekleri şunlardır:

* */+Aç/*

Küçültme ekidir:

Ör→ *yalıŋaçḳa* (202/11)

* */+AGU/*

Klasik Çağatayca devresinde diftonglaşarak /+Av/ şekline dönüşmüştür; bu şekle metinde rastlanmaz.

Ör→ *biregü* (74/3), *ékegü* (174/3)

* */+An/*

Arkaik çokluk eki olup kelimeye kuvvetlendirme-pekiştirme fonksiyonuyla katılır:

Ör→ *éren* (38/11), *oġlanlar* [< *oġulan*] (188/12)

* */+Ar/*

Sayılara getirilerek üleştirme sayısı oluşturur:

Ör→ *birer* (37/5)

* */+AvGU/*

Sadece *bir* kelimesinden sonra gelmek üzere, /+Av/ şekline yakın özellik gösteren geçiş dönemine mahsus hibrit bir ektir:

Ör→ *birevgü* (110/2)

* */+çI/*

Meslek ya da iş adı oluşturur:

Ör→ *ḳoyçı* (51/7), *küreşçi* (55/11), *tapuġçı* (24/11), *ḳapuġçı* (24/11), *ḳavġunçı* (44/8), *éşikçi* (25/1), *ḫiḏmetçi* (125/10), *otunçı* (5/10), *odaçılar* (111/2), *yolçılıḳ* (127/10)

* */+çUK/*

Küçültme ekidir:

Ör→ *oyunçuḳḳa* (189/3)

* */+dAş/*

Ortaklık bildiren ektir:

Ör→ *ḳarındaş* (65/10), *ḳoldaş* (42/4), *yoldaş* (197/11)

* */+dUz/*

Ör→ *kündüz* (39/1)

* */+lAsI/*

Klasik Çağataycada da görülen topluluk (commitative) eklerindendir:

Ör→ *ékelesi* (157/8)

* */+lIK/, /+lIG/, /+lUK/, /+lUG/*

Metinde bulunma, aitlik, vasıflandırıcılık ve ilgi ifade eden sıfatlar ile vasıf ifade eden mücerret isimler yapan bir ek olarak karşımıza çıkmaktadır:

Ör→ *baḫīllıḳ* (34/9), *baylıḳ* (206/10), *faḳīrlıḳ* (41/11), *ġarīblıḳda* (181/2), *revālıḳḳa* (74/2), *bī-vefālıḳ* (71/1), *tarlıḳ* (111/6), *zāhidlıḳḳa* (96/4) / *béglik* (44/10), *kéŋlikde* (111/5) / *arıġlıġ* (174/2), *atlıġ* (44/7), *baġlıġ* (5/9), *ġarażlıġ* (14/7), *ġażablıġ* (57/11), *ḫıredlıġ* (36/3), *revnaḳlıġ* (33/2), *ṣafālıġ* (175/11) / *bilekligni* (32/1), *bitiglig* (50/6) / *bed-nāmluḳḳa* (168/10), *bulūġluḳnı* (195/5),

ḫoşluḳınıŋ (142/2), *ḳaranġuluḳḳa* (69/2), *ḳulluḳ* (44/10), *süstluḳ* (33/9), *yoḳluḳdın* (210/10) / éygülükni (211/12), *semizlük* (17/1), *öçlüg* (129/11), *örklüg* (214/9), *sözlüg* (159/2) / *süzluġ* (43/12), *yazuḳluġnuŋ* (44/1), *altunluġ* (123/12)

* */+nç/*

Sıra sayı ekidir:

Ör→ *ékinç* (126/1), *üçinç* (126/5), *törtinç* (126/12), *altınç* (12/6)

* */+rAK/*

Komparatif (comparative) ekidir. Pekiştirilmiş isimler oluşturur. Yapım eki olmadığı ve pekiştirme-kuvvetlendirme unsuru olarak görev yapan bir kelime olduğu da düşünülebilir:

Ör→ *düşvārraḳ* (159/4), *arıġraḳ* (160/3), *burunraḳ* (163/7), *artuḳraḳ* (166/1), *yaramasraḳ* (184/13), *kemrekiniŋ* (198/3), *eḏgürek* (10/3), *köprek* (15/5), *yégrek* (44/1)

* */+sAlIK/*

Metinde iki örnekte görülen birleşik (compound) bir ektir:

Ör→ *susalıḳ* (117/9), *susalıḳda* (159/13)

* */+sIz/, /+sUz/*

Yokluk (privative) ekidir:

Ör→ *açıġsız* (138/9), *ayaḳsız* (123/3), *başsız* (57/13), *ṣafāsız* (105/10), *sansız* (43/8), *uḳuşsız* (92/5), *yazuḳsız* (75/3), *ʿamelsiz* (219/9), *ḫabersiz* (206/4), *ḫıredsiz* (140/2), *ḳaḏġusuz* (126/2), *susuz* (117/11), *yazuḳsuz* (43/13), *yoḳuşsuz* (30/10), *bilgüsüz* (125/13), *körksüz* (103/8)

* */+sUK/*

Nadir kullanılan eklerden olup vasıflık olarak kullanılır:

Ör→ *taŋsuḳ* (12/10)

* */+UK/*

Küçültme ekidir:

Ör→ *azuḳ* (117/13)

1.3.1.1.2 Fiilden İsim Yapan Yapım Ekleri

Metinde kullanılan fiilden isim yapan yapım ekleri şunlardır:

*** /-A/***

Gerundium eki olup zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturabilmektedir:

Ör→ *tola* (171/10), *yana* (7/1)

*** /-AK/***

Ör→ *bıçaḳı* (214/12)

*** /-ç/***

Fiilden fiil yapan /-*n*-/ dönüşlülük ekinden sonra eklenmektedir:

Ör→ *ḳazġançını* (1/1), *körünçidin* (88/10), *ökünç* (64/2), *saḳınçıdın* (60/6), sévünç (190/9), *tayanç* (45/12)

*** /-çI/***

Ör→ *sévinçiledi* (66/8)

*** /-çU/***

Ör→ *kizlençü* (217/1)

*** /-(I/U)G/***

Ör→ *aġrıġ* (84/8), *bışıġ* (118/5), *bilig* (68/1), *bitig* (46/8), *ḳuruġ* (108/9), *tapuġda* (4/10), *ölügni* (51/10), *tarıġın* (122/5), *yaraġ* (136/3), *yazuġ* (4/13)

*** /-GA/, /-KA/***

Ör→ *bilge* (213/7), *ḳısḳasıdın* (215/12)

*** /-GAK/***

Ör→ *yapurġaḳ* (130/12)

*** /-GAn/***

Partisip eki olup zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturabilmektedir:

Ör→ *azġan* (154/5)

** /-GU/*

Partisip eki olup zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturabilmektedir:

Ör→ *bérgüleri* (111/7), *bilgüsüz* (19/9), *keygüdin* (60/7), *külgü* (42/13)

** /-GUç/*

Ör→ *yelpigüç* (95/11)

** /-GUçI/, /-KUçI/*

Fiilden fail ismi (nomen actoris) yapar. /-GU/ ~ /-KU/ partisip eki ve /+çI/ isimden isim yapan yapım ekinden müteşekkildir:

Ör→ *bérgüçi* (61/5), *bilgüçi* (175/3), *sévgüçilerniŋ* (121/11), *yaḳġuçı* (213/2), *yırtġuçı* (73/8), *atḳuçı* (48/7), *étküçi* (166/4)

** /-GUlUK/*

Eski Türkçede kullanılmış bir partisip ekidir. Yapı bakımından birleşik bir ek olup /-GU/ partisip eki ve /+lUK/ isimden isim yapan yapım ekinden müteşekkildir. Metinde, kalıplaşarak kalıcı isim oluşturduğu iki örnek bulunmaktadır:

Ör→ *yégülük* (52/2), *küdgülük* (52/2)

** /-GUn/, /-KUn/*

Ör→ *satġun* (140/3), *satḳun* (112/9), *ḳavġunçı* (44/8)

** /-I/*

Gerundium eki olup zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturabilmektedir:

Ör→ *yazı* (125/11), *yaḫşı* [< *yaḳışı*] (37/9)

** /-(I/U)K/*

Ör→ *açuḳ* (113/2), *emgeki* (164/10), *esrükde* (38/10), *ḳaraḳıda* (170/4), *ḳonuḳ* (179/8), *savuḳ* (118/10), *sönük* (216/11), *tarıḳ* (34/7), *tileki* (200/9), *yitük* (49/9), *topraḳ* (26/10), *uşaḳı* (7/6), *yaruḳ* (25/6), *yazuḳ* (172/3), *yıraḳ* (80/7)

** /-(I)l/*

Ör→ *tükel* (90/4), *osal* (174/5), *ḳızıl* (162/13)

* */-(I/U)m/*

Ör→ *ölüm* (176/6), *yémi* (200/9)

* */-mA/*

Bazı kelimelerde kalıplaşmış olarak bulunur:

Ör→ *tégme* (109/2)

* */-mAç/*

Ör→ *ḳavurmaç* (117/7)

* */-mAK/*

Eklendiği fiilin hareket ismini yapar. Bir başka deyişle fiilin ismini teşkil eder; zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturan partisip ekidir:

Ör→ *etmekleri* (41/7)

* */-mAn/*

Ör→ *tégirmen* (190/1)

* */-mAs/*

Partisip eki olup zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturabilmektedir:

Ör→ *yaramasraḳ* (184/13)

* */-mUr/*

Ör→ *yaġmurı* ([207/11]; ayr. krş. *yamġur* [24/1])

* */-(I/U)N/*

Ör→ *aḏın* (149/5), *aḳunı* (214/13), *ékin* (214/4), *san* (133/13)

* */-(U)r/*

Partisip eki olup zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturabilmektedir:

Ör→ *yaturındın* (178/13)

* */-(I/U)ş/*

Eklendiği fiilin hareket ismini yapar; zamanla kalıplaşarak fiillerden kalıcı isimler oluşturur:

kéçişi (3/6), *bilişleriġa* (184/7), *ḳorḳuş* (38/4), *körüş* (78/13), *uruş* (119/1), *yuḳuşı* (18/3)

* */-t/*

Ör→ *uyatḳa* (32/4)

* */-U/*

Gerundium eki olup zamanla kalıplaşarak kalıcı isimler oluşturabilmektedir:

Ör→ *yaraşu* (80/1)

* */-(U)z/*

Ör→ *boġuz* (136/3)

1.3.1.2 Fiil Yapımı (Verb Formation)

1.3.1.2.1 İsimden Fiil Yapan Yapım Ekleri

Metinde kullanılan isimden fiil yapan yapım ekleri şunlardır:

* */+A-/*

Ör→ *atandısa* (119/7), *aynap* [< *aḏın+a-*] (43/13), *ésneyür* (72/12), *ḳorattı* (184/7), *sanasa* (142/9), *tüketti* (184/7)

* */+Al-/*

Ör→ *süstelip* (180/9)

* */+Ar-/*

Ör→ *aḳarġan* (92/9), *kökertip* (179/3), *ḳarardı* (174/6)

* */+dA-/*

Ör→ *indetip* [< *ünde-*] (165/3)

* */+I-/*

Ör→ *bayıtmasa* (117/3), *bérkitip* (203/11)

* */+(I/U)K-/*

Ör→ *uçıḳtı* (134/3), *ḳaraġuḳup* (72/10), *birikse* (220/9), *yoluḳsa* (111/5)

* */+KAr-/*

Ör→ *ḳutḳarsa* (173/4)

* */+KUr-/*

Yansıma (onomatopoeia) kelimeden sonra gelerek fiil oluşturur:

Ör→ *tükürgil* [< *tüwkür-*] (82/7)

* */+lA-/*

Ör→ *aġırlamas* (144/6), *aruḳlaġunça* (80/13), *avlar* (146/12), *āzārlama* (81/9), *baġışlaġıl* (70/4), *baġlaġay* (5/1), *başladı* (84/2), *birlep* (178/3), *ferūmanladı* (208/13), *gūşlamaslar* (11/10), *gümārlap* (40/3), *ẖırāmlayu* (83/8), *ẖoşlamaslar* (11/9), *tıŋlaġay* (34/4), *ḳatlanıp* (81/5), *kirişleyü* (197/13), *köŋüllenip* (23/9), *köplep* (37/1), *ḳuvvetlenip* (95/1), *taġlap* (18/12), *sevinçileseŋ* (66/3), *sözlegil* (10/7), *żaʿīflaġan* (16/13)

* */+r-/*

Ör→ *belgürse* (198/9)

* */+rA-/*

Ör→ *ögrenür* ([136/3]; ayr. krş. *örgen-* [88/9])

* */+sA-/*

Ör→ *susaġanḳa* (202/13)

1.3.1.2.2 Fiilden Fiil Yapan Yapım Ekleri

Metinde kullanılan fiilden fiil yapan yapım ekleri şunlardır:

* */-Ar-/*

Faktitif ekidir:

Ör→ *çıḳarġıl* (146/9), *kéterse* (184/11)

* */-ḏ-/*

/-*y*-/'li, /-z-/'li ve sedasızlaşarak oluşan /-t-/'li örnekleri de bulunmaktadır:

Ör→ *ıḏıp* (211/1), *ızu* (109/5), *ıttı* (189/7), *ḳoḏġu* (60/11), *ḳoyar* (72/11)

* */-dUr-/, /-tUr-/*

İşlek kullanılan faktitif ekidir:

Ör→ aldursa (155/6), *arturdı* (113/3), *asturdı* (134/6), *bildürüp* (121/4), *ınandurmasun* (15/1), *keydürürde* (12/8), *ḳawuşturma* (115/4), *kéltüreyin*

(154/3), *ḳoydursam* (173/6), *köydürür* (217/7), *oḳutturmaḳ* (5/11), *öltürdi* (123/3), *öldürse* (178/12), *sındursa* (116/11), *yandurdı* (129/7)

** /-dUz-/*

İşlek olmayan faktitif ekidir. */-dUr/, /-tUr/* ekinin zetasizme uğramış şekli olarak düşünülür:

Ör→ *alduzıp* (23/11)

** /-G(I/U)z-/*

İşlek olmayan faktitif ekidir. */-KUr/* ekinin zetasizme uğramış şekli olarak düşünülür:

Ör→ *érgüzürler* (78/6), *tirgüzüp* (31/4), *körgizür* (217/3) ~ *körgüzür* (78/7)

** /-I-/*

Ör→ *ḳazır* (143/12)

** /-K-/*

Kuvvetlendirme fonksiyonuyla kullanılır:

Ör→ *yaraḳar* (14/8), *saḳındım* (159/13)

** /-KUr-/*

İşlek olmayan faktitif ekidir:

Ör→ *yetkürüp* (47/11)

** /-(I/U)l-/*

Pasiflik-meçhullük ekidir:

Ör→ *açıldısa* (39/8), *aḏrılmadın* (26/11), *ayrıldısa* (27/4), *bérilür* (41/4), *bitildim* (2/7), *eksilmek* (1/5), *evrülü* (26/12), *éksilmekidin* (42/9), *éşitilmegen* (198/5), *ḳatılmış* (160/9), *késilmiş* (107/9), *kömülüp* (116/2), *oḳulmaġay* (172/10), *tökülür* (59/3), *töŋülmes* (113/2), *ükülür* (59/3), *yaḳılıp* (79/8), *yétildi* (16/5), *yıḳıldı* (17/12)

** /-(I/U)n-/*

Dönüşlülük eki olup meçhullük de bildirir:

Ör→ *alınur* (51/7), *atandısa* (119/7), *atlandı* (118/8), *bilinmes* (16/3), *bulġanma* (202/8), *bulunmaz* (21/7), *élinür* (95/8), *ınanma* (83/4), *ḳatlanıp* (74/9), *ḳılınġandın* (121/3), *köŋüllenip* (23/9), *körünsün* (166/4), *sıġınġan* (43/11), *sunup* (131/8), *tartınma* (61/4), *tayanmadı* (120/12), *töşenip* (7/6), *tilenü* (186/6), *urundı* (159/7), *yuşanıp* (7/7)

* */-(I/U)r-/*

Faktitif ekidir:

Ör→ *aşurdılar* (93/12), *ayrar* (178/3), *azarıp* (34/6), *bitürgen* (78/11), *bütür* (120/5), *ḳaçurduŋ* (150/7), *keyürdi* (13/5), *kéçürseŋ* (58/3), *köçürgil* (48/1), *köyrür* (147/6), *öçürdüŋ* (150/6), *yetürgen* (78/12), *yitürmiş* (183/7)

* */-(I/U)ş-/*

İşteşlik ekidir:

Ör→ *ayrılışduḳ* (157/12), *aytışıp* (42/2), *bériştük* (196/5), *bulġaşıp* (157/8), *bilüşür* (157/10), *sözleştiler* (66/12), *uruşmas* (138/7), *yaraşıp* (24/1), *yörgeşip* (157/6), *yıġılışıp* (116/10), *yıġlaşıp* (129/10)

* */-(I/U)t-/*

Faktitif ekidir:

Ör→ *aḳıtıp* (53/3), *ayıtġıl* (212/7), *āzārlatmaḳ* (5/7), *bayıtmasa* (117/3), *éksütti* (113/4), *éltküsi* (73/9), *ḳorattı* (184/7), *kökertip* (179/3), *oḳıttı* (186/4), *olturutmaḳnı* (35/3), *süçit* (46/6), *sürtüp* (123/11), *tepretip* (170/2), *tüketti* (184/7), *uzatıp* (208/10), *yıġlatıp* (158/2), *yürüttiler* (129/4)

1.3.2 İsimler – Çekim Ekleri (Denclention)

İsimler varlıkların dildeki sembolüdür; kök ya da gövde halinde bulunan yalın haldeki kelimeler olarak karşımıza çıkarlar. Türk dilinde isim, söz dizimindeki konumuna ve aldığı çekim eklerinin yüklediği göreve göre cümlenin işletim sistemi içinde fonksiyon kazanır.

Metinde yer alan isim çekimi ekleri şunlardır:

1.3.2.1 Çokluk Eki (Plural Suffix)

* */+lAr/*

Ör→ *arıġlarġa* (2/9), *baylarḳa* (49/7), *ayaḳları* (99/12), *ḳullarında* (139/11), *oğrılar* (140/8), *oġlanlar* (181/9), *saçların* (182/6), *alınların* (211/1), *melikler* (213/4), *nedīmlerdin* (69/9), *ʿābidler* (72/1), *özgeler* (72/10), *érenler* (73/3)

1.3.2.2 İyelik Ekleri (Possesive Suffixes)

İyelik ekleri isim kök ve gövdelerine eklenirler. İyelik eki almış bir kelimeden sonra sadece hal ekleri gelebilir. Üç adet teklik şahıs ve üç adet çokluk şahıs olmak üzere, toplam altı tip iyelik eki vardır:

- **I. Teklik Şahıs İyelik Eki**

* */+(I/U)m/*

Ör→ *atam* (180/3), *cānım* (81/10), *başımnı* (80/11), *ġamum* (83/11), *ḥaḳḳımda* (90/3), *nefsimni* (79/8), *kéçişim* (86/6), *tilim* (87/5), *tonum* (38/6), *yazuḳumnı* (72/9), *vücūdumnı* (53/5), *özümni* (88/3), *bilürümdin* (137/8), *ʿömrümni* (121/4)

- **II. Teklik Şahıs İyelik Eki**

* */+(I/U)ŋ/*

Ör→ *ataŋnıŋ* (34/11), *aġzıŋda* (5/8), *rāstıŋdın* (14/8), *ḳanıŋ* (45/7), *ġamıŋ* (38/4), *keremiŋ* (26/4), *içiŋ* (45/7), *luṭfuŋ* (3/4), *ʿaybuŋnı* (214/3), *boġzuŋa* (173/5), *keremüŋ* (173/2), *yüzüŋ* (149/6), *ismüŋ* (148/4)

- **III. Teklik Şahıs İyelik Eki**

* */+I/, /+sI/*

Ör→ *ṣavtı* (216/6), *uḳuşı* (18/4), *yasın* (13/12), *atası* (98/10), *anası* (159/3), *ʿulemāsıdın* (171/5), *olmaḳı* (184/10), *ʿalāmeti* (195/6), *bégi* (44/9), *égesi* (187/9), *rūdesini* (193/12), *ḥücresini* (177/1), *pençesidin* (188/6)

Ek ünlüsü düz-dardır. Nadir görülen bir özellik olarak eklenilen kelimenin bünyesindeki yuvarlak ünlünün etkisiyle (ilerleyici benzeşme) /+U/ şeklinde görülebilmektedir:

Ör→ *sözün* (10/7), *yüzün* (132/11), *köŋlüni* (177/4)

Ayrıca çekim fonksiyonunu yitirerek kalıplaşabilir:

Ör→ *yolı* (17/8)

- **I. Çokluk Şahıs İyelik Eki**

* */+(I/U)m(I/U)z/*

Ör→ *eṭrāfımızda* (76/11), *düşvārlıḳımız* (84/4), *mālımızdın* (85/5), *ḳulaḳımızdın* (86/11), *sözlerimiz* (209/6), *ṭāliʿimiz* (9/9), *birimiz* (11/13), *otumızı* (78/8), *sözümizni* (209/3), *ülügümiz* (168/1), *soŋumuzda* (209/3)

- **II. Çokluk Şahıs İyelik Eki**

* */+(I/U)ŋ(I/U)z/*

Ör→ *pehlevānıŋızdın* (132/2), *mevlūdıŋız* (161/9), *sibīcābiŋiz* (7/4), *hidmetiŋizde* (162/8), *luṭfuŋuz* (7/4)

- **III. Çokluk Şahıs İyelik Eki**

* */+lArI/*

Ör→ *oǵlanları* (41/9), *uluǵlarıǵa* (140/9), *naẓarlarıda* (46/1), *ḳulları* (49/1), *dōstları* (159/4), *köŋülleri* (162/3), *özlerini* (206/3), *niʿmetleri* (205/13), *éteklerini* (205/4), *işlerini* (199/5)

1.3.2.3 Aitlik Eki (Pronominal Suffix)

* */+KI/, /+GI/*

Ör→ *içreki* (170/6), *étekideki* (8/6), *içideki* (9/13), *destideki* (9/13), *yüzideki* (26/11), *burunḳı* (36/13) ~ *burunǵı* (35/10), *ḳırıǵıdaḳı* (130/12), *mıṣrdaḳı* (122/9), *ʿıraḳdaǵı* (61/12), *ḳoluŋdaǵı* (85/13), *ḳastıdaǵı* (42/7)

1.3.2.4 Hal Ekleri (Case Endings)

1.3.2.4.1 Nominatif (Nominative)

İsim kök ve gövdelerinin isim çekim eki almamış yalın halidir:

Ör→ *pād-şāh* (63/11), *élig* (109/10), *yigit* (131/7), *yār* (151/5), *çāre* (172/9), *dervīş* (206/6)

1.3.2.4.2 Genitif (Genitive)

İlgi hali (durumu) ekidir.

* */+(I/U)ŋ/, /+n(I/U)ŋ/*

Ünlü ya da ünsüzle biten kelimelerden sonra sıklıkla kullanılan genitif şekli */-n(I/U)ŋ/*' dur:

Ör→ *cānnıŋ* (41/10), *ḳabūlnıŋ* (8/11), *ḳarçıġaynıŋ* (11/7), *anlarnıŋ* (37/2), *cihānnıŋ* (14/13), *luṭfınıŋ* (2/2), *şāhınıŋ* (9/2), *anasınıŋ* (44/3), *başınıŋ* (50/4), *üstādımnıŋ* (56/7), *tercemeniŋ* (1/12), *ḫredniŋ* (5/11), *çéçekniŋ* (8/4), *teŋriniŋ* (18/8), *érniŋ* (172/6), *vezīrniŋ* (184/12), *nefsniŋ* (175/11), *şehiniŋ* (7/1), *ḥüsniniŋ* (166/9), *dōstnuŋ* (209/11), *munuŋ* (17/12), *yawuznuŋ* (21/8), *ḳulnuŋ* (44/12), *yazuḳluġnuŋ* (44/1), *ḳuşnuŋ* (92/5), *büzürgnüŋ* (46/12), *tünnüŋ* (87/4), *mülknüŋ* (94/1), *kimnüŋ* (96/5), *közümnüŋ* (163/13), *söznüŋ* (139/7)

Az miktarda, sadece ünsüzle biten kelimeden sonra gelen */-(I/U)ŋ/* genitif şekline rastanır:

Ör→ *ḳaṣdıŋ* (151/3), *séniŋ* (73/9), *biziŋ* (76/11), *méniŋ* (90/3), *luṭfuŋ* (3/4), taṣarrufuŋ (70/9), *ʿārifüŋ* (74/4), *kimüŋ* (126/10), *ʿālimüŋ* (98/7)

Seyrek olarak; zamirlere getirilen datif, lokatif ve privatif eklerinden önce genitif ekinin kullanıldığı görülmektedir (Karahanlı Türkçesinde örnekleri bulunan bu kullanım şekline Harezm Türkçesinde ve Çağataycada rastlanmaz.):

Ör→ *séniŋdin* (35/4) ~ *séndin* (98/1), *anıŋdın* (88/1) ~ *andın* (210/5), *anıŋsız* (151/10) ~ *ansız* (145/7), *munuŋda* (204) ~ *munda* (117/2), *munuŋdın* (160/7) ~ *mundın* (18/1)

1.3.2.4.3 Akkuzatif (Accusative)

* */+nI/, /+(I/U)n/, /+I/*

Belirtme ya da yükleme hali ekidir.

Ünlü ya da ünsüzle biten kelimelerden sonra sıklıkla kullanılan akkuzatif şekli /+nI/ 'dır:

Ör→ *dāsitānnı* (8/8), *başını* (11/1), *başımnı* (80/11), *bī-günāhnı* (13/3), *pārsānı* (84/9), *kārvānnı* (85/3), *yaġannı* (131/4), *arslannı* (131/6), *ḳaranı* (169/2), *ḳapuġnı* (170/9), *işni* (171/5), *biregüni* (173/8), *yüzüŋni* (174/11), *tilini* (175/3), *beytni* (198/8), *yigitni* (198/12), *éygülükni* (211/12), *ʿilmni* (212/12)

Bazı örneklerde akkuzatifin genitif fonksiyonuyla kullanıldığını görüyoruz:

Ör→ *ḳurnı yarmaḳı* (184/1), *bulūġluḳnı ʿalāmeti* (195/5), *nefsimni otı* (79/8)

3. şahıs iyelik ekinden sonra gelen akkuzatif eki /+(I/U)n/'dır:

Ör→ *gülin* (153/8), *leẕẕetin* (173/12), *éşin* (174/4), *tilin* (175/7), *sözin* (183/5), *köŋülin* (184/1), *hünerin* (193/2), *yüzin* (194/4), *ṣoḥbetin* (165/4), *ḥiṣṣelerin* (18/6), *ḳılıçın* (205/9), *ġamın* (210/4), *ḳurın* (211/1), *ʿaybın* (213/12), *rāzın* (216/2), *şerābın* (38/9), *ḳapuġın* (39/8), *yüzün* (132/11), *sözün* (10/7)

Sıklıkla görülmemekle beraber, iyelik eki ve zamirden sonra gelmek kaydıyla akkuzatif eki /+I/ olabilmektedir:

Ör→ *méni* (43/5), *séni* (72/12), *otumızı* (78/8), *şaḫsımı* (16/13)

1.3.2.4.4 Datif (Dative)

Yönelme hali ekidir.

* */+A/, /+nA/, /+GA/, /+KA/*

/+GA/, /+KA/ metindeki umumî datif ekidir:

Ör→ *ḫudāyġa* (133/2), *ataŋġa* (180/6), *ṭarafıġa* (210/6), *altunġa* (183/9), *oġulġa* (185/3), *yanġa* (186/5), *yızınġa* (122/5), *bizge* (49/10), *teniŋge* (101/9), *kimge* (43/10), *derdige* (166/4), *nehyige* (166/11), *gülge* (178/2), *kişige*

(179/8), *yükige* (200/11), *köŋülge* (85/11), *taşḳa* (76/9), *ẖudāyḳa* (16/7), *yaẖşıḳa* (21/13), *yamanlarḳa* (22/6), *awḳa* (118/8), *cefāḳa* (120/7), *esbābıḳa* (127/13), *dervīşke* (163/1), *melikke* (169/10), *işke* (170/12), *yigitke* (177/12)

Ayrıca çekim fonksiyonunu yitirerek kalıplaşabilir:

Ör→ *özge* (15/4)

Her zaman olmamakla birlikte, özellikle yabancı kökenli kelimelerde, ön fonemi ön damak ünsüzü (palatal) olan datif ekinin (/+ke/ ~ /+ge/) kalın ünlüden sonra, ön fonemi art damak ünsüzü (velar) olan datif ekinin (/+ḳa/ ~ /+ġa/) ince ünlüden sonra eklendiği örneklere rastlanır; eklendiği kelimenin kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır:

Ör→ *ḥilmiġa* (188/13), *muṣāḥabetiġa* (22/4), *ḳuvvetiġa* (31/12), *hidmetiġa* (62/7), *ḥikāyetiġa* (98/13), *ḥadiṣeġa* (119/10), *ḥalebġa* (121/6), *ayaḳıge* (176/2), *ṭarafıge* (79/7) *taẖtıge* (93/12), *cemālıge* (165/11), *cenābıge* (28/6), *büzürglerḳa* (214/11), *çemenḳa* (7/1), *nişānekā* (134/13), *düşmenḳa* (142/8), *ẖücremḳa* (150/3), *meliklerḳa* (67/7), *emriḳa* (168/7)

/+A/ datif şekli iyelik eki ve zamirden sonra gelir:

Ör→ *élgime* (172/13), *başıma* (164/6), *ḳatıŋa* (150/11), *cenābıŋa* (26/3), *ihtiyācıŋa* (113/10), *murādıŋa* (177/10), *bize* (38/4), *kime* (158/12)

III. teklik şahıs iyelik ekinden sonra pronominal *n*'li kullanım olan /+nA/ şekli görülebilmektedir; Oğuz-Kıpçak Türkçesinin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır:

Ör→ *yüzine* (1/8), *élgine* (76/6), *közine* (136/10), *ḳolına* (158/3), *oğlına* (182/11)

III. teklik şahıs iyelik ekinden sonra gelen pronominal *n*'den sonra metindeki umumî datif şekillerinden olan /+ge/ eki geldiğinde, pronominal *n* ve ek ön fonemi olan ön damak ünsüzü /g-/ ile birleşerek, nazalizasyona bağlı bir ses hadisesi olarak, /ŋ/ şeklinde okunur ve ek ünlüsü kelimenin kalınlık-incelik uyumuna uyar. Metinde bazı ince ünlülü kelimelerde pronominal *n*'den sonra gelen datifin ayrı yazıldığı

görülmektedir. Bu ayrı yazım, pronominal *n* ile datifin birleşiminden oluşan /ŋA/ ses grubunu, söyleyişi aynı olan II. teklik şahıs iyelik eki ve /+A/ datif ekinin birleşiminden oluşan /ŋA/ ses grubundan tefrik etmek gayesiyle yapılmış olabilir:

Ör→ *étekiŋe* (8/2) [Metinde *étekin-ge* şeklinde yazılmıştır.], *iriglikiŋe* (21/2) [Metinde *iriglikin-ge* şeklinde yazılmıştır.]

Bazı zamirlerin datif şekilleri, dönemin dil özelliklerine uygun olarak, şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Ör→ *maŋa* (116/4), *saŋa* (144/7), *aŋa* (127/11), *muŋa* (80/3)

1.3.2.4.5 Lokatif (Locative)

Bulunma hali ekidir.

* */+dA/*, */+tA/*

Ör→ *bayda* (207/8), *cānda* (80/9), *dimāġıda* (220/1), *ḳaşıda* (169/11), *uruşında* (58/5), *kecābede* (196/6), *maʿrekede* (17/1), *yérinde* (85/3), *seferide* (92/7), *tilideki* (175/6)

Sedasızlaşmaya bağlı olarak nadiren ek ön fonemi /t/ olmaktadır:

Ör→ *başta* (64/4)

Lokatifin ablatif fonksiyonlu kullanıldığı görülmektedir:

Ör→ *yatġanda kédin* (26/6), *anda kédin* (148/8)

1.3.2.4.6 Ablatif (Ablative)

Ayrılma hali ekidir.

* */+dIn/*

Düz-geniş ünlülü ve ön fonemi /t/ olan kullanım bulunmamaktadır.

Ör→ *yıḏdın* (2/7), *aḏaḳdın* (20/9), *aġzıdın* (70/6), *burunıdın* (69/1), *mihmānlıḳıdın* (76/4), *salṭanatdın* (104/12), *bolmaḳdın* (78/1)

1.3.2.4.7 İnstrumental (Instrumental)

Vasıta (Araç) hali ekidir.

* */+(I/U)n/*

Ör→ *açın* (216/5), *ayaḳın* (95/12), *riyāḥın* (6/8), *anın* (138/13), *sénsizin* (152/12), *ṭarīḳin* (151/2), *sénin* (138/13), *yalġuzun* (93/7), *yönün* (119/8), *yüzün* (113/1)

Ayrıca çekim fonksiyonunu yitirerek belli başlı kelimelerde kalıplaştığı görülmektedir:

Ör→ *üçün* (57/7)

ile edatının /-lA/ şeklinde ekleşmediği görülmektedir. Bazı örneklerde kelimeye bitişik yazıldığı bazı örneklerde bitişik yazılmadığı görülür. Bu durum ekleşmenin başlayacağına işaret etmektedir. Ancak ekleşme henüz başlamadığı için kendisinden önce gelen kelimenin kalınlık-incelik uyumundan muaf bulunmaktadır:

Ör→ *şöhret-ile* (190/13), *vaḳf-ile* (201/2), *aḳ-ile* (6/5), *ādem-ile* (23/8), *ṣıdḳ-ile* (158/10), *dāniş-ile* (95/4), *atmaḳ-ile* (100/13)

1.3.2.4.8 Ekvatif (Equatative)

Eşitlik hali ekidir.

* */+çA/*

Ör→ *munça* (1/1), *ḫilāfıça* (88/10), *şarṭıça* (177/8), *soŋınça* (86/1), *ḥadīşinçe* (66/2), *gülçe* (105/13), *ölmişçe* (185/7), *émdigeçe* (55/5)

Bazı kelimelerde çekim fonksiyonunu yitirerek kalıplaştığı görülür:

Ör→ *barça* (57/9), *néçe* (77/8)

1.3.2.4.9 Direktif (Directive)

Yön hali ekidir. Yer, yön ve zaman bildirmek üzere, isimlerde kalıplaşmış olarak bulunur.

* */+r/, /+rA/, /+rI/, /+rU/*

Ör→ *yoḳar* (25/3), *saŋar* (113/11); *soŋra* (189/3), *içre* (86/9); *yoḳarı* (206/3); *ilgerü* (180/8)

Zamirin son fonemi olan /n/'den sonra /+GA+r/ şeklindeki *datif* + *direktif* eki getirildiğinde nazalizasyon sebebiyle /ŋ/ sesi oluşur:

Ör→ *saŋar* (113/11)

1.3.2.5 Soru Eki *mU* (Interrogative Paride)

Kökeni dolayısıyla soru edatı olarak da kabul edilen soru eki *mU*, bir çekim eki olarak isimlerin soru şeklini yapar ve isimleri soru ilgisiyle fiillere bağlar; kendisinden önce gelen kelimenin kalınlık-incelik uyumuna uyar. Metinde daima yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır:

Ör→ *edgü mü* (204/12), *yoḳ mu* (181/1), *bar mu* (153/7), *ʿanber mü sén* (2/6), *otunçı ér mü turur* (5/10), *kişi mü* (56/11), *üni mü* (92/5)

1.3.3 Sıfatlar (Adjectives)

Türk dilinde, isimlerin önünde kullanılarak onların nitelik ve belirtilerini (işaret, sayı, soru ve belirsizlik açısından) bildirme fonksiyonu yüklenen isimler olan sıfatlar, niteleme ve belirtme sıfatları olarak iki temel kategoride değerlendirilir. Bu kategorizasyon çerçevesinde metinde geçen sıfatlar, çeşitleri ve örnekleriyle beraber şunlardır:

1.3.3.1 Niteleme Sıfatları (Qualificative Adjectives)

İsmin önüne gelerek ismin niteliği hakkında bilgi veren her isim niteleme sıfatı olabilir. Metinde geçen bazı niteleme sıfatları şunlardır:

Ör→ *bī-vefā yār* (3/12), *perīşān sözler* (4/7), *altun çéçek* (7/10), *süzluġ sözidin* (13/10), *égri ḳılançı* (14/5), *yoḳuşsuz kişiler* (30/10), *kür arslan* (58/4), *aġır aġrıġ* (84/3), *yarsamlıġ kişi* (84/13), *ḳuruġ zāhid* (92/10), *gül-endām ḳızlar* (101/11), *körksüz ḳızı* (103/8), *safāsız otlar* (105/10), *yüksek menzileti* (119/3), *éski tonlarını* (122/10), *körksüz yüzlüg ḫatunınıŋ* (159/3), *ḳızıl teŋeni* (162/13), *ḫatunsız pīrge* (183/10), *ḫamīr üşkü* (184/10), *hünersiz kişige* (186/2), *kiçig otnı* (217/5), *ḥilmsiz ḥākim* (219/9), *taŋsuḳ dürrni* (12/10), *yaḫşı at* (37/9), *yaraġsız dārū* (84/13), *ay yüzlüg kenīzek* (95/11), *raḥmsız* ér (103/3),

táze güller (105/9), *mál yüklegen ḥayván* (115/6), *yaŋı tonlar* (122/10), *ʿazíz yár* (159/4), *sarıġ yüzlüg dervíşke* (163/1), *yigit ḫatun* (183/12), *küçlüg pehlevánlar* (197/13), *ḳuruġ éligdin* (201/7), *mundaġ söz* (173/9)

1.3.3.2 Belirtme Sıfatları (Determinative Adjectives)

1.3.3.2.1 İşaret Sıfatları (Demonstratives)

* *bu*

Ör→ *bu kişiniŋ* (116/6), *bu nevʿ söz* (121/8), *bu seráynıŋ* (140/4), *bu sözni* (148/11), *bu tın* (10/12), *bu tapuġçını* (24/11)

uş ünlem edatıyla beraber kullanılabilir:

Ör→ *uş-bu yawuz* (4/3), *uş-bu şáh-záde* (16/7), *uş-bu menzilde* (118/12), *uşbu naẓm u tertíb* (11/12)

* *ol*

Ör→ *ol taş* (55/1), *ol maḳám* (73/4), *ol meclis* (80/6), *ol sebebdin* (97/11), *ol seferiŋ* (121/4), *ol yérde* (127/5), *ol yıl* (161/1)

uş ünlem edatıyla beraber kullanıldığında *al* şeklinde görülmektedir:

Ör→ *uş-al ḥáletde* (104/10), *uş-al ḳara yér* (122/13)

1.3.3.2.2 Sayı Sıfatları (Numerals)

1.3.3.2.2.1 Asıl Sayı Sıfatları (Cardinals)

Ör→ *bir étek* (7/12), *éki hilál* (68/8), *éki rekʿat* (76/12), *üç némerseniŋ* (213/8), *üç ʿalámeti* (195/6), *tört ṭáyifeni* (61/4), *tört kimerse* (61/5), *béş ṭáyifeġa* (125/9), *béş ṣıfatdın* (127/7), *altı deremġa* (140/6), *yéti deryáda* (185/7), *on kün* (143/8), *yégirmi altun* (143/9), *ḳırḳ ḳul* (120/9), *éllig altunġa* (143/12), *ṣad cáda* (77/12), *üç yüz altmış türlüg ʿamel* (55/12)

1.3.3.2.2.2 Sıra Sayı Sıfatları (Ordinals)

Ör→ *evvel* (12/3), *ékinç* (12/4), *üçinç* (12/4), *törtinç* (12/5), *béşinç* (12/5), *altınç* (12/5), *yétinç* (12/6), *seksinç* (12/7)

1.3.3.2.2.3 Üleştirme Sayı Sıfatları (Distributive Numerals)

Ör→ *birer dīnār derem* (129/2)

1.3.3.2.3 Soru Sıfatları (Interrogative Adjectives)

* *ḳaç*

Ör→ *ḳaç kün* (167/11)

* *ḳaysı*

Ör→ *ḳaysı kişi* (190/13), *ḳaysı élge* (70/10)

* *ḳayu*

Ör→ *ḳayu évge* (140/6), *ḳayu cānibdin* (171/12), *ḳayu düşmenġa* (199/9)

* *né*

Ör→ *né sebebdin* (28/7), *né işke* (98/6)

1.3.3.2.4 Belirsizlik Sıfatları (Indefinite Adjectives)

* *aḏın*

Ör→ *aḏın cān-verni* (36/5), *aḏın tişige* (177/13)

* *az*

Ör→ *az otnı* (217/6), *az menfaʿat* (157/11)

* *barça*

Ör→ *barça ḳuşḳa* (36/5), *barça iḳlīmde* (70/9), *barça köŋülde* (127/1)

* *bir*

Sayı anlamının dışında belirsizlik ifade etmek üzere de kullanılmaktadır:

Ör→ *bir kişi* (128/9), *bir kün* (142/12), *bir ṭabīb* (176/9)

* *cümle*

Ör→ *cümle mübārizlerdin* (16/7), *cümle melikler* (38/3)

* *fülān*

Ör→ *fülān kişiniŋ* (48/9)

* *her*

Ör→ *her kéçe* (204/5), *her künde* (37/6), *her zemān* (42/5)

* *ḳaç*

Ör→ *ḳaç yılda* (23/9), *ḳaç kişini* (44/8), *ḳaç künde* (128/12)

bu ve *bir* kelimeleriyle beraber belirsizlik sıfatı olarak kullanılabilir:

Ör→ *bu ḳaç münāsib beyt* (3/5), *bir ḳaç ʿudūl müzekkī* (167/13)

* *ḳamuġ*

Ör→ *ḳamuġ ḳullar* (69/9), *ḳamuġ ḳınnı* (151/7)

* *köp*

Ör→ *köp yıllar* (11/12), *köp yérde* (67/13)

* *néçe*

Ör→ *néçe yıldın* (194/9), *néçe kündin* (111/2)

* *özge*

Ör→ *özge birāderleride* (15/5), *özge yérde* (177/13)

* *tégme*

Ör→ *tegme hünerdin* (23/3), *tégme birini* (1/8)

* *telim*

Ör→ *telim yıllar* (50/7), *telim miḥnet* (150/12)

* *tözi*

Ör→ *tözi dōstlar* (73/4)

* *üküş*

Ör→ *üküş fikr* (209/7), *üküş umūrda* (20/12)

* *yana*

Tekrar bildiren zarf olmakla birlikte kuvvetlendirme ve bağlama edatı olarak da kullanılan *yana* kelimesi "diğer, başka, öbür" anlamıyla kullanılmak üzere bir ismin önüne getirildiğinde belirsizlik sıfatı olur:

Ör→ *yana biregüni* (173/8), *yana bir iḳlīm pād-şāhıġa* (187/6)

1.3.4 Zamirler (Pronouns)

Zamir, ismin yerine geçerek ismi işaret eden veya sembolize eden kelime türüdür; cümle içinde bir varlığın adı değil, adını temsil eden kelimedir. Türk dilinde zamirler tıpkı isimler gibi çekimlenir, isim çekim eklerini alırlar. Metinde geçen zamirler, çeşitleri ve örnekleriyle beraber, tablolar halinde gösterdiğimiz şekilde, şunlardır:

1.3.4.1 Kişi Zamirleri (Personal Pronouns)

• I. Teklik Şahıs Zamiri

* *mén*

Nominatif	*mén* (43/11)
Genitif	*méniŋ* (56/7)
Akkuzatif	*méni* (81/8)
Datif	*maŋa* (87/4)
Lokatif	*ménde* (149/9)
Ablatif	*méndin* (150/6)
Privatif	*méniŋsiz* (67/3)

• II. Teklik Şahıs Zamiri

* *sén*

Nominatif	*sén* (152/5)
Genitif	*séniŋ* (154/8)
Akkuzatif	*séni* (173/4)

Datif	*saŋa* (177/6)
Lokatif	*sénde* (93/4)
Ablatif	*séndin* (98/1) *séniŋdin* (35/4)
Direktif	*saŋar* (113/11)
İnstrumental	*sénin* (138/13)
Privatif **Privatif+İnstr.**	*sénsiz* (36/2) *sénsizin* (152/12)
Vokatif	*sén-ā* (182/8)

• III. Teklik Şahıs Zamiri

* *ol*

Nominatif	*ol* (113/13)
Genitif	*anıŋ* (116/10)
Akkuzatif	*anı* (70/5)
Datif	*aŋa* (21/6)
Lokatif	*anda* (39/4)
Ablatif	*andın* (210/5) *anıŋdın* (88/11)
İnstrumental	*anın* (12/11)
Ekvatif	*ança* (103/9)
Privatif	*ansız* (145/7) *anıŋsız* (151/10)

ol şahıs/işaret zamiri aynı zamanda III. teklik şahsı karşılamak üzere, sonunda bulunduğu cümleye "-dır" ifadesi katarak bildirme fonksiyonuyla kullanılabilir:

Ör→ *bu ne tiş ol* (103/5), *şeyḫ ü zāhid ol* (96/6), *s̱emeri ş̱īrīn ol* (62/13), *aṣlı bed ol* (21/8), *maŋa méndin yawuḳ ol* (80/2)

• I. Çokluk Şahıs Zamiri

* *biz*

Nominatif	*biz* (175/7)
Çokluk	*bizler* (66/13)
Genitif	*biziŋ* (48/12)
Akkuzatif	*bizni* (51/9) *bizlerni* (209/6)
Datif	*bize* (38/4) *bizge* (91/8) *bizlerge* (74/5)
Lokatif	*bizlerde* (107/8)
Ablatif	*bizdin* (74/4)

• II. Çokluk Şahıs Zamiri

* *siz*

Nominatif	*siz* (82/10)
Çokluk	*sizler* (139/12)
Genitif	*siziŋ* (67/1)
Lokatif	*sizlerde* (107/8)
Ablatif	*sizdin* (52/9)

• III. Çokluk Şahıs Zamiri

* *anlar / alar / olar*

Nominatif	*alar* (85/13) *olar* (148/12) *anlar* (18/5)
Genitif	*anlarnıŋ* (200/12)

Akkuzatif	*anlarnı* (35/3)
Datif	*anlarġa* (188/5) *anlarḳa* (19/10) *alarḳa* (17/3)
Lokatif	*anlarda* (34/12)
Ablatif	*anlardın* (100/7)

1.3.4.2 İşaret Zamirleri (Demonstrative Pronouns)

* *bu*

Nominatif	*bu* (14/1)
Çokluk	*bular* (19/11)
Genitif	*bunuŋ* (68/11) *munuŋ* (94/2)
Akkuzatif	*munı* (70/5) *bularnı* (111/1)
Datif	*muŋa* (80/3)
Lokatif	*munda* (117/2) *munuŋda* (204/12)
Ablatif	*mundın* (18/1) *munuŋdın* (160/7) *bulardın* (85/8)
Ekvatif	*munça* (41/1)
Direktif	*burlarki* (17/3)

* *ol*

Bkz. III. teklik şahıs zamiri *ol*

1.3.4.3 Belirsizlik Zamirleri (Indefinite Pronouns)

* *adın*

Ör→ *adınḳa* (97/5)

* *barça*

Ör→ *barçası* (154/1), *barçaġa* (47/12), *barçanıŋ* (90/3)

* *barı*

Ör→ *barı* (32/4), *barıdın* (163/7), *barını* (20/10), *barıları* (22/9), *barısı* (32/6)

* *baʿżı*

Ör→ *baʿżı* (118/9), *baʿżısı* (93/12), *baʿżısını* (1/13)

* *biregü*

Ör→ *biregü* (104/4), *biregüni* (173/8), *biregüniŋ* (159/1)

* *biri*

Ör→ *biri* (20/12), *birisi* (2/10), *biriniŋ* (24/8), *birisiniŋ* (164/13), *birige* (18/7), *birisige* (77/5), *birini* (65/2), *birisini* (56/12), *birindin* (154/11), *biridin* (192/9)

Ayrıca *biri* kelimesi *tégme*, *her*, *yana* kelimeleriyle beraber kullanıldığında belirsizlik zamiri oluşturmaktadır:

Ör→ *tégme birini* (1/8), *tégme birige* (18/6), *tegme biri* (41/7), *her birimiz* (11/13), *her birisi* (53/13), *yana biri* (64/9), *yana birisi* (107/13), *yana birige* (65/2)

Birliktelik zamiri olarak da kabul edilen *bir biri* zamirinin kullanımına rastlanır:

Ör→ *bir birige* (16/6), *biri biri* (110/12), *biri biridin* (179/3)

* *cümle*

Ör→ *cümlesi* (17/8), *cümleni* (31/7), *cümleḳa* (26/4), *cümleniŋ* (48/6), *cümlesidin* (52/11)

* *fülān*

Ör→ *fülān* (5/2)

* *ḳamuġ*

Ör→ *ḳamuġlar* (63/8)

* *kimerse / kimse*

Ör→ *kimerse* (61/5), *kimerseniŋ* (115/8), *kimerseni* (118/9), *kimersege* (144/3), *kimersede* (112/2) / *kimse* (10/8), *kimsege* (129/5)

Ayrıca *kimerse* kelimesi *héç*, *bir* kelimeleriyle beraber kullanıldığında belirsizlik zamiri oluşturmaktadır:

Ör→ *héç kimerse* (109/5), *héç kimerseŋ* (115/8), *héç kimersege* (144/3), *bir kimerse* (99/11)

* *kişi*

Belirsiz, tanınmayan bir kişiyi ifade etmek üzere, “kimse, biri, birisi” anlamında kullanılıyorsa belirsizlik zamiri olarak kabul edilmektedir:

Ör→ *körgil uş ḳalmadı cihānda kişi* (3/7)

* *néçe*

Belirsizlik sıfatı olarak da kullanılabilen bir soru sözü olan *néçe*, hal eklerini aldığında belirsizlik zamiri olarak kabul edilir (Metinde sadece iyelik, datif eki ve iyelik+akkuzatif eki almış örnekleri bulunmaktadır.):

Ör→ *néçesi* (215/7), *néçege* (89/13), *néçesini* (78/3)

* *néŋ / né-me / nésne / némerse*

Ör→ *néŋlerde* (93/6) / *né-me* (18/1) / *nésnesine* (163/9) / *némerse* (72/13), *némersesi* (112/12), *némerseniŋ* (213/8), *némerseni* (85/8), *némerseŋni* (150/6), *némersege* (76/5)

Ayrıca *némerse* kelimesi *héç*, *bir* kelimeleriyle beraber kullanıldığında belirsizlik zamiri oluşturmaktadır:

Ör→ *héç némersege* (126/5), *héç némersesi* (131/1), *bir némerseni* (85/8)

* *özge*

Ör→ *özge* (55/11), *özgeler* (32/8), *özgeni* (9/13), *özgege* (98/8), *özgelerge* (73/9), *özgede* (49/6), *özgelerdin* (149/11)

* *telim*

Ör→ *telimler* (178/6)

* *tözi*

Ör→ *tözi* (90/4)

1.3.4.4 Dönüşlülük Zamiri (Reflexive Pronoun)

* *öz*

Nominatif	*öz* (26/4)
Çokluk	*özler* (205/3)
İyelik	*özüm* (80/2) *özüŋ* (217/11) *özi* (84/10)
Genitif **Çokluk+Genitif**	*öziniŋ* (191/12) *özleriniŋ* (206/4)
Akkuzatif	*özini* (60/4) *özümni* (25/4) *özlerini* (206/3) *özüŋni* (83/4)
Datif	*özige* (118/2) *özüŋe* (182/3)
Ablatif	*özidin* (77/3)
İnstrumental	*özin* (77/4)

Metinde, *kendü* dönüşülük zamirine rastlanmaz; seyrek olarak Farsça kökenli *ḫōd* dönüşlülük zamiri de kullanılmıştır:

Ör→ *ol ḫōd ḳulı çāre-sini bilgey* (106/5)

1.3.5 Soru Sözleri (Interrogative Words)

Soru sözleri; *kim*, *né ~ ne* ve *ḳa** *kökünden oluşturulmuş soru sözleri* olmak üzere üç temel kategoride değerlendirilir:

- ***kim***

Nominatif	*kim* (16/11)
Genitif	*kimniŋ* (62/3) *kimnüŋ* (10/9) *kimüŋ* (126/10)
Akkuzatif	*kimni* (85/1)
Datif	*kime* (158/12) *kimge* (43/10)
Lokatif	*kimde* (21/7)
Ablatif	*kimdin* (88/9)

- ***né ~ ne***

Nominatif	*né* (154/10) *ne* (38/12)
Akkuzatif	*néni* (99/3)
Datif	*nége* (37/3)
Ekvatif	*néçe* (142/12)

né ~ ne soru sözünden oluşturulmuş diğer soru sözleri şunlardır:

* ***néçük*** [< *né+ çe+ ök*] (115/11)

* ***néçün*** [< *né+ üçün*] (5/7)

* ***né-dür*** [< *né+ turur*] (5/8)

* ***nélük*** [< *né+ le+ ök*] (191/7)

* ***néteg*** [< *né+ teg*] (50/8)

- ***ḳa*** **Kökünden Oluşturulmuş Soru Sözleri**

* *ḳaçan* (173/10)

* *ḳanda* (21/12)

* *ḳanı* (154/4)

* *ḳayda* (148/3)

* *ḳaydın* (50/2)

* *ḳayusı* (51/11) ~ *ḳaysı* (207/5)

* *ḳayu* (44/9)

1.3.6 Zarflar (Adverbs)

Cümle içinde, fiilin yapılışıyla ya da gerçekleşmesiyle ilgili olmak üzere, fiili belirten; fiile tarz (nitelik, nasıllık), miktar (azlık-çokluk), yer-yön ve zaman ilgisiyle bağlanan isimlerdir.

1.3.6.1 Tarz Zarfları (Manner Adverbs)

Hal, suret ya da durum zarfı olarak da bilinir. Fiili nitelik yönüyle belirten, fiilin yapılışıyla ilgili olarak sorduğumuz "nasıl" sorusuna cevap veren her kelime tarz zarfı olabilir. İlgili oldukları fiillerle beraber, metinde geçen bazı tarz zarfı örnekleri şunlardır:

Ör→ *ança tutar* (173/1), *andaġ ḳılmışıŋ* (76/5), *ʿacāyib körmek* (125/4), *āheste barmaḳ* (181/1), *bat ḳılġıl* (87/1), *berī ḳıl* (83/4), *edgürek démişler* (14/10), *eymen olturma* (132/5), *ḫurrem ḳılıp turur* (5/3), *ḫoş sözlediŋ* (14/4), *ḫūb köründise* (77/8), *çıḳar yime ḳat ḳat* (85/2), *ḳatıġ sözlese* (138/8), *mundaġ ayttı* (169/2), *rāst kötürüp* (196/11), *şük turġıl* (202/4), *yaḫşırak bilür mén* (77/6), *yaḳīn bil* (138/10), *yaman ḳılsa* (144/5), *zişt körünmişidin* (88/10)

Uzaklık ve yakınlık bildiren kelimeler hem tarz zarfı hem de yer-yön zarfı olarak kabul edilir. Bu kelimelerin sıfat da olabildiği hesaba katılırsa, tarz zarfı olduklarını düşünmek daha uygun olacaktır:

Ör→ *yakın tuta turur* (151/7), *yırak ḳaldıŋ* (51/2), *tüştüm yırak* (80/2), *yavuḳ yürisem* (58/10)

1.3.6.2 Miktar Zarfları (Quantity Adverbs)

Azlık-çokluk ya da nicelik zarfı olarak da bilinir. Fiilin yapılışıyla ilgili olarak sorduğumuz "ne kadar" sorusuna cevap veren kelimeler miktar zarfı olabilir. İlgili oldukları fiillerle beraber, metinde geçen bazı miktar zarfı örnekleri şunlardır:

Ör→ *azraḳ yédi* (76/1), *köp bolsa* (162/12), *üküş saḳlanmaḳ kérek* (58/13), *telim ḳalıp* (84/7), *artuḳ étip* (92/1), *yégrek dép* (44/1), *ziyāde ḳılsunlar* (96/3), *barça helāk ḳıl* (220/3), *bir yolı ḥamle ḳıldılar érse* (17/8)

1.3.6.3 Yer-Yön Zarfları (Direction Adverbs)

Yer gösterme ve yön ifadesi taşıyarak fiilin yönünü işaret eder. Bir kelimenin yer-yön zarfı olması için yalın halde (gerundium eki veya hal eki alarak kalıplaşmış yalın kelimeler), çekimsiz kullanılması gerekir; aksi halde o kelime zarf olarak kabul edilmez. Metinde geçen bazı yer-yön zarfı örnekleri şunlardır:

Ör→ *ʿalem ü perde ara tüşti ḫilāf* (101/4), *astın salıp* (25/4), *içre ḳoyup* (60/3), *içre yürür* (77/9), *ilgerü yürip* (180/8), *şehr sıŋar barġalı uġrap turur érdim* (7/12), *anlar tapa ıḏa bérdi* (19/13), *utru kélgende* (96/7), *kémi üstün ḳaldı* (130/6), *dōst bile ot üze ḳılmaḳ ḳarār* (179/6), *devām üzre tutġıl* (1/10), *yoḳarı oltur
urlar* (206/3)

burun kelimesi zaman bakımından öncelik, ileri olma bildiriyorsa zaman zarfı; yer bakımından öncelik, ileri olma bildiriyorsa yer-yön zarfı olarak kabul edilir:

Ör→ *burun kéçürüp* (25/3)

1.3.6.4 Zaman Zarfları (Time Adverbs)

Fiilin yapılış ve gerçekleşme zamanını, anlık durumunu, süresini işaret eden her kelime zaman zarfı olabilir. Metinde geçen bazı zaman zarfı örnekleri şunlardır:

Ör→ *āhir* (37/10), *aḫşam* (128/6), *aşnu* (16/7), *ʿale'l-fevr* (112/13), *ʿale'ṣ-ṣabāḥ* (156/3), *baʿde* (18/5), *baʿdü* (4/6), *bu kün* (3/2), *burun* (34/13), *cāvidān*

(37/10), *dāyima* (18/12), *dāyim* (53/11), *érte* (93/10), *evvel* (125/9), *émdi* (27/3), *gāh gāh* (9/6), *hem-ān* (136/7), *hem-ārā* (90/8), *hemīşe* (8/13), *her zemān* (159/8), *ḳayra* (123/1), *ḳış* (22/13), *kéd* (23/9), *kédin* (167/12), *kéçe* (69/12), *kün uzun* (188/13), *kündüz* (29/1), *māżīde* (166/10), *min baʿd* (213/13), *müddetī* (75/4), *nā-gāh* (13/10), *nā-gehān* (170/3), *revān* (148/11), *soŋ* (111/2), *soŋra* (155/3), *taŋ bilesi* (93/9), *taŋlası* (103/4), *tün* (164/11), *yime* (85/2), *yana* (110/2), *yaz* (22/13)

1.3.7 Edatlar (Particles)

Edatlar; cümleler, kelime grupları ya da kelimeler arasında çeşitli ilgiler kurmak için araç vazifesi gören kelimelerdir. Bir edat beraber kullanıldığı kelime ile anlam kazanır ve cümlenin söz diziminde bir gramer unsuru olarak fonksiyon taşır.

Metinde geçen edatlar çeşitlerine göre şunlardır:

1.3.7.1 Çekim Edatları (Postpositions)

Yalın ya da hal eki almış bir isimden sonra gelerek o ismi cümle içindeki diğer cümle unsurlarıyla ilişkilendiren, adeta isim çekim ekiymiş gibi fonksiyon yüklenen ve isimlerin zarf şekillerini oluşturan edatlardır. Cümle içinde üstlendikleri anlama ve fonksiyona göre, metinde kullanılan çekim edatları şunlardır:

Ör→ Ayrılık, başkalık ifade edenler: *özge* (74/7), *aḏın* (28/12), *artuḳ* (92/1); Benzerlik ifade edenler: *bigi* (140/6), *meŋiz* (73/7), *méŋizlig* (211/3), *teg* (85/1) / *tég* (85/2) / *dék* (89/9), *yaŋlıġ* (150/4); Yer, yön, mesafe ifade edenler: *ara* (105/10), *astın* (25/4), *baḳ* (198/13), *burun* (25/3), *içre* (21/12), *ilgerü* (180/8), *sıŋar* (110/1), *tapa* (19/13), *tegi* (84/6), *tegrü* (89/13), *utru* (8/12), *üstün* (130/6), *üze* (41/2), *üzre* (9/9), *yoḳarı* (206/3); Zaman ifade edenler: *aşnu* (16/7), *burun* (16/7), *kéd* (23/9), *kédin* (67/3), *soŋ* (25/8), *soŋra* (189/3); Sebep, amaç ifade edenler: *üçün* (114/12); Birliktelik ifade edenler: *ber-ā-ber* [Far.] (104/8), *bile* (105/3), *bilen* (145/3), *bilesi* (7/11), *birle* (148/8), *ile* (207/1), *üze* (5/4)

1.3.7.2 Bağlama Edatları (Connectives)

Bağlaçlar olarak da bilinir; cümleleri, kelime gruplarını ya da kelimeleri şekil ve anlam ilgisiyle birbirine bağlayan, sıralayan edatlardır. Metinde kullanılan bağlama edatları şunlardır:

Ör→ *ammā* (11/8), *andaġ kim* (163/11), *bāri* [Far.] (74/2), *bel-kim* [Far.] (193/12), *bes* [Far.] (126/11), *taḳı* (127/1), *eger* [Far.] (138/6), *ger* [Far.] (143/13), *ḳaçan* (158/7), *ḳaçan kim* (147/9), *ki* [Far.] (164/5), *kim* (15/2), *kū* [Far.] (212/7), *līkin* [Far.] (218/12), *mā-dām* [Ar.] (154/13), *meger* [Far.] (178/3), *meger kim* [Far.] (5/6), *néçe kim* (9/6), *néçük kim* (65/5), *né-teg kim* (2/1), *tā* [Far.] (76/2), *taḳı* (155/1), *u* [Far.] (14/9) / *ü* [Far.] (46/11) / *vu* [Far.] (96/5) / *vü* [Far.] (44/4), *ve* [Ar.] (24/5), *ve ger* [Far.] (220/9), *velī* [Far.] (62/1) / *velīk* [Far.] (184/6) / *velīkin* [Far.] (42/7), *yā* [Far.] (150/10), *yā-ḫōd* [Far.] (108/5), *ya'nī* [Ar.] (126/7), *yana* (112/8), *yime* (136/3)

1.3.7.3 Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları (Comparatives)

Karşılaştırma bağlaçları olarak da bilinir; cümleleri, kelime gruplarını ya da kelimeleri, yan yana getirmek ve karşılaştırmak üzere, şekil ve anlam ilgisiyle birbirine bağlayan edatlardır. Metinde kullanılan karşılaştırma-denkleştirme edatları şunlardır:

Ör→ *né … né* (117/12), *yā … yā-ḫōd* [Far.] (121/12), *yā … yā* [Far.] (185/11), *gāh … gāh* [Far.] (9/7-8), *kérek … kérek* (122/9), *kérek … yā* [Tü.+Far.] (95/7)

1.3.7.4 Kuvvetlendirme Edatları (Intensives)

Cümle içinde anlamı pekiştirme, üsteleme, yoğunlaştırma fonksiyonu yüklenen edatlardır. Metinde kullanılan kuvvetlendirme edatları şunlardır:

Ör→ *elbette* [Ar.] (186/10), *erki* (45/6), *hem* [Far.] (166/5), *ḫōd* [Far.] (122/4), *illā* [Ar.] (203/9), *oḳ* (40/2) / *ök* (120/1), *ma* (87/13) / *me* (24/12), *néçe me* (15/8), *né-me* (29/1), *taḳı* (140/7), *taḳı ma* (172/1), *ve taḳı* [Ar.+Tü.] (202/2), *yime* (204/13), *yana* (59/4)

1.3.7.5 Soru Edatları (Interrogatives)

Bünyesindeki sorma ifadesiyle cümleleri, kelime gruplarını ya da kelimeleri soru kavramıyla ilişkilendiren edatlardır: bkz. *Soru Sözleri*: *né*, *néçük*, *néçün*, *nélük*, *néteg*, *ḳanda*, *ḳanı*, *ḳayda*, *ḳaydın*, *ḳayu*, *ḳayusı*~ *ḳaysı*

1.3.7.6 Ünlem Edatları (Exclamatories)

Bir veya birden fazla varlığa hitaben seslenme nidası olarak kullanılan; üzülme, sevinme, korkma, acı çekme, beğenme, merhamet etme, telaşlanma gibi insana mahsus heyecan ve duygu yoğunluklarının dışa vurumu olarak ya da kabul etme, reddetme, inkar etme, gösterme, uyarma, yasaklama gibi düşünceleri temsilen söylenen anlık sözlerdir. Metinde kullanılan ünlem-seslenme edatları şunlardır:

Ör→ *ah* (114/10), *ārī* [Far.] (210/7), *belī* [Far.] (58/4), *dirīġ-ā* [Far.] (175/11), *ésiz* (219/8), *elbette* [Ar.] (49/2), *ey* (38/3), *ḥaḳḳā* [Ar.] (107/11), *ḥayf* [Ar.] (14/11), *hey hey* (180/6), *ilāhī* [Ar.] (32/11), *kāş* [Far.] (165/7), *uş* (3/7), *zihī* [Ar.] (11/12), *zinhār* [Far.] (143/10)

1.3.8 Fiil Çekimi (Conjugation)

Fiil çekiminin oluşması için fiil kök veya gövdesine zamanı, şekli, tarzı ve şahsı karşılamakla görevli çekim unsurlarının (şekil ve zaman ekleri, olumsuzluk eki, şahıs zamiri ya da şahıs eki) belli bir düzen içinde eklenmesi gerekir. Türk dilinde *Basit Çekim* ve *Birleşik Çekim* olmak üzere iki tip fiil çekimi vardır:

1.3.8.1 Basit Çekim (Simple Tenses)

Bir fiil kök ya da gövdesinin fiil çekim ekleriyle çekimlenerek aldığı basit şekle fiilin basit çekimi denir. Fiillerin basit çekimi; zamanı, şekli, tarzı ve şahsı tek bir fiil bünyesinde, herhangi bir yardımcı fiille birleşmeden belirten fiil çekimini ifade eder. Şekil ve zaman ekleri fiil kök ya da gövdesine getirilerek, fiilin kipini (*mode = siga*) teşkil ederler. Türk dilinde *Bildirme Kipleri* olarak da bilinen *Haber Kipleri* (Indicative) ve *Tasarlama Kipleri* olarak da bilinen *Dilek Kipleri* (Mood) olmak üzere iki temel kip kategorisi vardır:

1.3.8.1.1 Haber Kipleri (Indicatives)

Bir fiildeki hareketin zamana bağlı bildirimi haber kipi vasıtasıyla sağlanır. Bir başka deyişle, fiilin taşıdığı hareketin zamanı haber kipinde çekimlenmiş bir fiilde belirir. Haber kipini oluşturan şekil ekleri, aynı zamanda zaman ekleridir. Bu ekler, ifade ettikleri zamana göre adlandırılır. Metinde kullanılan haber kipleri şunlardır:

1.3.8.1.1.1 Geniş Zaman (Simple Present Tense)

*** /-r/ + [şahıs zamiri]**

Sadece, ünlü ile biten fiil tabanından sonra gelen geniş zaman ekidir:

1. Teklik Şahıs	*yürü-r mén* (101/10)
2. Teklik Şahıs	*oġurla-r sén* (82/5) *tüke-r sén* (49/10)
3. Teklik Şahıs	*oẖşa-r* (98/13) *tile-r* (216/12)
1.Çokluk Şahıs	ø
2.Çokluk Şahıs	ø
3.Çokluk Şahıs	*asra-rlar* (206/12) *tile-rler* (72/2)

*** /-Ar/ + [şahıs zamiri]**

Sadece, ünsüzle biten tek heceli fiil tabanından sonra gelen geniş zaman ekidir:

1. Teklik Şahıs	*ḳorḳ-ar mén* (52/6) *kör-er mén* (26/8)
2. Teklik Şahıs	*tut-ar sén* (73/4) *öl-er sén* (174/10)
3. Teklik Şahıs	*uç-ar* (129/8) *üş-er* (154/9)

1.Çokluk Şahıs	ø
2.Çokluk Şahıs	ø
3.Çokluk Şahıs	*ḳaç-arlar* (98/1) *sat-arlar* (202/6)

*** /-Ur/ ~ /-yUr/* + [*şahıs zamiri*]**

Metinde en çok kullanılan geniş zaman ekidir. Bir veya birden fazla heceli fiil tabanından sonra gelebilir. Ünsüzle biten fiil tabanına eklendiğinde /-Ur/; ünlüyle biten fiil tabanına eklendiğinde, iki ünlü arasında /-y-/ sesinin türemesine bağlı olarak, /-yUr/ şeklinde görülmektedir:

1. Teklik Şahıs	*ayt-ur mén* (59/12) *tile-yür mén* (43/11)
2. Teklik Şahıs	*bul-ur sén* (21/12) *yé-yür sén* (208/2)
3. Teklik Şahıs	*al-ur* (63/12) *yélpi-yür* (95/11)
1.Çokluk Şahıs	bér-ür miz (120/1)
2.Çokluk Şahıs	ø
3.Çokluk Şahıs	*érgüz-ürler* (78/6) *tile-yürler* (43/4)

Metinde düzensiz olarak, ünlüyle biten fiil tabanından sonra /-r/ ya da /-yUr/ ek şekilleri görülmektedir; /-yUr/ şeklinin kullanıldığı örnekler daha fazladır:

Ör→ *tile-yürler* (43/4) ~ *tile-rler* (72/2), *yéyür* (208/2) ~ *yér* (128/8)

Sadece bir örnekte görülmek üzere, /-Ur/ geniş zaman ekinden sonra şahıs zamiri yerine /-(ü)m/ iyelik eki kökenli şahıs ekinin eklendiği görülür:

Ör→ *mén <u>bilür-üm</u> bu élde tört yüz zāhid bar* (97/1)

* */-mAs/~ /-mAz/* + **[*şahıs zamiri*]**

Olumsuz geniş zaman ekidir. /-mAz/ ekinin son fonemi olan sedalı /-z/'nin ekseriyetle sedasız fonem /-s/'ye dönüşerek /-mAs/ şeklinde kullanıldığı görülür.

1. Teklik Şahıs	*bil-mes mén* (50/2)
2. Teklik Şahıs	*kör-mes sén* (99/2)
3. Teklik Şahıs	*bér-mez* (88/8) *çıḳ-mas* (206/13)
1.Çokluk Şahıs	ø
2.Çokluk Şahıs	*kir-mes siz* (162/10)
3.Çokluk Şahıs	*ḳoy-maslar* (11/5)

III. çokluk şahıs çekiminde, diğer şahısların aksine şahıs zamiri almaz, şahıs eki alır:

Ör→ *ḫoşlamaslar* (11/9), *ḳılmaslar* (205/5), *sözlemesler* (206/1)

1.3.8.1.1.2 Şimdiki Zaman (Continuous Tense)

Klasik Çağataycada fiillerin şimdiki zaman çekimi umumiyetle *-A/-y* (*gerundium eki*) + *dur* (< *turur*) şeklinde oluşturulur. Metindeki şimdiki zaman çekimi ise (bazen geniş zamanı da karşılamak üzere) muhtelif şekillerde görülür:

a. *-U/yU* + [*şahıs zamiri*]

turur yardımcı fiili düşürülerek oluşturulmuştur.

Ör→ *bol-u sén* (134/1), *ḳıl-u sén* (153/5), *saḳın-u sén* (214/13), *san-u sén* (110/11)

b. *-U/yU* + *turur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Ör→ *ḳıl-u turur mén* (143/8), *sayra-yu tururlar* (91/11)

* Olumsuz şekli /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ *ḳılumayu turur miz* (175/7)

c. *-A* + [*şahıs zamiri*]

turur yardımcı fiili düşürülerek oluşturulmuştur.

Ör→ *ḳorḳ-a mén* (4/4), *tut-a sén* (101/13)

d. *-A* + *turur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Ör→ *tut-a turur* (151/7)

e. *-A* + *yorur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Eski Türkçedeki *yorı- ~ yoru-* "yürümek, ilerlemek, devam etmek" fiilinin asıl anlamını ince ünlülü varyantı olan *yürü- ~ yörü-* fiiline devrettiği ve artık sadece geniş zaman ekiyle çekimlenerek, şimdiki zaman kipini oluşturma göreviyle yardımcı fiil olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır:

Ör→ *ḳam-a yorur érdi* (68/6)

f. *-U/-yU* + *yorur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]

Ör→ *ḳıl-u yorur érdi* (93/3)

1.3.8.1.1.3 Hikaye Edilen Geçmiş Zaman (Past Definite Tense)

Duyulan ya da görülen geçmiş zaman olarak da anılır.

***** */-d(I/U)/ ~ /-t(I/U)/* + [*şahıs eki*]**

I. çokluk şahıs hariç olmak üzere, daima dar-düz ünlüdür:

1. Teklik Şahıs	*ayt-tı-m* (65/6) *kés-ti-m* (81/13)
2. Teklik Şahıs	*ayt-tı-ŋ* (173/2) *éşit-ti-ŋ* (121/10)
3. Teklik Şahıs	*ayt-tı* (198/6) *tüş-ti* (196/4)
1.Çokluk Şahıs	*ḳal-du-ḳ* (199/2) *tüş-tü-k* (196/5)
2.Çokluk Şahıs	*ét-ti-ŋiz* (37/10)
3.Çokluk Şahıs	*kéltür-di-ler* (20/9)

Bir örnekte, ünlüyle biten fiil tabanından sonra gelen hikaye edilen geçmiş zaman ekinin ünsüzü /-d-/ yerine /-t-/'dir:

Ör→ *āzārlatılar érse* (100/7)

* Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ I. teklik şahıs: *yé-me-dim* (76/4); II. teklik şahıs: *bil-me-diŋ* (78/13); III. teklik şahıs: *yaḳ-ma-dı* (21/6); II. çokluk şahıs: *ḳıl-ma-dı-ŋız* (162/6); III. çokluk şahıs: *té-me-di-ler* (9/13)

1.3.8.1.1.4 Rivayet Edilen Geçmiş Zaman (Past Indefinite Tense)

Öğrenilen geçmiş zaman olarak da anılır. Metinde iki tip rivayet edilen geçmiş zaman eki bulunmaktadır:

*** Tip I: *́/-mIş/* + [*şahıs zamiri*]**

1. Teklik Şahıs	*ayt-mış mén* (152/4)
2. Teklik Şahıs	*kör-miş sén* (142/4)
3. Teklik Şahıs	*oḳu-mış* (158/1)
1.Çokluk Şahıs	ø
2.Çokluk Şahıs	ø
3.Çokluk Şahıs	*ḳoy-mış-lar* (14/12)

*** Tip II: *-(I/U)p turur* (yardımcı fiil) + [*şahıs zamiri*]**

Nadir olarak, *turur* yardımcı fiilinde görülen hece düşmesine bağlı olarak *-(I/U)ptur* şeklinde kullanılmaktadır (Klasik Çağataycada *-(I/U)p-(t/d)ur* şekli daha yaygındır.):

1. Teklik Şahıs	*kéltür-üp turur mén* (72/2)
2. Teklik Şahıs	ø
3. Teklik Şahıs	*tol-up turur* (26/10)
1.Çokluk Şahıs	*éşit-ip turur miz* (162/1)
2.Çokluk Şahıs	*ḳıl-ıp turur siz* (168/7)

3.Çokluk Şahıs	*sal-ıp tururlar* (195/2) *ḳoy-up-turlar* (37/1)

Soru cümlesinde *turur* yardımcı fiilinin düşürüldüğü görülmektedir:

Ör→ *körüp mü sén* (203/8)

1.3.8.1.1.5 Gelecek Zaman (Future Tense)

*** */-GAy/ ~ /KAy/* + [*şahıs zamiri*]**

Metindeki umumî gelecek zaman eki ekidir:

1. Teklik Şahıs	*yara-ġay mén* (74/2) *oltur-ġay mén* (142/4)
2. Teklik Şahıs	*baġla-ġay sén* (5/1) *öl-gey sén* (84/1)
3. Teklik Şahıs	*bil-gey* (106/5) *kéç-key* (53/4)
1.Çokluk Şahıs	ø
2.Çokluk Şahıs	*tıŋla-ġay siz* (34/5)
3.Çokluk Şahıs	*sor-ġaylar* (137/8) *ḳıl-ġaylar* (206/2)

* Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ I. teklik şahıs: *köter-me-gey mén* (5/5); II. teklik şahıs: *bil-me-gey sén* (138/12), *köter-me-gey sén* (5/5); III. teklik şahıs: *bulun-ma-ġay* (124/1); III. çokluk şahıs: *ḳıl-ma-ġaylar* (206/1)

*** */-GU/ ~ /-KU/* + [*şahıs eki*] + [*turur*] (yardımcı fiil)**

1. Teklik Şahıs	ø
2. Teklik Şahıs	*bol-ġu-ŋ* (217/10)

3. Teklik Şahıs	*bol-ġu* (60/11) *ḳal-ġu-sı* (33/3) *körün-gü-si* (144/7) *élt-kü-si turur* (73/9) *ḳaç-ḳu-sı-dur* (98/2)
1.Çokluk Şahıs	ø
2.Çokluk Şahıs	ø
3.Çokluk Şahıs	ø

* Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ I. teklik şahıs: *ḳoy-ma-ġu-m* (145/8); II. teklik şahıs: *çıḳ-ma-ġu-ŋ* (219/3); III. teklik şahıs: *ol-ma-ġu* (11/3), *bol-ma-ġu-sı* (39/2)

Sadece III. şahısta görülmek üzere, *yoḳ* sözüyle olumsuz şekil oluşturulabilir:

Ör→ *bolġusı yoḳ* (170/13)

Çok ilgi çekici olarak, Eski Oğuzca (Old Oghuz) /-(A)çAK/ ve /-(y)IsAr/ gelecek zaman eklerine birer örnekte rastlanır:

Ör→ *néçe kim yaḳsa körik ot köp yıl / tüş**eçek** köydürürgü yaş aŋa bil* (58/12)

*tüşse yana memleketidin yıraḳ / aç yat**ısar** melik nīm-rūz* (127/6)

1.3.8.1.2 Dilek Kipleri (Desiteratives)

Gelecek zamana yönelik bir dileği ya da tasarı halindeki bir hareketi ifade eder. Bu ifade; şart, istek, gereklilik, emir gibi şekillerde belirir. Dilek kipini oluşturan ekler, ifadede beliren bu şekillerin adını taşır. Metinde kullanılan dilek kipleri şunlardır:

1.3.8.1.2.1 Emir (Imperative)

Emir çekimde, emir anlamını ve şahsı belirtmek üzere her şahıs için farklı bir şekil eki kullanılır:

1. Teklik Şahıs	*tile-yin* (57/13)

	oltur-ayın (4/6) *bér-eyin* (143/1)
2. Teklik Şahıs	*anut* (4/1) *bil* (71/7)
3. Teklik Şahıs	*yu-sun* (106/12) *körün-sün* (166/4)
1.Çokluk Şahıs	*ur-alıŋ* (118/13) *ötün-eliŋ* (168/2)
2.Çokluk Şahıs	*kör-üŋ* (167/5) ~ *kör-üŋ-ler* (123/13) *örgen-iŋ-ler* (185/10)
3.Çokluk Şahıs	*ḳıl-sun-lar* (96/3) *tur-sun-lar* (96/4)

II. teklik şahıs emir çekiminde ek yoktur; bazı durumlarda, emri kuvvetlendirme fonksiyonuyla /-GIl/ ~ /-KIl/ eki kullanılır:

Ör→ *kör-gil* (22/7), *éşit-kil* (24/2), *bar-ġıl* (113/2)

III. teklik şahıs emir eki birer örnekte, /-sU/ ve düz ünlülü olarak /-sin/ şeklindedir:

Ör→ *ursu* (215/1), *kirmesin* (128/3)

I. çokluk şahıs emir çekiminde, sadece bir örnekte görülmek üzere, /-eli/ eki bulunmaktadır:

Ör→ *béreli* (143/4)

* Emrin olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ I. teklik şahıs: *bol-ma-yın* (54/8); III. teklik şahıs: *al-ma* (38/13), *dé-me* (197/1); II. çokluk şahıs: *ét-me-ŋiz* (146/12), *ḳorḳ-ma-ŋız* (131/9)

1.3.8.1.2.2 Şart (Conditional)

*** */-sA/* + [*şahıs eki*]**

1. Teklik Şahıs	*ay-sa mén* (34/4) *sözle-se mén* (142/4) *ḳoy-sa-m* (37/9) *yé-se-m* (81/9)
2. Teklik Şahıs	*bul-sa-ŋ* (125/6) *bil-se-ŋ* (94/1)
3. Teklik Şahıs	*tut-sa* (30/12) *bér-se* (32/3)
1.Çokluk Şahıs	*al-sa-ḳ* (41/10) *tut-sa-ḳ* (132/4)
2.Çokluk Şahıs	*kéçür-se-ŋiz* (129/6) *ék-se-ŋizler* (67/10)
3.Çokluk Şahıs	*tap-sa-lar* (25/1)

I. teklik şahıs şart çekiminde şart ekinden sonra umumiyetle şahıs eki /-m/ getirilmektedir. Nadiren şahıs zamiri *mén* ile kullanıldığı görülmektedir; bu kullanıma Klasik Çağatay Türkçesinde rastlanmaz.

II. teklik şahıs şart çekiminde /-An/ eki ile kuvvetlendirilmiş /-sAŋ-An/ şeklinin kullanıldığı görülür:

Ör→ *tile-seŋ-en* (21/12), *ur-sa-ŋ-an* (151/13), *baḳ-sa-ŋ-an* (185/6)

* Şartın olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ I. teklik şahıs: *ḳıl-ma-sa-m* (82/1); II. teklik şahıs: *aŋla-ma-sa-ŋ* (197/2); III. teklik şahıs: *yaġ-ma-sa* (190/3); II. çokluk şahıs: *ınan-ma-sa-ŋız* (171/6); III. çokluk şahıs: *tıŋla-ma-sa-lar* (191/5)

1.3.8.1.2.3 İstek (Optative)

/-GAy/ ~ /-KAy/ gelecek zaman eki ve bu ekin bir varyantı olarak karşımıza çıkan /-GA/ gelecek zaman eki, istek fonksiyonuyla kullanılmaktadır. Bu durum, gelecek zaman ifadesinin aynı zamanda istek anlamı taşımasıyla ilgilidir.

*** */-GA/* + [*şahıs zamiri*]**

1. Teklik Şahıs	*ḳıl-ġa mén* (33/3) *bol-ġa-m* (67/3) *üle-ge-m* (177/10)
2. Teklik Şahıs	*kör-ge sén* (191/6)
3. Teklik Şahıs	*yıġıl-ġa* (156/12) *körün-ge* (144/8)
1.Çokluk Şahıs	ø
2.Çokluk Şahıs	ø
3.Çokluk Şahıs	*ḳıl-ġa-lar* (12/13)

/-GA/'nın I. teklik şahıs ekiyle çekimlenmiş /-GA-m/ şekli bulunmaktadır; Harezm Türkçesinde rastlanan bu kullanıma Klasik Çağatay Türkçesinde rastlanmaz.

Ör→ bolġam (67/3), *ülegem* (177/10), *tilegem* (177/10)

* Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ I. teklik şahıs: *bol-ma-ġa mén* (81/9); II. teklik şahıs: *bil-me-ge sén* (51/10)

1.3.8.1.2.4 Gereklilik (Necessitative)

Fiile gereklilik ifadesi kazandırmak için *kérek* [Etü. < *kergek*] kelimesinden ya da /-GU/ ~ /-KU/ ekinden yararlanılır.

Metinde *kérek* ile kurulmuş gereklilik yapıları umumiyetle şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

a. *kérek + -sA*

Ör→ *kérek atsaŋ* (45/10), *mīrāṡ kérek bolsa* (186/7), *kérek bolmasa andaġ melikī* (219/10)

b. *kérek … -sa ~ kérek kim … -sA*

Ör→ *kérek başaḳ térse* (4/5), *kérek aydı bolsa* (114/11), *ér kérek kim ḳulaḳıge alsa* (99/7), *düşmen kérek kim hergiz yaḫşını körmese* (136/7)

c. *-mAK kérek*

Ör→ *saḳlanmaḳ kérek* (58/13), *saḳınmaḳ kérek* (59/1)

* Gerekliliğin olumsuzu *kérekmes* ile sağlanmaktadır:

Ör→ *kérekmes kim yaraġsız fiʿl ménde bolsa* (149/9)

Gelecek zaman eki ya da partisip eki olarak kullanılan /-GU/ ~ /-KU/ ekinin fonksiyonlarından biri de fiile gereklilik anlamı kazandırmaktır:

Ör→ *ḳanāʿat étkü ḳuruġ étmek ve çapan tonġa* (108/9)

Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ *açmaġu* (39/8), *ḳaçmaġu* (39/8)

/-GU/ ~ /-KU/ ekinin bildirme fonksiyonlu işaret zamiri *ol* ile birlikte kullanıldığı gereklilik yapısına bir örnekte rastlanmaktadır:

Ör→ *bir düşmen likāsı miḥnetidin* / *kéç**kü ol** yüz dōst ṣoḥbetidin* (159/9)

Dikkat çekici olarak, Eski Türkçede kullanılmış gereklilik yapılarından biri olan *-mIş kérgek* şekline bir örnekte rastlanmaktadır:

Ör→ *saŋa bu iş-ni ḳo**mış kérek*** (196/13)

1.3.8.2 Birleşik Çekim (Complex Tenses)

Fiillerin birleşik çekimleri, basit çekimli bir fiille basit çekimli *er- ~ ér- ~ é-* yardımcı fiilinin birleştirilmesi vasıtasıyla yapılır. Çekimli bir fiil; hikaye edilen geçmiş zaman, rivayet edilen geçmiş zaman ya da şart ifade eden şekil ve zaman ekleriyle çekimlenmiş ve şahıs eki/zamiri alabilen *er- ~ ér- ~ é-* yardımcı fiiliyle birleşerek birleşik çekimi oluşturur. Birleşik çekimde birinci unsur, bir şekil ve

zaman eki almak suretiyle basit çekimli olan ve şahıs eki/zamiri alabilen bir fiil; ikinci unsur, sadece hikaye, rivayet ve şart şekillerinde çekimlenebilen ve birinci unsur şahıs eki almamışsa şahıs eki/zamiri alabilen *er- ~ ér- ~ é-* yardımcı fiilidir. Birleşik çekimlerde birinci unsur olan çekimli fiilin anlamı değişmez. Fiillerin birleşik çekimi hikaye, rivayet ve şart olmak üzere, yardımcı fiilin ifade ettiği üç şekle göre değerlendirilir:

1.3.8.2.1 Hikaye Birleşik Çekimi (Past Definite Complex Tense)

a. Geniş Zamanın Hikayesi

*** */-r/ ~ /-Ar/ ~ /-(y)Ur/* + érd(i/ü) + [*şahıs eki*]**

Ör→ *yatur érdim* (180/9), *oḳur érdim* (86/4), *sorar érdi* (24/5), *aytur érdi* (16/10), *sözleyür érdi* (177/3), *bilişür érdük* (157/10), *tartar érdiler* (41/7)

*** */-r/ ~ /-Ar/ ~ /-(y)Ur/* + -lAr (III. çokluk şahıs eki) + érdi**

Ör→ *ayturlar érdi* (42/8), *ḳılurlar érdi* (92/9), *tutarlar érdi* (179/13)

Ayrıca, geniş zamanın hikayesi *er- ~ ér- ~ é-* yardımcı fiili düşürülerek oluşturulabilir:

Ör→ *sürerdi* [< *sürer érdi*] (176/12), *ḳılurdı* [< *ḳılur érdi*] (101/6)

*** */-mAs/ ~ /-mAz/* + érdi + [*şahıs eki*]**

Geniş zamanın hikayesinin olumsuzluk şeklidir:

Ör→ *ḳavuşmas érdiŋ* (64/1), *kelümes érdi* (19/2), *ḳılmas érdi* (46/1), *yétmes érdi* (55/6), *sözlemes érdi* (137/6)

b. Şimdiki Zamanın Hikayesi

*** */-A/* + yorur + érdi**

Ör→ *ḳama yorur érdi* (68/6)

c. Hikaye Edilen Geçmiş Zamanın Hikayesi

*** */-d(I/U)/ ~ /-t(I/U)/* + [*şahıs eki*] + érdi**

Ör→ *boldı érdi* (82/5), *asradım érdi* (56/10), *ayttım érdi* (63/11), *bardım érdi* (161/2), *boldum érdi* (179/8)

d. Rivayet Edilen Geçmiş Zamanın Hikayesi

d.1 Tip I

* */-mIş/* **+ érdi + [*şahıs eki*]**

Ör→ *olturmış érdi* (50/10), *olturmış érdiler* (86/7), *kéltürmiş érdiler* (86/7)

d.2 Tip II

* */-p/* **+ turur + érd(i/ü) + [*şahıs eki*]**

Ör→ *uġrap turur érdim* (7/13), *yétip turur érdi* (6/3), *kélip turur érdi* (32/9), *semirip turur érdi* (84/10), *olturup turur érdük* (64/8), *kizlenip turur érdiler* (20/1)

* */-p/* **+ turur + -lAr (III. çokluk şahıs eki) + érdi**

Ör→ *körüp tururlar érdi* (77/12)

* */-p/* **+ érdi**

turur yardımcı fiili düşürülerek oluşturulmuştur:

Ör→ *bolup érdi* (153/2), *turup érdi* (163/6)

e. Gelecek Zamanın Hikayesi

* */-GAy/ ~ /-KAy/* **+ érd(i/ü) + [*şahıs eki*]**

Ör→ *bolġay érdim* (52/11), *ḳılġay érdi* (22/3), *bolġay érdi* (47/2), *yémegey* érdi (67/11), *ḳutulġay érdük* (41/11), *yétkey érdiler* (192/12)

Ayrıca, gelecek zamanın hikayesi *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiili düşürülerek oluşturulabilir:

Ör→ *bolġaydı* [< *bolġay érdi*] (174/13)

* Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ *barmaġay érdi* (197/7), *kötermegey érdi* (133/12)

f. Şartın Hikayesi

* */-sA/* **+ érdi + [*şahıs eki*]**

Ör→ *ḳılsa érdim* (86/4), *ḳorḳsa érdim* (52/11), *ḳoşsa érdiŋ* (64/1), *ḳılsa érdiŋ* (77/2), *ulġarsa érdi* (22/3), *yetse érdi* (123/1)

* */-sA/* **+ [*şahıs eki*] + érdi**

Ör→ *ékseŋizler érdi* (67/11), *körseler érdi* (165/7)

Ayrıca, şartın hikayesi *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiili düşürülerek oluşturulabilir:

Ör→ *ḳılsadım* [< *ḳılsa érdim*] (90/4), *ḳolsadım* [< *ḳolsa érdim*] (90/5), *bolsadı* [< *bolsa érdi*] (164/11), *tirilsedi* [< *tirilse érdi*] (174/13)

* Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ *bolmasa érdi* (144/13), *ewürmese érdiŋ* (34/3)

1.3.8.2.2 Rivayet Birleşik Çekimi (Past Indefinite Complex Tense)

a. Geniş Zamanın Rivayeti

* */-r/ ~ /-Ar/ ~ /-(y)Ur/* **+ érmiş + [*şahıs zamiri*]**

Ör→ *sözler érmiş* (10/4), *ḳılur érmiş* (98/13)

* */-mAs/ ~ /-mAz/* **+ érmiş + [*şahıs zamiri*]**

Geniş zamanın rivayetinin olumsuzluk şeklidir:

Ör→ *ḳılmas érmiş sén* (187/2)

b. Rivayet Edilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

* */-p/* **+ turur + érmiş**

Ör→ *yıġılıp turur érmiş* (142/3)

1.3.8.2.3 Şart Birleşik Çekimi (Conditional Complex Tense)

a. Hikaye Edilen Geçmiş Zamanın Şartı

* */-d(I/U)/ ~ /-t(I/U)/* **+ [*şahıs eki*] + érse**

Ör→ *boldum érse* (88/5), *ḳıldım érse* (62/8), *bolduŋ érse* (61/4), *bardıŋ érse* (81/2), *körgüzdi érse* (4/10), *kéldi érse* (7/11), *ayrılışduḳ érse* (157/12), *yettük érse* (92/12), *éşittiler érse* (17/7)

Ayrıca, hikaye edilen geçmiş zamanın şartı *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiili düşürülerek oluşturulabilir:

Ör→ *bildise* [< *bildi érse*] (2/5), *kéldise* [< *kéldi érse*] (119/8), *ḳıldısa* [< *ḳıldı érse*] (1/13), *toġdısa* [< *toġdı érse*] (9/3)

* Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ *ḳalmadı érse* (208/9), *kélmedi érse* (200/8)

b. Geniş Zamanın Şartı

* */-r/ ~ /-Ar/ ~ /-(y)Ur/* **+ érse + [*şahıs eki*]**

Ör→ *yéyür érse* (199/12), *kirer érseŋ* (202/8), *öltürür érse* (81/8)

1.3.8.3 Fiil Çekiminde Soru (Interrogative Conjugations)

*** Soru Eki *mU***

İsimlerin, edatların ve fiillerin soru şeklini oluşturan bir çekim ekidir. Çekimli fiilden önce ya da sonra gelerek çekimli fiilin soru ifadesi kazanmasını sağlar:

Ör→ *ḳıldıŋ mu* (72/12), *éşittiŋ mü* (13/12), *almadılar mu* (163/7), *urmadılar mu* (170/4), *başlar mu* (98/10), *buşar mu* (45/8), *bolur mu* (23/13), *oḫşayur mu* (123/13), *ol mu bolur* (58/4), *ʿāḳıl mu bolur* (36/3), *yız mu bérür* (124/11), *kélür mü* (30/8), *tüşer mü* (45/7), *müyesser mü bolur* (73/5), *bülbül mü sayrar* (93/7), *bolġay mu* (60/5), *tutġay mu* (193/5), *ḳalġusı mu* (33/3)

Eğer çekimli fiil şahıs zamiri alıyorsa, şahıs zamiri *mU* soru ekinden sonra gelir:

Ör→ *uftanmas mu sén* (124/5)

Birleşik çekimde, birinci unsurdan önce ya da birinci unsur ile ikinci unsur arasına *mU* soru eki getirilerek soru ifadesi sağlanır:

Ör→ *aytmadım mu érdi* (133/3), *tar mu boldı érdi* (82/4), *ḳıla bilgey müdi* [< *ḳıla bilgey mü érdi*] (133/10)

mU soru eki, bildirme eki fonksiyonuyla kullanılan *turur* yardımcı fiilinden önce kullanılarak bildirme cümlesine soru ifadesi kazandırır:

Ör→ *otunçı ér mü turur* (5/10), *ḥarām mu turur* (97/6)

1.3.8.4 Partisipler (Participles)

İsimfiil olarak da bilinir; cümle içinde fiilerin isim veya sıfat görevinde kullanılan şeklidir. Fiil kök ya da gövdesine getirilen ve zaman anlamı taşıyabilen

partisip ekleriyle oluşturulur. Partisiplerde fiilin anlamı korunmakla birlikte fiilin cümledeki fonksiyonu isim olur; yani fiil isim olarak ifade kazanır ve isim olarak çekimlenir (hal eklerini alabilir). Ayrıca bazı partisip ekleri fiile kattıkları tarz ve zaman anlamı sebebiyle fiil çekiminde şekil ve zaman eki olarak kullanıldığı görülür.

Metinde kullanılan partisip ekleri şunlardır:

* */-Ar/, /-(y)Ur/*

Geniş zamanı karşılayan partisip ekidir:

Ör→ *ḳılurını* (77/12), *kirişleyürge* (217/7), *öltürürge* (43/5), *yarar* (49/9), *körer* (77/4), *bilürümdin* (137/8)

* */-dUK/*

Geçmiş zamanı karşılayan partisip ekidir. Sadece *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiili ile kullanıldığı görülür:

Ör→ *erdükin* (67/2), *erdükümni* (77/6), *érdükini* (197/1)

* */-GAn/ ~ /-KAn/*

Geniş zamanı ya da geçmiş zamanı karşılayan partisip ekidir:

Ör→ *aḳarġan* (92/9), *bağlanġan* (114/7), *saçḳan* (38/5), *tartḳannı* (203/2), *kéçken* (25/12), *kirgen* (16/9), *ḳılġanıŋ* (168/10)

Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ *éşitilmegen* (198/5), *ḳılmaġan* (214/3)

* */-GU/*

Gelecek zamanı karşılayan partisip ekidir:

Ör→ *ḳılġu* (62/3), *tartġu* (128/5)

Olumsuz şekli /-sUz/ yokluk ekiyle yapılır:

Ör→ *bilgüsüz* (19/9)

* */-mAK/*

Zaman anlamı taşımaz, sadece fiilin isim şeklini yapmakla görevlidir. Metinde yaygın olarak kullanılmıştır:

Ör→ *ḳılmaḳ* (39/12), *ḳılmaḳlıġı* (47/4), *yırtmaḳ* (42/8), *urmaḳı* (85/9), *éksilmekidin* (42/9), *ölmeki* (44/1)

* */-mAs/*

Olumsuz geniş zamanı karşılayan partisip ekidir. Metinde nadir kullanılmıştır:

Ör→ *bilmesimdin* (137/8)

* */-mIş/*

Geçmiş zamanı karşılayan partisip ekidir:

Ör→ *ḳalmışı* (128/5), *ḳılmışım* (173/8), *ḳılmış* (218/10), *tüşmişi* (20/4), *yetilmiş* (48/11)

1.3.8.5 Gerundiumlar (Gerunds)

Zarffiil olarak da bilinir; cümle içinde fiilerin zarf görevinde kullanılan şeklidir. Fiil kök ya da gövdesine getirilen gerundium ekleriyle oluşturulur. Gerundiumlarda fiilin anlamı korunmakla birlikte fiilin cümledeki fonksiyonu zarf olur; ayrıca birleşik fiillerde birleşik fiilin birinci unsuru olarak görev alır.

Metinde kullanılan gerundium ekleri şunlardır:

* */-A/, /-I/, /-U/*

Ör→ *saça* (147/12), *sava* (215/4), *keçe* (150/3), *éwe* (181/1), *ıŋrı* (176/12), *ḳılu* (19/7), *evrülü* (26/12)

* */-bAn/ ~ /-(I/U)bAn/*

Ör→ *uḏıban* (164/7), *salıban* (78/13), *tartıban* (154/2), *étiben* (12/2), *tutuban* (176/4), *körüben* (68/9), *ötüben* (76/7)

* */-GAlI/ ~ /-KAlI/*

Ör→ *tutġalı* (116/10), *ḳılġalı* (118/9), *körgeli* (97/11), *yürigeli* (92/10), *ḳaçḳalı* (23/9), *yaḳḳalı* (39/2), *tüşkeli* (86/10)

* */-GAndA/ ~ /-KAndA/*

/-GAn/ ~ /-KAn/ partisip ekiyle /-dA/ lokatif ekinin birleştirilerek oluşturulduğu gerundium ekidir:

Ör→ *bolġanda* (94/3), *ḳoyġanda* (117/6), *kélgende* (96/7), *ésrügende* (116/9), *tüşkende* (140/10), *saçḳanda* (32/2)

* */-G(I/U)nçA/ ~ /-K(I/U)nçA/*

Ör→ *téginçe* (216/11), *aruḳlaġunça* (80/13), *atġunça* (120/11), *tükengünçe* (216/3), *étkünçe* (65/2)

Olumsuz şekli, /-mA/ olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır:

Ör→ *bolmaġunça* (190/1), *kirmegünçe* (206/13), *sözleşmeginçe* (5/7)

* */-ken/*

Sadece *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiiliyle kullanılan gerundium ekidir:

Ör→ *erken* (1/6), *érken* (44/11), *éken* (37/11)

* */-mAy/*

Olumsuzluk ifadesi taşıyan gerundium ekidir:

Ör→ *ḳılmay* (139/3), *ḳılumay* (164/8), *almay* (190/6), *bolmay* (66/9), *öçürmey* (217/5)

* */-mAdIn/*

Ör→ *aḏrılmadın* (26/11), *bolmadın* (37/3), *tégmedin* (37/5), *tüşmedin* (59/3)

* */-mAyIn/*

Ör→ *bolmayın* (33/6), *turmayın* (101/13), *ḳıldurmayın* (25/3), *ekmeyin* (4/4)

* */-p/ ~ /-(I/U)p/*

Ör→ *ewürüp* (176/9), *kéçürüp* (25/3), *ḳıldurup* (205/9), *ḳorḳup* (55/6), *ornaşıp* (157/7), *örgenip* (214/3)

1.3.8.6 Esas Yardımcı Fiiller (Basic Auxiliary Verbs)

Metinde, esas yardımcı fiil olarak Eski Türkçe devresinden beri kullanıla gelen *er-* ve *tur-* fiillerini görmekteyiz:

* *er- ~ ér- ~ é-*

Fiillerin birleşik çekiminde görev aldığı gibi (Bkz. *Birleşik Çekim*), şimdiki zamanı (veya geniş zamanı) karşılamak üzere, *érür* + [*şahıs zamiri*] şeklinde; hikaye edilen geçmiş zamanı karşılamak üzere, *érdi* + [*şahıs eki*] şeklinde; rivayet edilen geçmiş zamanı karşılamak üzere, *érmiş* + [*şahıs zamiri*] şeklinde; şart ifadesini

karşılamak üzere, *érse* + [*şahıs eki*] şeklinde kullanılarak isim unsurunu belirtmek için cümle içinde bildirme görevi üstlenir:

Ör→ *ʿömr az ḳar érür* (4/2), *mén uḳuşluġ ḳuş érür mén* (95/5), *żabr şīrīn érür ḫoş-ḫūy elidin* (112/10); *mütereddid érdim* (140/4), *émdigeçe ḳayda érdiŋ* (55/5), *köŋli tar érdi* (142/10); *bu beyt-ler bitiglig érmiş* (50/6); *günāh-kār érsem* (45/2), *bizdin artuḳ érseŋ* (104/7), *yoḳ érse* (164/1)

Şimdiki zamanı (veya geniş zamanı) karşılamak üzere kullanılan *érür* bildirme şeklinin düşürüldüğü ve sadece bu şekle bağlı zamirin kullanılarak bildirme ifadesinin sağlandığı da görülür:

Ör→ *ḳul mén* [< *ḳul érür mén*] (25/5), *şīrīn ol* [< *şīrīn érür ol*] (62/13)

Şimdiki zamanı (veya geniş zamanı) karşılamak üzere kullanılan *érür* + [*şahıs zamiri*] bildirme şeklinin olumsuzu *érmes* ~ *émes* + [*şahıs zamiri*] şeklindedir:

Ör→ *mén ol érmes mén* (16/10), *pārsālıḳ libās terki émes* (74/9), *münāsib érmes* (168/8)

Hikaye edilen geçmiş zamanı karşılamak üzere kullanılan *érdi* bildirme şeklinin olumsuzu *érmes érdi* şeklindedir:

Ör→ *anıŋ birle miżācı ḫoş érmes érdi* (14/3), *munuŋ birle ḫoş érmes érdi* (142/1)

Bir örnekte katmerli çekimine rastlanmaktadır:

Ör→ *baḫtıŋ közi bīdār érmiş érdük kim bir cihān-dīde pīr ṣoḥbetige tuş bolduŋ* (177/6)

Bu örnekteki *érmiş érdük* şekli, rivayet edilen geçmiş zamanı karşılamak üzere kullanılan *érmiş* şeklinin /-dük/ partisip ekini almış *ér-* fiiliyle anlamı pekiştirilmiş katmerli bir kullanımıdır.

Sadece /-dük/ partisip ekini alarak partisip olarak, sadece /-ken/ gerundium ekini alarak gerundium olarak kullanılabilir:

Ör→ *ṣavāb erdükin bildim érse* (67/2), *néçük érdükini* (207/4) / *özi gevher erken* (1/6), *mundaġ érken* (44/11), *telim genc bar éken* (37/11)

** tur-*

Fiillerin basit çekiminde (Şimdiki Zaman ve Rivayet Edilen Geçmiş Zaman [Tip II]) görev aldığı gibi, bildirme göreviyle isim unsurunu belirtir ve sadece geniş zamanla çekimlenerek *turur* şeklinde kullanılır. Bünyesindeki "durmak, var olmak, bulunmak" anlamını kaybederek, bulunduğu cümleye sadece "-dır" bildirme ifadesi katar:

Ör→ *maṣlaḥat ol turur* (132/4), *düşmen közine ḫār turur* (136/10), *āyet birle ḥadīs̱ turur* (138/2), *maḥabbeti yoḳ turur* (144/3), *bu ḫāvendniŋ turur* (144/12), *meskeniŋ ḳayda turur* (148/3)

Bazı örneklerde fiilin esas anlamını koruduğu görülmektedir:

Ör→ *ḫan ḫiḏmetide turur mén* (52/5), *içide turur mén* (90/4)

Sayıca az olsa da hece düşmesine bağlı olarak *dUr* ~ *tUr* [< *turur*] şeklinde kullanıldığı görülmektedir:

Ör→ *yaḫşı-dur* (33/8): krş. *yaḫşı turur* (40/8), *bar-dur* (65/8): krş. *bar turur* (121/2), *yoḳ-tur* (108/7): krş. *yoḳ turur* (128/5), *né-dür* (5/8): krş. *né turur* (8/1), *belā-tur* (127/11)

yoḳ, *bar*, *kérek* gibi bazı kelimelerden ve *mU* soru ekinden sonra gelen *turur* yardımcı fiili düşürülebilir:

Ör→ *artuḳ-raḳ belā yoḳ* [< *yoḳ turur*] (94/9), *héç ṭāʿatım yoḳ* [< *yoḳ turur*] (106/4): krş. *ṭāḳatım ḳalmışı yoḳ turur* (128/5); *ümīd bar* [< *bar turur*] (140/7), *ḳulları bar* [< *bar turur*] (144/2): krş. *imkānım bar turur* (128/7); *muṣāḥib kérek* [< *kérek turur*] (178/5), *melik kérek* [< *kérek turur*] (219/11); *bar mu* [< *bar mu turur*] (153/7), *yoḳ mu* [< *yoḳ mu turur*] (202/3), *ʿanber mü sén* [< *mü turur sén*] (2/6): krş. *ḥarām mu turur* (97/6)

1.3.8.7 Birleşik Fiiller (Complex Verbs)

Yeni bir anlam ifade etmek için birleşen ve tek bir fiil gibi işlev gören bir temel fiil ve bir yardımcı fiilden olmak üzere iki fiilden oluşan ya da bir isim ve bir yardımcı fiilden oluşan söz kalıplarına birleşik fiil denir.

1.3.8.7.1 İki Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Bu tarzdaki birleşik fiillere kurallı birleşik fiiller de denir. Birinci unsuru esas anlamını koruyan ve gerundium eki almış bir fiil, ikinci unsuru esas anlamını kaybetmiş ve birinci unsura tasviri olarak süreklilik, tezlik, amaç, yeterlilik (İktidar) ve yaklaşma anlamı katan bir yardımcı fiildir. İki fiilden oluşan birleşik fiiller yardımcı fiilin kattığı bu anlamlara göre kategorize edilir.

Metinde kullanılan iki fiilden oluşmuş birleşik fiiller şunlardır:

1.3.8.7.1.1 Süreklilik

tur- ve *başla-* yardımcı fiilleri süreklilik anlamı oluşturmaktadır. Birinci unsur olan temel fiile eklenen gerundium eki düzensiz olarak *-a* ya da *-u* olmaktadır (*tur-* yardımcı fiilinin geniş zamanla çekimlenmiş *turur* şekli, *-a* ya da *-u* gerundium ekini almış bir temel fiilden sonra gelerek bünyesinde taşıdığı devamlı olma, sürekli olma, durma, kalma ifadesiyle şimdiki zaman çekimini oluşturur.).

Ör→ *baḳa tursa* (7/13), *söke başladı* (13/6), *küle başladı* (42/13), *uyuḳlayu başladı* (132/1), *artayu başladı* (29/9)

Metinde, süreklilik ifadesinin sadece birleşik fiil kurularak oluşturulmadığı görülmektedir. Geniş zamanla çekimlenmiş bir fiilden sonra *başla-* fiili getirilerek süreklilik anlamı sağlanabilmektedir:

Ör→ *ḳılur başlasa* (140/2), *aytur başladı* (205/10)

1.3.8.7.1.2 Tezlik

Çoğunlukla *bér-* yardımcı fiili tezlik anlamı oluşturmaktadır. Birinci unsur olan temel fiile eklenen gerundium eki düzensiz olarak *-a* ya da *-u* olmaktadır:

Ör→ *ala bérseŋ* (85/8), *ḳoya bér* (171/2), *ayta bér* (219/4), *ḳılu bér* (1/11), *ıḏa bérip* (195/2) / *ıḏu bérdi* (141/6) / *ızu bérdi* (109/5)

Nadiren *kör-* yardımcı fiilinin tezlik anlamı oluşturduğu görülmektedir:

Ör→ *sava körgil* (215/4)

Ayrıca seyrek olarak, *kél-* yardımcı fiilinin tezlik anlamının yanında temel fiile amaç ilgisiyle, “-maya, -mak için” ifadesi katarak bağlandığı görülmektedir:

Ör→ *köre kéldi* (95/9), *tége kélip* (171/11)

1.3.8.7.1.3 Yeterlilik

bil- yardımcı fiili ve Eski Türkçede kullanılmış olan *u-* fiilinin olumsuz şekli *u-ma-* yeterlilik anlamı oluşturmaktadır. Birinci unsur olan temel fiile eklenen gerundium eki düzensiz olarak *-a* ya da *-u* olmaktadır. Metinde Klasik Çağataycada sıklıkla kullanılan *al-* yeterlilik yardımcı fiiline rastlanmaz.

Ör→ *ḳıla bildim* (28/9), *ḳıla bilgey müdi* (133/10), *téye bilmedim* (5/13), *kéltüre bilmediŋ* (56/6), *aŋlayu bilmese* (39/3), *alu bilmes* (184/1), *köre bilmese* (136/1), *ḳılumas* [< *ḳıla umas*] (176/10), *bolumas* [< *bola umas*] (71/1), *bulumas* [< *bula umas*] (129/4), *kelümes* [< *kele umas*] (19/1)

1.3.8.7.1.4 Yaklaşma

yaz- yardımcı fiili yaklaşma anlamı oluşturmaktadır. Tek örnekte karşımıza çıkmaktadır:

Ör→ *öle yazdıŋ* (78/4)

1.3.8.7.2 Bir İsim ve Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiler

Yeni bir anlam oluşturmak ve bir fiil gibi işlev görmek üzere, bir isim ile yardımcı fiil olarak kullanılan *bér-*, *bol-*, *ét-*, *kéltür-*, *ḳıl-*, *tut-*, *yé-* vs. fiillerinden birinin birleştirilmesiyle oluşturulur. Bu fiiller esas anlamlarını kaybetmişlerdir:

*** bér-**

İsimle birleşerek geçişsiz fiil oluşturur. Sıklıkla yabancı kökenli bir kelimeyle birleşir:

Ör→ *cuvāb bérmek* (67/2), *köŋül bérip* (131/9), *teşrīf bérip* (132/12), *cān bérdi* (148/12), *muʿāmele bérdi* (163/1), *āferīn bérip* (168/13), *orun bérdiler*

érse (25/4), *yārī bérdiler érse* (30/3), *pend bérdi érse* (30/8), *zaḥmet bérmegil* (31/12)

* *bol-*

İsimle birleşerek oluş bildiren geçişsiz fiil oluşturur. Sıklıkla yabancı kökenli bir kelimeyle birleşir:

Ör→ *mevṣūf bolsa* (105/4), *ṣabr bolsa* (107/9), *ġālib bolmaġunça* (109/9), *kifāyet bolur* (110/8), *ẓāhir boldı érse* (111/3), *rāżī bolup* (166/9), *müyesser bolsa* (166/10), *divāne bolsam* (185/5), *i'tibār bolmas* (187/4), *ḥarām bolsa* (3/2), *telef bolġan* (3/5), *temām boldı* (8/10), *peydā bolġay* (8/11), *ḫalāṣ boldı* (14/2), *müstaḥiḳḳ bolur* (14/6), *āgāh bolup* (15/6), *maġlūb bolġu* (17/4), *ḥāṣıl bolsa* (22/5), *'aceb bolmaġay* (22/5), *meşġūl bolur érdiler* (24/7), *vāḳıf bolup* (25/2), *müşerref bolġandın* (25/8), *cem' bolġan* (30/5), *tuş bolmayın* (33/6), *ġāfil bolsa* (36/4), *helāk boldı* (37/11)

Daha az miktarda *ol-* fiiliyle kurulmuş birleşik fiil şekillerine rastlanır:

Ör→ *cem' olur* (39/9), *éş olmaḳ* (53/11), *ṭālib olsa* (58/4), *ġālib olsa* (58/5)

bol- yardımcı fiili partisiple birleşebilir; bu durumda partisipi oluşturan fiilin geçişli ya da geçişsiz olmasına bağlı kalır:

Ör→ *avlar bolur* (146/12), *ésneyür bolsa* (72/12), *aytmas boldı* (41/12), *éşitilmiş bolġay* (69/13)

Şart ekiyle çekimlenmiş *bol-* yardımcı fiili partisiple birleşmek suretiyle *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiilinin birleşik şart çekimindeki görevini üstlenerek esas yardımcı fiil olarak fonksiyon yüklenebilir:

Ör→ *ḳorıyur bolsa* (82/12), *aytur bolsa* (217/1), *ḳoḏmış bolsa* (15/8)

* *ét-*

İsimle birleşerek geçişli ya da geçişsiz fiil oluşturur. Sıklıkla yabancı kökenli bir kelimeyle birleşir:

Ör→ *cehd étip* (4/1), *cem' étip* (7/12), *fikr étip* (10/4), *raḥm étiben* (12/2), *iş étti* (14/1), *ḳaṭ' étti* (82/4), *şükr étip* (87/6), *vaṣiyyet étti* (93/9), *'ibādet étmek*

(97/9), *ḫilāf étse* (105/1), *ḫalāṣ étip* (174/4), *ṭamaʿ étmek* (111/12), *ṣayd éter mü* (133/12), *medḥ étti érse* (140/9), *ḥükm éter* (145/4), *melāmet étmeŋiz* (146/12), *luṭf étseŋ* (154/5), *ʿarż éteyin* (158/12), *terk étip* (165/2), *direng étmek* (167/11), *baḥs̱ étmek* (168/3), *meyl éter* (169/8), *ḫayr étseŋ* (180/6), *emr étkil* (199/3), *ḳahr étse* (206/6), *ḫaṭā éttiŋ* (206/8), *şikāyet étme* (211/6), *kerem ét* (212/4), *muvaffaḳ étti* (212/8)

* *kéltür-*

İsimle birleşerek geçişli ya da geçişsiz fiil oluşturur. Sıklıkla yabancı kökenli bir kelimeyle birleşir:

Ör→ *cuvāb kéltürmedim* (4/11), *sükūt kéltürse* (5/4), *ʿöẕr kéltürdüm* (71/12), *ümīd kéltürüp turur mén* (72/2), *suvāl kéltürüp turur mén* (72/3), *melāmet kéltürmekni* (74/6), *şefīʿ kéltürdiler* (85/5), *ḥikāyet kéltürdi érse* (89/11), *laṭīfe kéltürdüŋ* (173/3), *ber-cāy kéltürdi* (194/9)

* *ḳıl-*

İsimle birleşerek geçişli ya da geçişsiz fiil oluşturur. Sıklıkla yabancı kökenli bir kelimeyle birleşir:

Ör→ *raḥm ḳılıp* (56/13), *redd ḳıl* (57/10), *meşveret ḳılayın* (58/1), *iḫtiyār ḳıldıŋ* (58/6), *taḥammul ḳıla bilmes mén* (59/9), *ġıybet ḳılıp* (59/13), *s̱ebt ḳılıp turur* (118/3), *ittifāḳ ḳıldılar* (118/9), *mübtelā ḳılıp turur* (156/8), *mübālaġa ḳılıp* (158/6), *cefā ḳıldıŋ* (158/9), *iʿrāż ḳılsaŋ* (158/11), *ṣulḥ ḳılıp turur érdi* (161/1), *baḥs̱ ḳılıp* (161/7), *tefekkür ḳılıp* (161/13), *taḳdīm ḳılsaḳ* (162/7), *ḳurbān ḳıl* (183/3), *terbiyet ḳılıp* (185/1), *iʿlām ḳıldı* (185/3), *taʿlīm ḳıldı* (186/9), *taḳrīr ḳılġıl* (187/3), *rivāyet ḳılurlar* (17/2), *sirāyet ḳılıp* (35/8), *kifāyet ḳıldı* (35/9), *riʿāyet ḳıldım* (70/11), *ʿināyet ḳıldım* (70/11), *şikāyet ḳıldı érse* (100/8), *naẓar ḳıldı érse* (100/1)

* *tut-*

İsimle birleşerek geçişli ya da geçişsiz fiil oluşturur. Sıklıkla yabancı kökenli bir kelimeyle birleşir:

Ör→ *pāy-ende tutġıl* (12/12), *ʿazīz tut* (16/4), *ġanīmet tut* (27/7), *revā tutsa* (30/12), *himmet tutsaŋ* (64/13), *dirīġ tutmaḳ* (73/13), *yol tutsaḳ* (132/4), *ḳulaḳ tutarlar* (179/13)

* *yé-*

İsimle birleşerek geçişsiz fiil oluşturur. Sıklıkla yabancı kökenli bir kelimeyle birleşir:

Ör→ *ḳaḏġu yésem* (81/9), *te'essüf yép* (3/5), *edeb yémese* (187/10), *ḥasret yéyür sén* (208/2)

II. B Ö L Ü M

M E T İ N

(T R A N S C R I P T I O N O F T H E T E X T)

GÜLİSTÂN-I TÜRKÎ

1 [1a]

1 [**şiʿr**] *cihān kizlegen gevher ü genci-ni ♦ bu munça zemīn-deki ḳazġançı-nı ♦*
2 *çıḳarıp bu şeh maḳdemige nis̱ār ♦ ḳılıp meclis ḳılsa gevher-nigār ♦*
3 *dürr-efşān-lıḳ étsün şehim ḳapġıda ♦ muṭīʿ olsun ḳul-dék turup tapġıda ♦*
4 *irem bāġı ḳılsun şehim bezmini ♦ yana mıṣr u baġdād u ḫᵛārezmini ♦*
5 *anıŋ birr ü iḥsānı-nıŋ sanı yoḳ ♦ kerem kānı eksilmek imkānı yoḳ ♦*
6 *özi gevher erken bir pür-hüner ♦ ḳalem birle kāġıdḳa dürrler saçar ♦*
7 *ḳanı ibnü muḳle yā ibnü hilāl ♦ bu şeh-zāde-din ḥüsn-i ḫaṭṭnı suvāl ♦*
8 *ḳılıp alsa taʿlīm tégme birini ♦ özidin yüzine hüner defterini ♦*
9 *ilāhī büzürg ism-i aʿẓam ḥaḳḳı ♦ yana kaʿbe-i ḳuds u zemzem ḥaḳḳı ♦*
10 *devām üzre tut-ġıl bu şeh devletin ♦ ziyāde ḳılıp ʿömri ve ʿişretin ♦*
11 *ḳılu bér anıŋ ʿayşını müsteṭāb ♦ sibīcābī-niŋ daʿvetin müstecāb ♦*
12 ḳaçan bu şāh-zāde-i fīrūz-baḫt ʿināyet ʿaynı birle naẓar ḳılıp bu türkī terceme-niŋ
13 baʿżı-sını taḥsīn ḳılıp teşrīfi birle müşerref ḳıldısa, kāffe-i enām ḫavāṣṣ u ʿavām

2 [1b]

1 emīr ü raʿiyyet raġbet ḳılıp ḥüsn-i ḳabūl birle telaḳḳī ḳıldılar. né-teg kim aytıp
2 tururla[r]. ***an-nāsu ʿalī dīni mulūkihim***. bolsa kim luṭfı-nıŋ ʿināyeti-de
3 ṭāʿat ol yazuḳı ve düşmen dōst. **şiʿr** *tüştise sibīcābī-ġa sulṭān naẓarı ♦*
4 *kün dék yarudı şöhret içide ḫaberi ♦ néçe me telim bolsa anıŋ ʿayb-larını ♦*
5 *şeh bildise ol ʿaybını bulur hünerni ♦ maŋa ḥammām içide bir gül-rūy ♦*
6 *ṣafālıġ gil bérildi ḫūb u ḫoş-būy ♦ ayttım müşg yā ʿanber mü sén kim ♦*
7 *muʿaṭṭar boldı ḫoş yıḏdın dimāġım ♦ ayttı mén yaḳīn gil-din bitildim ♦*
8 *velīkin müddetī gül-ge ḳatıldım ♦ es̱er ḳıldı maŋa ol gül ṣafāsı ♦*
9 *hem-ān gil mén yoḳ érse gül vefāsı ♦ arıġlarġa ḳatıl ey ʿaḳl eḏisi ♦*
10 *bolayın téseŋ anlarda birisi ♦* ***laḳad ʿasire'd-dünyā mā dāme'l-ʿömrü ♦***
11 ***ve ekerrehü'l-bārī biḳuvvetihi'n-naṣra ♦ keḏāke eṭāle'l-allahü inḳıdā'en ♦***
12 ***meaʿ el-ġazvi'l-ʿulyā ilā āḫiri'd-dehri ♦*** mevlī teʿālī türk-istān ḫıṭṭa-sını ʿādil ḥākim
13 -ler heybeti taḳı ʿāmil ʿālim-ler himmeti birle ḳıyāmet ḳıyāmıge tegi bāḳī vü pāy-ende
tutsun.

3 [2a]

1 [şiʿr] *körgil ḳutuldı ḳadġudın émdi bilād-ı türk ♦ ʿadl u ʿināyetiŋ bile ey ẓıll-ı ẕū'l -celāl ♦*
2 *bu kün cihānda yoḳ séniŋ-dék muʿīn-i mülk ♦ kimge ḥarām bolsa ẖilāfet saŋa ḥelāl ♦*
3 *sulṭān üze şikeste köŋül-lerni tıŋlamaḳ ♦ bizdin duʿā ve ḥaḳḳ-dın icābet ʿale't-tevāl ♦*
4 *luṭfuŋ zülālı birle öçür ḳahr otını ♦ sayrām ẖākidin néçe kim esinse şimāl ♦*
5 bir kéçe kéçken eyyām-ḳa te'emmül ḳılıp taḳı telef bolġan ʿömrḳa te'essüf yép bu ḳaç münāsib
6 beyt s̱ebt ḳıldım. **şiʿr** *yélge oẖşar bu ʿömrnüŋ kéçişi ♦*
7 *körgil uş ḳalmadı cihānda kişi ♦ ey kim ellig bardı uyḳuda sén ♦*
8 *uyġan āẖir kim aṭ hem uy-ḳuda sén ♦ ẖacil ol iş ḳılmadın barġan ♦*
9 *rıḥlet ünin éşitip olturġan ♦ sén yayaḳ sén séni taŋ uyḳusı ♦*
10 *yolda ḳoyup refīḳ barġusı ♦ dünyāda kim ʿimāretī ḳıldı ♦*
11 *bardı ol menzil özgege ḳaldı ♦ ol taḳı bu heves-ḳa yoḳ iḳdām ♦*
12 *ḳıldı ve ḳılmadı binānı temām ♦ bī-vefā yār sewmegil zinhār ♦*
13 *ve devlet-luḳ-ḳa érer mü bu ġaddār ♦ ʿāḳıbet ölgüsi bu yaẖşı yaman ♦*

4 [2b]

1 *ölmegey kim-nüŋ atı bolsa ḥasen ♦ cehd étip gūrüŋe anut āzuḳ ♦*
2 *ḥasenātıŋ ḳalīl ve köp yazuḳ ♦ ʿömr az ḳar érür ve faṣl-ı temmūz ♦*
3 *érinür yaẖşı bolmaz uş-bu yawuz ♦ ḳuruġ āl birle kergüçi bāzār ♦*
4 *ḳorḳa mén kéltürümegey destār ♦ kim ekin ekmeyin tek oltursa ♦*
5 *küz künide kérek başaḳ térse ♦* bu maʿnī-niŋ te'emmülide kédin maṣlaḥat
6 andaḳ kördüm kim mén baʿdü ʿuzlet nişīmeni-de olturayın ve ṣoḥbet encümeni-din
7 köŋül kötüreyin. dīdem suyı birle perīşān sözler defterini yuturayın
8 ve ʿömr baḳıyye-side ték turayın. dōstlardın birisi kim kecābe-de méniŋ
9 bile celīs érdi ve hücre-de enīs. ḳadīm ʿādet üze ḳapuġ-dın kirip
10 tapuġda turdı. néçe kim mülāʿabet bisāṭını yazdı ve müdāʿabet neşāṭını körgüzdi
11 érse, sözige cuvāb kéltürmedim ve başımnı taʿabbüd zānūsıdın kötermedim
12 érse, ẖāṭır rencīşi birle naẓar ḳılıp aytur. **beyt** *bu furṣat-da kim sözünüŋ imkānı bar ♦*
13 *revān sözle luṭf u meşveret bile ♦ eger yetse nā-geh ecel bu yazuġ ♦*

5 [3a]

1 *tiliŋ baġlaġay sén żarūret bile* ♦ anda kédin müteʿalliḳ-lerdin birisi
2 anı méniŋ żamīrim-ḳa muṭṭaliʿ ḳılıp aydı kim fülān ʿazm ḳılıp turur ve minnet
3 -ni anıŋ üze ḫurrem ḳılıp turur kim ʿömr baḳıyye-side ték oltursa kim sözlese,
4 ol sükūt kéltürse sén me mücānebet iḫtiyār ḳıl ve köŋülni ʿibādet üze
5 ḳarār ḳıl. aytur. ḳadīm maḥabbet ḥaḳḳı ve ʿaẓīm meveddet ḥürmeti kim ḳadem kötermegey mén ve
6 aḏaḳ-dın ma olturmaġay mén. meger kim me'lūf ʿādet ve maʿrūf saʿādet
7 üze sözleşmeginçe né-çün kim dōst-larnı āzārlatmaḳ cehl turur ve yemīn
8 keffāreti sehl. **beyt** *til aġzıŋda né-dür ey ṣāḥib-hüner* ♦
9 *hüner genci-niŋ maḫzenige kilīd* ♦ *ḳapuġ baġlıġ olsa né bilgey kişi* ♦
10 *kim otunçı ér mü turur yā ʿamīd* ♦ *biliglig ér ḳatıda néçe me sükūt ḫoş-dur* ♦
11 *velī maḥallı-da yaḫşı sözini oḳutturmaḳ* ♦ *éki némerse ḫırednıŋ ṣafāsını élter* ♦
12 *köp vaḳtıda söz söz yéride ték turmaḳ* ♦ fī'l-cümle tilni anıŋ mükāleme-sidin
13 téye bilmedim ve köŋülni muḥādeṡe-sidin ḳayta bilmedim kim iş-lerde muvāfıḳ

6 [3b]

1 érdi ve iş-lerde muṭābıḳ. bes żarūret ḥükmi birle sözleşip taḳı kéçken
2 mā-cerī-ni yüzleşip teferrüc ṭarīḳin çıḳtuḳ. mevsūmı-da kim berd ṣavleti
3 yitip ve verd devleti yétip turur érdi. **şiʿr**
4 *mevsim azdı behişt şehr-i celālī* ♦ *gül yüzige ḳaṭre-din yaşurdı lālālī* ♦
5 *sehre-i elvān çéçek yétildi ḳatıldı* ♦ *yaşıl ve kök ve benefş āḳ-ile ālı* ♦
6 ***el-feraḥa ehle'l-ḥüzne şerrün bi'l-ġunyeti* ♦ *müşīrun liʿavrin ḳad cā'e bivechin ḥasenin* ♦**
7 ***bulbul-i yaʿḳūb-dem zinde şod ān-dem ki yāft* ♦ *ez-gul-i yūsuf-liḳā bū-yı ḫoş pīrehen* ♦**
8 *ṣaḥḥ riyāḥın eger kéçse riyāḥīn üze* ♦ *rūḥ-fezā téyü bil rāḥ ḳıl anda bilin* ♦
9 ***fenūruhā bizīnetin zāde binūri'ṣ-ṣabri* ♦ *ve ḥüsnühā birummetihi eẕhebe ʿaynā'l-ḥüzni* ♦**
10 ***bebīn ki çemen ez-ḫoşī ḫuld-ı berīn şod biyā*** ♦ […] ***men ḫūr ḫūr bāde şeker-şiken*** ♦
11 *boldı besāṭīn ü bāġ ravża-ı rıżvān yana* ♦ *aynadı hāmūn u taġ mekrümet-i çīn ü ḫoten* ♦
12 ***ḳultu alā febşirū bimevsimin ṭayyibin* ♦ *fīhi żiyā'un lirūḥin fīhi şifā'ü'l-bedeni* ♦**
13 ***nezd-i cihān-ı kerem faḫr-ı mulūk-ı ʿacem* ♦ *şāh muḥammed ʿalem-i ḫusrev sulṭān-ı vaṭan* ♦**

7 [4a]

1 *ḫāṣṣa bu mevsim-de kim gül şehi-niŋ mevkibi ♦ toldı çemen-ḳa yana boldı çenār encümen ♦*
2 ***eṭāle rabbu'l-verā ʿumreke fī devletin ♦ biümmetihi aṣilhā ḥucizat ʿan nevmin ♦***
3 ***rāyet-i iḳbāl-i tō bāẕ çü rāyet-i bülend ♦ zümre-i aʿdā maḫūf ehl-i ṣafā mü'temen ♦***
4 *bende sibīcābiŋiz köydi miḥen-de esīr ♦ luṭfuŋuz artuḳ teŋiz eksüŋ andın miḥen ♦*
5 kéçe-ge bir dōst būstānıda mebyet iḫtiyār ḳıldı. mevżiʿi ḫoş u ḫurrem
6 taḳı nüzhet-de gül-istān-ı irem anıŋ dék kim topraḳı mīnā uşaḳı töşenip
7 turur yā ṣüreyyā ʿıḳdı ġonce-leridin yuşanıp turur. **beyt**
8 ***ravżatuhu ʿażamu kerevżi cinānin ♦ nūruhā fī'ṣ-ṣafā'i bivechin ḥisānin ♦***
9 *külçirip ṣaḥnıda gül ü lāle ♦ ḳumrī vü ṭūṭī-ler ḳılur ṭayerān ♦*
10 *çıḳıp altun çéçek zümürrüd üze ♦ āḳıp anda kümiş dék āb-ı revān ♦*
11 taŋ bilesi kim mürācaʿat ittifāḳı iḳāmet-ḳa ġālib kéldi érse, körer mén
12 kim bir étek gül ü reyḥān u sünbül ü żamīrān cemʿ étip şehr sıŋar barġalı
13 uġrap turur érdim kim būstān beḳāsı baḳa tursa pāy-dār érmes ve

8 [4b]

1 gül-istān liḳāsı ma ber-ḳarār érmes. refīḳ aytur bes ṭarīḳ né turur. ayttım
2 gül-istān kitābı taṣnīf ḳılsa, bolur kim ḫazān éligi anıŋ étekin-ge yéte bilmes
3 ve noḳṣān aḏaḳı anıŋ kemālıge yéte bilmes. **beyt**
4 *bilü sén gül çéçek-niŋ varaḳı ♦ tökülüp bit-se-ler ḳızıl āḳı ♦*
5 *bu gül-istān ṭarāveti hergiz ♦ éksümes dehr üze ḳalur bāḳī ♦*
6 ḳaçan méndin bu vaʿde-ni éşitti érse, étekideki gülni yérge ḳoydı ve éligini méniŋ
7 étekimge ḳoydı ve talaṭṭuf birle maŋa ayttı kim ***el kerīmü iẕā vaʿade vefā***. mén hem
8 ol kün içide gül-istān-dın bir dāsitānnı beyāż ḳıldım muʿāşeret bābıda
9 ve mübāşeret ādābıda anıŋ-dék libās içide kim mütekellim-lerḳa yaraġu dék ve müstemiʿ-ler
10 melāleti yıraġu dék. fī'l-cümle gül-istān temām boldı. bu vech üze belā noḳṣān ve
11 ḥaḳīḳat-da temām ança peydā bolġay kim şāh bār-gāhıda rāh bolup ḳabūl-nıŋ
12 ḳıbālı utru kélse. **beyt** *müzeyyen olġa gül-istān şeh iltifātı bile ♦*
13 *hemīşe gül-leri bolġay şiküfte vü ḫandān ♦ mülūk ṭabʿı melūl olmaġay müşāhede-din ♦*

9 [5a]

1 *köŋül açarḳa gül-istān u ẖoş bolur büstān ♦ ʿale'l-ẖuṣūṣ anıŋ maṭlaʿıda meşiyyet érür ♦*
2 *mülūk şāhı-nıŋ atı muḥammed sulṭān ♦ égri yürüşlüg felek boldı müstaḳīm ♦*
3 *toġdısa séniŋ-dék melik zīnet-i eyyām üçün ♦ ḥikmet-i maḥż ol yaḳa derci ḳudreti ♦*
4 *ẖāṣ ḳılur bir ḳulın maṣlaḥat-ı ʿāmm üçün ♦ vaṣfuŋ eger ḳılsa yā ḳılmasa-lar ehl-i fażl ♦*
5 *ḥācet-i muşāṭa yoḳ ḥüsn-i dil-ārām üçün ♦ devlet dāyim bolur bulsa kişi yaẖşı at ♦*
6 *néçe kim ölse bolur tirig uş-al nām üçün ♦ taḳṣīr taḳı taḳāʿudı kim gāh gāh şāh ♦*
7 bār-gāhı-nıŋ mülāzemetide bérür cihet ol turur kim gāh ṭāliʿ girānlıḳı biz[e]
8 ol saʿādet-din maḥrūm ḳılur gāh rūzgār nigerānlıḳı. **beyt**
9 *sén saʿādet feleki üzre kün āy sén līkin ♦ ṭāliʿimiz bulutı ḳosa bize ḳomıġalı*
10 **beyt** *ġıybeti ṣūretġa ẖidmet-din şeh-ā ♦*
11 *geh sebeb-i ṭāliʿ turur geh rūzgār* ♦ ḥikāyet-de kélür kim hindū-stān
12 ḥakīm-leri anūşīrevān vezīri büzürcmihr ḥakīm menāḳıbıdın sözleşip bu ʿayb
13 -dın özgeni témediler kim söz içideki kāhil turur. destideki keç ḳalur üçün

10 [5b]

1 sāmiʿ inẓārda melūl bolup ġıybeti keçe tüşer. ḳaçan büzürcmihr anlar ġıybetini
2 öz ġıybetide éşitti érse, aytur. maʿnī-siz sözdin saḳınmadın iṣvā sözlep
3 nedāmet yégünçe maʿnī-lıġ sözni saḳınıp keç sözlese edgürek. **beyt**
4 *söz aŋlaġuçı bir ḥāżır-cuvāb ♦ üküş fikr étip sözler érmiş ṣavāb ♦*
5 *te'emmül ḳılur sözler içre tilim ♦ yime bitmesün téyü sözler tilim ♦*
6 *beşerdin kim ol nuṭḳ içide devābb ♦ devābb edgürek sözlemese ṣavāb ♦*
7 *te'emmül sözün urma söz içre dem ♦ laṭīf sözlegil keç bolsa né ġam ♦*
8 *saḳınġıl taḳı andın āşur nefes ♦ sözüŋni tüket kimse temāssıda bes ♦*
9 ḥuṣūsen ḥażretide türlüg ʿilm kānı ve tégme hüner mekānı bolsa, kim-nüŋ
10 imkānı bolġay kim faṣāḥat-da sibāḳat ve belāġat-da sibāḳat körgüz
11 -se, […] cevherini ʿibāret rütbe-siġa tevürse, zīre-ni kirmānġa éltmiş dék
12 bolur{-ge}. bu tın süleymānġa éltmiş dék bolġay taḳı cevherī-ler öŋide şeh
13 bahāḳa berümes ve kün nūrı muḳābele-side çerāġ yarumas. **beyt**

11 [6a]

da'vīde kim başını yüksetür ♦ yıġılıp düşmen anı öykünür ♦
kim kim üftāde bolsa ve miskīn ♦ kimse miskīnde héç tutmas kīn ♦
naḫl-bend olmaġu gül-istān-da ♦ ḥüsn satmaġu mıṣr u ken'ān-da ♦
luḳmān ḥakīm-din suvāl ḳıldılar kim ḥikmet-ni kim-din öregendiŋ. aytur.
nā-bīnālardın. néçük kim éligleri birle yér körmegünçe ayaḳ-ların ḳoymas
-lar. ***ḳaddimü'l-ḫurūce ḳable'l-vülūci.*** beyt *néçe me tīz erür uruş-da ḫurūs ♦*
ḳarçıġay-nıŋ ḳatıda boldı füsūs ♦ mūş öyide gürbe-dür arslan ♦
mūşek olur yoluḳtısa ḳaplan ♦ ammā büzürg-lerniŋ mekārim aḫlāḳıge
i'timād ḳılu kim zīr-dest-ler ma'āyibi-niŋ iẓhārını ḫoş-lamas-lar ve kih-ter
[…] çırayı-nıŋ inşāsıda gūş-lamas-lar. bir néçe īcāz u iḫṣār ṭarīḳin
nevādir ü emṣāl u şi'r ü ḥikāyāt-ı ṣarīḥ ü kitābet dürci üze bu kitāb-da derc ḳıldı
ve cümle girān-māye-din müddetī ḫarc ḳıldı. naẓm *zihī köp yıl-lar uş-bu naẓm u tertīb*
♦ cihānda turġusı biz barġumız pāk ♦ ölüp her birimiz topraḳda yatġusı ♦

12 [6b]

[…-ġay] *bizni bu devrān u eflāk ♦ ġarażı naḳşı turur kim ḳalsa bizdin ♦*
vefāsız dünyā bizni ḳı[ġ]*usı ḫāk ♦ meger raḥm étiben ayġan 'azīzni ♦*
felā zālet cinānu'l-ḫuldi meṣvāke ♦ bāb-ı evvel pād-şāh-lar sīretide ♦
bāb-ı ékinç dervīş-ler aḫlāḳıda ♦ bāb-ı üçinç ḳanā'at fażīletide ♦
bāb-ı törtinç ték-turmaḳ fevāyidide ♦ bāb-ı béşinç 'aşḳ u cüvānlıḳ-da ♦
bāb-ı altınç ża'f u pīrlik-de ♦ bāb-ı yétinç terbiyet-i te'ṣīrde ♦
bāb-ı seksinç ṣoḥbet ādābıda - beyt
gül-istān lu'beti-niŋ zīnetini ♦ tüzüp türkī libāsın keydürürde ♦
peyem-ber hicretige heşt-ṣad érdi ♦ sibīcābī bu micmer köydürürde ♦
murādı ḳoymaḳ érdi yād-gārī ♦ bu taŋsuḳ dürrni türk-istān içide ♦
anın derc étti gevher dürci yaŋlıġ ♦ muḥammed ātını sulṭān içide ♦
ilāhī devletin pāy-ende tut-ġıl ♦ ḳamer barıça bu devrān içide ♦
gül-istānda temāşā ḳılġalar ḫalḳ ♦ ḳopılġay bende gūr-istān içide ♦

13 [7a]

ʿaceb érmes éḏi-niŋ luṭfı tutsa ♦ ḳulını raḥmet ü ġufrān içide ♦

bāb-ı evvel pād-şāh-lar sīretide - [**ḥikāyet**] ḥikāyet-de kélür kim vaḳtī pād-şāhī bir bī-günāh-nı nemmām şikāyeti birle cānı yetip ölüm-ge buyurdı. bī-çāre müteḥayyir bolup ḥayāt ḥücre-sidin çıḳıp memāt ḥufre-sige kirür üçün yas libāsın boynıge keyürdi. ḳaçan ḫanı cānıdın recānı temām köterdi érse, ḫanı-ḳa til tégürüp söke başladı. andaġ kim ayturlar her kim cānıdın kötürse, ʿaceb érmes kim dilide né bolsa tilige kétürse, néçük kim aytıp tururlar. beyt

iḏā ḳasā yed maḥbūs helākun ♦ yükellimu iẓhār [el-mensī] fī fu'ādihi beyt

żarūret-de iş kim ölüm-ge yéter ♦ élig anda yétig ḳılıçnı tutar ♦

nā-gāh pād-şāh semʿige bī-günāh üni éşitildi érse, anıŋ sūzluġ sözidin sordı kim né aytur. bir zībā ṣūret-lıġ eḏgü sīret-lıġ şīrīn sözlüg ḫüsrev yüzlüg vezīr aytur. ey cihān ḫanı éşit-tiŋ mü kim cānı öz yasın tutup yāsīn oḳıyur. *ve el-kāẓimīn el-ġayẓa ve el-ʿāfīna ʿani'n-nās*. ḳaçan

14 [7b]

sulṭān bu āyet sözin éşitti érse, anıŋ mūcibinçe iş étti ve cānı-nıŋ ḳanını baġışladı. ol cellād baġışlamaḳdın ḫalāṣ boldı. yana bir vezīr kim anıŋ birle miẓācı ḫoş érmes érdi. ayttı kim pād-şāh ḥażretide ne ḫoş sözlediŋ. biziŋ ebnā-ı cins-din mülūk ḫidmetide sözni oḳ dék rāst oḳ sözlemegünçe ya dék égri ḳılançı peydā bolup siyāset ḳılınçı-ḳa müstaḥiḳḳ bolur. bu şaḫs-ı melik-ke düşnām ḳılur sén anı nīk-nām ḳılur sén tédi érse, melik anıŋ ġarażlıġ sözidin iʿrāż ḳılıp ayttı kim maŋa séniŋ bu rāstıŋdın anıŋ yalġanı yaraḳar. néçük kim bu yalġan ġazab resmin öçürüp séniŋ rāstıŋ fitne otın yaḳar taḳı ʿafv u ḥilm bināsın yıḳar. yana ḥakīm-ler fitne -lıġ rāst-dın maṣlaḥat-lıġ yalġan-nı eḏgürek démiş-ler. beyt

şeh ki möŋ ḳulı birle iş ḳılsa ♦ ḥayf eḏgüdin özge étilse ♦

yana kisrī eyvānı ṭāḳıda bu cüft beytni s̱ebt ḳılıp ḳoymış-lar. beyt

cihān-nıŋ vefāsızlıġın aŋlaġıl ♦ cihān ṣāniʿige köŋül baġlaġıl ♦

15 [8a]

1 *séni ārmasun dünyānıŋ devleti* ♦ *ınandurmasun mālı ve mülketi* ♦
2 *né şeh-ler kim égitledi-ler burun* ♦ *soŋı kétti barıdın ol baş burun* ♦
3 *ḳaçan uçġalı uġrasa cān ḳuşı* ♦ *né ḫurrem irem né tiken-niŋ ḳışı* ♦
4 **ḥikāyet** melik-zāde bar érdi ḳāmeti-de istiḳāmet azraḳ, özge birāder
5 -leri-de ḥüsn ṣūrı köprek. pād-şāh gāh gāh aŋa kerāmet birle nażar ḳılur
6 érdi. şāh-zāde ferāset nūrı birle bu maʿnī-ḳa āgāh bolup kiyāset
7 tavassuṭı birle ḥüsn-i edeb ber-cāy kéltürüp riyāset taḫtıdaḳı pād-şāh-ḳa ayttı.
8 ḳayu vücūdda kim édi cūdı ʿaḳl cevherini ḳoḏmış bolsa, néçe me ḳāmeti
9 kiçig bolsa, ḳısmeti uluġ bolur. sözi silig bolup yüzi suluġ
10 bolur. yana ḥükemā ḥikemi bu ḳul ḳavlıge müʾeyyed turur, kemā ḳīla. **beyt**
11 ***in el-mere biasġariyyeti lisānihi ve ḳalbi*** ♦ ***lisānüʾl-fetā nıṣfun ve nıṣfu fūʾādihi*** ♦
12 ***ve lem yettaḳi illā ṣūreteʾl-laḥmi veʾd-dem*** **beyt** *sén éşittiŋ mü bir aruḳ dānā* ♦
13 *ayttı bir söz semiz ebleh-ḳa* ♦ *tāzī at néçe me żaʿīf érse* ♦

16 [8b]

1 *uy-dın artuḳ yürüşige ve reh-ḳa* ♦ melik anıŋ sözidin feraḥ
2 üze tebessüm ḳılıp ve mihrini köŋlige tenessüm ḳıldı. **beyt**
3 *er sözlemegünçe encümen-de* ♦ *ʿaybı hüneri yime bilinmes* ♦
4 *ṣāḥib-hüner er güherḳa meŋzer* ♦ *zīnhā*[r] *ʿazīz tut bulunmas* ♦
5 anda kédin yaḳın furṣat-da yıraḳ-dın nā-gāh ḳavī düşmen yétildi érse,
6 dōst-lar köŋli żaʿīf bolup yitildi. éki çérig bir birige uruşmaḳdın
7 āşnu uş-bu şāh-zāde ḫudāy-ḳa tevekkül ḳılıp cümle mübārizlerdin burun ḫaṣm
8 -ḳa ḥamle ḳılıp düşmen-ler ḳanı birle maʿreke-ni gil ḳıldı. tegme bir ḥamle ḳılġanda
9 āç bör[i] ḳoyġa kirgen dék kirip düşmen-ni dōst sawuŋ-dék ḳırıp
10 bu beyt-ni aytur érdi. **beyt** *mén ol érmes mén ki arḳam körse-ler heymā küni* ♦
11 *müyemmen ol kim ḫaṣm ḳanıdın cihān ceyḥūn ḳılur* ♦ *kim kim uruş şekk-siz cānı birle oynayur* ♦
12 *ḳaçsa ʿālem çérigini ḳanıdın pür-ḫūn ḳılur* ♦ andın atası ḫiḏmetige kelip
13 aytur. **beyt** *ey méniŋ şaḫṣımı żaʿīf-laġan* ♦

17 [9a]

sén semizlük hüner sağınmağıl ♦ *tāzī at yār bolsa maʿreke-de* ♦ *āḫūrī uyġa héç minmegil* ♦ rivāyet ḳılurlar kim düşmen sipāhı ḳavī érdi. burlarki żaʿīf [é]mes érdi. bular alarḳa ḥarīf ḳażiyye maḳlūb bolup bular mağlūb bolġu dék boldı érse, şāh-zāde yana arslan dék kükrep mübārizlerige naʿre urup ayttı kim ey éren-ler ébçi-ler tonın keymeyin déseŋler, érlik ḳılıŋ-lar. ḳaçan mübārizler bu sözni andın éşitti-ler érse, tarılġan-lar barı {ter} térilip ölgen köŋül-ler anıŋ mededi birle tirilip cümle-si bir yolı ḥamle ḳıldılar érse, ḫudāy ḫaṣm-larını maḳhūr ḳılıp firār ḳıldılar. anda kédin memleket erkānı atasıdın soŋ mülkni bu şāh-zāde-ḳa ḳarār ḳıldı-lar. ammā ḳarındaş -larınıŋ köŋlide ḥased otı yaḳıldı ve ḳarındaşlıḳ bināsı köyüp yıḳıldı. anda kédin munuŋ şekerlig ṭaʿāmıge zehr ḳatıp bérürde ḳız uyası péçe-deki derīçe-din körüp feryād ḳıldı érse, şāh-zāde

18 [9b]

ol ṭaʿām-nı yémedi ve anlarḳa mundın artuḳ né-me témedi kim zehrlıġ-larnı néçe me zemāne öltürse muḥāl bolġay kim hünersizler anlar maḳāmıge oltursa. **beyt** *dünyāda bolmasa hümāy ḳuşı* ♦ *ügüde bolmaġay anıŋ yuḳuşı* ♦ *ḳarġanı bülbül ornıda tutġan* ♦ *köŋlide héç bolmaġay uḳuşı* ♦ baʿde kim pād-şāh anlar mekridin āgāh boldı érse, köŋli ġazab birle bolup tegme birige kemāl üze gūş-māl bérdi. anda kédin mülk ü māl-dın ḥiṣṣe-lerin taʿyīn ḳıldı taḳı tegme birige vaʿż u naṣīḥat telḳīn ḳıldı. anda kédin fitne aradın ḳopup nizāʿ olturdı. **beyt** *yarım étmek yése téŋri-niŋ ḳulı* ♦ *yarımını bir miskīn-ge bérür* ♦ *mülk-i iḳlīm alsa nā-geh pād-şāh* ♦ *özge iḳlīm işi köŋli-ge kirür* **ḥikāyet** bir cemāʿat oġrı -lar yol aġzıda olturup toġrı yürügen kişi-lerni öltürüp […] -ları taġlap yolnı ḫalāyıḳ-ḳa baġlap müsāfirler anlardın dāyimā merġūb sulṭān leşkeri me maġlūb érdi. néçük kim ḳalʿa-ları ḳalʿī bile kümiş çıḳar

19 [10a]

taġdaki ustūvār érdi. kimerse ḥarb birle anlarḳa barıp kelümes érdi. memleket müdebbirleri-ḳa mülkī dāniş müşkili-niŋ muḳarrerlerini *ve şāvirhum fī'l-emr* fermānıge imtis̱āl ḳılu yıġılı şeşip meşveret ḳılışıp ayttı-lar. eger bu ṭāyife bu ḳānūn üze müddetī müdāvemet ḳılsa-lar. anda kédin muḳāvemet anlar birle temām mümteni' boldı. [beyt] *yıġaç kim kişi-lerniŋ éligi tiker* ♦ *bir er küçi birle tüpidin çıḳar* ♦ *eger müddetī muḥkem olsa köki* ♦ *néçe ırġasa bérmes bir nūkī* ♦ ***el-ḥarbü ḫuda'atün*** mes̱eliḳa imtis̱āl ḳılu ittifāḳnı anlar nifāḳı-nıŋ def'i üçün ol vech üze ḳoydılar kim bir kişi -ni kim ḫalḳ ār[a] bilgüsüz bolup kişi ānı bilgüsüz bolsa, anıŋ-dék cāsūsnı mucill saḳlamaḳ taḳı furṣat āŋlamaḳ üçün anlarḳa mekkārladı-lar. cāsūs{nı} bular meşvereti birle barıp özini oġrılar ara ta'biye ḳılıp yürüdi. bir kün oġrılar kārvān sıḳa bardılar érse, cāsūs melik-i kārvān-ḳa ḫaber ḳıldı. melik ṣafī-lıġ bahādurlarnı cem' ḳılıp anlar tapa ıd̠a bérdi. bahādurlar barıp

20 [10b]

oġrı-lardın taġ baġrıdaḳı eŋürde kizlenip turur érdi-ler. ḳaçan kim kün gevheri ḳır yasıge battı érse, anıŋ yasıdın 'ālem 'abbās ālı-nıŋ libāsı-nı keydi-ler. **beyt** *falaḳ gevheri tüşti tün ḳa'rige* ♦ *yūnus tüşmişi dék balıḳ ḳarnıge* ♦ ḳaçan cihān ḳaraŋġu boldı érse, oġrılar köp ġanīmet ālıp ārıp keldi-ler taḳı ferāġat üze silāḥ -larını boylarıdın çıḳarıp saldı-lar. anda kédin yatıp uyuḳladılar érse, melik baḫtı uyġanıp taş yüreklig bahādurlar taġ baġrıdın énip kéldi-ler taḳı oġrılarnı tutup éliglerin baġlap ālın-ların dāġlap melik ḫidmetige kéltürdiler taḳı ad̠aḳdın olturmadın başlarını késip barını öltürdi-ler. ammā anlar ara bir yigit bar érdi kim yigit-lik nev ḳanı nev télip ḥüsn āyeti yüzi-niŋ rāyetide yaŋla ḳılıp turur érdi. vezīrlerdin biri kim melik-niŋ üküş umūrda tedbīri anıŋ birle érdi. öre ḳopup yér öpüp ayttı. bu yigit bernālıġ baġıdın bir ney

21 [11a]

yémeyin belā bağıge élinip turur ve tiriglik rey'ānıdın temettu' tapmas. ölüm iriglikin-ge ḥükm ḳılıp turur érdi. tevaḳḳu' melik-niŋ mekārim aḫlāḳıdın ol turur kim teni-ni ḳılıç birle bağışlamaḳ-dın 'afv ḳılıp cānı-nı bu ḳulġa bağışlamaḳ birle minnet ḳoysa taḳı ölüm raḳamını anıŋ cebīni-din yoysatıp şefā'at ḳıla başladı érse, bu şefā'at aŋa şenā'at körünüp vezīr sözi melik-ke yaḳmadı. sözige me baḳmadı. bu beyt-ni ayttı. **beyt** *yaḫşı-lıḳ-dın pend bulunmaz kim-de kim aṣlı bed ol ♦ terbiyet nā-ehl-ḳa şekksiz yaŋlıḳ-ḳa günbed ol* ♦ yawuznuŋ başını kéterip bünyādını kötürmek yaḫşı-raḳ. yana yılan-nı öltürüp balasını asramaḳ 'aḳl-dın yıraḳ bolur. **beyt**

néçe me yağsa kökdin āb-ı ḥayāt ♦ bil suġulumaġay ağzıdın ḥayāt ♦
ṣabr içre tileseŋen köp yıl ♦ ḳand ḳanda bulur sén ey 'āḳıl ♦
bes yemīn yaḫşı-ḳa vefā ḳılmaḳ ♦ bolur ol zehrdin şifā ḳolmaḳ ♦

22 [11b]

melik-ke vezīr tezvīrlik üze tili birle taḥsīn ḳılıp köŋlide öz tilekin ta'yīn ḳıldı. bes ayttı kim eger bu yigit anlar terbiyeti birle ulġarsa érdi, her-āyīne anlar tersi birle iş ḳılġay érdi. āçıġ almanı süçüg-ge ulap mīve-si süçüg bolġan dék bu yigit me edgüler muṣāḥabeti-ġa ulanıp vücūdı şecere-sidin yaḫşı şemere ḥāṣıl bolsa, 'aceb bolmaġay. **beyt**

lūṭ menkūḥa-sı yaman-larḳa ♦ yār boldısa yarḳa tüşti ♦
körgil aṣḥāb-ı kehf-niŋ itini ♦ yaḫşı-lardın ḳabūlḳa tuştı ♦

anda kédin özge vezīrler me bu şefā'at-da bu vezīr birle yār bolup barı-ları zārī-lıḳ birle şefā'at ḳıldılar érse, melik ayttı. néçe me kim maṣlaḥat körmedim ammā bağışladım. **beyt**

éşittiŋ mü né dédi rüstem-ḳa zāl ♦ ża'īf körme düşmen-ni ḳılma osal ♦
néçe yul-ā kördük kiçig yulnı kim ♦ yığılıp uluġ bolsa yıḳtı cibāl ♦

fī'l-cümle miŋ türlüg ni'met ü nāz ḳış taḳı yaz bu yigit üçün

23 [12a]

terkīb ḳıldılar taḳı bir biliglig üstādnı anıŋ terbiyeti üçün tertīb ḳıldılar kim fażl-ı ḫiṭāb [ve] verd-cuvāb u muʿāşeret ḥüsni vü mübāşeret luṭfı mülūk ḫidmetiġa yaraġu dék münāsib hünerlerni örgetti. ḳaçan tegme hünerdin behre-ver boldı érse, vezīr melik ḫidmetide anıŋ ḥüsn-i şemāyilidin şemme ẕikr ḳılıp ayttı kim yaḫşı-lar soḫbeti-niŋ tiryāḳı birle anıŋ ẕātıdaḳı yamanlıḳ zehri kétip turur ve mülūk ḫidmeti-niŋ ādābını köŋlide bérkitip turur. melik bu sözdin yüz ewürüp ayttı. **naẓm** *böri-niŋ bala-sı bolur böri* ♦ *néçe kim ādem-ile ulġarsa* ♦ *inḳıyād étmegey müselmān-ḳa* ♦ *kim-niŋ aṣlında bar ése tersā* ♦ āḫirü'l-emr ḳaç yılda kéd ḳaçḳalı köŋül-lenip melik ġıybetideḳı furṣat-da vezīrni tutup éki oġlını anıŋ birle öltürüp ḫazīne-lerini alduzıp oġrı-larġa ḳatılıp atası ornıġa olturdı. ḳaçan melik bu sırrnı bildi érse, taḥassür éligini taḥayyür tişi birle ısırdı taḳı vezīrni esirgep bu beyt-ni ayttı. **beyt** *yaḫşı ḳılıç bolur mu yaraġ-sız ḥadīddin* ♦

24 [12b][*]

nā-kes-ke yaḫşı-lıḳ mu yaraşıp bolur ḥasen ♦ *yamġur leṭāfetide kişi-niŋ ḫilāfı yoḳ* ♦ *sıġ yérde sünbül öner ve şūr içre ḫas tiken* **beyt** *éşitkil yaḫşı-lıḳ ḳılmaḳ yamanḳa* ♦ *yaman-lıḳ dék bolur yaḫşı ḥaḳḳıda* **ḥikāyet** melikī bar érdi kim ʿulemānı ʿizzet tutup ʿurefānı saylap séver érdi taḳı türlüg ḥavādiṣ-ni anlardın sorar érdi. yana alar üçün ʿayn mālıdın vaẓīfe taʿyīn ḳılıp ve rātibe tertīb ḳılıp turur érdi kim alar me'ūneti ol maʿūnet birle kifāyet bulup ḫāṭır sükūneti üze ḥaḳḳ ibādeti birle meşġūl bolur érdi-ler. nā-gāh melik bulardın biri-niŋ ḫanānetige āgāh boldı érse, taḳṣīrsiz bérilgen vaẓīfe -de ḳuṣūr ve te'ḫīrsiz bérilgen rātibe-de faṭūr peydā boldı. ḳaçan melik āzārı iʿtiḳādı fāsid ḳılıp bular bāzārın kāsid ḳıldı érse, anlar cenābetige ʿöẕr ḳola melik cenābıge teveccüh ḳıldım érse, ḳapuġçı bu tapuġçı-nı ḳoymadı taḳı özge maʿārif me bu ʿārif maḳdemidin toymadı. **beyt** *başçı-sız barma şeh tapuġıġa* ♦ *köreyin tése*[n]*gen liḳāsını* ♦

---

[*] Sk. *biliŋ-ler sünbül önmez şūre yérde* ♦ *uruġ birle ʿamel żāyiʿ devrānda*

25 [13a]

1 *it ve éşikçi tapsa-lar belī kes* ♦ *bu étek yırtar ol yaḳasını* ♦
2 anda kédin muḳarrib-lerdin birisi vāḳıf bolup tevaḳḳuf ḳıldur
3 -mayın ol ḥażret-ḳa éltip burun kéçürüp yoḳar yérde orun
4 bérdi-ler érse, mén özümni astın salıp āstāne-de turup ayttım. **beyt**
5 *ḳoyġıl méni kim kīne ḳul mén* ♦ *ḳul-lar ṣaffıda oḳ olturayın* ♦
6 *aytur bu yaruḳ köz üstünide* ♦ *ḥaḳḳā tile-seŋ orun béreyin* ♦
7 andın ol ḥażret muṣāḥabeti-niŋ saʿādeti birle sāʿatī müşerref
8 bolġandın soŋ taḳrīb üze muḳarrib-lerġa bu ʿazīzlerniŋ ẕilleti-niŋ
9 meẕelleti-ġa ʿöẕr ḳola ayttım. **beyt** *né cürm kördi şehen-şāh-ı ʿumdetü'l-islām* ♦
10 *kim öz özütini yazuḳlap ḳatıda ẖavā ḳılur* ♦ *kişi-ge boldı müsellem kerem bile ʿaẓamet* ♦
11 *néçe me körse ẖaṭānı ẖaṭā tınar ḳılur* ♦ ḳaçan bu vech üze ʿöẕr ḳoldum
12 érse, melik-ke müvecceh taḳı ş̱īrīn körünüp āçıġı taġılıp ol żaʿīf-ler
13 vaẓīfe-sini tażʿīf ḳılıp kéçken eyyām rātibe-sini ẖāzin-ḳa teklīf

26 [13b]

1 ḳıldı. baʿde ol maḳām-dın ḳopup yér öpüp mürācaʿat ḥālıda ve muṭāvaʿat
2 üze bu beyt tilim-de yürüdi. **beyt** *ḳaçan bilindise ḥācib maḳāmı kaʿbe yéri* ♦
3 *barurlar ol şeref ü menḳabet-ḳa ẖalḳ-ı cihān* ♦ *séniŋ cenābıŋa ma ʿālemī kélür dāyim* ♦
4 *ḳılur sén öz keremiŋ bir cümle-ḳa iḥsān* **ḥikāyet** yemīnü'l-devlet
5 ve emīnü'l-millet ṣāḥib-dād u dīn sulṭān maḥmūd sebük-tégin raḥmetu'l-lahi vefātıge
6 köp yıl-lar kéçip topraḳda yatġanda kédin ẖorāsān mülki-niŋ
7 melik-leri-din birisi tüş körüp debīri muʿabbirini yıġıp
8 aytmış. sulṭān maḥmūdnı körer mén kim gūr içide miŋ muŋ
9 birle yatıp ḥüsn ü cemālı yitip étleri töklüp süŋek-leri
10 söklüp süŋek menfeẕlerige topraḳ tolup turur. ammā ay dék
11 yüzideki yulduz dék közleri yıldızıdın aḏrılmadın pergār dāyire
12 -siniŋ ḥadeḳa-sıda [e]vrülü turur érdi. muʿabbirler bu tüşke tuş
13 taʿbīr ḳıla bilmes-din müteġayyir bolup turġanda bir ṣāḥib-dil dervīş

27 [14a]

1 ornıdın ḳopup yér öpüp aytmış. néçe kim gūriniŋ miḥneti bī-girān

2 turur ammā közi mülkige taḳı nigerān turur. **beyt** *köp şāh-ı nām-ver*

3 *bu yér astıda kim yatur ♦ anlardın émdi dünyāda nām u nişān ḳanı ♦*

4 *topraḳ-ḳa bardı rūḥ-dın ayrıldısa bu cesīm ♦ topraḳ içide andın āyet ü*

5 *üstüḫᵛān ḳanı ♦ nūşīrevān-nıŋ atı tirig ḳaldı ḫayr üçün ♦*

6 *néçe zemān-ge ötti anūşīrevān ḳanı ♦ ḫayr ét-kil ey fülān ve ġanīmet*

7 *tut émdi ʿömr ♦ andın burun-ge aysa-lar āḫir fülān ḳanı* **ḥikāyet**

8 sulṭānī-niŋ ḫiḏmetide serheng-zāde bar érdi ṣāḥib-cemāl ve

9 ʿaḳl u kiyāset ü fehm ü ferāset içide ṣāḥib-kemāl. kiçig-de uluġluḳ

10 nişāne-si anıŋ sīmāsıda peydā érdi. telim ʿaḳl u hūş uzları anıŋ

11 heveside şeydā érdi. ḳomır érdi yüzide ḳamer dék ṭāliʿ-deḳı

12 baḫt müşterīsi ḫoş-būy tāze gül meŋizlig égnide kettān şebī-térisi .

13 ***in-āllahu yuḥibbu'l-cemāl*** ḥükmi bir sulṭān köŋli-niŋ ḳuşı

28 [14b]

1 anıŋ ḥüsni-niŋ āġıge élinip turur érdi. fī'l-cümle munuŋ ebnā-ı

2 cinsi ḥased étip yoḳ yazuḳ bile müttehim ḳıldı-lar. **beyt**

3 *düşmen né żarar ḳılur kişige ♦ kim bolsa muṭīʿ vü mihr-bān dōst ♦*

4 pād-şāh anlar töhmeti-ni munuŋ ḥaḳḳıda héç éşitmedi. bil kim anlar saʿyı

5 bile héç iş étmedi. **beyt** *cemāl birle hüner ékisi bile bolsa ♦*

6 *anıŋ cenābıge yétmes cihān belā bolsa ♦* pād-şāh ḫalvet-de bu bedīʿü'l-cemāl

7 -dın sordı kim séniŋ-dék dōst birle né sebeb-din düşmen-lıḳ ḳılurlar.

8 ayttı kim pād-şāh devletide barı raʿiyyet-ḳa riʿāyet ḳılıp ḫoşnūd

9 ḳıla bildim. meger ḥasūdnı kim ḳayu rāżī-de bolsa rāżī bolmas meger méniŋ

10 devletim zevālı taḳı niʿmetim eşḳālı birle. **beyt**

11 *ḳāmuġnı ḫoş-dil étip ḫaste ḳılmasa bolur ♦ meger ḥasūd kim öz rencidin érür pejmān ♦*

12 *ol ey ḥasūd kim ol derd-ḳa ölüm-din aḏın ♦ cihānda héç devā yoḳ ölüm turur dermān*

13 **beyt** *baḫt-sız cān u ten bile tileyür ♦ devlet ehli saʿādetige zevāl ♦*

29 [15a]

yarasıġ né-me körmese kündüz ♦ künge andın bolur mu héç vebāl ♦ ḳaraġu bolsa yüz anıŋ-dék köz ♦ edgü kim kün żiyāsı bolsa osal ḥikāyet ʿacem mülūkide birisi ʿaḳlı ḳısḳa-lıġıdın reʿāyā mālıge ẓulm ṭarīḳi bile élig uzatıp ala başladı. él anıŋ ẓulmı ẓulmetidin müteḥayyir bolup baş kötermedi érse, ḫalāyıḳ aḏaḳ kötürüp bardı-lar ve ġurbet kürbeti-ni anıŋ belāsıdın ḫoşraḳ körüp özge mevżīʿ-de turdılar. ḳaçan raʿiyyet élidin çıḳtı érse, burunḳı dék māl ḫazīne-ḳa kirmes boldı. ḫazīne éksüdi érse, düşmen arta başladı taḳı ẓulm ḥālı arta -yu başladı. beyt *kim muṣībet küni yārī tilese ayġıl aŋa ♦ kim saʿādet künide luṭf u saḫāvet ḳılsun ♦ yā kişi-siz ḳalayın dése cihān içre ayt ♦ düşmen ü dōst bile künde ʿadāvet ḳılsun ♦* bir kün bu ẓālim mecliside şāh-nāme kitābın oḳıyurda żaḥḥāk memleketi-niŋ zevālı taḳı ferīdūn-ı ferruḫ devleti-niŋ kemālıdın suvāl ḳılıp

30 [15b]

vezīrḳa aytur. ferīdūnḳa genc ü māl ve ḥarb ḳılġu dék ricāl seyr bolmışı yoḳ érdi. pād-şāh-lıḳ néçük aŋa muḳarrer boldı. vezīr ayttı. żaḥḥāk ẓulmıdın müteferriḳ bolġan ḫalḳ ferīdūn ḫalḳıge yıġılıp yārī bérdiler érse, pād-şāh boldı. sén bu ḥikmet-din āgāh bolsa érdiŋ, ʿadl-baḫşı -lıḳı birle cemʿ bolġan ḫalḳnı ẓulm yamanlıḳı birle tefrīḳ ḳılmaġay érdiŋ. beyt *ḳaysı ḫan bolsa ẓālim ü bī-dād ♦ yér ve kök élgidin ḳılur feryād ♦ ḳılumas ẓulm égesi sulṭān-lıḳ ♦ böridin me kélür mü çūbān-lıḳ* ♦ ḳaçan mundaġ pend bérdi érse, ẓalīm-ḳa yaḳmadı. vezīrni bend ḳıldurdı. sehl-i furṣat kéçmedi kim melik-ke yoḳuş-suz kişi-ler ẓālim birle toḳuş ḳılıp maẓlūm-lar yarīsi birle melik-din ḳavladılar. beyt *ḳayu sulṭān kim revā tutsa cefā dervīş-ke ♦ dōstı dermān-de-lıḳ toḳışıda düşmen-ge fer ol ♦ ḫalḳ ile ṣulḥ ét taḳı ḫaṣm uruşıdın īmīn ol ♦*

31 [16a]

şekk-sizin ʿādil şehen-şeh-ḳa raʿiyyet leşker ol **ḥikāyet** vaḳtını ʿaşḳ birle dımışḳ cāmiʿideḳı yaḫyī peyġām-ber türbetige kim ḥaḳḳ ḳurbetige müşerref érdi barıp köŋlümni ʿibādet-ḳa ārıp dünyānı yörüp yazuḳ-larḳa muʿterif bolup rūḥnı tirgüzüp nefs-ni öltürüp muʿtekif bolup olturup turur érdim kim ʿarab mülkidin ʿaceb ẓālimī ziyāret-ḳa kéldi. niyāz birle nemāz ḳılıp ḥācet-siz ḥācet ḳola başladı. **beyt** *dervīş ü ġanī cümle-ni ḳul bil bu ḳapuġda* ♦ *muḥtāc turur şāh gedādın bu ḳapuġda* ♦ anda kédin tażarruʿ vu zārī-lıḳ birle aytur kim dervīş-lerniŋ dürüst himmetidin kérek kim bu şikeste-ḳa ḳoldaş ḳılsa-lar kim ḳavī düşmen sehmidin néçe kim ḳoldaş bolsa, tevz yéyü bilmes mén. mén ayttım. ḳavī düşmen-din īmīn bolayın déseŋ, żaʿīf raʿiyyet-ḳa zaḥmet bérmegil. **beyt** *revā mu ḳulġa ḳolı ḳuvveti-ġa tekye ḳılıp* ♦ *żaʿīf pençe-sini sınayurda sındurma* ♦ *hudāy ḳahrı bile bir*

32 [16b]

belā bileklig-ni ♦ *aŋa gümārlayur kim tutup usandursa* ♦ *yaman-lıḳ uruġını saçḳanda yaḫşı-lıḳ ḳolġan* ♦ *anıŋ s̱emārını tatġay eger īsān tursa* ♦ *sedād birle turup bérse dād yaḫşı bolur* ♦ *unıtsa dād éd̠isi-din uyatḳa sandursa* **beyt** *benī ādem aʿżāsı barı bir ol* ♦ *yaratḳanda mecmūʿ bir gevher ol* ♦ *ḳayu ʿużvdın āġrısa birisi* ♦ *sirāyet ḳılıp aġrıyur barısı* ♦ *eger derd-mendī yoluḳsa saŋa* ♦ *kerem ḳıl revān merhem ol-ġıl aŋa* ♦ *sén özge kişi derdi-din bī-ḫaber* ♦ *séni ādemī démegey özgeler* **ḥikāyet** ḥaccāc-ı bī-dād vaḳtıda baġdādḳa bir dervīş kélip turur érdi duʿāsı müstecāb ve s̱enāsı müsteṭāb. bir kün ḥaccāc anı aytıp aydı kim maŋa ed̠gü duʿā ḳılġıl. saŋa yaḫşı ʿaṭā béreyin dése, ayttı. ilāhī bu canī-niŋ bī-cān bolġanın élge körgüzgil. ölümi birle ḫalāyıḳ-nı tirgüzgil. ḥaccāc ayttı. bu né duʿā turur. dervīş aytur. bu duʿā ḫayr turur séniŋ ḥaḳḳıŋda taḳı müselmān-lar ḥaḳḳıda. sén ẓulm u cefā

33 [17a]

-dın ḳutulur sén. müselmān-lar séniŋ belāŋdın ḳutulurlar. beyt

ey cefā ḳılġuçı ẖudānı āzār ♦ néçe revnaḳlıġ olġa bu bāzār ♦
ḳalġusı mu saŋa bu sulṭān-lıḳ ♦ ḳılġa mén sana sén cihān-bān-lıḳ

ḥikāyet bir ẓālim sulṭān zemāne ẓāhidleridin sordı kim maŋa ḳayu ʿamel kim eḏgü bolsa. taḳrīr ḳılġıl. aytur. tüş vaḳtıda uyḳuġa barsaŋ kim ol zemān ẖalḳ séniŋ ẓulmuŋa tuş bolmayın ḳutulsa. beyt

tüş vaḳtın ẓālimī kördüm yatur ♦ ayttım uş-bu fitne uyġaḳ bolmasun ♦
kim kim uyḳusı uyaġ-dın yaẖşı-dur ♦ ol yaman tirilgüçi tirilmesün ♦

ḥikāyet melikī bar érdi kim mülk muḥāfaẓetide süst-luḳ ḳılur érdi taḳı çérigi terbiyeti-de ḳatıġlıḳ. ḳaçan düşmen peydā boldı érse, uruş peydāsıdın alındaḳı dōst-lar arḳa ewürdi-ler. beyt

çérigidin altun-nı tutsaŋ dirīġ ♦ körüp köŋlüŋ urur mu cān birle tīġ ♦

anlardın birisi kim méniŋ birle āşinā érdi. ḳatıda aş ve nān

34 [17b]

kéltürüp ayttım kim né merd bolġay ol nā-merd kim ḳadīm maẖdūmı-nıŋ yaẖşı -lıḳıda şuʿm ḳılıp ebnā-ı cins-ḳa taḳaddüm ḳılıp yaman-lıḳıda sehl-i ʿarż üçün iʿrāż ḳılsa, néçe me nā-ḥaḳḳ yüz ursa taḳı kérek érdi kim yüz ewürmese érdiŋ dép ayttım érse, aytur kim eger bu maʿnī üçün ʿöẕr ḳılmadın ʿöẕr aysa mén, tıŋlaġay siz taḳı maẖdūm sülūkini tıŋlaġay siz. ayttım {ḳa}. arpa alġalı yanım-da cev yoḳ üçün īzārīm girev bolġay. bu mundaġ kişini azarıp buġday yaġı dék yıġ[ġ]ınça tarıḳ dék tarılmaḳ eḏgürek bolġay taḳı māl birle baẖīl-lıḳ ḳılġan kişi üçün cān birle cüvān-merdlıḳ kim ḳılġay. beyt

baẖīl-lıḳ ḳılsa mālı birle sulṭān ♦ yaman yaman oynaġuçı leşkeri-ḳa ♦
başı birle cüvān-merdlıḳ ḳılur mu ♦ çérigi her cibālī serseri-ḳa

ḥikāyet kisrī nebīre-si hürmüzḳa suvāl ḳıldılar kim ataŋ -nıŋ vezīrlerini bend ḳılmaḳ içide né güşāyiş kördüŋ ve anlarda né ẖaṭā bildiŋ. ayttı kim ẖaṭā körmes-din burun pend ḳılmaḳ-nı

35 [18a]

andaġ ṣavāb kördüm kim méniŋ mehā[betim] taḳı ṣalābetim anlar köŋlide ḳaçan olturup turur taḳı telim ḫādim öz maḫdūmı-nı öltürüp turur. nā-gāh anlardın muḫālefet ḳoymasun dép anlarnı ḳaydḳa olturutmaḳnı muvāfıḳ kördüm. **beyt** *séniŋdin kişi ḳorḳsa sınma ḳorḳ* ♦ *néçe me miŋ andaġ ḳatıp bolsa*[n]*gan* ♦ *möşük ʿāciz olġanda ḳaplān közin* ♦ *ḳaraġu ḳılur bit eger bilse*[n]*gen* **ḥikāyet** bir maʿḏūl bolġan vezīr maḳbūl dervīş-ler silkide muntaẓam bolup istiḳāmet üze sülūk ḳıldı érse, anlar safāsı aŋa sirāyet ḳılıp nefes-i enfās-ları berekātıda ḥaḳḳ teʿālī recāsını perverde ḳılıp ḫavfnı kifāyet ḳıldı. melik anıŋ hidāyetidin aŋlap burunġı ʿamel-ḳa naṣb ḳılmaḳ-ḳa tiledi érse, vezīr ḳabūl ḳılmayın ayttı kim maʿḏūl-luḳ dünyā meşġūl-luḳıdın ḫoşraḳ taḳı kim dünyā taʿlīḳin köŋlige bérkitse āḫiret işi bolur boşraḳ. **beyt** *kim kirdise künc-i ʿāfiyet-ḳa* ♦ *ḳutuldı ḥasūd eli tilidin* ♦ *sındur*

36 [18b]

ḳalem çāk ét kāġıd ♦ *esrüdi feraḥ bile bélidin* ♦ melik aytur. memleket-ḳa séniŋ-dék yaraġlıġ taḳı münāsib yana bir yoḳ andaġ kim memleket-ke sén-siz tedbīr yoḳ. aytur. ḫıredlıġ kāfī ʿāḳıl mu bolur ol-kim vefāsız cāfī dünyā işige éş bolup āḫiret-din ġāfil bolsa. **beyt** *hümāy-nıŋ şerefi barça ḳuşḳa andın érür* ♦ *süŋükni yép adın cān-verni émgetmes* **ḥikāyet** melik-zāde bar érdi kim atasıdın aŋa köp genc ü māl mīrāṯ ḳalıp turur érdi. şāh-zāde kerem éligini ol dinār u deremḳa kigürüp buḫl-dın adaḳ tartıp saḫāvet-de āt çıḳardı taḳı suw tereşşuḥ ḳı[l]-ġan şeyḫ bérişte-sige semāḥat-dın furāt çıḳardı ve anıŋ şerīfidin şerīf ü važīʿ ve büzürg ü ražīʿ naṣīb-lıġ bolup mesken-siz miskīn-ler né niṣāb-lıġ boldı-lar. **beyt** *şām olmas mu ʿaṭṭar köymegünçe* ♦ *kümiş micmer içide ṭable-i ʿūd* ♦ *aḫılıḳ ḳıl kérek érse uluġluḳ* ♦ *bolur mu ékmegünçe daḫl mevcūd* ♦ bir vezīr şāh-zāde-ḳa naṣīḥat ḳıla aytur kim burunḳı

37 [19a]

mülūk bu genc-lerni köp renc-ler birle köplep ḳoyup-turlar kim mülkī meṣāliḥ-ḳa ṣar[f] ḳılsa-lar. sén az furṣat-da anlarnıŋ cemʿ ḳılġanın tefrīḳ ḳıldıŋ. kérekmes kim kérek çaġda ḥāṣıl bolmadın düşmen baġīsi nége külgü bolup dōst yaġısı asıġ ḳılmasa dép saḳınur mén. **beyt** *ulusḳa bérse genci tégme erge ♦ birer cev tégmedin téggey saŋa renc ♦ eger tégme kişi -din bir cev alsaŋ ♦ saŋa her künde ḥāṣıl bolġay ol genc ♦* şāh-zāde-ḳa ol münāfıḳ sözi muvāfıḳ tüşmedi. aytur kim bu mülk ü māl-nı maŋa anıŋ üçün bérip turur kim luṭf u iḥsān ḳılıp āġılımda yaẖşı āṭ ḳoymadın bu vefāsız dünyāda yaẖşı at ḳoysam. **beyt** *yaẖşı aṭ ḳalmas cihānda ḳalur āẖir yaẖşı āt ♦ cehd éttiŋiz éttiŋiz ḳalsun cihānda cāvidān* **beyt** *ḳārūn helāk boldı telim genc bar éken ♦ nūşīrevān-nıŋ ölmegeni eḏgü at üçün* **ḥikāyet** pād-şāhī bar érdi bir kéçe āy yüzlügler birle yulduz bitip kün tunġunça ʿişret ḳılıp ṭayyibü'l-nefs bolġanda bu beyt-ni

38 [19b]

ayttı. **beyt** *bizge bu cihān içre bu dem-din ẖoş yoḳ ♦ mülk içre kişi-din ḥasedde dervīş yoḳ ♦* ittifāḳā revāḳ astıdın bir dervīş pād-şāh-dın bu şāh beyt-ni éşitip aytur. **beyt** *ey cümle melik-ler ara saŋa dék tuş yoḳ ♦ bolmasa ġamıŋ émdi bize ḳorḳuş yoḳ ♦* melik dervīş saçḳan dürrni köŋül ḳulaḳıge ālıp gūş-vār ḳılıp aytur. étek tutġıl. dervīş aytur. tonum bolmasa néçük étek tutayın. melik keyfiyyeti ziyāde ḳılıp bir ẖūb ẖilʿat üstide miŋ altun-nı ḳoyup dervīş naẓarıda ḳoydı. **beyt** ***ve's-semeḥu fihā ẕāḳa ḳahveten mudceten ♦ yaʿriḳuhu sükkerun yünhebu elā mevālen*** **beyt** *ḳaçan içse meraḥat şerābın saẖā ♦ ol esrük-de ġāret ḳılur mālını ♦* dervīş az furṣat-ḏa köp mālnı telef ḳılıp melik betāına kéldi. **beyt** *ḳarār ḳılmas érenler alında niʿmet ü māl ♦ ne ṣabr ʿāşıḳ içide ne su tutar ġırbāl ♦* dervīş melik ẖiḏmeti-ḳa bī-vaḳt kélgeni üçün melik ayttı. **beyt** *beytü'l-māl mesākīn luḳme-si turur iẖvān-ı şeyāṭīn*

39 [20a]

ṭuʿme-si érmes [beyt] *eblehī kim yaḳsa kündüz şemʿ-i kāfūrī müdām ♦ şekk-sizin bat bolmaġusı kéçe yaḳḳalı çerāġ* beyt *ḥarām ol kişige melik niʿmeti ♦ kim aŋlayu bilmese söz furṣatı ♦ melik tapġıda tapmaġunça maḥall ♦ déme ġarażıŋ sözlemegil muḫill* ♦ anda kédin vezīr melik ḫiḏmetige ötünüp ayttı kim kerīm-ler luṭf birle ümīdlıġ bolmaġan-nı ḳahr bile nevmīd ḳılmas. yana himmet erbābı mundaġ sülūknı edgü bilmes taḳı bu ṭāyife-niŋ nafaḳa-sını tefārīḳ üze mecrī ḳılmaḳ yaḫşı-raḳ. beyt *kişi yüzige ṭamaʿ-nıŋ ḳapuġın açmaġu ♦ eger āçıldısa nā-geh yapıp ma ḳaçmaġu* **şiʿr** *suġa muŋluġ ḥicāz teşne-leri ♦ yawuz suw ḳıraġıda mu cemʿ olur ♦ ḳayu yérde bulunsa süçüg suw ♦ cinn ü ins ü ṭuyūr cemʿ olur*

ḥikāyet bir ẓālim ḳıyāmet meẓālimidin ḳorḳmadı. sulṭān ḫarābe-si-ni maʿmūr ḳılmaḳ üçün raʿiyyet-ni ḫarāb ḳılmaḳḳa raġbet ḳılıp turur érdi. ḫayrdın bī-ḫaber üçün cebr pīşe ḳılıp ẓulm endīşe ḳılıp

40 [20b]

turur érdi ġāfil. ʿāḳıl-lar ḳavlıdın kim aytıp tururlar kim maḫlūḳ rıżāsı üçün ḫāliḳ ḥükmige muḫālefet ḳılsa, ḫudāy ol maḫlūḳnı oḳ bu muḫālif-ḳa gümārlap yoḳ ḳılġay. beyt *ot tüpinde yula ḳılumas anı ♦ kim ḳılur ol derd édisi bāṭını* ♦ ḥayvānāt arasıda arslan-dın şerīf-raḳ taḳı éşek-din vażīʿ-raḳ yok turur. ammā ittifāḳ turur kim kişi yırtġan arslan-dın yük kötergen ḥayvān yaḫşı-raḳ turur. beyt *éşek néçe ḫᵛār bī-temīz ol ♦ yükni taşıġan üçün ʿāzīz ol ♦ bilgil éşek uy telim éşi-din ♦ köp yaḫşı turur yaman kişi-din* **ḥikāyet** melikī bar érdi. mülkide ṣāḥib niʿmeti noḳṣān-lıġ bolup marażı zaḥmeti kemālḳa yétip ʿāḳıbet-siz cihānda ʿāḳıbeti yitip teverrümiyyetinçe ḳuvveti éksip żaʿfı artıp ḥālı artap turLurda muʿālece-side néçe muʿālecet ḳıldılar érse, müfīd tüşmedi. andın soŋ eṭıbbā vü ḥükemā bu maraż müdāvātıda ʿāciz boldılar érse, ittifāḳ ḳıldılar kim bu nevʿ

41 [21a]

zaḥmet-ḳa munça ṣıfat ādemī-niŋ zehre-sini özge edviye birle ḳoşup zaḥmet üze yaḳsa-lar şifāḳa sebeb bolġay dédiler érse, nidā ḳıldılar kim munça ṣıfat-lıġ ādemī-niŋ ḳısmeti üçün miŋ mişḳāl ḳızıl altun yā on miŋ mişḳāl āḳ kümiş ḫazīne-din bérilür dép. ḳaçan bu nidā él ulusḳa yetilip éşitildi érse, éki faḳr u fāḳa édile[r]indin éri ve ḫatunı bar érdi kim hemīşe köŋül-leri faḳr barıdın tar érdi taḳı tegme biri meskenet miḥnetin hemīşe tartar érdi-ler ve ʿömrleride etmekleri terre-ḳa yétmişi yoḳ érdi ve ten-leri yaŋı tondın tutmışı yoḳ érdi. oğlan -ları ārasıda birisi bu ṣıfat-lıġ érdi. anası köŋlige kéldi kim bu cān-nıŋ süçüg mīve-sini bahā-lī ḳılıp bahāsın alıp alsaḳ faḳīrlıḳ āçıġı-dın ḳutulġay érdük dép. atasıġa aytayın dése, nā-gāh maŋa āçıġ ḳılġay dép yana aytmas boldı. atasıġa taḳı bu fikr tüşüp içi buşup ébçisi-ge meşveret ḳılayın téyü uġradı érse, yana köŋli

42 [21b]

āġrıġay dép ayta bilmedi. āḫirü'l-emr ér ḫatun hem-ān yıġlışıp bilā-sebeb bu rāznı aytışıp oğlan-ları başıdın kéçip éligini toḳup ayaḳı birle ölümge itip bahā-sını alıp köŋül […] birle éflerige yétip kéldiler. **şiʿr** *ḳayu ḳulġa bolsa ḳoldaş faḳr otı* ♦ *ḳūtını köydürüp kéter ḳuvveti* ♦ *öldürür ḥasret-de baġrın her zemān* ♦ *öltürür her laḥẓe renc ü miḥneti* ♦ ammā pād-şāh-nıŋ bu iş-ke iḳdām ḳılmaḳ-ḳa rıżāsı ve raġbeti yoḳ érdi velīkin ḳastıdaġı it mizāc-lıġ-lar möşük dék ḳan ve cāblūs-luḳ birle arslanḳa yırtmaḳ örgetip ayturlar érdi kim sulṭān selāmet-lıġı üçün reʿāyādın biri-niŋ éksilmekidin noḳṣān bolmaġay. çend-ān cidd ü cehd ḳıldılar kim müftī anlarnıŋ ḳavlı üze fetvī bérdi érse, ḳāżī ol fetvī ḳānūnı üze ḥükm ḳıldı. bī-çāre yigit yérge kirmek üçün yıġlayur ḥālda kökke baḳıp gül-dék küle başladı. sulṭān suvāl ḳıldı kim bu maḥallda külgü kélmeki muḥāl

43 [22a]

-ḏın turur. yigit aytur. oġlan-lar nāzını ata ana köterür taḳı
anlardın āsīb-lıġ zaḥmet-ni safūfet birle kéterür taḳı maʿnī-lıġ vaʿdī
bolsa, müftī fetvī-si birle ḳāżī ḥükm ḳılur taḳı dāḏnı pād-şāh-dın
tileyürler. ata ana dünyālik üçün méniŋ başımdın kéçti-ler.
müftī birle ḳāżī méni öltürürge rāżī boldılar. pād-şāh
[…] öz tirig-ligini méniŋ ölümümde körer. émdi kimge barıp
dād tileyin. kimge sıġınıp feryād ḳılayın. **rübāʿī**
dermān-de-lıġım sansız ve bī-çāre-lıġım ♦ *köŋli bile ḳılmas kişi ġamm-ḫ̮ārlıġım* ♦
tégmes kişi-niŋ semʿige bu zārī-lıġım ♦ *téggey-mü nihāyet-ḳa bu āvāzlıġım*
beyt *kimge ḳılayın séniŋ éligdin feryād* ♦ *séndin saŋa*
sıġınġan tileyür mén dād ♦ ḳaçan pād-şāh bu sözni éşitti érse,
köŋlide sūz peydā bolup közide şefḳat yulı ḳaynap ve raḥmet igi
aynap yüzini topraḳḳa ḳoyup aytur. ilāhī bu yazuḳ-suz ḳanı tökülmekidin

44 [22b]

mén yazuḳ-luġ-nuŋ ölmeki yégrek dép ḳoyup yüzi közige öpüp
ḫudā rıżāsı üçün āzād ḳıldı taḳı oġlı bahāsını baġışlamaḳ birle ata
anası-nıŋ köŋlini şād ḳıldı. ḥaḳḳ teʿālī fażlı taḳı keremi birle pād-şāh-nıŋ
zaḥmeti-ni hem ol kün şifā vu ʿāfiyet-i tāmm-ḳa mübeddel ḳıldı. **beyt**
andaġ-ok ol beyt-niŋ fikride mén ♦ *nīl ḳıraġıda kim ayttı pīl-bān* ♦
neml ḥālın basḳanıŋ-da bilmeseŋ ♦ *öz ḥālıŋ dék bil séni bassa yaġan*
ḥikāyet ʿamru leyṣ ātlıġ ʿarab ḳabīle-si meliki-niŋ ḳulı ḳaçıp
turur érdi. ḳaç kişi-ni ḳavġunçı ıḏa bérip ol ḳulnı tutup
kéldiler érse, vezīr emīrdin burun aydı kim ḳayu kim bégi devletide
ḳul-luḳ ḳulıdın çıḳıp béglik betāıŋa āşıp müddetī şuʿm ḳılmış
bolsa, mundaġ érken ḫ̮āce ḳavlıdın çıḳmayın dép baş alıp ayaḳ
kötürse andaġ ḳul-nuŋ başını kötürmek evlī-raḳ dép emīr
-din burun ölüm-ge emr ḳıldı. ḳaçan ḳul bu ḳavlnı tuyup yüzini

45 [23a]

1 yérge ḳoyup melik-ke aytur. tā başıma yürise şāh buyursa, revā ḳul-ḳa né
2 daʿvī téger kim téger ḫ̮ᵛāce-ḳa. néçe me günāh-kār érsem, pād-şāh niʿmeti birle perverde
3 bolġan üçün tileyür mén kim ḫanım-ḳa méniŋ ḳanım üçün ḳıyāmet
4 -de melāmet bolmasa, eger méni öltürmek-din cāzim bolmasa, mén vezīrni
5 öltürgendin soŋ méni ḳıṣāṣ üçün öltürse, melāmet-din
6 selāmet bolġay-mu erki dép ötündi érse, şāh vezīrḳa ayttı. bu münāfıḳ
7 rāyı séniŋ ṭabʿıŋa muvāfıḳ tüşer mü. ḳanıŋ taşıp içiŋ
8 buşar mu. vezīr aytur. ey şāh ḫudāy rıżāsı üçün taḳı ataŋ revānı
9 üçün kim bu ḫarām-zāde-ni revān āzād ḳılġıl kim méni sede-lıḳ-ḳa
10 salmasun. **beyt** *kérek atsaŋ yaman taş atġuçıġa ♦*
11 *ḥamāḳat birle sındurduŋ başıŋnı ♦ eger düşmen yüzige oḳnı*
12 *atsaŋ ♦ ḥaẕer ḳıl tayanç yémegil tik-ni* **ḥikāyet**
13 melikī-niŋ bir vezīri bar érdi nefsi ḫūb ve nefsi maḫbūb kişi-ler

46 [23b]

1 -ge naẓarlarıda köp ḫiḏmet ḳılıp ġıybet-leride ġıybet ḳılmas érdi.
2 nā-gāh pād-şāh aŋa ġażab ḳılıp müṣādere ḳılıŋ dép zindānda
3 ḥabs ḳıldurdı érse, muḥaṣṣıl-lar anıŋ ḥaḳḳıda ḫuşūnet ornıġa luṭf
4 u müdārā ḳıldılar. **şiʿr** *ṣulḥ ḳılmaḳ tileseŋ düşmen ile medḥ aygıl ♦*
5 *yüzide ġıybetiŋ içre néçe me ġıybet ḳılsa ♦ sözi-niŋ açıġı-nı sevme*
6 *-seŋen süçit kél ♦ aġ*[z]*ı néçe me tüyiŋni muṣībet ḳılsa ♦*
7 ammā bu furṣat-nıŋ ḥālıda bir cāsūs bu maḥbūs-ḳa bir mülket-din
8 bitig kéltürdi. mażmūnı bu kim taḥiyyāt ʿaḳdı-nıŋ niẓāmıdın soŋ
9 bu muvālāt ʿaḳdı-nıŋ […] soŋ cümle-ḳa rūşen ü müberhen
10 turur kim ol mülket umūrı-nıŋ tertībi ve ol salṭanat bisāṭı-nıŋ
11 yer ḥubbı vezīrniŋ ḥüsn ü tedbīri birle ber-pāy ve luṭf-ı taḳrīri birle
12 ber-cāy turur. éşitildi kim nā-dürüst ġaraz birle ol büzürg-nüŋ
13 ʿırżını sındurmış-lar. aḫbābını maġmūm ḳılıp aʿdāsını sévindürmiş[-ler].

47 [24a]

émdi bu mektūb ḳabūl şerefige vāṣıl bolsa, mübārek ḫāṭırı meylidin bu ṭaraf-ḳa işāret ḳılınsa, cümle-ḳa beşā[r]et ḳıble-si bolup murād temām ḥāṣıl bolġay érdi ve'③s-selām. ḳaçan vezīr taḥrīr mażmūnını bildi érse, cuvāb-nı bu vech üze bitimek ṣavāb kördi kim büzürg-lerniŋ bu ḳulnı ḫayr üze ẕikr ḳılmaḳ-lıġı öz meḳārim aḫlāḳıdın turur. ammā ol maʿnī kim bu ṭaraf-ḳa meyl ḳılsun dép teklīf ḳılmış-lar. mā-lā-yutākdın turur. aʿrāż-ı ʿārıża sebebidin maḫdūm-ı ḳadīm-din iʿrāz ḳılmaḳ ed̠güler sünneti-din yıraḳ turur. **beyt** *ol-kim saŋa her dem-de ḳılur luṭf u kerem* ♦ *nāzını köter ʿömride bir ḳılsa hem* ♦ melik münhī-si bu maʿnī-ni oḳup melik-ke oḳı[t]turdı érse, cāsūsnı tutup mektūb-nı körüp vezīrḳa fāḫir ḫilʿat bérip uluġ rifʿat-ḳa yetkürüp ʿöẕr ayttı kim séniŋ evṣāf-ı ḥamīde-ŋ bile ḫulūṣ-ı ʿaḳīdetiŋ barçaġa maʿlūm u mefhūm boldı. séniŋ-dék kişi ḥaḳḳıda biziŋ cānib-din ʿiḳāb ṣavāb tüşmişi yoḳ. émdi bu ḫaṭānı sén kéçürgil. köŋül kīne-sini

48 [24b]

kerem küçi birle köçürgil taḳı ḥiḳd otını ḥilm suyı birle öçürgil. vezīr aytur. ṭāliʿimde girān-lıḳı bar érdi. barı séniŋ-dék sulṭān-dın tégip rāḥat-ḳa mübeddel boldı. **beyt** *tégse renc ü ġınā saŋa kişidin* ♦ *émgeme körgil anı ḥaḳḳ işi-din* ♦ *ʿayş-nıŋ derūnı ve ṣāfiyyeti* ♦ *düşmen ü dōst-nuŋ ḫilāfını* ♦ *éd̠i ḥükmi bile bil anı sén* ♦ *rāḥat u renc ve hem belānı sén* ♦ *cümle-niŋ köŋli ḥaḳḳ taṣarrufıda* ♦ […] *andın bolur iş-ler peydā* ♦ *néçe me çıḳsa tīz oḳ yadın* ♦ *atḳuçı* […] *başta bünyādın* **ḥikāyet** ʿarab melik-leride birisi vezīrige buyur-dı kim fülān kişi-niŋ rātibe-sini arturġıl. andaġ kim mertebe-si biziŋ ḫid̠met-de éni aġadın ma artuḳraḳ turur. dāyimā bélini ḳısmet-ḳa yetilmiş dék baġlap ʿömride héç iş-din ḳalmışı yoḳ. özgeler lehv ü ṭarab-ḳa meşġūl bolsa-lar, ol biziŋ ḫid̠[met]ni bir sāʿat ḳoymışı yoḳ. köŋlini biziŋ maḥabbet-din ḳaymışı yoḳ. ṣāḥib-dil dervīş bu iş-ni éşitip aytur.

49 [25a]

sübḥān-allah melik-i ẕū'l-celāl sünneti ḳul-ları ḥaḳḳıda bu ḥāl üze turur. **şi'r** *éki ṣabāḥ-da şeh ḫiḏmetige kélse kişi* ♦ *üçünçide bulur elbette luṭf ile bağışı* ♦ *ümīd bar éḏi-niŋ ḳulıge raḥmetidin* ♦ *köŋülni ḳılmasa nevmīd ve yaḫşı bolsa işi* **beyt** *meskenet salṭanat-ḳa boldı delīl* ♦ *mütekebbir hemīşe ḫvār u ẕelīl* ♦ *kim-de kim bolsa 'adl sīması* ♦ *ḥaḳḳ-dın özgede yoḳ pervāsı* **ḥikāyet** bir ẓālim bar érdi kim dervīş -ler otunını küç birle alıp baylarḳa bérür érdi. néçe men' ḳılsa-lar memnū' bolmas érdi. nā-gāh ṣāḥib-i vaḳtī bu kūr-dil işige āgāh [bolup] ayttı. **beyt** *yılan dék yarar körgen-ni tiker sén* ♦ *yitük* [...] *él-lerni tüker sén* **beyt** *bizge küçüŋ néçe* [......] ♦ *ḳoymağay mülk édisi yezdān-ḳa* ♦ *küçkük-lüg yér ehline ḳılma* ♦ *témesün köygeni yaratğan-ḳa* ♦ ḳaçan ẓālim bu sözni ol ṣāḥib-dil -din éşitti érse, mizācı-ḳa yaḳmadı ve iltifāt ḳılıp yüzige baḳmadı.

50 [25b]

bir kéçe ot maṭbaḫıdın hīzvem ḫāne-siğa tüşüp emlāk ḫane-si temām köydi érse, yārān-ları-ḳa aytur. bilmes mén kim bu ot ḳaydın kélip méniŋ emlākim-ni köydürdi. ayttı-lar dervīş-ler köŋli-niŋ otıdın. **şi'r** *ḥaẕer ḳıl köŋül başı-nıŋ derdi-din* ♦ *köŋül derdi nā-gehde başılmasun* ♦ *hūşuŋ barıda bozmağıl bir köŋül* ♦ *köŋül otı nā-geh tutaşılmasun* ♦ yana gencīne ve tācı tégreside bu beyt-ler bitiglig érmiş. **beyt** *né köp zemān ve uzun 'ömr ve né telim yıl-lar* ♦ *kim él topraḳımız üstünidin ötküsi* ♦ *né-teg yetilse élig-din éligge mülk bize* ♦ *munuŋ dék özgeler élgige me yetilgüsi* **ḥikāyet** bir dervīş beyābānı -da tevbe ḳılıp olturmış érdi kim sulṭān anıŋ utrusıdın ötüp kéçti érse, dervīş ta'abbüd zānūsıdın başı-nı köterip ayaḳın bile turup sulṭānğa tevāżu' ḳılmadı érse, sulṭān ayttı kim bu ṣūret-lığ-larnıŋ ekẟeri-din insāniyyet meslūb érmiş. anda kédin

51 [26a]

vezīr faḳīr ḳatıge kélip ayttı kim yér yüzi-niŋ ẖanı yaruḳ-da yaḳın-dın ötti. néçük tevāżuʿ-dın yıraḳ ḳaldıŋ. dervīş aytur kim yér kök yaratḳanı birle meşġūl bolsa, dünyā ẖanı kéçkeni-din ġāfil bolur. yana melik-ke ayġıl kim ẖidmet-ni andaġ kişi-din tevaḳḳuʿ ḳılsun kim ol niʿmet -ni andın tevaḳḳuʿ ḳılsa taḳı mülūk raʿiyyet riʿāyeti üçün turur. reʿāyā melik ẖidmeti üçün érmes. **beyt** *şāh dervīş saḳçı-sı bolur* ♦ *néçe rāḥat bulunsa devleti-din* ♦ *ḳoyçı ḳoy ẖidmeti üçün alınur* ♦ *olturur ẖᵛāce kélse ḳoy ḳatıdın* **naẓm** *bizni bu demde kān-ı mirā körseŋ* ♦ *yana birni ḳadem-de baġrın ḳan* ♦ *ḳaç kün içre ölüm taḳāżāsı* ♦ *āl gül-dék yüzin ḳılur yaratḳan* ♦ *yā laḥd açsaŋ ölügni bilmege sén* ♦ *ḳaysı miskīn ve ḳayusı sulṭān* ♦ *ḳul-luḳ ve ẖᵛāce-lıḳ-da bolmadı farḳ* ♦ *oḳısa **küllü men ʿaleyhā fān*** ♦ vezīrġa dervīş pendidin güşāyiş bolup ayttı. émdi méndin tilek tilegil. dervīş aytur. tilekim ol turur

52 [26b]

kim maŋa teşvīş bérmeseŋ. aytur yana bir naṣīḥat ḳılġıl. ayttı. **beyt** *devletiŋ bar bu kün ḳıl edgülük* ♦ *éksümes yégülük ve küdgülük*

ḥikāyet şeyẖ ẕū'n-nūn-ı mıṣrī ẖidmetige raḥmetu'l-lahi ʿaleyhi ẖan ẖāzin -leridin birisi kélip niyāz birle himmet tilep naṣīḥat ḳolup aytur. hemīşe ẖan ẖidmetide turur mén. edeb üçün ẖalāyıḳ-nı urur mén. saʿādetidin ümīd-vār mén. ṣalābetidin ḳorḳar mén kim ẖazīne-deḳı altun kümiş oġrı cāsūs-ġa tuş bolmasa yā cevāhir birle hār yawuzlarḳa yoluḳup mén vāraḳāsız evār bolmayın yā kéçe kündüz kiş ḳunduznı güye yép ẖıṣb otıda köymeyin dép sizdin ʿināyet ḳolup istiʿānet tileyür mén. şeyẖ aytur. sén ẖandın ḳorḳmış-ıŋ [dék] mén raḥmāndın ḳorḳsa érdim, ṣāliḥ-ler cümle-sidin bolġay érdim. **şiʿr**

renc ü rāḥat tefāvüti kişide ♦ *bolmasa mevżiʿi felek bolur* ♦
ẖandın ḳorḳmış bigi ẖāzin ♦ *ḳorḳsa kim mevlī-din melik bolur* ♦

53 [27a]

ḥikāyet bir pād-şāh bir yazuḳ-suznı öltürmekke buyurdı ve ḳahr otı birle köŋlini köyürdi. bī-günāh başını yérge ḳoyup yarḳan dék yüzige közidin ḳara ḳan aḳıtıp aytur. ey sulṭān méndin bu ʿuḳūbet bir zemānda kéçkey. ʿāḳıbeti vebāl u nekāl séniŋ üze kéçkey taḳı bu kün méniŋ vücūdumnı fāsid ḳılıp āzārım birle öz bāzārıŋnı kāsid ḳılmaḳ edgü bolmaġay. **beyt** *devrān-ı beḳā baḳıŋ żiyā dék kéçti ♦ bu kehl evānı ma ṣabā dék kéçti ♦ saḳındı cefāçı kim bize ḳıldı cefā ♦ biziŋ üze ol bād-ı hevā dék kéçti ♦* ḳaçan ol niyāz-mend sözi-niŋ sūzı sulṭān köŋli-niŋ semʿige eser ḳıldı érse, cānını revān baġışla-dı. **beyt** *saʿādet-i mülkni yulmaḳ tileseŋ ♦ rūzī-i devlet-ni éş olmaḳ tileseŋ ♦ kişini yazuḳın dāyim kéçürgil ♦ cefā vü kīne köŋlüŋdin kéçürgil* **ḥikāyet** nūşīrevān bir mühimmi içre vezīrleri birle müşāveret ḳıldı érse, her birisi bir

54 [27b]

rāyī iḫtiyār ḳıldı. ammā büzürcmihr nūşīrevān rāyını iḫtiyār ḳıldı érse, ḥakīm-ler ḫalvet-de suvāl ḳıldılar kim munça dānāla[r] rāyıge nūşīrevān iḫtiyārını néçük tercīḥ ḳıldıŋ ve anıŋ meziyyetini ne sebeb-din taṣrīḥ ḳıldıŋ. aytur. bu ḳażiyye-niŋ ḳayu vech üze muʿīn bolurı maʿlūm érmes. nūşīrevān rāyın anıŋ üçün müstaḥsen kördüm kim eger nā-geh iş anıŋ rāyı ḫilāfıça bolsa, kişige melāmet-ni ṣavāb körmegey. eger anıŋ rāyı-ḳa muvāfıḳ bolsa, ḫilāf ḳılsa mén, münāfıḳ-lar ser-zenişi birle mübtelā bolmayın dédim. **beyt** *ḫilāf étmek selāṭīn rāyıge bil ♦ élig yumaḳ bolur öz ḳanı birle ♦ eger kéçe-ni kündüz dése nā-geh ♦ ayt uş āy ve üzker* [*peren*] *birle* **ḥikāyet** bir yaman ẓālim yaḫşı dervīş-niŋ başıge taş birle urup baş ḳılıp turur érdi. dervīş-niŋ ol zemān mükāfat ḳılmaḳ-ḳa bevşi yoḳ üçün ol taşnı ḳaşıda ḳoyup asrar érdi. ḳaçan ol bed-baḫt-nı zindānḳa

55 [28a]

saldılar érse, dervīş furṣat-nı ġanīmet tutup ol taş birle ẓālim -nüŋ başıge urdı érse, ẓālim ẓulmını yād ḳılmay feryād ḳıldı ve ayttı kim turur sén kim méni taş birle urar sén. dervīş aytur. bu taş ol taş turur kim fülān vaḳt-da bu köŋli taş-nı urup turur érdiŋ. ayttı émdi-geçe ḳayd[a] érdiŋ. aytur devlet bile cānıŋ -dın ḳorḳup intiḳām-ḳa ḳuvvetim yétmes érdi. émdi miḥnet birle cāda kördüm érse, küçüm yeter üçün öçüm-ni aldım. **beyt** *nā-sezānı kördüŋ ése miḥnet-yār* ♦ *bilgeler teslīm ḳıldı iḥtiyār* ♦ [*] *bolmasa tırnaḳıŋ ey bī-çāre biter* ♦ *ḳatlanıp ḳaplan ile ḳılma* […] ♦ *öz semīn sāʿidin rence ḳılur* ♦ *ṣabr ḳıl baġlasun éligin rūzgār* ♦ *andın özge seng bile maġzın çıḳar* **ḥikāyet** bir küreşçi küreşçilik ʿilmide üç yüz altmış türlüg ʿamel bilür érdi. bir temām küreşse, her künde bir bend birle ʿamel ḳılur érdi.

56 [28b]

[……] kim naẓarı bar érdi. ʿamel-ler [……] örgetürde birisini kizlep şāgirdge témedi. ḳaçan [……] bünyād ḳılıp üstādı birle küreşti érse, üstādı ol […] birle ʿamel ḳılıp şāgirdni yérge çaldı érse, pād-şāh üstādḳa teşrīf bérip şāgirdni şenīʿ ḳılıp ayttı kim üstādıŋ birle müsābaḳa-da ʿazmī ḳılıp rāst kéltüre bilmediŋ taḳı özge şāgirdlerḳa ḳatıldıŋ. [şāgird] aytur. ey sulṭān méniŋ ḳuvvetim-niŋ emeli-ḳa üstādım -nıŋ [ʿameli] ġālib kéldi. yoḳ érse, ḳażiyye maḳlūb ve üstād maġlūb érdi. üstādı ayttı. ol ʿamel-ni şāgirddin esirgep bu kün üçün asradım érdi. **şiʿr** *yā vefā ḳalmadı bu ʿālem-de* ♦ *yā kişi mü bu çaḳda ḳılmadı* ♦ *kişi uḳmadı méndin oḳ ʿilmin* ♦ *kim méni ol nişāne ḳılmadı* **ḥikāyet** vezīrlerdin birisi zérdüşt-lerḳa raḥm ḳılıp giriftārlarḳa pidruftār bolup ayaḳ

* Stk. *kim témür bāzū bile néçe ḳıl*[ur]

57 [29a]

[……] tutup [……] iẖlās [……] ẖalāṣ [……] [……] boldı érse, [……] [……] sökel-ler maʿāṭıfet [……] [……] müşfiḳ bolup şifā [……] [……] ẖaṭāsını ʿaṭā [……] bu […] éşitip [……] [beyt] [……] *üçün* ♦ [atanıŋ] [büstānını] [satġıl] ♦ [……] *üçün* ♦ *barça raẖtıŋnı ot-ḳa at-ġıl* ♦ *yaẖşı-lıḳnı yaman-ḳa* […] [*urup*] ♦ *it-niŋ ünin süŋek bile redd ḳıl* **ḥiḳāyet** hārūnu'r-reşīd oġlan-larıda birisi atası ḥażretige ġażab-lıġ kirip ayttı. fülān serniŋ baş-sızlıḳıdın maŋa til tégürdi. hārūnu'r-reşīd ayttı. saŋa til tégürgen her-āyīne baş-sız bolġay. mén ānı tileyin. tilini örter {a}tileyin

58 [29b]

yā séniŋ bile yana bir meşveret ḳılayın. eger ʿafv fażīletin bilip fāyide-sin bileyin déseŋ, ānı celā-ı dünyādın köçürmekidin āẖiret devleti üçün yazuḳını sén kéçürseŋ ẖoşraḳ bolġay. **beyt**

ẖıred-mend alında er ol mu bolur ♦ [kür] *arslan uruşında ṭālib olsa* ♦ *belī er ol turur taḥḳīḳ üze kim* ♦ *yime nefs uruşında ġālib olsa* **ḥikāyet**

siyāh-gūş-ḳa sordılar kim arslan soḥbetin néçük iẖtiyār ḳıldıŋ. aytur. devletide ṭaʿāmı fażla-sını dōst-lar birle yéyür mén. ṣavletide düşmen başını sıyur mén. ayttı-lar. émdi kim himāyeti-niŋ sāye-sige kirdiŋ ve riʿāyeti birle hemīşe behre-mend bolduŋ. yavuḳraḳ yürüp ẖāṣlar silkide bolsaŋ, yıraḳ bolmaġay érdi. aytur. yavuḳ yürisem, nā-gāh ġażabıda yoḳ bolġay mén dép ḳorḳar mén. **beyt**

néçe kim yaḳsa körik ot köp yıl ♦ *tüşeçek köydürürgü yaş aŋa bil* ♦ taḳı sulṭān-lar ṭabʿı belvindin üküş saḳlanmaḳ kérek. yana saʿādet künide

59 [30a]

1 dōstlarnı saḳınmaḳ kérek. gāh bolur kim selām-ḳa düşnām
2 bérürler gāh bolur düşnām-ḳa inʿām ḳılurla[r]. nedīm alıda yarar çaġda
3 zer ü sīm ükülür. yana bir mevsim-de bişi tüşmedin tişi tökülür.
4 yana ẖan-lar ẖidmetide köp leṭāfet nedīm-lerḳa hüner turur ve ḥakīm-lerḳa żarar
5 **beyt** *sén şeh ḳatıda pīşe ḳılın ḥilm ü vaḳār ♦ bu hezl ü leṭāfet*
6 *-ni eren-lerḳa ḳo yār* **ḥikāyet** diyār-bekrdeḳı yarān-larda
7 birisi dehr şikāyetidin taḳı faḳr ḥikāyetidin söz birle sözleşür érdi
8 -ler kim mālım az üçün melālım köp ʿayālım üküş üçün ḥālım nā-ẖōş
9 faḳr u fāḳa yükige taḥammül ḳıla bilmes mén yā ṣabr tevessüli birle temām tevekkül
10 ḳıla bilmes mén. pīr aytur. mén kim celā-ı vaṭan ḳılıp özge iḳlim-ḳa barayın
11 ve andaġ mevżiʿ-de turayın kim kişi méniŋ ḥālım-nı aŋlamasun taḳı
12 maʿīşetim-ni taŋlamasun. yana aʿdā şemāteti-ni saḳınıp aytur mén kim ġıybetim-de
13 ġıybet ḳılıp aytmaġay-lar kim élide tura bilmedi taḳı sıġınġalı bararḳa

60 [30b]

1 tura bilmedi. esen-lik-de özige āsānlıḳ tilep ehl ü evlādını
2 düşvārlıḳ-ḳa saldı. **şiʿr** *körüŋ ol bī-ḥamiyyet süfla-nı kim* ♦
3 *körümegey saʿādet-niŋ yüzini* ♦ *ḳatıġ-lıḳ içre ḳoyup ehl ü evlād* ♦
4 *ten āsānlıḳ-ḳa kör saldı özini* ♦ émdi ḥesāb u kitāb-da mahāretim
5 bar ve istīfā vu faṣāḥat-da beṣāretim bolġay-mu kim séniŋ tavassuṭuŋ
6 bile uluġ-larḳa āşinā bolup yégü āş nān saḳınçı-dın ḳutulup
7 keygüdin me éski bütün bolsa, eger bu emniyyet-ḳa tégsem, ol minnet-ḳa nihāyet
8 bolmaġay érdi. ayttım. ey yār pād-şāh ʿameli-niŋ éki ṭarafı bar ümīd ve cān ẖavfı.
9 émdi ẖıred-mend munça ricā üçün özini andaġ ẖavf-ḳa néçük revā tutġay.
10 **şiʿr** *yoḳ miskīn ü nā-tüvān üze* ♦ *bāġ u yérniŋ ẖarācıdın* ♦
11 *ḳadġu bolġu teşvīş ü ġuṣṣa-ḳa rāżī* ♦ *yā cigerni ʿazāb-ḳa ḳodġu* ♦
12 aytur. bu maḳāl maŋa muvāfıḳ ḥāl tüşmedi ve bu cuvāb ol suvāl-ḳa lāyıḳ tüşmedi
13 kim ḥesāb-nı ṣavāb ḳılmasa. cuvāb-da tili tutulur. ammā rāstlıḳ ḳılġan

61 [31a]

-ḳa kim ḳatılur. beyt *rāst-lıḳ-da aydı rıżāsı bar* ♦ *ḳayu dil boldı rāstlıḳ-dın tar* **şiʿr** *ʿamel-de kéŋ yörme eger tileseŋ kim* ♦ *ḥesāb vaḳtıda ġammāz yétmesün başḳa* ♦ *ḥesāb içide arıġ bolduŋ érse tartınma* ♦ *ururlar āḫir arıġ-sız s̱iyābnı taşḳa* ♦ yana tört ṭāyife-ni tört kimerse sewmes-ler ḫarāc bérgüçi ʿavānnı oġrı-lar pās-bānnı fāsıḳ ġammāznı rūspī muḫtesib-ni. ayttım. séniŋ ḥikāyetiŋe ol tülki ḥikāyeti münāsib turur kim tüşe ḳopa [ḳaçar sén]*. ḳaç ārturup sordı-lar érse, aytur. éşittim kim sulṭānḳa arslan yüreki dārūḳa kérek üçün āvlaġalı çıḳmış-lar. ayttı-lar. ey kāte séniŋ arslan-ḳa né münāsebetiŋ bar ve arslan-nıŋ né-sige né müşābeheti bar. aytur. bed-gūy-lar arslan turur dép buyursa-lar kim méniŋ ḥālım-nı bilgey yā méniŋ ḫalāṣım-ḳa kim saʿy ḳılġay taḳı ʿıraḳ-daġı tiryāk kélgünçe yılan ısırġan munda ölgey. ümīd bilinür kim sén emānet

62 [31b]

taḳı diyānet édisi turur sén. velī kérek-mes kim séniŋ ḥüsn-i kifāyetiŋ -ni yaman-lar sulṭān ḫidmetide ḫilāfıça taḳrīr ḳılıp ʿitāb-ḳa giriftār ḳılsa-lar, ol ḥālda bu maḳāl-nı ẕikr ḳılġu kim-niŋ mecālı bolġay. maṣlaḥat ol turur kim ḳanāʿat mülkini iḫtiyār ḳılıp riyāset-ni terk étseŋ. beyt *menāfiʿ köp turur deryāda līkin* ♦ *eger ḫᵛāce selāmet taşḳa çıḳsa* ♦ refīḳ-ḳa méniŋ naṣīḥatım yaḳmadı ve iş āḫirige baḳmadı érse, maḥabbet sābıḳa -sı ve maʿrifet vāsıṭa-sı birle ṣāḥib-dīvān ḫidmetiġa barıp taʿrīf ḳıldım érse, bir muḫtaṣar manṣıb-ḳa naṣb ḳıldılar. ḳaçan ṭabīʿatı-nıŋ leṭāfeti ṣanʿatı-da ḥaẕāḳatı-nı maʿlūm ḳıldılar érse, mertebe-si ziyāde bolup ẓulmeti żiyāda boldı. andın sulṭān ḥażretide muʿtemedün ʿaleyhi ve müşārün ileyhi boldı érse, ḥāleti-niŋ selāmeti-ḳa şükr ḳıldım taḳı ayttım. ***elā lā taḥzenen ʿale'l-beliyyeti felilraḥmani el-ṭāfun ḫafiyyetun*** beyt *turma turuş eyyām-da kim ṣabr dıraḫtı* ♦ *néçe açıġ érse s̱emeri şīrīn ol* ♦ anda kédin maŋa ol furṣat-da kaʿbe

---

* Mş. *ḳaçarını*

63 [32a]

seferi-ḳa ittifāḳ tüşti. bir yıl-dın soŋ él ḳırağıda yana yoluḳtı érse, kördüm çehre-si müteġayyir ve fikreti müteḥayyir libāsı ḫalḳā ve rüvāsı ferc-din ʿuryān. sordum érse, aytur andaġ kim sén aytıp turur érdiŋ. cemāʿatī sulṭān ḥażretide méniŋ cānım-da ġamz ḳıldılar. düşmen-ler söz urdılar. dōst-lar yüz ewürdiler taḳı anlar sözi birle méni zindānḳa saldı-lar ve envāʿ-ı ʿuḳūbet ü zaḥmet birle mübtelā ḳıldı-lar. **şiʿr** *ḫalāyıḳ saʿādet-lıġ ér tayağıda* ♦ *ḳolın ḳavşurup baş ayaḳḳa ḳoyar* ♦ *élig-din eger uçsa devlet ḳuşı* ♦ *ḳamuġ-lar ayaḳın başıḳa ḳoyar* ♦ ḳaçan ḥüccāc mürācaʿatı-nıŋ ḫaberi éşitildi érse, zindānī-lerni āzād ḳıldılar érse, mén-me ḫalāṣ bolup iḫlāṣ üze saŋa yoluḳtum. şeyḫ ayttı. burun saŋa ayttım érdi. pād-şāh ʿameli deryā seferige méŋzer. yā ḫ^{v}āce genc alur yā ṭalebide öler. **beyt** *yā ḫ^{v}āce çapḳusı dürr éteklep sefīne-din* ♦ *yā kirgüsi yūnus dék olup ġarḳ baṭnı-ḳa* ♦ sén pendim gevherini uḳuş

64 [32b]

ḳulaḳıge ḳoşsa érdiŋ, ol belāḳa ḳavuşmas érdiŋ. émdi iş başın yétürüp ayaḳ-ḳa çıḳa bilmediŋ érse, ökünç fāyide ḳılmas. andın tuz étmek-ni saḳınıp cerāḥatıge tuz ekmek-din saḳındım taḳı bu beyt birle iḫtiṣār ḳıldım. **şiʿr** *eger pendimni başta tıŋlasadıŋ ayaḳıge urulmas érdi ol bend* ♦ *şeker ḳoyġan édiş-de ḳoyġu arı bolur soḳma éligni ḳanda tép ḳand* **ḥikāyet** şeyḫ aytur raḥmetu’l-lahi bir gürūh büzürg-ler birle deryā seferi iḫtiyār ḳılıp kemide olturup turur érdük kim bir kemi biziŋ civārda ġarḳ boldı. ol ārada éki cüvān bar érdi biri leṭāfet-de āẕer étken ṣanem dék yana biri leṭāfet-de dürr derem dék. ékelesi birle bir girdāb-ḳa tüşti-ler érse, bāzer-gān-larda birisi bularnıŋ ḫalāṣı-nıŋ tedbīri üçün mellāḥ-ḳa ayttı. eger bu éki-niŋ cānıḳa élig tutġalı himmet tutsaŋ, öz başım üçün kim él közide saŋa éllig altun

65 [33a]

béreyin. yana ḳalmış éldin téreyin. mellāḥ öz ṣalāḥı üçün birini ḫalāṣ étkünçe yana birige érgüzü bilmedi. ölgenidin tirgüze bilmedi. ayttı-lar. biri-niŋ ʿömri biri bolġan üçün tutup ḫalāṣ ḳıla bilmediŋ. mellāḥ aytur. biri-niŋ ḫalāṣıge iḫlāṣ üze cehd ḳıldım. néçük kim ol biri méni āzārlayıp turur ér. ḳaçan bu söz -ni éşittim érse, ayttım. ***sadaḳa rabbu'l-arżi ve es-semāi fī ḳavlihi men ʿamile sāliḥen felinefsihi ve men esā'e feʿaleyhā*** **beyt** *héç ḫāṭırnı ḫaste ḳılmaġıl ♦ kim bu yol içre ḫārlar bar-dur ♦ bī-kes nā-tüvān işin āşur ♦ kim séniŋ iş-leriŋ taḳı hem bar-dur* **ḥikāyet** éki ḳarındaş bar érdi. birisi ***cāū baḥren hāliken*** ḥadīṣi ḥükmi birle sulṭān ḫidmetini iḫtiyār ḳıldı. yana biri ***el-mekāsibi cennetu'l-lahi*** ḥadīṣige imtiṣāl ḳıla köŋli-ni öz kesbi birle ḳarār ḳıldı. bir kün sulṭān ḫidmetideḳı birāderi ayttı kim sén taḳı méniŋ dék sulṭān ḫidmetin

66 [33b]

ḳılıp iş mezelletidin ḫalāṣ bolsaŋ, né bolġay. ol aytur. ***inna aṭyebe mā ye'kulu er-ereclu min kesbiyedihi*** ḥadīṣinçe iş ḳılıp yéseŋ taḳı ḫudāyḳa şükr étseŋ edgürek dép. **beyt** *élig birle ḳılmaḳ ehekdin ḫamīr ♦ ḳoy edgü bolmaḳ-dın élge emīr* **şiʿr**

ʿömr temām ol dé bu ḳadġuda kim ♦ ne küdeyin yaz ve néteyin şitā ♦
künde bir étmek bile bu nefs-i şūm ♦ ḳılsa ḳanāʿat bolu sén pād-şāh

ḥikāyet anūşīrevān-ı ʿādil ḫidmetige bir dōstı düşmeni ölümi bile sévinçi-ledi érse, ayttı. eger biz ḳutulur bolsek, sévinçi-leseŋ bolur. yoḳ érse, dünyādın yoḳ bolmay kim ḳalur. **beyt** *sévinme düşmen ölümin éşitseŋ ey ʿāḳıl ♦ kim āḫir ölgüsi düşmen soŋınça dōst -larıŋ* **ḥikāyet** anūşīrevān tapuġıda büzürcmihrdin özge ḥakīm-ler bir mühimm-de sözleşti-ler érse, büzürcmihr héç sözlemedi. büzürcmihr birle yüzleşti-ler ve ayttı-lar kim sén bizler birle né üçün muvāfaḳat

67 [34a]

1 ḳılmadıŋ muḫālefet ḳılur sén dép. büzürcmihr ayttı. ḳaçan kim siziŋ
2 rāy ṣavāb erdükin bildim érse, cuvāb bérmek ḫaṭā köründi. **şiʿr**
3 *méniŋ-siz āşar olmış-da kédin iş ♦ meŋi-siz bolġam anda sözlese mén ♦*
4 *ḳuḏuġ ḳıraġıda körse mén ḳaraġu ♦ aġın bolġay-mén ānı kizlese mén*
5 **ḥikāyet** ḳaçan hārūnu'r-reşīdḳa mıṣr mülki müsellem boldı érse,
6 ol firʿavn-ı bī-ʿavn-nıŋ ḳahrıge ve raġmıge ol mülk birle melik
7 -lerḳa mübāhāt ḳılmış kim ***e'leyse lī mülkü mıṣra*** dép bir ḫaṣīb atlıġ ḫaṣiyy
8 ḳulġa baġışladı ve anıŋ ʿaḳlı taḳı kiyāseti ol miḳdārlıġ érdi
9[*] kim bir yıl mıṣr ḫ̌āce-leri-niŋ [nīl] ḳıraġıda tarıġan yüŋlerini çögürtke
10 yédi. ol muŋnı muŋa ayttı-lar érse, ayttı kim eger yüŋ ornıġa yapaġu ékseŋiz
11 -ler érdi, yémegey érdi. bir dānā ol dānā tonluġ nā-dān sözini
12 tıŋlap taḳı taŋlap aytur. **şiʿr** *eger rūzī bilig-din artar olsa ♦*
13 *kérek érdi bilig-siz āḥiḳḳā olsa ♦ velī köp yérde ḳılmış rabb-ı rezzāḳ ♦*

68 [34b]

1 *bilig-sizdin bilig-lig rızḳın azraḳ ♦ bilig birle bulunmas baḫt u devlet ♦*
2 *meger yér kök yaratḳan ḳılsa nuṣret ♦ naẓar ḳılsaŋ cihān içre telim bar ♦*
3 *bilig-sizler ʿazīz ve bilge-ler ḫ̌ār ♦ olar köp ġuṣṣa birle kimseçi ♦*
4 *bilür künci-ni nā-geh bu riyācı* **ḥikāyet** melikī-niŋ ḫidmetige
5 rūm melikidin bir cār kéltürdi-ler kim yüzi nūrıdın ay eymenür
6 érdi taḳı tiş-leri ḳomıġanıdın kün yaruḳı ḳama yorur érdi.
7 **şiʿr** *şīrīn-ḥareket şeker-şemāyil ♦ ḥüsn āyeti boynıda ḥamāyil ♦*
8 *ḳaşı kūşā ʿanberin muḳavves ♦ bedr üzre éki hilāl mücālis ♦*
9 *maḫmūr közin körüben aytur ♦ körgüçi* […] *çeşm-i bed-dür ♦*
10 *yaḳūt içide turup lālı ♦ köp cevher ʿaḳl birle ālı ♦*
11 melik bunuŋ şeker aġzını sükr ḥālıda açmaḳ tiledi érse, ol benāt-
12 érin nāz ḳılıp sāʿatī ser-bāz urdı. melik ol cevrlüg şeker
13 sözlüg perī-ge āçıġ ḳılıp bir ḳara dévge bérdi. anıŋ-dék kim

[*] Stk. *nīl*

69 [35a]

1 astın érini yaḳası-ḳa yetip üstüni burunıdın kéçip turur érdi.
2 **beyt** *néçük bolmas bu iş-de ʿaḳl ḥayrān ♦ ḳaranġuluḳ-ḳa tüşse āb-ı*
3 *ḥayvān* **şiʿr** *andaġ şaḫṣı neʿūzü-b'illāh ♦ kim zişt-lıġı ṣıfat-ḳa*
4 *kélmes ♦ hem ḳoltuġı-nıŋ kerāmetide ♦ köz uçı ḫāyırda tursa bolmas ♦*
5 ḳaranıŋ ol furṣat közi ḳararıp şehveti ġālib érdi. ḳaçan bu āḳ
6 yüzni körüp mihri tépredi érse, mührini köterdi. taŋ bilesi
7 melik kenīzek-ni yād ḳılıp bu ḳażiyye-ni ayttı-lar érse, ġażab bünyād ḳılıp
8 zengīni éligin baġlap alını dāġlap dervāze-din ḫandaḳ-ḳa salmaḳ
9 fermān-ladı érse, ḳadīm nedīm-lerdin birisi ayttı. ey melik ḳamuġ
10 ḳul-lar sulṭān-nıŋ ʿāmm inʿāmı birle müstaġraḳ turur. zengī-niŋ
11 bu iş-de yazuḳı āzuḳ turur. melik aytur. muvāṣalatıda te'ḫīr
12 ḳılıp bir kéçe keçe tüşse ne ḫayr bile saḳılur érdim. nedīm aytur. melik
13 -niŋ mübārek sāmiʿa-sıge bu beyt éşitilmiş bolġay. **beyt**

70 [35b]

1 *nā-gehān çeşme-i ḥayvānḳa yetse susuḳ ♦ içer andın néçe me ḳıraġıda bolsa arslan ♦*
2 *āç kāfirḳa yoluḳsa kişi-siz yerde ṭaʿām ♦ yéyür andın néçe me boldısa şehr-i ramażān ♦*
3 melik zengīni nedīm-ḳa baġışladı taḳı ayttı. kenīzek-ni né ḳılayın. ayttı-lar.
4 kenīzek-ni me zengī-ge baġışlaġıl. néçük kim anıŋ nīm-ḫūrde-si aŋa oḳ
5 yaraġlıġ turur. **şiʿr** *dōst-luḳ-ḳa yaratmaġıl anı kim ♦ bolsa anıŋ*
6 *yaraġ-sız yöni ♦ içme néçe ʿaṭş olsaŋan ♦ it aġzıdın*
7 *artġan sunı* **ḥikāyet** iskender-i rūmī-din suvāl ḳıldılar
8 kim burunḳı mülūkde māl birle ricāl séndin telim-rek érdi. anlarḳa séniŋ-dék
9 melik müsellem bolmadı taḳı barça iḳlīm-de séniŋ taṣarrufuŋ ḳalemi-din yürüdi.
10 ayttı. éḏi nuṣreti birle taḳı ḳaysı élge kim taṣarruf ḳıldım érse,
11 raʿiyyet-ḳa riʿāyet ḳıldım ve ġarīb-lerḳa ʿināyet ḳıldım ve melik
12 -lerini taʿẓīm ḳıldım ve büzürg-lerini taḳdīm ḳıldım ve dünyā bī-vefālıḳıge köçkenler
13 -niŋ ātını eḏgülük birle ẕikr ḳıldım. **beyt**

71 [36a]

büzürg bolumas bī-vefālıḳ bile ♦ *büzürg atın ayġan yaman-lıḳ bile* ♦ ***bāb-ı düvüm der-aḫlāḳ-ı dervīşān -*** **ḥikāyet** büzürg-lerde birisi bir pārsādın suvāl ḳılıp ayttı kim fülān ʿābid bu ferīḳ silkide mütenaẓẓım bolup turur. bu ṭarīḳ içideki sülūki-niŋ istiḳāmet taḳı saḳāmetidin bizge ḫaber ḳılġıl. aytur. ẓāhiride ʿayb bulmas mén ve bāṭınıda ʿayb bilmes mén. **şiʿr** *kim-de kim bolsa pārsā tonı* ♦ *pārsā dép bil anı zāhid san* ♦ *bilmeseŋ başıdaḳı bezni* ♦ *ḥüsn-i ẓann birle ḳıl aŋa iḥsān* **ḥikāyet** şeyḫ aytur raḥmetu'l-lahi ʿaleyhi dervīşī-ni kördüm kim kaʿbe-niŋ taşıda başını ḳoyup köz yaşı birle ḫaṭā ḫaṭṭını yürüp él yıġılmas-dın burun yıġlap aytur. ey ḫudāvend-i ġafūr bilü sén kim ẓalūm u cedildin né kélür. **şiʿr** *maʿṣiyet-lerḳa ʿöẕr kéltürdüm* ♦ *yoḳ üçün ṭāʿatım-da istiẓhār* ♦ *ʿāṣī öz cürmi-din ḳılur tevbe* ♦ *ʿārif öz ṭāʿatıdın istiġfār* ♦

72 [36b]

ʿābidler ṭāʿat cezāsın ḳolarlar. tācirler beżāʿat bahāsın tilerler. mén ḳul ümīd kéltürüp turur mén. ṭāʿat yoḳ suvāl kéltürüp turur mén ticāret. ***fāṣnaʿ binā mā ente ehluhu ve lā taṣnaʿ binā mā naḥnu ehluhu*** **şiʿr** *kaʿbe ḳapġıda sālikī kördüm* ♦ *yıġlayu zār ve rāzını aytur* ♦ *ṭāʿatım-ḳa ḳabūl ḳolmas mén* ♦ *kerem étkil ḫaṭālarım ḫaṭṭ ur* **ḥikāyet** şeyḫ ʿabdu'l-ḳāhir geylānī -ni körmiş-ler kim kaʿbe ḥaremide yüzini yüz yérde ḳoyup muŋını miŋ zārī-lıḳ birle ʿarża ḳılıp aytur. **beyt** *ey kerīm büzürg ü rabb-ı ġafūr* ♦ *keremüŋ birle yazuḳumnı kéçür* ♦ eger ʿuḳūbet-ḳa müstevcib bolsam, ḳaraġuḳup ḳar[ġa]ġıl kim özgeler naẓarıda közsiz bolmaḳ yaḫşı -raḳ bolġay körk-siz bolmaḳ-dın. **şiʿr** *ʿacz ḫāki üze ḳoyar mén yüz* ♦ *ésneyür bolsa her seḥerde bād* ♦ *ey kim aṣlā unutmadım séni* ♦ *héç ḳıldıŋ mu bu ḳuluŋdın yād* **ḥīkāyet** bir pārsā öyige oġrı kirip némerse

73 [37a]

bulmas-dın yanayın dése, pārsā ẖaber-dār bolup oġrı bolġanın revā kör -medi. bürd zaḥmeti bar érken bürdini raḥmet ḳılıp aŋa bérdi. **şiʿr** *éren-ler éşittiŋ mü ḥaḳḳ yolıda ♦ ʿadüvv köŋlini ḳılmadı-lar ḥazīn ♦ müyesser mü bolur saŋa ol maḳām ♦ tutar sén tözi dōstlar birle kīn ♦* ehl-i ṣafā mü’eddetide müsāvī turur vech taḳı ḳafā néçük kim ḳafāda vefā ḳılur -lar naẓarda devā. ammā nifāḳ ehli-niŋ vifāḳı tözi ḳaranġu üçün naẓarda tülki ve arḳada böri. **beyt** *yüzide ḳoy meŋiz yavaş ve ḥalīm ♦ arḳada él yırtġuçı böri ♦* kim kişi-niŋ ʿaybını kéltürse saŋa, bilgil anı kim séniŋ ʿaybıŋnı özgelerge éltküsi turur. **ḥikāyet** bir gürūh ṭarīḳat ehli kim seyāḥat-da mürāfıḳ érdi-ler ve renc ü rāḥat -da muvāfıḳ érdi-ler. tiledim kim anlar muṣāḥabeti birle muntaẓam bolsam, icābet ḳılmadı-lar érse, ayttım. miskīn-ler muṣāḥabeti-ḳa mümānaʿat ḳılmaḳ ve şefḳat -nı dervīş-lerdin dirīġ tutmaḳ büzürg-lerniŋ mekārim aẖlāḳıdın

74 [37b]

yıraḳ turur. mén öz nefsim-de üçün ança ḳuvvet ü ḳudret körer mén kim eger yarlıḳ-ḳa yaramasam, bārī revālıḳ-ḳa yaraġay mén. **şiʿr** ***in lem ekun vākiben el-mevāşī ♦ eşʿaī lekum ḥāmilu el-fevāşī*** ♦ anda kédin anlardın biregü ayttı kim bizdin éşitken sözdin köŋülde söz peydā ḳılmaġıl kim bu yawuḳda bir oġrı özini ṣāliḥ-ler ṣūreti birle tezyīn ḳılıp bizler -ge ḳatıldı érse, ḳalb selāmetidin melāmet kéltürmekni bilmes-din ḳabūl ḳılduḳ. **şiʿr** *ʿārifüŋ ḥālı artayur anda ♦ ḥaḳḳ-dın özge bulunsa köŋlide ♦ cehd étip ʿömrni ʿamel-de kéçür ♦ ʿilm égnige tāc başḳa ur ♦ dünyā terki érür ve ʿaşḳ u heves ♦ pārsālıḳ libās terki émes ♦ ḳatlanıp bolġu er yoġurḳanda ♦ köp miḥnet-de merdlıḳ* {ḳand} *ḳanda* ♦ anda kédin yolġa kirip kün uzun yürüp kéçe-ge aharıp bir ḥiṣār civārıge yetip yat-tuḳ. kéçe-din bir behrī kéçe tüşkende oġrı ḳopup refīḳ opraḳı-nı alıp ṭahāret-ḳa barur mén dép ġāret-ḳa barmış. **beyt**

75 [38a]

pārsā zühd içide küll ḳıldı ♦ ka'be tonın éşek-ke çul ḳıldı ♦ ḳaçan dervīş-ler naẓarıdın ġāyb boldı érse, burcī-ḳa kirip dürcini oġurlap kétmiş. taŋ bilesi yazuḳ-sız dervīş-lerni azuḳ-sız zindānḳa saldılar ve müddetī anda ḳaldılar. anda kédin kişi birle ṣoḥbet -ni terk éttük taḳı ***es-selātu fi'l-vecdet*** dédük. **şi'r** *eger ḳavm içre bolsa bir yaraḳ-sız ♦ ḳılur ḳıymet-siz anlar cümle-sini ♦ éşittiŋ mü yazıda bir buzaġu ♦ mülevveş ḳılmış uylar ṭu'me-sini ♦* ḳaçan bu 'öẕrni anlardın éşittim érse, ayttım. şükr mevlī-ḳa kim eger dervīş-ler ṣoḥbetidin maḥrūm boldum érse, bereket-leridin maḥrūm bolmadım. eger ṣūret-de cüdā boldum érse, ma'nī-de mütteḥid bolup bu ḥikāyet birle sefīd boldum. **şi'r** *ḳayu meclis içre yaraḳ-sız kişi ♦ tüşer érse kéterdi meclis ẖoşı ♦ eger birke-din tola bolsa güllāb ♦ aŋa tüşse it barı bolur ẖalāb* **ḥikāyet** zāhidlerdin birisi

76 [38b]

sulṭānḳa mihmān boldı érse, ṭa'āmını 'ādet-din azraḳ yédi ve nemāznı vaẓīfe-din köprek ḳıldı. tā salāḥ ẓannı-nı silāḥ ḳılıp zih körgüzse, ḳaçan öz menzilige kéldi érse, ṭa'ām tiledi. bir maġylıġ oġlı bar érdi. aytur kim sulṭān mihmān-lıḳıdın kélip ṭa'ām tileyür sén. aytur. ança yémedim kim némerse-ge yarasa. oġlı aytur. nemāznı ma yana ḳılġıl. andaġ ḳılmışıŋ yoḳ kim némerse-ge yarasa. **beyt** *ey hünerlerni élgine alıban 'ayb-lar kizlegüçi ḳoltuḳıda ♦ ḳorḳa mén kim 'azīzler ötüben ḳalmasaŋ seyyi'āt balçıḳıda* **ḥikāyet** şeyẖ aytur raḥmetu'l-lahi kim yigit-lik evinde ṭā'at-ḳa mūla' érdim ve 'ibadet-ḳa ḥarīṣ müte'ayyid érdim ve müteheccid bir kéçe kéçkünçe atam ẖidmetide ṭā'at birle meşġūl érdim. bir ṭāyife ẖalḳ biziŋ eṭrāfımızda yatıp uzıp tururlar érdi. nā-gāh tilim-de yürüdi kim bular ma biziŋ-dék meżce'idin naḳl ḳılıp nefl üçün éki rek'at nemāzḳa şürū' ḳılsa-lar, evlī bolġay érdi. atam bu sözüm-ge āgāh

77 [39a]

1 bolup maŋa ayttı. ey oġul sén me bu uyıġuçı-larḳa muvāfaḳat ḳılsa
2 érdiŋ, bu uyaġ-lıġıŋdın evlī érdi bu sözüŋ birle. **şiʿr**
3 *körmes müddeʿī özidin özge ♦ yime köŋli közide perde-ler bar ♦*
4 *eger munı körer köz bolsa meftūḥ ♦ körünmegey özin dék ʿāciz ü ḫ͏ᵛār*
5 **ḥikāyet** büzürg-lerde birisi-ge medḥ aytıp evṣāf-ı ḥamīde-side
6 mübālaġa ḳıldılar érse, aytur kim mén néçük erdükümni séndin yaḫşı
7 -raḳ bilür mén. ***yā men taʿuddu meḥāsinī aḳṣır iḏā ʿalā*** [***feten***] ***hadā ve lem tedri bāṭınī*** ♦ [**şiʿr**]
8 *ḫalḳ āra néçe ḫūb köründise ẓāhirim ♦ bāṭın ḫıyānetide ḫacil mén ḫudāy-dın ♦*
9 *ṭāvūs ḳanatı néçe me bolsa zer-nigār ♦ dāyim ḫacālet içre yürür ḳubḥ-ı pāy-dın ♦*
10 **ḥikāyet** lübnān taġı-nıŋ ṣāliḥ-lerinde birisi kim ʿarab bilādıda maḳāmı meşhūr érdi
11 ve ʿacem sevādıḏa kerāmeti meẕkūr. hemīşe su üstünide seccāde salıp
12 nemāz ḳılurını ṣad cāda körüp tururlar érdi. bir cumʿa-da dımışḳ
13 cāmiʿi su arḳıdaḳı birke-i kellāse ḳırıġıda vużū ḳılurḏa nā-gāh ayaḳı

78 [39b]

1 batıp suḳa tüşti érse, köp meşaḳḳat birle éligini tutup ġarḳ bolmaḳdın
2 ḫalāṣ ḳıldılar. anda kédin iḫlāṣ éḏi-lerinde birisi suvāl ḳılıp ayttı
3 kim néçesini bilür mén kim maġrib diyārı deryāsıdın andaġ kéçer érdiŋ
4 kim ḳademüŋ öl bolmas érdi. bu kün bu suda nége öle yazdıŋ.
5 şeyḫ ayttı kim *müşāhedetü'l-ebrār beyne't-tecellī ve esrār* körgüz[ür]ler taḳı
6 kizlegeli érgüzürler taḳı ölgen köŋülni bu ṭarīḳ birle tirgüzürler.
7 **beyt** *dīdār körgüzür taḳı perhīz hem ḳılur ♦ bāzārı birle*
8 *otumızı tīz hem ḳılur* **şiʿr** ***üşāhidü men 'ehvā biġayri vesīletin*** ♦
9 ***feyelḥaḳunī şe'nun 'aḍallu ṭarīḳā*** ♦ ***yü'eccicu nāran şümme yutfī biraşşetin*** ♦ ***liẕālike terānī***
10 ***muḥraḳān ve ġarīḳā*** **dāsitān-ı manẓūm** *suvāl étti-ler ol dīn ser-veridin ♦*
11 *nübüvvet tācı cennet gevheridin ♦ kim ey cān mīve-sin nā-geh bitürgen ♦*
12 *maḥabbet-ni nihāyet-ḳa yetürgen ♦ néçük mıṣr éli-din köŋlek ıdını ♦*
13 [*salıban*] *bilmediŋ kenʿān ḳatı-nı ♦ ayur biziŋ körüş berḳ-i cihān ol ♦*

79 [40a]

birerde ẓāhir ve birde nihān ol ♦ birerde ṭārem aʿlā körünür ♦ birer çaġda ayaḳ yüzi yürünür ♦ eger bolmasa ol ḥālet-de ṣārif ♦ ḳademini kökke urġay érdi ʿārif **ḥikāyet** vaḳtī baʿalbek cāmiʿide vaʿẓ ayttım mecāmiʿi-ge kim köŋül-leri ölüp maʿnī-leri ṣūret-lerindin cüdā bolup turur érd[i]. ẓāhirleri ḳatıġ kön dék ve bāṭın-ları ḳaranġu tün dék ḥaḳḳ ḳabūlge ḳābiliyyet-leri maʿdūm taḳı ʿilm ü hüner ehliġa cāhiliyyet-leri maʿlūm kördüm kim anlardın köŋli ḥaḳḳ ṭarafıge yıḳılmas taḳı nefsim-ni otı ol otunġa yaḳılmas. teʾemmül ḳıldım taḳı ***ve lā taʿṭū'l-ḥikmete ġayri ehlihā*** ḥadīs̱i birle ʿamel ḳıldım kim sıġırlar ḳatıda şiʿr oḳumaḳ yā sıġır semʿige ʿūd ḳopsamaḳ yā közsüzler yüzige közgü tutmaḳ közsüz taḳı ʿaḳl ḳanunıdın yıraḳ bolur. ammā köŋül būstānı-nıŋ türlüg gül-leri açılıp rūḥ bülbüli elḥānḳa kélip bu āyet maʿnī-side kim ***ve neḥnu aḳrabu ileyhi min ḥabli'l-verīdi*** turur. cevelān ḳılıp ṭārif ve tilidin tegme nāmıḳ-ḳa

80 [40b]

yaraşu libās rāst ḳılıp sözi bu yérge yetip turur érdi kim **şiʿr**

dōst fażlı maŋa méndin yawuḳ ol ♦ ey ʿaceb andın özüm tüştüm yıraḳ ♦
muŋa né ḥīle ḳılayın kim anıŋ ♦ vaṣlıdın bolsa maŋa behre firāḳ ♦

mén bu söz cāmıdın sekrān ve ḳum ḫāmıdın ḥayrān anıŋ ḥālıda meclis āḫirindin bir ehl-i dil güẕer ḳıldı. bu şerāb lez̠z̠eti aŋa es̱er ḳıldı. anıŋ ẕevḳide bir naʿre peydā bolup cūş taḳı ḫurūş ol meclis -din aştı. ayttım sübḥān-allah yoḳ-lar yıraḳ ve yıraḳ-lar yoḳ. **beyt**

fehm ḳılu bilmese söz müstemiʿ ♦ münsedd olur tilide faṣāḥat yolı ♦ körse köŋül cānda irādet gülin ♦ sayrayur ançada tili bülbüli **ḥikāyet**

şeyḫ aytur raḥmetu'l-lahi kim bir kéçe ḥadddın kéçe kaʿbe yolıda yürüp ayaḳ -ḏa ḳuvvet ḳalmadı érse, başımnı yérge ḳoydum taḳı ayttım. méndin élig tartġıl taḳı barġıl. **şiʿr** *bardı miskīn ayaḳ ança yıraḳ ♦*
kim tüşer érdi ança barsa yıraḳ ♦ miḥnet içre aruḳlaġunça semüz ♦

81 [41a]

1 *aruḳ endīşe-de olar batraḳ* ♦ andın sār-bān aytur. ey yār ḥarem utru
2 -da turur taḳı ḥarāmī arḳada. eger bardıŋ érse yettiŋ. eger yettiŋ
3 érse yittiŋ. **beyt** *tiken penāhı-da çöl aġzıda arıp yatmaḳ* ♦
4 *raḥīl kéçe-si key ḫoş eger tirig ḳalsa* **ḥikāyet** deryā ḳırıġıda bir
5 pārsāḳa ḳaplan zaḫmı tégip turur érdi. néçe ḳatlanıp dārū ḳılsa edgü
6 bolmadı. müddet-ler rencūr érdi. velī şükr ḳılmaḳ birle mesrūr érdi ve
7 aytur érdi kim néçe me muṣībeti birle giriftār bolsam, bārī maʿṣiyeti birle
8 giriftār érmes mén. **şiʿr** *yār eger zār méni öltürür érse şekk-siz* ♦
9 *ādemī bolmaġa mén ḳadġu yésem ḳanım üçün* ♦ *ādem āzārlama ey yār bu ḳul yazuḳıdın* ♦
10 *bar āzārıŋ içide ġam ve yoḳ cānım üçün* **ḥikāyet** bir dervīş faḳīrlıḳ
11 żarūretide öz yārı-nıŋ bir yār pōstīni-ni oġurladı érse, ḥākim
12 éligini késmekke emr ḳıldı érse, kilīm ṣāḥibi ayttı kim mén köŋülni
13 ol kilīm-din késtim. sınma éligini késmegil dése, ḥākim ayttı. séniŋ

82 [41b]

1 şefāʿatıŋ birle şerʿ ḥaḳḳını riʿāyet ḳılmasam, şenāʿat bolġay. dervīş
2 ayttı. ey melik kim vaḳf mālıdın oġurlasa, ḳaṭʿ lāzım bolmas. néçük
3 kim dervīş-ler mālı muḥtāc-larḳa vaḳf bolur. anda kédin ḥākim anıŋ
4 ḳaṭʿıdın köŋlini ḳaṭʿ étti taḳı ayttı kim cihān saŋa tar mu boldı
5 érdi kim munuŋ-dék yār éwidin némerse oġurlar sén. aytur. ey
6 ḫudāvend bu meṡelni éşitkil. dōst-lar évin süpürgil taḳı dōst
7 düşmen yüzige tükürgil kim aytmış-lar. **beyt** *ḳalsaŋan düşvārlıḳ*
8 *içre ʿaczḳa suma boyun* ♦ *düşmeniŋ-din soy terisin dōstlardın pōstın*
9 **ḥikāyet** bir pād-şāh zemāne-si zāhidleridin suvāl ḳıldı kim héç
10 méni ḫāṭırḳa kéltürüp yād ḳılur mu siz dép. zāhid aytur. belī
11 ḳaçan mevlī-ni unutsam, séni saġınur mén dép. **beyt**
12 *her yanġa barur kim-ni ḳatıdın ḳovar olsa* ♦ *kim-ni ḳorıyur bolsa kişige ḳoya bérmes*
13 **ḥikāyet** ṣāliḥ-lerde birisi bir pād-şāh-nı tüş kördi

83 [42a]

1 uşmaẖ içide yana bir pārsānı tamuġ içide. mūcibini sordılar érse,
2 ayttı-lar kim pād-şāh pārsāḳa muvāfaḳat ḳılmaḳ üçün behişt-ḳa bardı.
3 pārsā pād-şāh-ḳa mütābaʿat ḳılmaḳ üçün dūzaẖ-ḳa kirdi. **şiʿr**
4 *sén dalaḳ u mesīḥī vü murġ-ḳa ınanma* ♦ *aʿmāl-ı nikū* [...]*özüŋni berī ḳıl* ♦
5 *né ḥācet érür başḳa tatarī börk bu yolda* ♦ *dervīş-ṣıfat börüküŋ tatarī ḳıl*
6 **ḥikāyet** dervīşī ser ü pāy bürehne ulaġ ʿulūfe-siz kūfe-din çıḳıp ḥicāz
7 ḳāfile-sige ḳatılıp kaʿbe ṭarafıge kirip bizge refīḳ bolup ʿaşḳ
8 u maḥabbet bile sefer miḥnetige baḳmadı. pelāsını égnige alıp ẖırāmlayu yüriyürde
9 bu beyt-ni aytur érdi. **beyt** *aṭ üze süvār émes mén* ♦ *téfege*
10 *me bāz émes mén* ♦ *néçe ʿizzetim yoḳ érse kişi-ge me ẖᵛār émes mén* ♦
11 *ne ġamum dīnār* [u] *derem-de ne baẖīl* [l]*ıḳ ve kerem-de* ♦ *kişi-lerge ḥall-i ceremde ṭamaʿ içre zār*
12 *émes mén* ♦ anda kédin ḳadem urup yolġa kirdi érse, bir
13 tüvān-ger bu dervīş-ke aytur. āsān-lıḳ bile barsaŋ esen ḳalġay sén.

84 [42b]

1 yoḳ érse, düşvārlıḳ birle ölgey sén. anıŋ yād-engīz sözidin dervīş
2 köŋlige ot yaḳılıp közidin su aḳıp topraḳ üze pele başladı.
3 ḳaçan ḳāfile naẖle-i maḥmūdiyye-ḳa yetti érse, bay-ḳa āġır aġrıġ kélip ayaḳ-dın tüşürdi.
4 sebük-rūḥ dervīş bay başıge kélip aytur. biziŋ düşvārlıḳımız
5 -nı ölümge atmadı. séniŋ āsān-lıḳıŋ ma ölüm-din élig tutmadı. **şiʿr**
6 *iglig başıda taŋġa tegi yıġladı her er* ♦ *taŋ bilesi ol öldi taḳı ölmedi iglig*
7 **şiʿr** *yaẖşı aṭ yol üze telim ḳalıp* ♦ *yaman éşek éviŋe yetmişi bar* ♦
8 *aġrıġ érge ḳarġanıŋ gūrde** ♦ *oluba*[n] *ten-dürüst yetmişi bar* **ḥikāyet**
9 vaḳtī pād-şāhī bir pārsānı évige mihmān-lıḳ üçün ṭaleb ḳıldı
10 érse, pārsā némerse telim yép semirip turur érdi. özi birle fikr ḳılıp
11 ayttı kim eger bu hey'āt üze barsam, pād-şāh iʿtiḳādı méndin éksügey.
12 maṣlaḥat ol turur kim dārūy-kār yép zāʿīf bolġanda kédin barsam,
13 dép tiledi. yaraġ-sız dārū yédi érse, yarsamlıġ kişi dék ölüp

* Kü. *yérde*

85 [43a]

yérge tüşti. **şiʿr** *kimni kim türme teg déseŋ yek-laḫt ol soġan tég çıḳar yime ḳat ḳat ♦ pārsānıŋ teveccühi maḫlūḳ bulsa bulmas muta'ādīni bat bat* **ḥikāyet** yūnān yérinde bir kārvān-nı urġuçı-lar ġāret ḳıldılar érse, bāzer-gān-lar néçe yıġılıp yıġladı-lar taḳı ḫudāy-ı ekberni yād ḳılıp peyġām-berni şefīʿ kéltürdiler. asıġ ḳılmadı. **beyt** *yaġı kim yıġılıp basar kārvān ♦ éşitmes néçe yıġlasalar revān ♦* bir ḥakīm ol kārvān-da bar érdi. ayttı-lar. héç bolġay-mu kim ḥikmet leṭāfeti birle bir némerseni biziŋ mālımızdın bulardın ala bérseŋ. ḥakīm ayttı. kişi-din néçe küç tégse, ḳatıġ témürge çöküç urmaḳı ʿaḳl nişānıdın érmes. **şiʿr** *zeng yégen témürge ṣayḳal-çı ♦ néçe köp ṣayḳal ursa kéter-mes ♦ vaʿẓ ötmes ḳatıġ köŋülge héç ♦ taş içige témür ḳazuḳ kirmes* **beyt** *şikeste-lerni saʿādet zemānıda sorġıl ♦ alar maḥabbeti miḥnet bile belānı séver ♦ eger ḳoluŋdaġı tānekni ḳuluŋ tilese bér ♦*

86 [43b]

yoḳ érse ẓālim alıban soŋınça séni ḳovar **ḥikāyet** şeyḫ aytur raḥmetu'l-lahi ʿaleyhi. yigit-lik ʿahdıda şeyḫim méni semāʿ-dın néçe menʿ ḳılsa, heves ṭālib bolup şebāb ġālib kélip semāʿ-ḳa şitāb ḳılur érdim. ḳaçan şeyḫim naṣīḥatı-nı yād ḳılsa érdim, bu beyt-ni oḳur érdim. **beyt** *ḳāżī biziŋ birle bolsa élgini silke bérür ♦ muḥtesib içse çaġır ösrük-ni me uġa bérür ♦* bir kéçe bir cemʿiyyet-ḳa kéçişim boldı kim bir şemʿ yaḳıp olturmış érdiler ve bir muṭrib kéltürmiş érdiler kim ṣıfatı bu yaŋlıġ érdi. **beyt** *cān-nıŋ tamarın pāre ḳılur perde-si sāzı ♦ ig içre muḫālif ünidin ṣavt-ı hicāzī ♦* ḥāṣıl anıŋ üni kerāmetidin cemʿ-niŋ tutup ayaḳdın tüşkeli yétip ayaḳ-nıŋ barmaḳ-ḳa imkānı yoḳ üçün élig barmaḳını ḳulaḳımızdın çıḳarduḳ. **beyt** *ol kün turdı érse ol ber-baṭṭ serābı ♦ zārī-lıḳ birle ayttuḳ ey ḫudāy ♦ boġ munuŋ boġzını ḳılmasun naʿr ♦*

87 [44a]

yā ḳulaḳımıznı bat ḳılġıl saġır ♦ *fīʾl-cümle aṣḥāb ẖāṭırı üçün ol* kéçe-ni miŋ muŋ birle taḳı yüz mücāhede birle kündüzge yétkürdük. **şiʿr** *né bī-vaḳt ün köterdi ol müʾeẕẕin* ♦ *kéçe-din bilmes ol néçe kéçti* ♦ *velī tün-nüŋ uzun-lıḳın maŋa sor* ♦ *taŋ atġunça közüm-din uyḳu ḳaçtı* ♦ ḳaçan taŋ attı érse, tilim birle telim şükr étip taḳı bir néçe dīnārnı başım-daḳı destār birle muġannī-ḳa bérdim érse, bu maʿnī-ni aṣḥāb méndin ʿacāyib körüp birisi ḳalmadı. barısı maŋa melāmet ḳıldı-lar kim mübārek başıŋdaḳı destārnı bu ḳuvvet-siz muṭrib-ḳa néçük bérdiŋ. **şiʿr** *perde bozġuçı bī-ṣafā muṭrib* ♦ *maşrıḳ ünidin ārzūlar maġrib* ♦ *naġme-sin kim éşitse bir nevbet* ♦ *semʿidin barmas özge ol zaḥmet* ♦ *ḳaçar āvāzıdın vuḥūş u ṭuyūr* ♦ *ḳılur āvāre séndin él nefūr* ♦ mén ayttım. taʿarruż tilin méndin yıġıŋ-lar kim bu şaẖṣ-nıŋ kerāmeti maŋa ẓāhir boldı. aytur. maŋa ma ẓāhir ḳıl

88 [44b]

kim bileyin taḳı saŋa mütābaʿat ḳılayın. yana anıŋ birle me mübāyenet ḳılayın. ayttım. ol büzürg şeyẖim méni hemīşe semāʿ terkige taḥrīṣ ḳılur érdi. ammā mén özümni ol maʿnī-din néçe me cidd ü cehd ḳılıp taẖlīṣ ḳıla bilmes érdim. émdi kim ṭāliʿ müsāʿadet-{t}i birle bu muṭrib muṣāḥabeti-ge müşerref boldum érse, andaġ tevbe ḳıldım kim ʿömr baḳıyye-side semāʿ meclisige ḥāżır bolmaġay mén. **şiʿr** *né ẖoş yaḳar şeker-érin bolsa ẖōş-āvāz* ♦ *né naġme kim ol ḳılsa müferriḥ taḳı dem-sāz* ♦ *bu perde uşşāḳ ḥissini* [u]*rmadı* ♦ *mekrūh niʿam çehre-sindin meze bérmez* **ḥikāyet** luḳmān ḥakīm-ḏin suvāl ḳılḏılar kim edebni kim-din örgendiŋ. ayttı. bī-edeb-lerdin néçük kim anlar efʿālı zişt körünçidin ẖilāfıça iş ḳılsam, ẖūb körünür érdi. **şiʿr** *oyun yolun éşitse bir ḥarfī* ♦ *alur bir pend anıŋdın ʿaḳl édisi* ♦ *eger miŋ pend cāhil-niŋ yüzige* ♦ *aytsaŋ köŋlide bolmas birisi* ♦ **ḥikāyet** bir ṣūfī her künde on bātman taʿām yép kéçe taŋ atġunça

89 [45a]

nemāz taḳı ẕikr birle uyaġ turur érdi. bir ʿāzīz bu maʿnī-ni éşitip aytmış kim künde yarım étmek yép taŋ-ḳa tegi uyuḳlasa, ẖoş-raḳ bolġay érdi. **beyt** *içni tutsaŋ ṭaʿām-dın ẖālī* ♦ *tuşḳusı anda maʿrifet nūrı* ♦ *yıraḳ érmes köŋül éwi an-çün* ♦ *terre bolur ṭaʿām ile nūrı* **ḥikāyet** bir dervīş bir nişān-gār-ı bed-rūzgār dervīş-ler […] kirip perverd-gār u tevfīḳi birle tevbe ḳıldı. anlar aẖlāḳı-nıŋ yamanı birle munuŋ efʿālı-nıŋ yamanı yaẖşı-lıḳ-ḳa mübeddel boldı. velī ṭāʿin-ler tili burunḳı dék uzun érdi. **beyt** *niyāz u tevbe bile téŋri-niŋ ʿaẕābındın* ♦ *ẖalāṣ bolsa bolur bulumas kişi tilidin* ♦ él tili-niŋ açıġıġa taḥammül ḳılmadı. ṭarīḳat uluġıge ḥikāyet kéltürdi érse, şeyẖ anıŋ ḥikāyetin éşitip ayttı. şükr ḳılġıl kim anlar ayġanıdın eḏgürek turur sén. **şiʿr** *néçe-ge tegrü bu aʿdā vu ḥasūd* ♦ *mén bī-çāre cefāsıge* [e]*yler* ♦ *ḳaṣd ile*

90 [45b]

birisi ḳanım [……] *séni él dése yaman* ♦ *ẖoş* […...] ♦ méniŋ ḥaḳḳım-da barçanıŋ ḥüsn-i ānı kemāl üze turur. ammā mén ʿayn-ı noḳṣān içide turur mén. **beyt** *eger* [ayġanım-nı] *tükel ḳılsadım* ♦ *tözi bulġay érdim né kim ḳolsadım* **şiʿr** ***innī lamustetirun min ʿaynī cīrānī vāllahu yaʿlemu esrārī ve iʿlānī*** **beyt** *baġlıġ ḳapuġuŋ kişi yüzige* ♦ *kim bolmasa ʿaybuŋ āşkārā* ♦ *baġlama açuḳ turur ol éşik* ♦ *ʿallām-ı ġuyūb-ḳa hem-ārā* **ḥikāyet** şeyẖ aytur raḥmetu'l-lahi. bir büzürg ẖidmetide gile ḳıldım kim fülān méniŋ [……] [tanuḳ-luḳ] bérip turur. şeyẖ aytur. sén ānı ṣalāḥ birle [……] [beyt] [……] *bolsa*[n]*gan bed-sigāl* ♦ *séniŋ noḳṣānıge héç bulmas mecāl* ♦ *eger müstaḳīm olsa ber-baṯṯ üni* ♦ [……] **ḥikāyet** meşāyiẖ-lerde birige suvāl ḳıldılar kim ṣūfī bes ḥaḳīḳī ne ol. aydı kim

91 [46a]

burunḳı ʿahd[d]e gürūhī bar érdi anlardın kim bāṭın-ları cemʿ érdi ve ẓāhirleri perīşān. ammā bu zemān cemʿī bar kim ẓāhirleri yek-sān turur ve bāṭın-ları perīşān [turur]. **şiʿr** *eger bir zemān barsa séndin bu ḫāṭır ♦ bir az yérge ḫalvet-ḏe mālı ṣafāsın ♦ eger ṣıdḳ -ile tursaŋan cemʿ içinde ♦ köŋül ḥaḳḳ tile*[yü] *bulsa merd-i ḫudāsın* **ḥikāyet** şeyḫ aytur raḥmetu'l-lahi ʿaleyhi. vaḳtī ḥicāz ḳāfile-sige ḳatılıp kéçe bolġunça yürüp bir ḫoş menzilde nüzūl ḳılduḳ. bir şūrīde ol ṭarīḳde bizge refīḳ érdi. nā-gāh seḥer vaḳtıda bir naʿre urdı taḳı otaġ tegresideki ayaġḳa terkinip ḫalḳ-nı uyaġ tuttı. ḳaçan taŋ yarudı érse, ḥālıdın suvāl ḳılıp sordı-lar érse aytur kim kördüm kim sanduvāç-lar yıġaç [üstide] sayrayu tururlar ve bülbül-ler [……] [kéyik-ler] taġda ve sülgün-ler bīşe-de. bes endīşe ḳıldım kim bu cān-verler ādemiyyet derece-sidin [éksük] [……] [ādemī]

92 [46b]

-lerdin artuḳ étip uyaġ tursalar ve mén ġaflet birle uyḳuḳa barsam, ādemiyyet mürüvvetidin yıraḳ bolġay. **şiʿr** *tün ḳuşı sayradı seḥerde zār ♦ bardı méndin ḳarār u ṭāḳat u hūş ♦ bir muḫliṣ semāʿıge méndin ♦ éşitilmiş meger nefīr ü ḫurūş ♦ émdi bir ḳuş-nuŋ üni mü séni ♦ ḳıldı mundaġ uḳuş-sız ve medhūş ♦ ayttım ey dōst ādemī-lıḳ émes ♦ ḳuş s̱enā küçi bulsa mén ḫāmūş* **ḥikāyet** şeyḫ aytur raḥmetu'l-lahi. ḥicāz seferide pür-fer ṣāḥib -dil kişi-ler birle refīḳ érdim. anlar ol ṭarīḳde bir zemān zemzeme ḳılur -lar érdi. anıŋ-dék kim aḳarġan saḳal-lar ol ẕevḳ-dār ḳaṣ-ḳa kirip yürigeli éwer érdi-ler ve bizler ara bir ḳuruġ zāhid bar érdi kim bāṭınında ʿaşḳ ẕevḳidin ẕerre yoḳ érdi. ḳıble-ḳa yanmas-dın burun benū hilāl ḳabīle-sige yettük érse, nā-gāh bir bār-gāh-dın ʿarab peçe çıḳıp anıŋ-dék cūdī ḳıldı kim ḳuş-lardın ḫūş barıp

93 [47a]

uçmaḳdın ḳapıştı-lar. téfeler raḳṣ-ḳa kirip tepelerindeki kişi-ni yérge kemişti-ler. zāhid téfesini kördüm kim zāhidni yérge çalıp tıfarlar birle tepeler -de raḳṣ ḳılu yorur érd[i]. ayttım. ey şeyẖ bu ẕevḳ téfege es̱er ḳılıp saŋa ḳılmas. **beyt** *téfelerde bar olsa sūz u ṭarab ♦ yoḳ ol sénde érmes sén insān-neseb* **şiʿr** ***ve ʿinde hubūbi'l-nāşirāti ʿale'l-ḥimā ♦ ve bimeyli ġuṣūn el-bāni lā el-ḥacere eṣ-ṣaldi*** **şiʿr** *ḳamuġ neŋlerde ẕikridin ẖurūş ol ♦ anıŋ ʿaşḳıda ʿālem ẖırḳa-pūş ol ♦ gülige yalġuzun bülbül mü sayrar ♦ mübāhī sübḥa-sı birle tikenler* **ḥikāyet** pād-şāhī-niŋ ʿömri āẖirḳa yétkende vaṣiyyet étti kim mén dünyādın kéçkendin soŋ taŋ bilesi érte kim ḳalʿa-dın ḥiṣārḳa kirse şöhret üze şehr pād-şāh-lıḳını aŋa muḳarrer ḳılıŋ-lar dédi. ittifāḳā bir gedāy kirip kéldi érse, ümerā anı pād-şāh -lıḳ taẖtıge āşurdı-lar. müddetī kéçmedi kim ümerānıŋ baʿżı-sı gedāy birle buġż peyda ḳılıp tégiş-lig kişi-lerde birisi birle mütābaʿat taḳı mübālaġat

94 [47b]*

ḳılıp munuŋ birle uruş-ḳa turuştı-lar érse, mülk-nüŋ baʿżı-sı munuŋ taṣarrufıdın çıḳtı. dervīş bu iş-din turş bolup mülk elimge kirmes-din burun çıḳtı dép ẖaste bolġanda dervīş-lik vaḳtıdaḳı bir dōstı munuŋ mertebe-sini éşitip tehniyet ḳıla kéldi kim mevlī tebārek ü teʿālī miḥnet tikenidin devlet gülini çıḳarıp yana faḳr rencidin ḳutḳarıp sulṭān küncige tégürdi taḳı memleket saŋa bildürdi dése, dervīş aytur. ey yār tehniyet ḳılmaġıl. bu iş-ni taʿziyet-din özge bilmegil. andaġ kim ol çaġda bir nān ḳadġusın yéyür érdim. émdi cihān ḳadġusın yéyü turur mén. **beyt** *bu dünyālikdin artuḳ-raḳ belā yoḳ ♦ köŋül renci turur bar érse yā yoḳ* **şiʿr** *sén ʿanāsız ġınā ṭaleb ḳılsaŋ ♦ ol ḳanāʿat turur eger bilseŋ ♦ kim saʿādet turur büzürg demini ♦ yoḳ anıŋ içre* ***fiyye vevehebenī*** *♦ tolsa münʿim étek ile altun ♦ yétmes ol faḳr ṣabrıge bir kün ♦ ʿulemādın telim éşittim anı ♦* ṣabr dervīş

* Sk. *eger bulmasa dünyā ẖaste-lıḳ bar ♦ eger bulsa köŋül-ler mihride tar*

95 [48a]

ḳıldı érse, nefs bu ḳūt-lar birle ḳuvvet-lenip ġālib boldı ve rūḥ fütūḥı iḥẓāẓ-ḳa tüşüp maġlūb boldı. néçük kim ḥakīm-ler aytmış-lar. körklüg -ler zülfi uḳuş ḳuşı-nıŋ bāġı turur ve köŋül māhī-si-niŋ āġı turur. **beyt** *séniŋ işiŋ-de yétürdüm dil ü dīn dāniş-ile mén* ♦ *mén uḳuş-luġ ḳuş érür mén velī sén dām-ı belā sén* ♦ fī’l-cümle şeyḫ-niŋ ẓāhir ḥālı cemʿ boldı érse, bāṭın ʿālemi perīşān boldı. **beyt** *kérek olsun büzürg ü şeyḫ ü mürīd* ♦ *yā sülūki ṣabīḥ ü pāk cenāb* ♦ *bu denī dünyānıŋ maḥabbeti-ge* ♦ *ḳoṣsa élnür ʿasel-ḳa ricl-i zübāb* ♦ anda kédin melik zāhidni köre kéldi érse, kördi kim zāhid hey’ātı tāze bolup köŋli feraḥ bile tolup körklüg ṭāvus dék ḳul yelpigüç birle başın-da turup yélpiyür taḳı āy yüzlüg kenīzek ayaḳın basıp alḳıyur. melik zāhidni bu ḥāl üze körüp saḳunup aytur. mén dünyāda bu éki ṭāyife-ni séver mén ʿulemā taḳı ʿurefānı.

96 [48b]

andaġ kim ʿulemā enbiyā ornıda tururlar ve ʿurefā evliyā maḳāmıda. bir dānā ḥakīm sulṭān-nıŋ bu sözini éşitip aytur. ey ḫudāvend ʿulemāḳā dāyim teşrīf ḳılġıl kim bī-teşvīş ʿilmni ziyāde ḳılsun-lar ve zāhidlerḳa némerse bérmegil kim zāhidlıḳ-ḳa s̱ābit tursun-lar. **beyt** *kim-nüŋ sülūki yaḫşı ve sırrı édi bile* ♦ *bolsa ʿaṣā vu ḫırḳa-sız oḳ şeyḫ ü zāhid ol* ♦ *körklüg ḳulaḳı boynı ve dil-dār erneki* ♦ *ḫātem taḳı gīne-siz oḳ ḫūb u şāhid ol* **ḥikāyet** melikī-ge mühimmī utru kélgende neẕr ḳıldı kim eger ḫudāy-ı cihān bu mühimm-ni kifāyet ḳılsa, muʿaẓẓam emvālım-dın meblaġī-ni müstaḥiḳḳ-lerġa bérgey mén dép. ḳaçan ol mühimm-ni édi kerem birle kifāyet ḳıldı érse, ol meblaġnı bir ḫād̠imi-ġa bérdi kim zāhidler -ḳa taḳı ḫudāy-nıŋ ṣāliḥ ḳul-ları-ḳa ḳısmet ḳılġıl. müddetī ḫādim bu mālnı alıp kün uzun yürüdi taḳı kéçe yana alıp kéldi. melik sordı kim né ḳıldıŋ. aytur. ey melik él-de zāhid tapmadım. melik aytur. bu né

97 [49a]

söz bolur. mén bilürüm bu élde tört yüz zāhid bar. ẖādim ayttı. melik ol kim zāhid turur séniŋ mālıŋnı ḳabūl ḳılmas taḳı séniŋ mālıŋnı alġan kişi zāhid érmes. melik aytur. néçe kim méniŋ bu ṭāyife ḥaḳḳıda iʿtiḳādım bolsa, bu şūẖ-nuŋ ança aḥḳādı bar. ammā munuŋ ṭarafıda turur. **beyt** *zāhid kim alur derem yā dīnār ♦ sat ānı adın-ḳa bul ẖarīdār ♦* [**ḥikāyet**] ʿulemādın birige suvāl ḳıldılar kim vaḳf-ı étmek ḥarām mu turur yā ḥelāl. ayttı. eger ẖāṭır cemʿiyyeti yā ʿibādet ferāġatı üçün bolsa ḥelāl. eger ʿibādet taḳı zehādet étmek üçün bolsa ẖarām. **beyt** *étmek ʿibādet étmek üçün kesb ḳıldılar ♦ āzāde-ler nā-pervā ʿibādet ü ṭaʿām üçün* **ḥikāyet** bir ʿārif şeyẖ ẖidmetide gile ḳılıp aytur kim ẖalḳ méni körgeli köp kélürler. ol sebeb-din méniŋ vaḳtım-da tereddüd taḳı teşvīş peydā bolur. şeyẖ aytur. baylardın némerse tevaḳḳuʿ ḳılġıl ve dervīş-ler

98 [49b]

-ge ḳarż bérgil. anda kédin séndin ḳaçarlar. **beyt**

sāyil islām çerigi-niŋ uluġı bolsa ♦ ḳaçḳusı-dur ṭamaʿ ẖavfıda ol vīrūḳa tegi

ḥikāyet bir faḳīh atasıge ayttı kim mütekellim-ler sözide sözi yoḳ üçün köŋülge es̱er ḳılmas. néçük kim ʿamel-leri ʿilm-lerige muvāfıḳ érmes ve güftārları girdārlarıġa mutābıḳ érmes. **beyt**

dünyā terkin kişige ayturlar ♦ sözleridin né işke ḳayturlar ♦

ʿālimüŋ ḳavlı boldısa boldı ♦ ʿilm büstānı-nıŋ güli soldı ♦

ḳavlını özi tutmasa ʿālim ♦ ötmes ol vaʿẓı özgege sālim

beyt *ten bérür olsa ʿālim bī-pāk u kām-rān ♦ özi yitürse yolını başlar mu kārvan ♦* atası aytur. ey oġul mücerred ẖayāl bāṭıl birle ʿulemānı ḍalālet-ḳa mensūb ḳılıp ʿālim-i maʿṣūm ṭalebide ʿilm fāyide-sidin maḥrūm ḳalmaḳ ol nā-bīnā ḥikāyeti-ġa oẖşar kim lāy-ġa tüşüp feryād ḳılur érmiş kim ey

99 [50a]

1 müselmān-lar çerāġ kéltürüŋ-ler kim mén bu vaḥal-dın çıḳayın. bir
2 ḫatun anıŋ cuvābıda aytmış kim sén çerāġ-nı körmes sén
3 çerāġ bilen né-ni körgey sén taḳı vaʿẓ meclisi ʿaṭṭār külbe-sige oḫşar.
4 naḳdī bérmegünçe beżāʿatī almas sén. irādetī étmegünçe saʿādetġa
5 tégmes sén. **beyt** *cān ile tıŋla ʿālimüŋ ḳavlın ♦ néçe bolmasa*
6 *ḳavlıge girdār ♦ bāṭıl ol müddeʿī-niŋ ayġanı ♦ ḫufte-ni*
7 *ḫufte mü ḳılur bīdār ♦ ér kérek kim ḳulaḳıge alsa ♦ vaʿẓ eger*
8 *aysa ādemīḳa cidār* **dāsitān-ı manẓūm** *bir ṣūfī kéldi medrese-ge ḫān-ḳāh-dın ♦*
9 *sındurdı ṣoḥbet ehli rüsūm u ṭarīḳini ♦ ayttım né farḳ ʿālim ü ʿābidni aytġıl ♦*
10 *kim sén özürdüŋ ol feyyih-din bu ferīḳni ♦ ṣūfī çıḳarur öz kilīmi-ni mevc-din ♦*
11 *bu cehd birle ḳutḳarur āḫir ġarīḳ-ni* **ḥikāyet** bir kimerse
12 yol üstün ayaḳları üstüni ésrüklük-din süst bolup
13 yatıp turur érdi kim bir zāhidniŋ ol yoldın kéçişi boldı.

100 [50b]

1 bu ésrükke ser-zeniş ḳılıp taġayyür üze naẓar ḳıldı érse, yigit başını
2 köterip faṣīḥ til birle aytur. ***ve iḏa murru billaġvi murru kirāmen.***
3 ***iḏa ra'eyte es̱īmen kün sātiren ve ḥalīmen yā men*** [***yehīcu ḳalbī kün leys̱en ve***] ***kerīmen***
beyt
4 *ewürme yüz ʿāṣī-din ey ʿābid ♦ maŋa sén merḥamet birle naẓar ḳıl ♦*
5 *néçe me mén yaman bolsam bu yolda ♦ sén āḫir yaḫşı-lıḳ birle güẕer ḳıl*
6 **ḥikāyet** bir semāʿat bī-bāk nā-pāk-lardın bir dervīş-ni
7 āzārlatı-lar érse, ḏervīş bī-ṣabrlıḳıdın ṭarīḳat pīrige anlar
8 -dın şikāyet ḳıldı érse, şeyḫ ayttı. ey oġul dervīş-lik
9 ḫırḳa-sı ol kişi-ge mubāḥ turur kim renc-keş-lik taḳı taḥammül-ni
10 ḫırḳa ḳılsa. yoḳ érse, ḥarām turur. néçük kim ṣūfī-lıḳ-nı ṣāfī-lıḳ
11 -dın alıp-turlar. ol mertebe terk ü teslīm turur. yaʿnī öz murādını terk
12 étmek néçe me kim müvecceh bolsa, yana bir kişi murādıge teslīm ḳılma néçe me kim
munça bolmasa.
13 [**beyt**] *minnet-i belā yér mü furāt suyı taş atmaḳ-ile* [♦] *yā ḫaste mü bolur*

101 [51a]

kişi-din ehl-i ṣafā beyt *kişi-niŋ rencige taḥammül ḳıl* ♦
ʿafv ile bolu sén kīne-din pāk ♦ *ey per-āver cihān soŋı ẖāk ol* ♦
ẖāk bolmas-da başta bolġıl ẖāk dāsitān-ı manẓūm
bu ḥikāyet-ni bilgil ey ṣarrāf ♦ *ʿalem ü perde ara tüşti ẖilāf* ♦
ʿālem içre seyāḥatını ʿalem ♦ *dehr élidin hezār maḥabbet ü ġam* ♦
körmiş saḳınıp ḳılurdı ʿitāb ♦ *perde-ḳa émgekin ḳılurdı ḥesāb* ♦
ayttı hiz-hüner melik-ke ẖidmet-kār ♦ *kéçe kündüz mülāzım u der-kār* ♦
sén sefer miḥnetin kötürmediŋ ♦ *héç bāġ ve teŋizde turmadıŋ* ♦
ne yazılarda yürüdüŋ ne ḥiṣār ♦ *ornamadı teniŋ-ge gerd ü ġubār* ♦
mén yürür mén hemīşe ser-gerdān ♦ *dehr derdinde ʿāciz ü ḥayrān* ♦
sén şeker-leb gīzler bile sén ♦ *hem gül-endām ḳızlar bile sén* ♦
bes méniŋ ẖidmetim érür yoḳraḳ ♦ *ḳurbetiŋ nége méndin artuḳraḳ* ♦
ayttı sén başnı kökde tuta sén ♦ *öz ḥaddıŋda turmayın öte sén* ♦

102 [51b]

maʿnī-siz kim başını yüksetse ♦ *ʿaceb érmes felek ḳolı atsa*
ḥikāyet bir büzürg-din iẖvān-ı ṣafā sīretini suvāl ḳıldılar
érse, ayttı kim eḳallı bu érdi kim yārān-lar murādını öz murādıge
ozrur érdi ve taḳdīm ḳılur érdi-ler. yana ḥakīm-ler ḥükmi bu maʿnī
-ḳa müʼeyyid turur kim aytmış-lar. ḳarındaş taḳı ḳadaş kim öz āsāyişidin
özgeni tilemes. ḳarındaş taḳı ḳadaş érmes. beyt
éwse refīḳ yolda séniŋ yoldaşıŋ émes ♦ *baġlama sén köŋül aŋa kim ḳoldaşıŋ*
beyt *bolmadısa aḳribāda raḥmet ü taḳvī* ♦ *ḳaṭʿ-i raḥm edgü*
kim meveddet ḳurbı ♦ bir müddeʿī méniŋ bu ḳavlum-ḳa iʿtirāż
ḳılıp aytur kim ḳurʼān ẕīʼl-ḳurbī muvāṣalatı-ḳa emr ḳılıp turur taḳı ḳaṭʿiyyet
-din nehy ḳılıp turur. séniŋ ḳavluŋ aŋa mütenāḳıż turur. ayttım.
bil muvāfıḳ turur. néçük kim aytıp turur. *ve in cāhedāke ʿalī en tuşrike*
bī mā leyse leke bihi ʿilmun felā tuṭiʿhumā ve ṣāḥibhumā fīʼd-dünyā maʿrūfen beyt

103 [52a]

telim ḳadaş ki ol ziştt ü vefānı bulsa ♦ fedā kim érse kim ol ḫūb u āşinā bolsa ♦
naẓm *bir pīrī laṭīf ṭabʿ u ẕükā ♦ ḳızını bérdi bir ötükçi-ge ♦*
raḥm-sız ér bu ḳız erinini ♦ ısırıp kū aḳıttı ḳanını ♦
atası taŋlası anı kördi ♦ mūcibini küḏegüdin sordı ♦
ayttı ey zişt uş-bu ne tiş ol ♦ érini kön mü bu ne iş ol ♦
ẕevḳ üçün ayttım émdi bu aḳvāl ♦ ***cidde min el-hezl*** *ḳop ḳılma cidāl ♦*
ḳayu tende otursa kör söz ḫū ♦ kétmes ol ölmegünçe anı ḳo
ḥikāyet bir bay faḳīh-niŋ körk[-süz] ḳızı bar érdi.
uluġ bolup ḫatun-lar maḳāmıge yétip turur érdi. ammā ança
māl birle kişi anıŋ muvāṣalatı birle meyl ḳılmas érdi. **beyt**
körgil ey dōst aṭlas u dībā ♦ körk-süz égnige kélmedi zībā ♦
ʿāḳıbet bu kör[k]süzni bir közsüzge bérdi-ler. éşitildi kim
ol tārīḫ-de serāndīb-din bir ṭabīb kélip ḳaraġular közige ʿilāc

104 [52b]

ḳılur dép. bu ḳıznıŋ atasıġa ayttı-lar kim küḏegüŋ-nüŋ
közini né üçün ʿilāc ḳıldurmas sén. ayttı kim ḳorḳar mén. bu közler
ʿilāc birle körer bolsa, ḳızımnı nā-gāh ṭalāḳ ḳılġay. [**beyt**]
ayttı maŋa biregü turup ser-ḫoşraḳ ♦ körksüz tişi-niŋ éri ḳaraġu ḫōşraḳ
ḥikāyet bir pād-şāh dervīş-lerge ḥaḳāret közi birle
naẓar ḳılur érdi. anlarda birisi ferāset nūrı birle aŋlap ayttı.
ey melik sén ceyş birle bizdin artuḳ érseŋ, biz ʿaşḳ birle
séndin artuḳ turur miz taḳı ölmekde ber-ā-ber taḳı ḳıyāmet-de
ḫoşraḳ. **beyt** *kérek dünyānı tutġan pād-şāh ol ♦ yā dervīş*
faḳrda ve ḫᵛār ol ♦ uş-al ḥālet-de cānıŋnı alurlar[*] *♦*
kefen-din özge mālıŋnı alurlar ♦ soŋı pedrūd éter mén memleket-din ♦
hem-ān faḳr eḏgü andaġ salṭanat-dın ♦ dervīş-niŋ ẓāhir nişānı
muḥibbī maḫlūḳ ve tonı irig ve nefsi ölüg ve köŋli tirig. **beyt**

[*] Mş. *olurlar*

105 [53a]

ḳaçan kim olturur olsa maḥall-i daʿvī-de ♦ uruşḳa ḳoysa eger ṭabʿıge ḫilāf étse ♦
eger bulunsa cebeldin ḳavī muʿaẓẓam taş ♦ bolur mu ʿārif anıŋ yolıdın ḳopup kétse ♦
faḳr ferīḳi-niŋ ṭarīḳi ẕikr turur taḳı şükr-i ḫidmet bile ṭāʿat éter. ḳanāʿat tevḥīd tevekkül ve teslīm ü taḥammül kim kim bu ṣıfat-lar birle mevṣūf bolsa, dervīş-i ḥaḳiḳī ol turur néçe me dekle tānā ma keyse. ammā ḳayu herze-gūy bī-nemāz hevī-perest heves-bāz kim kündüzni kéçe-ge yetürse, şehvet üze ve kéçe-ni kündüzge ula[yu] ġaflet üze ne kim aġzıġa kélse yése, ne kim tili-ge kélse dése, zindīḳ turur taḳı fāṣıḳ néçe me ḥarīr ü ʿabā keyse. **naẓm**
kördüm çemen içre tāze gül-ler ♦ otlar bile térkeşip tururlar ♦
ayttım né bolup ṣafā-sız otlar ♦ gül-ler ṣaffı ara oltururlar ♦
ot yıġlayu ayttı bizge bu rāz ♦ ṣoḥbet ḥaḳḳı-nı kerem unutmaz ♦
gül bolsa néçe ḥüsn çerāġı ♦ méni çıḳardı luṭf bāġı ♦
gülçe néçe bolmasa cemālım ♦ yoḳ érse elim-de ança mālım ♦

106 [53b]

līkin hem anıŋ ḳulı mén āḫir ♦ ḳul-luḳı bile köŋül müfāḫir ♦
ten bī-hüner olsa yā hüner-mend ♦ cān luṭfı ümīdi birle ḫursend ♦
ey cümle-ḳa raḥmetidin ümīd ♦ luṭfı ḳanı kim-ni ḳıldı nevmīd ♦
bu yolda néçe beżāʿatım yoḳ ♦ ser-māye-de héç ṭāʿatım yoḳ ♦
ol ḫōd ḳulı çāre-sini bilgey ♦ luṭf étse murādlar yetilgey ♦
taḥrīrḳa mālik ādemī zār ♦ bir ölse ḳılur ḳulını āzār ♦
ey ʿafv édisi raḥīm ü raḥman ♦ ḳıl her ḳuluŋa luṭf u iḥsān ♦
fażlıŋ bile yazuḳın kéçürgil ♦ luṭfuŋ bile ḳahr otın öçürgil ♦
ḳılġıl teni-ni tamuġ-dın āzād ♦ uçmaḫ bile cānını ḳılıp şād ♦
tut teŋri yolın mülk ḳıl iştāb ♦ her kaʿbe-ḳa tolmasa sibīcāb ♦
bu muʿtekif ol arıġ ḥaremde ♦ keskünçe bitigdeki cerem-de ♦
zemzem suyı birle yu teniŋni ♦ yusun nedem otı bāṭınıŋ-nı ♦
bed-baḫt kimerse bu ḳapuġ-dın ♦ iʿrāż ḳılıp kéter tamuġ-dın ♦

107 [54a]

ḥaḳḳā kim azın ḳapuġnı bulmas ♦ *yıġlar nedem içre héç külmes*
ḥikāyet bir ḥakīm-din suvāl ḳıldılar kim ādemī-ḳa saḫāvet mü
edgü turur yā şecāʿat mu. ayttı. kimde kim saḫāvet bolsa şecāʿat
-ḳa iḥtiyācı bolmas. **beyt** *cihānda ḳalmadı ḥātem velīk ḳaldı körüŋ*
cihān bile üze uluġ ātı kerem bile meşhūr ♦ *çıḳar māl zekātını kim üzüm tāki*
üze sanıça késilmiş cā bolur ol maʿmūr ♦ ***bāb-ı siyüm der-fażīlet-i***
ḳanāʿat - **ḥikāyet** ḥaleb bāzārı-nıŋ bezzāzlarıge bir némerse ṭaleb
ḳılġuçı pārsā aytur. eger sizlerde saḫāvet taḳı ḫayr bolsa, bizlerde ḳanāʿat
bile ṣabr bolsa, suvāl resmi cihāndın ḳopġay érdi. **beyt**
ey ḳanāʿat méni ġanī ḳılġıl ♦ *séndin özge cihānda niʿmet yoḳ* ♦
iḫtiyār étti ṣabrnı luḳmān ♦ *kimde kim ṣabr yoḳ ḥikmet yoḳ* **ḥikāyet**
mıṣr éli-niŋ éki emir-zādeleride birisi ʿilm örgendi. yana birisi
māl […] [yıġdı]. ʿilm édisi ʿallāme-i dehr boldı. o[l] māl ṣāḥibi ʿazīz-i mıṣr […]

108 [54b]

faḳīh-ḳa faḳīr dép ḥaḳāret üze naẓar ḳılıp aytur. ey birāder mén salṭanat
-ḳa tégdim sén taḳı meskenet-ḳa ḳaldıŋ. faḳīh ayttı. méniŋ üze ḫudāvend-i
cihān şükri üküşrek turur. néçük kim mén peyġam-ber mīrāṣını buldum sén
firʿavn bile hāmān-nıŋ. **beyt** *mén ol miskīn ḥammālı mén cihānda* ♦
kim ol bolur adaḳıŋ astında ♦ *yime çayan émes mén yā-ḫōd ārāy* ♦
teneffür ḳılsa méndin ḫalḳ barı ♦ *anıŋ-dék mūcib-i şükr oldı ḥālım* ♦
kişi āzārıge yoḳ-tur mecālım **ḥikāyet** dervīşī-ni éşittim
kim faḳr otıda köyer érdi taḳı anıŋ derdi cānıġa ḳoyar érdi. ol
taḥammül ḳılıp bu beyt-ni aytur érdi. **beyt** *ḳanāʿat étkü ḳuruġ étmek ve çapan tonġa* ♦
kim öz miḥnetim ve ezgü él minneti-din ♦ birevgü aŋa ayttı kim fülān kişi-niŋ
ṭabʿı kerīm turur ve keremi ʿamīm turur. saḫavet-ḳa bél baġlap
turur ve baḫīl-lıḳ ālnını dāġlap turur. eger séniŋ ṣūret-i ḥālıŋ
-dın bilse, ʿaceb érmes kim işiŋe tedbīr ḳılsa. aytur. dervīş

109 [55a]

1 -lik-de ölmek faḳrını özge kişi bilmekdin özgürek. **beyt**

2 *hem-ḫırḳa tégme edgü turur ṣabr küncidin ♦ kim ruḳʿa bitise ton üçün ol bed*
-sirişt-ḳa ♦

3 *barmaḳ tamuġ ʿuḳūbeti birle ber-ā-ber ol ♦ bī-gāne-ler delāleti birle behişt-ḳa*

4 **ḥikāyet** melikī ʿacem pād-şāh-larıdın bir ḥāẕıḳ ṭabīb-ni resūl

5 ʿaleyhi's-selām ḫidmetige ızu bérdi. müddetī turdı érse, héç kimerse

6 kélip ṭabīb-ḳa ʿilāc fermān-lamadı. ṭabīb resūl ḫidmetige kélip

7 şikāyet ḳıla başladı kim mén müddetī bu élde turur mén. héç kimerse

8 maŋa iltifāt ḳılmas. resūl ʿaleyhi's-selām aytur. bu ṭāyife-niŋ bir ṭarīḳa

9 -sı bar kim iştihāları ġālib bolmaġunça ṭaʿām yémes-ler. iştihāları

10 bāḳī érken-de ṭāʿam-dın élig tartarlar. ḥakīm ayttı. ṣıḥḥat sebebi

11 bu maʿnī turur. anda kédin ḳopup yér öpüp mürācaʿat ḳıldı. **beyt**

12 *söz ḥakīm ançada ḳılur bünyād ♦ hem ḳılur luḳme ol zemānda güşād ♦*

13 *kim sükūnetinde köp ḫalel tüşse ♦ étmekidin yéme yüzün tuşsa ♦*

110 [55b]

1 *lā-cerem yégeni teni-ge siŋer ♦ zaḥmeti ḳalmas tenide sıŋar*

2 **ḥikāyet** birevgü tevbe ḳılıp tevbe-sini yana sındurur érdi.

3 meşāyiḫ-lerdin birisi aŋa ayttı. meger nefsiŋni türlüg taʿām birle perveriş

4 ḳılur sén. oḫşar kim tevsen bolup turur kim zencīrni üze turur.

5 vālā nefs ḳaydı ḳıldın ma [i]nçkerek turur. **beyt**

6 *igitti biregü böri bala-sın ♦ ısırdı uluġ boldısa kāle-sin*

7 **ḥikāyet** ardeşīr bābeg bir ʿarab ḥakīm-din suvāl ḳıldı kim

8 né miḳdār ṭaʿām ādemī-ḳa bir künde kifāyet bolur. ayttı. yüz derem-niŋ.

9 ayttı. bu miḳdār ḳuvvet né miḳdār ḳūt bérgey. ayttı. ***ḥaẕ el-miḳdāru yaḥmiluke***

10 ***ve mā zāde ʿalī ẕelika fe'ente ḥāmiluhu*** **beyt** *yémek ḥayāt üçün kérek ve ẕikr ü*

11 *ḳurb üçün ♦ sén sanu sén ḥayāt érür ekl ü şürb üçün*

12 **ḥikāyet** éki dervīş biri biri birle muṣāḥib érdiler.

13 birisi éki künde bir nevbet ṭaʿām yéyür érdi yana birisi bir künde éki nevbet.

111 [56a]

nā-gāh bir él ḳırıġıda bularnı cāsūsluḳ töhmeti birle tutup bir éfge ḳoyup ḳapuġını eşürdiler. néçe kündin soŋ bularnıŋ arıġlıġı ẓāhir boldı érse, ḳapuġnı açıp baḳtı-lar. ḳavīsi ölüp turur żaʿīfi tirig ḳalıp turur. **beyt** *ṭabīʿat bolsa az yémek kişi-de ♦ ḳatıġlıḳ-ḳa yoluḳsa sehl bolġay ♦ velī kéŋlikde ten bérür kim olsa ♦ ḳatıġlıḳ birle tarlıḳ çaġda ölgey* **ḥikāyet** vāsıṭ élide faḳr vāsıṭa -sıdın dervīş-lerniŋ bir baḳḳāl-ġa bir néçe derem bérgüleri bolup turur érdi. bir kün baḳḳāl bu ʿadlını taḳāżā ḳılıp dervīş-ler -ge nā-sezā aytur érdi. bular taḥammül ḳılıp ṣabr ḳılıp turur érdiler kim bir ṣāḥib-dil bu maʿnī-ni körüp ayttı kim muḫtāl nefs-ni iştihā -sıdın menʿ ḳılmaḳ baḳḳāl cefāsıdın ḫoşraḳ érdi. **beyt**
odaçılar cefāsıdın ḥaḳḳā ♦ ṭamaʿ étmek ve şāh-dın iḥsān ♦
ét temennāsı-da öle turġıl ♦ bolma ḳaṣṣāb deyni-de ḥayrān

112 [56b]

[**ḥikāyet**] bir cüvān-merdniŋ tatar uruşıda cerāḥat-lıġ bolup turur érdi kim ayttı-lar. fülān kimerse-de nūş-dārū bar. ammā baḫīl turur. **beyt** *sufra-sıda bolsa kün-nüŋ ḳarżı étmek ornı-ḳa ♦ körmegey érdi kişi hergiz yaruḳ kün dünyāda ♦* cüvān-merd ayttı. nūş-dārū tilesem, bérgey yā bérmegey. eger bérse, asıġ ḳılġay yā ḳılmaġay. bārī baḫīl-din némerse tilemek naḳd-ı zehr turur mühlik. **beyt** *süfla-dın né kim tileseŋ minnet ol ♦ ten-ge rāḥat bolsa cānġa miḥnet ol ♦* yana ḥakīm-ler aytmış-lar. āb-ı ḥayāt şīşe-lerde bar. āb-ı rūy-ḳa satḳun almaġıl kim ʿillet birle ölmek minnet birle tirilmekdin edgürek. **beyt** *żabr şīrīn érür ḫoş-ḫūy elidin ♦ turş-rūy élgidin āçıġ bolur ḳand* **ḥikāyet** dāniş-mendī-niŋ némerse-si āz érdi ve me'ūneti köp. ḥākimī-niŋ ḫidmetige tevaḳḳuʿ ḳıla bardı érse, ʿale'l-fevr aŋa dirhem bérürge dirhem buldı.

113 [57a]

[**beyt**] *ʿazīz yār ḳatıge turş yüzün barma ♦ anıŋ ma ʿayşı münaġġaṣ bolur eger bilse ♦ ḳayu ma iş-ke barsaŋ açuḳ yaruḳ barġıl ♦ açuḳ kişi-ge töŋülmes né iş kim ḳılsa ♦* anda kédin niʿmeti-din bir némerse arturdı érse, ḥürmeti-din éksütti. müddetī-din soŋ meveddet-ni burunḳı ḳarār üze körmedi érse, aytur. **beyt** ***bi'se el-maṭāʿim ḥeyṣu eẕ-ẕullu*** [***yeksibuhā el-ḳıdru***] ***muntaṣibun ve el-ḳıdru maḥfūżun*** **beyt** *aztı ér suvāldın inʿām ♦ éksüdi āb-ı rūy u ʿırż temām ♦ bī-nevālıḳ-ḳa ṣabr ḳıl zinhār ♦ ser-zeniş ḳılmasun saŋa nemmām* **ḥikāyet** bir dervīş-ke żarūret tüşti érse, ayttı-lar. fülān kişi-niŋ ḳıyās-sız niʿmeti bar. eger séniŋ iḥtiyācıŋa vāḳıf bolsa, tevaḳḳuf ḳılmadın kifāyet ḳılġay. aytur. mén anı bilmes mén. biregü ayttı. mén saŋar esīr bolayın dép éligini tutup tüvān-ger menzili-ge éltti érse, körer alnını çatıp tumuşup olturup turur. bu ḥācet-lıġ ḳaçan ānı ol şekl üze kördi

114 [57b]

érse, şük turup revān yandı taḳı kétti. birevgü ḥācet-menddin né ḳıldıŋ dép suvāl ḳıldı. ayttı. ʿaṭāsını liḳāsıġa baġışladım. **beyt** *turş-rūy alıġa ḥācet eletme ♦ ṣafāsız ṭalʿatıdın** *bolma pejm*[ā]*n ♦ ayt köŋlüŋ muŋın andaġ kişige ♦ kim andın bolsa ṭabʿıŋ şād u ḫandān* **ḥikāyet** iskenderiyye élide yél ḳuruġ bolup yamġur yaġmadı érse, él ḳuvraġı maʿāş-dın temām boldı ve ḫalāyıḳ nefīri açlıḳ-da ʿāmm boldı. kök ḳapuġı yer cāyıŋa baġlanġan üçün yer ehli-niŋ efġānı kökke yétti taḳı reḫā yolı naḥv-ı sitt ercāsıdın yitti. **beyt** *cihānda ḳalmadı vaḥş u ṭuyūr u insāndın ♦ kim açlıḳ-da felek-ke yétürmedi efġān ♦ ḫalāyıḳ āh dilidin kérek aydı bolsa ♦ felek-de ebr-i ʿaẓīm ü dumūʿıdın bārān ♦* bu açlıḳ-da bir muḫanneṣ-niŋ niʿmeti bī-ḳıyās üçün telim nās miḥnet sebebi-din anıŋ maḥabbeti-ge raġbet ḳılıp ol muḫanneṣ-ḳa barur

* Kü. *ṭalʿatıġa*

115 [58a]

érdi-ler. bir gürūh dervīş-ler anıŋ daʿvetige barurda maŋa meşveret ḳıldılar érse, muvāfaḳat ḳılmadım taḳı ayttım. **beyt** *yémes it nīm-ḫūrde-sin hergiz ♦ néçe āç olsa bīşe-de arslan ♦ héç nā-kes öŋinde nefsiŋ üçün ♦ ḳol ḳawuşturma ḳul bolup yek-sān ♦ niʿmet ü māl içide ḳārūnġa ♦ néçe me yetse süfla nā-dān ♦ ādemī sanıda anı tutma ♦ érür ol māl yüklegen ḥayvān ♦ nā-kes égnide aṭlas u maʿlem ♦ lāceverd ü dümb ʿale'l-ḫayr ẓān* **ḥikāyet** ḥātem-i ṭāyyī-din suvāl ḳıldılar kim héç kimerseniŋ himmetini öz himmetiŋ-din ʿālī-raḳ kördüŋ mü. aytur. bir kün ḳırḳ téfe ḳurbān ḳılıp ʿarab-nı mihmān ḳılıp turur érdim kim birevgü bir er -ḳa tiken kötürüp kéltürür érdi. ayttım. ḥātem mihmān-lıḳı-ġa néçük barmas sén kim éli anıŋ keremi bisāṭıge cemʿ bolup tururlar. ḫār-keş külüp aytur. **beyt** *kim kim aş öz deremidin yéyür ♦ ḥātem-i ṭayyī*

116 [58b]

-niŋ ṭayy keremin téyür **ḥikāyet** mūsī peyġam-ber ʿaleyhi's-selām vaḳtıda bir dervīşī bar érdi kim bürehne-lıḳ-dın ḳumġa kömülüp yatıp turur érdi kim mūsī peyġam-berdin ötüp barurıda der-ḫ̌āst ḳıldı. ey kelīm-i ḥayy ʿalīm-din suvāl ḳıl kim maŋa kefāfı kifāyet ḳılsun. mūsī ʿaleyhi's-selām icābet ḳılıp duʿā ḳıldı taḳı ötti. müddetī-din soŋ mūsī peyġam-berniŋ barurı bu kişi-niŋ oramıdın boldı. kördi kim cemāʿatı ḫalḳ yıġılıp baʿżı-sı yıġlaşıp turur -lar. mūcibini sordı érse, ayttı-lar kim sén duʿā ḳılġan dervīş ḫamr içip ésrügende bir kişi-ni nā-ḥaḳḳ öltürüp turur. émdi anıŋ ḳıṣāṣı üçün der[v]īş-ni tutġalı yıġılışıp tururlar. **beyt** *kim kim öz elinde küç ve ḳudret körse ♦ munṣif mü bolur muŋluġ elin sındursa ♦* mūsī-i kelīm ṣalavātu'l-lahi ʿaleyhi öz cür'etige istiġfār ḳılıp ḥaḳḳ ḥikmetige yana iḳrār ḳıldı. ♦ ***māḏā*** [***liġayżike***] ***yā maġrūr fī'l-ḫaṭari*** ♦ ***ḥattā helekte***

117 [59a]

feleyte en-nemlu lem yaṭır **beyt** *süfla-da ḥürmet bile altun kümüş ♦ boldısa bolur işi köter ve uruş ♦ kéldi ḥakīm-ler meṡeli munda tuş ♦ yılan-larıŋ bolmasa ḳanatı ḫoş* **beyt** *bayıtmasa ḥaḳḳ bende-sini ḳul né ḳılur ♦ ḥaḳḳ maṣlaḥatıŋ-nı séndin yaḫşı bilür* **ḥikāyet** ʿarab diyārında bir āʿrābī āzuḳ-sız téfe {yo} bile çıḳıp yol yaŋlıp köŋli-ni helākke ḳoyġanda nā-gāh bir tobra kördi āġzı baġlıġ. sévindi kim ḳavurmaç yā talḳan bolġay kim açlıḳ belāsıdın maŋa ḳalḳan bolġay dép. aġzın açıp baḳsa, kördi kim yünçü érmiş. yana andaġ ḳaḏġuluġ kim ṣıfat ḳılsa, bolmas. ol āçlıḳ susalıḳ içide bu beyt-ler -ni aytur érdi. **beyt** *çöl ḳırġı ḳuruġ beyābānda ♦ susuz aġzıda né dürr ve né ṣadef ♦ tüşse azuḳ-suz ér ayaḳıdın ♦ bélide né ẕeheb anıŋ né ḫezef* **ḥikāyet** bir müsāfirniŋ bir yük altunı bar érdi. ammā āzuḳı āzuḳ érdi. ʿāḳıbet tūşe-si

118 [59b]

ḳalmadı érse, ḳatıġlıḳ birle helāk boldı. körseler, altun-nı öykinde üküp turur üze özige söküp turur taḳı bu beyt -lerni topraḳ üze ṡebt ḳılıp turur. **naẓm** *néçe me ḫāliṣ altunı bolsa tūşe-siz ér murādını bulmas ♦ ḫām sīm ornıġa müsāfirḳa bışıġ arpası boldısa ölmes* **beyt** *artuḳ érse ḳatıda artuḳ émes arpa ṭaʿmı laṭīf ḥelvādın ♦ līkin āç ér öŋindeki āḫir meze-lıġ-raḳ menn-i selvādın* **ḥikāyet** melikī mülūkidin ḳış künide évindin āwḳa āṭlandı. kün kéçip kéçe boldı érse, bir dehḳān kénti-niŋ yaḳını-da menzil ḳılġalı ittifāḳ ḳıldı-lar. baʿżı ayttı-lar. dehḳān öyige barıp nüzūl ḳılalıŋ kim savuḳ bizlerge eṡer ḳılmaġay. baʿżı ayttı-lar sulṭān-nıŋ refīʿ ḳadrıŋe lāyıḳ bolmaġay tegme ḫalāyıḳ-nıŋ menzilide nüzūl ḳılmaḳ hem uş-bu menzilde bār-gāh tikip ot uralıŋ taḳı tégreside oturalıŋ. dehḳān bu maʿnī

119 [60a]

-ḳa vāḳıf bolup vaḳfe ḳılmadın ma ḥażırī müheyyā ḳılıp melik ẖidmetige kéldi.
anda kédin öre ḳopup yér öpüp ötündi kim sulṭān-nıŋ yüksek
menzileti dehḳān menzilige nüzūl ḳılmaḳdın nāzil bolmaġay érdi. ammā
tilemedi-ler kim dehḳān-nıŋ şerefi melik maḳdemi birle ziyāde bolsa. melik
-ke anıŋ sözi ẖoş kélip kéç bolu[p] anıŋ serāyıge kéçti-ler. taŋ bilesi
dehḳānġa telim luṭf u iḥsān ḳıldı érse, dehḳān bu beyt-ni oḳudı. beyt
némerse éksümedi pād-şāh şevketi-din ♦ eger atandısa dehḳān serāyıge nā-gāh ♦
felekke yétti bu dehḳān başı şeref yönün ♦ ḥaḳīr külbe-sige kéldise séniŋ-dék şāh
ḥikāyet bir baẖīl bay bar érdi kim köŋli hemīşe teng-nā üti dék
tar érdi taḳı baẖīl mālı ḥādiṣe-ġa barġay yā vāriṣ-ġa ḳalġay. aytmış-lar.
nā-gāh ʿahd pād-şāhı bu baẖīl-ni indedip mālıŋdın bizge on tūc
bérgil dédi érse, baẖīl ayttı. ey sulṭān séniŋ dék pād-şāh ḥālıge lāyıḳ
bolġay-mu kim méniŋ dék ẖalāyıḳ mālıge élig uzatsa. ayttı. buşmas séndin

120 [60b]

alġan raẖt-nı séniŋ-dék ök bed-baẖt-ḳa bérür miz. beyt
ḳālū ʿacīnu'l-kelbi leyse biṭāhirin ♦ ḳulnā keşiddetihi şuḳūḳu'l-mübezzirin beyt
arıġ bolmasa neṣrānī ḳuḏuġ ♦ ölüg tersānı yuyur ġānī buşar ♦
baẖīl eḏgülük birle māl bérmedi érse, ʿāḳıbet ʿuḳūbet birle aldılar.
beyt *iş eger bolmasa leṭāfet ile ♦ bütür ānı bān let*
āfet ile beyt *kim kim öz ʿırżını küdezmese ♦ bolur ol*
dehrdin cefāḳa sezā **ḥikāyet** bāzer-gānī bar érdi kim üç yüz
altmış téve yüki birle mālı bar érdi ve ʿömridin yüz yégirmi
yıl kéçip turur érdi. ḳırḳ ḳul ẖiḏmet-kār[ı] [bar] érdi. éligimni tutup
ḥücre-sige éltti ve me ḥażırī méniŋ üçün kéltürdi taḳı taŋ
atġunça taŋ sözlemekdin tıyanmadı taḳı perīşān sözleri bir yerge
tayanmadı. yana sözi-niŋ ekṣeri bu minvāl üze érdi kim fülān mālım
türk-istānda ve fülān emīnim hindū-stānda munça raẖtım rūm-da munça

121 [61a]

kālam ḳurumda taḳı munça meblaġ mālġa fülān kişi kefīl turur. yana munça baylar mālı méniŋ mālım ḳatıda ḳalīl turur. émdi bir sefer utrumda bar turur kim ol ḳılınġandın soŋ ʿömr baḳıyye-side olturup ḫidmetim-ni ḫalāyıḳḳa bildürüp ʿömrümni ʿibādet bile kéçürgey mén. ayttım. ol seferiŋ ḳaysı turur. aytur kim pārs gūgirdini ḫıṭāy-ġa éltür mén taḳı ḫıṭāy raḫtını rūm-ġa dībā-yı çīnni hindġa hind raḫtını ḥaleb-ġa ḥaleb igine-sin yemen-ġa yemen bürdi-ni yaḫşı bahāḳa satıp andın soŋ ticāret-ni terk ḳılıp bir dūkānda olturġay mén. çend-ān bu nevʿ söz -ledi kim özge sözlegü ṭāḳatı ḳalmadı. anda kédin maŋa ayttı. şeyḫ-ā sén me bir sözlegil. mén ayttım. **beyt** *sén éşittiŋ mü anı kim tācirī* ♦ *ḳıldı kölik-din yıḳılıp bī-ḥesāb* ♦ *ayttı dünyā sévgüçi-lerniŋ közin* ♦ *yā ḳanāʿat toldurur yā-ḫōd türāb* **ḥikāyet** bir baḫīl bar érdi kim ḥātem néçük keremde meşhūr bolsa, ol buḫl-da andaġ maʿrūf érdi. eger

122 [61b]

cān tileseŋ bérür érdi. ammā māl bérmekke imkānı yoḳ érdi. eger aṣḥābu'l-kehf iti-ni körse süŋekī bérmegey érdi taḳı ebū hüreyre hurre-siġa ma luḳme bérmegey érdi. fī'l-cümle munuŋ éwini kişi bilmes érdi ve étmekini ḫōd tüşide körmes érdi. dervīş aşı-nıŋ yızınġa érmes érdi. ḳuş-lar tarıġın ʿömrinde térmes érdi. éşittim kim ʿāḳıbet ol ḳayuḳ {ḳayuḳ} minip mıṣr nīlige teferrüc ḳılıp yürürde nā-gāh firʿavn dék ġarḳ boldı. **beyt** *māl-dın menfaʿat yetkür kişige* ♦ *sınma andın temettuʿ tap-ġıl* ♦ *andın ol ḥücre kim ḳalur séndin* ♦ *kérek altun kérek kümiş tutġıl* ♦ mıṣrdaḳı dervīş ḳadaş-ları anıŋ muṣībeti-de éski ton-larını yırtıp anıŋ mālıdın yaŋı ton-lar tertīb ḳıldılar. anlardın birisi-ni kördüm kim bedevī minip ḥabeşī öŋide yelip barur érdi. yeŋini tutup ayttım. **beyt**

yégil ey edgü pīşe-lıġ ser ér ♦ *kim yıġıp yémedi uş-al ḳara yér*

123 [62a]

1 **beyt** *āh eger yetse érdi barġan ölüg ♦ tirilip ḳayra öz menzilige ♦*
2 *anda mūriṡ ölümidin mīrāṡ ♦ reddi ṣa'b olġay érdi vāriṡige*
3 **ḥikāyet** bir miŋ ayaḳ-nı bir ayaḳ-sız kişi urup öltürdi
4 érse, biregü anı körüp ayttı. sübḥān-āllah miŋ ayaḳ birle ecel-din
5 ḳaça bilmedi. bir ayaḳ-sız élgide öldi. **beyt** *eger yétse cān alġuçı*
6 *düşmeniŋ ♦ ayaḳıŋ-nı baġlar*[*] *ecel-niŋ yipi ♦ muḥīṭ olsa*
7 *miḥnet çérigi saŋa ♦ müfīd olmas devletiŋ manṣıbı* **ḥikāyet**
8 eblehī-ni kör[d]üm. sīmīn libāsī kéyip turur ṡemīn ve başıda mıṣrī
9 destār ve merkebī minip turur reh-vān. **şi'r** ***ḳad şānehu bilverā ḥımārun*** ♦
10 ***'iclen ceseden lehu ḫivārun*** ♦ biregü sorar kim bu aṭlas-ı mu'lem bu ḥayvān-ı lā-ya'lem
11 üze nége oḫşar. ayttım. baḳır yüzige altun sürtüp tururlar yā ḥayvān
12 üstünige altun-luġ örtüp tururlar. **beyt**
13 *körüŋler ādemī-ḳa ohşayur mu bu ḥayvān ♦ meger verā'at destār ve ẓāhir naḳşī* ♦

124 [62b]

1 *ḥelāl ḳanıdın özge bulunmaġay anıŋ ♦ anıŋ-dék olsa yaman-ḳa ton külgen yaḫşı ♦*
2 **beyt** *şerīf néçe ża'īf oldısa saġınmaġıl ♦ refī' ḳadr u maḥallı*
3 *ża'īf bolġay dép ♦ néçe kümüş ḳapuġ étse ḳadaġları altun ♦*
4 *gümān éltme yehūdī şerīf bolġay dép* **ḥikāyet** bir oġrı
5 sāyilī-ḳa aytur kim uftanmas mu sén. bir derem üçün tegme leyīm-ge élig
6 uzatur sén. sāyil ayttı. **beyt** *ol derem birle késilgince āl ♦*
7 *bir derem-ni kişi-din ḳıl suvāl* **ḥikāyet** bir pehlevān cüvān ḳarı
8 cihān cevridin fiġānġa kélip taḳı kéŋ boġuz birle tar élig
9 -din işi cānġa yétip turur érdi. atasıġa kélip aytur. sefer ḳılur
10 köŋlüm bar. bolġay kim fütūḥı peydā bolġay yā mālı birle elim tolġay.
11 **beyt** *fażl u hüner żāyi' ol bilmeseler ḫalḳ ♦ köymese yız mu bérür*
12 *micmerde 'ūd* ♦ atası aytur. ey oġul muḥāl ḫayālnı başdın çıḳar ve ḳanā'at
13 ayaḳını selāmet étekige key[g]il. néçük kim aytıp tururlar. **beyt**

---
[*] Mş. *barġlar*

125 [63a]

1 *küç bile bilmes kişi devlet étekin tuta* ♦ *fāyide ḳılmas ne-me kör közige öte*
2 beyt *eger kişi-de saçı sanıça hüner bolsa* ♦ *hünerniŋ asıġı yoḳ*
3 *baḫt kīne-ver bolsa* ♦ oġul aytur. ey ata sefer fevāyidi köp turur.
4 mezīd māl u mükteseb ve taḥṣīl-i ʿilm ü edeb ʿacāyib körmek ve ġarāyib
5 éşitmek ér ġurbet kürbetini körmegünçe mücerreb ü mühez̲z̲eb ve muġnī-lıġ u meveddet
6 bulmas. beyt *éw{v} dūkānġa kim girev bulsaŋ* ♦ *müşkil ey ḫām*
7 *ādemī bolsaŋ* ♦ *sén cihānda yürüp teferrüc ḳıl* ♦ *andın aşnu*
8 *kim ey ḥakīm ölseŋ* ♦ atası ayttı. ey oġul sefer menāfiʿi ayġan
9 dék üküş turur. ammā béş ṭāyife-ġa evvel bāzer-gānī bolsa, niʿmeti
10 pāyān-sız ve ḫidmet-çi-leri sansız bolup her kün bir ḫoş maḳām
11 u menzilde nüzūl ḳılıp behre-i dünyādın ālsa. beyt *müʿnim yazı ve taġda*
12 *hergiz ġarīb émes* ♦ *né yérde bolsa ḫayme tikip bār-gāh urur* ♦
13 *kim kim cihān murādıge yétmes anıŋ éli* ♦ *öz élide ġarīb taḳı bilgüsüz*

126 [63b]

1 *turur* ♦ ékinç ʿālimī kim süçüg söz taḳı faṣīḥ til birle her ḳayda
2 bolsa, ḳad̲ġusuz turur taḳı ṣadrda orun bulur. beyt
3 *ṭillī miṣālı érür ʿilm édisi-niŋ ṣıfatı* ♦ *né yérge barsa anıŋ*
4 *ḳadr u ḳıymeti bolmas* ♦ *büzürg-zāde nā-dān baḳır derem sanı* ♦
5 *ġarīb-lıḳ-da kişi héç némersege almas* ♦ üçinç körklüg ṣūret
6 -lıġ ve ed̲gü sīret-lıġ kimerse kim ṣāḥib-dil-ler anıŋ muṣāḥabeti-ge
7 rāġıb tururlar yaʿnī tīre köŋül-ler ve baġlıġ ḳapuġlar miftāḥı.
8 beyt *körk-nüŋ lāzıme-si boldı yime ġurr u şeref* ♦ *cümle menzilde*
9 *anıŋ menzileti boldı temām* ♦ *muṣḥaf evraḳıda ṭāvus yüŋi-ni kördüm* ♦
10 *né sebeb-din saŋa tégdi déyü sordum bu maḳām* ♦ *ayttı sözleme kimüŋ*
11 *ḥüsn ü cemālı bolsa* ♦ *ḳayu yérge ḳadem ursa bes urur cümle enām* ♦
12 törtinç ḫoş-āvāzī kim dāvudī naġme-si birle ḳuşnı ṭayerān-dın ve
13 sunı cereyāndın menʿ ḳılsa. bes ol dāvudī naġme-lıġ-nıŋ veddi

127 [64a]

barça köŋülde rāsiḫ bolur taḳı telim aḥkām-ġa ol nāsiḫ bolur. beyt *zihī ḫoş turur ḫūb ṣavt-ı ḥazīn ♦ ḫuṣūṣen eger bolsa vaḳt-ı ṣabūḥ ♦ ḫoş-āvāz ḫūb ol kişi ḥüsni-din ♦ kim ol nefs ḥaẓẓı ve bu ḳūt-ı rūḥ ♦* béşinç ṣınā'at pīşe-lig kişi kim ġurbet-de endīşe-siz 'ayş ḳılur. beyt *barsa ġarīb-lıḳ-ḳa kişi élidin ♦ émgemes ol yérde turup mūze-dūz ♦ tüşse yana memleketidin yıraḳ ♦ aç yatısar melik nīm-rūz ♦* ammā kimerse kim bu béş ṣıfat-dın behre-siz turur. bāṭıl ḫayāl birle cihāndın çıḳıp kéter bolsa, kişi anıŋ nām u nişānın ve özi me murādını tapmaġay. beyt *zemāne gerdişi kim-niŋ cefā-sıge ḳoysa ♦ yaraġ-sız işke aŋa yolçı-lıḳ ḳılur eyyām ♦ ḳayu ḥamāme kim özge nevāsını tapmas ♦ ḳażā belā-tur aŋa dāne-niŋ maḳāmıge dām ♦* oġul ayttı. ey ata ḥükemā ḳavlıge néçük ḫilāf ḳılayın kim aytıp tururlar. néçe me rızḳ maḳsūm turur. ammā anıŋ ḥuṣūlı-nıŋ esbābı-ḳa sa'y ḳılmaḳ şarṭ turur. néçe me belā

128 [64b]

muḳadder turur. ammā andın iḥtirāz ḳılmaḳ vācib turur. beyt *néçe me rızḳ şekk-sizin tégse ♦ ḳıl ta'alluḳ sınıp ḳovasıge ♦ kişi néçe ecel-siz ölmese ♦ kirmesin ejdehā yuvasıge ♦* bes maṣlaḥat ol turur kim sefer ġurbetini mażīm ḳılsam, néçük kim faḳr fāḳa-sını tartġu ṭāḳatım ḳalmışı yoḳ turur. bu furṣat-da kim yigit-likim türkī turur taḳı 'ömrüm-niŋ körki kükrer arslan taḳı köp yaġan birle muḳāvemet ḳılġu imkānım bar turur. beyt *ér tüşse başḳa öz maḥall u maḳāmıdın ♦ özge né ḳadġu yér ḳamuġ āfāḳ anıŋ éli ♦ her kéçe menziliġa barur tegme bir kişi ♦ aḫşam ḳayda yatsa bu der*[v]*īş menzili ♦* anda kédin atasıge vedā' ḳıldı taḳı yolġa kirdi. éşitildi kim yolġa kirgende bu beyt-ni aytur érdi. beyt *hünerlıġ kişi bulmasa yaḫşı nām ♦ kişi bilmegen yérde ḳılsun maḳām ♦* ḳaç künde bir heybet-lıġ uluġ suf [*] ḳırġıge yétti. né-teg-liki anıŋ-dék kim ol su yel dék yeler érdi

[*] Kü. *su*

129 [65a]

taḳı taşnı taşḳa çalar érdi. bir türlüg kişi-ler kélip tegme biri kémiçi-ge birer dīnār derem bérip kémi-ge kirdi-ler. bu yigit kémiçi-ge bérürge némerse-si yoḳ érdi. zārīlıḳ ḳıldı érse, tıŋlamadı. kémini yürütti-ler. beyt *müflis kişi dünyāda murādını bulumas* ♦ *bī-çāre üçün kimse-ge küç ḳılumas* ♦ bī-çāre yigit müteḥayyir bolup feryād ḳıldı kim eger keygen tonum birle méni kémidin kéçürseŋiz, dirīġ érmes. mellāḥ ton ṭamaʿı üçün kémini yandurdı. beyt *tamaʿ kör ḳażānıŋ ḳılıçın biler* ♦ *uçar ḳuşnı kökde ayaḳın éler* ♦ temām kim kémi deryā ḳırıġıge yétti érse, yigit revān kémige mindi. kémiçi ton tiledi érse, yaḳasın tutup yérge çaldı. kişi-ler yıġlışıp yıġlaşıp ẖalāṣ ḳıldılar. beyt *ḳavī boldısa öçlüg düşmeniŋ* ♦ *taḥammül-din özge né tedbīr bar* ♦ *taḥammül ḳıl anda süçüg sözlegil* ♦ *anıŋ kéŋ sözige köŋül ḳılma tar* ♦ anda kédin kémini yürüt-ti-ler.

130 [65b]

çend-ān kim deryā ortasıge yétti-ler érse, bir menāre bar érdi yūnān ʿimāretindin deryā içide. kémiçi ayttı kim kémi-de ẖalel peydā boldı. bir küçlüg yigit kérek kim kémi-niŋ ṭanābın tutup bu menāre-ġa aşsa, ol ẖalel-ni rāst ḳılġunça. bu maġrūr yigit kémi ṭanābını yonup menāre-ġa aştı érse, kémiçi ṭanābnı késti taḳı kémini revān ḳıldı érse, bī-çāre yigit müteḥayyir bolup kémi üstün ḳaldı. beyt
né ẖoş dédi bektaşḳā ẖayltaş ♦ *ʿadāvet ter-éseŋ saḳınġıl ulaş* ♦
beyt *kişi-niŋ köŋli tar-ése séndin* ♦ *eymen olma köŋül ġubārıdın* ♦ ʿāḳıbet bu yigit āçlıḳ otıge taḥammül ḳılmadı. menāre-din özini suġa attı. deryā mevci bir kéçe kündüzde bu dervīşni deryā ḳırıġıġa saldı. ammā ḥayātı-dın ramaḳı bīş ḳalmışı yoḳ érdi. deryā ḳırıġıdaḳı yapurġaḳ birle ot kökini yép yolġa kirdi. ḳaçan bir ḳuḏuġ ḳırıġıge yétti érse, bir gürūh kişiler ḳuḏuġ

131 [66a]

1 -ḳa tüşüp suḳa üşüp tururlar. ammā bu yigit-niŋ héç némersesi
2 yoḳ érdi. tażarru‘ ḳıldı érse, merḥamet ḳılmadılar. biregüni urup
3 bulardın su alayın dése, barı yıġılışıp bu yigit-ni urup mecrūḥ
4 ḳıldılar. beyt *bastı yaġan-nı üküş olsa siŋek* ♦
5 *néçe me şaḫṣı uluġ érse mühīb* ♦ *nemle yıġılsa ḳılıban ittifāḳ* ♦
6 *kükregen arslan-nı ḳılurlar ḫarīb* ♦ fī’l-cümle kéçe bir
7 menzilge yetti-ler kim oġrı-lardın ḫaṭar bar érdi. yigit ḫalāyıḳ-nı
8 kördi kim ölüm-ge ḫavf-dın boyun sunup tururlar.
9 köŋül bérip ayttı kim ḳorḳmaŋız kim mén ḫudāy yārīsi birle élig
10 kişi-ni ayaḳ-dın tüşürüp başıge yéter mén taḳı özge kār
11 -vānlıġ-lar anıŋ lāfı birle ḳavī-dil bolup bu yigit-ni
12 luḳme ü ṭu‘me birle müteẓahhir ḳıldılar. yigit ṣādıḳ iştihā birle
13 ṣāliḥ luḳme-ler yép şerbet su içip ‘urūḳ u aġṣānı toldı

132 [66b]

1 érse, uyuḳlayu başladı. kārvānda bir pīr bar érdi. aytur.
2 yārān-lar mén sizlerniŋ bu pehlevānıŋızdın ḳorḳar mén kim oġrı
3 -lardın bolup özini kārvānġa baḳıyye ḳılmış bolmasa. émdi
4 maṣlaḥat ol turur kim anı uy-ḳuda ḳoyup biz [yol] tutsaḳ. beyt
5 *eymen olturma yār zaḥmetidin* ♦ *sınayu bildiŋ érse ḫaṣletini* ♦
6 *dōst türlüg ḫabīṣ düşmen-din* ♦ *ḳaṭ‘ ḳılġıl tileme vuṣlatı-nı* ♦
7 anda kédin kārvān revān boldı. yigit yüzige kün ısıġı
8 ötümegünçe uyḳusıdın uyġanmadı. yigit kārvān kétkenidin
9 {-nin} kördi érse, müteḥayyir bolup köksini çāk ve köŋli-ni helāk-ḳa
10 ḳoyup ḥayātıdın nevmīd bolmışı-da bir pād-şāh-zāde āwlayu bu ḳuḏuġḳa
11 kéldi. [yigit]-niŋ yüzün hey’ātın körüp ḥālını aŋladı
12 érse, raḥm ḳılıp teşrīf bérip bir nökerige teklīf ḳıldı kim bu yigit
13 -ni öz élige tégürgil dép. ol kimerse yigit birle barıp

133 [67a]

selāmet élige vāṣıl boldı érse, atası éli selāmet körüp ḫudāyġa şükr étti. oġlı atasıge öz ḥālıdın beyān ḳıldı érse, oġlıge ayttı. mén saŋa aytmadım mu érdi kim ḳorḳ[u]suzlarnıŋ éligi baġlıġ taḳı köŋli dāġlıġ bolur. **beyt** *né ḫoş sözledi ol müflis silaḥ-şōr ♦ kişi-de bolmasa zer né ḳılur zūr ♦* oġul aytur. ey ata renc körmegünçe genc bilinmes ve cān-nı ḫaṭarḳa salmagünçe murād bulunmas. dāne-ni perīşān ḳılmaġunça ḫarmen-ni cemʿ ḳılsa bolmas taḳı anbārlar. **beyt** *rızḳ-dın néçe yémeseŋ ārtuḳ ♦ sén ṭaleb-de kehl-lıḳ étmegil* **beyt** *saḳınsadı ġavvāṣ yime sudaḳı lōsın ♦ ḥāṣıl ḳıla bilgey-müdi lülüde belūsın ♦* tégirmen-niŋ astın taşı müteḥarrik bolsa érdi, hergiz üstünideki āġır yükni kötermegey érdi. **beyt** *ṣayd éter mü ayaḳ-sız arslan ♦ ḳanatı yoḳ ḳarınçḳaġa né san ♦ sén ewüŋ içre ṣayd ḳılsaŋan ♦*

134 [67b]

bolu sén ʿankebūt ey nā-dān ♦ atası ayttı. ey oġul bu taḳarrüb-i miḥnet tikenidin devlet güli nā-gāh çıḳtı kim ṣāḥib-i devletī-niŋ maḳdemidin baḫtıŋ uçıḳtı. mundaġ ittifāḳ nādir boldı. **beyt** *ṣayyād hemīşe ṣayd alıp éwge kélür ♦ bir kün saġ élgide me nā-gāh ölür* **ḥikāyet** pād-şāhī bir ḳıymet-lıġ ḫātemni ʿażudu'd-devlet günbedi-ge ibrīşüm ṭanāb birle asturdı ve ayttı kim her kim oḳnı ḫātem içidin atıp çıḳarsa, ḫātem anıŋ bolsun dép ayttı. tört yüz ḥükm-endāz oḳnı ḫātem-din çıḳara bilmedi-ler. ammā bir kūdek-niŋ oḳını ṣabā yéli ol ḫātem içidin çıḳardı érse, ḫātem-ni aŋa bérdi-ler érse, ol oḳnı sındurdı. sordı-lar kim işiŋ oḳ sebebidin dürüst boldı. né üçün sındurduŋ. ayttı. burunḳı revnaḳ bāḳī ḳalsun dép sındurdum. **beyt** *néçe ʿāḳıl ḥakīm bolsa pīr er ♦ rāy u tedbīride ḫaṭāsı tüşer ♦ yana ġāfil bilig-siz oġlan-nıŋ ♦ oḳı nā-geh nişāne-ḳa tuşar* **ḥikāyet**

135 [68a]

dervīşī bir ġārda ḳarār ḳılıp aġyār ṣoḥbetidin vaḥdet iḫtiyār ḳılıp turur érdi taḳı mülūk u selāṭīn heybeti anıŋ himmeti içinde ḥaḳīr érdi. beyt *kim ṭama‘ ḳapuḳını açuḳ tutsa ♦ mün‘im érken niyāz-mend bolur ♦ baġla ānı taḳı melik bolġıl ♦ bī-ṭama‘ himmeti bülend bolur* ḥikāyet pād-şāhī öz vaḳtı-nıŋ büzürgidin der-ḫ͏̌āst ḳıldı kim büzürg-lerniŋ mekārim aḫlāḳıdın tevaḳḳu‘ ol turur kim öz maḳdem -leri bile biziŋ külbe-ni müşerref ḳılsalar. da‘vet icābeti-ġa sebeb üçün ḳabūl ḳıldılar. taŋ bilesi melik büzürg-ler maḳdemi -niŋ ‘öẕrin ḳola kélgende ol büzürg melik lafẓıda ifrāṭ ḳılıp du‘ā ḳıldı érse, melik mürāca‘atında kédin aṣḥāb-dın birisi suvāl ḳıldı kim şeyḫ-ā munça mülāṭıfet-ġa sebeb né turur. ol şeyḫ ayttı. beyt *kim kişi sufra-sıda oltursa ♦ vācib olur du‘ā -sıge ḳopmaḳ ♦ ṣabr ḳılur tüşmese miskīn ḳulaḳ ♦*

136 [68b]

ber-baṭṭ u ney naġme-siġa ittifāḳ ♦ köz me köre bilmese elvān çéçek ♦ anda taḥammül ḳılıp étmes ḥakk ♦ gül bile bolmasa mu‘aṭṭar dimāġ ♦ ögrenür ānıŋ bile bulur yaraġ ♦ yime taḥammül-süz erür bu boġuz ♦ bolmadı ḥiss-lerde anıŋ-dék yawuz ♦ ***bāb-ı çehārum der-fevāyid-i ḫāmuşī-***

ḥikāyet dōstlarda birisige ayttım. sözlemek-din anıŋ üçün mümteni‘ boldum kim néçe yaḫşı sözlesem, düşmen hem-ān körer. düşmen kérek kim hergiz yaḫşı-nı körmese ♦ ***ve ‘aynu’r-rıżā’ ‘an külli ‘aybin keleylihi ♦ velakin ‘aynu’s-suḫṭi tubdī el-mesāyā ♦ ve iḫvānu’l-‘adāveti lāyemurru bişāliḥi ♦ illā ve yemurru bikeẕẕābin eşirin*** beyt *hüner ‘adüvv naẓarıda ‘aẓīm ‘ayb érmiş ♦ gül ol şikeste vü düşmen közine ḫār turur* beyt *şems kim dünyānı ḳılur ma‘mūr ♦ ‘ālem anıŋ żiyāsıdın pür-nūr ♦ körgil andaġ şu‘ā‘ ve andaġ nūr ♦ yarasıġ-ḳa yaraġ-sız körünür*

ḥikāyet bir bāzer-gānġa miŋ altun noḳṣān boldı

137 [69a]

1 érse, oġlıġa ayttı kim ey oġul bu sırrnı kişige aytmaġıl kim muṣībet
2 éki bolmasun. oġul aytur néçük. atası ayttı bir māl noḳṣānı
3 ékinç düşmen şād-mān-lıḳı. **beyt** *ʿadüvv-ġa aytma köŋül-nüŋ ʿaybın* ♦
4 *sévinmiş-de lā-ḥavle téyür saḳın* **ḥikāyet** cüvānī bar érdi fażāyil
5 fünūnıdın naṣīblıġ ve tegme bir hünerdin niṣāblıġ. dāyimā ʿulemā birle
6 mücālese ḳılıp ḥükemā birle muẖālaṭa ḳılur érdi. ammā héç sözlemes érdi.
7 atası bir kün aytur. ey oġul bilgeniŋ-din néçük sözlemes
8 sén. aytur. eger bilürüm-din sözlesem, bilmesim-din sorġay-lar
9 taḳı mén şerm-ende bolġay mén. **beyt** *sén éşittiŋ mü anı*
10 *kim bir er* ♦ *mıẖ urdı naʿlıge kem ü kāst* ♦ *körüp ānı*
11 *tıyurdı bir serheng* ♦ *kim aṭımġa ma naʿl urġıl rāst* **ḥikāyet**
12 bir ʿālim bir {mücā} mülḥid birle münāẓara ḳıldı. bu ʿālim ḳur'ān birle ḥadīs̱
13 -din sözlese, bu mülḥid éşitmedi. ʿālim ték-turdı. biregü sordı

138 [69b]

1 kim munça ʿilm birle bir mülḥidġa ġālib kélmediŋ. ʿālim ayttı. méniŋ ḥüccetim āyet
2 birle ḥadīs̱ turur. mülḥid iʿtibār ḳılmas. mén anıŋ küfrin éşitkünçe ték
3 turmaḳ-nı evlī-raḳ kördüm. **beyt** *ḳur'ān u ḥadīs̱-ġa kişi*
4 *münkir ése* ♦ *sözleşme anıŋ birle taḳı ték turġıl* **ḥikāyet**
5 bir ḥakīm kördi kim bir eblehī dāniş-mendī-niŋ yaḳasın tutup
6 turur. ḥakīm ayttı. eger bu dānā bolsa, bu ebleh birle işi bu yérge yétmes
7 érdi. **naẓm** *éki dānā yime hergiz uruşmas* ♦
8 *bilig-sizdin cefālar körse buşmas* ♦ *ḳatıġ sözlese néçe me bu ʿaḳl-sız* ♦
9 *ʿaḳl-lıġ sözleyür yumşaḳ açıġ-sız* ♦ *üzülmes éki eḏgü āra bir ḳıl* ♦
10 *néçe turış-salar munı yaḳīn bil* ♦ *eger éki ṭarafda bolsa cāhil* ♦
11 *témür zencīr üzülüp bolġa bāṭıl* ♦ *bir eḏgüge yawuz-ẖū ḳıldı düşnām* ♦
12 *cuvāb ayttı aŋa bu ẖūb-fercām* ♦ *méniŋ ʿaybım-nı mén dék bilmegey sén* ♦
13 *anın düşnām yaẖşı ḳılmaġay sén* ♦ *sén aytġandın bir sénin méniŋ ḳıyāmın* ♦

139 [70a]

yaman-lıḳ-da şeyāṭīn-din öter mén **ḥikāyet** saḥbān faṣāḥat -da bī-naẓīr érdi. anıŋ-dék kim eger bir yıl her cemʿ-de sözlese, bir lafẓnı mükerrer ḳılmas érdi. eger ittifāḳ tüşse, ol maʿnī-ni taġayyür ḳılmay özge lafẓ birle taʿbīr ḳılur érdi taḳı mülūk nedīm-leri-niŋ ādābıdın birisi bu maʿnī turur. héç kimerse öz cehlige iḳrār ḳılmışı yoḳ. meger ol kim özge kişi-niŋ sözi arasında temām ḳılmay söz āġāz ḳılsa. **beyt** *telim bar söznüŋ aḏaḳı yime ♦ kişi-niŋ sözi āra héç sözleme ♦ uḳuş ʿaḳl édisi hüner kizlemes ♦ kişi-niŋ ḥadīs̱i ara sözlemes ♦* ***bāb-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī*** **- ḥikāyet** ḥasan-ı meymendī kim sulṭān maḥmūdnıŋ vezīri érdi. sulṭān maḥmūd ḳul-larında baʿżı-sı andın suvāl ḳıldı-lar kim sulṭān maḥmūd séniŋ bile né kéŋeş ḳıldı. ol ayttı kim sizler me aŋladıŋız bolġay. ayttı-lar. saŋa aytġan söz sırrnı özge kişige aytmas. ḥasan ayttı.

140 [70b]

kim bilür kim mén anıŋ sırrnı özge kişige aytmas mén. **beyt** *ḫıredsiz kişige pād-şāh sırrıdın ♦ eger ḥadīs̱ ḳılur başlasa başıġa yéter* **ḥikāyet** bir serāynı satġun alur[da] içide mütereddid érdim. bir cehūd ayttı. bu serāy-nıŋ vaṣfını yaḫşı bilür mén kim héç ʿaybı yoḳ turur. mén ayttım. meger kim séniŋ civārıŋda turur. **beyt** *ḳayu évge séniŋ bigi ḳoşnı ♦ bolsa altı derem-ġa tégme -gey ♦ līkin ümīd bar séndin soŋ ♦ altı yüzge taḳı satılmaġay* **ḥikāyet** bir şāʿir oġrılar ḳabīle-sige uġrap uluġ-larıġa medḥ étti érse, emīrleri emr ḳıldılar kim munuŋ ḳabāsını ālıp ḳabīle-din ḳavlaŋlar. it-ler ḳafasıge tüşkende taşnı néçe alayın dése, ḳış küni üçün yérdin ḳopmadı érse, aytur. zihī yawuz kişi-ler kim seng-ni baġlap seg-ni boş ḳoyup tururlar. emīr ġurfe-din sözni éşitip tebessüm ḳılıp

141 [71a]

ayttı kim némerse tilegil. şāʿir aytur. tonumnı tileyür mén. eger inʿām ḳılsaŋ, zihī ikrām bolġay taḳı séniŋ éligiŋdin selāmet ḳutulmaḳ besī ġanīmet turur. *rāḍīnā min nevālik bi'r-raḥīli* **beyt** *kişi ʿaṭāsıge ẖalḳıŋ ümīdi bar yime ♦ séniŋ ʿaṭāŋ ümīdim yoḳ ol cefā ḳılma ♦* oġrılar uluġı aŋa raḥm ḳılıp tonıġa yana bir ton mezīd ḳılıp bir pāre derem ü dīnār ıḏu bérdi. **ḥikāyet** bir müneccim öyige kirdi érse, bir yat yigit-ni kördi kim ẖatunı bile olturup turur. ẖatunını ʿuḳūbet ḳıla başladı érse, bir ṣāḥib-dil ehlī körüp aytur. **beyt** *sén felek-seyrni néçük bilü sén ♦ kim öyüŋde kişini bilmes sén* **ḥikāyet** bir kerihü'l-ṣavt ẖaṭīb kim özini *inne enkera'l-eṣvāti* érken ẖoş-āvāz saḳınıp meze -siz ḥalḳı birle ẖalḳı-nı ʿuḳūbet ḳılur érdi ve ṣavtı-nıŋ nā -ẖōşluḳını ʿālem ẖalḳı bilür érdi. yana bir él-niŋ ẖaṭībi kim munuŋ

142 [71b]

birle ẖoş érmes érdi. aytur. ey dōstum séni tüş kördüm kim āvāzıŋ-nıŋ ẖoşluḳı-nıŋ āvāze-si élge yétilip ẖalḳ anıŋ semāʿıge yıġılıp turur érmiş. ẖaṭīb bir sāʿat bu tüş ẕikrige fikr étip aytur. zihī mübārek tüş kim körmiş sén kim méni ʿaybım-ġa muṭṭaliʿ ḳıldıŋ. maʿlūm boldı kim méniŋ āvāzım-nıŋ bī-meze-lıġıdın ẖalḳ zaḥmet-de érmiş-ler. **beyt** *sén dōst medḥige ınama ♦ kim ʿaybuŋ aŋa hüner körünür ♦ gül saġınur ol tiken-leriŋni ♦ zehriŋ ḳamışı şeker körünür ♦ düşmen-ḳa né kim maʿāyibiŋ-ni ♦ kim sanasa né ḳadr körünür* **ḥikāyet** bir bī-meze cüvān mü'eẕẕin bar érdi kim anıŋ ḥalḳıdın ẖalḳı-nıŋ köŋli tar érdi taḳı mescid éḏisi-niŋ edgülükde s̱ānī-si yoḳ érdi. bu mü'eẕẕin -ḳa bir kün ayttı kim séniŋ idrārıŋ her āy-da néçe turur dép. mü'eẕẕin ayttı. béş altun. emīr ayttı kim mén saŋa bir āy-da on altun

143 [72a]

béreyin. eger bu mesciddin kétip özge mescidge barsaŋ. mü’ez̠z̠in bu mescid -din kétip özge mescidge barıp ol kün mü’ez̠z̠in-lıḳ ḳıldı érse, ol h̠alḳ anıŋ ḥalḳı-nıŋ bī-meze-lıġıdın fiġānġa kélip ayttı-lar kim saŋa bir āy-da yégirmi altun béreli, özge mescidge barġıl dép. bu maʿnī-niŋ ḥāletide burunḳı mescid égesi emīr bu mü’ez̠z̠in-ġa mülāḳī boldı. aytur. ey emīr sén méniŋ ḥaḳḳım-da ḥayf ḳıldıŋ. maŋa her āyda béş altun idrār bérür érdiŋ. on āltun birle bu mesciddin kusīl ḳıldıŋ. on kün boldı kim bu mescidde mü’ez̠z̠in-lıḳ ḳılu turur mén. ayturlar kim saŋa her ayda yégirmi altun bérürler kim özge yérge barġıl dép. mén ḳabūl ḳılmas mén. emīr ayttı. zinhār ḳabūl ḳılmaġıl. eger yana on kün mü’ez̠z̠in-lıḳ ḳılsaŋ, her āyda idrārıŋnı éllig āltunġa yétkürürler. **beyt** *témür terāşe néçük taş baġrını ḳazısa* ♦ *ḳazır köŋülni anıŋ üni ger ez̠ān oḳısa* **ḥikāyet** ḥasan-ı meymendīġa

144 [72b]

kim sulṭān maḥmūdnuŋ vezīri érdi, suvāl ḳıldılar kim sulṭān-nıŋ munça hezār bedīʿü’l-cemāl ḳul-ları bar kim biri-niŋ cemālıdın kün kizlenür. héç kimerse-ge anlardın sulṭān-nıŋ meyli ve maḥabbeti yoḳ turur kim ayāz birle. ḥasan aytur kim kim köŋülge kirse, közge körklüg körünür. **beyt**

kimge kim pād-şeh mürīd olsa ♦ *yah̠şı bolur néçe yaman ḳılsa* ♦ *kimni kim*
h̠ᵛārlar naẓar ḳılmas ♦ *ḥaşemi ma anı aġırlamas* **beyt**
eger ʿadāvet üze kimge kim naẓar ḳılsaŋ ♦ *saŋa körüngüsi yusūf cemālı nā-zībā* ♦
yana irādet üze dévge naẓar ḳılsaŋ ♦ *arıġ ferişte körünge anıŋ h̠ayālı saŋa*

ḥikāyet bir h̠ᵛāce-niŋ kenīzeki bar érdi nādiretü’l-ḥüsn. h̠ᵛāce köŋli -niŋ ḳuşı anıŋ ḥüsni-niŋ āġı-ḳa élinip turur érdi ve ol h̠ᵛāce-ġa nāz ḳılıp küstāh̠-vār cuvāb bérür érdi. biregü ol ḥālet -ni körüp ayttı. bu ḥüsn ü şemāyil kim bu h̠āvendniŋ turur. dirīġ kim eger til-lig bolmasa érdi. tillig kişide aŋa yéter kişi bolmaġay érdi.

145 [73a]

bir ṣāḥib-dil aytur. ey birāder maḥabbet daʿvīsi-ni ḳıldıŋ érse, özge ḫidmet tevaḳḳuʿ ḳılmaġıl kim ʿāşıḳ u maʿşūḳ-luḳ kéldi érse, mālik ü memlūk āradın ḳoptı. **beyt** *āy-çıray bende-si bilen ḫvāce* ♦ *ʿaşḳ-bāzī ḳılmış salar nā-gāh* ♦ *ḥükm éter anda bende ḫvāce-sige* ♦ *ḫvāce-si bende boldı bende-si şāh* **ḥikāyet** bir pārsa yana bir zībā yüzlüg maḥabbeti birle mübtelā érdi. néçe kim melāmet éşitür érdi ve ġarāmet tartar érdi. bir sāʿat ān-sız sérmez érdi taḳı bu beyt-ni aytur érdi. **beyt** *ḳoymaġum étekini élig-din* ♦ *yétig ḳılıç ile pençe ursa* ♦ *miskīn köŋül özge meskeni yoḳ* ♦ *sākin turur anda pençe tursa* ♦ *bārī melāmet ḳılıp ayttım kim şerīf* ♦ ʿaḳlıŋa né üçün ḫasīs nefs ġālib kéldi. zemān[n]ı tefekkür ḳılıp ayttı. **beyt** *ʿaşḳ sulṭānı-nı yérde münzel ḳılmadı** ♦ *zühd ü taḳvī ḳul-ları-nıŋ küçige özge maḥall* ♦ *pāk dāmen mü tirilgey ʿāşıḳ-ı bī-çāre kim* ♦

146 [73b]

tegmiş olsa tonı-nıŋ başdın ayaḳge vaḥal **ḥikāyet** bir dervīş-niŋ köŋlini körklüg ṣūret-lıġ zībā sīret-lıġ dil-berī ṣayd ḳılıp turur érdi. ol ḥayṡiyyet üze kim anıŋ viṣālıġa imkān yoḳ érdi taḳı firāḳıġa dermān yoḳ érdi. **şiʿr** ***hiye eş-şemsü meskenuha fī es-semāʾi*** ♦ ***feʿareʾl-fuʾādu ġarāen cemīlen*** **beyt** *kün turur āy yüzlügüm kök üzre anıŋ menzili* ♦ *ʿāşıḳı-nıŋ bolmadı ḥasret-din özge ḥāṣılı* ♦ *āşa bilmes ʿāşıḳ anıŋ menzilige cehd étip* ♦ *ol ma andın éne bilmes ʿāşıḳı-nı körgeli* ♦ fīʾl-cümle dōst-lar naṣīḥat ḳılıp bu muḥāl ḫayāl-nı köŋlüŋdin çıḳarġıl kim köp ḫalḳ-nıŋ ḥalḳı bu dāmġa élinip bu sevdā-yı ḫām-da köyüp helāk bolup tururlar. zār yıġlap aytur. **beyt** *dōst-lar siz melāmet étmeŋiz* ♦ *kim bu yolda muḥibb avlar bolur* ♦ *düşmen öltürseler mübārizler* ♦ *ḫūb-lar dōst öltürür bolur* ♦

* Kü. *étse*

147 [74a]

1 maḥabbet şarṭıdın yıraḳ ve meveddet ḥāṣılı firāḳ bolġay kim cān üçün
2 cānān-dın köŋül köterse. **beyt** *sén kim öz nefsiŋe muḥibb bolduŋ* ♦
3 *ʿaşḳ yolıda bolu sén yalġan* ♦ *néçe me dōst-ḳa yetümeseŋ* ♦
4 *ẖoş bolup yolıda ölüp ḳalġan* ♦ ānça pend kim aŋa bérdi-ler taḳı
5 ḳabūl ḳılmasa. ʿāḳıbet bend ḳıldılar hem müfīd tüşmedi. **beyt**
6 *bī-çāre ṭabīb ṣabr buyurur* ♦ *ʿaşḳ igi yürek baġrını köyrür* ♦
7 *sén éşittiŋ mü bir şeker sözlüg* ♦ *ʿasel érinlig ve ḳamer yüzlüg* ♦
8 *ayttı ʿāşıḳ-ḳa kizleyü bir söz* ♦ *savsaŋ özüŋni salma bizge köz* ♦
9 ḳaçan kim ol şeh-zāde-ġa bu dervīş ʿaşḳı-dın ẖaber boldı érse, berk
10 kūy urmaḳ-nı terk ḳılıp ol duʿā-gūy-ḳa müteveccih boldı. dervīş
11 köŋli-niŋ kūyı dōst zülfi-niŋ çevgānı-ġa müteʿalliḳ üçün yaşın
12 saça taḳı yasın tuya aytur. **beyt** *körgil méni öltürgüçi yoluḳtı yana* ♦
13 *köydi köŋüli raḥm étip öz küşte-sine* ♦ andın ol ay yüz

148 [74b]

1 -lüg-ler şāhı körk-lüg-ler māhı hicr ḳaraŋġuluḳıda ḳalġan ʿāşıḳ üze
2 ṭulūʿ ḳılıp talaṭṭuf üze anıŋ ḥālıdın tefaḥḥuṣ ḳılıp sora başladı
3 kim ey miskīn meskeniŋ ḳayda turur. mevlūduŋ ḳayu mevżiʿ-de turur.
4 ismüŋ né turur ve köŋlüŋde né münā turur. bī-çāre maḥabbet siḥrige anıŋ
5 dék müstaġraḳ bolup turur érdi kim ol ḥālda héç sözlegü mecālı yoḳ
6 érdi. aytur. āẖir méniŋ bile néçük sözleş-mes sén kim mén me
7 dervīş-ler ḥalḳa-sıdın mén. bil kim anlarnıŋ ḥalḳa-be-gūş-larıdın
8 mén. anda kédin maḥbūb muvāneseti-niŋ taḳvīyeti birle bī-çāre belā siḥri-niŋ
9 mevci-din başını köterip ayttı. **beyt** *köydi taḳı ey vücūd-ı semʿī* ♦
10 *yaruḳuŋda bu vücūdum* ♦ *sén aġaz siŋ*[g]*en şeker söz* ♦ *bolur*
11 *anda sözlerim kim* ♦ ḳaçan bu sözni temām ḳıldı érse, revān cān
12 bérdi. **beyt** *ẖūb-lar perde-ni kötürseler* ♦ *olar ol yérde*
13 *zār ʿāşıḳ-lar* **şiʿr** ***in lem ente yevme'l-vedāʿ te'essüfen*** ♦

149 [75a]

mā küntü cidden fī'l-meveddet munṣifen **ḥikāyet** müte'allim-lerde biri debīrī köŋlini ṣayd ḳılıp turur érdi. andaġ kim-niŋ beşere-side ḥüsn bolsa, beşeriyyet ṭab'ı aŋa māyil bolur taḳı bu mu'allim ġālib evḳāt ve sāyir sā'āt bu beyt-ni aytur érdi. **beyt** *köŋül séniŋ bile meşġūl ey perī yüzlüg* ♦ *kim öz yādım aḏın ẖōd żamīrḳa kélmes* ♦ *yüzüŋ muḳābele-sidin kötürse bolmas köz* ♦ *néçe muḳātele ḳılsaŋ bu cān ḥażer ḳılmas* ♦ bārī bu cüvān üstādıge aytur kim néçük kim méniŋ dersim ādābıge ihtimām ḳılur sén. nefsim aẖlāḳıge taḳı iḳdām ḳılġıl. kérekmes kim yaraġsız fi'l ménde bolsa ve mén andın ġāfil bolsam. 'āḳıl-lar 'aybıdın āşnu méni aŋa āgāh ḳılġıl kim ānı taġayyür ḳılayın. üstādı aytur. ey dōst sén bu işni özge -lerdin sorġıl kim mén sénde hünerdin özge némerse körmes mén. **beyt** *sıçrasun ey dōst 'adüvvnüŋ közi* ♦

150 [75b]

'ayb körünür naẓarıda hüner ♦ *bir hüneri bolsa taḳı yüz 'ayb* ♦ *dōst uş-al bir hünerni körer* **ḥikāyet** bir kéçe ẖūb -ṣūretī yoldın keçe tüşüp méniŋ hücrem-ḳa tüşti érse, yüzi nūrıdın 'aḳlım pervāne yaŋlıġ köyüp maġlūb bolġanda çerāġ öçmiş 'ale' -l-fevr maŋa 'iḳāb āġāz ḳıldı kim méni körüp néçük çerāġ öçürdüŋ taḳı bu bahāne birle né bahālıġ némerseŋ-ni méndin ḳaçurduŋ. ayttım. séniŋ yüzüŋ küni toġdı érse, çerāġ-ḳa yaraġ ḳalmadı. ***ā'nī'ṣ-ṣabāḥe 'anī'l-misbāḥ.*** yana bu laṭīfe-ni aṣḥāb-ı ṭabī'at aytmış-la[r]. **beyt** *şem' öŋinde ḳaraŋġu ṣūret-lıġ bolsa cem' ārasıda öltürgil* ♦ *yā şeker sözlüg olsa şehd-érin şem' öçürüp ḳatıŋa kéltürgil* **ḥikāyet** dāniş-mendī bir ẖūb -ṣūret-niŋ 'aşḳı bile mübtelā érdi ve anıŋ maḥabbetide telim miḥnet körer érdi ve üküş cevr ü cefā tartar érdi taḳı 'aşḳ ḳoru

151 [76a]

-ġıdın ḳuruġ söz birle rāżī érdi. anı ol ʿuḳūbet-de
kördüm érse, ʿāḳıbet naṣīḥat ṭarīḳin aŋa sözledim kim her-āyīne séniŋ
bu manẓūr maḥabbetide ḳaṣdıŋ zilleti ne ʿilleti üze kim ʿömr mesrūʿ bolġusı
yoḳ. ammā ʿulemā ḳadrıge lāyıḳ bolmaġay kim özini mundaġ şenīʿ
iş birle müttehim ḳılsa. aytur. ey yār méni ḳoyġıl kim néçe fikr étsem köŋül
anıŋ iḥtiraḳıge ṣabr ḳılmaḳnı yıraḳ tutup viṣālı devleti
birle ḳamuġ ḳın-nı özige yaḳın tuta turur. **beyt**
cāndın ġam u ġuṣṣa-sı yıramas ♦ *an-sız bu cihān maŋa yaramas* ♦
sén rūḥ fütūḥı ten ṣafāsı ♦ *bil dōst likāsı hem cefāsı* ♦
yār vaṣlıdın er sére bilmes ♦ *cān anıŋ-sız cihān-nı ḫoş ḳılmas* ♦
rūḥ ravḥı köŋül safāsını ♦ *bil anıŋ cevri ve cefāsını* ♦
néçe me cevr pīşe ḳılsa yār ♦ *dōst bulur mu dōst-dın āzār* ♦
yār mihrige ursaŋan bünyād ♦ *ḳılmaġıl ḳahrıge me istibʿād*

152 [76b]

ḥikāyet cüvānlıḳ ʿunfūvānıda bir ḫūb ṣūret-lıġ zībā sīret
-lıġ birle seyr içide ser-kārım bar érdi. néçük yūsufī ḫulḳı ve dāvudī
ḥalḳı bar érdi ve anıŋ veddi köŋülde müstaḥkim érdi. nā-gāh bu şīrīn
ḥareket-din turuşluḳı ṣādır boldı érse, bī-ḫıredluḳ āçıġıda aytmış
mén kim **beyt** *yüri ne tileseŋ anıŋ-dék ḳılın* ♦ *uçup*
kāte ḳuş taġ tuzaḳ élin ♦ ḳaçan mundaġ iş éttim ér éşittim kim
bu beyt-ni méniŋ tenim-din çıḳarda aytur érdi. **beyt**
şūm yarasıġ-ḳa şems ḥüsn ü cemālı ♦ *yaḳmasa éksümegey żiyā vü kemālı* ♦
bu beyt-ni ayġan-dın soŋ revān sefer ḳıldı taḳı firāk otı cānım
-ḳa eser ḳıldı. **beyt** ***feḳadtü zemān el-vaṣli ve'l-mer'ü cāhilun*** ♦ ***tuḳadderu li-murīdi'l-ʿayş***
ḳıyle'l-meṣāyibu **beyt** *yıġ*[ġ]*ıl méni öltür kim éligde ölmek* ♦
eḏgü kim orunda sén-sizin tirilmek ♦ āḫirü'l-emr ḫudāy-nıŋ
luṭfı vü ʿināyeti taḳı kerem ü hidāyeti birle müddetī-din soŋ yana

153 [77a]

kéldi. ammā ol yūsufī cemāldın kemāl ḳalmadı ve ol dāvudī elḥān-da noḳṣān peydā bolup érdi. tevaḳḳuʿ ḳıldı kim ḳuçsam. ḳaçtım taḳı köŋül rāzını aŋa āçtım ve ayttım. **beyt** *āl gülüm boldısa yüzüŋ sarıġ ♦ ʿaşḳ igi me boldı köŋüldin arıġ ♦ néçe ḫırām-lap ḳılu sén kibr ü nāz ♦ aytayın émdi saŋa bu sürūr az ♦ ḥüsn-i bahārına yetilse ḫazān ♦ gül tökülüp özige ḳalur tiken ♦ reng ü ṣafā içre gül olur mu ḫār ♦ bar mu ḳış ḳahrıda luṭf-ı bahār* **naẓm** *sebze-i bāġ içre ḫoş bolur andaġ ♦ kim ṭabāyiʿ gülin açar bolur ♦ ḫāṣṣa miskīn benefşe kim sunı ♦ ḫūblar yüzidin içer bolur ♦ anıŋ maḥcūb ʿārıżı gülide ♦ çıḳsa ḫārı muḥibb ḳaçar bolur ♦* **dāsitān-ı manẓūm** *ol-dem-de kim érdi ḫūb ḫaṭṭı ♦ ṣāhib-naẓarını sordı anda ♦ kéldi bu kün émdi ṣulḥ uralıŋ ♦ köp fetḥa u żamme-ler ḫaṭṭıda ♦ barġanda telim köz érdi ḥayrān ♦*

154 [77b]

barçası ol āy yüz arḳasıda ♦ kéldi yana ḥüsn-i ḫaṭā yıparın ♦ ḫaṭṭ tartıban āy tégreside ♦ aytur maŋa ḳand u maġz-ı bādām ♦ bat kéltüreyin kün ortasıda ♦ ayttım séni émdi bir yıŋaḳ-ḳa ♦ almas kişi ḳanı ḥüsn sénde ♦ sévgey mü cihānda hergiz ♦ āzġan tikeni gül ortasında **beyt** *luṭf étseŋ ve ger étmeseŋ ey ṭurre-i müşgīn ♦ bu ḥüsn-nüŋ eyyāmı yaḳın ʿaṣrda kéçkey ♦ bu cān kim érür ten öyide şemʿ-i münevver ♦ bir demde fenānıŋ nefesi tégdise öçkey* **beyt** *suvāl ḳıldı aŋa kim séniŋ cemālıŋ-ḳa ♦ né işke nemle ḳamerniŋ yaḳasıge üşer ♦ cuvāb ayttı maŋa kim eger méniŋ yüzüm ♦ ḳaranı keyse ṣafā mātemiġa né buşar* **ḥikāyet** bağdād müstaʿrib-leri-niŋ birindin suvāl ḳıldılar kim ***mā yeḳūlu fī'l-mari ve an ḳāle lāḫayra fihim mādāma eḥadtum laṭīfen yetaḥāşenu ve idā ḫaşüne yetalāṭafu*** yaʿnī kim mā-dām emred ḫūb u şīrīn turur dürüşt-luḳ ḳılur.

155 [78a]

ḳaçan kim leṭāfeti ḳalmadı saḳal çıḳarsa, luṭf taḳı müdāmeset ḳılur. **beyt** *ḫūb u şīrīn-lıḳıda bu emred ♦ özi tevsen sözi açıġ bolur ♦ soŋra melʿūn bolup saḳal çıḳsa ♦ anda ḫoş-ḫūy u mihrlıġ bolur* **ḥikāyet** ʿulemānıŋ birige suvāl ḳıldı-lar. eger kimerse bir māh-dīdārlıġ birle ḫalvet-de oltursa taḳı köŋül āldursa, ḳapuġ taḳı baġlıġ bolsa ve zühd taḳı çaġlıġ bolsa, nefs taḳı ṭālib bolsa ve şehvet ġālib bolsa, néçük kim ʿarab aytur. ***et-temru māniʿun ve'l-bātūru ġayru māniʿ.*** héç imkān bolġay-mu kim ol mekān-dın sālim ḳalsa, bed-gūy-dın sālim ḳalmaġay ♦ ***iḏa selime'l-insānu min sū'i nefsihi ♦ ve min sū'i ẓanni'l müddaʿī leyse liselemin*** **beyt** *bolur kişige işi soŋıda bolmaḳ ♦ bolmas kişi-lerniŋ tili-din ḳutulmaḳ* **ḥikāyet** bir ṭūṭī-ni bir ḳarġa birle bir ḳafeṣ-ġa ḳaptı-lar érse, ṭūṭī anıŋ müşāhede-si ḳubḥıdın mücāhede

156 [78b]

körüp aytur érdi kim bu né hey'āt ve né heykel-i mekrūh turur. ***yā ġurābü'l-beyn feyāleyte beynī ve beyneke buʿde'l-meşriḳayn*** **beyt** *ʿale'ṣ-ṣabāḥ séniŋ ṭalʿatıŋ-nı kim körse ♦ aŋa ṣabāḥ-ı saʿādet yana mesā bolġay ♦ séniŋ musāḥabetiŋde séniŋ-dék oḳ şūmī ♦ kérek édi velī sén dék cihānda né bolġay* ♦ ʿaceb kim ḳarġa ṭūṭī musāḥabetidin fiġānġa kélip özini ḳarġap aytur kim bu né ṭāliʿ-i dūn u baḫt-ı nigūn turur kim felek hümāyun bolup méni anıŋ-dék ebleh hōd-rāy soḥbeti bile mübtelā ḳılıp turur. méniŋ ḥālım-ġa andaġ lāyıḳ érdi kim yana bir zāġ birle baġı-da uçup yüri-sem. **beyt** *ḥükemā-nıŋ muṣāhibi nā-dān ♦ boldısa bolur ol aŋa zindān ♦ tam üze ṣūretiŋ-ni çiz-se kişi ♦ ṣūretiŋ ḳubḥıdın yıġılġa cidār ♦ saŋa uçmaḫ içide bolsa maḳām ♦ özgeler ḳılġalar tamuġda ḳarār* ♦ bu meṯel

157 [79a]

-ni anıŋ üçün kéltürdüm tā maʿlūm bolsa kim dānānıŋ na-dān-dın
néçe vaḥşeti bolsa, nā-dān-nıŋ ma dānādın ança nefreti bar. beyt
rindler mecmaʿıge bir zāhid ♦ tuş boldısa ʿazm-siz nā-gāh ♦
turş oldı taḳı melūl ḥazīn ♦ bolsa nā-ehl soḥbeti hem-rāh ♦
bir süçüg sözlüg ayttı turma turş ♦ sınma biziŋ ara açıġ sén āh ♦
beyt *cemʿ-ī gül ü lāle dék bile yörgeşip ♦ sén ḳuruġ*
otun dék ortada ornaşıp ♦ hem ḳış savġı
taḳı muḫālif yél dék ♦ yā ḳar ile yüz ékelesi bulġaşıp
ḥikāyet bir refīḳim bar érdi kim sefer taḳı ḥużūrda muṣāḥabet
ḳılışur érdük ve mümālaḥat ḥuḳūḳın bilüşür érdük. āḫirü'l-emr
āz menfaʿat üçün méniŋ ḫāṭırım mażarratını revā tuttı érse, revān
ayrılış-duḳ érse, müddetī kéçkendin soŋ dōst
-lardın birisi méniŋ perişān sözlerim-din cemʿ içinde

158 [79b]

birini oḳumış. beyt *eger kirişse nigārım niyāz ḫande-sine ♦*
ḳulını yıġlatıp atġay nemek cerāḥatına ♦ né bolġay ol ḳara
zülfi elimge kirse yana ♦ kerīm-ler étekin dek gedāy-lar ḳolına ♦
bir ṭāyife muḥibb-lerdin bu söznüŋ luṭfıge érmes. bil
öz sīret-leri-niŋ ḥüsnige tanuḳ-luḳ bérmiş-ler ve ol nedīm
me nādim bolup bu maʿnī-de mübālaġa ḳılıp ḳadīm soḥbet fevtige te'essüf yémiş.
ḳaçan maʿnī maŋa maʿlūm boldı érse, dōst-lar şefāʿatı
birle bu beyt-ni s̱ebt ḳılıp ayta yiberdim. beyt
séniŋ birle méniŋ bar érdi köp ʿahd ♦ cefā ḳıldıŋ taḳı sındur
-duŋ anı ♦ saŋa bérdim köŋül-ni ṣıdḳ ile mén ♦
kéçer dünyā ve ḳılmadıŋ vefānı ♦ eger iʿrāż ḳılsaŋ sén
ṣafā-dın ♦ kime ʿarż éteyin bu mā-cerānı ♦ ṣafā üzre ʿadüvv
raġmına yetkil ♦ köŋül birle ḳılalıŋ merḥabānı ḥikāyet

159 [80a]

biregüniŋ körk-lüg ḫatunı bar érdi. nā-gāh dünyā-dın kéçip āḫiret
-ḳa köçti érse, bir ḳatıġ sözlüg taḳı kör[k-]süz yüzlüg ḫatunı
-nıŋ anası ḳaldı. bu érge ḫatunı firāḳıdın anası-nıŋ viṣālı
düşvārraḳ boldı. dōst-ları sora kéldi-ler kim ʿazīz yār firāḳıda
néçük sén dép. ayttı. maŋa yār firāḳı-nıŋ ḳahrıdın anası
-nıŋ ḳalmaḳı-nıŋ zehri ḳavī-raḳ turur. **beyt**
gül ḫazānġa urundı ḳaldı tiken ♦ genc-ni aldılar ve ḳaldı ılan ♦
köz içide témür tiken körmek ♦ ḫoş kim aʿdānı her zemān körmek
beyt *bir düşmen likāsı miḥnetidin ♦ kéçkü ol yüz dōst*
ṣoḥbetidin **ḥikāyet** yigit-lik mevsimide bir mevżiʿ-din kéçişim
boldı. mevsimī-de kim temür ḥarāreti süŋekke ḳoyar érdi taḳı
ayaḳnı yérge ḳoysaŋ, köyer. ol ḥālda bir tam sāye-sige sıġındım
taḳı mesā ḳum-nı susalıḳ-da su saḳındım. muntaẓır kim kişi ḳatımdın su

160 [80b]

kéçürgey-mü ve bu ʿatş otını öçürgey-mü dép turġanda nā-gāh müşāʿ
naẓarınıŋ şiʿāʿı bir būstān nigār-istānıda dil-berī-niŋ ṣūretiġa
tüşti, āy-dın arıġ-raḳ ve kündin körk-lüg-rek faṣl-ı bahār
meŋizlig telim reng ü nigār birle tā çīn kār-ḫāne-si dék üküş
zīver ü āyīn birle. **beyt** *aġzıda ḫamr ve közide ḫumār ♦*
ḳaddı tābı yoḳ ve saçı tāb-dār ♦ anı körse ayġay ḳul u şehr-yār ♦
munuŋ-dın nigārın ḳayu yérde bar ♦ körer mén bu sīmīn-ber dil-ber altun
ḳadeḥ-ni kümüş ḳolıge tutup içige şeker birle ḳar suyı ḳoyup. **beyt**
ḳatılmış aŋa gül yüzidin güllāb ♦ maŋa tuttı andaġ muṭayyeb cüllāb ♦
elidin alıp içtim āb-ı ḥayāt ♦ ol eldin yime zehr bolur nebāt
şiʿr ***ẓamāʾun biḳalbī lāyekādu yusīġhu ♦ reşfüʾz-zülāli ve lev şeribetiʾl-ḥavrā ♦***
ḫurrem ol bī-rūz ṭāliʿ kim közi ♦ tüşse mundaġ yüzge tegme ṣabāḥ ♦
aylu bilmes ʿömride ʿaşḳ esrüki ♦ bir uyuḳlasa ayılur mest-i rāḥ

161 [81a]

1 **ḥikāyet** ol yıl kim ḫ̌ārezm sulṭānı ḫıṭāy ḫanı birle ṣulḥ ḳılıp
2 turur érdi. kāşġar élige bardım érdi. ṣūretī kördüm cemāl
3 ġāyetide ve iʿtidāl. nihāyetide néçük kim aytıp tururlar. **beyt**
4 *muʿallimüŋ saŋa mundaġ duʿā mu örgetti* ♦ *vefā vü mihrni ḳoyup*
5 *cefā mu örgetti* ♦ *köŋül-ler élini almaḳ ʿitāb u ʿarbede*
6 *ḳılmaḳ* [♦] *safānı soŋraġa salma*[ḳ] *saŋa mu örgetti* ♦ cāru'l-lah
7 muḳaddime-sini baḥs̱ ḳılıp ***ḍarabe zeydün ʿamran*** ♦ mén ayttım. ḫıṭāy ḫanı
8 ḫ̌ārezm sulṭānı birle ṣulḥ ḳılıştı-lar. zeyd ü ʿamr ḫuṣūmeti taḳı
9 bāḳī turur dédim érse, gül dék külüp aytur. mevlūdıŋız ḳayu mevżiʿ
10 turur. ayttım. şīrāz. aytur. şeyḫ saʿdī eşʿārıdın némerse bilür mü sén.
11 ayttım. **şiʿr** ***belītu bineḥaviyyin yeṣūlu muġāżiben*** ♦ ***ʿaleyye kezeydin fī muḳābileti'l-ʿamrū*** ♦
12 ***ʿalī cerri ẕeylin leyse yerfaʿu ra'sehu*** ♦ ***ve hel yestaḳīmu er-refʿu min ʿāmili'l-cerri*** ♦ bir sāʿat
13 tefekkür ḳılıp aytur. biz ʿarabiyyet-din ʿārī turur miz taḳı şeyḫ eşʿārı

162 [81b]

1 ġālibi fārisī turur dép éşitip turur miz. bizge ʿacem tili
2 birle şiʿr oḳıġıl. mén ayttım. **beyt** *ṭabʿıŋa ḫoş kéldise bu ʿilm-i naḥv* ♦
3 *boldı biziŋ ʿaḳlımıznı şekli maḥv* ♦ *ey saŋa ʿuşşāḳ köŋül-leri ṣayd* ♦
4 *biz saŋa meşġūl ve sözüŋ ʿamr u zeyd* ♦ anda kédin taŋ bilesi
5 sefer ʿazmi muṣammem bolġanda éşitmiş kim fülān saʿdī turur. kélip te'essüf
6 yép talaṭṭuf ḳılu başladı taḳı ayttı kim né üçün iḳāmet ḳılmadıŋız. büzürg
7 -ler muḳaddemini özge umūrġa taḳdīm ḳılsaḳ, émdi me bolġay-mu kim her néçe
8 kün ḫidmetiŋizde müfīd bolsaḳ. ayttım. bu zemān müyesser bolmas. andaġ
9 kim aytıp tururlar. **beyt** *büzürgī taġ ara bir yar içide* ♦
10 *turur érdi ḳazıp bir ġār içide* ♦ *ayttı-lar néçük kirmes siz élge* ♦
11 *fütūḥı kirgey érdi anda élge* ♦ *ayttı kirsem āy yüzler tuyarlar* ♦
12 *balıḳ köp bolsa arslan-lar tuyarlar* **ḥikāyet** ḥicāz yolıda dervīşī
13 biziŋ birle refīḳ boldı. kerīm-lerde birisi yüz ḳızıl teŋe-ni

163 [82a]

méniŋ temalluķ birle bu sarıġ yüzlüg dervīş-ke muʿāmele bérdi.
nā-gāh ķuṭṭāʿ-ı ṭarīķ kārvān-ķa āgāh bolup ġālib kélip
ġāret ķıldılar érse, kārvān-lıġ-lar tażarruʿ vü feryād ķıldılar. héç
müfīd tüşmedi. beyt *néçe ķılsa tażarruʿ vü feryā*[d] ♦ *alġan bérmes*
oġrı-yı bī-dād ♦ meger ol ṣāliḥ dervīş kim müteġayyir bolmadı.
burunķı ķarārı birle turup érdi. suvāl ķıldılar kim şeyẖ-ā
séniŋ ol altunuŋnı almadılar mu. ayttı kim belī barıdın burunraķ.
ammā méniŋ maḥabbetim anıŋ birle azraķ üçün firāķıda ma zaḥmet-din
yıraķ turur mén. beyt *köŋül ķoyma kişi-ler nésne-sine* ♦
firāķı ṣaʿb érür baġlasa sīne ♦ ayttım. séniŋ ṭabʿıŋ vaʿẓıŋ
méniŋ ḥālım-ķa lāyıķ turur. andaġ kim yigit-lik eyyāmıda bir dōst
birle ittifāķım bar érdi. ṣıdķ-ı meveddet ü ḥüsn-i maḥabbet içide ol
ḥaķķiyyet üze kim közüm-nüŋ sürme-si anıŋ cemālı ve ʿömrüm ser-māye-si

164 [82b]

anıŋ viṣālı érdi. beyt *meger felek-de ferişte yoķ érse āḏemī-de* ♦
aŋa müşābih aḏın ādemī bulunmaġay ♦ *hudāy ḥaķķı perī ṣunʿı-da ve ādemī-de* ♦
leṭāfet içre anıŋ yarımı bulunmaġay ♦ nā-gāh emeli-niŋ ayaķı ecel vaḥalıge
battı taķı ḥayātı ķāmeti-din ķıyāmetī attı. kéçe kündüz anıŋ ziyā[r]etige
mücāvirlıķ ķılıp bu beyt-ni ayttım. beyt *kāş öldüm ki ecel urdı ayaķıge tiken* ♦
ursa érdi başıma dehr éligi maʿ-helāk ♦ *kim bu kün körmese dünyānı séniŋ bu köz* ♦
münevvimin ẖākiŋ üze ey başıma her dem ẖāk beyt *ol kim uḏıban ķılu*
-may ķarār ♦ *gül bile nesrīn töşe*[k]*-de burun* ♦ *tökti felek gerdişi*
yüzi gülin ♦ *topraķıda ķıldı tiken-ler orun* beyt
seḥer-ā saķīī key ẖoş érdi bolmasa ġarķ emgeki ♦ *ẖurrem érdi gül viṣālı*
yoķ bolsadı tiken ♦ *tün ẖoş érdim vaṣlıda ṭāvus dék*
cevelān ķılıp ♦ *tolġanur bu kün firāķım derdini bilse yılan*
ḥikāyet ʿarab melik-leri-niŋ birisi-niŋ ẖiḏmetide taķrīr ķıldılar

165 [83a]

kim mecnūn-nuŋ belāġat-da kemālı bar érdi kān taḳı faṣāḥat-da cemālı seyyār érken insān muṣāḥabeti-ni terk étip ẖayvān muḥālaṭa -sını köŋlide bérkitip turur. indetip melāmet āġāz ḳıldı. insān şerefide né noḳṣān körüp firār ḳıldıŋ taḳı ḥayvān ṣoḥbetin iẖtiyār ḳıldıŋ. zār yıġlap aytur. *ve rubbe ṣıddīḳin li'umettī fī vidādihā elem yerahā yevmen feyūḍaḥu fī ġadārā* beyt *kāş eger kim melāmet éterler ♦ körseler érdi yüzüŋ ey dil-ber ♦ kim turunç ornıġa élig-lerin ♦ kīyān bolsalar édi mużṭarr ♦* tā maʿnī-i ḥaḳiḳī daʿvī ṣūreti üze tanuḳluḳ bérgey érdi. *fe'l-ḥüsnü fī vechihi ve'ḍ-ḍīḳu fī fīhi feḏālike'l-leḏī lümtünnenī fīhi.* ḳaçan melik mecnūn ḥālıge leylī cemālıge müşāhede ḳıldı érse, tiledi kim yevmī yā leylī-de leylī cemālıġa müşāhede ḳılsa, ʿarab iḥyāsıge ıḏa bérip leylī-ni kéltürüp kördi érse, naẓarıda ḥaḳīr köründi. andaġ kim ẖādime

166 [83b]

-leri-niŋ kemīne-si-niŋ cemālı leylī-din artuḳraḳ érdi. leylī ferāset ʿilmi birle bu maʿnī-ni oḳup aytur. ey melik leylī cemālıge mecnūn közi birle naẓar ḳılġıl kim cemālı-nıŋ kemālı saŋa noḳṣān-sız körünsün dép. beyt *köŋül derdige dermān étküçi yoḳ ♦ anıŋ hem merhem alġalı küçi yoḳ ♦ méniŋ hem-derdim olsa ḥālım aysam ♦ anıŋ birle bu ʿaşḳ otıda köysem* ḥikāyet hamedān ḳāżī-si -niŋ köŋli ḳuşını bir bedīʿü'l-cemāl ʿaşḳı-nıŋ şāhīni ṣayd ḳılıp ve ayaḳını mihr vesīle-si birle ḳayd ḳılıp turur érdi. ḳāżī anıŋ ḥüsni-niŋ ẖayālı birle rāżī bolup ʿaşḳ bāzārıda viṣālı müyesser bolsa, emvāl-da rāżī kim müstaḳbel taḳı māżī-de taḥṣīl ḳılıp turur érdi. kişi nehyige mültefit bolmadı. bu emrḳa ṣarf ḳılmaḳ érdi. dāyimā anıŋ ṭalebide mültehif érdi ve maḥabbeti köŋlide s̱ābit ü muʿtekif érdi. rübāʿī kéldi. [rübāʿī] *közüme ol ḳadd-ı serv ü leb-i ḳand ♦*

167 [84a]

1 *saldı yana ʿaşḳ ʿaḳl boynıġa kemend ♦ tüşti yana ṣabr élige tārāc u gezend ♦*
2 *bī-çāre köŋül almadı ʿaşḳ işide pend ♦* anda kédin ḳāżī-ġa nā-gāh bu māh
3 yolda yoluḳup bu maʿnī-ni oḳup ḥicāb-sız nā-sezā düşnām ḳılıp ḫalḳ
4 ara bu sırrnı iʿlām ḳıldı. ḳāżī-niŋ hem-ʿinān-ları-ġa bu sırr ʿayān
5 boldı érse, aytur. **beyt** *āçıġ bile ol şeker-şemāyilni körüŋ ♦*
6 *ḳahrıda telim luṭf u fażāyilni körüŋ ♦* yana ʿarab meṡeli bu turur kim ***żarbu'l***
7 ***-ḥabībi zebībun*** **beyt** *ʿasel bolur éligge alsa ḥanẓal ♦ biri temedise*
8 *bolur zehr şeker ♦ zebīb olsa ʿarabḳa dōst żarbı ♦ maŋa şehd ol*
9 *şifā ṭaʿmıda mużmer ♦* ḳāżī aytur. anıŋ veḳāḥatıdın semāḥat
10 yızı selāṭīn ʿalāniye-de ṣalābet birle sülūḳ ḳılurlar. **beyt**
11 *ciyvet yégi nemekide turş ṭaʿm olsa ♦ ḳaç kün direng étmek bile şīrīn bolur ♦*
12 bu kelimāt-nı ḳılġanda kédin ḳażā mesnedide olturur érdi.
13 ḫidmetide bir ḳaç ʿudūl müzekkī bar érdi. öre ḳopup yér öpüp

168 [84b]

1 ayttı-lar kim ḫidmet-de bir ülügümiz bar. néçe me terk-i edeb bolsa, icāzet
2 bolsa, ötüneliŋ taḳı ḥükemā ḥükmi bu vech üze būb turur. **beyt**
3 *köp iş içre baḥṡ étmek érmes revā ♦ ḫaṭānı uluġlarḳa tutmaḳ ḫaṭā ♦*
4 ammā inʿām-da kirām sābıḳa-sı kim maḫdūm-nuŋ ḫuddām ḥaḳḳıda ʿale'd-devām
5 turur. maṣlaḥat-lıġ işke iḳdām ḳılmaḳ-nı iʿlām ḳılunur. eger ol maʿnī
6 -de taḳṣīri yā taḳāʿudı revā téseler, cināyeti yā ḫıyāneti-din ḫālī
7 bolmaġay. émdi bu emri-ḳa kim şürūʿ ḳılıp turur siz. şerʿan ve ʿaḳlen
8 nā-maḳbūl turur taḳı ḳażā menāṣıbı-ḳa münāsib érmes. kérek
9 -mes kim ḥussād bu sebeb-din fesād ḳılıp munça meblaġī ṣalāḥ üze
10 baġış ḳılġanıŋ bed-nām-luḳ-ḳa mübeddel bolsa. **beyt**
11 *telim meblaġī ḥāṣıl-laġan yaḫşı ḥāl ♦ bolur bir yaman-lıḳ bile pāy-māl ♦*
12 ḳāzī anlarnıŋ naṣīḥatıge taḥsīn ḳılıp taḳı telḳīn-leri-niŋ ḥüsnige
13 āferīn bérip ayttı. ʿazīzler naṣīḥatı méniŋ maṣlaḥatım-da ʿayn-ı ṣavāb

169 [85a]

turur. velī müşkilim bī-cuvāb turur. **beyt** *melāmet ẖoş ḳılur mu bu yaranı* ♦ *ḥabeş-din yusa bolur mu ḳaranı* ♦ mundaġ ayttı taḳı ẖalḳını anıŋ ṣaydıġa derc ḳıldı ve meblaġī altun-nı aŋa ẖarc ḳıldı ve aytıp tururlar. kim-niŋ élgide altunı firāvān turur. anıŋ küni saʿādet felekide tābān turur. kim-nüŋ terāzusıda kümüşi bar. bāzūsıda ḳuvvet ve közide körüşi bar. ol kim bī-ẖaber taḳı bī-kes turur. dünyāda nā-murād taḳı maʿṣ turur. zerni kim körse meyl éter néçe me üşeni bolsa témür terāzu dék. fī'l-cümle néçe vaḳt kéçe her kéçe ẖalveti müyesser ve vuṣlatı muḳarrer boldı. ammā hem ol kéçe-de bu iş -din melik-ke ẖaber boldı. ḳāżī-niŋ ol kéçe şāhid ḳoynıda ve élgi boynıda şerāb ḳaşıda ve muṭrib başıda taŋ atġunça terennüm-din tayanmadı ve şuʿm-dın uyanmadı. **beyt** *nége öter taŋ atmadı ol bī-vefā ẖurūs* ♦ *kéçti viṣāl bütti mü téyür ol füsūs* ♦ *bolġanda yār vaṣlı*

170 [85b]

müyesser sürūr üze ♦ *kirgende dōst ḳoynı-ġa meh çehre-lıġ ʿarūs* ♦ *dehr anda öz ẖāṣṣiyyetin tepretip yana* ♦ *ḳılmasa ʿayş çehre-sini nā-gehān ʿabūs* ♦ *körmediler mü taġ üzesidin beyāż subḥ* ♦ *urmadılar mu şāh cenābıda nāy u kūs* ♦ *tün keyse kün ḳaraḳıda ʿabbās kisve-sin* ♦ *ḳayra nétip libāsını ḳıldı kettān üs* ♦ *ol müşg-ḥalḳa içreki kāfūr ḳubbe-sin* ♦ *kūy ol bolur ve ḥalḳa-sı çevgān ābnūs* ♦ *şūm oldı dehr ve yoḳ ḳıyāsı cefāsı-nıŋ* ♦ *şekksiz mübārek olġay anıŋ ḥinnide besūs* ♦ ol ḥalet-de ḳāżī -niŋ müteʿalliḳ-leride birisi kélip taʿcīl üz[e] ayttı kim ḳop-ġıl ve bu ḳapuġnı açġıl ve imkānıŋ barıça bu mekāndın ḳaçġıl kim ḥāsidler saŋa ḳaṣd ḳılıp tururlar. bu furṣat-da kim fitne otı yaḳılmışı yoḳ. bu iş -ke tedārük ḳıl. yoḳ érse, bu munça meblaġī āb-ı rūy yélge barıp ẖāk-sārlıḳ-dın özge ḥāṣıl bolġusı yoḳ dép ayttı érse, ḳāżī

171 [86a]

[tebessüm] ḳılıp aytur. beyt *ṣaydġa néçe urdısa arslan ♦ né buşar it -ni bilip ursa ♦ dōst-nı dōst ḳoynıda ḳoya bér ♦ düşmen ol ḥālda köyer körse* ♦ fī'l-cümle melik-ke iʿlām ḳıldılar kim islām mundaġ münkerī ḥādis̱ bolup turur. melik aytur. mén anı şehr ʿulemāsıdın ve dehr fużalāsıdın bilür mén. bu iş-ni andın muʿāyene körmegünçe nefy ḳılur mén. ḥussād ayttı-lar. ey melik eger ınanma -saŋız muʿtemed kişi-lerni ıd̠a bérseŋiz bu söznüŋ rāstlıġı anda maʿlūm bolġay. anda kédin melik özi ḳopup şemʿī éligide alıp cemʿī birle ḳāżī maḥallıge bardı. kördi kim ḳāżī ésrük ḫarāb ve naẓarıda tola şerāb ve şāhid me ser-mest baḫr u şemʿ naẓarıda köyer. melik ḳāżī-ḳa tége kélip luṭf ile uyġatıp aytur. ḳopġıl kim kün toġup turur. meclis bitüp turur. ḳāżī ol ḥālnı āŋlap aytur. ḳayu cānib -din. melik ayttı kim maşrıḳ ṭarafıdın. ḳāżī ayttı. el-ḥamduli'l-lah kim tevbe ḳapuġı

172 [86b]

taḳı ma açuḳ érmiş. bu ḥadīs̱ ḥükmi birle kim yarlıḳap turur. ***lā yuġlaḳu bābü't-tevbeti ḥattā taṭluʿa'ş-şemsü min maġribiha 'estaġfiru'l-lahim ve 'etūbü ileyk*** beyt *méni saldılar bu yazuḳ şeh-ā ♦ nefs-i bed-fermāy u şeyṭān-ı racīm ♦ müsteḥiḳḳ mén kim ʿuḳūbet ḳılsalar ♦ yoḳ-ése ʿafv ed̠gü ey şāh-ı kerīm ♦* melik aytur. helāk-ke muʿāyene muṭṭaliʿ bolġandın soŋ tevbe müfīd bolmaġay. beyt *éli yétmese érniŋ oġrılıḳ-ḳa ♦ ḳılur ol yérde zühd ü tevbe bünyād ♦ illā ey maʿṣiyet-ġa ḳādir olġan ♦ kél anda tevbe ḳıl ḥaḳḳ-nı ḳılıp yād ♦* saŋa mundaġ uluġ yazuḳ vücūdı bile ʿadem bolmaḳ-dın çāre bolmaġay taḳı ḫalāṣ ṣūreti bu maʿnī -din oḳulmaġay. mundaġ ḳaydī taḳı ʿuḳūbet müvekkel-lerini aŋa gümārladı érse, ḳāżī ol ḥālnı körüp tażarru vü feryād birle ayttı kim méniŋ melik tapuġıda yana bir sözüm ḳalıp turur. beyt *melāl yéŋini ḳahrıŋ yüzüm-ge ursa néçe ♦ ümīdim élgime luṭfuŋ*

173 [87a]

1 *étekin ança tutar ♦ néçe ẖalaṣ muḥāl olsa bu yazuḳda maŋa ♦ velīkin*
2 *ol keremüŋdin köŋlüm érmes tar* ♦ melik ayttı. turfe nükte ayttıŋ
3 ve bedīʿ laṭīfe kéltürdüŋ. ammā ʿaḳl-da muḥāl ve şerʿ-de vebāl bolġay
4 kim séni fażl u belāġat méniŋ ʿuḳūbetim-din ḳutḳarsa, maṣlaḥat
5 andaġ körer mén kim séni bu ḳalʿa-dın saldursam yā boġzuŋa ḳalʿī
6 ḳoydursam kim özgeler séndin pend alsalar. ḳażī ayttı. méniŋ
7 séniŋ āra maʿrifet ḥaḳḳı ʿaẓīm ve meveddet ḥürmeti ḳadīm turur taḳı
8 bu yazuḳnı yalġuz mén ḳılmışım yoḳ. bolġay-mu kim yana biregüni
9 ol ḳalʿa-dın saldursaŋ kim mén pend alsam. ḳaçan mundaġ söz
10 ayttı érse, melik tebessüm ḳıldı ve köŋlide mihr nesīmi tenessüm ḳılıp ẖaṭāsını
11 kéçürdi ve kīne-sini köŋlidin köçürdi ve ġażab otı-nı ʿafv
12 suyı birle öçürdi. **beyt** *ʿafvnuŋ lezzetin kişi bilse* ♦
13 *kim ẖoş olur hemīşe ẖū ḳılsa ♦ kişi ʿaybı-nı bilmegil zinhār* ♦

174 [87b]

1 *munṣif ol öz ʿaybı-nı bilse* **dāsitān-ı manẓūm**
2 *cüvānī bar édi ẖayr içre meşhūr ♦ ḳamuġ tilde arıġ-lıġ birle manẓūr ♦*
3 *ḳażādın bir uluġ deryāḳa nā-gāh ♦ ékegü tüşti-ler bolmadı āgāh ♦*
4 *aŋa taʿcīl üze kéldise mellāḥ ♦ ẖalāṣ étip éşin ḳılġalı ıṣlāḥ ♦*
5 *ayttı méni bu mevc içre ḳoyġıl ♦ osal ḳılma revān yārımnı tutġıl ♦*
6 *ḳarardı ol ḥadīs̱ içre cihānı ♦ velīkin bu söz içre çıḳtı cānı ♦*
7 *bolur mu dost-luḳ ol bī-vefāda ♦ unutsa yārını mundaġ belāda ♦*
8 *anıŋ dék ḳıldı yārān-lar vefānı ♦ bilür sén kim érür bu dünyā fānī ♦*
9 *cefā birle cihānda bolma mevṣūf ♦ vefā ḳıl ḳılmaġıl ẖayrıŋnı mevḳūf ♦*
10 *öler sén yörgenip bir pāre opraḳ ♦ yatur sén boluban topraḳda topraḳ ♦*
11 *vefā éş-din ewürmegil yüzüŋni ♦ yum özgelerge ed̲güdin közüŋni ♦*
12 *sibīcābī maḥabbet müşkili-ni ♦ bilür bilgen meŋiz ṣūret-ni çınnı ♦*
13 *eger tirilsedi leylī vü mecnūn ♦ bu defterni körüp bolġaydı meftūn ♦*

175 [88a]

bāb-ı şeşüm der-żaʿf u pīrī - **ḫikāyet** dımışḳ cāmiʿide cemʿī dāniş-mendler birle maḥabbet ü ʿaşḳ birle ʿilm baḥs̱ı ḳılurda bir ʿazīzī kirip suvāl ḳıldı kim sizler ara ʿacem tilini bilgüçi bolġay-mu dép. andaġ kim biziŋ civārda bir pīr bar kim ʿömridin yüz éllig yıl kéçip turur. ammā bu zemān ḥayāt andın ḳaçıp turur. sekerāt-ḳa tüşüp turur. ol dilideki sözini tilideki sözi birle beyān ḳılmaḳnı tileyür. velī biz tilini bilmes turur miz ve tilekini ḳılumayu turur miz. eger tilin bilgen kişi kerem ḳılıp ḳadem ursa, s̱evāb-lıġ bolġay érdi dédi érse, revān ḳopup revān boldum taḳı aġrıḳ-ġa ḳulaḳ ḳoydum érse, bu beyt-ni aytur. **beyt** *néçe dem urarda ferāġat üze* ♦ *dirīġ-ā tutuldı nefs-niŋ yolı* ♦ *dirīġ-ā ṣafālıġ ʿömr ḫ^{v}ānıdın* ♦ *yéyürde tükendi anıŋ ḥāṣılı* ♦ dép maʿnī-sini sāmiʿ-lerġa ayttım érse, taʿaccüb ṭarīḳin ayttı-lar. ʿömri-niŋ ṣubḥı néçe me kim şāmġa yétip turur.

176 [88b]

ammā şāmı taḳı ma ḥayāt güli-niŋ ḫoş yızıdın toymışı yoḳ ve memāt ḫārı-nıŋ zehri ḥayāt ayaḳıge ḳoymışı. anda kédin başıda oltur -dum. ḥālını sordum érse, aytur. **beyt** *bilür mü sén né meşaḳḳat téger uş-al kişige* ♦ *kim aġzını tutuban tartar olsalar bir tiş* ♦ *ḳıyās ḳılġıl anı kim ʿazīz cān tenidin* ♦ *çıḳarda tartılur olsa né ṣaʿb bolġay iş* ♦ ayttım. ölüm taṣavvurını kétergil taḳı vehmi-ni ṭabīʿat-dın çıḳarġıl kim ig-niŋ néçe me ṣuʿūbeti bolsa, min külü'l -vücūh ölüm-ge delālet ḳılmas. eger iḫtiyār ḳılsaŋ, séniŋ ʿilācıŋ üçün bir ṭabīb tapıp kéleliŋ désem, yüzini ewürüp aytur. **beyt** *ḳarı iglig-ni körse yaḫşı ṭabīb* ♦ *ém ḳılumas néçe me bolsa ḥabīb* ♦ *ḫ^{v}āce eyvānnı naḳş ḳılmaḳ-da* ♦ *līkin eyvān ulı yıḳılmaḳ-da* ♦ *ıŋrı ayur erdi nazʿıdın bir pīr* ♦ *aŋa ṣandel sürerdi pīr kim bir* ♦ **ḫikāyet** bir pīrī ḳıznı öçür bulup alıp turur

177 [89a]

érdi ve ḫücre-sini gül birle naḳş ḳılıp turur érdi. kéçeler anıŋ ʿaşḳıda yatmas érdi ve maḥabbeti-de taḳı kişi-din uyatmas érdi. dāyimā laṭīf söz sözleyür érdi taḳı nā-maḥrem-din hemīşe kizleyür érdi kim ḳız köŋlüni öz muvāneseti birle ṣayd ḳılsa, vaḥşetini kéter -{r}ip ve maḥabbeti birle ḳayd ḳılsa. bir nevbet ḳızġa kelimāt ḳılıp aytur kim uluġ saʿādet saŋa yār ve baḫtıŋ közi bīdār érmiş érdük kim bir cihān-dīde pīr ṣoḥbetige tuş bolduŋ kim séniŋ ḳadrıŋ -nı bilgey. ḳıymetiŋ-ni āŋlaġay ve ḫidmetiŋ-ni şarṭıça ber-cāy kéltür -gey ve hemīşe saŋa müşfiḳ ü mihr-bān bolġay. **beyt** *ten-de cān bar-éken séni tilegem* ♦ *ḥāṣılımnı murādıŋa ülegem* ♦ *néçe me ṭūṭī dék şeker yéseŋ* ♦ *saŋa cānım fedā méni déseŋ* ♦ yaḫşı kim bir hevāyī yigit-ke yoluḳmadıŋ. her zemān özgeni tilese taḳı tişi-ni aḏın tişi-ge bilese, né kişidin uyatsa, her kéçe özge yérde

178 [89b]

yatsa. **beyt** *ṭamaʿ ḳılmaġu bülbül-din vefānı* ♦ *kim ol her dem-de özge gülge sayrar* ♦ *zemāne miŋ baḥāne birle dāyim* ♦ *muḥibb-lerni biri biridin ayrar* ♦ meger pīrler kim ḫudāy-nı birlep mücerreb taḳı mühe<u>zz</u>eb tururlar taḳı ʿaḳl u edeb birle tirilürler. cüvān-lıḳ cehli-niŋ muḳteżā -sıça tirilmes-ler. **beyt** *séniŋ-dék muṣāḥib kérek eḏgürek* ♦ *telim-ler yawuz birle boldı helāk* ♦ çend-ān bu minvāl üze sözlep gümān élttim kim ḳız köŋli maŋa rām boldı taḳı méniŋ tilekim andın temām boldı. nā-gāh ḳız bir āh ḳılıp aytur. séniŋ bu munça sözüŋ -nüŋ vezni ʿaḳl mīzānı pele-sinde méniŋ dāye anam-nuŋ ol bir söz néçe vezni yoḳ turur kim aytıp turur. yigit ḳoynıġa ter kirse, edgürek pīr kirgünçe. **beyt** *ébçi éri ḳoynı-dın rıżāsız ger ḳopsa* ♦ *tutma ṭamaʿ öldürse ḫaṭāsız ḳopsa* ♦ *ançada ḳopar pīr ʿaṣāsı yaturındın* [♦] *yatġan yéridin özi ʿaṣāsız ḳopsa* ♦

179 [90a]

fī'l-cümle muvāfaḳat-ḳa imkān bolmadı érse, müfāreḳat ḳılıştı-lar taḳı ʿiddeti kéçmiş-din soŋ nikāḥ ḳıldılar ānı bir körk-süz yüzlüg ḳatıġ sözlüg yigit-ke kim kün kéçmes érdi kim közini kökertip başını yarar érdi. andaġ érken ẖudāy-ḳa şükr aytur érdi kim minnet ẖudāy-ḳa kim méni ol ʿaẕāb-ı elīm-din bu naʿīm muḳīm-ḳa tégürdi dép. **beyt** *dōst bile ot üze ḳılmaḳ ḳarār ♦ eḏgü kim özge bile faṣl-ı bahār ♦ ẖūb aġızıdaḳı soġan-nıŋ yızı ♦ ṭayyib érür kim yaramas-dın yıpar ♦* **ḥikāyet** bekr-ābād diyārıda bir kişi-ge ḳonuḳ boldum érdi kim mālı telim érdi ve köŋli selīm. bir ẖūb sūret-lıġ oġlı bar érdi. bir kün bu bir ḥikāyet ḳıldı kim méniŋ ʿömrüm içide bu ferzenddin azın bolmışı yoḳ taḳı bu vādī içide bir büzürg dıraẖt bar turur ve anıŋ tüpinde bir arıġ bulaḳ bar kim ẖalḳ köŋli tar bolsa ol mevżiʿ -de iẖlās birle baş ḳoyup ḳulaḳ tutarlar érdi. mén ol

180 [90b]

yérde köp kéçelerni ḥācet ḳola kéçürüp turur mén kim ẖudāy teʿālī maŋa bu oġulnı rūzī ḳılıp turur. oġlı bu sözni éşitip yārānlarıġa aytur kim mén ol yıġaç-nı bilse érdim, anda barıp atam ölümige duʿā ḳılġay érdim. **beyt** *ata oġlıge cānını ulayur ♦ ol atası ölümini tileyür* **beyt** *yıl kéçip bir ataŋ ziyāretige ♦ bara bilmes sén ey oġul hey hey ♦ sén ataŋġa bu kün né ẖayr étseŋ ♦ tıŋla oġuluŋ saŋa anı ḳılġay* **ḥikāyet** yigit-lik evvelide yolnı kārvān-dın ilgerü yürip kārvān kélgünçe yol ḳıraġıda bir ḳol aġzıda süstelip yatur érdim kim kārvān yétip méndin ötti. mén otasız kārvānġa revān yéteyin dép ḳopayın désem, yaraġım bolmadı. bir żaʿīf pīr kārvān soŋıdın yétip aytur. turmaġıl kim turur yér érmes taḳı bat yüriseŋ kārvān yıramas. ayttım. né tedbīr kim ayaġım barġalı yaramas. aytur. bu sözni éşitmişiŋ

181 [91a]

yoḳ-mu kim yolda éwe yürip aharmaḳdın āheste barmaḳ eḏgürek démiş-ler.
beyt *ey ġarīb-lıḳ-da élige müştāḳ* ♦ *ewüŋe éwe barmaġıl*
zinhār ♦ *tāzī āṭ éve yüriyü ḳalur* ♦ *téve sākin yüriyü éwge yeter*
ḥikāyet bir cüvān bar érdi laṭīf ü ẓarīf körk-lüg taḳı
şīrīn sözlüg. andaġ kim bir saʿat ṭarab neşāṭı-dın ḥālī érmes
érdi ve bir laḥẓe ʿişret-d[e] inbisāṭ-sız turmas érdi. müddetī müfāreḳat
bolġandın soŋ körer mén kim neşāṭı-nıŋ güli solmış ve hevesi
-niŋ sünbüli tökülmiş ve öz tenige miḥnet tiken-leri tikilmiş. ayttım
bu né ḥāl turur. aytur. oġlan-lar atası boldum érse, oġlan
-lıḳ yaşım-dın çıḳtı taḳı rūzgār ġamıda ʿişretim-niŋ feraḥı öçti.
beyt *pīr olduŋ yigit-likiŋ yelge iber* ♦ *şıḫraḳ ve oyun-çuḳ*
-nı yigit-lerge ḳo yār **şiʿr** *ömr ġaflet-de kéçti né tedbīr* ♦
nev-cüvān-lıḳ ḳılumas éski pīr ♦ *ʿayş nehride āḳtı āb-ı ḥayāt* ♦

182 [91b]

huẓretī ḳurıdı ḳuvardı nebāt ♦ *zerʿġa tüşkeli yavuştı direv* ♦
niyābı ḳubḥ-ı nefs-ġa ḳaldı girev ♦ *bu cerāḥat-ġa bolmadı merhem* ♦
taʿziyet tuyġıl özüŋe her dem **beyt** *bardı éligdin bu cüvān-lıḳ levni* ♦
āh dirīġ ol zemen ḫoş-liḳā ♦ *ṭayyib édi ʿişret ile rūzgār* ♦
ḫurrem édi ʿayş ve ḫoş érdi beḳā ♦ *ḳuş dék uçup bardısa miskīn köŋül* ♦
ḥasret ile ḳaldı soŋıdın baḳa **beyt** *bir ḳarı ḫatun boyadı saçların* ♦
ayttım aŋa ey analarġa ana ♦ *mekr ile saç bolsa yüzüŋ-dék ḳara* ♦
bükri boyuŋnı tüze bilmes sén-ā **ḥikāyet** bir yigit cüvān-lıḳ cehlidin
anasıġa cuvāb bérdi érse, yıġlayu bir müŋüş-de olturup
aytur. ey ʿazīz oġul kiçig-likni unut-tuŋ. oḫşar kim maŋa uluġluḳ
ḳılur sén. **dāsitān-ı manẓūm** *né ḫūb ayttı ber-i ẓāl öz oġlına* ♦
anı kördi érse ḳavī müşīr dil ♦ *néçe ġālib olsaŋ yaġan-ḳa bu kün* ♦
velī ol kiçig-deki żaʿfuŋnı bil ♦ *bil ol béşik içreki süt emgeniŋ* ♦

183 [92a]

1 *ol emgekni sanıp maŋa raḥm* [ḳıl] **ḥikāyet** [baḫīl] bay-nıŋ
2 oğlı āğır ağrıdı érse, ayttı-lar kim munuŋ üçün ḳoylar ḳurbān
3 ḳıl yā telim ḳur'ān oḳı{lu} {ḳıyġu}. bay aytur. ḳurbān ḳılurġa ḳoy yıraḳ
4 üçün ḳur'ān oḳumaḳ iḫtiyār ḳılalıŋ. bir ṣāḥib-dil baḫīl
5 sözin éşitip aytur. ḳur'ān-nı anıŋ üçün iḫtiyār ḳıldı kim
6 ḳur'ān til uçıda turur ve ḳurbān cānı içide. **beyt**
7 *yitürmiş ḫᵛāce éşi-niŋ başını ♦ kişi-ge yédürü bilmes aşını ♦*
8 *ayaḳı ḫayr yolıge yıramas ♦ baḫīl-lıḳ élgidin pendim yaramas ♦*
9 *bir altun-ġa başın yerge toḳıyur ♦ velī el-ḥamd déseŋ yüz oḳıyur*
10 **ḥikāyet** bir ḫatun-sız pīrge sordı-lar kim né üçün
11 ḫatun almas sén. aytur kim ḳarı ḫatun-nı sévmes mén. ayttı-lar kim
12 yigit ḫatun alġıl. aytur. mén ḳarı-lıġım birle ḳarı ḫatun-nı
13 sévmesem, ol yigit-liki bir[le] méni néçük sévgey. **beyt**

184 [92b]

1 *alu bilmes kişi tişi köŋülin ♦ ḳurnı yarmaḳı bolmasa pūlād ♦*
2 *néçe me yarmaḳın ḳurın bérse ♦ ʿāḳıbet fitne-ler ḳılur bünyād* **dāsitān-ı manẓūm**
3 *éşittiŋiz mü bu kün-lerde bir uluġ pīrī ♦ ḫayāl bağladı kim alsa bir ḫıṭāy ḳızıdın ♦*
4 *tiledi bir güher atlıġ laṭīf ḳırġına-nı ♦ velī güher dék anı kizledi kişi közidin ♦*
5 *hedef-ġa urġalı kizlep feraḥ oḳını yime ♦ neşāṭ yasını çékti ḳulaḳı-nıŋ yüzidin ♦*
6 *zifāf kéçesi ḳoptı güherni teşkeli pīr ♦ velīk yétti-se sāzı uyattı él yüzidin ♦*
7 *biliş-leriġa şikāyet eletti kim bu ḳız ♦ tüketti māl metāʿım ḳorattı ḳoy ḳozıdın ♦*
8 *ér ébçi āra anıŋ dék fesād-āverleri kim ♦ éşitti şaḥne vü ḳāżī yana bular sözidin ♦*
9 *mén ayttım encümen içre bu ḳızda yazuḳ yoḳ ♦ ey béli égri ḳarı sén éşit sözüm*
tüzidin ♦
10 *güherni teşse* {mü} *bolur mu ḫamīr üşkü bile ♦ meşaḳḳat olmaḳı anıŋ hemīşe pīr*
özidin ♦
11 *saŋa bu titrege*[n] *el birle ey ʿaḳl-sız pīr ♦ néçük kéterse bolur perde-ni güher yüzidin*
12 ***bāb-ı heftüm der-te'ṣīr-i terbiyet*** - **beyt** bir vezīrniŋ oğlı bar érdi
13 besī küden taḳı yaramas-raḳ. yana ḫıred nūrı andın yıraḳ érdi.

185 [93a]

1 bir dāniş-mend ẖidmetige ıḏu bérdi kim aŋa terbiyet ḳılıp ʿilm ādābını bildür
2 -sün. dāniş-mend müddetī taʿlīmde cidd ü cehd ḳıldı érse, héç müfīd tüşmedi. anda kédin
3 dāniş-mend vezīrge iʿlām ḳıldı kim bu oġulġa terbiyet müfīd tüşüp
4 ʿāḳıl bolmaḳıġa ümīd yoḳ. ammā yaḳīn turur kim mén anıŋ taʿlīmide dīvāne
5 bolsam. **beyt** *cevheri ḳābil olmasa kişi-niŋ* ♦ *ādemī démes anı*
6 *ehl-i baṣar* ♦ *kaʿbe-ġa néçe barsa kélse éşek* ♦ *né bolur baḳsa*[n]*gan hem-ān-oḳ ẖar* ♦
7 *yéti deryāda yusalar it-ni* ♦ *ölmişçe ẖabās̱eti ārtar* ♦
8 *héç ṣayḳal bile ṣafā almas* ♦ *bolsa pūlād zişt ü bed-gevher* **ḥikāyet**
9 bir ḥakīm oġul-larıġa vaṣiyyet ḳılu aytur kim ey közüm nūrları taḳı
10 köŋlüm sürūrları ʿilm ü hüner örgeniŋ-ler kim dünyā devleti iʿtimād
11 -ḳa yaramas taḳı altun kümüş-din ẖaṭar yıramas. yā oġrı yā ġāret-ber yulı
12 éltür yā ẖᵛāce tefārīḳ üze yétip kétip tükenür. ammā hüner devleti turur
13 pāy-ende ve ʿizzeti fezāy-ende. eger hünerlıġ kişi-din devlet yüz öyürse,

186 [93b]

1 ziyānı yoḳ. andaġ kim hüner nefs-i emrde devlet turur. ḳayu yérge
2 {-ge} barsa, ḳadrın bildürür ve ṣadrda olturur. hünersiz kişige miḥnet
3 yaġar ve éşikdin éşik-ke luḳme yıġar. **beyt** *düşvār érür érge taḥammül ḳılmaḳ* ♦
4 *devlet-de kédin miḥnet ile ayrılmaḳ* ♦ *fitne tüşti şāhid oḳıttı* ♦
5 *tegme bir ẖalḳ bardı bir yanġa* ♦ *rūstālıġ ḥakīm dāniş-mend* ♦ *ol vezīr*
6 *-lıḳ-ḳa bardı sulṭanġa* ♦ *hüneri bolmaġan vezīr oġlı* ♦ *tilenü bardı*
7 *tegme dehḳānġa* **beyt** *mīrās̱ kérek bolsa ataŋ ʿilmini örgen* ♦
8 *kim māl bulup ẖarc tükenür munı bil sén* **ḥikāyet** bir fāżıl kim
9 -erse pād-şāh-zāde-ġa taʿlīm ḳılıp żarb u sitem içide héç muhābā ḳılmas
10 érdi ve menʿ ü zecrde elbette muvāsā ḳılmas érdi. bir nevbet
11 bu oġul atası ẖidmetige üstādı-nıŋ cefāsıdın şikāyet
12 ḳılıp teni-ge téggen ez̠āsını ḥikāyet ḳılıp tonını tenidin çıḳardı
13 érse, atası anı körüp éligi-ni éligi-ge urup üstādını

187 [94a]

indetip sordı kim raʿiyyet-niŋ āḥādı-nıŋ evlādıge andaġ sitem ü cefā ḳılmas érmiş sén kim méniŋ oġlum ḥaḳḳıda ḳılur sén. sebeb né turur. maŋa taḳrīr ḳılġıl. aytur. ey sulṭān andaġ kim ʿavām-nıŋ aḳvāl u efʿālıge iʿtibār bolmas ammā mülūḳ u selāṭīn-niŋ. *āʿazza'l-lahu abṣārahum*. eger anlardın ḳavlī yā fiʿlī ṣādır bolsa kim istiḳāmet ḳānūnıdın münḥarif bolsa, anıŋ ḫaberini yana bir iḳlīm pād-şāhı-ġa tégürürler. ol maʿnī -din şāh-zāde-niŋ ādāb u aḫlāḳı-nıŋ tehdiyetide ihtimām temām ḳılur mén.

beyt *eger yüz iş yaraġ-sız ḳılsa dervīş ♦ anıŋ fiʿlini kim ḫōd közge élgey ♦*
eger nā-geh bir iş ḳılsa melik-din ♦ yana bir mülk égesi anı bilgey **beyt**
kim edeb yémese kiçig-lik-de ♦ ḳoptı andın uluġ-luḳıda felāḥ ♦
yaş yıġaç-larnı tolġasa bolur ♦ ḳurusa ot-dın özge yoḳ ṣalāḥ ♦

anda kédin melik-ke anıŋ tedbīri-niŋ ḥüsni ve taḳrīri-niŋ istiḳāmeti pesendīde vü ṣavāb körünüp ḫilʿat u niʿmet bérip uzattı.

188 [94b]

ḥikāyet maġrib diyārıda bir muʿallim kördüm turş yüzlüg ḳatıġ sözlüg zişt ḫüluġ. anıŋ-dék kim dīdārını körmek kişi-ler ʿayşı -nı münaġġas ḳılur érdi ve ornı-nı éşitmek köŋül-lerdin ṭarab -nı kéterür érdi. cemʿī āy yüzlüg oġul-lar ve kün meŋizlig ḳızlar anıŋ cefāsıdın giriftār érdi ve kéŋ ciḫān anlarġa tar érdi. kim-niŋ gül-gūn ʿārıżı anıŋ pençe-sidin nīl-gūn érdi. kim-niŋ semīn sāʿidi anıŋ şikence-sidin mecrūḥ taḳı zebūn érdi. éşittim kim anıŋ cevr ü cefāsıdın melūl bolup ānı ḳavladılar taḳı ornıġa bir muṣliḥ mütedeyyin kimerseni ḳoydılar ḥalīm ü selīm. anıŋ-dék żarūret-siz sözlemes érdi ve kişi āzārını elbette tilemes érdi. oġul-larnıŋ başıdın burunḳı üstādnıŋ heybeti kétti. bu muʿallim-nüŋ fiʿli melek bolġan üçün oġlan-lar fiʿli dév dék bolup ārtadı. anıŋ ḥilmi-ġa iʿtimād ḳılıp ʿilm örgenmedi[ler]. kinni terk ḳıldılar. kün uzun

189 [95a]

oyun birle meşġūl bolup taẖte-lerini dürüst ḳılmay bir birleri-niŋ başıda sındurdı-lar. **beyt** *üstād u muʿallim oldısa bī-āzār* ♦ *oġlan-lar oyunçuḳ-ḳa ḳurarlar bāzār* ♦ éki hefte-din soŋra kördüm kim burunḳı muʿallim-ni kéltürüp taḳı burunḳı maḳāmıġa olturup turur. lā-ḥavle ḳılıp ayttım kim né maʿnī üçün iblīs-ni yana melāyike-ġa muʿallim ḳılmış-lar. bir pīrī cihān-dīde aytur. éşitmişiŋ yoḳ-mu bu beyt-ni kim aytıp tururlar. **beyt** *bir şāh oġlın ıttı mekteb-ḳa* ♦ *ınanıp zārīlıḳ ḳılıp rabb-ḳa* ♦ *bir kümüş levḥi bar édi key ẖūb* ♦ *anda altun suyı bile mektūb* ♦ *bilgil üstād cevrin ey mehter* ♦ *atanıŋ mihridin érür bihter* **ḥikāyet** bir pārsā-zāde-ġa ʿamm-larıdın firāvān māl ḳaldı érse, fısḳ u fücūr āġāz ḳıldı ve tenzīr ü isrāf ḳıldı. ol ḥayṡiyyet üze kim münkerī ḳalmadı kim ḳaçtı ve müskirī kim içti. bir nevbet naṣīḥat ḳılıp ayttım kim ey ferzend daẖl suġa meŋzeyür ve ẖarc yüriyür tégirmek[k]e.

190 [95b]

néçük kim aḳar su bolmasa tégirmen yoyu bilmes. daẖl bolmaġunça ma ẖarc rāst kélmes. **beyt** *eger bolmasa daẖlıŋ harcıŋ az ḳıl* ♦ *né ẖoş ḳavl aydı ol ḳavvāl dānā* ♦ *eger yaġmasa yamġur taġ üze kim* ♦ *ḳuruġ ḳol olġa bir yıl içre deryā* ♦ ʿaḳl u edeb birle turġıl ve lehv ü laʿb-nı ḳoyġıl kim niʿmet temām bolup devlet eyyāmı āẖirġa yetse, miḥnet düşvārlıḳıda peşīmān-lıḳ asıġ ḳılmas dédim érse, méniŋ sözümni ḳulaḳıġa almay iʿrāż ḳıla başladı kim naḳd-ı rāḥat-nı kélgü teşvīş birle münaġġaṣ ḳılmaḳ ẖıred-mendler rāyıdın yıraḳ turur. {saʿād} **beyt** *saʿādet ṣāḥibi devlet ḳurını* ♦ *keyer yéyür elideki birini* ♦ *sévünç birle kéçür bu kün-ni ey yār* ♦ *bilinmes taŋ bile kim yoḳ kim bar* ♦ ẖāṣṣa mén mürüvvet ṣadrıda olturup turur mén taḳı fütüvvet-ni barça-ġa bildürüp turur mén ve méniŋ inʿāmım ʿavām aġzıge tüşüp turur taḳı ʿasel-ḳa ḳoyġu üşüp turur. **beyt** *ḳaysı kişi bulsa saẖāda ʿalem* ♦ *baġlamasun özge dinār u derem* ♦ *şöhret-ile*

191 [96a]

{şöhret-ile} *bulsa kişi eḏgü āt ♦ ḳaçsa ma bulmas kişilerdin necāt ♦* kördüm kim naṣīḥatım eṡer ḳılmas ve méniŋ yumşaḳ sözüm anıŋ ḳatıġ köŋlide güẕer ḳılmas. naṣīḥat-nı terk ḳıldım taḳı muṣāḥabet-din me yüz ewürdüm ve hükemā ḳavlını köŋülge kéltürdüm kim aytıp tururlar. ***mā ʿaleyke ve in’ lem yaḳbelū iẕā ʿaleyk*** beyt *néçe me tıŋlamasalar ayġıl ♦ ādemī-lerġa sén naṣīḥat u pend ♦ bat zemān içre körge sén anı kim ♦ ayaġıḳa uru -lmış olġay bend ♦ ayġay āḫir nélük éşitmedim ♦ né kim aysa şerīf dāniş-mend* ♦ āḫirü'l-emr müddetī-din soŋ kördüm kim ḥālı żaʿīf bolup pāre-ni pāre-ġa tikip zaḥmet ü nekbet bile turur érdi. köŋlüm ḥālı -nıŋ żaʿfıdın müşevveş bolup mürüvvet körmedim kim ol ḥālet -de melāmet tuzını anıŋ cerāḥatıge ḳoysam. beyt *körüŋ süfla kişi esrüklükidin ♦ saḳınmas özi-niŋ esrüklükidin ♦ yıġaç -larnıŋ yapurġaḳı ḫazānda ♦ tökülse ḳalur ol bī-berg anda* **ḥikāyet**

192 [96b]

bir pād-şāh oġlını edīb-ġa bérip ayttı kim terbiyet-d[e] ihtimām ḳılġıl. anıŋ dék kim öz oġlan-larıŋ ḥaḳḳıda ḳılur sén. āz yıl kéçkendin soŋ edīb oġlan-ları hüner içide müntehī boldılar. ammā melik-niŋ oġlı hüner-mend bolmadı érse, melik dāniş-mendni mu'āḫeẕe ḳıldı. vaʿde -ġa vefā ḳılmadıŋ taḳı şarṭnı ber-cāy kéltürmediŋ dép. dāniş-mend ayttı. ey sulṭān terbiyet yek-sān érdi velī ṭabāyiʿ muḫtelif. beyt *néçe me taş içre bolsa sīm ü zer ♦ barça taş içre bolur mu sīm zer ♦ nūr bérür barça ʿālem-ġa süheyl ♦ bir yérde şel bolur birde edīm* **ḥikāyet** büzürg-lerde biridin éşittim kim mürīdige aytur érdi. ey oġul ādemī-lerniŋ köŋli ança kim rūzī birle meşġūl turur. eger rūzī bérgüçi birle meşġūl bolsa érdi, melāyike-niŋ maḳāmıġa yétkey érdi-ler. beyt *unutmadı édi ol ḥālda séni ♦ kim érdiŋ sén raḥim-de nuṭfe vü ḳan ♦ revān bérdi ve ṭabʿ u fehm-i idrāk ♦*

193 [97a]

1 *cemāl u nuṭḳ u rāy u ʿaḳl u īmān* ♦ *ṣūrdın aḥsen étti ṣūretiŋ-ni* ♦
2 *faṣāḥat ḳıldı ḳoydı dilde ʿirfān* ♦ *hünerin ḳıldı ḥiss-i ḫamse birle* ♦
3 *zihī ṣunʿ u kemāl u luṭf u iḥsān* ♦ *anıŋ ḫōd niʿmetin sanasa bolmas* ♦
4 *velī fażlıdın insān bolġanıŋ san* ♦ *unutmadı bu munça ḥālda séni* ♦
5 *revā tutġay-mu zerḳiŋ içre noḳṣān* **ḥikāyet** bir āʿrābī-ni kördüm kim
6 oġlıge aytur. ***yā büneyye 'inneke mes'ūlun yevme'l-ḳıyāmeti bimā 'iktesebte velā yuḳalu bimen***
7 ***'intesebte.*** yaʿnī suvāl ḳılurlar kim ʿameliŋ né turur. ḳaçan sorarlar
8 kim turur. **beyt** *kaʿbe-niŋ tonıġa şeref-i ʿizzet* ♦ *şekk-sizin*
9 *boldı kaʿbe ḳurtıdın* ♦ *yoḳ-ése bolmadı yaḳīn bilgil* ♦ *bu şeref pīle-niŋ*
10 *ṣoḥbetidin* **ḥikāyet** hükemā-nıŋ musannefātıda aytıp tururlar kim çayan
11 -nıŋ vilādeti maʿhūd érmes néçük kim sāyir ḥayvānāt-nıŋ
12 turur. bel-kim anası-nıŋ rūde-sini ḳarnı bile yarıp çıḳar taḳı

194 [97b]

1 ṣaḥrā yolını tutar. ayttım. andaġ oḳ kérek kim kiçig-de anası birle mundaġ
2 muʿāmele ḳılġandın soŋ uluġ-luḳıda néçük maḥbūb u maḳbūl bolġay.
3 **beyt** *bir oġulġa vaṣiyyet étti ana* ♦ *ey oġul pendim içre ḳılma ḫaṭā* ♦
4 *kim kim öz aṣlına vefā ḳılmas* ♦ *devlet ü ʿizzetiŋ yüzin körmes* **ḥikāyet**
5 bir dervīş-niŋ faḳīre-si ḥāmile boldı. ḳaçan ḥaml müddeti temām boldı
6 érse, dervīş-niŋ bir oġlı boldı. dervīş neẕr ḳılıp
7 turur érdi kim eger oġul bolsa, égnimdeki ḫırḳa-dın azın-nı
8 dervīş-lerge sufra bérgey mén dép. dervīş ol neẕr
9 -ġa vefā ḳılıp ḫidmet şarṭını temām ber-cāy kéltürdi. néçe yıl-dın
10 soŋ seferdin yanıp dervīş maḥalletige kélip ḥālıdın sordum
11 érse, ḫaber ḳıldı-lar kim dervīş sulṭān zindānıda turur dép.
12 mūcibini sordum érse, ayttı-lar kim oġlı ḫamr içip nā-ḥaḳḳ

195 [98a]

ḳan töküp ḳaçıp kétip turur. atası-nı anıŋ üçün buḳaġulap zindānġa salıp tururlar. ayttım. bu belānı ẖudāy-dın tilep bulup turur. beyt *vilādet vaḳtıda nāzik tişi-ler ♦ toġursalar henāzīr ü ḳırdnı ♦ ol eḏgü-dür ẖıred ehli ḳatıda ♦ toġurmaḳ -dın sefīh ü bī-ẖayrnı* hikāyet kiçig-likim-de bir büzürg-din [sordum] [kim] bulūġ -luḳ-nı ʿalāmeti né turur. ayttı. üç ʿalāmeti bar on béş yaşamaḳ yā iḥtilām körmek yā and[a] amıge tüg çıḳarmaḳ. ammā ḥaḳīḳat-da bir ʿalāmeti bar kim ḥaḳḳ fermānı-nı öz nefsi-niŋ tileki-din üzül-se, ol bāliġ turur. néçe me on béş yaşas[a], bolsa kim-de ol ʿalāmet, bolmasa bāliġ érmes, néçe me yétmiş yaşasa. beyt *ḳarār étse raḥm-da ḳırḳ kün su tutarlar ādemī-niŋ ṣūretini ♦ eger bolmasa ʿaḳlı ḳırḳ yaşap kişi démes-ler andaġ ādemī-ni* şiʿr *saẖāvet birle luṭf ol ādemī-lıḳ ♦ sén ol naḳş-ı heyūlānı saḳınma ♦ eger bolmasa insānda iḥsān ♦*

196 [98b]

anı ṣūret dégil maʿnī-de sanma ♦ hüner körgüzgü ṣūret ḳılsa bolur ♦ ʿimāret-lerdeki şīrīn ü zībā ♦ hüner bolmadı dünyālik-ni yıġmaḳ ♦ köŋül alġıl taḳı dünyānı yıġma ḥikāyet bir yıl ḥacc piyāde-leri ara nizāʿ tüşti. dāʿī ma ol yıl piyāde érdi. āẖirü'l-emr bir birlerimizniŋ baş ayaḳları-ḳa tüştük taḳı ḳısuḳ u cidāl-nıŋ dādını bériştük. bir kecābe-de olturġandın éşittim kim aytur. yā-li'l-ʿaceb ʿāc piyāde-leri şaṭranc bisāṭı-nıŋ çıḳsa ferzin bolur. yaʿnī burunḳı-dın yaẖşı -raḳ bolur. ḥācc piyāde-leri bādiye-ni ḳaṭʿ ḳılıp yawuzraḳ boldı-lar. beyt *merdüm-gedāy ḥācīġa ayġıl bu sözni kim ♦ ol néçe kéçe ḥaccnı élge sata yürür ♦ ḥācī téfe turur sén émes sén anıŋ üçün ♦ bī-çāre yükni rāst kötürüp tiken yéyür* ḥikāyet bir hindū neft -endāzlıḳ ṣanʿatı-nı örgengeli şāgirdlıḳ-ḳa kirgende bir ḥakīm ayttı. séniŋ öyüŋ ḳamış turur. saŋa bu iş-ni ḳomış kérek kim

197 [99a]

1 yaḳış-mas. **beyt** *sorġıl ṣavāb érdükini bilmeseŋ déme ♦ nā-hōş*
2 *cuvāb olġusın aŋlamasaŋ déme* **ḥikāyet** merdekī-niŋ közige
3 ig kéldi érse, bayṭāl ḳatıge bardı. bayṭāl ol dārūdın bahāyim
4 közige tartar érdi. bu merdek-niŋ közige tarttı érse, ḳaraġu boldı.
5 ḫuṣūmet ḳılışıp ḥākim-ġa bardı-lar érse, ḥākim ayttı kim bayṭāl-dın
6 tāvān kélmes. anıŋ üçün kim bu merdek-niŋ éşek-likide şekk
7 bolsa érdi, bayṭāl ḳatıge barmaġay érdi. **beyt**
8 *ʿaḳl éḏisi ḥakīm-i rūşen-rāy ♦ müşkil iş-ni buyurmas ebleh-ḳa ♦*
9 *néçe bā-fend bolsa ol kiffāf ♦ yaramas ol ḥarīr ü dība-ḳa*
10 **ḥikāyet** bir yıl şām-lıġ-lar birle hem-sefer boldum. velī şām
11 yolı ḫaṭarlıġ érdi. bir yigit biziŋ birle yoldaş boldı şīr-endām
12 u çerḫ-endāz u silāḥ-bāz. anıŋ-dék kim on kişi bolmaġunça anıŋ
13 yasın kiriş-leyü bilmes érdiler. yana néçe me küçlüg pehlevān-lar anıŋ

198 [99b]

1 arḳasını yérge tégürmişi yoḳ. velī mütenaʿim érdi ve kölegede olturup
2 ve kölik-ke terbiyet ḳılıp turur érdi. cihān-dīde vü sefer-gerde érmes
3 érdi. bahādurlarnıŋ kemreki-niŋ raʿdı ḳulaḳıge tégmişi yoḳ érdi
4 ve pehlevān-larnıŋ ḳılıçı berḳini köz körmişi yoḳ érdi. ḳulaḳıge ḥarb
5 üni éşitilmegen éren-ler maṣāffını ma bilmegen ittifāḳā mén bu yigit
6 birle yüriyür érdim. ḳayu tamī kim yoluḳsa, bir yırġasa, yıḳılur érdi. né
7 yıġaçnı kim körse, ḳuvveti birle tüpidin tartar érdi taḳı mefāḫiret ḳılur érdi.
8 bu beyt-ni aytur érdi. **beyt** *ḳanı arslan kim érenler hünerini körse ♦*
9 *yayġan ḳayda turur kim bir belgürse ♦* bu söznüŋ ḥāletide bir taş arḳa
10 -sıdın éki hindū utru kéldi taḳı bizlerge ḳaṣd ḳıldı-lar érse,
11 mén ayttım. **beyt** *kör ey dōst baḫt ittifāḳı bile ♦ ʿadüvv kéldi*
12 *gūrge ayaḳı bile ♦* kördüm kim yigit-ni titrek tutup
13 yā élgidin tüşüp içi buşup oḳḳa baḳ ḳavsı ḳalmışı yoḳ. **beyt**

199 [100a]

néçe me oḳ bile ḳılnı kişi yarar bolsa ♦ velīk müşkil uruş vaḳtıda érer bolsa ♦
ʿāḳıbet raḫt u metāʿnı anlarġa bérip cān birle sāmet ḳalduḳ.
şiʿr *ḫaṭarlıġ işni bilig-siz kişige emr ét-kil ♦ kim ursun*
anda kür arslan ayaḳlarıge bend ♦ maṣāff sınaġan ér bil uruşnı
yaḫşı bilür ♦ néçük kim aŋlasa şerʿ iş-lerini dāniş-mend ♦ cüvān néçe
-me ḳavī-bāl u pīl-ten bolsa ♦ ʿadüvv maṣāffıda bolur ḫalāṣıge ḫursend
ḥikāyet dīn büzürg-leride biridin suvāl ḳıldım. bu ḥadīs̱
-din kim yarlıḳap turur. ***āʿdī ʿadüvvüke nefsüke elletī beyne cenbike***.
ayttı. ḳayu düşmen-ġa kim luṭf u iḥsān ḳılsaŋ, imkān bar kim dōst
taḳı muṭīʿ bolsa, meger nefs kim néçe müdārā ḳılsaŋ, anıŋ muḫālefeti
artar taḳı mizācı aynar. **şiʿr** *ferişte-ḫūy bolur ér ġıd̠ānı kim ḳılsa ♦*
eger behīme-ṣıfat yéyür érse boldı cemād ♦ kimüŋ murādını bérseŋ
saŋa muṭīʿ olur ♦ meger bu nefs kim artar ḫilāfı bulsa murād **ḥikāyet**

200 [100b]

şeyḫ aytur raḥmetu'l-lahi. biregüni kördüm yime dervīş-ler sūretide velī
yoḳ érdi anlarnıŋ sīretide. meclisi-de olturup turur ve sıġıtı
kéltürüp turur. şikāyet devrini yazıp turur ve baylar köŋlini
ḳazıp turur taḳı sözni bu yérge yétkürüp turur kim dervīş-niŋ
ḳudreti élgi baġlıġ turur ve bay-nıŋ irādet ayaḳı dāġlıġ turur. **beyt**
kerīm élgide bilgil kim derem yoḳ ♦ velī niʿmet éd̠isi-de kerem yoḳ ♦ mén
kim büzürg-ler niʿmeti birle terbiyet tapıp turur mén. anıŋ sözi-niŋ
tertībi maŋa ḫoş kélmedi érse, ayttım. ey yār bu sözni ḳoyġıl kim çıġay-lar
ümīdi baylarnıŋ keremidin turur taḳı gedāy-lar yémi tileki{-mi} ġanī
-lerniŋ dīnār u deremidin turur. néçe me māl-ları birle taḥammül ḳılurlar.
ammā sāyil-ler yükige taḥammül ḳılurlar taḳı miskīn-lerniŋ meskeni tururlar
ve müsāfirlerniŋ me'meni tururlar ve anlarnıŋ mekārimi-niŋ fazla-sı
erāmil ü {…}[e]ytāmġa vāsıl bolup ḫavāṣṣ u ʿavāmġa rāḥat taḳı menfaʿat

201 [101a]

1 anlardın ḥāṣıl bolur. **şiʿr** *ġanī-ḳa boldı müsellem ʿaṭā vü mihmān-lıḳ* ♦ *zekvet*
2 *ü vaḳf-ile iʿtāḳ u hedy ü ḳurbān-lıḳ* ♦ *ḳaçan téger saŋa ol devlet ve ḳılumaz siz* ♦
3 *meger dü rekʿat ve anda ma köp perīşān-lıḳ* ♦ eger cūd ḳudreti yā sücūd ḳuvveti
4 tileseŋ, bay-larda bulunur kim ton-ları arıġ ve köŋül-leri fāriġ turur
5 taḳı ṭāʿat ḳuvveti laṭīf luḳme-de ve ʿibādet sıḥḥatı naẓīf kisvet-de hāṣıl bolur.
6 maʿlūm bolġay kim āç miʿde-de né ḳuvvet bolġay ve yoḳ élig
7 -din né mürüvvet kélgey taḳı baġlıġ ayaḳ-da seyr bolmas ve ḳuruġ élig
8 -din ḫayr kélmes. **beyt** *kéçe teşvīş ile yatur ol kim* ♦ *bulmasa taŋ*
9 *bile āzuḳ yönide* ♦ *cemʿ éter nemle yazda on āzuḳ* ♦ *kim ferāġat-da bolsa*
10 *ḳış künide* ♦ ferāġat fāḳa birle cemʿ bolmas taḳı cemʿiyyet tarlıḳ
11 -da bolmas. **beyt** [ḫud]*āy birle devlet-lıġ ér müştaġil* ♦ *bu rızḳı*
12 *perīşān-nı ser-geşte bil* ♦ anlar ʿibādeti ḳabūl maḥallıge yaḳın-raḳ turur kim
13 cemʿ tururlar ḫāṭır. perīşān u perākende ḫāṭır érmes-ler. maʿīşet esbābı

202 [101b]

1 müheyyā ve ʿibādet evḳātı mühennā. ʿarab aytur. ***ʿeūẕu bi'l-lah min el-faḳri'l-mükīb***
2 ***ve mücāveret min el-lāḥib*** ve taḳı ḫaberde kélip turur. ***el-faḳru sevādü'l-vechi fi'd-dāreyn.***
3 aytur. éşitmişiŋ yoḳ mu kim resūl ʿaleyhi's-selām yarlıḳap turur.
4 ***el-faḳru faḫrī.*** ayttım. şük turġıl kim resūl işāreti aṣḥāb-ı
5 ṣuffa-ḳa turur kim rıżā vü teslīm érenleri érdi-ler. bu ṭāyife-ġa érmes
6 kim ibrār ḫırḳa-sını keyerler ve idrār luḳme-sini satarlar. **şiʿr**
7 *ey üni uluġ ṭabl velī bāṭını yel* ♦ *kirme kéŋ uzun yolġa azuḳ*
8 *-suz né maḥall* ♦ *bulġanma ṭamaʿ balçıġı-ġa kirer éseŋ* ♦ *ḥaḳḳā bu ṭamaʿ lāyı*
9 *érür zişt vaḥal* ♦ maʿrifet-siz dervīş-niŋ faḳrı bī-
10 ṣabrlıḳıdın küfrġa ulanmaġunça ārām ḳılmas. néçük kim aytıp tururlar.
11 ***kāde'l-faḳru yekūnu küfran.*** niʿmet vücūdı bolmaġunça yalıŋaç-ḳa libās ḳılsa
12 bolmas yā giriftārnı ḫalāṣ ḳılsa bolmas. biziŋ ebnā-ı cins anlar mertebe-sige
13 néçük yéter yā yed-i süflī yed-i ʿulyāġa ḳaçan oḫşar. **beyt** *susaġan-ḳa biliŋ*

203 [102a]

1 *-ler közige ey aṣḥāb* ♦ *su körünür cihānda cümle serāb* ♦
2 ḳayu yérde kim né ḳatıġ-lıḳ tartḳan-nı körseŋ, özini şere birle
3 muḫavvif işlerge salur ve saḳınmas kim ol iş-din né belā kélür. beyt
4 *eger it-niŋ başıġa kélse bir taş* ♦ *ol it anı süŋek sanıp sévünür* ♦
5 *eger nā-geh yoluḳsa yolda bir naʿş* ♦ *kim eṭ-ṭabiʿ anı ḫ͏ᵛān saḳınur* ♦ ammā
6 dünyā ṣāḥibi ʿināyet ʿaynı birle melḥūẓ turur taḳı ḥelālı bar üçün
7 ḥarām-dın maḥfūẓ tururlar. yana mén bu sözlerni andaġ taḳrīr ḳıldım delīl ü
8 bürhān birle kim sén inṣāf bérseŋ, hergiz körüp mü sén kişi-niŋ
9 zindānġa ḳısılġanın yā élgi késilgenin yā perde-si yırtılġanın. illā dervīş
10 -lik sebebidin şīr-merdlerni faḳr sebebidin ṣaḳıba-da tutup élig ayaḳların
11 bérkitip tururlar. muḥtemel turur kim dervīş-lerdin nefs-i emmāre şūm
12 -luḳıdın iḥsān ḳuvveti bolmasa, ʿiṣyān birle mübtelā bolurlar kim baṭn
13 u ferec ékelesi tavām tururlar. yaʿnī éki oġlan tururlar bir ḳarındın. mā-dām

204 [102b]

1 kim birisi ber-cāy turur. ol birisi me ber-pāy turur. éşittim kim bir
2 dervīş-ni fāḥişe birle tuttı-lar érse, feryād ḳılıp aytur. ey müselmān-lar
3 ḫatun alġalı ḳuvvetim yoḳ. ṣabr ḳılġalı ṭāḳatım yoḳ. néçük ḳılayın.
4 ***lā-ruhbāniyetü fī'l-islām***. yana sükūn ḳılıp mūcibidin ve ḫāṭır-cemʿ-lıḳıdın
5 kim ġanī-lerniŋ turur. pīr ol turur kim her kéçe bir āy yüzlügni ḳoyun
6 -larıġa soḳarlar kim ṣubḥ-ı tābān anıŋ ṣabāḥatıdın ḫacil ve serv-i ḫırāmān anlar
7 -nıŋ ḳāmetidin vecil turur. beyt *kişi ḳanı-dın ḳılmış élgin ḫiżāb* ♦
8 *ḳılur bī-güneh-lerni dāyim ʿaẕāb* ♦ muḥāl bolġay kim anıŋ ḥüsn-i
9 ṭalʿatı-nıŋ vücūdıda özge ödgüni tile[yü] ḥarām u menāhī
10 birle meşġūl bolsalar. **şiʿr** *viṣālıŋ devleti bolsa cihānda ārzū mu bolur* ♦
11 *sévünse cān séniŋ birle köŋüld*[e] *ḳadġu mu bolur* ♦ *séniŋ boynuŋ ḳulaḳıŋ-da biziŋ dāġ u derd-şūmuz* ♦
12 *sén özgeni tileyür sén munuŋd*[a] *edgü mü bolur* beyt *kişi-ge ḥūr viṣālı müyesser*
13 *olsa yime* ♦ *ol iltifāt mu ḳılġay zemāne ḫūblarıge* beyt

205 [103a]

men kāne yedeyhi mā eştehī ruṭaban ♦ *ve yentaḳe ẕeleke ʿan recmiʾl-ʿanāḳīd* çend-īn mestūrāt dervīş-lik ʿilleti birle fesādḳa tüşüp eḏgü ġaraż -larını bed-nām-lıḳ-ḳa mübeddel ḳılıp tururlar dép tehī dest-lerniŋ eks̱eri ʿiṣmet étek-lerini maʿṣiyet birle mülevves̱ ḳılıp iş ʿavāḳıbetidin endīşe ḳılmas-lar. **beyt** *āç it et buldısa sorar mu kişi-din* ♦ *kim bu et aṭ-nıŋ mu dép yā éşek éti mü* ♦ āçlıḳ birle bilgil kişi perhīz ḳılumas. iflās égesi dünyād[a] taḳvīni ḳılumas. ḳaçan bu sözlerni ayttım érse, dervīş ṭāḳatı-nıŋ ʿinānı taḥammül éligdin kétti taḳı tili-niŋ ḳılıçın çıḳarıp faṣāḥat aṭını veḳāḥat meydānıda cevelān ḳıldurup aytur başladı kim çend-ān baylar vaṣfıda mübālaġat ḳıldıŋ ve ança perīşān sözlediŋ kim vehm-i taṣavvur ḳılġay kim bular muḥtāc-lıḳ zehrige tiryāk tururlar yā kilīd. azraḳ tururlar gürūhı münkir ü maġrūr. muʿcib kim müştaġil tururlar. māl u niʿmet-leri birle müfāḫir tururlar. cāh u s̱ervet-leri birle kim

206 [103b]

kişi-ge sözlemes-ler. meger sefāhat birle taḳı naẓar ḳılmaġay-lar. meger kerāmet birle ʿulemānı gedāy-lıḳ-ḳa nisbet ḳılġay-lar ve fuḳarānı bī-ser ü pālıḳ-ḳa. māl -ları-ḳa tekye ḳılıp özlerini özgelerdin artuḳ bilürler taḳı yoḳarı oltururlar ve özleri-niŋ büzürg-likin élge bildürürler ve ḫaber -siz ḥükemā ḳavlın aytıp tururlar. kim-nüŋ ṭāʿatı az bolsa ve niʿmeti üküş ve ṣūret-de bay turur ve maʿnī-de dervīş. **beyt** *ḳaḥr étse mālı birle hünersiz ḥakīm-ḳa* ♦ *ʿanber uyı ma bolsa anı bil éşek köti* ♦ ayttım bularnıŋ meẕelleti-ni revā tutmaġıl kim kerem yul-ları tururlar. aytur. ḫaṭā éttiŋ kim derem ḳul-ları tururlar. bulut-ḳa oḫşayurlar. velī yaġmas-lar. bay-lıḳ aṭıge süvār tururla[r]. velī sürmes-ler. ḳademī-ni téŋri-lıḳ-ḳa ur -mas-lar ve deremī-ni minnet-siz bérmes-ler. meşaḳḳat birle māl cemʿ ḳılurlar ve miḥnet birle asrarlar ve ḥasret birle ḳoyup kéterler. yana ḥakīm-ler aytıp tururlar kim baḫīl yérge kirmegünçe altunı yérdin çıḳmas. **beyt**

207 [104a]

1 *biregü māl yıġıban ḳoyar meşaḳḳat ile ♦ yana bir anı kötürür sürūr-ı behcet ile ♦*
2 ayttım. ni'met édi-leri-niŋ buḫlıge girān-lıḳ 'illeti birle vāḳıf bolup
3 turur sén. yoḳ érse, baḫīl ü saḫī vü dervīş ü ġanī ṭama'-sız kişige
4 yek-sān körünür. altun néçük érdükini miḥekk bilür. mümsik ḳaysı
5 érdükini sāyil aytur. tecribe birle aytur mén. kim-ni savsalar ḳapuġ ḳoyup
6 ġayẓ-larnı gümārlap tururlar kim 'azīzlerni ḫ̬ārluḳ birle ḳapuġdın
7 yandururlar kim öyde kişi yoḳ turur dép. velī kişi yoḳ dégen
8 -leri bu maḥall-da rāst turur. **beyt** *bolmasa beẕl ü himmet ü inṣāf bayda ♦*
9 *ḫūb ayttı perde-dār kişi yoḳ serāyda ♦* ayttım anıŋ üçün kim mütevaḳḳı'-lar
10 élgidin fiġānġa yétip turur ve gedāy-lar ġulūsıdın cānġa muḥāl turur
11 kim gedāy-lar közi pür olsa. néçe kim yaz yaġmurı dürr olsa. **beyt**
12 *ehl-i ṭama'-nıŋ közi ni'am-ile tolmas ♦ tolġanı bar mu ḳılıp cey bile hergiz ♦*
13 ḥātem-i ṭāyyī saḥrā-nişīn érdi. eger şehrde bolsa érdi, gedāy-lar ġulū

208 [104b]

1 -sıdın bī-çāre bolup égnideki tonı pāre bolġay érdi. ayttı. mén anlar
2 -nıŋ ḥālıge raḥmet ḳılur mén. ayttım. anlar mālıge ḥasret yéyür sén.
3 ḥāṣılu'l-emr söz bisāṭı-ge né piyāde kim sürsem, def' üçün eleyimge tür
4 -ter érdi. néçük şāh kim tilesem ferzin birle utar érdi. çend-ān
5 kim ḥüccet saḳdaḳıda né oḳ kim bar érdi barın āttı ve himmet
6 kīse-side né naḳd kim bar érdi tüketti. **şi'r**
7 *salma faṣīḥ cümle-sidin sén serni kim ♦ né bolġay ol mübālaġat-ı*
8 *müste'ārda ♦ dīn ü zer ü ma'rifet-ḳa yapuş kim faṣīḥ-niŋ ♦*
9 *éşikide bolsa saḳçı kişi yoḳ ḥiṣārda ♦* 'āḳıbet delīl ḳalmadı érse,
10 ẕelīl boldı. ba'de ta'addī éligini uzatıp beyhūde sözler bünyād ḳıldı.
11 andaġ kim cāhil-ler sünneti turur. ḳaçan kim-din 'āciz bolsalar ḫuṣūmet
12 āġāz ḳılurlar. āẕer münkerlig kim ibrāhīm-i ḫalīl birle ḳaçan kim ḥüccet ü pürhān
13 -dın ferūmānladı érse, ḫuṣūmet silsile-sin tepretip aydı. ***le'in'lem tentehi***

209 [105a]

1 ***le'ercümenneke.*** ḳaçan maŋa düşnām ḳıldı érse, mén anı bed-nām ḳıldım. yaḳamnı
2 yırttı érse, saḳalını yoldum. **şiʿr** *biz ékegüniŋ yaḳa tutuşup* ♦
3 *yıġılıp soŋumuzda ḫalḳ çend-ān* ♦ *tıŋlap sözümizni barı taŋlap* ♦
4 *tegme biri sözleyü perīşān* ♦ el-ḳıṣṣa ḳāżī ḥażretige barıp ḥükūmet-i
5 ʿadl-ḳa rāżī bolduḳ kim müselmān-lar ḥākimi biziŋ āra maṣlaḥatī ḳılġay
6 taḳı tüvān-ger ü dervīş ara farḳı aytġay. ḳāżī bizlerni körüp sözlerimiz
7 -ni yörüp üküş fikr ḳılġan-dın soŋ ayttı. ey ḥakīm kim baylarḳa cefā revā
8 tuttuŋ. bilgil kim gül bile ḫār bar ve ḫamr birle ḫumār bar ve genc üstide mār. né
9 yérde kim dürr-i şāh-vār turur. neheng merdüm-ḫ̬ār turur taḳı ʿayş leẕẕetide
10 kédin ecel żarbeti turur. behişt niʿamı birle tamuġ ḥacmı mevcūd turur. **beyt**
11 *dōst-nuŋ ṭālebige bolmasa düşmen cevri* ♦ *gül ḫilāfıda tiken boldı ve*
12 *genc ara yılan* ♦ naẓar ḳılsaŋ tüvān-gerde şākir bar ve kefūr. dervīş-de me
13 [ṣābir] bar ve [żacūr]. baʿżı-sı ʿanber ü müşg dék ve baʿżı-sı ḫışt-ı ḫuşk

210 [105b]

1 dék. **beyt** *eger anıŋ [rızḳı] bolsadı dürr* ♦ *anıŋ birle bolġaydı*
2 *bāzār pür* ♦ ḥażret-niŋ muḳarrib-leri baylar tururlar dervīş-sīret
3 taḳı dervīş-ler tururlar. tüvān-ger-himmet baylarnıŋ mehteri ol turur
4 kim dervīş ġamın yése. dervīş-lerniŋ bihteri ol turur kim bayġa mültefit
5 bolmadı. ḫudāy né dése, ***ve men yetevekkelü ʿale'l-lahi fehuve ḥasbīhi.*** andın ʿitāb yüzin
6 méndin dervīş ṭarafıġa yandurup ayttı. ey kim baylarnı müştaġil démiş sén
7 ve sāhī vü meşġūl-i melāhī. ārī bir ṭayife sén aytġanıŋ dék bolġay kāfir-i
8 niʿmet taḳı ḳāṣır-ı himmet. yıġa[r]lar taḳı ḳoyarlar ve yémes-ler ve kişige me bérmes
9 -ler ve dervīş-ler ḥālıdın sormas-lar ve ayturlar. **beyt**
10 *kişi-ler eger yoḳluḳdın helāk* ♦ *tözi bolsalar baṭṭ-ḳa sudın né bāk* ♦
11 ***ve rakibātu ḫimālin fī mevāddi cehlin lem yeltefitne ilā men ʿāraża fi'l-küşbi***
12 **beyt** *dūn-lar eger öz kilīmini bulsalar* ♦ *aytur né ġam él cümle-si*
13 *ölseler* ♦ yana bir ṭāyife kerem ḫ̬ānını yazıp tururlar ve luṭf bedāsı

211 [106a]

-nı cihānġa ıd̲ıp tururlar ve ālın-ların élge açıp tururlar ve himmet ḳurın bél-lerige baġlap tururlar sulṭān-ı cihān u ṣāḥib-ḳırān-ı zemīn ü zemān şāh-zāde sulṭān ḳul-ları meŋizlig. **şi'r** *ata oġul ḥaḳḳıda ḳılmaġay anıŋ-dék luṭf ♦ kim ādem oġlıge ḳıldı mürüvvet ü iḥsān ♦ étti tiledise ẖalḳ-ı cihānġa luṭf étmek ♦ séni kerem bile ḳıldı cihān üze sulṭān ♦ şikāyet étme felek gerdişidin ey dervīş ♦ mübārek ér samas eger bu ṣıfat bile olsaŋ ♦ éligde barını yé hem baġışla ey mün'im ♦ acāyib érmes eger dünyā-ı āẖiret bulsaŋ* ***bāb-ı heştüm der-ādāb-ı ṣoḥbet*** māl 'ömrnüŋ āsāyişi üçün turur. 'ömr māl kūşişi üçün érmes. bir ḥakīm-din suvāl ḳıldı-lar kim nīk-baẖt kim ol taḳı bed-baẖt kim. ayttı kim nīk-[*]baẖt ol turur kim yédi taḳı aldı ve bed-baẖt ol turur kim yıġdı taḳı ḳoydı. **beyt** *nemāz ḳılma aŋa kim yıġıp yéyümedi ♦ bir éygülükni cihānda ḳılıp ḳoyumadı ♦* mūsī 'aleyhi's-selām ḳārūnġa naṣīḥat ḳıldı. ***'āḥsin kemā āḥsene'l-lahu ileyk***.

212 [106b]

éşitmedi taḳı ol va'ẓ éşitmedi kim 'āḳıbetni kördüŋ ve 'uḳūbeti éşitip aŋladıŋ [kim] [anıŋ] […] […] étmese derem-din. ♦ *bed-baẖt anı 'aḳabı -da dīnār* [u] *derem étti ♦* [*pul-nı*] tilese [……] *ḥayātıŋ-da mümetti' ♦ ẖulḳ u kerem ét kim saŋa ẖāliḳ kerem étti ♦* 'arab [aytur]. ***cud ve lā temnün lienne'l-fā'idete ileyke 'āyidetün***. ya'nī cüvān-merdlıḳ-nı minnet-siz ḳılġıl kim anıŋ fāyide-si saŋa 'āyid turur. **şi'r** *kerem devḥa-sı ḳayda uzatsa 'ırḳ ♦ felekdin kéçer kū anıŋ ḳāmeti ♦ kişi ber yémek dése andın ümīd ♦ ayıtġıl kökin késeyin minneti* **şi'r** *şükr ötegil ẖudāy-ı cihān ḥażretiġa kim ♦ séni muvaffaḳ étti 'ibādet-ḳa ẖayr ile ♦ körgil mua'ṭṭal étmedi ḥaḳḳ-ı yek kerem-leri ♦ meşġūl bolmaġıl ér éseŋ héç ġayr ile* **ḥikmet** éki kişi beyhūde renc tarttı-lar. fāyide-siz sa'y ḳıldı-lar. biri ol kim yıġdı taḳı asıġ almadı. yana biri ol-kim 'ilm örgendi taḳı 'amel ḳılmadı. **beyt** *hüner ü 'ilmni köp örgengen ♦ 'amel étmedise érür nā-dān ♦ bilme anı muḥaḳḳıḳ u dānā ♦ ḥayvān ol kitāb yüklegen* **pend** 'ilm dīn küdezmek

[*] Stk. *éltti*

213 [107a]

1 üçün turur. dünyāda āzmaḳ üçün érmes. **beyt** *kim fāyide-siz ʿömr kéçürdi ♦*
2 *tün içre çerāġını öçürdi* **ḥikmet** taḳvī-siz ʿālim şemʿ yaḳġuçı közsüz
3 -ge meŋzeyür. **ḥikmet** melik cemālı hünerlıġ ḫred-mendler vücūdı bile ḳāyim turur.
4 dīn kemālı muttaḳī ʿālim-ler kūhı mücevvidi birle dāyim turur. melik-ler ḫredlıġ
5 -lar naṣīḥatıge muḥtāc-raḳ tururlar kim ḫredlıġ melik-i ḳarībge. **beyt**
6 *pend éşitür bolsaŋan ey pād-şāh ♦ kim aŋa teŋ ḥikmet ara pend yoḳ ♦*
7 *bilgedin özgege buyurma ʿamel ♦ bilge néçe ʿamel-ḳa ḫūrsend yoḳ* **ḥikmet**
8 üç némerseniŋ beḳāsı üç némerse birle turur. mülk-i siyāset
9 ʿilm-i verāset birle ve māl ticāret taḳı ḥirāṣet birle. yaman-larḳa raḥm étmek
10 yaḫşı-larḳa cevr bolur. ẓālim-lerdin ʿafv ḳılmaḳ maẓlūm-larḳa küç bolur. **beyt**
11 *eger ḫabīs-ḳa ḳılsaŋ naẓarnı nuṣret üze ♦ ḳılur yazuḳnı séniŋ diliŋde şirket üze*
12 **pend** kişi-niŋ ur yüklüg ʿaybın ẓāhir ḳılmaġıl kim anı fażīḥet ḳılsaŋ,
13 dōstlar ma séniŋ ṣoḥbetiŋdin ḳaṭʿiyyet ḳılurlar. andaġ kim séni min baʿd

214 [107b]

1 iʿtibār ḳılmas-lar ve sırr-dār dép bilmes-ler. **şiʿr** *ḫalḳ ʿaybı-nı ḳılmaġıl*
2 *iẓhār ♦ ḳıl bu fiʿliŋdin āḫir istiġfār ♦ fāş ḳılmasaŋan kişi ʿaybın ♦*
3 *cümle ʿaybuŋ-nı örter ol settār* **ḥikmet** ʿilm örgenip ʿamel ḳılmaġan
4 ḳoş sürüp ékin almagen-ge meŋzeyür. köŋü[l]süzin ṭāʿatı yaramas.
5 dürüst bolmas taḳı maġzı yoḳ cevz beżāʿat-ḳa yaramas kim kim mücāleset
6 -de cüst bolsa, lāzım érmes kim muʿāmelet-de dürüst bolmasa. **beyt**
7 *köp çāder içide ḫūb-ḳāmet körünür ♦ nā-geh yüzini açsa ḳıyāmet körünür*
8 **ḥikmet** kim-nüŋ ṣūreti körklüg bolsa, lāzım érmes kim sīretige köŋül
9 örklüg bolsa. **beyt** *kişi fażāyiletini bir zemānda bilse bolur ♦ kim ol né pāye*
10 *-ḳa tégürmiş iktisāb-ı ʿulūm ♦ velīk ẓannı-dın īmīn olmaġıl zinhār ♦*
11 *bu nefs ḫabşi bolumas kişige bat maʿlūm* **ḥikmet** kim kim büzürglerḳa yawuz
12 ḳaṣd ḳılur. öz bıçaḳı birle boġzını ḳaṣd ḳılur. **şiʿr** *sén özüŋni büzürg*
13 *saḳınu sén ♦ ey sözinde aḳunı yoḳ mikṣār ♦ öz maġzın çıḳarur ol*

215 [108a]

kişi kim ♦ başını tutsa ursu tép ḳoçḳar **ḥikmet** arslan birle pençe ḳurmaḳ taḳı yétig ḳılıç-ḳa yumruḳ urmaḳ tétik-ler işi érmes. **şiʿr** *ḥarb-ḳa ḳursa pençe-sin arslan ♦ sén élgini çıḳarma ḳoynuŋ-dın ♦ ésrük ér birle ḳılmaġıl uruş ♦ sava körgil belānı boynuŋ-dın* **ḥikmet** ḳayu żaʿīf kim ḳavī birle uruş ḳurar, özige düşmen -lıḳ ḳılıp helākini [bat] körer. **beyt** *sāye-perverde ḳanı ḳudret ü ḥāl ♦ kim ḳavī-ler ṣaffıda ḳılsa ḳıbāl ♦ néçe-si mest-i cehl üze mü salur ♦ öz bāzūsıge témür çeŋe* **pend** kim naṣīḥat éşitmekdin ayaḳ tartar, köŋli melāmet éşitmekdin bolur tar. **beyt** *kim ḳulaḳ*[ḳ]*a naṣīḥat almasa* [♦] *çāre-si yoḳ fażīḥet olmasa* **ḥikmet** cāhil-ler hüner-mendlerni sévmes-ler. néçük kim köpelek it-ler muʿallim-ni köre bilmes-ler. yana süfla hüner ehli birle muḳāvemet ḳıla bilmese, sefāhat bünyād ḳılur. **beyt** *tili ḳısḳasıdın hünersiz sefīh ♦ élgini uzatur hüner ehlige* **pend** boġuz belāsı bolmasa érdi, héç ḳuş

216 [108b]

ṣayyād āġıge élinmes érdi. bil ḫōd ṣayyād āġı bilinmes érdi. ḥakīm-ler kéç yéyürler ve murtāż-lar héç yémes-ler ve zāhidler sedd-i ramaḳ ve pīrler ḳılġunça ʿaraḳ ve yigit-ler tüken-günçe ṭabaḳ ve ḳalenderler nefs yolı tutulġunça ve nefs ḳūt yémekdin ḳopar. **beyt** *boġuz ḳulı-nıŋ éki kéçe uyḳusı kélmes ♦ bir kéçe miʿde toḳıdın bir kéçe āçın* **pend** sulṭān maḥabbeti-ge taḳı ṣıbyān ṣavtı ṭarāvetige iʿtimād ḳılsa, birisi vehmi [birle] zāyil yana biri nevmi birle bāṭıl bolur. **beyt** *her-cāyī muḥibb-ḳa kim köŋlini bayur ♦ ol ʿömride külmes taḳı köp yıġlayur* **pend** né sırrıŋ kim bolsa, dōst -ḳa ʿayān ḳılmaġıl. imkān bar kim düşmen bolsa taḳı né yaman-lıḳ kim bolsa, düşmen ḥaḳḳıda ḳılmaġıl. mümkin turur kim dōst bolsa taḳı rāzıŋ-nı iʿtimād kişi -ge aytıp yana [an]ga aytma tégiṇçe sönük köŋlüŋde tutup kişige aytmasaŋ, edgürek. **şiʿr** *ʿaḳl tiler mü kim köŋül rāzın ♦ kişige aytsan*[g] *kim aymadısa ♦ mührluġ sır ḳapuġı-nıŋ ḳapuġın ♦ maʿnī-siz açsa ve ḳadġu yése*

217 [109a]

1 **ḥikmet** kizlençü sözni aytur bolsa, ol vech üze aytur kim eger āşkārā
2 bolmaḳ taḳdīrinde şerm-ende bolmasa, düşmen muḳāvemet ḳıla bilmes üçün
3 dōst-luḳ kö[r]gizür. maḳṣūdı ol turur kim ʿadāvet umūrıdın kim
4 żaʿf sebebidin taʿṣīr ḳılıp turur. ḳavī bolġanda ḳażā ḳılsa kim kiçig
5 düşmen-ni ḫ^{v}ār körse, aŋa aḫşar kim kiçig ot-nı öçürmey mühmel
6 ḳoyġan-dék bolur. **şiʿr** *az ot-nı bat öçürse bolur* ♦ *ḳoysaŋ*
7 *uluġ olsa élni köydürür* ♦ *yasını kiriş-leyürge ḳoyma* ♦ *düşmen*
8 *-ni kim ol saŋa oḳ urur* **beyt** *sözni éki ḫuṣūmet-lıġ ara*
9 *ol vech üze sözlegil* ♦ *kim ḫuṣūmet āradın ḳopsa şerm-end*[e] *bolmaġıl*
10 **şiʿr** *alar ḳılġusı bir birige becel* ♦ *sén arada bolġuŋ ḥazīn ḫacil* ♦
11 *kişi-ler ara fitne otın yaḳıp* ♦ *özüŋ tüşme anda ol otḳa baḳıp*
12 **beyt** *āheste sözle dōst birle sözüŋ* ♦ *düşmeniŋ sézip anı*
13 [aŋlamasun] ♦ *tam tüpinde söz aytsaŋ tut ḳulaḳ* ♦ *kim ḳulaḳ bulup*

218 [109b]

1 *sözüŋ tıŋlamasun* **pend** ḳayu dōst kim düşmeniŋ birle dōst
2 -luḳ ḳılur. sén andın köŋül köter kim şekerḳa zehr ḳatıldı taḳı cüllāb
3 -ḳa ḫalāb ḳoyuldı. **şiʿr** *kétip salġıl ol dōst-larnıŋ başın* ♦
4 *kim ol bolsa düşmen-i hem-nişīn* ♦ *şeker ṭaʿmıda özge bolur mizāc* ♦ *eger tapsa*
5 *ol zehr ile imtizāc* **pend** māl birle aşar işni […] cān-nı ḫaṭar
6 -ḳa salmaġıl. **pend** ḳayu iş içide mütereddid bolsaŋ, ol ṭarafnı iḫtiyār
7 ḳıl kim āsān taḳı āzārsız bolsa. **pend** düşmen ʿaczıge raḥm étmegil kim ḳudreti
yétkende
8 saŋa zaḥmet bérgey. **şiʿr** *düşmen-ni körseŋ nā-tüvān* ♦ *lāf urmaġıl*
9 *ey pehlevān* ♦ *né bilgey sén nā-gehān* ♦ *tündin çıḳa kélse yaġan* **ḥikmet**
10 ḳayu melik kim bir yaman-nı öltürse, éki yaḫşı-lıḳ ḳılmış bolur. bir ḫalḳ-ı cihānġa
11 kim anıŋ belāsıdın ḳutḳarur. yana bir ol bed-baḫt-ḳa kim anı yazuḳ taḳı
12 yaman-lıḳ-dın ḳutḳarur. **şiʿr** *kéçürmek néçe edgü bolsa līkin* ♦ *kişi ḳoymas*
13 *bi-ġayr taş üze merhem* ♦ *ġalaṭ ḳıldı yılanġa raḥm ḳılġan* ♦ *kim andın ḫaste bolur*

219 [110a]

nesl-i ādem **ḥikmet** düşmen naṣīḥatı birle iş étmek ḫaṭā turur. ammā éşitmek
[*] revā kim ḫilāfıça iş ḳılsa. **şiʿr** *ḥaẕer ḳıl düşmen ayġan vaʿẓ-lardın ♦ yoḳ*
érse çıḳmaġuŋ hergiz ḫaṭardın ♦ eger körgüzse oḳ dék [……]
anı ya dék bil égri ayta bér ḳavl **ḥikmet** [……]
vaḥşet kéltürür taḳı vaḳt-sız ḥilm heybet éksütür. **şiʿr** [……]
[…] *ḳıl ḫalb ♦ ḳılu kör maḥallıda ḥilm ü ġażab ♦* [……]
-likiŋ içre ʿilm ♦ ġażab mevżiʿi içre kéltürme ḥilm ♦ köpük tutma özüŋni
élge ʿazīz ♦ ẕillet-ḳa ḫōd sén esīr sén ésiz **ḥikmet** éki kimerse
melik ve dīn düşmeni turur ḥilm-siz ḥākim ve ʿamel-siz ʿālim. **beyt**
mülk üzeside kérek bolmasa andaġ melikī ♦ özi fermān yürütüp
tutmasa ḥaḳḳ fermanın **ḥikmet** melik kérek kim düşmen-lerġa ançа teŋlik
[ḳılur] kim dōst-larnıŋ aŋa iʿtimādı ḳalsa. **beyt** *bilür sén benī*
[ādem] *aṣlı türāb ♦ binā néçe künde bolur ḫarāb ♦ yaraşur mu mundaġ*

220 [110b]

kişige fesād ♦ dimāġıda kibr ve burunıda bād **şiʿr** *yoluḳtı beyleḳānda*
maŋa bir ʿābidī ♦ ayttım aŋa naẓar bile cehlimni pāk ♦ ayttım bar émdi [*ḫāk-iŋ*]
[......] *♦ hem-nefes muḳteżāsını barça helāk ḳıl* **ḥikmet**
[......] birle mübtelā turur kim ḳanda barsa, andın ḫalāṣ
[......] *élidin kökke yetse me bed-ḫūy ♦ yaman ḳılıḳı-dın anda*
[......] **pend** eger düşmen-lerni perīşān körseŋ, sén ḫāṭırıŋ
-nı cemʿ tutġıl. eger cemʿ bolsa uruşḳa müstenid turġıl. **beyt**
barıp dōstlar bile köŋlüŋni cemʿ ét ♦ eger düşmen-ler ara bolsa uruş ♦
ve ger birikse anlar bir birige ♦ ḳıl anda sınma uruşḳa köŋül ḫoş **ḥikmet**
düşmen ḳamuġ ḥīle-din ḳalsa, dōst-luḳ silsile-sin tépretür. anda kédin dōst
-luḳ birle andaġ iş ḳılur kim héç düşmen ḳılu bilmegey. **beyt**
żaʿīf ḫaṣm-dın hem-īn oturma maʿreke-de ♦ köŋül kötürdise [……]
[...] *arslanḳa* **pend** eger kişi sawuŋ dék [*bérseŋ*], sén aytġıl [...]

[*] Stk. *kim*

N O T L A R

(N O T E S)

NOTLAR

1/3 *olsun*

Türk dili tarihi perspektifi dahilinde bakıldığında, Klasik Çağataycanın oluşumuna kadar süren geçiş devresinde (Klasik Öncesi Devir) yazılmış eserlerde ve hatta Klasik Çağataycada *ol-* ve *bol-* fiillerinin yan yana kullanıldığı görülür. Çağataycanın ilk eseri ve Harezm Türkçesinin son eseri olarak kabul ettiğimiz Gülistan-ı Türkî de yazıldığı dönemin dil özelliklerine paralel olarak *ol-/bol-* meselesi hususunda karışık bir yapı arz etmektedir. *bol-* fiilinin yanında, daha az görülmekle birlikte, *ol-* fiiline rastlanmaktadır.

Gülistan-ı Türkî gibi Klasik Öncesi Çağatayca dönemine ait olan Lutfî divanında *bol-* fiiline göre daha az miktarda olsa da *ol-* fiiline rastlanmaktadır:[91]

yüzüŋni körüp gül ḫacil olġan cihetindin
gāhī ḳızarur gāhī işi ḫande degül mü (1580)

A. K. Borovkov, Çağataycada görülen *ol-/bol-* şeklindeki ikili kullanım hakkında, *ol-* fiilinin özellikle şiir dilinde görülen ve Nevayî'de dahi rastlanan bir Batı Türkçesi (Oğuz) özelliği olduğunu belirtmiş ve Nevayî'nin Garaibü's-Sıgar'daki beyitlerinden örnekler vermiştir:[92]

ġurbetġa tüşüp żaʿīf ü bīmār oldum
derd ü ġam ü miḥnet élgide zār oldum

W. Radloff, Ali Şir Nevayî'nin dilinde Çağataycanın yani Kuzey unsurlarının üstünlüğü görülürse de aynı zamanda bir takım gramer şekillerinin Oğuz unsurlarının tesirini taşıdığını belirterek bu özelliklerin Nevayî dilinin Oğuzcaya temayülünün bizzat Nevayî'nin kendisinden mi ileri geldiğini yoksa bu durumun Nevayî'den önce teşkil edilmiş bir edebî merkezin mevcudiyetine mi işaret ettiği sorusunu ortaya atmıştır.[93] Borovkov, Radloff'un "Cenub [Oğuz]" unsurları olarak adlandırdığı

[91] G. Karaağaç, **Lutfî Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)**, TDK yay., Ankara 1997, s. XXII, 172.
[92] A. K. Borovkov, "Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevaî", Çev. R. Uygun, **TDAY Belleten 1954**, Ankara 1954, s. 80.
[93] W. Radloff, "Zur Geschichte des türkischen Vokalsystems", **İzv. Akademia Nauk XIV**, No. 4, 1901, s. 457.

Nevayî'de ve seleflerinde görülen Batı Türkçesi dil özelliklerini, vaktiyle Melioranskiy, Korş ve Cl. Huart'ın da işaret ettiği şekilde, Celayir ile Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenler zamanında mühim kültür merkezi olan Tebriz'den gelen Azerbaycan ve Türkmen edebî geleneğinin tesirine bağlanabileceğini bildirmiş, Oğuzcanın Nevayî'den önceki edebî dili (Klasik Öncesi Çağatayca) büyük nispette etkilediğini ve bu özelliklerin Nevayî'de de görülmeye devam ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Batı Türkçesi unsurlarının Doğu Türkçesinde yerleşmesinde Harezm edebî geleneğinin de payı olduğu notunu düşmüştür.[94] Nevayî'de görülen karakteristik Batı Türkçesi özellikleri Gülistan-ı Türkî'de de görülmektedir. Örneğin, *bol-* yanında *ol-* fiiline de rastlanması, *bile* yanında *ile* edatının da bulunması, belli başlı kelimelerde *d < t* değişmesi (*dék*, *dé-*), *öy* "ev" yanında *év* şeklinin de bulunması, /-mAK/ partisip ekinin sıklıkla kullanılması, /-mIş/ ekli partisip ve bununla teşkil edilmiş geçmiş zaman şekillerinin kullanılması, iyelik ekinden sonra /+A/ ve 3. şahıs iyelik ekinden sonra /+nA/ şeklinde datif ekinin kullanılması gibi özellikleri Klasik Öncesi Çağataycada sıklıkla rastlanan ve Klasik Çağataycaya da intikal etmiş Oğuz Türkçesi tesirine bağlıyor ve Borovkov'un, Nevayî'nin dilindeki Batı Türkçesi unsurlarla ilgili olarak temas ettiği nokta çerçevesinde değerlendirerek, o devirde Doğu Türkçesinde bir çeşit moda olan Türkmen şiirinden alınmış unsurlar olarak değerlendirmenin isabetli olacağını düşünmekteyiz.

3/8 *aṭ hem uy-ḳuda sén*

Bu cümleyi *aṭ hem uy ḳudasın* "At hem sığır ve yaban öküzüyle" şeklinde okumak da mümkündür. Müstensihin *uyḳu* kelimesini *uy-ḳu* şeklinde ayrı yazması cümlenin iki farklı şekilde okunmasını sağlamaktadır; fakat Farsça metne bakıldığında bu şekilde okumanın yanlış olacağı anlaşılmaktadır.

4/7 *kötüreyin*

Metinde *köter-* (47/8) [< *köt+er-*] yanında *kötür-* (4/7) [< *köt+ür-*] şekli de bulunmaktadır. Her iki şekil de *e ~ ö* nöbetleşmesi yoluyla birbirine alternans teşkil etmektedir.[95]

---

[94] Ayrıntılı bilgi için bkz. Borovkov, **a.g.e.**, s. 59-96.
[95] Ayr. bkz. K. Eraslan, **Mevlana Sekkakî Divanı**, TDK yay., Ankara 1999, s. 351-352.

4/8 *ték*

Metnimizde kelimenin *tur-* ve *oltur-* fiilleriyle birlikte, iki anlama gelecek şekilde kullanıldığını görmekteyiz: I. sessiz, konuşmasız; II. tek, yalnız, tenha; *tek oltursa* (4/4), *ték turayın* (4/8), *ték oltursa* (5/3), *ték turmaḳ* (5/12, 12/5), *ték turmaḳnı* (138/2), *ték turdı* (137/13), *ték turġıl* (138/4).

6/4 *behişt*

behişt ile bir celâlî takvimi ayı (şehr-i celālî)[96] olan *ürdî-behişt* kastedilmiştir. Milâdî takvime göre 21 nisanda başlar ve çok sıcakların başladığı mayıs ortasına (22 mayıs) kadar devam eder.

9/9 *ḳomıġalı*

Eski ve Orta Türkçe metinlerde *ḳomı-* fiili üç anlamda kullanılmıştır: I. istemek, arzu duymak; II. coşmak, heyecanlanmak; III. parlamak, ışıldamak. Kelimenin XIII. asra değin I. ve II. anlamıyla, daha sonraki devrede III. anlamıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır:[97]

ḳomısa köŋül kör tilese tilek
tilek bolmaġınça bu bulmaz yölek (Kutadgu Bilig, 3857)

yüzi nūr ḳomıyur (Nehcü'l-Ferâdis, 102/5)

ḳomı- "ışıldamak parlamak" ile *ḳama-* "kamaşmak" arasında fonolojik bir ilgi bulunduğunu düşünmekteyiz; *ḳama-* şekli, iç sesteki çift dudak ünsüzü (bilabial) /m/'nin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle *ḳoma-* ve *ı* < *a* daralması yoluyla *ḳomı-* şeklinde gelişmiş olabilir.

10/5 *bitmesün*

Eski Türkçede *büt-* "bitmek, sona ermek", Orta Türkçede *bit-* ~ *büt-*[98] şeklinde geçen fiilin Gülistan-ı Türkî'de hem *bit-* hem de *büt-* (169/13) şeklinde

---

[96] Selçuklu hükümdarı Melik Şah zamanında H. 471 yılında (M. 1079) uygulanmaya başlayan bir takvim olup *tarih-i melikî* olarak da bilinir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Neşet Çağatay, "Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim", **A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 22, Ankara 1978, s. 105-138.).

[97] R. R. Arat, **Kutadgu Bilig I (Metin)**, TDK yay., Ankara 2006; J. Eckmann, **Nehcü'l-Ferâdis I-II (Metin-Tıpkıbasım)**, Haz. S. Tezcan, H. Zülfikar, TDK yay., Ankara 2004.

[98] Kelimenin Eski ve Orta Türkçedeki kullanım alanı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. G. Clauson, **Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish**, Oxford University Press, Oxford 1972, s. 298-299.

kullanıldığı görülmektedir. Esasen, *bit-* şeklinin daha eski bir kullanımı yansıtması gerekmektedir. Çift dudak ünsüzü /b/'nin yuvarlaklaştırıcı etkisiyle fiil bünyesindeki ünlünün yuvarlaklaştığı düşünülebilir (*büt-* < *bit-*). Krş. *min-* ~ *mün-* "binmek", *mıŋ* ~ *muŋ* "bun, sıkıntı", *köpik* ~ *köpük* "köpük" vd.[99]

11/7 *ḳarçıġay*

Bir tür doğan (*Astur palumbariusu*)'dır. J. Scully'in Stray Feathers'da verdiği bilgiye göre Kaşgar'da bu kuşla ava çıkılırmış. H. Vambery, *ḳarçıġa*(y)'ın "kara başlı" anlamına geldiğini belirtmiştir.[100] Kelimenin Moğolcadan Türk diline geçmiş olduğu anlaşılmaktadır: *ḳarçıġa*(y) < *harçagay*[101] "falcon, hawk [doğan, şahin]".

Baburname'de,

bir ḳarçıġay yiberip ḳadīmī Türkke ta'alluḳ vilāyetlerni tiledük (226b)

"Bir doğan gönderip çok eskiden beri Türk'e ait olan vilayetleri istedik" şeklinde geçen ibare çok ilgi çekicidir.[102] Gülistan-ı Türkî'de kelimenin bir kez geçtiğini görüyoruz (11/7). Fakat 133/13'te, *ḳarınçḳa* (قرينجقا) "karınca" şeklinde teşhis ettiğimiz kelimenin, Farsça Gülistan'ın ışığında, "doğan" anlamına gelecek şekilde Çağataycada kullanılan *ḳarçıġa*(y) şeklinde geçmesi beklenirdi.

12/2 *ḳıl[ġ]usı*

Ek ön fonemi art damak ünsüzü (velar) /ġ-/'nın düşürüldüğü görülmektedir (*ḳılusı* < *ḳılġusı*). Krş. 34/7 *yıġ[ġ]ınça*

12/9 *sibīcābī*

Diğer adı *Sayram* olan ve Ahmed Yesevî'nin memleketi olarak bilinen *İsficâb* yer adının bir varyantı da *Sibicâb*'dır (bkz. s. 7). Gülistan-ı Türkî'nin müellifi olan zatın mahlası da Sibicâblı anlamına gelen Sibicâbî'dir. Bu yer adını J. Eckmann'ın Gülistan-ı Türkî'yi tanıttığı makalede[103] benimsediği şekilde biz de

---

[99] A. von Gabain, **Eski Türkçenin Grameri**, Çev. M. Akalın, TDK yay., Ankara 2007, s. 37.
[100] E. D. Ross, "A Polyglot List of Birds in Turki, Manchu and Chinese, Edited with Identifications, Notes and Indices", **Memoirs of the Asiatic Society of Bengal**, Vol. II, No. 9, Calcutta 1909, s. 273.
[101] Lessing, **a.g.e.**, s. 936.
[102] Ayr. bkz. M. T. Berbercan, "Türk Dili ve Kültürü Açısından Baburname'de Avcılık" **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 42, Erzurum 2010, s. 11-32.
[103] Janoš Eckmann, "Sadî Gülistan'ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi", **TDAY Belleten 1968**, Ankara 1969, s. 17-29.

Sibicâb şeklinde benimsedik. Fakat kelimenin *Sipiçâb* şeklinde okunması gerektiği düşünülebilir. Nitekim Mütercim Asım, Burhan-ı Katı'da "*İspiçâb*: Cim-i Farisiyle istiab vezninde. Maveraünnehr'de bir vilayet adıdır. Türkler *Şebran* derler gebran vezninde" şeklinde bir açıklama yapmıştır.[104] Bu tanıma rağmen, *İspiçâb* şeklinin *İsficâb* yahut *Sibicâb* şekillerinin Fars telaffuzuna bağlı olarak gelişmiş bir varyantı olduğunu düşünmek daha uygun görünmektedir.

15/2 *égitlediler*

Eski Türkçede *igid* şeklinde geçen kelimenin anlamı "yalan; kandırma; hata"dır. Kelimenin ilk geçtiği metin Költigin yazıtıdır:

azu bu sabımda igid bar gu (Güney yüzü, 10)[105]

"Yoksa bu sözümde yalan var mı?"

Kaşgarlı, *igit* ~ *ikit* "yalan" şeklini vermiş, ayrıca kelimenin Oğuzca olduğunu belirtmiştir.[106] Gülistan-ı Türkî'de kelimeye, orijinal bir örnek olarak, /-le/ isimden fiil yapan yapım ekini almış *égitle-* "kandırmak, yanıltmak" şeklinde rastlanmaktadır.

16/11 *ceyḥūn*

Esasen "büyük nehir, akarsu" anlamındaki *ceyḥūn* ~ *cīḥūn* ~ *cīḥōn* (?~ *gīḥōn*) kelimesinin, İncil'de (The Bible, *New International Version*, Genesis 2/10-14) ve Tevrat'ta (Tekvin, I. bab [Tekvin, Tanah ve Eski Ahit'in ilk beş kitabını oluşturan Tevrat'ın ilk kısmı olup 50 babdan müteşekkildir.]) bahsi geçen *gihon* "nehrinin isminden gelmesi ihtimal dahilindedir (Eden bahçesinden çıkarak gelen su, dört büyük kola ayrılmak suretiyle dört büyük nehir oluşturmuştur. Bu nehirlerden birinci *pishon*, ikincisi *gihon*, üçüncüsü *tigris* "Dicle", dördüncüsü *euphrates* "Fırat ~ Furat"tır (Birinci ve ikinci nehirlerin İç Asyadaki *Amuderya* (Oxus) ve *Siriderya* (Jaxarta) yani *Ceyhun* ve *Seyhun* nehirleri olduğu düşünülebilir.). M. Kaçalin, *Orkun* (*Orḳon* ~ *Orhon* ~ *Orhun*), *Seyḥun* (~ *Seyḥon*) ve *Ceyḥun* (~ *Ceyḥon*) nehir adlarında görülen *ḥun* (~ *ḥon* ~ *ḳun* ~ *ḳon*) şeklini Çince *ho* "ırmak" ve Moğolca *hol*

---

[104] Mütercim Asım Efendi, **Burhan-ı Katı**, TDK yay., İstanbul 2009, s. 386
[105] T. Tekin, **Orhon Yazıtları**, TDK yay., Ankara 1988, s. 2-3
[106] B. Atalay, **Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lugati't-Türk IV (Dizin)**, TDK yay., Ankara 2006, s. 229.

“dağ ırmağı” şekilleri ile karşılaştırmıştır.[107] “Gülistan-ı Türkî’de, aynı zamanda bir nehir ismi olan *furat* kelimesinin *furat çıḳarmak* [36/9] “büyük su çıkarmak” şeklinde geçtiği hesaba katılırsa, *ceyḥūn* şeklinde okumayı tercih ettiğimiz kelimenin “büyük su, deniz, nehir” şeklinde düşünülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Metindeki cümleyi değerlendirdiğimizde bu anlamsal yapı net bir şekilde görülmektedir: *… ḫaṣm ḳanıdın cihān ceyḥūn ḳılur* “düşman kanından dünyayı büyük nehir (~ deniz) haline getirir.” Neticede, kutsal kitaplarda adı geçen büyük nehirlerin, büyüklüklerine telmihen şiir dilinin bir parçası haline getirildiği anlaşılmaktadır.

17/3 *burlarki*

Kelime (بورلاركى) şeklinde teşhis edilmektedir; *bu* işaret zamirinin /+r/ direktif ekini ve /+ki/ aitlik ekini almış şekli olarak görülebileceği gibi (*burlarki* < *bu+r+lar+ki*), *bu+ara+lar+ki* şeklinden kaynaşma (contraction) yoluyla gelişmiş olduğu da düşünülebilir. Ayr. bkz. 25/3 *yoḳar*

17/3 *[é]mes*

Kelime (اماس) şeklinde teşhis edilmektedir. Fiil bünyesindeki /r/ foneminin ya da /é/’yi göstermek üzere eliften sonra gelen *ye* (ى)’nin yazılmamasına bağlı olarak gelişmiş bir yazım hatası olduğu anlaşılmaktadır.

19/7 *ırġasa*

Tarihî Türk lehçelerinde, *ırġa-* ~ *yırġa-* “sallamak” şekillerinde görülen fiilin Moğolcadaki *cir-* “to drag [çekmek], *cirġa-* “to stop up, dam [tıkamak, kapamak]”[108] fiilleriyle bağlantılı düşünülmesi gerekir. *cir-* “çekmek” fiilinden /-(I)G/ ekiyle yapılmış ismin /-A/ isimden fiil yapan yapım ekiyle fiil oluşturduğunu düşünmekteyiz (*yırġa-* ~ *ırġa-* < *ciriga-*). Türkiye Türkçesindeki *ırġala-* “sallamak”[109] fiilini ise K. Eraslan’ın bir ihtimal olarak belirttiği şekilde, *ırġala-* (< *ırġaġ*+la-) şeklinde düşünebiliriz. Eski Türkçedeki *ırġaḳ* “kanca, çengel, kopça”[110] isminden

---

[107] Ayr. bkz. M. Kaçalin, **Dedem Korkut’un Kazan Bey Oğuz-nâmesi**, Kitabevi yay., İstanbul 2006, s. 121.
[108] Lessing, **a.g.e.**, s. 191.
[109] **TDK Türkçe Sözlük**, Ankara 1955, s. 348.
[110] A. Caferoğlu, **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, TDK yay., İ.Ü. Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul 1968, s. 87.

elde edilen *ırġaḳla-* fiili, iç seste /-ḳ-/'nın düşmesine bağlı olarak Batı Türkçesinde *ırġala-* şeklini almıştır.

20/11 *yaŋla*

yaŋlıġ "gibi" (12/11) kelimesinin de kökü olan *yaŋ* (< *yang* 樣 Çin. "pattern [eş, benzer, şekil, kalıp, model, örnek]")[111] kelimesinden sonra gelen /-lA/ eki[112] isimden zarf yapan bir ek olarak kabul edilmektedir (Ayr. bkz. *taŋlası* [103/4]).

21/5 *yoysatıp*

yoysa- fiilinin Kaşgarlı'da geçen *yoḏsa-* "silmek istemek"[113] fiilinin iç seste *y* < *ḏ* değişmesine bağlı olarak gelişmiş bir şekli olduğu anlaşılmaktadır.

23/9 *kéd*

Gülistan-ı Türkî'de *kédin* şekli yaygın olmakla birlikte bir kez *kéd* şekli geçmektedir (*ḳaç yılda kéd* "kaç yıldan sonra"); esasen Eski Uygur ve Karahanlı Türkçesi metinlerinde rastlanan bir şekildir.[114] Bir örnek olarak:

… *kedki yirtünçüde* (Altun Yaruk, 164/16)[115]

"… sonraki dünyada"

Kelimenin kökü olduğu düşünülen **ké** ile ilgili olarak çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazıları şunlardır: A. von Gabain, **ki-* "sona ermek, son olmak" şeklinde bir fiil tasarlamış, Eski Türkçedeki *kid* ve *kin* şekillerini bu fiilden geliştirilmiş isimler olarak belirtmiştir.[116] N. Hacıeminoğlu ise Gabain'in tespitine uygun olarak şöyle demektedir: "Köktürk ve Uygur metinlerinden itibaren görülen *kidin* aslında bir mekân zarfıdır. Sonraları ses değişikliğine uğrayarak *kiḏin* ve *kiyin* şekillerini almıştır. Sibirya şivelerinde ise *kezin* şeklindedir. Kelimenin teşekkül tarzı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün olmamakla beraber *kid* "geri, arka", *kin* "arka, sonra", *kirü* "geri, arka", *kisre* "geri, sonra, arka, garb", *kidirti* "geri, arka,

---

[111] I. M. Condit, **English and Chinese Reader with a Dictionary**, American Tract Society, Newyork 1882, s. 85; A. Foster, **An English and Chinese Pocket Dictionary, In the Mandarin Dialect**, Printed at the Presbyterian Mission Press, Shanghai 1893, s. 92.

[112] Bu ekle ilgili ayrıntılı bilgi ve bibliyografya için bkz. Ahmet B. Ercilasun, "La Enklitiği ve Türkçede Bir 'Pekiştirme Enklitiği' Teorisi", **Dil Araştırmaları**, S. 2, 2008 Bahar, Ankara 2008, s. 35-56.

[113] Atalay, **a.g.e.**, s. 795.

[114] Bkz. W. Bang, A. von Gabain, **Türkische Turfan-Texte V**, Vorgelegt am 19. Februar 1931, s. 339.

[115] C. Kaya, **Altun Yaruk (Giriş, Metin ve Dizin)**, TDK yay., Ankara 1994.

[116] Gabain, **a.g.e.**, s. 96.

garb" gibi Eski Türkçe devresinden beri mevcut olan mekân zarfları ile aynı menşeden geldiği de şüphesizdir. Zira hepsinde bir *ki-* kökü ve gene hepsinde /-n/ veya /-rü/, /-re/ ekleri müşterektir. Manâları da aşağı yukarı birdir. Bu bakımdan *ki-* bir isim olarak kabul edilse, fiil kökü de sayılsa, yukarıdaki sözlerin çeşitli eklerle bu *ki-*'den türediği muhakkaktır. Bizce en kuvvetli ihtimal *ki-*'nin bir fiil olduğudur. Bunlardan *kidin* ise *kid* "son, arka, arkada" isim kökünden vasıta hali ile yapılmış olmalıdır."[117] M. Erdal ise, **ke* şeklinde bir isim tasarlamış; *kesre* (< **ke+sin+re*), *ken* (< **ke+n*), *kedin* (< **ke+din*), *keç* (< **ke+ç*), *keçe* (< **ke+çe*), *kerü* (< **ke+gerü*) şeklinde bir açıklama yapmıştır.[118]

23/11 *alduzıp*

al- "almak" fiilinden sonra gelen faktitif eki /-duz/'un zetasizm yoluyla /-dur/ fiilinden geliştiği anlaşılmaktadır. Aynı gelişimi /-GUz/ faktitif ekinde de görmekteyiz. Bu birleşik (compound) ek yapılarını,

fiil kök ya da gövdesi + /-G/ ~ /-t/ ~ /-d/ + *bağlama ünlüsü* + /-z/ ~ /-r/

şeklinde bir formülle göstermek mümkündür. Kaşgarlı, Oğuzların bazen /r/ yerine /z/ kullandıklarını belirtmiş, *alduz-* "malını elinden aldırmak, soyulmak" fiilinin Oğuzca olduğu kaydetmiştir.[119] Kitabü'l-İdrâk'te de rastlanan kelimenin, *altuz-* "aldırtmak"[120] şeklinde /-tuz/ faktitif ekiyle kullanıldığı görülmektedir.

24/13 *tése[n]gen*

Metindeki *olsaŋan* (70/6), *ḳalsaŋan* (82/7), *tursaŋan* (91/5) vd. şekillerine bakıldığında /-An/ ekiyle kuvvetlendirilmiş[121] şart ekinin II. teklik şahıs çekiminde düzenli olarak /-ŋ/'yi karşılamak üzere (نك)'nin kullanıldığı görülmektedir. İstisna olarak 6 örnekte, /-ŋ/'yi karşılamak üzere sadece (ك) kullanılmıştır: *tése[n]gen* (24/13), *bolsa[n]gan* (35/5, 90/11), *bilse[n]gen* (35/6), *baḳsa[n]gan* (185/6).

---

[117] N. Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, MEB yay., İstanbul 1992, s. 57.
[118] M. Erdal, **A Grammar of Old Turkic**, Brill, Leiden 2004, s. 179.
[119] Atalay, **a.g.e.**, s. 19.
[120] R. Toparlı v.d. **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, TDK yay., Ankara 2007, s. 8.
[121] Ayrıntılı bilgi için bkz. O. F. Sertkaya, "-an/-en Ekli Yeni Şekiller ve Örnekleri Üzerine", **TDAY Belleten 1989**, Ankara 1989, s. 335-352.

25/3 *yoḳar*

R. R. Arat, *yoḳar* şekliyle ilgili olarak şu bilgiyi kaydetmiştir: "İlk bakışta buradaki (Atabetü'l-Hakayık'ta) *yoḳar* şekli, *yoḳaru* yerine vezin icabı kısaltılmış gibi görünüyorsa da Kaşgarî'de *yoḳaru* ile birlikte *yoḳar* şeklinin de kaydedilmiş olması bunun artık o devirde şivelerce kullanılmış olduğunu gösteriyor. …".[122] Gülistan-ı Türkî'de de bulunan *yoḳar* şekli, Arat'ın belirttiği istikâmette, diyalektolojik bir özellik olarak kabul edilebilir. M. Räsänen; Kaşgarlı'nın kaydettiği *yağı ḳaru kiriş ḳurdum* (II/83) mısraındaki ayrı yazılan ve aslında direktif eki olarak kabul edilmesi gerektiğini düşündüğümüz *ḳaru*[123] şeklinden hareketle *içgerü*, *yoḳaru* gibi şekillerde görülen /+GArU/ ekinin *ḳar-* şeklinde tasavvur ettiği bir fiilden /-u/ gerundium eki ile geliştirilmiş olduğunu ve direktif halindeki *maŋar*, *saŋar* gibi zamirlerin *men-ġaru*, *sen-ġaru* şekillerinden kısaltma yoluyla elde edildiğini ileri sürmüştür.[124] Erdal, /+GArU/ ekinin *taşġar-*, *içger-* örneklerinde gördüğümüz /+GAr-/ ekinden geliştirilmiş olabileceği hususuna değinir.[125] Oluşumu hakkında muhtelif görüşlerin bulunduğu /+GArU/ ekinin, şimdilik *datif + direktif* şeklinde kalıplaşmış birleşik bir ek olduğunu ve zaman zaman *saŋar* (< *sen+ġa+ru*) ve *yoḳar* (< *yoḳ+ġa+ru*) örneklerinde görüldüğü gibi /+GAr/ şeklinde ses düşmesine bağlı olarak kısaldığını düşünüyoruz. Eraslan; Eski Türkçede, isimlere getirilen /+rA/, zamirlere getirilen /+r/ ve yönelme halinde bulunan isimlere getirilen /+rU/ olmak üzere üç türlü direktif (yön hali) eki olduğunu ve Çağatay yazı dilinde bu ekler canlılığını yitirerek bazı kelimelerde kalıplaştıklarını kaydetmiştir.[126] Bu perspektif dahilinde bakıldığında, Gülistan-ı Türkî'de geçen direktif ekli örnekler şunlardır: *soŋra* [< *soŋ+ra*] (189/3), *içre* [< *iç+re*] (86/9); *saŋar* [< *sen+ġa*+r] (113/11); *ilgerü* [< *il+ge+rü*] (180/8), *yoḳarı* [< *yoḳ+ġa+ru*] (206/3). Ayrıca *yoḳarı* şeklinde *ı < u*

---

[122] R. R. Arat, **Edib Ahmed B. Mahmud Yükneki**, **Atabetü'l-Hakayık**, TDK yay., Ankara 2006, s. 146.

[123] Ayr. bkz. T. Tekin, **IX. Yüzyıl Türk Şiiri**, TDK yay., Ankara 1989, s. 177.

[124] Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Räsänen, "Materialen zur Morphologie der Türkischen Sprachen", **Studia Orientalia**, XXI, Helsinki 1957, s. 65.

[125] Eski Türkçede yön ekinin kullanımı ve yapısı hakkındaki diğer bilgi ve görüşler için ayr. bkz. Erdal, **a.g.e.**, s. 177-179.

[126] Eraslan, **a.g.e.**, s. 382;.

değişmesi görülmektedir; düzleşmenin sebebi ikinci hecedeki /a/ ünlüsünün amil olduğu asimilasyondur.

25/4 *astın*

astın şekli üzerine Eraslan şöyle bir açıklama yapmaktadır: *astın* استین (< *ast+ı+n*) "altta, alt tarafa, aşağı, aşağıya doğru". … *ast* < **as+t* "alt", /+t/ ünsüzü *as* köküne (Bkz. Költigin Yazıtı, Doğu yüzü 1: *asra* < *as+ra*) *alt*, *üst* kelimelerine benzeşme (analogie) yoluyla getirilmiş olmalıdır. /+n/ vasıta hali eki Orta Türkçeden sonra büyük ölçüde işlekliğini kaybetmiş, yerini *ile*, *ilen*, *birle*, *birlen*, *bile*, *bilen* edatlarına bırakmıştır. …".[127] Eski Türkçede sıklıkla kullanılan, Orta Türkçede daha seyrek kullanılan /+n/ instrumental ekine (vasıta, araç eki) Gülistan-ı Türkî'de iki şekilde rastlanmaktadır: I. ismin vasıta halini oluşturma fonksiyonunu kaybetmemiş yani kalıplaşmamış olarak bulunur. Örneğin, *yönün* (119/8), *açın* (216/5), *ayaḳın* (95/12) vd. II. *astın* ve *üstün* (99/12) örneklerinde olduğu gibi yön ya da konum bildiren kelimelerde kalıplaşmış olarak edat oluşturma fonksiyonuyla bulunur.

25/10 *özüt*

özüt ~ *üzüt* "ruh, can" kelimesine Eski Uygurca metinlerde sıklıkla rastlanmaktadır:

… *arıġ nomnuŋ edgü ḳılınçlıġ üzütlerniŋ* … (Huastuanift, 12)[128]

Tercihen *özüt* şeklinde okuduğumuz kelime, Gülistan-ı Türkî'de geçen arkaik dil unsurlarındandır. G. Clauson, kelimenin etimolojisinin karanlık olduğunu belirtmiş, fakat *öz* kelimesiyle etimolojik bir ilgi kurulabileceğine işaret etmiştir.[129] Bulgatü'l-Müştak ve Kitabü'l-İdrâk'te kelimenin "ölü, meyyit"[130] anlamında kullanıldığını, bugün ise sadece Kuzey-Doğu Türk lehçelerinde "öldükten sonra sağken yaşadığı eve gelen ruh, hayalet"[131] anlamıyla yaşadığını görmekteyiz.

---

127 **A.e.**, s. 342.
128 A. von Le Coq, **Chuastuanift**, Ein Sündenbekenntnis der Manichäischen Auditores Gefunden in Turfan (Chinesisch-Turkistan), Verlag der Königl. Akademie der Wissenschaften, Berlin 1911.
129 Clauson, **a.g.e.**, s. 281.
130 Toparlı v.d., **a.g.e.**, s. 300.
131 W. Radloff, **Versuch eines Wörterbuches der Turk Dialecte**, Erster Band, Die Vocale Sanktpeterburg' 1893, s. 1898-1899.

34/4 *aysa mén*

Eski Türkçede şart eki /-sAr/, kişi zamirleri ile kullanılmıştır. Karahanlı Türkçesinde şahıs zamirleriyle kullanımın devam ettiği, fakat ekin son foneminin düşerek /-sA/ şeklini aldığı ve Harezm Türkçesinden itibaren iyelik eki kökenli şahıs ekleriyle kullanıldığı bilinmektedir. Bu kullanım Çağataycada da devam etmiştir. Klasik Öncesi Çağatayca döneminde ise, belli başlı eserlerde görülmek üzere, Karahanlı Türkçesinde görülen kullanımın devam ettirildiği görülür. Örneğin Sekkakî divanında /-sA/ + *şahıs zamiri* ve /-sA/ + *iyelik eki kökenli şahıs eki* şeklinde ikili kullanım mevcuttur.[132] Gülistan-ı Türkî'de de bu ikili kullanımı bulmaktayız.

34/7 *yıġ[ġ]ınça*

Kelime tabanındaki ünsüz ile ek ön foneminin aynı olduğu Türkçe kelimelerde, yan yana gelen iki ünsüzün şedde kullanılmaksızın tek yazıldığı görülebilmektedir: *yıġ[ġ]ınça* (34/7), *yıġ[ġ]ıl* (152/11), *tégirmek[k]e* (189/13), *ḳulaḳ[ḳ]a* (215/9). Osman N. Tuna, Köktürk metinlerinden başlayıp Uygur ve daha sonra Arap alfabeleri ile yazılan metinlere kadar, mahreçleri aynı veya birbirine yakın seslerin pek uzun bir süre içinde, zaman zaman ihmal edilmek ve genel bir kural niteliğinde olmamak üzere tek bir işaretle karşılandığını belirtmektedir. Bu imla geleneği hususunda Tuna'nın tespit ettiği bazı örnekler şunlardır: *toġsı(ḳ)ḳa*, *il(k)ki*, *yıġ(ġ)ıl*, *yıġ(ġ)u* vs.[133] Gülistan-ı Türkî'de karşılaştığımız benzer imla özelliklerini Tuna'nın bahsettiği bu imla geleneği çerçevesinde değerlendirmekteyiz.

35/3 *olturutmaḳnı*

oltur- fiil gövdesi ile /-r/ fiilden fiil yapan yapım eki arasında kuralsız bir şekilde yardımcı ses olarak /-u-/ sesinin türediği görülmektedir.

36/9 *bérişteşige*

Eski Uygur metinlerinde, *mani prişti burxan*, *amari burqan briştiler* vs. örneklerinde görüldüğü gibi, *brişti ~ prişti ~ frişti* "apostle [havari; aziz]"[134] şeklinde

[132] Eraslan, **a.g.e.**, s. 341.
[133] Osman N. Tuna, "Bazı İmla Gelenekleri, Bunların Metin İncelemelerindeki Önemi ve Orhon Yazıtları'nda Birkaç Açıklama", **TDAY Belleten 1957**, TDK yay., Ankara 1988, s. 42-43.
[134] W. Bang, A. von Gabain, "Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der Türkischen Turfan Texte", **Sitzung der phil.-hist**. Klasse vom 4. juni, Berlin 1931, s. 474, 492.

geçen Pehlevice kökenli kelimeye Gülistan-ı Türkî'de Eski Türkçe metinlerdeki kullanıma benzer olarak *bérişte* "dinî kanaat önderi; aziz (müslümanlıktaki *velî* karşılığında kullanılır.)" şeklinde rastlanmaktadır. Ayrıca Farsça kullanım olan *ferişte* (144/8) "melek" şekli de bulunmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, "melek" için *ferişte*, "dinî kanaat önderi, pir; aziz, velî" için Eski Uygur metinlerinde geçen *brişti* şekline benzeyen *bérişte* kelimesinin kullanılmasıdır. Pehlevicede kelimenin *frēstag* "apostle, angel [havari; melek]"[135] şeklinde geçtiği tespit edilmiştir. Yeni Farsçada ise kelimenin *ferişteh* ~ *ferişte* ~ *firişte* "melek" şeklinde kullanıldığını bilmekteyiz.

36/12 *aḫılıḳ*

İlk bakışta, Eski ve Orta Türkçe metinlerinde geçen *aḳı* "cömert" kelimesinin iç seste *ḫ* < *ḳ* değişmesine bağlı olarak *aḫı* şeklinde gelişmiş olduğu düşünülebilir. Ancak Farsçada geçen *aḫī* (اخى) "manly; generous [yiğitçe; cömert, eli bol]"[136] kelimesi tereddüt oluşturmaktadır: Kelime Orta Farsça yoluyla Türk diline geçmiş ve *aḳı* şeklini almış olabilir mi? Bir başka ihtimal olarak, *aḳ-* "akmak" fiil kökünden /-ı/ ile türetilmiş Türkçe bir isim olup Türkçeden Farsçaya *aḫī* şeklinde geçmiş ve Orta Türkçe döneminde tekrar Farsçadan alınarak *aḫī* şeklinde Türkçe metinlerde kullanılmış olabilir mi?[137]

38/10 *furṣat-ḏa*

Görülen geçmiş zaman ekinin, lokatif ve ablatif ekinin ön foneminin *ḏ* (ذ) ile yazıldığı örnekler bulunmaktadır: *muḥālḏın* (43/1), *sevādıḏa* (77/11), *ḳılurḏa* (77/13), *ayaḳḏa* (80/11), *ḥakīmḏin* (88/8), *ḳılḏılar* (88/8), *ḫalvetḏe* (91/4) vd. Bu durum, bünyesinde *ḏ* (ذ) barındıran *aḏın*, *eḏgü*, *ḫiḏmet* vd. kelimelerden kaynaklanan bir analoji (analogy) olarak değerlendirilmelidir.

---

[135] D. N. MacKenzie, **A Concise Pahlavi Dictionary**, Oxford University Press, London 1971, s. 34.
[136] F. Johnson, **Dictionary Persian, Arabic, and English**, W. H. Allen and Co., London 1852, s. 44.
[137] Ayr. bkz. G. Doerfer, **Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen**, Band II, Franz SteinerVerlag GMBH, Wiesbaden 1965, s. 17.

41/5 *édile[r]indin*

Kaşgarlı'nın kaydettiği bazı şiirlerde; *atlaḳa*, *tatlaḳa*, *ıtlaḳa* (I/483); *ışlaḳa*, *aşlaḳa*, *ḳışlaḳa* (II/54) örneklerinde görüldüğü üzere, /+lA/ şeklinde çokluk ekine rastlanmaktadır:

beçkem urup atlaḳa
uygurdaḳı tatlaḳa
oġrı yawuz ıtlaḳa
ḳuşlar kipi uçtımız

B. Atalay, çokluk ekinin son fonemi olan /r/'nin düşürüldüğüne işaret etmiş, bu halin bugün bile çeşitli şivelerde görüldüğünü belirtmiştir.[138] T. Tekin, Atalay'ın okuyuşunu benimsemek suretiyle /+lA/ şeklinde bir çokluk ekine Divanü Lugati't-Türk haricinde hiçbir eserde rastlanmadığını ve şimdilik tek doyurucu çözümün bu şekilleri /+lAr/ çokluk ekinin yapısında bulunan ve tek başına çokluk ifade eden arkaik /+la/ eki olarak kabul etmek olduğunu dile getirmiştir.[139] Tekin'den sonra bu konu hakkındaki bir tespit de A. Ata'ya aittir.[140] Ata'nın ilmi neşrini yaptığı Rylands nüshası olarak bilinen Kur'an tercümesine bakıldığında (Manchester'daki John Rylands kütüphanesinde mahfuz bulunan nüsha), ilk kez Divanü Lugati't-Türk'te geçtiğini bildiğimiz /+lA/ çokluk şekli bu eserde de görülmektedir: *cāvidānele* (31/69b1), *yılḳıla* (37/11a1), *ola* (38/10b2), *aydıla* (30/27b3) vd. Gülistan-ı Türkî'de de Divanü Lugati't-Türk ve Rylands nüshasında bulunan /+lA/ çokluk şekline 5 örnekte rastlanmaktadır: *édile[r]indin* (41/5), *ḏānāla[r]* (54/2), *ḳılurla[r]* (59/2), *aytmışla[r]* (150/9), *tururla[r]* (206/10). Bu şekillerin arkaik bir diyalektolojik özelliği yansıttıklarını göz ardı etmemekle beraber, /+r/ düşmesine bağlı olarak gelişmiş olabileceklerini de hesaba katmaktayız. Bu suretle, transkripsiyon bölümünde bu örnekleri /+r/'siz kullanımlar olduklarını göstermek üzere, /+lA[r]/ şeklinde belirtmeyi uygun gördük.

---

[138] B. Atalay, **Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lugati't-Türk III**, TDK yay., Ankara 2006, s. 158.
[139] T. Tekin, **a.g.e.**, s. 165-166.
[140] A. Ata, **Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası), Karahanlı Türkçesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin)**, TDK yay., Ankara 2004, s. 177-180; ayr. bkz. "Türk Dillerinde *+lA* Çokluk Eki", **International Journal of Central Asian Studies**, Vol. 13, 2009, s. 88-99.

42/2 *toḳup*

başın yerge toḳıyur (183/9) "başını yere vuruyor", *éligini toḳup* "elini bağlayıp" örneklerinden anlaşıldığı üzere, *toḳı-* "vurmak", *toḳu-* ise "bağlamak" anlamında kullanılmıştır. *toḳu-* şekli, Eski Türkçedeki *toḳı-* "vurmak; dokumak, bağlamak"[141] şeklinden ilk hecedeki ünlünün amil olduğu ilerleyici asimilasyon neticesinde gelişmiştir (*toḳu-* < *toḳı-*). Aynı asimilasyon, *toḳuş* (30/10) örneğinde de görülmektedir [krş. *toḳış* (30/12)].

44/8 *ḳavġunçı*

ḳav- "kovalamak, takip etmek" fiilinin Eski Türkçedeki *ḳoġ-* "kovmak" fiilinden geliştiği görülmektedir. Fiil bünyesinde *a* < *o* ve *v* < *w* < *ġ* değişmeleri gözlenmektedir. Gülistan-ı Türkî'de, hem *ḳav-* hem *ḳavla-* fiillerini görmekteyiz. Eski Türkçede, *ḳoġla-* ve *ḳovla-* şekilleri beraber bulunmaktadır.[142] Türkiye Türkçesinde hem *kov-* hem *kovala-* şekilleri bulunmaktadır. *ḳavġunçı* kelimesinde gördüğümüz *ḳav-* fiili *ḳov-* fiilinin *ḳavla-* fiili ise *ḳoġla-* ~ *ḳovla-* fiilinin bir varyantıdır. Eski Türkçede *ḳov-* ile *ḳovla-* arasında eşanlamlılığa bağlı semantik bir paralellik bulunmakla birlikte, bugün standart Türkiye Türkçesinde *kov-* ile *ḳovala-* arasında semantik farklılık oluşmuştur: *kovmak* "def etmek" anlamında, *kovalamak* ise "bir amaç uğruna (bir şeyi) takip etmek; ceza vermek için (bir şeyi) yakalamaya çalışmak" anlamlarıyla kullanılmaktadır.

45/6 *erki*

Eski ve Orta Türkçede, ortak bir **er-* "olmak" kökünden türedikleri anlaşılan, tahmin ya da şüphe bildirmek üzere kullanılan *erinç* (bildirme [declarative] cümlesinde kullanılır.) ve *erki*[143] (soru [interrogative] cümlesinde kullanılır.) şekillerini birlikte bulmaktayız;[144] Klasik Çağataycada ise arkaik *erki* yerine *é(r)ken* ya da *é(r)kin* şekilleri kaydedilmiştir.[145] *erki* şekli Gülistan-ı Türkî'de bir yerde tespit edilmiştir:

---

[141] Krş. Nadalyaev v.d., **Drevnetyurkskiy Slovar**, Leningrad 1969, s. 576-577; Clauson, **a.g.e.**, s. 467.
[142] Caferoğlu, **a.g.e.**, s. 180, 183.
[143] Ayr. bkz. S. Çağatay, "Türkçede ki < erki", **TDAY Belleten 1963**, Ankara 1964, s. 245-250.
[144] M. Erdal, **Old Turkic Word Formation, A Functional Aprroach to the Lexicon**, Vol. I, Wiesbaden 1991, s. 320-321.
[145] J. Eckmann, **Çağatayca El Kitabı**, Çev. G. Karaağaç, Akçağ yay., Ankara 2005, s. 134.

melāmet-din selāmet bolġay-mu erki …
"melâmetten kurtuluş olacak mı ki?"

46/6 *süçit!*

süçi- "tatlı olmak, tatlılaşmak" fiilinin faktitif fonksiyonlu /-t/ fiilden fiil yapan ek ile oluşturulduğu görülmektedir (< *süçi-t-*). Eski ve Orta Türkçe metinlerde geçen *süçig* (< *süçi-g*) "tatlı, hoş" şeklini W. Bang, *süçig* < *süt+si-g* şeklinde açıklamış; T. Tekin, Bang'ın teorisini yanlış bularak, /ts/ ünsüz çiftinin Türkçede /ç/ ünsüzü oluşturduğunu gösteren başka hiçbir örnek olmadığını, bu ünsüz çiftinin ancak /ss/ ünsüz çifti ile sonuçlanabileceğini belirtmiş ve Orhon yazıtlarındaki *süçig* şeklinin /ç/ ile olduğuna dikkat çekmiştir.[146]

46/6 *tüy*

Tarihî Türk lehçelerinde umumiyetle *tüg* ~ *tük*, *tü* "kıl, tüy" şekillerinde geçen kelimenin bir varyantı da Çağataycada rastlanan *tüy* şeklidir (Bkz. Senglah, *tüy* [183r/4] "tüy, kıl").[147] Gülistan-ı Türkî'de hem *tüg* (195/7) hem de *tüy* şeklini bulmaktayız.

50/4 *başılmasun*

baş "yara" isminden /+ı-/ isimden fiil yapan yapım eki vasıtasıyla oluşturulmuş **başı-* "yaralamak" şeklinde bir fiilin bulunduğu anlaşılmaktadır. Kaşgarlı'nın kaydettiği *ol yıġaçıġ başadı* (III/265) ibaresinde geçen *başa-* "kertiklemek"[148] fiili ile Oğuz Kağan destanında, *oġuz ḳaġan başadı çurçad ḳaġannı basdı öldürdi* (267-268; ayr. bkz. 167, 294, 304, 307) ibaresinde geçen *başa-*[149] şekli semantik açıdan paralel düşünülmelidir. Gülistan-ı Türkî'deki *başı-l-* "yara açılmak" fiilini ise *başa-* "yaralamak" fiilinin *ı* < *a* değişmesi neticesinde oluşan dar ünlülü bir varyantı olarak değerlendirmenin doğru olacağını düşünmekteyiz.

---

[146] T. Tekin, **Türkoloji Eleştirileri**, Simurg yay., Ankara 1997, s. 335.
[147] Muhammed Mehdî Han, **Sanglax, A Persian Guide to the Turkish Language**, Ed. by G. Clauson, London 1960.
[148] B. Atalay, **Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lugati't-Türk IV (Dizin)**, TDK yay., Ankara 2006, s. 73.
[149] W. Bang, G. R. Rachmati, "Die Legende von Oγuz Qaγan", **Sitzungsberichte der Preussischen Academie der Wissenschaften**, Jahrgang, 1932, s. 716.

51/6 *saḳçı*

"bekçi, güvenlik görevlisi, koruma" anlamındaki kelimenin **sa-* fiilinden türediği düşünülmektedir (*saḳ* < **sa-ḳ*). Metinde geçen *saḳın-* (137/4), *saḳun-* (95/12), *saḳıl-* (69/12 [ayr. krş. 69/12 *saḳılur*]), *saḳınç* (60/6) şekillerinin *saḳ* isminden gelişmiş şekiller olduğu farz edilebilir. Ancak **sa-* fiiline eklenen /-ḳ/ morfeminin fiilden fiil yapan kuvvetlendirme fonksiyonlu bir ek olabileceğini de ihtimal dahilinde bulundurmak gereklidir. *saḳla-* (19/10), *saḳlan-* (58/13) örneklerini ise *saḳ* isminden geliştirilmiş fiiller olduklarını söylemekte bir tereddüt yoktur.

58/12 *tüşeçek*

/-AcAK/ ~ /-AçAK/ gelecek zaman ekinin XIV. asırdan sonra Batı Türkçesinde ortaya çıktığı bilinmektedir.[150] XIV. asrın sonunda yazılmış Gülistan-ı Türkî'de (Elimizdeki nüshanın XVI. asırda istinsah edildiği düşünülmektedir.), /-AçAK/ gelecek zaman ekinin geçmesi oldukça şaşırtıcıdır:

néçe kim yaḳsa körik ot köp yıl
tüşeçek köydürürgü yaş aŋa bil

"Körük ne kadar çok yıl ateş yaksa, onu da yakacak kıvılcım düşecektir."

/-AcAK/ gelecek zaman ekine Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, Gülistan-ı Türkî'nin yazıldığı tarihe paralel olarak, XIV. asrın II. yarısından itibaren rastlanır:

teŋri ḥaḳın virmeyince alnuŋ tağlayacaḳlardur (Marzubanname, 18b/9)[151]

yoldağı suya girecek (47a/7)

Bir sonuç olarak, /-AçAK/ ekinin Gülistan-ı Türkî'de bulunan Batı Türkçesine ait dil özelliklerinden biri olduğu ve Türkmen şiir geleneğinin Çağataycadaki tesirini tanıklayan örneklerden biri olarak değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Ayr. bkz. 1/3 *olsun*). Bir eserde pek çok şiveye ait diyalektolojik özelliğin bir arada bulunması, pek tabii olarak eserin yazıldığı coğrafyanın siyasî, sosyal ve etnolojik şartlarıyla yakından ilgilidir. Bir dilin tarihî dönemleri arasındaki

---

[150] Ekin yapısıyla ilgili olarak ayr. bkz. Zeynep Korkmaz, "Türkçede -acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar I**, Ankara 2005, s. 3-11.

[151] Zeynep Korkmaz, **Sadru'd-din Şeyhoğlu**, **Marzubanname Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)**, A.Ü. DTCF yay., Ankara 1973, s. 168.

geçiş devrelerinde yazılmış eserlerde, eski dönem ile yeni dönemin dil özelliklerinin karışık bir halde yan yana bulunduğu, birden fazla şivenin etkisinin hissedildiği ve bu sebeple standart bir dilin esere hakim olamadığı görülür. Harezm Türkçesinin son ve Çağataycanın ilk eseri olarak kabul ettiğimiz Gülistan-ı Türkî, içerdiği karışık dilli yapı ile adeta Timur devrinin siyasî, sosyal ve etnik açıdan yaşadığı karışık durumu yansıtmaktadır. /-AçAK/ ekinin metindeki varlığını bu perspektiften bakarak değerlendirmek de mümkündür. Ayrıca yazmanın XVI. asırda istinsah edildiği düşünülürse, bu yapının müstensihin yazmaya karıştırdığı bir ek olabileceğini de ihtimal dahilinde bulundurmak gerekmektedir.

58/12 *köydürürgü*

köydür- "yakmak" fiil gövdesine /-ur/ ve /-ġu/ partisip eklerinin arka arkaya getirildiğini (ek yığılması), yazarın aynı fonksiyonel özellikte kullanılması mümkün olan /-ur/ ve /-ġu/ partisip eklerinden birini tercih etmesi gerekirken sehven ikisini birden yazdığını veya fonksiyonunu kaybetmiş /-dür/ faktitif ekinden sonra /-r/ faktitif ekinin getirildiğini ve *köydür-* "yakmak" fiilinin /-r/ faktitif ekiyle "tutuşturmak" anlamı kazandığını düşünebiliriz. Neticede, *köydürürgü* şeklinin "tutuşturacak, yanmasını sağlayan" şeklinde anlamlandırılması uygun düşecektir.

58/12 *yaş*

Gülistan-ı Türkî'de dört farklı anlamda kullanılan yaş kelimesinin bir anlamı da "kıvılcım, ateş parçası"dır. Ş. Tekin'in belirttiği istikâmette, kelimenin Eski Türkçede geçen *yaru-*, *yaşu-*, *yal-*, *yaḳ-* fiillerinin ortak bir **ya-* fiilinden türediği anlaşılmaktadır (< **ya-ş*).[152]

59/3 *bişi*

Kelimenin Atabetü'l-Hakayık'ta da geçtiği görülmektedir:

bahalıġ dinar ol biliglig kişi
bu cahil biligsiz bahasız bişi (86)

"Bilgili insan kıymetli dinardır. Cahil ve bilgisiz (adam) değersiz akçedir." Arat, Atabetü'l-Hakayık neşrinin notlar kısmında bu kelime hakkında şu notu

[152] Ş. Tekin, **Uygurca Metinler II, Maytrisimit, Burkancıların Mehdisi Maitreya ile Buluşma, Uygurca İptidaî Bir Dram**, Atatürk Üniversitesi yay., Erzurum 1960, s. 318-321.

düşmüştür: “Metindeki duruma göre, *bahasız bişi* tabiri *bahalıġ dinar*’a zıt bir mana ifade etmek için kullanılmış olmalıdır. *bişi* tabirini mevcut malzemeyle tevsik etmek imkanını bulamıyorum. Necib Asım (Hibetü’l-Hakayık, I, 32), mısraın tercümesinde karşılığını vermemiş olmakla beraber, kelimeyi باسره “kıymetsiz, kalıp; bir nevi yemiş, palamut, ahlat gibi” şeklinde izah etmiş …”.[153] Arat’ın Fihrist’te verdiği sözlük tanımı ise “akçe, pul (?)” şeklindedir.[154] İhtiyatlı olarak, metinde *bişi* şeklinde okumakla birlikte, bu kelimenin esasen *bışı* (< *başı*) “başı” şeklinde gerileyici benzeşme (regressive assimilation) neticesinde oluştuğunu ya da müstensihten kaynaklanan bir hata olarak metne geçtiğini ihtimal dahilinde bulunduruyoruz.

61/9 *kāte*

Farsça Gülistan’ın ışığında kelimenin “tilki” anlamına gelmesi gerekmektedir. Sibicabî’nin orijinal Farsça metindeki bazı kelimeleri, kavram alanlarını değiştirerek tercüme ettiğini anlamaktayız. “tilki” anlamında kullanılması gereken bir kelime yerine *kāte* “kedi; kedi cinsinden bir hayvan” kullanılmıştır. “kedi” için çağdaş Türk lehçelerinde; Az. *pişik*, Trkm. *pişik*, Özb. *müşük*, Uyg. *möşük*, Tat. *pisi*, Kzk. *mısık*, Krgz. *mışık* şekillerine rastlanır; Rusçada ise КОШКА şeklini görmekteyiz. Batı dillerinde; Fransızca *chatte*, İngilizce *cat*, Almanca *katze* kelimelerinin Latincede *catta* “cat [kedi]”,[155] Grekçede *kattá* “cat [kedi]”[156] şeklinde tespit edilmesi, kelimenin Grekçe vasıtasıyla Farsçaya ve böylece Türkçe metinlere geçmiş olabileceğini göstermektedir. Bu kelimeyi standart Türkiye Türkçesindeki *kedi* şekli ile karşılaştırabiliriz (*kedi* < *kāte*).

64/4 *tıŋlasadıŋ*

Gülistan-ı Türkî’de *er-* ~ *ér-* ~ *é-* yardımcı fiili düşürülerek oluşturulmuş birleşik çekimlere rastlanmaktadır: *ḳılurdı* [< *ḳılur érdi*] (101/6), *bolġaydı* [< *bolġay érdi*] (174/13), *ḳolsadım* [< *ḳolsa érdim*] (90/5), *toġdısa* [< *toġdı érse*] (9/3) vd. Karahanlı Türkçesi ile hazırlanmış Kur’an tercümesinde,[157] Harezmli Hafız divanında,[158] Kutb’un Hüsrev ü Şirini’nde,[159] Seyf-i Sarayî’nin Kıpçakça Gülistan Tercümesi’nde,[160] Hocendî’nin Letafetnamesi’nde[161] ve de birçok Eski Anadolu

---

[153] Arat, **a.g.e.**, s. 146.
[154] **A.e.**, s. XI.
[155] J. F. Niermeyer, **Mediae Latinitatis Lexicon Minus**, A Medieval Latin-French/English Dictionary Fasciculus I, Brill, Leiden 1976, s. 158.
[156] H. G. Liddell, R. Scott, **A Greek-English Lexicon**, Clarendon Press, Oxford 1996, s. 930.
[157] Ata, **a.e.**
[158] R. Toparlı, **Harezmli Hafız’ın Divanı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)**, TDK yay., Ankara 1998.
[159] N. Hacıeminoğlu, **Kutb’un Hüsrev ü Şirin’i ve Dil Hususiyetleri**, TDK yay., Ankara 2000.
[160] Karamanlıoğlu, **a.e.**

Türkçesi metninde *er- ~ ér- ~ é-* fiili düşürülerek oluşturulmuş birleşik çekimlere rastlanmaktadır:

tikenimdin çiçek öngeydi uş çın (Hüsrev ü Şirin, 3973)

uyaydım uş siniŋ baḫtıŋḳa bāri (3857)

ol il oğlanları zaḥmet birürmiş (2051)

yaḳın kildimse köydürdüŋ ten ü cān (3566)

ni-teg kün közgüsi açtısa yüzin (2357)

kim ḳıldı-sa[162] *müşāhede dünye ġarāyibidin* (Kıp. Gülistan Tercümesi, 198/6)

beni gören var mālın yitürürdi (Yusuf u Zeliha, 13)[163]

er- ~ ér- ~ é- fiili düşürülerek oluşturulmuş birleşik çekimlerin sadece *İsficâb* bölgesine ait bir şive özelliği olduğunu düşünmek ya da Argu diline ait bir özellik olarak kabul etmek yanlış olacaktır. Bu şekillerin "kısaltmalı" şekiller olduğu açıktır. Bir örnek olarak, bugün Türkiye Türkçesinde konuşma dilinde nasıl "gelir ise" kullanıldığı gibi "gelirse" şekli de kullanılıyorsa, aynı şekilde tarihî metinlerde de *er- ~ ér- ~ é-* fiilinin düşürüldüğü kısaltmalı şekillerin kullanıldığını görüyoruz.

Şartın hikaye birleşik çekimi sadece Gülistan-ı Türkî'de ve Rylands nüshasında geçmemektedir. Hüsrev ü Şirin'de de bu şekli görmekteyiz:

eger bilmek için bolsadı bu rāz (67)

J. Eckmann; Rylands nüshası, Letafetname ve Gülistan tercümesi arasındaki bu benzerlikten dolayı şu yargıya varmaktadır: "Bilindiği gibi Samanoğlu Mansur b. Nuh'un Kur'an'ı Farsçaya çevirmek vazifesini verdiği kurul üyeleri arasında İsficâblı bir Türk de vardı. Bunun için Z. V. Togan ilk Türkçe Kur'an çevirisinin bu (Argu) Türk bilgini tarafından yapıldığını sanmaktadır. Rylands nüshasındaki Türkçe çevirinin de aynı bölgede yapılmış veya hiç olmazsa o bölgeye özgü bir dil özelliğini saklamış olduğu akla gelebilir.".[164] A. Ata, Eckmann'ın İspicâb bölgesine özgü bu özelliği vurgulamasını isabetli bularak Gülistan-ı Türkî'de geçen *bolġaydı*, *tirilsedi*,

---

[161] Khujendi, Laṭāfet Nameh, BM. Add. 7917, Foll. 142-157.

[162] Karamanlıoğlu, *Notlar* kısmında *ḳıldısa* şeklini *ḳıldıysa* ve *ḳıldıyise* şeklinde okunabileceğini ama en uygun okuyuşun *ḳıldı-sa* olduğunu vurgulamıştır (s. 185).

[163] Dehri Dilçin, **Yusuf u Zeliha**, İstanbul 1946.

[164] J. Eckmann, "Doğu Türkçesinde Bir Kur'an Çevirisi", **TDAY Belleten 1967**, Ankara 1968, s. 58-59.

bolsadı yapılarının arkaik şekilleri olan Rylands nüshasındaki *bolġatı* ~ *bolġaytı* ve *tirilseti* vb. yapılarının dönem olarak daha önceyi yansıtmış olduklarını belirtmiştir (Rylands nüshasında hikaye edilen geçmiş zaman ekinin ön foneminin /t-/ olduğu görülmektedir.).[165] Letafetname'de ve Hafız divanında /-sAdI/ (< *-sA erdi*) şekli geçmemektedir. Ancak Ata'nın belirttiği gibi, bu yapıya sadece Rylands nüshasında ve Gülistan-ı Türkî'de rastlanmaz; Altınorda sahasına ait Hüsrev ü Şirin'de de bu yapıyı görüyoruz. Rylands nüshası üzerine hazırladığı çalışmasının notlar kısmında Ata, /-seti/ ekiyle ilgili olarak şunları söylemektedir: "İşlev bakımından /-GATI/ ~ /-GAytI/ ile /-seti/ eki geçmişte yapılmamış ve yapılması şart olan eylemler için kullanılmaktadır. Ekler, bugünkü anlamda gelecek zamanın ve şart kipinin hikaye birleşik çekimini üstlenmiş durumdadır. Bu nedenle yukarıdaki eklerin karşısına *er-* fiili ile açılımlarını gösterdik. Fakat buradaki birleşik çekim *er-* > *i-* > *ø* olan çekimle bir tutulmamalıdır. Çünkü Karahanlı Türkçesi metni olan Tercüme'de *er-* > *i-* ara dönemi bile söz konusu değildir. Harezm Türkçesinde bile sayılı örnekte geçen *er-* > ø'lı birleşik çekimlerin Tercüme'de geçmesi beklenemez. Ayrıca öyle olsa bile eklerin son hecesindeki hikaye çekimini gösteren kısmın /-tI/ değil /-dI/ şeklinde olması beklenirdi. Tıpkı Harezmli Hafız divanındaki *yaġġaydı* "yağacaktı"; Gülistan tercümesindeki *bolsadı* "olsaydı", *tirilsedi* "yaşasaydı", *bolġaydı* "olurdu" gibi. Bu nedenlerle söz konusu ekleri bugüne kadar hiçbir metinde karşılaşılmayan veya tespit edilemeyen gelecek zaman ve şart kipinin hikaye birleşik çekim ekleri olarak kabul etmek gerekmektedir."[166] Rylands nüshasında bol miktarda örnekte görüldüğü gibi hikaye edilen geçmiş zaman ekinin ön foneminin özellikle ünlüyle biten fiil tabanından sonra /t-/'li kullanılması arkaik bir diyalektolojik özelliğe işaret ediyor olabilir. Gülistan-ı Türkî'de geçen *āzārlatılar* (100/7) şeklindeki tek örnekte, ünlü ile biten fiil tabanından sonra gelen hikaye edilen geçmiş zaman ekinin ön fonemi, Rylands nüshasındaki örneklerde olduğu gibi /t-/'lidir.

---

[165] Ata, **a.g.e.**, s. XXVI.
[166] **A.e.**, s. 161.

66/8 *sévinçi-ledi*

Eski Türkçede, *ögrünç ~ ögrünçü*, *irinç ~ irinçü*, *bulunçsuz ~ bulunçusuz*, *yarlıḳanç ~ yarlıḳançu* vs. örneklerinde görüldüğü gibi, /-n-ç/, /-n-çU/ şeklinde geçtiği tespit edilen[167] ekin Gülistan-ı Türkî'de /-n-çi/ ve /-n-çü/ şekilleri bulunmaktadır: *sévinçi* (66/8), *kizlençü* (217/1). /-n/ fiilden fiil yapan dönüşlülük ekinden sonra gelen /-çü/ ekinin *i* < *ü* düzleşmesi/daralması sonucunda /-çi/ şeklini aldığı görülmektedir.

67/3 *bolġam*

/-GA/ ~ /-KA/ gelecek/istek ekinin Gülistan-ı Türkî'deki kullanımı şahıs zamirleriyle birliktedir. Birkaç örnekte, iyelik eki kökenli şahıs ekiyle kullanıldığı görülmektedir: *bolġam* (67/3), *tilegem* (177/10), *ülegem* (177/10). Bu şekildeki kullanıma Harezm Türkçesinde ve Klasik Öncesi Çağataycada rastlıyoruz:

ḫayāliŋni néteg cāndın ḳoparġam (Letafetname, 155a/3)[168]

çıḳarıp bu köŋülni itke salġam (Hüsrev ü Şirin, 2207)[169]

şehā luṭfuŋnı tapḳam dip duʿāçı bende sekkākī (Sekkâkî Divanı, 98)[170]

69/12 *saḳılur*

Kelime (ساقيلور) şeklinde teşhis edilmektedir; yapısı hakkında iki ihtimalden söz edilebilir: I. *saḳınur* "düşünür" şeklinde geçmesi beklenen kelimede, /-l/ fiilden fiil yapan pasiflik-meçhullük ekinin dönüşlülük fonksiyonuyla kullanıldığı görülmektedir; II. Kaşgarlı'nın kaydettiği *saḳı-* "hayal imiş gibi görünmek; beklemek; beslemek, iyi bakmak"[171] fiilinin /-l/ fiilden fiil yapan pasiflik-meçhullük ekini almış şeklidir (Ayr. krş. 51/6 *saḳçı*). Bu iki ihtimalden ikincisinin doğru olacağı kanaatindeyiz. *saḳı-* (< *saḳ*+ı-) "beklemek" fiilini, metindeki anlamsal yapıya uymak üzere, örneğin Kuzey-Batı Türk lehçelerinden Altaycada bulmaktayız.[172]

---

[167] Gabain, **a.g.e.**, s. 54.
[168] J. Eckmann, **Çağatayca El Kitabı**, Çev. G. Karaağaç, Akçağ yay., Ankara 2005, s. 127.
[169] Hacıeminoğlu, **a.e.**
[170] Eraslan, **a.e.**
[171] Atalay, **a.g.e.**, s. 483.
[172] N. A. Bakakov, T. M. Toşçakova, **Oyrotsko-Russkiy Slovar (Genişletilmiş Altayca-Türkçe Sözlük)**, Haz. E. Gürsoy-Naskali, M. Duranlı, TDK yay., Ankara 1999, s. 148.

70/1 *susuḳ*

Kelime (سوسوق) şeklinde teşhis edilmektedir. *susaḳ* "susuz, susamış olan" şeklinde tasavvur ettiğimiz bir kelimeden gelişmiştir. İlk hecedeki yuvarlak ünlünün amil olduğu ilerleyici bir asimilasyon söz konusudur (*susuḳ* < *su(w)+sa-ḳ*); ayr. bkz. 117/9 *susalıḳ*

72/10 *ḳar[ġa]ġıl!*

Kelime (قارغيل) şeklinde teşhis edilmektedir. İç seste /-ġa-/ morfeminin düşürüldüğü görülmektedir. Bu durumun bir yazım hatası olarak değerlendirilmesi mümkün olduğu gibi bir ses olayı olarak hece düşmesine (hablology) bağlanması da mümkündür.

74/11 *aharıp*

Gülistan-ı Türkî'de geçen orijinal kelimelerden biridir. İki yerde geçtiğini tespit ettiğimiz kelimeye (*aharıp* [74/11], *aharmaḳdın* [181/1]) taradığımız hiçbir kaynakta rastlayamadık. Farsça metnin ışığında *ahar-* fiilinin "yorulmak, kesilmek" şeklinde anlamlandırılmasının mümkün olduğunu görmekteyiz. Moğolcada *ag-* (AΓ-) "to become tired, exhausted [yorulmak, bitkin düşmek]" şeklinde bir fiil bulunmaktadır.[173] *ag-* fiilinin *h* < *g* değişmesi yoluyla *ah-* şeklinde kullanıldığını düşünebilir ve fiilden fiil yapan /-Ar/ eki vasıtasıyla kelimenin *ahar-* şeklini aldığını söyleyebiliriz.

82/8 *suma!*

su- "(itaat ettiğini, sevdiğini ve saydığını göstermek üzere, ihtiramla) vermek" anlamına gelen fiilin sadece Divanü Lugati't-Türk'te geçtiğini görmekteyiz:[174] *ol aŋar boyun sudı* [III/248-10] "o, ona boyun verdi (yani, "o, ona kendisine ne isterse yapması/yaptırması için izin verdi)", *ol maŋa yüŋ sudı* [III/248-12] "o, bana yün verdi" *sun-* şeklinin *su-* fiilinin dönüşlü (reflexive) şekli olduğu açıktır. O halde, *sun-* fiili "birinin kendisine ait olan bir şeyi rıza ile vermesi" anlamına gelecektir.

---

[173] Lessing, **a.g.e.**, s. 12.
[174] Atalay, **a.g.e.**, s. 536.

84/2 *pele başladı*

Kelime (پلا) şeklinde teşhis edilmektedir. **pel-* < ?**bel-* "damlamak; akmak" fiilinin /-e/ gerundium eki almış şeklidir (*pele başladı* < *pel-e başladı* "damlamaya, akmaya başladı). Gülistan-ı Türkî'de geçen orijinal kelimelerden biridir. Türkiye Türkçesinde kız çocuklarına isim olarak verilen bitki ismi olan *pelin* (< *pel-i-n*) "Bileşikgillerden, yapraklarında ve öteki kısımlarında çok acı ve ıtırlı bir madde bulunan bitki (*Artemisia absinthum*) ki hekimlikte kullanılır; *apsent* denilen içki de bundan yapılır."[175] kelimesinin **pel-* fiil kökünden türediği ve esasen "damla, katre; akıntı" anlamına geldiği savunulabilir.

84/8 *ḳarġanıŋ*

Kelime (قارغانينك) şeklinde teşhis edilmektedir. *ḳarġaġıl* (72/10) "beddua et!, lanetle!" örneğinde görüldüğü gibi iç seste /-ġa-/ morfeminin düşürüldüğü ya da bir yazım hatası olduğu düşünülebilir. Bir diğer ihtimal, benimsediğimiz şekilde, *ḳar-* fiilinin Moğolca *gar-* (ΓAR-) "to go or come out, emerge, leave [gitmek, gelmek, ayrılmak]"[176] fiilinden gelmesidir. Ön seste *ḳ* < *ġ* değişmesi neticesinde fiilin Türkçeye *ḳar-* şeklinde geçtiğini düşünebiliriz. O halde bu kelimenin içinde geçtiği manzume şu şekilde tercüme edilmelidir:

şiʿr *yaḫşı aṭ yol üze telim ḳalıp* / *yaman éşek éviŋe yetmişi bar*
aġrıġ érge ḳarġanıŋ gürde / *oluban ten-dürüst yetmişi bar*

"İyi atın çok yolda kaldığı, kötü eşeğin ise evine ulaştığı vakidir. Hasta adama gidenin (ziyaret için) mezarda, hasta adamın ise iyileşip yetmişine kadar yaşadığı vakidir."

85/1 *türme*

tür- "dürmek, katlamak" fiilinden /-mA(K)/ fiilden isim yapan yapım ekiyle türetildiği anlaşılmaktadır. "dürme, dürüm; saçta pişen ekmek, yufka, pide; etin sarıldığı kat kat yufka; sac ekmeğinin katıkla beraber dürülerek aldığı lokmalık biçim" anlamlarına gelen kelimenin *türmek* şeklinde Divanü Lugati't-Türk'te (I/396-26, 477-3; II/106/16) ve Kutadgu Bilig'de geçtiği görülmektedir:[177]

---

[175] **TDK Türkçe Sözlük**, s. 590.
[176] Lessing, **a.g.e.**, s. 350.
[177] Atalay, **a.g.e.**, s. 675; R. R. Arat, **Kutadgu Bilig I (Metin)**, TDK yay., Ankara 2007.

kişi utruḳı türmek alma tigü
öz utru negü erse alġu yigü (4598)

85/13 *tānekni*

Kelime (تانك) şeklinde teşhis edilmektedir. Gülistan-ı Türkî'de geçen orijinal kelimelerden biridir. Sözgelişinden (context) "bir çeşit takı, kola takılan bir tür bileklik, bilezik" anlamı çıkmaktadır.

88/11 *anıŋdın*

Karahanlı Türkçesinde zamirlere eklenmiş genitif ekinden sonra lokatif, ablatif ve privatif eki gelebilmektedir.[178]

Kutadgu Bilig'de geçen bazı örnekler şunlardır:[179]

kümüş ḳalsa altun meniŋdin saŋa
anı tutmaġıl sen bu sözge teŋe (188)

meniŋde yüz üsteŋ anıŋ erdemi
budunda talusı kişi ködrümü (3150)

köŋülçe yorıġlı ay teltük müne
ayıtġay seniŋdin bayat bir küne (5276)

ay köŋlüm talusı sewüg canḳa can
seniŋsiz negü teg tirilsü revan (6302)

Rylands nüshasında geçen bazı örnekler şunlardır:[180]

çıḳarur miz anıŋdın kündüzni (34/6a2)

ol turur taŋrı kim yoḳ taŋrı anıŋda öŋin (38/31a2)

Şaşırtıcı olarak zamirlerin bu tarzdaki kullanımına Gülistan-ı Türki'de de rastlamaktayız:

séniŋdin kişi ḳorḳsa sınma ḳorḳ (35/4)

alur bir pend anıŋdın ʿaḳl édisi (88/11)

cān anıŋ-sız cihān-nı ẖoş ḳılmas (151/10)

[178] Zamirlerdeki katmerli çekimin yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Osman F. Sertkaya, "Zamirlerde Katmerli Çekim Üzerine", **Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992**, TDK yay., Ankara 1996, s. 17-37.
[179] Arat, **a.e.**
[180] Ata, **a.e.**; ayr. bkz. s. 186.

91/5 *tile[yü]*

Bir yazım hatası olarak *tile* (91/5, 204/9) fiilinden sonra gelmesi gereken gerundium eklerinden /-p/ ya da daha muhtemel olarak /-y(ü)/ ekinin yazılmadığı görülmektedir. Transkripsiyonda tercihen *tile[yü]* şeklinde okumayı uygun gördük. Aynı şekilde, *ula* (105/7) fiilinden sonra gelmesi gereken /-y(u)/ eki de yazılmamıştır. Bu yazım tarzını bir istinsah hatası olarak değerlendirmeyip *tile* ve *ula* şekillerini /-yU/ gerundium ekinden /-y/ şekline geçişi tanıklayan örnekler olarak değerlendirmek de mümkündür. O halde kelime sonundaki /-A/'nın uzun okunması gerekecektir: *tilē* ~ *tiley* (< *tileyü*), *ulā* ~ *ulay* (< *ulayu*).

91/9 *terkinip*

Kitab-ı Mecmû-ı Tercüman-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî'de[181] *terk* "tez, çabuk" isminden türetilmiş *terkin!* "acele et!" şeklinde geçen fiile Gülistan-ı Türkî'de *terkinip* şeklinde rastlanmaktadır (*terkinip* < *terk+i-n-i-p* "acele edip, telaşlanıp"). Metinde geçen *ayaġḳa terkinip* ibaresinin ise "ayaklanıp telaşa düşmek" şeklinde anlamlandırılması uygun görünmektedir.

93/2 *tıfar*

Kelimenin ilk hecesinde *ı* < *a* şeklinde bir daralma ve iç seste *f* < *w* < *b* değişimi görülmektedir. Benzer bir şekilde, St. Petersburg'da mahfuz bulunan Anonim Kur'an Tefsiri'nde de *tıfar* şekli kayıtlıdır.[182] Eski Türkçede yalnız *tawar* ya da *ed tawar* şeklinde[183] hendiadyoin içinde sıklıkla kullanılmış olan kelimenin esasen "bir insanın sahip olduğu canlı ve cansız varlıkların tümü, mal" anlamına geldiği görülmektedir:

tsaŋları aġılıḳları ı tarıġ ed tawar üze tolu … (Altun Yaruk, 607/12)[184]

Orta Türkçede *tawar* iki anlamda kullanılmıştır: I. sahip olunan mal, mülk; II. davar, dört ayaklı hayvan. Gülistan-ı Türkî'de kelimenin Senglah'da verilen *sütūr*

[181] R. Toparlı vd., **Kitab-ı Mecmû-ı Tercüman-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî**, TDK yay., Ankara 2000, s. 61, 145; ayr. bkz. R. Toparlı v.d. **Kıpçak Türkçesi Sözlüğü**, TDK yay., Ankara 2007, s. 271.
[182] A. K. Borovkov, **Leksika sredneaziatskogo Tefsira, XIII-XV vv.**, Akademia Nauk SSSR Institut Narodov Azii, Moskva 1963, 280, 303.
[183] W. Bang, A. von Gabain, **a.g.e.**, s. 501-502.
[184] Kaya., **a.e.**

ve çārpāyan [165v/7] "binek ve yük hayvanı; dört ayaklılar"[185] şeklindeki tanıma uygun olarak "davar (dört ayaklı hayvan, sürü hayvanı)" anlamında kullanıldığı görülmektedir.

93/13 *tégişlig*

tégişlig (< *tég-i-ş+lig*) "düşman, kavgalı bulunulan kişi" anlamındadır; *tég-* "saldırmak, hücum etmek" fiilinden türemiştir. Clauson, *teg-* fiilinin umumiyetle "to reach [ulaşmak]" anlamında kullanıldığı fakat "to attack [saldırmak]", "to touch [dokunmak]", "to concern (someone), to be worth [ilgili, ilişkili olmak; değmiş olmak]" şeklinde anlamlarının bulunduğu belirtir.[186] Költigin yazıtında *teg-* "hücum etmek" fiilinden türetilmiş, *tegiş* "çatışma"[187] kelimesini buluyoruz:

… *sü tegişinde yitinç erig ḳılıçladı* (Kuzey yüzü, 5)

"… ordu(nun) saldırısında (çatışmasında) yedinci eri kılıçladı."

Bu çerçevede yorumladığımızda, Gülistan-ı Türkî'de geçen *tégişlig* kelimesini "düşman, kavgalı, çatışmalı" olarak açıklamak uygun görünmektedir.

95/12 *alḳıyur*

Moğolca kökenli olduğu bilinen *alkı-* "to beat, hit [dövmek, vurmak]"[188] fiiline rastlanmaktayız. Bu verinin ışığında, alternatif bir düşünce olarak, Eski ve Orta Türkçe metinlerde geçen *alḳ-* "bitirmek; tahrip etmek" fiilinin, *alkı-* şeklinden geliştiği düşünülebilir. Gabain, *alḳ-* fiilinin kuvvetlendirme fonksiyonlu /-ḳ/ ekiyle oluşturulduğuna işaret etmektedir.[189] Clauson ise Gabain'in bu tespitine *al-* ve *alk-* fiilleri arasında semantik bir bağ bulunmadığını belirterek karşı çıkmış; fakat herhangi bir alternatif görüş belirtmemiştir.[190]

97/1 *bilürüm*

mén bilürüm bu élde tört yüz zāhid bar "Ben biliyorum. Bu ülkede dört yüz zahit var." Gülistan-ı Türki'de, fiillerin geniş zaman çekimi şahıs zamirleri ile

---

[185] Mehdî Han, **a.e.**
[186] Clauson, **a.g.e.**, s. 476.
[187] T. Tekin, **Orhon Yazıtları**, TDK yay., Ankara 1988, s. 168-169.
[188] Lessing, **a.g.e.**, s. 32.
[189] Gabain, **a.g.e.**, s. 59.
[190] Clauson, **a.g.e.**, s. 135.

sağlanmaktadır. İstisna olarak bu örnekte, geniş zaman çekiminin /-(ü)m/ şahıs eki ile sağlandığı görülmektedir. Ayrıca bir ihtimal olarak, *bilürüm* şeklini /-ür/ partisip eki almış *bil-* fiilinin I. teklik şahıs iyelik ekli bir çekim olduğunu düşünmek de mümkündür. O zaman cümledeki *mén* şahıs zamirinin genitif ekiyle kullanıldığını tasavvur ederek *mén(iŋ) bilürüm* şeklinde bir belirtili isim tamlamasının bulunduğunu söyleyebiliriz.

105/5 *dekle*

Bir tür uzun kollu gömlek, hırka, eskiden ulemanın giydiği bir tür kaftanın adı olduğu anlaşılan kelimenin G. Doerfer'in belirttiği şekilde, Moğolcadan Türkçeye geçtiğini biliyoruz. Çağataycada kelimenin *dekle* ya da *tekle* "mintan, yakası devrik olmayan bir çeşit dış gömleği" şeklinde kullanıldığı görülmektedir. [191]

108/10 *birevgü*

/+AGU/ ses grubunun *biregü* (104/4) *ékegü* (174/3), *küḏegü* (103/4), *buḳaġu* (195/1), *buzaġu* (75/7) örneklerinde görüldüğü gibi, Klasik Çağataycadaki yaygın kullanım olan /+Av/ ses grubuna dönüşmediği görülür. İstisna olarak, sadece *bir* kelimesinden sonra gelen /+AvGU/ şeklinde hibrit bir ekle karşılaşmaktayız. Bu eki, Harezm Türkçesi ile Klasik Çağatayca arasındaki geçiş dönemini temsil eden Klasik Öncesi Çağataycaya mahsus bir ara şekil olarak kabul etmek ve /+AGU/ şeklinden /+Av/ şekline geçileceğinin bir belirtisi olarak değerlendirmek gerekir.

111/12 *odaçılar*

oda < *otaġ* şeklinde bir değişim görülmektedir. İç sesteki /-t-/'nin sedalılaşarak /-d-/'ye dönüştüğü ve kelime sonundaki art damak ünsüzü /-ġ/'nın düştüğü anlaşılmaktadır. Doğu Türkçesi metinlerinde *otaġ* ~ *otaḳ*[192] "oda; çadır, geçici küçük mesken" şeklinde geçen kelimenin *oda* şeklindeki kullanımına Eski Anadolu Türkçesinde rastlanmaktadır. Bir örnek olarak, Elvan-ı Şirazî'nin XV. asrın ilk çeyreğinde oluşturulmuş Gülşen-i Raz tercümesinde *oda* [25a/2] "mesken, yer" anlamıyla kullanılmıştır.[193] Bu kelime Gülistan-ı Türkî'de bulunan Batı Türkçesine

---

[191] Doerfer, **Band I**, s. 327, Kúnos, **a.g.e.**, s. 57.
[192] Clauson, **a.g.e.**, s. 46.
[193] M. Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000, s. 636.

ait kelime kadrosundan bir örnek olarak kabul edilmelidir. *odaçı* (< *oda+çı* < *otaġ+çı*), Kıpçakça Gülistan Tercümesi'nde[194] Arapça *bevvāb* "kapıcı, oda bakıcısı" kelimesiyle karşılanmıştır.

117/6 *tobra*

Türkiye Türkçesinde kullanılan *torba* şeklinin *tobra* kelimesinin metateze uğramış bir varyantı olduğu ve muhtemelen İndo-Aryan kökenli olan *tobra* kelimesinin Farsça yoluyla Türkçeye alındığı anlaşılmaktadır. "torba" için çağdaş Türk lehçelerinde; Az. *torba*, Trkm. *tōrba*, Özb. *torva*, Uyg. *torva*, Tat. *torba*, Kzk. *dorba*, Krgz. *torbo* şekillerine rastlanır; H. Eren, Hintçe *tōbra* şeklinin Farsça vasıtasıyla Türk diline geçtiğini kaydetmektedir.[195] T. Gülensoy ise, *torba* kelimesini *tor* "ağ" ve *baġ* "bağ" kelimelerinin birleşik bir şekli olarak kabul etmiştir: *torba* < *torbaġ* < *tor* + *baġ*; sondaki art damak ünsüzü /-ġ/'nın düşürüldüğü belirtilmekte ve Kitabü'l-İdrâk'teki *tobra* kelimesinin *torba* şeklinin metateze uğramış bir varyantı olduğu belirtilmektedir.[196] /-ġ/'nın düşürüldüğünü belirtmek farazî olarak da olsa *torbaġ* şeklinin bulunduğunu kabul etmek olacaktır; keza Eski ve Orta Türkçe metinlerinde bu şekle rastlanmamıştır.

117/9 *susalıḳ*

Eski Türkçede isimden isim yapan /+sAK/ şeklinde bir ek bulunmaktadır: *keksek* "kinli", *tapıġsaḳ* "hürmetkâr".[197] /+sAK/ ekinin /+sA-/ isimden fiil yapan ek ile /-K/ fiilden isim yapan ekten oluşmuş birleşik (compound) bir ek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgi ışığında, Gülistan-ı Türkî'de geçen *susalıḳ* "susuzluk" kelimesinde gördüğümüz /+salıḳ/ ekinin /+sA-K+lIK/ şeklinde farazî bir birleşik ekten /-K/ düşmesi sonucunda geliştiğini düşünmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

118/10 *savuḳ*

Eski Türkçede *soġıḳ* "soğuk" şeklinde geçen kelimenin Orta Türkçe metinlerinde iç seste *-w-* < *-ġ-* değişmesi neticesinde *sowıġ* ~ *sowuġ* ~ *sovuġ* ~ *sovuḳ* ~ *sawuġ* ~ *sawuḳ* vs. şekillerinde geçtiği tespit edilmektedir.[198] Gülistan-ı Türkî'de geçen iki örneğin birincisi *savuḳ* [118/10] (ساوق) şeklinde, ikincisi *savġı* [157/7] (سوغى) şeklinde teşhis edilmektedir (Kelimenin ilk hecesindeki ünlünün /-a-/ mı /-o-/

---

[194] Karamanlıoğlu, **a.g.e.**, s. 84.
[195] Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Eren, **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Ankara 1999, s. 414
[196] Ayrıntılı bilgi için bkz. T. Gülensoy, **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (O-Z)**, TDK yay., Ankara 2007, s. 918.
[197] Gabain, **a.g.e.**, s. 48.
[198] Clauson, **a.g.e.**, s. 808.

mu olduğu hususunda bir tereddüt doğmaktadır.). Çağataycada, *sawuġ ~ sawuḳ* şeklinin yaygın olduğunu düşünerek (Senglah'da *sawuġ* / *sawuḳ* [236v/21] "serd ve bārid" şeklinde geçmektedir.[199]) kelimeyi tercihen /-a-/ ile okumayı uygun gördük.

120/11 *tıyanmadı*

Kelime (تیانمادی) şeklinde teşhis edilmektedir. *tıyan-* "çekinmek, kendine engel olmak" fiilinin Eski Türkçede görülen *tıḏ-* "engellemek, mani olmak"[200] fiilinin dönüşlü şekli olan *tıḏın-* fiilinden türediği açıktır (Ayr. krş. *tıy-* (137/11) [< *tıḏ-*]). İkinci hecede, *tutaş-* "tutuşmak" (50/5) [< *tutuş-*], *yarsa-* "iğrenmek" (84/13) [< *yarsı-*] örneklerinde görüldüğü gibi genişleme oluşmuştur.

121/7 *igine*

Kelime (ایکینه) şeklinde teşhis edilmektedir. Kaşgarlı'nın kaydettiği *yigi* "sık, birbirine girmiş, sıralanmış, dikişte sağlam (ayr. krş. bkz. *yi*, *cigi*)" kelimesi ve *yigne* "iğne" kelimeleri[201] göz önünde bulundurulduğunda, **yig-* < **(y)iŋ-* "dikmek" şeklinde gelişmiş bir farazî fiil kökünün bulunduğunu düşünebiliriz. Bu düşünceden hareketle, /y-/ ünsüzünün düşürüldüğü ve fiilin *ig-* şeklini aldığı anlaşılmaktadır. Morfolojik analizde ise, *igine* < (y)*ig-i-n-e* şeklinde bir açıklama mümkün görünmektedir. *yigne* şeklinin ise orta hecedeki ünlünün düşmesine bağlı olarak gelişmiş bir sekunder şekil olduğu söylenebilir. Örneğin, Eski Uygur metinlerinden Altun Yaruk'ta,[202] kelimenin *yiŋne* "iğne" şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Orta Türkçede kelimenin son seste *n* < *ŋ* değişmesi neticesinde *yigne* ~ *igne* ~ *ine* ~ *igine* şekillerini aldığı anlaşılıyor (Sadece Gülistan-ı Türkî ve Codex Comanicus'ta,[203] *igine* şekli kayıtlıdır.). Clauson, bazı Türk lehçelerinde /y-/ sesinin sekunder olabileceği hususuna değinmiştir. Burada /y-/'nin, *ıġaç* "ağaç" örneğinde olduğu gibi, sonradan türemiş bir ses (prosthetic) olduğuna işaret ederek, /y-/'siz şeklin aslî olduğunu göz önünde bulundurmuştur.[204]

---

[199] Mehdî Han, **a.e.**
[200] Krş. Nadalyaev vd., **a.g.e.**, s. 565; Clauson, **a.g.e.**, s. 450.
[201] Atalay, **a.g.e.**, s. 789.
[202] Kaya, **a.g.e.**, s. 314, 593/15.
[203] K. Grönbech, **Kuman Lehçesi Sözlüğü**, Çev. Kemal Aytaç, T.C. Kültür Bakanlığı yay. Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi/27, Ankara 1992, s. 82.
[204] Clauson, **a.g.e.**, s. 110.

121/11 *kölik*

Eski ve Orta Türkçe metinlerinde *kölük* "yük hayvanı, nakil vasıtası" şeklinde yuvarlak ünlüyle kullanılan kelimenin az kullanılan bir varyantı da Gülistan-ı Türkî'de görülen düz ünlülü *kölik* şeklidir. Ş. Tekin[205] ve Clauson,[206] kelimenin *köl-* "bağlamak" fiilinden türetildiğini kaydetmiştir. Esasen *köl-* "bağlamak" fiilinden oluşturulmuş *kölik* şekli, "bağlanan, bağlanmış" şeklinde anlamlandırılabilir. Yük hayvanlarının bağlı tutulduğu ya da onlara yükün bağlandığı düşünülürse *köl-* "bağlamak" fiilinden türemiş bir şekil olduğunu kabul etmek makul olacaktır.

124/3 *ḳadaġları*

ḳadaġ kelimesinin Moğolca kökenli olduğu anlaşılmaktadır: *ḳadaġ* < *ġadaġ* (ΓADAΓ-A) "out of, out side, outer [dışı, dış taraf, dışarısı]".[207] Metinde, "(kapının) dış tarafları, kısımları" anlamında kullanılmıştır: *néçe kümüş ḳapuġ étse ḳadaġları altun*

124/5 *uftanmas mu sén*

uftan- ve *uyal-* fiillerinin Eski Türkçede kullanılmış *uwut* (< *ubut*) "modesty, shyness [ar, utanç]"[208] kelimesinden gelişmiş şekiller olduğu düşünülebilir. *uftan-* (< *ufut+a-n-*) fiilinin *ufut* ~ *uvut* < *uwut* < **ubut* şeklinde gelişmiş bir isimden türetildiği, *uyal-* (< *uya-l-*) fiilinin ise *a* < *u* ve *y* < *v* < *w* < **b* değişmesi yoluyla oluştuğu anlaşılmaktadır. Gülistan-ı Türkî'de *uya-* fiilinden oluşturulmuş diğer şekiller şunlardır: *uyat* (32/4) "edep, ahlak", *uyat-* (177/13) "utanmak, arlanmak".

124/6 *āl*

"el" anlamındaki kelime, metinde dört şekilde karşımıza çıkmaktadır: *āl* (آل), *el* (ال), *él* (ايل), *élig* (ايليك). Bu şekillerden *āl* şeklinin esasen bulanık *e* (è ~ ĕ)[209] ile okunması gerekmektedir. Bu noktadan hareketle, Orta Türkçe metinlerde rastlanan

---

[205] Ş. Tekin, **a.g.e.**, s. 329.
[206] Clauson, **a.g.e.**, s. 717.
[207] Lessing, **a.g.e.**, s. 342.
[208] Clauson, **a.g.e.**, s. 6.
[209] Ayr. bkz. R. R. Arat, **Türk İlmî Transkripsiyon Klavuzu**, MEB yay., İstanbul 1946.

elif üzerindeki med işaretinin kelimedeki ünlüyü uzun değil de /a/ ile /e/ arasında bir sesi işaret etmiş olabileceği düşünülmelidir.

125/1 *öte*

Farsça metnin ışığında anlamını tespit ettiğimiz *öte* "çekme, sürme, rastık" kelimesi, Gülistan-ı Türkî'ye ait orijinal dil malzemesinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Semantik açıdan bakıldığında kelimenin *öt-* "geçmek; sürmek (yan anlamda)" fiiliyle ilgisi kurulabilir (< öt-e).

125/6 *éw*

Kelime (ايقو) şeklinde teşhis edilmektedir; müstensihe ait olduğunu düşündüğümüz bir hata olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinde düzensiz olarak çift dudak (bilabial) ünsüzü /w/'nin (ڤ), (ۋ) ve (ق) ile karşılandığı görülmektedir. "ev" anlamındaki kelimenin *ev*, *év*, *ew*, *éf*, *éw*, *öy* şeklinde çok çeşitli yazıldığı göz önünde bulundurulursa (Aynı şekilde *sev-*, *sév-*, *sew-* "sevmek" ve *ewür-*, *éwür-*, *evür-* "çevirmek" şekillerinde de aynı durumu gözlemliyoruz.), hangisiyle yazacağını şaşırmış olan yazar farklı karakterlerle gösterilen fakat aynı sesin karşılığı olan iki harfi [(ق) ve (و)] sehven yan yana yazmıştır.

Osman F. Sertkaya, J. Hamilton'ın "OPLA-/YOPLA-, UF-/YUF- et autres formes semblables en turc ancien"de[210] yaptığı açıklamayı açarak *ev* ve *sev-* kelimelerinde görülen değişimi, Türk dilinin gelişim perspektifi dahilinde özetlemiştir:[211] "Eski Türkçede kelime ortasında ve sonunda bulunan *b* sesi Eski Türkçenin sonunda *w*'ye dönüşmektedir. Kaşgarlı Mahmud bu *w* sesini Divanü Lugati't-Türk'te üzeri üç noktalı *f* harfi ile (ڤ) göstermektedir. Bu *w* sesi Kuzey Türkçesinde *y* şeklinde, Güney Türkçesinde ise *v* şeklinde gelişir. Mesela Eski Türkçe *eb* "ev" kelimesi Divanü Lugati't-Türk'te *ew* (اڤ) şeklinde geçer. *ew* (اڤ) kelimesi Kuzey Türkçesinde *öy* şeklinde gelişir. -*w* > -*y* gelişmesi sonucunda -*y*'nin kendisinden önceki düz ünlüyü yuvarlaklaştırdığı görülüyor. Mesela Tatar Türkçesinde *ö* ~ *ü* alternansı ile *üy* şeklini alan kelime Saadet Şakir İshaki (Çağatay)'ın babası Ayaz İshaki'nin romanının adında *Üyge Taba* "Eve Doğru"

---

[210] Ayrıntılı bilgi için bkz. James R. Hamilton, "OPLA-/YOPLA-, UF-/YUF- et autres formes semblables en turc ancien", **Acta Orient Hung**., XXVIII/1, 1974, s. 114.

[211] Ayrıntılı bilgi için bkz. Osman F. Sertkaya, **Dede Korkut Kitabı'nın Dresden Nüshasının "Giriş" Bölümü**, Ötüken yay., İstanbul 2006, s. 53-54.

şeklinde kullanılmıştır. *ew* (اف) kelimesi Güney Türkçesinin Güney-Doğu (Çağatay) kanadında *ev* > *iv* şeklinde, Güney-Batı (Osmanlı) kanadında ise *ev* şeklinde kullanılmıştır. Yine Eski Türkçe *seb-* "sevmek" fiili, Divanü Lugati't-Türk'te *sew-*, Kuzey Türkçesinde *söy-*, Tatar Türkçesinde ise *süy-* şeklindedir. …".

126/4 *sanı*

Metinde, *san* (1/5) "sayı", *san-* (71/7) "saymak; düşünmek", *sana-* (142/9) "hesap etmek", *sansız* (43/8) "sayısız, hesapsız" örnekleri görülmektedir. Bu örneklerin Eski Türkçede görülen müşterek *sa-* "to count (sayı saymak)"[212] fiilinden türediği (bkz. *sa-* [211/6]) anlaşılmaktadır. Gülistan-ı Türkî'nin orijinal dil malzemesinden bir örnek olarak, *sanı* "gibi" edatının dönüşlü (reflexive) *san-* (< *sa-n-*) fiilinden /-ı/ fiilden isim yapan yapım ekiyle veya *san* "sayı" ismine eklenen /+ı/ III. teklik şahıs iyelik ekinin kalıplaşması yoluyla geliştirilmiş bir şekil olduğu sanılmaktadır.

127/6 *yatısar*

Tıpkı *olsun* (1/3), *tüşeçek* (58/12) örneklerinde görüldüğü gibi, Batı Türkçesine ait bir dil özelliğiyle karşılaşmaktayız. /-(y)IsAr/ ekinin[213] Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bolca görülen işlek bir gelecek zaman eki olduğunu biliyoruz. Klasik Çağataycada kullanılmayan bu eke Harezm ve Kıpçak Türkçesi metinlerinde sadece III. teklik şahısta kullanılmak üzere nadiren rastlanmaktadır:

içeli bāde güller solısar

tenimiz ʿāḳıbet topraḳ bolısar (Muhabbetname, 381)[214]

kim uş biz tig bize kim yıġlayısar (Hüsrev ü Şirin, 4584)[215]

ölgünçe ol ir niyāz içinde bolısar (Kıp. Gülistan Tercümesi, 211/2-3)[216]

128/3 *kirmesin*

Eski Türkçede /-çUn/ ~ /-sUn/ ~ /-zU/ ~ /-zUn/[217]; Karahanlı Türkçesinde /-sU/ ~ /-sUn/ ~ /-sUnI/; Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesinde /-sIn/ ~ /-sU/ ~

---

[212] Clauson, **a.g.e.**, s. 781.
[213] Bkz. F. K. Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul 1977, s. 122.
[214] T. Gandjei, "Il Muhabbat-nama di Horazmî", **Istituto Universitario Orientale Di Napoli Annali**, Nuova Serie, Vol. VI, Napoli 1954-1956.
[215] Ayr. bkz. Hacıeminoğlu, **a.g.e.**, s. 140.
[216] Ayr. bkz. Karamanlıoğlu, **a.g.e.**, s. LXXI.
[217] Ekin fonolojik yapısı ve gelişimi hakkında ayrıntı için bkz. M. Erdal, **A Grammar of Old Turkic**, Brill, Leiden 2004, s. 235-236.

/-sUn/; Eski Anadolu Türkçesinde /-sUn/ şekillerinde görülen III. teklik şahıs emir eki, Gülistan-ı Türkî'de /-sUn/ şeklinde görülmekle birlikte sadece birer örnekte /-sIn/ (*kirmesin*) ve /-sU/ (*ursu*) şeklinde rastlanmaktadır. Harezm ve Kıpçak Türkçesi metinlerinde (Örneğin, Codex Comanicus, Hüsrev ü Şirin ve Kıpçakça Gülistan Tercümesi) /-sUn/ yanında /-sIn/ şeklinde geçen emir eki bulunmaktadır. Ayrıca Hüsrev ü Şirin'de /-sU/ şeklini de bulmaktayız:

anlar aŋar ki tapunsın (Codex Comanicus, 147/5)[218]

yaḳayın otnı mamuḳḳa tutaşsın (Hüsrev ü Şirin, 4022)[219]

mini ḳadġu yimekke ḳoysu dāyim (2239)

sürüŋ ileyimden kitsin (Kıpçakça Gülistan Tercümesi, 42/8)[220]

Bu örneklere dayanarak, Gülistan-ı Türkî'de geçen /-sin/ şeklinin Kuzey-Batı Türkçesine ait bir özellik olduğunu düşünebiliriz.

128/5 *türkī*

Metinde *Türk* kelimesi 4 şekilde kullanılmıştır. I. *türk* "Türk milleti", II. *türkī* "Türkçe, Türk dili", III. *türkī* "genç, taze; kahraman, cesur; olgun", IV. *türk-istān* "Türk ülkesi". Toplamda, Türk ismi 7 defa geçmektedir: *türk* "Türk" (3/1), *türkī* "Türkçe" (1/12, 12/8), *türkī* "genç; cesur" (128/5), *türk-istān* "Türk ülkesi" (2/12, 12/10, 120/13). 128/5-7'de geçen ibare Türk adının hakikî anlamını ortaya koyan önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır:

yigit-likim türkī turur taḳı ʿömrüm-niŋ körki kükrer arslan taḳı köp yaġan birle muḳāvemet ḳılġu imkānım bar turur

Nevayî, Ön ve Orta Asya'da edebiyat dilini teşkil eden ve bilhassa Farsça karşısında kendi diline "Türkî" ismini verirdi. Ondan aynı zamanda *Çağatay* diye de bahsettiğini görüyoruz. *Türk* adı, sınırları Amu-Derya'ya kadar uzanan göçebe devleti kurmuş olan kavmin ismi olarak VI. yüzyılda Çinlilerce ve Bizanslılarca bilinmekteydi. Bu isme VIII. yüzyılda Orhon kitabelerinde, daha sonraları Arap ve

---

[218] Krş. C. G. Kuún, **Codex Cumanicus**, Bibliothecæ Ad Templum Divi Marci Venetiarum, Editio Scient. Akademiæ Hung., Budapestini 1880; ayr. bkz. K. Grönbech, **Codex Comanicus**, Cod. Marc. Lat. DXLIX In Faksimile Herausgegeben, Levin & Munksgaard, Kopenhagen 1936.

[219] Ayr. bkz. Hacıeminoğlu, **a.g.e.**, s. 144.

[220] Ayr. bkz. Karamanlıoğlu, **a.g.e.**, s. LXVII.

Fars filolog ve tarihçilerinde rastlanır. Türk kelimesi çeşitli şekillerde açıklanmaktadır. Moğolcadaki *dugulga* (dulga) "çelik başlık" veya Sun hanedanı vs. tarihinde geçen *Tu-ki-e* dağ ismi ile karşılaştırılmaktadır. Vambery'e göre Türk "insan" demektir. Bazı Türk şivelerinde "kaba, yontulmamış" manâsındadır. Babur'da; *türk ve merdane kişi irdi* "kuvvetli ve cesaretli bir insandı." *kuvvetli*, *kudretli* manasına geldiği gibi Uygurcada da *kuvvetli*, *kudretli* [221] manasında kullanılmıştı. Radloff, Türk kelimesinin, VII.-VIII. yüzyıllarda hüküm süren hanedanın adından geldiğini ileri sürmüştür.[222]

133/3 *ḳorḳ[u]suzlarnıŋ*

ḳorḳ- fiilinden sonra gelen /-u-/ ünlüsünün, bir yazım hatası olmak üzere, düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Alternatif bir düşünce olarak *ḳorḳsuz* şeklini telaffuza dayalı bir ses yitimi (disappearance) olarak değerlendirmek de pek tabii mümkün olacaktır.

133/9 *lōsın*

Metinde kelime şu şekilde geçmektedir:

saḳınsadı ġavvāṣ yime sudaḳı lōsın
ḥāṣıl ḳıla bilgey-müdi lülüde belūsın

"Dalgıç sudaki (insanı yutan) yapışkan çamuru düşünseydi, (suyun dibindeki) inciler arasından iyisini çıkarabilecek miydi?"

İbaredeki Farsça *lōs* kelimesi "bataklık çamuru, yapışkan çamur" anlamına gelmektedir. Bu kelimenin aslında *lū* (< *lung* 龍 Çin. "dragon [ejderha; canavar]")[223] olduğunu düşünmek de mümkündür. O zaman anlamlandırma şöyle olacaktır: "Dalgıç sudaki (insan yiyen) canavarı düşünseydi, (suyun dibindeki) inciler arasından iyisini hasıl edebilecek miydi?". Tercihen *lōs* şeklini benimsemeyi uygun gördük.

143/4 *béreli*

Gülistan-ı Türkî'de, I. çokluk şahıs emir eki /-AlIŋ/ şeklindedir. Tek bir örnekte (*béreli*), Çağataycada sıklıkla rastlanan /-AlI/ şekli[224] görülmektedir.

---

[221] Ayr. bkz. R. R. Arat, **Eski Türk Şiiri**, TTK yay., Ankara 2007, s. 388.
[222] A. K. Borovkov, "Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevaî", Çev. R. Uygun, **TDAY Belleten 1954**, Ankara 1954, s. 93-94.
[223] Condit, **a.g.e.**, s. 39; Foster, **a.g.e.**, s. 37.
[224] Eckmann, **a.g.e.**, s. 114.

145/3 *ay-çıray*

Farsçada *vasf-ı terkibî* olarak bilinen birleşik sıfat yapılarına Çağataycada sıklıkla rastlandığı gibi Gülistan-ı Türkî'de de müellifin üslubunun bir parçası olarak bol miktarda rastlanmaktadır. Öyleki, Türkçe ve Moğolca kelimelerin bile Farsça kelimeler gibi vasf-ı terkibînin kuralları dahilinde kullanıldığı görülür. Bir örnek olarak, Türkçe *ay* "ay" kelimesi ile Moğolca kökenli olduğunu bildiğimiz *çıray* "face [yüz]"[225] kelimelerinin birleşik sıfat olarak kullanıldığını görmekteyiz: *ay-çıray* "ay yüzlü (Metinde mecazen yüzü ay gibi güzel olan köle kastedilmiştir.)".

152/6 *tuzaḳ*

Moğolca *toor* "ağ" kelimesinin zetasizme uğramış şekli olarak *toz* "ağ" şeklini düşünebiliriz. Eraslan, kelimenin *tuzaḳ* < *tozaḳ* < *toz*+ *a-ḳ* şeklinde geliştiğini belirtmiş,[226] Gülensoy ise kelimenin *tū-* "kapatmak" fiilinden türetilmiş bir şekil olduğuna işaret ederek, *tuzak* < *tū-* 'kapatmak' + *-z* 'ağ' + *ak* şeklinde bir açıklama yapmıştır.[227] Eren, kelimenin kökenini bilmediklerini; ama *tor* kelimesi ile bir bağlantı bulunmadığını belirtmiştir.[228] Ayrıca kelimenin *tozaḳ* şeklinde okunması gerektiği de ihtimal dahilinde bulundurulmalıdır.

152/6 *dek*

"gibi, aynı" anlamındaki *dék* (دیك) (< Etü. *teg*) benzerlik edatı, Çağatay metinlerinde olduğu gibi, metinde geçen en çok kullanılan şekil olmakla birlikte, kelimenin nadiren daha eski kullanımlar olan *dek* (داك) [158/3], *teg* (تك) [85/1], *tég* (تيك) [82/5] şekillerinde geçtiği de görülmektedir. Dikkat çekici bir kullanım olarak, *dek* (داك) şeklindeki edata Gülistan-ı Türkî'de şu manzumede rastlanmaktadır:

né bolġay ol ḳara zülfi elimge kirse yana
kerīm-ler étekin dek gedāy-lar ḳolına

"Cömertlerin eteğinin dilencilerin koluna girmesi gibi, ne olurdu o siyah saçları elime tekrar girse (dolansa)".

[225] Lessing, **a.g.e.**, s. 191.
[226] Eraslan, **a.g.e.**, s. 386.
[227] Gülensoy, **a.g.e.**, s. 940.
[228] Eren, **a.g.e.**, s. 420.

Metindeki *III. teklik şahıs iyelik eki + instrumental* eki almış isimle kullanılan *dek* edatını (*étekin dek*) Költigin yazıtında geçen,[229] *eçisin teg* "ağabeyi gibi, ağabeyiyle aynı" (Doğu yüzü, 5), *kaŋın teg* "babası gibi, babasıyla aynı" (Doğu yüzü, 6) şekilleriyle paralel düşünmek gerekir.

157/8 *ékelesi*

/+AlAsI/ eki, Çağataycada görülen /+AV/ (< +AGU) ve /+AVLA(n)/ ekleriyle aynı fonksiyonda kullanılan bir topluluk (commitative) eki olup eklendiği kelimenin topluluk ismini oluşturur. Gülistan-ı Türkî'de tek bir örnekte bulunmaktadır (*ékelesi*). Metnin bütününe bakıldığında Harezm Türkçesinde olduğu gibi sıklıkla kullanılan topluluk ekinin /+AGU/ şekli olduğu görülür.

164/8 *töşe[k]de*

Kelime (توشاس دا) şeklinde teşhis edilmektedir. Müstensihin yanlışlıkla *kef* (ك) yerine *sin* (س) yazdığı görülmektedir. Farsça metne bakıldığında kelimenin "döşek, yatak" anlamında bir kelime olması gerektiği anlaşılmaktadır.

167/11 *yégi*

Kelime *yég* (ييك) şeklinde teşhis edilmektedir. *yé-* "yemek" fiilinden /-g/ ile türetilmiş bir isim olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir metinde rastlamadığımız bu kelimeye söz gelişine bakarak "yiyecek, lokma; ısırılan şey" anlamını vermeyi uygun gördük. Metindeki anlam *ciyvet yégi* "kıtlık, yokluk yiyeceği"dir. Esasen, burada *yég* yerine *yémek* ya da *yégü* isminin geçmesi beklenirdi.

170/5 *üs*

Kelime (اوس) şeklinde teşhis edilmektedir. Anlamlandırma sözgelişinden "üst baş; kıyafet, kostüm" şeklinde yapılmaktadır. Bu kelimeye *üz* "yüz, üst kısım" şeklinde Kıpçak Türkçesinde rastlamaktayız.[230] /-mAs/ ekinin son foneminde görüldüğü gibi kelimede *s* ~ *z* nöbetleşmesine (substitution) bağlı olarak bir ses değişmesinin bulunduğu söylenebilir. *üs* "üst" kelimesini *ast* "alt" kelimesinin kökü olduğu düşünülen **as* şeklinin zıt anlamlısı olarak kabul etmek gerekir (ayr. bkz. 25/4 *astın*). Dikkate değer bir görüş olarak; T. Tekin, Codex'deki *üz* şeklinden

[229] Bkz. T. Tekin, **a.g.e.**, s. 38-39.
[230] Toparlı v.d., **a.g.e.**, s. 299.

hareketle *üze* edatının kökünü *üz* ismine bağlamış ve kelimenin /+A/ arkaik datif-lokatif ekinin kalıplaşması yoluyla oluşturulduğunu belirtmiş ve *üstün*, *üzre* gibi şekilleri aynı *üz* köküne bağlamıştır.[231]

176/12 *ıŋrı*

Kelime (اینکری) şeklinde teşhis edilmektedir. *ıŋ* ~ *iŋ* şeklinde acı ve feryat bildiren bir yansıma kelimeden geliştirilmiş *ıŋar-* ~ *iŋer-* ya da *ıŋır-* ~ *iŋir-* "inlemek, acı ile bağırmak" şeklinde bir fiil düşünmekteyiz. Morfolojik analizde, fiilin /-ı/ gerundium ekini aldığı ve orta hecede ünlü düşmesine uğrayarak *ıŋrı* şeklini aldığı söylenebilir: *ıŋrı* < *ıŋ+ar-ı* [~ *iŋer-* / *ıŋır-* ~ *iŋir-*]. Bir sonuç olarak, Doğu Türkçesindeki yaygın *ıŋra-* şeklinin bir varyantı olarak *ıŋar-* ~ *iŋer-* ya da *ıŋır-* ~ *iŋir-* şeklinin de düşünülmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Clauson, Eski ve Orta Türkçede kullanılmış olan *ıŋra-* fiilini **aŋır* / *ıŋır* şeklinde bir yansıma kelimeye bağlamaktadır. Bir başka görüş, Eraslan'ın vurguladığı gibi, kelimenin **iŋ* şeklinde bir yansıma kelimeden geldiği yolundaki görüştür.[232] Doğu Türkçesinde *iŋre-* ya da *ıŋra-* (< *ıŋ* ~ *iŋ+rA-*) şeklinde geçen fiilin Batı Türkçesinde *iŋle-* (< *iŋ+le-*) şeklinde kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca yine Batı Türkçesinde geçen *aŋır-* "haykırmak, kükremek"[233] şekli ile *ıŋar-* şekli arasında bir paralellik bulmak mümkündür.

176/13 *öçür*

"tahrik eden; seksüel açıdan kışkırtıcı, baştan çıkaran (metinden çıkan anlamdır.)" anlamına gelen *öçür* (< *öçü-r*) şeklinin, sadece Codex Comanicus'ta geçtiği tespit edilen *öçü-* [164, 12r] "tahrik etmek, kışkırtmak, teşvik etmek" fiilinden geliştiği anlaşılmaktadır.[234]

177/6 *érmiş érdük*

Klasik Çağataycada *é(r)mişdük* ~ *é(r)miştük* [< *érmiş érdük*] şekline nadiren rastlanmaktadır.[235]

---

[231] Talat Tekin, **Makaleler 1**, **Altayistik**, Haz. E. Yılmaz, N. Demir, Grafiker yay., Ankara 2003, s. 197-204.
[232] Eraslan, **a.g.e.**, s. 347.
[233] C. Dilçin, **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK yay., Ankara 1983, s. 10.
[234] K. Grönbech, **Kuman Lehçesi Sözlüğü**, Çev. Kemal Aytaç, T.C. Kültür Bakanlığı yay. Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi/27, Ankara 1992, s. 150.
[235] Ekin diğer metinlerdeki kullanımı ile ilgili olarak ayr. bkz. Borovkov, **a.g.e.**, s. 91-92.

Ali Şîr Nevayî'nin *émiştük sén* redifli bir gazeli vardır:[236]

köŋül alurda ʿaceb dil-rübā émiştük sén
né dil-rübā ki belā-yı hudā émiştük sén
köŋül bérürde saŋa bilmes érdim ay bed-mihr
ki ḫaste köŋlüme mundaḳ belā émiştük sén …

Nevayî'de rastladığımız bu *émiştük* şekli Gülistan-ı Türkî'deki *érmiş érdük* şeklinin kısaltmalı bir varyantıdır. Fonksiyonel açıdan bakıldığında, anlamı pekiştirilmiş katmerli bir kullanım sağlamak amacıyla, rivayet edilen geçmiş zamanı karşılamak üzere kullanılan *érmiş* şeklinin, /-dük/ partisip ekini almış *ér-* fiiliyle birleştirildiği görülmektedir.

181/11 *şıḫraḳ*

Problemli kelimelerden biridir. (شيحراق) şeklinde teşhis edilmektedir; tercihen *şıḫraḳ* şeklinde okuduk. *ḫ* olarak okuduğumuz harfin *ḥ*, *c* ya da *ç* olması da ihtimal dahilindedir; keza noktanın metindeki bir çok kelimede olduğu gibi unutulmuş olduğunu düşünüyoruz. Bizce kelimenin iki ihtimal çerçevesinde değerlendirilmesi mümkündür: I. *çaḳır-* ~ *çıḳır-* ~ *çıġır-* ~ *şaġır-* ~ *şıġır-* "çağırmak, çığırmak, seslenmek, bağırmak, nara atmak" fiilinden türetilmiş bir şekilden gelişmiştir. Metinde kazandığı anlam "bağırtı, ciyaklama"dır. II. Kaşgarlı'nın kaydettiği, *çıḳra-* "gıcırdamak"[237] fiilinden türetilmiş *çıḳraḳ* "gıcırtı" şekliyle paralel değerlendirilebilir. Metinde kazandığı anlam "gıcırtı"dır. Belki de bir çeşit argo sözü olarak, "gıcır olma, havalı olma, hava satma ya da şakacılık, nüktedan olma" anlamıyla kullanılmıştır? Farsça metnin ışığında, kelimenin "zarafet" anlamına gelecek bir kelime olması gerektiği anlaşılmaktadır. Fonolojik analizde, ön seste *ş-* < *ç-* ve iç seste *-ḫ-* < *-ḳ-* değişmesi görülmektedir (*şıḫraḳ* ?< *çaḳır-aḳ* ~ *çıḳır-aḳ* ya da *çaḳra-ḳ* ~ *çıḳra-k*). Birer örnek verecek olursak, Kavaninü'l-Külliye'de[238] geçen *şaġır-* "çağırmak" (84a/12) ve Codex'de[239] geçen, *çıḫ-* "çıkmak" şekilleri Kıpçak Türkçesi metinlerinde *ş-* < *ç-* ve *-ḫ-* < *-ḳ-* değişmesinin olduğunu göstermektedir; bu sebeple *şıḫraḳ* kelimesi metindeki Kıpçak şivesi tesirine bir örnek olarak ele alınmalıdır.

---

236 Günay Kut, **Ali Şîr Nevayî, Gara'ibü's-Sıgar (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin),** TDK yay., Ankara 2003, s. 370.
237 Atalay, **a.g.e.**, s. 147.
238 R. Toparlı v.d., **El-Kavaninü'l-Külliyye li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye**, TDK yay., Ankara 1999.
239 Grönbech, **a.g.e.**, s. 50.

183/3 *oḳılu ḳıyġu*

munuŋ üçün ḳoylar ḳurbān ḳıl yā telim ḳur'ān oḳı{lu} {ḳıyġu} "bunun için koyunlar kurban et ya da çok Kur'an oku!" şeklinde düzeltilmelidir. Aksi halde bir anlam çıkmamaktadır. "*…{lu} {ḳıyġu}*" şeklinde teşhis edilen kısımların müstensihin sehven fazladan yazdığı anlaşılmaktadır.

184/4 *ḳırġına*

Eski ve Orta Türkçe metinlerde *ḳırġın* ~ *ḳırḳın* kelimesi "maiden, young woman; later perhaps more specifically 'slave girl' [uşak, köle; özellikle köle kız, cariye]" anlamında kullanılmıştır.[240] Metnimizde kelimenin *ḳırġına* şeklinde geçtiği görülmektedir. *ḳırġına* < **ḳır* "kız" ve /+ġına/ (*-ḳına* < Etü. *ḳınya* "küçültme eki") "kızcağız, kızcık" şeklinde ya da sondaki /a/ morfemini Arapçadan mülhem feminin ek olarak *ḳırġın* "erkek köle, hizmetçi", *ḳırġına* "dişi köle, hizmetçi" şeklinde düşünebilir miyiz?

184/7 *ḳorattı*

ḳorat- fiilinin Eski ve Orta Türkçede kullanılmış olan *ḳor* "loss, damage [zarar, kayıp; darbe]"[241] kelimesinden /+a-/ eki ile oluşturulmuş bir fiil olduğu görülmektedir (*ḳorat-* < *ḳor+a-t-*). Anlamı "zarara uğratmak"tır. Maytrisimit'te,[242] Ş. Tekin'in *ḳuratır ög* (96/12) şeklinde okuduğu ve notlar kısmında soru işareti ile belirttiği ve şüpheyle *ḳuvrat-* fiiliyle ilişkilendirdiği *ḳuratır* kelimesini *ḳoratır* "zarar veren" şeklinde de düşünebiliriz. Sekkakî divanında geçen beyitte de bu fiili görmekteyiz (Fiilin /-o-/'lu okunması da mümkündür):[243]

raḳīb cevri ḳurıttı tamarda ḳanımnı
süŋekleri ḳuratıp ḳurısun anıŋ tamarı (666)

"Rakip cevri damarda kanımı kuruttu. (Rakibin de) kemikleri zarar görüp damarı kurusun." şeklinde de tercümesi yapılabilir.

---

[240] Clauson, **a.g.e.**, s. 654.
[241] **A.e.**, s. 641, 645.
[242] Ş. Tekin, **a.g.e.**, s. 339.
[243] Eraslan, **a.g.e.**, 383.

188/13 *kinni*

Akkuzatif eki /+ni/ aldığı anlaşılan kelime (كن) şeklinde teşhis edilmektedir. Tahminî olarak *kin* şeklinde okuduk. Gülistan-ı Türki'de geçen kökeni bilinmeyen orijinal kelimelerden biridir. Söz gelişinden "okul, mektep; dershane" anlamı çıkmaktadır.

190/1 *yoyu bilmes*

yoy- "öğütmek, parçalamak" fiilinin Kutadgu Bilig'de geçen *yoḏ-* (2798) "silmek, bozmak"[244] fiilinin iç seste *y* < *ḏ* değişmesine bağlı olarak gelişmiş bir şekli olduğu anlaşılmaktadır.

196/5 *ḳısuḳ*

ḳıs- "kısmak, daraltmak" fiilinden türetilmiştir (*ḳısuḳ* < *ḳıs-ı-ḳ*). Metin içinde, Senglah'da verilen tanıma uygun bir şekilde *ḳısıḳ* [297v/8] "şiddet, kavga, münâkaşa"[245] anlamında; Arapça *cidāl* "kavga, savaş" kelimesine sinonim teşkil etmek üzere *ḳısuḳ u cidāl* şeklinde kullanıldığını görmekteyiz.

198/9 *yayġan*

Eski Türkçede geçtiği tespit edilen *yaŋa*(n) ~ *yanġa*(n) [<**yańġa*(n)] "fil" şekli Orta Türkçede *yaġan* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.[246] Gülistan-ı Türkî'de *yaġan* (44/6) ile beraber *yayġan* şeklinin de bulunması, tasavvur ettiğimiz *yańġan* şeklinin bünyesinde bulunan /ń/ sesinin, *ḳoy* ~ *ḳon* < *ḳoń* örneğinde olduğu gibi, *y* ~ *n* < *ń* şeklinde ayrıldığını ve kelimenin Orta Türkçede *yaġan* (< *yanġan* ~ *yaŋan*) ile birlikte, metinde tespit edildiği gibi, *yayġan* şeklinde olmak üzere iki şekilde kullanıldığını tanıklamaktadır.

198/13 *baḳ*

Kelimenin "-e göre, -e doğru" şeklinde kullanılan bir edat olduğu anlaşılmaktadır. Çağataycada çekim edatı olarak kullanılmış olan *baḳa* "-a doğru,

---

244 R. R. Arat, **Kutadgu Bilig III (İndeks)**, Haz. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce, TKAE yay., İstanbul 1979, s. 549.
245 Mehdî Han, **a.e.**
246 Ayr. bkz. Clauson, **a.g.e.**, s. 904, 943, 952.

göre”[247] edatının bir varyantı olarak düşünülebilir. Gülistan-ı Türkî’de tek örnekte geçen bu çekim edatının sondaki /-a/ morfeminin düşürülerek (disappearence) kullanıldığı görülmektedir (*baḳ* < *baḳa*). Metindeki *oḳḳa baḳ ḳavsı* ibaresi “oka göre yayı” şeklinde anlaşılmalıdır. Eckmann, Çağataycada geçen *baḳa* edatını *baḳ-* fiilinin gerundium şekli olarak kabul etmektedir.[248] Ayrıca bu edata paralel olarak, aynı fonksiyonda olmak üzere, *köre* “göre” edatının da Çağataycada kullanıldığını biliyoruz.

208/13 *ferūmanladı*

Pehlevicede *framūdan* “order, command [emir, buyruk]”[249] şeklinde geçen kelimenin Farsçada *fermān* şeklini aldığını bilmekteyiz. Gülistan-ı Türkî’de kelimenin *ferūmān* şeklinde arkaik bir formda kullanıldığı görülmektedir.

214/13 *aḳun*

sén özüŋni büzürg saḳınu sén / ey sözinde aḳunı yoḳ mikṣār

“Ey sözünde akıcılık olmayan geveze! Sen kendini büyük zannediyorsun.”

Arapça *belagat* “akıcı ve güzel konuşma” kavramının Türk dilindeki karşılığı olarak *aḳun* kelimesini düşünebiliriz. Gülistan-ı Türkî’de geçen orijinal kelimelerden biri olan *aḳun*, *aḳ-* “akmak” fiilinden geliştirilmiştir (< *aḳ-u-n*). İkinci hecedeki ünlünün yuvarlak kullanılması, kelimenin *aḳın* “akın; akış” kelimesiyle karışmasını önleyen bir nüans olmalıdır.

---

[247] N. Hacıeminoğlu, **Türk Dilinde Edatlar**, MEB yay., İstanbul 1992, s. 11.
[248] Eckmann, **a.g.e.**, s. 92.
[249] MacKenzie, **a.g.e.**, s. 32.

III. B Ö L Ü M

D İ Z İ N

(G R A M M A T I C A L I N D E X)

Aa

āb (Far.)
su
ā.-ı revān 7/10
ā.-ı ḥayvān 69/2

āb-ı ḥayāt (Far.+Ar.)
hayat bahşeden su
ā. 21/11, 112/8, 160/10, 181/13

āb-ı rūy (Far.)
yüz suyu, ar
ā. 170/12
ā. u ʿırż 113/7
ā.+ḳa 112/9

ʿabā (Ar.)
aba, yünden yapılmış bol giyecek
ʿa. (ḥarīr ü ʿa.) 105/8

ʿabbās (ka.)
Hz. Ali'nin oğlu İmam Celâl Abbas
ʿa. alınıŋ libāsını 20/2
ʿa. kisvesin 170/5

ʿabdu'l-ḳāhir geylānī (ka.)
Abdulkadir Geylânî (1077-1166), Kadiriyye tarikatının kurucusu meşhur âlim ve mutasavvıf
ʿa.+ni 72/6

ʿābid (Ar.)
mümin kul, kulluk eden
ʿā. 71/3, 100/4
ʿā.+ni (ʿālim ü ʿā.) 99/9
ʿā.+ler 72/1

ʿābidī (Ar.+Far.)
bir kul, bir mümin
ʿā. 220/2

ābnūs (Far.)
abanoz
ā. 170/7

ʿabūs (Ar.)
somurtan, yüz ekşiten
ʿa. 170/3

ʿāc (Ar.)
fil dişi
ʿā. 196/6

ʿacāyib (< Ar.)
tuhaf, şaşılacak durum
ʿa. érmes 211/8
ʿa. körmek 125/4
ʿa. körüp 87/7

ʿaceb (Ar.)
şaşılacak şey, tuhaflık
ʿa. 31/5, 80/2, 156/5
ʿa. bolmaġay 22/5
ʿa. érmes 13/1, 13/7, 102/1, 108/13

ʿacem (Ar.)
İranlı, Fars; Arap olmayan
ʿa. 29/3, 109/4
ʿa. sevādıda 77/11
ʿa. tili birle 162/1
ʿa. tilini 175/3

ʿacz (Ar.)
âcizlik, zayıflık, güçsüzlük
ʿa. 72/11
ʿa.+ıge 218/7
ʿa.+ḳa 82/8

ʿāciz (Ar.)
âciz, zayıf, güçsüz
ʿā. boldılar érse 40/13
ʿā. bolsalar 208/11
ʿā. olġanda 35/5
ʿā. ü ḫ̮ᵛār 77/4
ʿā. ü ḥayrān 101/10

aç
aç, acıkmış (kişi)
a. 16/9, 70/2, 118/6, 127/6, 201/6, 205/5
a. olsa 115/3
a.+ın (ins.) 216/5

aç-
açmak
a.-ar bolur 153/8
a.-arḳa 9/1
a.-ġıl! 170/10
a.-ıp 111/3, 117/8
a.-ıp tururlar 211/1
a.-maġu 39/8
a.-maḳ 68/11
a.-sa 214/7, 216/13
a.-saŋ 51/10
a.-tım 153/3

açıġ
acı, sert, haşin, tatsız
a. 22/3, 157/5, 167/5
a. bolur 112/11, 155/3
a. érse 62/13
a. ḳılġay 41/12
a. ḳılıp 68/13
a.+ı 25/12
a.+ıda 152/4
a.+ıdın 41/11
a.+ıġa 89/10
a.+ını 46/5

açıġsız
acı, sert, haşin
a. 138/9

açıl-
açılmak
a.-dısa 39/8
a.-ıp 79/12

açlıḳ
açlık
a. 117/7, 117/9, 130/9
a. birle 205/6
a.+da 114/7, 114/10, 114/12

açuḳ
açık
a. 113/2, 113/2
a. érmiş 172/1
a. turur 90/7
a. tutsa 135/3

aʿdā (Ar.)
düşmanlar
a. 59/12
a. vü ḥasūd 89/13
a.+nı 159/8
a.+sını 46/13

ādāb (Ar.)
âdâp, usûl, erkân
ā. (bāb-ı heştüm der-ādāb-ı soḥbet) 211/8
ā. u aḫlākınıŋ 187/7
ā.+ıda 8/9, 12/7
ā.+ıdın 139/4
ā.+ıge 149/8
ā.+ını 23/6, 185/1

aḏaḳ (krş. bkz. *ayaḳ*)
ayak
a. kötürüp 29/5
a. tartıp 36/8
a.+dın 5/6, 20/9
a.+ı 8/3, 139/7
a.+ıŋ astında 108/5

ʿadāvet (Ar.)
düşmanlık
ʿa. 130/7, 217/3

ʿa. ḳılsun! 29/11
ʿa. üze 144/7

ādem (Far. < Ar.)
insan, kişi
ā. āzārlama! 81/9
ā. ile 23/8
ā. oġlıge 211/4

ʿadem (Ar.)
yokluk, hiçlik
ʿa. bolmaḳdın 172/9

ādemī (Far. < Ar.)
insanoğlundan olan, kişi
ā. 32/8, 92/6, 106/6, 115/6, 164/2, 185/5
ā. bolmaġa mén 81/9
ā. bolsaŋ 125/7
ā.+de 164/1, 164/2
ā.+ḳa 99/8, 107/2, 110/8, 123/13
ā.+lerdin 91/13
ā.+lerġa 191/5
ā.+lerniŋ 192/10
ā.+ni 195/12
ā.+niŋ 41/1, 41/3, 195/11

ādemīlıḳ (Ar.+Tü.)
insanlık, beşeriyyet
ā. 92/6, 195/12

ādemiyyet (Ar.)
insanlık, beşeriyyet
ā. 91/13, 92/2

ʿādet (Ar.)
âdet, kural
ʿā. 5/6
ʿā. üze 4/9
ʿā.+din 76/1

adın (krş. bkz. *a̱dın*, *azın*)
başka, ayrı, diğer, farklı
a.+ḳa 97/5

a̱dın (krş. bkz. *adın*, *azın*)
başka, ayrı, diğer, farklı
a. 36/5, 149/5, 164/2, 177/13
a. bolur 48/7

ʿādil (Ar.)
âdil, adâletli davranan
ʿā. 2/12, 31/1
ʿā. (anūşīrevān-ı ʿā.) 66/7

ʿadl (Ar.)
adâlet, doğruluk
ʿa. 49/5
ʿa. u ʿināyetiŋ bile 3/1
ʿa.+ḳa (ḥükūmet-i ʿa.) 209/5
ʿa.+ını 111/8

ʿadl-baẖşılıḳ (Ar.+Far.)
âdil davranma
ʿa.+ı birle 30/4

a̱drıl- (krş. bkz. *ay(ı)rıl-*)
ayrılmak
a.-madın 26/11

ʿadüvv (Ar.)
düşman
ʿa. 73/3, 136/9, 158/12, 198/11, 199/6
ʿa.+ġa 137/3
ʿa.+nüŋ 149/13

āfāḳ (Ar.)
ufuklar
ā. 128/8

āferīn (Far.)
beğenme, takdir
ā. bérip 168/13

āfet (Ar.)
bela, felaket
ā. ile 120/6

ʿāfiyet (Ar.)
rahatlık, âfiyet
ʿā. (şifā vu ʿā.-i tāmmḳa) 44/4
ʿā.+ḳa (künc-i ʿā.) 35/13

ʿafv (Ar.)
af, bağışlama
ʿa. 58/1, 172/4
ʿa. édisi 106/7

ʿa. ile 101/2
ʿa. ḳılıp 21/3
ʿa. ḳılmak 213/10
ʿa. suyı birle 173/11
ʿa. u ḥilm 14/9
ʿa.+nuŋ 173/12

aġ
ağ, tor
a.+ı 216/1
a.+ı turur 95/4
a.+ıge 28/1, 216/1
a.+ıḳa 144/10

aġa (krş. Moğ. *aġa*)
ağa, bay; ağabey
a.+dın 48/10

āgāh (Far.)
haberdâr, bilgili
ā. boldı érse 18/5, 24/8
ā. (bolmadı ā.) 174/3
ā. bolsa érdiŋ 30/4
ā. bolup 15/6, 49/8, 76/13, 163/2
ā. ḳılġıl! 149/10

aġaz (krş. bkz. *aġız*)
ağız
a. siŋ[g]en 148/10

āġāz (Far.)
başlama
ā. ḳıldı 150/5, 165/3, 189/11
ā. ḳılsa 139/6
ā. ḳılurlar 208/12

aġıl (krş. Moğ. *ayil*)
ağıl, ahır
a.+ımda 37/8

aġın
sağır, dilsiz
a. bolġay mén 67/4

aġır
ağır; zor
a. 84/3, 133/11, 183/2

aġırla-
ağırlamak; değer vermek
a.-mas 144/6

aġız (krş. bkz. *aġaz*)
ağız; başlangıç yeri
a.+ı (aġzı) 46/6, (aġzı) 117/6
a.+ıda (aġzıda) 18/11, (aġzıda) 81/3, (aġzıda) 117/11, (aġzıda) 160/5, (aġzıda) 180/9
a.+ıdaḳı 179/7
a.+ıdın (aġzıdın) 21/11, (aġzıdın) 70/6
a.+ıġa (aġzıġa) 105/7
a.+ıge (aġzıge) 190/12
a.+ın (aġzın) 117/8
a.+ını (aġzını) 68/11, (aġzını) 176/4
a.+ıŋda (aġzıŋda) 5/8

aġrı-
hasta olmak, hastalanmak; ağrımak
a.-dı érse 183/2
a.-ġay 42/1
a.-sa 32/5
a.-yur 32/6

aġrıġ (krş. bkz. *aġrıḳ*)
hastalık; hasta
a. 84/8
a. kélip 84/3

aġrıḳ (krş. bkz. *aġrıġ*)
hasta
a.+ġa 175/9

aġṣān (Ar.)
dallar, budaklar
a.+ı (ʿurūḳ u a.)131/13

aġyār (Far.)
yabancı
a. 135/1

ah
ah! (feryât ünlemi); feryât, acı
a. 114/10, 123/1, 157/5, 182/4
a. ḳılıp 178/8

āḥād (Ar.)
önde gelenler, seçkinler
ā.+ınıŋ 187/1
ahar- (krş. Moğ. *aġ-*)
yorulmak
a.-ıp 74/11
a.-maḳdın 181/1
aḥbāb (Ar.)
dostlar, arkadaşlar
a.+ını 46/13
ʿahd (Ar.)
devir, zaman
ʿa. 119/11, 158/9
ʿa.+[d]e 91/1
ʿa.+ıda 86/2
āheste (Far.)
yavaş, ağır
ā. 217/12
ā. barmaḳ 181/1
aẖılıḳ (< ETü. *aḳılıḳ*)
cömertlik
a. ḳıl! 36/12
aḥiḳḳā (Ar.)
bir iş üzerinde çok yetkisi bulunan
a. olsa 67/13
āhir (Ar.)
son, nihayet, son olarak
ā. 3/8, 27/7, 37/10, 61/4, 66/10, 99/11, 100/5, 106/1, 118/6, 148/6, 191/7, 214/2
ā.+ġa 190/5
ā.+ige 62/6
ā.+indin 80/5
ā.+ḳa 93/9
āẖiret (Ar.)
ahiret, öteki âlem
ā. 35/12, 58/2
ā. (dünyā-ı ā.) 211/8
ā.+din 36/4
ā.+ḳa 159/1
āhirü'l-emr (Ar.)
sonrasında, en son
ā. 23/9, 42/1, 152/12, 157/10, 191/8, 196/4
aḥḳād (Ar.)
kinler, öfkeler, gazaplar
a.+ı 97/4
aḥkām (Ar.)
hükümler, emirler
a.+ġa 127/1
aẖlāḳ (Ar.)
ahlâk
a. (bāb-ı düvüm der-a.-ı dervīşān) 71/2
a.+ıda 12/4
a.+ıdın 21/3, 73/13, 135/6
a.+ıdın turur 47/5
a.+ıge 11/8, 149/8
a.+ınıŋ 89/7, (ādāb u a.) 187/7
aḥsen (Ar.)
daha iyi, pek iyi
a. étti 193/1
aẖşa- (krş. bkz. *oẖşa-*)
benzemek, andırmak
a.-r 217/5
aẖşam (< Soğ. **'ġş'm*)
akşam
a. 128/9
āẖurī (Far.)
ahıra ait, ahırlık, damlık
ā. uyġa 17/2
aḳ
ak, beyaz
a. 41/4, 69/5
a.+ı 8/4
a. ile 6/5
aḳ-
akmak
a.-ıp 7/10, 84/2

a.-tı 181/13

ʿaḳab (Ar.)
art, arka, son
ʿa.+ıda 212/2

aḳar su
akarsu, nehir, dere
a. 190/1

aḳar-
beyazlaşmak, ağarmak
a.-ġan 92/9

ʿaḳd (Ar.)
sözleşme, kararlaştırma
ʿa.+ınıŋ 46/8, 46/9

ʿāḳıbet (Ar.)
son, nihayet
ʿā. 3/13, 103/12, 117/13, 120/4, 122/6, 130/9, 147/5, 151/2, 184/2, 199/2, 208/9
ʿā.+i 40/10, 53/4
ʿā.+ni 212/1

ʿāḳıbetsiz (Ar.+Tü.)
sonsuz, nihayetsiz
ʿā. 40/10

ʿāḳıl (Ar.)
akıllı, zeki
ʿā. 21/12, 66/10, 134/12
ʿā. bolmaḳıġa 185/4
ʿā. mu bolur 36/3
ʿā.+lar 40/1, 149/10

aḳıt-
akıtmak
a.-ıp 53/3
a.-tı 103/3

ʿaḳīdet (Ar.)
iman, dinî inanç
ʿa.+iŋ (ḫulūs-ı ʿa.) 47/11

ʿaḳl (Ar.)
akıl, us
ʿa. 15/8, 69/2, 79/12, 85/9, 167/1, 178/9, 216/12
ʿa. birle 68/10
ʿa. édisi 88/11, 139/8
ʿa. éḏisi 197/8
ʿa. éḏisi bolayın 2/9
ʿa. u edeb birle 178/4, 190/4
ʿa. u hūş 27/10
ʿa. (cemāl u nuṭḳ u rāy u ʿa. u īmān) 193/1
ʿa. u kiyāset ü fehm ü ferāset 27/9
ʿa.+da 173/3
ʿa.+dın 21/10
ʿa.+ı 29/3, 67/8, 195/11
ʿa.+ım 150/4
ʿa.+ımıznı 162/3
ʿa.+ıŋa 145/11

ʿaḳlen (Ar.)
akıl ile, akıl ferâsetiyle
ʿa. (şerʿan ve ʿa.) 168/7

ʿaḳllıġ (Ar.+Tü.)
akıllı, bilinçli
ʿa. 138/9

ʿaḳlsız (Ar.+Tü.)
akılsız, aptal
ʿa. 138/8, 184/11

aḳribā (Ar.)
akraba, yakın olanlar
a.+da 102/8

aḳun
akış; belâgat, söyleyiş güzelliği
a.+ı (ey sözinde aḳunı yoḳ!) 214/13

aḳvāl (Ar.)
sözler
a. 103/6
a. u efʿālige 187/3

āl (Far.)
hile, aldatma; zeka oyunu
a.+ı (ʿaḳl birle ā.) 68/10

al (1)
al, kırmızı
a. 51/10, 153/3

a.+ı 6/5
a.+ınıŋ 20/3

al (2)
ön; karşı, kat, huzur
a.+ıda 59/2
a.+ıġa 114/3
a.+ında 38/11, 58/4
a.+ındaḳı 33/11
a.+ını 69/8

al (3) (krş. bkz. *el, él, élig*)
el
a. 124/6
a. birle 4/3

al-
almak
a.-a başladı 29/4
a.-a bérseŋ 85/8
a.-ayın 131/3, 140/11
a.-dı 211/11
a.-dılar 120/4, 159/7
a.-dım 55/7
a.-ġalı 34/5, 166/5, 204/3
a.-ġan 97/2, 120/1, 163/4
a.-ġıl! 183/12, 196/3
a.-ıban 76/6, 86/1
a.-ıp 20/5, 38/5, 42/3, 44/11, 49/7, 74/13, 83/8, 96/12, 96/12, 134/4, 140/10, 160/10, 171/8
a.-ıp alsak 41/10
a.-ıpturlar 100/11
a.-ıp turur érdi 176/13
a.-madı 167/2, 212/11
a.-madılar mu 163/7
a.-magenge 214/4
a.-maġıl! 112/9
a.-maḳ 161/5
a.-mas 126/5, 154/4, 185/8
a.-mas sén 99/4, 183/11
a.-masa 215/9
a.-may 190/6
a.-sa 1/8, 18/9, 99/7, 125/11, 167/7, 184/3
a.-saḳ 41/10
a.-salar 173/6
a.-sam 173/9
a.-saŋ 37/6
a.-u bilmes 184/1
a.-ur 63/12, 88/11, 97/5
a.-urda 140/3
a.-urlar 104/10, 104/11

aʿlā (Ar.)
yüksek, yüce
a. körünür 79/1

ʿalāmet (Ar.)
belirti, iz, işaret
ʿa. 195/9
ʿa.+i 195/6, 195/6, 195/8

ʿalāniye (ya.)
Alanya, Anadolu Selçuklularının merkezi
ʿa.+de 167/10

alar (ayr. bkz. *anlar*, *olar*)
onlar
a. 24/6, 85/13, 217/10
a. üçün 24/5
a.+ḳa 17/3

aldur-
aldırmak
a.-sa 155/6

alduz-
aldırtmak; soydurmak
a.-ıp 23/11

ʿale'd-devam (Ar.)
sürekli, daima
ʿa. turur 168/4

ʿale'l-fevr (Ar.)
derhal, hemen, birden
ʿa. 112/13, 150/4

ʿale'l-ḫayr (Ar.)
hayırlısıyla, iyilik üzerine
ʿa. 115/7

ʿale'l-ḫuṣūṣ (Ar.)
özellikle, hususen
ʿa. 9/1

ʿalem (Ar.)
iz, nişan; sancak, bayrak
ʿa. 190/13, 101/4, 101/5

ʿālem (Ar.)
dünya
ʿā. 16/12, 20/2, 93/7, 136/11, 141/13
ʿā. içre 101/5
ʿā.+de 56/10
ʿā.+ġa 192/8
ʿā.+i 95/6

ʿālemī (Ar.)
bu dünyadan olan, insan
ʿā. 26/3,

ʿale'ṣ-ṣabāḥ (Ar.)
sabahleyin
ʿa. 156/3

ʿale't-tevāl (Ar.)
birbiri ardınca, arkası kesilmeksizin
ʿa. 3/3

ʿaleyhi's-selām (Ar.)
"O'na selam olsun"
ʿa. 116/1, 116/5, 202/3, 211/13

alġuçı
alıcı
a. (cān a.) 123/5

alın
alın; ön, karşı; cinsel organ
a.+ını (alnını) 108/12, 113/12
a.+ların 20/8, 211/1

alın-
alınmak
a.-ur 51/7

ʿālī (Ar.)
yüksek, yüce
ʿā.+raḳ 115/9

ʿālim (Ar.)
bilgin, ilim sahibi
ʿā. 98/8, 98/9, 137/12, 137/12, 137/13, 138/1, 213/2, 219/9
ʿā.-i maʿṣūm 98/11
ʿā. ü ʿābidni 99/9
ʿā.+ler 2/13, 213/4
ʿā.+üŋ 98/7, 99/5

ʿalīm (Ar.)
varlıkla ilgili olarak her şeyi bilen (Allah'ın sıfatlarındandır.)
ʿa.+din 116/4

ʿālimī (Ar.+Far.)
âlimlerden olan, bir bilgin
ʿā. 126/1

alḳı- (Moğ.)
dövmek, vurmak
a.-yur 95/12

ʿallām (Ar.)
her şeyi çok iyi bilen (Allah'ın sıfatlarındandır.)
ʿa.-ı ġuyūbḳa 90/8

ʿallāme (Ar.)
bilgisi çok olan, bilginler bilgini
ʿa.-i dehr boldı 107/13

alma
elma
a.+nı 22/3

altı
altı
a. 140/6, 140/7

altınç
altıncı
a. (bāb-ı a.) 12/6

altı yüz
altı yüz
a.+ge 140/7
altmış
altmış
a. 55/12, 120/8
altun
altın
a. 7/10, 41/4, 52/6, 94/12, 117/1, 122/9, 123/11, 124/3, 136/13, 142/13, 142/13, 143/4, 143/7, 143/9, 160/7, 185/11, 207/4
a. béreyin 64/13
a. birle 143/7
a. suyı bile 189/8
a.+ġa 143/12, 183/9
a.+ı 117/13, 169/4, 206/13
a.+ı bolsa 118/3
a.+nı 33/12, 38/7, 118/1, 169/3
a.+uŋnı 163/7
altunluġ
altınlı
a. 123/12
am
dişilik organı
a.+ıge 195/7
aʿmāl (Ar.)
işler
a.-ı nikū 83/4
ʿamel (Ar.)
amel, iş; niyet
ʿa. 33/5, 55/12, 213/7
ʿa. étmedise 212/12
ʿa. ḳıldım 79/9
ʿa. ḳılıp 56/4
ʿa. ḳılmadı 212/11
ʿa. ḳılmaġan 214/3
ʿa. ḳılur érdi 55/13
ʿa.+de 61/2, 74/8
ʿa.+i 56/8, 63/11
ʿa.+iniŋ 60/8
ʿa.+iŋ 193/7
ʿa.+ḳa 35/10, 213/7
ʿa.+ler 56/1
ʿa.+leri 98/4
ʿa.+ni 56/9
ʿamelsiz (Ar.)
amelsiz, işsiz; niyetsiz
ʿa. 219/9
ʿamīd (Ar.)
seçkin ve büyük kişi
ʿa. 5/10
ʿāmil (Ar.)
sevk ve tayin eden
ʿā. 2/13
ʿamīm (Ar.)
umuma ait olan
ʿa. turur 108/11
ʿamm (Ar.)
amca
ʿa.+larıdın 189/10
ʿāmm (Ar.)
umumî, genel, herkese ait
ʿā. (maṣlaḥat-ı ʿā. üçün) 9/4
ʿā. boldı 114/7
ʿā. inʿāmı birle 69/10
ammā (Ar.)
ama, fakat
a. 11/8, 17/10, 20/10, 22/10, 26/10, 27/2, 40/5, 42/6, 46/7, 47/5, 54/1, 60/13, 73/6, 79/11, 88/2, 90/3, 91/2, 97/4, 103/9, 105/5, 112/2, 117/13, 119/3, 122/1, 125/9, 127/13, 127/7, 128/1, 130/11, 131/1, 134/8, 137/6, 151/4, 153/1, 163/8, 168/4, 169/9, 173/3, 175/4, 176/1, 185/12, 185/4, 187/4, 192/3, 195/7, 200/11, 203/5, 219/1

ʿamr (ka., ayr. bkz. *zeyd*)
Arapça gramerlerde geçen iki şahıs adından biri
ʿa. u zeyd 162/4
ʿa. (zeyd ü ʿamr ḫuṣūmeti) 161/8

ʿamru leys (ka.)
Leys'in oğlu Amr, Safevî hânedânının ikinci şahı
ʿa. 44/7

ān (Far.)
cazibe, alım
ā.+ı (ḥüsn-i ā.) 90/3

ana
ana, anne, valide
a. 43/1, 43/4, 182/7, 194/3
a.+larġa 182/7
a.+mnuŋ ol 178/9
a.+sı 41/9, 159/3
a.+sı birle 194/1
a.+sıġa 182/9
a.+sınıŋ 44/3, 159/3, 159/5, 193/12

ʿanāsız (Ar.)
zahmetsiz, sıkıntısız
ʿa. 94/10

anbār (Far.)
ambar, depo
a.+lar 133/7

ʿanber (Ar.)
amber, güzel koku
ʿa. 206/7
ʿa. mü sén 2/6
ʿa. ü müşg dék 209/13
ʿa.+in muḳavves 68/8

ança
öylece, o şekilde, anca
a. 8/11, 74/1, 76/4, 80/12, 80/13, 97/4, 103/9, 105/13, 147/4,157/2, 173/1, 192/10, 205/10, 219/11
a.+da 80/9, 109/12, 178/12

ançün (< *anıŋ üçün*)
onun için, o yüzden, o sebeble
a. 89/4

anda
orada; o zaman
a. 6/8, 7/10, 13/9, 67/3, 74/7, 75/4, 89/4, 123/2, 129/12, 136/2, 145/10, 145/4, 148/11, 153/12, 155/3, 162/11, 170/2, 171/7, 172/7, 180/3, 189/8, 191/13, 195/7, 199/4, 201/3, 217/11, 220/5, 220/9
a. kédin 5/1, 16/5, 17/12, 17/9, 18/6, 18/7, 19/4, 20/6, 22/8, 25/2, 31/8, 39/4, 50/13, 62/13, 74/10, 74/3, 75/4, 78/2, 82/3, 83/12, 95/9, 98/1, 109/11, 113/3, 119/2, 121/9, 128/10, 129/13, 132/7, 148/8, 162/4, 167/2, 171/8, 176/2, 185/2, 187/12, 220/10

andaġ (krş. bkz. *andaḳ*)
öyle, o şekilde, onun gibi
a. 13/6, 35/1, 35/5, 36/2, 44/12, 48/9, 51/4, 59/11, 60/9, 63/3, 69/3, 76/5, 78/3, 88/5, 94/7, 96/1, 104/12, 114/4, 117/8, 121/13, 136/12, 136/12, 149/2, 153/8, 156/9, 160/9, 162/8, 163/11, 165/13, 173/5, 175/3, 181/5, 186/1, 187/1, 187/3, 195/12, 203/7, 208/11, 213/13, 219/10, 220/11
a. érken 179/4
a. oḳ 194/1

andaġ-oḳ
tam o şekilde, aynısı, işte onun gibi
a. 44/5

andaḳ (krş. bkz. *andaġ*)
öyle, o şekilde, onun gibi
a. 4/6

andın

ondan; o sebepten

a. 7/4, 10/8, 16/12, 17/7, 25/7, 27/4, 28/12, 29/1, 51/5, 55/11, 62/10, 64/3, 70/1, 70/2, 80/2, 81/1, 114/4, 122/8, 122/8, 128/1, 139/11, 146/8, 147/13, 149/9, 171/5, 175/5, 178/7, 184/13, 187/10, 210/5, 212/7, 218/13, 218/2, 220/4

a. aşnu 125/7

a. burunge 27/7

a. érür 36/5

a. soŋ 40/12, 121/7

anı

onu

a. 5/2, 11/1, 14/6, 19/9, 32/10, 48/4, 48/5, 57/13, 58/2, 67/4, 70/5, 71/7, 73/8, 90/10, 93/11, 94/13, 97/5, 103/4, 103/7, 113/11, 113/13, 115/6, 120/5, 121/10, 123/4, 132/4, 135/4, 137/10, 137/9, 144/6, 149/10, 151/1, 158/10, 160/6, 171/4, 176/5, 179/2, 180/7, 182/12, 184/4, 185/5, 186/13, 187/9, 188/8, 191/6, 196/1, 203/4, 203/5, 206/7, 207/1, 209/1, 212/13, 212/2, 213/12, 217/12, 218/11, 219/4

anın

onunla; onun için

a. 12/11, 138/13

anıŋ

onun

a. 1/11, 1/5, 2/4, 5/12, 8/2, 8/3, 9/1, 13/10, 14/1, 14/7, 14/8, 16/1, 17/8, 18/3, 20/12, 20/2, 21/5, 23/1, 23/4, 23/5, 27/10, 27/10, 28/1, 28/6, 29/4, 29/6, 32/2, 35/10, 36/9, 46/3, 50/10, 54/3, 54/6, 54/6, 67/8, 70/4, 70/5, 80/3, 80/4, 80/6, 82/3, 84/1, 86/9, 89/11, 93/7, 99/2, 103/10, 105/2, 106/1, 108/8, 113/1, 114/13, 115/1, 115/12, 116/10, 117/12, 119/5, 119/5, 122/10, 122/10, 124/1, 125/13, 126/3, 126/6, 126/9, 127/13, 127/8, 128/8, 129/13, 131/11, 134/7, 135/2, 136/11, 138/2, 140/1, 142/10, 142/2, 143/13, 143/3, 144/10, 144/8, 146/3, 146/6, 146/7, 148/2, 150/12, 151/11, 151/6, 152/3, 153/10, 155/13, 163/13, 164/1, 164/3, 164/4, 166/12, 166/5, 166/9, 167/9, 169/3, 169/5, 170/8, 175/12, 177/1, 179/12, 184/10, 185/4, 187/12, 187/6, 187/8, 188/12, 188/5, 188/6, 188/7, 188/7, 191/11, 191/2, 193/3, 197/12, 197/13, 199/10, 200/7, 204/6, 204/8, 210/1, 212/2, 212/5, 212/7, 218/11

a. bile 136/3

a. birle 14/3, 23/10, 88/1, 138/4, 163/8, 166/6, 210/1

a. dék 7/6, 8/9, 19/9, 29/2, 68/13, 92/13, 92/9, 108/6, 124/1, 128/13, 136/4, 139/2, 148/4, 152/5, 156/8, 174/8, 184/8, 188/2, 188/9, 192/1, 197/12, 211/4

a. içre 94/12

a. üçün 37/8, 54/5, 136/6, 157/1, 183/5, 195/1, 196/10, 197/6, 207/9

a. üze 5/3

anıŋdın

ondan; o sayede

a. 88/11

anıŋsız

onsuz

a. 151/10

ʿankebūt (Ar.)

örümcek

ʿa. 134/1

anlar (ayr. bkz. *alar*, *olar*)

onlar

a. 10/1, 18/2, 18/5, 19/13, 19/8, 22/2, 22/3, 24/10, 28/4, 35/1, 35/8, 63/5, 73/11, 75/6, 88/9, 89/12, 89/7, 92/8, 201/12, 202/12, 208/2, 220/9

a. ara 20/10

a. bile 28/4

a. birle 19/5

a.+da 2/10, 34/12

a.+da birisi 104/6

a.+dın 18/12, 24/4, 27/3, 33/13, 35/3, 43/2, 74/3, 75/8, 79/7, 91/1, 100/7, 122/11, 144/3, 187/5, 201/1

a.+ġa 188/5, 199/2

a.+ḳa 18/1, 19/1, 19/10, 70/8

a.+nı 35/3

a.+nıŋ 37/2, 42/10, 148/7, 168/12, 200/12, 200/2, 204/6, 208/1

ansız

onsuz

a. 145/7, 151/8

anūşīrevān (< Peh. *anûşek-revân* "ebedî ruh", ka.; ayr. krş. bkz. *nūşīrevān*)

adâletiyle meşhur Sâsanî şahı

a. 9/12, 27/6, 66/11

a.-ı ʿādil 66/7

anut-

hazırlamak

a.! 4/1

aŋa

ona

a. 15/5, 21/6, 29/9, 30/2, 32/1, 32/7, 35/8, 36/6, 46/2, 58/12, 70/4, 71/8, 73/2, 75/12, 80/5, 93/11, 102/11, 102/7, 108/10, 110/3, 112/13, 127/10, 127/11, 134/9, 138/12, 141/5, 142/7, 144/13, 147/4, 149/10, 149/3, 151/2, 153/3, 154/8, 156/11, 156/3, 160/9, 164/2, 169/3, 172/11, 174/4, 176/12, 182/7, 185/1, 211/12, 213/6, 216/11, 217/5, 219/12, 220/2

aŋla-

anlamak, bilmek

a.-dı érse 132/11

a.-dıŋ 212/2

a.-dıŋız bolġay 139/12

a.-ġay 177/8

a.-ġıl! 14/13

a.-maḳ üçün 19/10

a.-masaŋ 197/2

a.-masun! 59/11, 217/13

a.-p 35/10, 104/6, 171/12

a.-sa 199/5

a.-yu bilmese 39/3

aŋlaġuçı

anlayan, tanıyan, bilici

a. 10/4

ar- (1)

yormak, zayıf düşmek

a.-ıp 20/5, 31/3, 81/3

ar- (2)

kandırmak, yanıltmak

a.-masun! 15/1

ara

ara, arasında

a. 19/11, 19/9, 20/10, 38/3, 77/8, 92/10, 101/4, 105/10, 139/8, 162/9, 167/4, 173/7, 175/3, 184/8, 196/4,

209/12, 209/5, 209/6, 213/6, 217/11, 217/8, 220/8
a.+da 64/8, 217/10
a.+dın 18/8, 145/3, 217/9
a.+sıda 40/4, 41/9, 150/10
a.+sında 139/6

ʿarab (Ar.)
Arap
ʿa. 44/7, 48/8, 92/12, 110/7, 155/7, 164/13, 165/12, 167/6, 202/1, 212/4
ʿa. bilādıda 77/10
ʿa. diyārında 117/5
ʿa. mülkidin 31/5
ʿa.+ḳa 167/8
ʿa.+nı 115/10

aʿrābī (Ar.)
çöl Arabı, göçebe Arap
a. 117/5
a.+ni 193/5

ʿarabiyyet (Ar.)
Arapçayla ilgili; Araplık
ʿa.+din 161/13

ʿaraḳ (Ar.)
ter
ʿa. (ḳılġunça ʿa.) 216/3

ārām (Ar.)
durmak; dinlenmek; karar kılmak
ā. ḳılmas 202/10

ārāy (Ar.)
bir tür böcek; çıyan
ā. 108/5

aʿrāż (Ar.)
tesadüfler; belâlar, felâketler; işaretler, alâmetler
a.-ı ʿārıża 47/6

ʿarbede (Ar.)
kavga; gürültü patırtı
ʿa. (ʿitāb u ʿa. ḳılmaḳ) 161/5

ardeşīr bābeg (ka.)
Sâsanî hânedânının ilk temsilcisi
a. 110/7

arı
bal yapan böcek, arı
a. 64/5

arıġ
temiz, saf
a. 106/11, 144/8, 153/4, 179/12, 201/4
a. bolduŋ érse 61/3
a. bolmasa 120/3
a.+larġa 2/9
a.+raḳ 160/3

arıġlıġ
temizlik, saflık; temiz ve saf olan
a. birle 174/2
a.+ı 111/2

arıġsız
pis, kirli, temiz olmayan
a. 61/4

ʿārıż (Ar.)
sevgilinin yanağı
ʿā.+ı 153/10, 188/6

ʿārıża (Ar.)
aksaklık, engel, bozukluk
ʿā. (aʿrāż-ı ʿā.) 47/6

ārī (Far.)
evet
ā. 210/7

ʿārī (Ar.)
özgür; ayrı
ʿā. turur miz 161/13

ʿārif (Ar.)
irfan sahibi, bilgili
ʿā. 24/12, 71/13, 79/3, 97/10, 105/2
ʿā.+üŋ 74/7

arḳ
kanal, su yolu

a.+ıdakı 77/13
arḳa
arka; sırt; kıç
a. ewürdiler 33/11
a.+da 73/7, 73/7, 81/2
a.+m 16/10
a.+sıda 154/1
a.+sıdın 198/9
a.+sını 198/1
arpa
arpa
a. 34/5, 118/6
a.+sı 118/5
arslan
arslan
a. 11/7, 58/4, 58/6, 61/8, 70/1, 115/3, 128/6, 133/12, 171/1, 198/8, 199/4, 215/3
a. birle 215/1
a. dék 17/5
a. turur 61/11
a.+dın 40/4, 40/6
a.+ḳa 42/8, 61/10, 220/13
a.+lar 162/12
a.+nı 131/6
a.+nıŋ 61/10
art-
artmak; kalmak
a.-a başladı 29/8
a.-ar 185/7, 199/11
a.-ar olsa 67/12
a.-ġan 70/7
a.-ıp 40/11
arta-
bozulmak, fenalaşmak
a.-dı 188/12
a.-p tururda 40/11
a.-r 199/13
a.-yu başladı 29/8
a.-yur 74/7
artuḳ
üstün, fazla; artık, geriye kalan
a. 7/4, 16/1, 18/1, 92/1, 133/8, 206/3
a. émes 118/5
a. érse 118/5
a. érseŋ 104/7
a. turur miz 104/8
a.+raḳ 94/9, 101/12
a.+raḳ érdi 166/1
a.+raḳ turur 48/10
artur-
arttırmak
a.-dı érse 113/3
a.-ġıl! 48/9
a.-up 61/8
aruḳ
zayıf, cılız; güçsüz
a. 15/12, 81/1
aruḳla-
zayıflamak
a.-ġunça 80/13
ʿarūs (Ar.)
gelin, kız
ʿa. 170/1
ʿarż (Ar.)
sunma, gösterme
ʿa. (sehl-i ʿa. üçün) 34/2
ʿa. éteyin 158/12
ʿarża (Far. < Ar. *ʿarż*)
sunma, arz etme
ʿa. ḳılıp 72/8
ārzū (Far.)
arzu, istek, heves
ā. mu bolur 204/10
ārzūla- (Far.+Tü.)
ā.-r 87/10
ʿaṣā (Ar.)
sopa, değnek, baston
ʿa. vu ḫırḳasız 96/5
ʿa.+sı 178/13

āsān (Far.)
kolay
ā. 218/7

āsānlıḳ (Far.+Tü.)
kolaylık
ā. bile 83/13
ā. tilep 60/1
ā.+ıŋ 84/5
ā.+ḳa 60/4

ʿaṣāsız (Ar.+Tü.)
sopasız, değneksiz
ʿa. 178/13

āsāyiş (Far.)
rahat, huzur; emniyet
ā.+i üçün turur 211/9
ā.+idin 102/5

ʿasel (Ar.)
bal
ʿa. 147/7
ʿa. bolur 167/7
ʿa.+ḳa 95/8, 190/12

aṣḥāb (Ar.)
sahipler; Hz. Muhammed'i görmüş ve sohbetine katılmış olanlar
a. 87/1, 87/7, 203/1
a.-ı ṭabīʿat 150/8
a.+dın birisi 135/10

aṣḥābu'l-kehf (Ar.)
yedi uyuyanlar; Kur'an'da bahsedildiğine göre, bir mağarada uzunca bir süre uyumuş olan yedi kişi
a. itini 122/2

aṣḥāb-ı kehf (Ar.)
bkz. *āṣḥābu'l-kehf*
a.+niŋ itini 22/7

aṣḥāb-ı ṣuffa (Ar.)
sahabeler arasındaki dervişler, İslam fedaîleri
a.+ḳa turur 202/4

asıġ
fayda, yarar
a. almadı 212/11
a. ḳılġay 112/5
a. ḳılmadı 85/5
a. ḳılmas 190/6
a. ḳılmasa 37/4
a.+ı 125/2

ʿāṣī (Ar.)
âsi, isyankar
ʿā. 71/12
ʿā.+din 100/4

āsīblıġ (Far.+Tü.)
belâlı, felâketli
ā. 43/2

aṣl (Ar.)
asıl, temel, kök
a.+ı 21/7, 219/13
a.+ına 194/4
a.+ında 23/9

aṣlā (Ar.)
asla, hiçbir zaman
a. 72/12

ʿaṣr (Ar.)
asır, yüzyıl
ʿa.+da 154/6

asra- (< Moğ. *asara-*)
korumak, saklamak
a.-dım érdi 56/10
a.-maḳ 21/10
a.-r érdi 54/13
a.-rlar 206/12

ast
ast, alt, aşağı
a.+ıda 27/3
a.+ıdın 38/2
a.+ında 108/5

āstāne (Far.)
eşik, kapı girişi

a.+de turup 25/4

astın
ast, alt, aşağı
a. 25/4, 133/10
a. érini 69/1

astur-
astırmak
a.-dı 134/6

aş
aş, yemek
a. 33/13, 60/6, 115/13
a.+ını 183/7
a.+ınıŋ 122/5

aş-
aşmak, geçmek, varmak
a.-a bilmes 146/7
a.-ar 67/3, 218/5
a.-ıp 44/10
a.-sa 130/4
a.-tı 80/7
a.-tı érse 130/5
a.-ur! 10/8, 65/9

ʿāşıḳ
âşık, seven
ʿā. 38/12, 146/7
ʿā.-ı bī-çāre 145/13
ʿā. u maʿşūḳluḳ 145/2
ʿā. üze 148/1
ʿā.+ını 146/8
ʿā.+ınıŋ 146/6
ʿā.+ḳa 147/8
ʿā.+lar 148/13

āşinā
ā. bolup 60/6
ā. érdi 33/13
ā. (ḫūb u āşinā bolsa) 103/1

ʿaşḳ (~ *ʿışḳ*, Ar.)
aşk, sevgi
ʿa. 92/11, 145/12, 147/3, 147/6, 150/13, 153/4, 160/13, 166/6, 166/9, 167/1, 167/2
ʿa. birle 31/2, 104/7
ʿa. (bāb-ı pencum der-ʿa. u cüvānī) 139/9
ʿa. u cüvānlıḳda 12/5
ʿa. u heves 74/9
ʿa. u maḥabbet bile 83/7
ʿa. (maḥabbet ü ʿa. birle) 175/2
ʿa.+ı bile 150/12
ʿa.+ıda 93/7, 177/2
ʿa.+ıdın 147/9
ʿa.+ınıŋ 166/7

ʿaşḳ-bāzī (Ar.+Far.)
aşk oyunu
ʿa. ḳılmış 145/4

āşkārā (Far.)
belli, açıkça
ā. 90/7
ā. bolmaḳ 217/1

aşnu
önce
a. 16/7, 125/7, 149/10

aşur-
çıkarmak, aşırmak
a.-dılar 93/12

at (1) (krş. bkz. *aṭ*)
binek hayvanı, at
15/13 , 17/1

aṭ (1) (krş. bkz. *at*)
binek hayvanı, at
a. 3/8, 37/8, 37/9, 84/7, 181/3
a. üze 83/9
a.+ıge 206/10
a.+ımġa 137/11
a.+ını 205/9
a.+nıŋ mu 205/6

at (2)
ad, isim
a. 9/5, 37/10, 37/9, 191/1
a. çıkardı 36/8
a. üçün 37/11
a.+ı 4/1, 9/2, 27/5, 107/5
a.+ın 71/1
a.+ını 12/11, 70/13

at-
atmak
a.-ġay 158/2
a.-ġıl! 57/9
a.-ġunça 87/5, 88/13, 120/11, 169/11
a.-ıp 134/7
a.-madı 84/5, 169/12
a.-maḳ ile 100/13
a.-sa 102/1
a.-saŋ 45/10, 45/12
a.-tı 130/10, 164/4, 208/5
a.-tı érse 87/5

ata
baba
a. 43/1, 43/4, 44/2, 125/3, 127/11, 133/5, 180/4, 211/3
a.+m 76/10, 76/13, 180/3
a.+nıŋ 57/8, 189/9
a.+ŋ 45/8, 180/5, 186/7,
a.+ŋġa 180/6
a.+ŋnıŋ 34/11
a.+sı 16/12, 23/11, 57/11, 98/10, 103/4, 124/12, 125/8, 133/1, 134/1, 137/2, 137/7, 180/5, 181/9, 186/11, 186/13
a.+sıdın 36/6
a.+sıdın soŋ 17/10
a.+sıġa 41/11, 41/12, 104/1, 124/9
a.+sıge 98/3, 128/10, 133/2
a.+sını 195/1

ʿaṭā (Ar.)
bağışlama, bahşiş
a. béreyin 32/10
a. vü mihmānlıḳ 201/1
a.+ŋ 141/4
a.+sıge 141/4
a.+sını 114/2

atan-
atanmak, çağrılmak, davet edilmek
a.-dısa 119/7

atġuçı (krş. bkz. *atḳuçı*)
atıcı, nişancı
a.+ġa (yaman taş a.) 45/10

atḳuçı (krş. bkz. *atġuçı*)
atıcı, nişancı
a. 48/7

aṭlan-
bir yere gitmek üzere ata binmek
a.-dı 118/8

aṭlas (Ar.)
yüzü ipekten, içi pamuktan yapılan kumaş ya da bu kumaştan yapılan elbise
a.-ı muʿlem 123/10
a. u dībā 103/11
a. u maʿlem 115/7

atlıġ
adlı, isimli
a. 44/7, 67/7, 184/4

ʿaṭş (Ar.)
susuzluk
ʿa. 160/1
ʿa. olsaŋan 70/6

ʿaṭṭār (Ar.)
aktar, ıtriyatçı
ʿa. 99/3

ʿavāḳıbet (Ar.)
neticeler, sonuçlar
ʿa.+idin 205/4

ʿavām (Ar.)
avam, seçkin olmayan halk tabakası
ʿa. 190/12
ʿa. (ḫavāṣṣ u ʿa.) 1/13, 200/13
ʿa.+nıŋ 187/3

ʿavān (Ar.)
zor durumdayken yardıma koşan
ʿa.+nı 61/5

āvāre (Far.)
serseri, berduş, aylak
ā. (ḳılur ā.) 87/12

āvāz (Far.)
ses, seda
ā.+ıdın 87/11
ā.+ımnıŋ 142/5
ā.+ıŋnıŋ 142/2

āvāze (Far.)
ün, şöhret
ā.+si 142/2

āvāzlıġ (Far.+Tü.)
sesli sedalı; haykıran
ā.+ım 43/9

avla- (krş. bkz. *awla-*)
avlamak
a.-ġalı çıḳmışlar 61/9
a.-r bolur 146/12

aw
av
a.+ḳa 118/8

awla- (krş. bkz. *avla-*)
avlamak
a.-yu 132/10

ay
ay (dünyanın uydusu; sevgilinin yüzü)
a. 54/10, 68/5
a. dék 26/10
a. (kün ay sén) 9/9
a. tégreside 154/2
a. yüz 154/1
a. yüzler 162/11
a. yüzlüg 95/11,188/4
a. yüzlügni 204/5
a. yüzlügler 37/12,147/13
a. yüzlügüm 146/6
a.+da 142/12, 142/13, 143/11, 143/4, 143/7, 143/9
a.+dın 160/3

ay-
söylemek, konuşmak
a.-dı 5/2, 32/10, 44/9, 61/1, 90/13, 190/3, 208/13
a.-dı bolsa 114/11
a.-ġan 12/2, 71/1, 219/2
a.-ġan dék 125/8
a.-ġandın soŋ 152/9
a.-ġanı 99/6
a.-ġanıdın 89/12
a.-ġanımnı 90/4
a.-ġay 160/6, 191/7
a.-ġıl! 29/9, 46/4, 51/4, 191/5, 196/9
a.-madısa 216/13
a.-sa 99/8, 191/7
a.-sa mén 34/4
a.-salar 27/7
a.-sam 166/5
a.-ur 78/13, 86/1

ayaġ (krş. bkz. *ayaḳ*)
ayak
a.+ıḳa 191/6
a.+ım 180/13
a.+ḳa 91/9

ayaḳ (krş. bkz. *ayaġ*, *aḏaḳ*)
ayak
a. 56/13, 79/2, 80/12
a. kötürse 44/11
a. tartar 215/8

a.+da 80/10, 201/7
a.+dın 86/10, 131/10
a.+dın tüşürdi 84/3
a.+ı 77/13, 164/3, 183/8, 200/5
a.+ı bile 198/12
a.+ı birle 42/2
a.+ıdın 117/11
a.+ıge 64/5, 146/1, 164/5, 176/2
a.+ın 63/8, 129/8
a.+ın (ins.) 95/12
a.+ın bile 50/12
a.+ını 124/13, 166/8
a.+ıŋnı 123/6
a.+ḳa 63/7, 64/2
a.+ları üstüni 99/12
a.+larıge 199/4
a.+larıḳa 196/5
a.+ların 11/5, 203/10
a.+nı 123/3, 159/12
a.+nıŋ 86/10

ayaḳsız
ayaksız
a. 123/3, 123/5, 133/12

ʿayāl (Ar.)
çoluk çocuk; hanım, eş
ʿa.+ım 59/8

ʿayān (Ar.)
açık, belli
ʿa. boldı érse 167/4
ʿa. ḳılmaġıl! 216/9

ayāz (ka.)
Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî'nin en sevdiği vezirlerinden biri
a. birle ḥasan 144/3

ʿayb (Ar.)
ayıp, kusur
ʿa. 150/1, 150/1
ʿa. bilmes mén 71/6
ʿa. bulmas mén 71/5
ʿa. érmiş 136/9
ʿa.+dın 9/12
ʿa.+ı 16/3, 140/5
ʿa.+ıdın 149/10
ʿa.+ımġa 142/4
ʿa.+ımnı 138/12
ʿa.+ın 137/3, 213/12, 214/2
ʿa.+ını 2/5, 73/8, 173/13, 174/1, 214/1
ʿa.+ıŋnı 73/9
ʿa.+lar 76/7
ʿa.+larını 2/4
ʿa.+uŋ 90/7, 142/7
ʿa.+uŋnı 214/3

ay-çıray (Tü.+Moğ.)
ay yüzlü
a. 145/3

āyet (Ar.)
iz, belirti, ispat; Kur'an'ın her bir cümlesi
ā. 14/1, 79/12
ā. birle 138/1
ā. ü üstüḫ̌ān 27/4
ā.+i (ḥüsn ā.) 20/11, 68/7

ayıl-
ayılmak
a.-u bilmes (aylu bilmes) 160/13
a.-ur 160/13

ayır-
ayırmak
a.-ar (ayrar) 178/3

ay(ı)rıl- (krş. bkz. *aḏrıl-*)
ayrılmak
a.-dısa (ayrıldısa) 27/4
a.-maḳ (ayrılmaḳ) 186/4

ayıt- (krş. bkz. *ayt-*)
söylemek

a.-ġıl! 212/7
ʿāyid (< Ar.)
ait, ilgili
ʿā. turur 212/6
āyīn (Far.)
süsleme, süs
ā. (zīver ü ā. birle) 160/5
ʿayn (1) (Ar.)
göz
ʿa.-ı noḳṣān 90/3
ʿa.+ı birle 1/12, 203/6
ʿayn (2) (Ar.)
kendi
ʿa.-ı ṣavāb turur 168/13
ʿa. mālıdın 24/5
ayna- (< *aḏın+a-*)
değişmek, başka bir hal almak; bozulmak
a.-dı 6/11
a.-p 43/13
a.-r 199/11
ayrılış-
karşılıklı ayrılmak
a.-duḳ érse 157/12
ʿayş (Ar.)
yaşama, yaşam
ʿa. 170/2, 181/13, 182/5, 209/9
ʿa. ḳılur 127/4
ʿa.+ı 113/1
ʿa.+ını 1/11, 188/2
ʿa.+nıŋ 48/4
ayt- (krş. bkz. *ayıt-*)
a.! 29/11, 54/10, 114/4
a.-a bér! 219/4
a.-a bilmedi 42/1
a.-a yiberdim 158/8
a.-ayın 41/11, 153/5
a.-ġan 139/13
a.-ġandın 138/13
a.-ġanıŋ dék 210/7
a.-ġay 209/6
a.-ġıl! 99/9, 220/13
a.-ıp 32/10, 77/5, 216/11
a.-ıp turur 102/12, 178/10
a.-ıp turur érdiŋ 63/3
a.-ıp tururlar 2/1, 13/7, 40/1, 124/13, 127/12, 161/3, 162/9, 169/4, 189/6, 191/4, 193/10, 202/10, 206/12, 206/5
a.-ma! 137/3, 216/11
a.-madım mu érdi 133/3
a.-maġaylar 59/13
a.-maġıl! 137/1
a.-mas 41/12, 139/13
a.-masaŋ 216/11
a.-mas mén 140/1
a.-mış 26/8, 27/1, 89/2, 99/2, 152/4
a.-mışlar 82/7, 95/2, 102/5, 112/8, 119/10, 150/9
a.-saŋ 88/12, 216/12, 217/13
a.-tı 2/7, 8/7, 14/3, 14/7, 15/13, 15/7, 17/5, 20/13, 21/7, 22/2, 22/9, 23/13, 23/5, 23/7, 28/8, 30/2, 32/11, 32/12, 34/13, 35/11, 38/1, 38/13, 39/5, 44/5, 45/6, 47/11, 49/9, 50/12, 51/1, 51/13, 52/1, 55/3, 55/5, 56/5, 56/9, 57/11, 57/12, 63/11, 64/12, 65/13, 66/8, 67/1, 67/10, 69/9, 70/10, 70/3, 71/3, 74/4, 77/1, 78/2, 78/5, 81/12, 81/13, 82/2, 82/4, 84/11, 85/8, 88/9, 89/12, 97/1, 97/7, 98/3, 100/8, 101/13, 101/7, 102/3, 103/5, 104/2, 104/4, 104/6, 105/11, 107/3, 108/10, 108/2, 109/10, 110/3, 110/8, 110/9, 110/9, 111/10, 112/4, 113/11, 114/2, 119/12, 119/13, 121/11, 121/9, 123/4, 124/6, 125/8, 126/10, 127/11, 130/2, 131/9, 133/3, 134/1, 134/11, 134/6, 134/7, 135/12, 137/1, 137/2, 138/1, 138/12, 138/6, 139/12, 139/13, 140/4, 141/1, 142/12,

aytış-
sözleşmek, konuşmak
a.-ıp 42/2

az
az
a. 4/2, 37/2, 38/10, 91/4, 111/4, 153/5, 157/11, 190/2, 192/2, 217/6
a. bolsa 206/5
a. érdi 112/12
a. üçün 59/8
a.+rak̡ 15/4, 68/1, 76/1
a.+rak̡ tururlar 205/12
a.+rak̡ üçün 163/8

az-
şaşırmak; azmak, sapıtmak
a.-dı 6/4
a.-mak̡ üçün érmes 213/1
a.-tı 113/6

aʿżā (Ar.)
uzuvlar, organlar
a.+sı (benī ādem ā.) 32/4

ʿaẕāb (Ar.)
azap, acı çekme; işkence
ʿa. 204/8
ʿa.-ı elīmdin 179/5
ʿa.+ındın 89/9
ʿa.+k̡a 60/11

āzād (Far.)
serbest, esaretten kurtulan
ā. 106/9
ā. k̡ıldı 44/2
ā. k̡ıldılar érse 63/10
ā. k̡ılġıl! 45/9

āzāde (Far.)
serbest, özgür
ā.+ler 97/9

aʿẓam (Ar.)
en büyük, çok büyük
a. (ism-i a.) 1/9

ʿaẓamet (Ar.)
büyüklük, ululuk
ʿa. 25/10

āzār (Far.)
incitme, kırma, kırılma
ā. 33/2, 106/6, 151/12
ā.+ı 24/10
ā.+ıge 108/7
ā.+ım birle 53/5
ā.+ını 188/10
ā.+ıŋ 81/10

azar-
azalmak; azımsamak
a.-ıp 34/6

āzārla- (Far.+Tü.)
azarlamak, paylamak; gönül kırmak
ā.-ma! 81/9
ā.-tılar érse 100/7
ā.-yıp turur 65/5

āzārlat- (Far.+Tü.)
azarlatmak
ā.-mak̡ 5/7

āzārsız (Far.+Tü.)
azarsız; incinmesiz; sıkıntısız
ā. bolsa 218/7

āẕer (ka.)
Hz. İbrahim'in babası
ā. 208/12

āẕer (Far.)
ateş
ā. étken 64/9

azġan
bir tür dikenli bitki
a. tikeni 154/5

azın (krş. bkz. *adın*, *aḏın*)
başka, ayrı, diğer, farklı
a. 107/1
a. bolmışı yok̡ 179/11
a.+nı 194/7

ʿaẓīm (Ar.)
büyük, ulu, kocaman
ʿa. 5/5, 136/9, 173/7
ʿa. (ebr-i ʿa. ü dumūʿıdın) 114/11

ʿazīz (Ar.)
muhterem, saygın
ʿa. 68/3, 89/1, 113/1, 159/4, 176/5, 182/10, 219/8
ʿa.-i mıṣr 107/13
ʿa. ol 40/8
ʿa. tut! 16/4
ʿa.+ler 76/7, 168/13
ʿa.+lerni 207/6
ʿa.+lerniŋ 25/8
ʿa.+ni 12/2

ʿazīzī (Ar.+Far.)
azizlerden olan, bir aziz
ʿa. 175/2

ʿazm (Ar.)
ʿa. ḳılıp turur 5/2
ʿa.+i 162/5

ʿazmī (Ar.)
azme bağlı olarak, azimle
ʿa. ḳılıp 56/6

ʿazmsiz (Ar.+Tü.)
azimsiz, kararsız
ʿa. 157/3

ʿażudu'd-devlet (Ar.)
Büveyhi sultanlarının dördüncüsü
ʿa. 134/5

azuḳ (1)
azık
a. 4/1, 201/9, 201/9
a.+ı 117/13

azuḳ (2)
çok az, azcık
a. érdi 117/13
a. turur 69/11

azuḳsız (krş. bkz. *azıḳsuz*)
azıksız
a. 75/3, 117/5

azuḳsuz (krş. bkz. *azıḳsız*)
azıksız
a. 117/11, 202/7

Bb

ba-
bağlamak
b.-yur 216/7

baʿalbek (ya.)
Suriye'deki Baalbek şehri, (*Heliopolis* [Gr.])
b. cāmiʿide 79/3

bāb (Ar.)
bölüm, kısım
b.-ı evvel 12/3
b.-ı ékinç 12/4
b.-ı üçinç 12/4
b.-ı törtinç 12/5
b.-ı béşinç 12/5
b.-ı altınç 12/6
b.-ı yétinç 12/6
b.-ı seksinç 12/7
b.-ı evvel pād-şāhlar sīretide 13/2
b.-ı düvüm der-aḫlāḳ-ı dervīşān 71/2
b.-ı siyüm der-fażīlet-i ḳanāʿat 107/6
b.-ı çehārum der-fevāyid-i ḫāmūşī 136/4
b.-ı pencum der-ʿaşḳ u cüvānī 139/9
b.-ı şeşüm der-żaʿf u pīrī 175/1
b.-ı heftüm der-te'ŝīr-i terbiyet 184/12
b.-ı heştüm der-ādāb-ı ṣoḥbet 211/8
b.+ıda 8/8

bād (Far.)
rüzgâr, yel
b. 72/12, 220/1
b.-ı hevā 53/8

bādām (Far.)
badem, payam
b. (ḳand u maġz-ı b.) 154/2

baʿde (Ar.)
sonra
b. 18/5, 26/1, 208/10

bādiye (Ar.)
çöl
b.+ni 196/8

baʿdü (Ar.)
çok sonra
b. 4/6

bā-fend (Far.)
hileli
b. bolsa 197/9

bāġ (Far.)
bağ, bahçe, bostan
b. 101/8
b. (sebze-i b. içre) 153/8
b. u yériniŋ 60/10
besātīn ü b. 6/11
b.+ı 1/4, 105/12
b.+ıda 156/9
b.+ıdın 20/13
b.+ı turur 95/3
b.+ıge 21/1

baġdād (ya.)
Bağdat şehri
b. 154/10
b. (mıṣr u b. u ḫᵛārezmini) 1/4

b.+ḳa 32/8

baġır

bağır, sine

b.+ıdaḳı (bağrıdaḳı) 20/1

b.+ıdın (bağrıdın) 20/7

b.+ın (bağrın) 42/5, (bağrın) 51/9

b.+ını (bağrını) 143/12, (bağrını) 147/6

baġış

bağış

b. ḳılġanıŋ 168/10

b.+ı 49/3

baġışla-

bağışlamak

b. 211/7

b.-dı 14/2, 53/9, 67/8, 70/3

b.-dım 22/10, 114/2

b.-ġıl! 70/4

b.-maḳ birle 21/4, 44/2

b.-maḳdın 14/2, 21/3

baġī (Ar.)

azgın, azılı

b.+si 37/3

baġla-

bağlamak

b. 135/4

b.-dı 184/3

b.-ġay 5/1

b.-ġıl! 14/13

b.-ma! 90/7

b.-ma sén köŋül! 102/7

b.-masun! 190/13

b.-p 18/12, 20/8, 48/11, 69/8, 140/12

b.-p turur 108/11

b.-p tururlar 211/2

b.-r 123/6

b.-sa 163/10

b.-sun! 55/10

baġlan-

bağlanmak

b.-ġan üçün 114/7

baġlıġ

bağlı

b. 90/6, 117/6, 126/7, 133/3, 201/7

b. bolsa 155/6

b. olsa 5/9

b. turur 200/5

bāhā (Far.)

kıymet, değer, bedel

b.+ḳa 10/13, 121/7

b.+sın 41/10, 72/1

b.+sını 42/3, 44/2

bahādur (~ *bahādır*, Far. < Moğ. *baġatur*)

b.+lar 19/13, 20/7

b.+larnı 19/13

b.+larnıŋ 198/3

bāhālıġ (Far.+Tü.)

değerli, kıymetli

b. 150/6

bahā-lī (Far.)

pahalı

b. ḳılıp 41/10

bahāne (Far.)

bahane, sebep

b. birle 150/6, 178/2

bahār (Far.)

bahar

b. (fasl-ı b.) 160/3, (fasl-ı b.) 179/6

b. (lutf-ı b.) 153/7

b.+ına (ḥüsn-i b.) 153/6

bahāyim (Ar.)

dört ayaklılar, hayvanlar

b. 197/3

baḫīl (Ar.)

pinti, hasis, cimri

b. 119/10, 119/12, 119/9, 120/4, 121/12, 183/1, 183/4, 206/13

b. turur 112/2

b. (b. ü saḫī vü dervīş ü ġanī) 207/3
b.+din 112/6
b.+ni 119/11

baḫīllıḳ (Ar.+Tü.)
cimrilik, eli sıkılık
b. 83/11, 108/12, 183/8
b. ḳılġan 34/7
b. ḳılsa 34/9

baḫr (Ar.)
buhar, duman
b. u şemʿ 171/10

baḥs̱ (Ar.)
bahis, söz etme
b. étmek 168/3
b. ḳılıp 161/7
b.+ı 175/2

baḫt (Far.)
şans, talih, kısmet
b. 27/12, 125/3, 198/11
b.-ı nigūn turur 156/7
b. u devlet 68/1
b.+ı 20/7
b.+ıŋ 134/3, 177/6

baḫtsız (Far.+Tü.)
bahtsız, şanssız
b. 28/13

bāk (Far.)
korku, sakınç, tasa
b. 210/10

baḳ
göre (çekim edatı)
b. (oḳḳa b. ḳavsı "*oka göre yayı*") 198/13

baḳ-
bakmak; görmek
b.-a 182/6
b.-a tursa 7/13
b.-ıŋ 53/6
b.-ıp 42/12, 217/11
b.-madı 21/7, 49/13, 83/8
b.-madı érse 62/6
b.-sa 117/8
b.-saŋan 185/6
b.-tılar 111/3

baḳır
bakır
b. 123/11, 126/4

baḳıyye (Ar.)
artan, geri kalan
b. ḳılmış bolmasa 132/3
b.+side 4/8, 5/3, 88/5, 121/3

bāḳī (Ar.)
kalıcı, daimî
b. 8/5
b. érkende 109/10
b. ḳalsun 134/11
b. turur 161/9
b. vü pāyende tutsun! 2/13

baḳḳāl (Ar.)
zerzevatçı; gıda satıcısı
b. 111/11, 111/8
b.+ġa 111/7

bala
hayvan yavrusu
b.+sı 23/7
b.+sın 110/6
b.+sını 21/10

balçıġ (krş. bkz. *balçıḳ*)
balçık, bataklık
b.+ıġa 202/8

balçıḳ (krş. bkz. *balçıġ*)
balçık, bataklık
b.+ıda 76/8

balıḳ
balık
b. 20/4, 162/12

bāliġ (Ar.)
ergen, bülûğa ermiş olan
b. érmes 195/9

b.-sa 80/13, 91/3, 126/3, 127/5, 185/6, 186/2, 220/4
b.-sam 84/11, 84/12, 92/2
b.-saŋ 33/5, 83/13, 113/2, 143/1
b.-ur 82/12, 128/9
b.-ur érdi 122/12
b.-ur érdiler 114/13
b.-ur mén 74/13
b.-urda 115/1
b.-urı 116/6
b.-urıda 116/3
b.-urlar 26/3

bārān (Far.)
yağmur
b. 114/11

barça
hepsi, bütün, tamamen
b. 36/5, 57/9, 70/9, 127/1, 192/7, 192/8, 220/3
b.+ġa 47/12, 190/11
b.+nıŋ 90/3
b.+sını 154/1

bār-gāh (Far.)
girmek için izin alınması gereken yer; çadır, ev
b. tikip 118/12
b. urur 125/12
b.+dın 92/12
b.+ıda 8/11
b.+ınıŋ 9/7

barı
hep, hepsi, bütün; herkes
b. 17/7, 28/8, 32/4, 48/2, 75/13, 108/6, 131/3, 209/3
b.+dın 163/7
b.+ları 22/9
b.+nı 20/10
b.+sı 32/6, 87/7

bārī (Far.)
hiç olmazsa; bir kere; kısacası
b. 74/2, 81/7, 112/5, 145/10, 149/7

barmak
parmak
b.+ını 86/11

bas-
basmak, ezmek
b.-ar 85/6
b.-ıp 95/12
b.-ḳanıŋda 44/6
b.-sa 44/6
b.-tı 131/4

baṣar (Ar.)
görme; göz; idrak etme
b. (ehl-i b.) 185/6

baş (1)
kafa, baş
b. 63/7, 196/5
b. alıp 44/11
b. ḳoyup 179/13
b. kötermedi érse 29/5
b.+dın 124/12, 146/1
b.+ı 119/8
b.+ı birle 34/10
b.+ıda 123/8, 189/2
b.+ıdaḳı 71/7
b.+ıdın 188/11
b.+ıdın kéçip 42/2
b.+ıġa 140/3, 203/4
b.+ıge 54/11, 55/2, 131/10
b.+ıḳa 63/8
b.+ım üçün 64/13
b.+ıma 164/6, 164/7
b.+ıma yürise 45/1
b.+ımdaḳı 87/6
b.+ımdın kéçtiler 43/4
b.+ımnı 4/11, 80/11
b.+ın 64/2, 183/9, 218/3

b.+ını 11/1, 21/9, 50/11, 53/2, 58/8, 71/9, 100/1, 102/1, 148/9, 179/4, 183/7, 215/1
b.+ını kötürmek 44/12
b.+ıŋdaḳı 87/8
b.+ıŋnı 45/11
b.+ḳa (yétmesün b.!) 61/3, 83/5, (tüşse b.) 128/7
b.+ḳa ur! 74/8
b.+larını 20/9
b.+nı 101/13

baş (2)
ön; uç
b. 15/2
b.+ıda 84/6, 169/11, 176/2
b.+ıge 84/4
b.+ında 95/11
b.+ta 48/8, 64/4, 101/3

baş (3)
yara, cerahat
b.+ınıŋ 50/4
b. ḳılıp turur érdi 54/11

başaḳ
başak
b. 4/5

başçısız
aracısız; şefsiz, öndersiz
b. 24/13

başıl-
yara açılmak
b.-masun! 50/4

başla-
başlamak; ilerlemek
b.-dı 13/6, 29/4, 29/8, 29/9, 31/7, 42/13, 84/2, 109/7, 132/1, 148/2, 162/6, 190/7, 205/10
b.-dı érse 21/5, 141/8
b.-r mu 98/10
b.-sa (ḳılur b.) 140/2

başsız
kafasız, aptal
b. bolġay 57/13

başsızlık
kafasızlık, aptallık
b.+ıdın 57/12

bat
çabuk, hemen
b. 87/1, 154/3, 180/12, 191/6, 214/11, 215/6, 217/6
b. bat 85/3
b. bolmaġusı 39/2
b.+raḳ 81/1

baṭṭ (Ar.)
kaz
b.+ḳa 210/10

bat-
batmak
b.-ıp 78/1
b.-tı 164/4
b.-tı érse 20/2

bāṭıl (Ar.)
boş, nâfile, beyhûde
b. 99/6, 127/7, 138/11
b. birle 98/11
b. bolur 216/7

bāṭın (Ar.)
iç, iç yüz; gizli, görünmeyen
b. 77/8
b. ʿālemi 95/6
b.+ı 40/4
b.+ıda 71/5
b.+ında 92/11
b.+ıŋnı 106/12
b.+ları 79/5, 91/1, 91/3

bāṭınī (Ar.)
içsel, dahilî, internal
b. 202/7

baṭn (Ar.)
karın, mide; içle ilgili olan
b. u ferec 203/12
b.+ıḳa 63/13
bātman (Soğ.)
2-8 okka arasında bir ağırlık ölçüsü
b. 88/13
bay
bay, zengin, varlıklı kimse
b. 84/4, 103/8, 119/9, 183/3
b. turur 206/6
b.+da 207/8
b.+ġa 210/4
b.+ḳa 84/3
b.+lar 121/1, 200/3, 205/10
b.+lar tururlar 210/2
b.+larda 201/4
b.+lardın 97/12
b.+larḳa 49/7, 209/7
b.+larnı 210/6
b.+larnıŋ 200/9, 210/3
b.+nıŋ 183/1, 200/5
bayıt-
zenginleştirmek
b.-masa 117/3
baylıḳ
baylık, zenginlik
b. 206/10
bayṭāl (Ar.)
veteriner hekim
b. 197/3, 197/3, 197/7
b.+dın 197/5
bāz (Far.)
(hayvan) oynatıcı
b. émes mén 83/10
bāzār (Far.)
pazar, çarşı
b. 4/3, 33/2, 189/3, 210/2
b.+ı birle 78/7
b.+ıda 166/9
b.+ın 24/10
b.+ınıŋ 107/7
b.+ıŋnı 53/5
bāzer-gān (Far.)
pazarcı, bezirgân, tâcir; zengin
b.+ġa 136/13
b.+lar 85/4
b.+larda 64/11
bāzer-gānī (Far.)
bezirgânlardan olan, bir tâcir
b. 120/7, 125/9
baʿżı (Ar.)
bazı, bir kısım
b. 118/11, 118/9
b.+sı 93/12, 94/1, 116/7, 139/11, 209/13, 209/13
b.+sını 1/13
bāzū (Far.)
pazu, üst kol kası
b.+sıda 169/6
b.+sıge 215/8
becel (Ar.)
iftira, suç atma
b. 217/10
bed (Far.)
kötü, fena
b. ol 21/8
b.+dür (çeşm-i b.) 68/9
bedā (Ar.)
üstünlük; ortaya çıkma, belirme
b.+sını 210/13
bed-baẖt (Far.)
şanssız, talihsiz
b. 106/13, 211/10, 211/11, 212/2
b.+ḳa 120/1, 218/11
b.+nı 54/13
bedevī (Ar.)
bir at cinsi
b. 122/11

bed-fermāy (Far.)
kötülük emreden
b. (nefs-i bed-fermāy) 172/3

bed-gevher (Far.)
mayası, cevheri bozuk
b. (zişt ü b.) 185/8

bed-gūy (Far., krş. *bed-gū*)
dedikoducu; kötü söyleyen
b.+dın 155/9
b.+lar 61/11

bed-ḫūy (Far.)
kötü huylu
b. 220/5

bedīʿ (Ar.)
güzel, hoş
b. 173/3

bedīʿü'l-cemāl (Ar.)
güzel yüzlü
b. 144/2, 166/7
b.+dın 28/6

bed-nām (Far.)
kötü namlı
b. ḳıldım 209/1

bed-nāmlıḳ (Far.+Tü., krş. bkz. *bed-nāmluḳ*)
kötü namlılık
b.+ḳa 205/3

bed-nāmluḳ (Far.+Tü., krş. bkz. *bed-nāmlıḳ*)
b.+ḳa 168/10

bedr (Ar.)
dolunay; dolunay gibi yuvarlak yüzü olan sevgili
b. üzre 68/8

bed-rūzgār (Far.)
zavallı; ahlaksız, kötü
b. (nişān-gār-ı b.) 89/6

bed-sigāl (Far.)
kötü düşünceli
b. 90/11

bed-sirişt (Far.)
mizacı kötü olan
b.+ḳa 109/2

behcet (Ar.)
sevinç
b. (sürūr-ı behcet ile) 207/1

behīme-ṣıfat (Ar.)
hayvan sıfatlı, kaba
b. 199/12

behişt (Far.)
cennet; Celalî aylardan biri
b. 6/4, 209/10
b.+ḳa 83/2, 109/3

behre (Far.)
pay, nasip
b. 80/3
b.-i dünyādın 125/11

behre-mend (Far.)
pay sahibi, nasipli
b. bolduŋ 58/9

behresiz (Far.+Tü.)
pay sahibi olmayan, nasipsiz
b. turur 127/7

behre-ver (Far.)
pay sahibi, nasibini almış
b. boldı érse 23/3

behrī (Far.)
biraz, az bir şey
b. 74/12

beḳā (Ar.)
bekâ, devamlılık
b. 182/5
b. (devrān-ı b.) 53/6
b.+sı 7/13, 213/8

bekr-ābād (ya.)
Diyarbakır şehri
b. diyārıda 179/8

bektaş (ka.)
Şehname'de adı geçen bir güreşçi

b.+ḳa 130/7

belā (Ar.)
belâ, kötü durum; müşkil, zorluk
b. 8/10, 21/1, 28/6, 32/1, 94/9, 127/13, 148/8, 203/3
b. (dām-ı b. sén) 95/5
b. (minnet-i b.) 100/13
b.+da 174/7
b.+ḳa 64/1
b.+nı 48/6, 85/13, 195/2, 215/4
b.+ŋdın 33/1
b.+sı 215/13
b.+sıdın 29/6, 117/7, 218/11
b.+tur 127/11

belāġat (Ar.)
söyleyiş güzelliği, ustaca konuşma; ayr. bkz. *aḳun*
b. (fażl u b.) 173/4
b.+da 10/10, 165/1

belgür-
belirmek, ortaya çıkmak
b.-se 198/9

belī (Far.)
evet
b. 25/1, 58/4, 82/10, 163/7

bel-kim (Ar.+Far.)
belki
b. 193/12

belū (Far.)
iyi; kıymetli olan
b.+sın 133/10

belv (Ar.)
imtihan etme, deneme
b.+indin 58/13

benāt-érin (Ar.+Tü.)
kız bebekler gibi dudaklı
b. 68/11

bend (Ar.)
bağ, esaret zinciri, bukağı; hile, taktik
b. 64/5, 191/7, 199/4
b. birle 55/13
b. ḳıldılar 147/5
b. ḳıldurdı 30/9
b. ḳılmak 34/12

bende (Far.)
köle, esir, tutsak
b. 7/4, 12/13, 145/4
b. boldı 145/5
b.+si 145/5
b.+si bilen 145/3
b.+sini 117/3

benefş (Far.)
mor (renk)
b. 6/5

benefşe (Far.)
menekşe
b. 153/9

benī ādem (Ar.)
insanoğlu
b. 219/12
b. aʿżāsı 32/4

benū hilāl (Ar.)
Medine ile Kûfe arasında bulunan bir yer ve orada yaşayan Arap kabilesi
b. ḳābīlesige 92/12

ber (Far.)
meyva
b. 212/7

ber- (krş. bkz. *bér-*)
vermek
b.-e umas (berümes) 10/13

ber-ā-ber (Far.)
beraber, birlikte
b. 104/8
b. ol 109/3

ber-baṭṭ (Ar.)
lâvta denilen müzik âleti
b. 86/12, 90/12
b. u ney 136/1

ber-cāy (Far.)
yerinde, doğru, uygun
b. kéltürdi 194/9
b. kéltürgey 177/8
b. kéltürmediŋ 192/5
b. kéltürüp 15/7
b. turur 46/12, 204/1

berd (Ar.)
soğuk
b. 6/2

berekāt (Ar.)
bereketler, bolluklar
b.+ıda 35/8

bereket (Ar.)
bereket, bolluk
b.+leridin 75/9

berī (Ar.)
salim, kurtulmuş; temiz
b. ḳıl! 83/4

ber-i ẕāl (Far., ka.)
İran (Pers) mitolojisinde, kahraman Rüstem'in anası; Rüstem'in babası olan Zâl'in karısı (cariyesi)
b. 182/11

berḳ (Ar.)
kıvılcım, parıltı; şimşek
b.-i cihān ol 78/13
b.+ini 198/4

berk
hemen, çabuk
b. 147/9

ber-ḳarār (Far.+Ar.)
kararlı, daimî
b. érmes 8/1

bernālıġ (Far.)
gençlik, yiğitlik
b. 20/13

ber-pay (Far., krş. *ber-pā*)
ayakta, ayakları üstünde
b. 46/11
b. turur 204/1

bes (~ *pes*, Far.)
ondan sonra; nihayet; böylece; kâfi; sadece, yalnız; çok
b. 6/1, 8/1, 10/8, 21/13, 22/2, 90/13, 91/12, 101/12, 126/11, 126/13, 128/3

beṣāret (Ar.)
göz açıklığı; öngörü
b.+im bolġay mu 60/5

besātīn (Ar.)
bostanlar, bahçeler
b. ü bāġ 6/11

besī (Far.)
çok, fazla
b. 141/3, 184/13

besūs (Ar.)
İslâm öncesi dönemde Araplar arasında yaşamış, büyücü ve fitneci olduğu için uğursuz kabul edilen kadının adı
b. 170/8

beşāret (Ar.)
müjde, sevinçli haber
b. ḳıblesi bolup 47/2

beşer (Ar.)
insan, kişi oğlu
b.+din 10/6

beşere (Ar.)
insan vücudunun dış yüzü
b.+side 149/2

beşeriyyet (Ar.)
insanlık
b. 149/3

betā (Ar.)
oturulan yer; ikâmet
b.+ına 38/11
b.+ıŋa 44/10

bevş (Far.)
gösteriş gücü
b.+i 54/12

beyābān (Far.)
çöl; kıraç arazi
b.+da 117/10
b.+ıda 50/9

beyān (Ar.)
açıklama, bildirme
b. ḳıldı érse 133/2
b. ḳılmaḳnı 175/6

beyāż (Ar.)
beyaz, ak; kopya çıkarma, temize geçme; örnek
b. 170/3
b. ḳıldım 8/8

beyhūde (Far.)
boş yere, gereksizce
b. 208/10, 212/10

beyleḳān (ya.)
Şirvan ile Azerbaycan arasında bir belde
b.+da 220/1

beyt (Ar.)
şiir, manzume; beyit (iki dizelik nazım birimi)
b. 3/6, 4/12, 5/8, 7/7, 8/12, 8/3, 9/10, 9/8, 10/13, 10/3, 11/6, 12/7, 13/7, 13/8, 14/10, 14/12, 15/10, 15/12, 16/10, 16/13, 16/2, 18/2, 18/8, 19/5, 20/3, 21/10, 21/7, 22/10, 22/5, 23/13, 24/12, 24/2, 25/4, 25/9, 26/2, 26/2, 27/2, 28/10, 28/13, 28/2, 28/5, 29/9, 30/11, 30/6, 31/12, 31/7, 32/4, 33/1, 33/11, 33/6, 34/8, 35/12, 35/4, 36/11, 36/4, 37/10, 37/4, 37/9, 38/1, 38/11, 38/13, 38/3, 38/8, 38/9, 39/1, 39/2, 39/7, 40/3, 40/7, 43/10, 44/4, 45/10, 47/7, 48/3, 49/10, 49/4, 49/9, 50/6, 51/6, 52/1, 53/10, 53/6, 54/8, 55/7, 58/11, 58/3, 59/5, 61/1, 62/12, 62/4, 63/12, 65/7, 66/3, 66/9, 69/13, 69/13, 69/2, 70/13, 72/8, 73/7, 74/13, 76/6, 78/7, 80/7, 81/3, 82/11, 82/7, 83/9, 85/12, 85/5, 86/12, 86/4, 86/8, 89/3, 89/9, 90/4, 90/6, 93/4, 94/9, 95/4, 95/6, 96/4, 97/5, 97/8, 98/1, 98/5, 98/9, 99/5, 100/13, 100/3, 101/1, 102/13, 102/6, 102/8, 103/10, 104/13, 104/3, 104/9, 107/4, 107/9, 108/4, 108/9, 109/1, 109/11, 110/10, 110/5, 111/11, 111/4, 112/10, 112/2, 112/6, 113/1, 113/5, 113/6, 114/3, 114/9, 115/13, 115/2, 116/10, 117/1, 117/10, 117/3, 118/5, 119/6, 120/1, 120/2, 120/5, 120/6, 121/10, 122/12, 122/7, 123/1, 123/12, 123/5, 124/11, 124/13, 124/2, 124/6, 125/11, 125/2, 125/6, 126/2, 126/8, 127/1, 127/4, 127/9, 128/1, 128/11, 128/7, 129/11, 129/4, 129/7, 130/6, 130/8, 131/4, 132/4, 133/12, 133/4, 133/8, 133/9, 134/11, 134/3, 135/12, 135/3, 136/10, 136/9, 137/3, 137/9, 138/3, 139/7, 140/1, 140/6, 141/3, 141/9, 142/6, 143/12, 144/4, 144/6, 145/11, 145/3, 145/8, 146/11, 146/5, 147/12, 147/2, 147/5, 148/12, 148/9, 149/13, 149/4, 150/9, 151/7, 152/10, 152/11, 152/5, 152/7, 153/3, 154/5, 154/8, 155/10, 155/2, 156/10, 156/2, 157/2, 157/6, 158/1, 158/8, 159/6, 159/9, 160/5, 160/8, 161/3, 162/2, 162/9, 163/4, 163/9, 164/1, 164/5, 164/7,

164/9, 165/6, 166/4, 167/10, 167/5, 167/7, 168/10, 168/2, 169/1, 169/12, 171/1, 172/12, 172/2, 172/6, 173/12, 175/10, 176/3, 176/9, 177/9, 178/1, 178/11, 178/5, 179/5, 180/4, 180/5, 181/11, 181/2, 182/3, 182/6, 183/13, 183/6, 184/12, 185/5, 186/3, 186/7, 187/8, 187/9, 189/2, 189/7, 190/12, 190/2, 190/8, 191/11, 191/5, 192/12, 192/6, 193/8, 194/3, 195/10, 195/3, 196/9, 197/1, 197/7, 198/11, 198/13, 198/8, 200/5, 201/11, 201/8, 202/13, 203/3, 204/12, 204/13, 204/7, 205/5, 206/13, 206/6, 207/11, 207/8, 209/10, 210/1, 210/12, 210/9, 211/12, 212/12, 213/1, 213/10, 213/5, 214/6, 214/9, 215/12, 215/6, 215/9, 216/4, 216/7, 217/12, 217/8, 219/12, 219/9, 220/11, 220/7

b. birle 64/4

b.+ler 50/6

b.+lerni 117/9, 118/2

b.+ni 14/12, 16/10, 21/7, 23/13, 37/13, 38/3, 83/9, 86/4, 108/9, 119/6, 128/11, 145/8, 149/4, 152/7, 152/9, 158/8, 164/5, 175/10, 189/6, 198/8

b.+niŋ 44/5

beytü'l-māl (Ar.)

devlet hazinesi

b. 38/13

bez (Far. < Ar. *bezz*)

ketenden yapılmış başlık; bir tür giyecek, kumaş

b.+ni 71/7

bežā'at (Ar.)

kapital, stok; meta

b. 72/1

b.+ım 106/4

b.+ḳa 214/5

bežā'atī (Ar.)

ticarî meta, mal

b. 99/4

bezl (Ar.)

bol bol dağıtmak, etrafa saçmak

b. ü himmet ü inṣāf 207/8

bezm (Ar.)

meclis; içkili eğlence sofrası

b.+ini 1/4

bezzāz (Ar.)

manifaturacı, kumaş satan

b.+larıge 107/7

bég

bey

b.+i 44/9

béglik

beylik

b. 44/10

bél

bel

b. baġlap turur 108/11

b.+i égri 184/9

b.+ide 117/12

b.+idin 36/1

b.+ini 48/10

b.+lerige 211/2

bér- (krş. bkz. *ber-*)

vermek

b.! 1/11, 85/13, 171/2, 219/4

béşinç
beşinci
b. 127/4
b. (bāb-ı b.) 12/5
bıçaḳ
bıçak, keski
b.+ı birle 214/12
bışıġ
pişmiş, pişkin
b. 118/5
bī-ʿavn (Far.+Ar.)
yardımcısız, koruyucusu olmayan
b.+nıŋ (firʿavn-ı b.) 67/6
bī-āzār (Far.)
zararsız, sıkıntı vermeyen
b. 189/2
bī-bāk (Far.)
korkusuz
b. 100/6
bī-berg (Far.)
yapraksız
b. 191/13
bī-cān (Far.)
cansız
b. bolġanın 32/11
bī-cuvāb (Far.+Ar.)
cevapsız
b. turur 169/1
bī-çāre (Far.)
çaresiz
b. 42/12, 55/9, 89/13, 129/5, 130/6, 147/6, 148/4, 148/8, 167/2, 196/11
b. (ʿāşıḳ-ı b.) 145/13
b. bolup 13/4, 208/1
b. üçün 129/5
bī-çārelıġ (Far.+Tü.)
çaresizlik
b.+ım 43/8
bī-dād (Far.)
adâletsiz
b. (ḥaccāc-ı b.) 32/8
b. (oġrı-yı b.) 163/5
b. (ẓālim ü b.) 30/6
bīdār (Far.)
uykusuz, uyumayan
b. 99/7
b. érmiş érdük 177/6
bī-edeb (Far.+Ar.)
b.+lerdin 88/9
bī-gāne (Far.)
yabancı
b.+ler 109/3
bi-ġayr (Ar.)
başka, hariç, diğer
b. 218/13
bigi
gibi
b. 52/13, 140/6
bī-girān (Far.)
fena olmayan
b. turur 27/1
bī-günāh (Far. krş. bkz. *bī-güneh*)
günahsız
b. 13/10, 53/2
b.+nı 13/3
bī-güneh (Far. krş. bkz. *bī-günāh*)
günahsız
b.+lerni 204/8
bī-ḥaber (Far.+Ar.)
habersiz
b. 32/7, 169/6
b. üçün 39/13
bī-ḥamiyyet (Far.+Ar.)
hamiyetsiz, onursuz
b. 60/2
bī-ḫayr (Far.+Ar.)
hayırsız, faydasız
b. (sefih ü bī-ḫ.) 195/5

bī-ḥesāb (Far.+Ar.)
hesapsız
b. 121/11
bī-ḫıredluḳ (Far.)
akılsızlık, aptallık
b. 152/4
bihter (Far.)
daha iyi, pek iyi
b. 189/10
b.+i 210/4
bī-hüner (Far.)
hünersiz
b. olsa 106/2
bī-kes (Far.)
kimsesiz, yalnız
b. 65/8
b. turur 169/7
bī-ḳıyās
emsalsiz, benzersiz
b. üçün 114/12
bil-
bilmek, anlamak, tanımak
b.! 6/8, 21/11, 28/4, 31/7, 44/6, 48/5, 54/8, 58/12, 71/7, 102/12, 138/10, 148/7, 151/11, 151/9, 158/4, 182/13, 182/13, 186/8, 199/4, 201/12, 206/7, 216/1, 219/4
b.-di érse 23/12, 47/3
b.-dim 28/9
b.-dim érse 67/2
b.-diŋ 34/13
b.-diŋ érse 132/5
b.-dise 2/5
b.-dürsün! 185/1
b.-eyin 58/2, 88/1
b.-gen 174/12, 175/8
b.-geniŋdin 137/7
b.-gey 5/9, 61/12, 106/5, 177/8, 187/9
b.-gey müdi 133/10
b.-gey sén 218/9
b.-gil! 40/8, 73/8, 101/4, 189/9, 193/9, 200/6, 205/6, 209/8
b.-güçi bolġay mu 175/3
b.-güsüz bolsa 19/9
b.-güsüz bolup 19/9
b.-iŋler 202/13
b.-ip 58/1, 171/2
b.-me! 212/13
b.-medi 42/1, 59/13, 60/1, 65/2, 65/3, 123/5
b.-mediler 134/8
b.-medim 5/13, 5/13
b.-mediŋ 56/6, 65/4, 78/13
b.-mediŋ érse 64/2
b.-mege sén 51/10
b.-megen 128/12, 198/5
b.-megey 220/11
b.-megey sén 138/12
b.-megil! 94/7, 173/13
b.-mekdin 109/1
b.-mes 8/2, 8/3, 39/6, 87/3, 125/1, 146/7, 146/8, 151/10, 160/13, 182/8, 183/7, 184/1, 190/1
b.-mesdin 26/13, 74/6
b.-mese 39/3, 80/8, 136/1, 215/12
b.-meseler 124/11
b.-meseŋ 44/6, 71/7, 197/1
b.-mes érdi 122/4
b.-mes érdiler 197/13
b.-mes érdim 88/3
b.-mesimdin 137/8
b.-mesler 214/1, 215/11
b.-mes mén 31/11, 50/2, 59/10, 59/9, 71/6, 113/11
b.-mes sén 141/10, 180/6
b.-mes turur miz 175/7
b.-mes üçün 217/2

b.-se 108/13, 113/1, 164/12, 173/12, 174/1, 214/9
b.-se érdim 180/3
b.-seŋ 94/11
b.-seŋen 35/6
b.-ü sén 8/4, 71/11, 141/9
b.-ür 68/4, 117/4, 140/1, 174/12, 199/5, 207/4
b.-ür érdi 55/12, 141/13
b.-ür mén 77/7, 78/3, 140/4, 171/5
b.-ür mü sén 161/10, 176/3
b.-ür sén 174/8, 219/12
b.-ürler 206/3
b.-ürüm 97/1
b.-ürümdin 137/8

bilād (Ar.)
beldeler, şehirler
b.-ı türk 3/1
b.+ıda 77/10

bilā-sebeb (Ar.)
sebepsiz, nedeni olmadan
b. 42/1

bildür-
bildirmek, tanıtmak
b.-di 94/6
b.-üp 121/4
b.-üp turur mén 190/11
b.-ür 186/2
b.-ürler 206/4

bile
ile, birlikte, beraber
b. 3/1, 4/13, 4/9, 5/1, 8/12, 18/13, 25/10, 28/13, 28/2, 28/5, 28/5, 29/11, 29/4, 31/13, 36/1, 39/5, 43/8, 47/11, 48/5, 50/12, 55/11, 55/5, 57/10, 58/1, 60/6, 66/6, 66/8, 71/1, 71/1, 83/13, 83/8, 85/13, 89/9, 95/10, 96/5, 101/11, 101/11, 105/3, 105/9, 106/1, 106/8, 106/8, 106/9, 107/5, 107/5, 107/9, 108/4, 117/5, 121/4, 125/1, 135/6, 136/2, 136/3, 139/12, 141/7, 148/6, 149/5, 150/12, 156/8, 157/6, 164/8, 167/5, 167/11, 168/11, 172/9, 179/6, 179/6, 184/10, 185/8, 189/9, 193/12, 198/11, 198/12, 199/1, 201/9, 207/12, 209/8, 211/5, 211/7, 213/3, 220/2, 220/8
b. turur érdi 191/9

bile-
bilemek
b.-r 129/8
b.-se 177/13

bileklig
bilekli, güçlü
b.+ni 32/1

bilen
ile, birlikte, beraber
b. 99/3, 145/3

bilesi ile, birlikte
b. 7/11, 69/6, 75/3, 84/6, 93/10, 135/8, 162/4

bilge
bilge, feylesof, âlim
b. 213/7
b.+din 213/7
b.+ler 55/8, 68/3

bilgüçi
bilici, bilen, tanıyan
b. bolġay mu 175/3

bilgüsüz
bilgisiz, cahil; bilinmez
b. bolsa 19/9
b. bolup 19/9
b. turur 125/13

bilig
bilgi; hikmet
b. birle 68/1

b.+isini 56/2, 122/11
b.+isiniŋ 164/13
b.+ni 51/8

birāder (Far.)
erkek kardeş; arkadaş
b. 108/1, 145/1
b.+i 65/13
b.+leride 15/4

biregü (krş. bkz. *birevgü*)
bir kimse, birisi
b. 74/3, 104/4, 110/6, 113/11, 123/10, 123/4, 137/13, 144/11, 207/1
b.+ni 131/2, 173/8, 200/1
b.+niŋ159/1

birer
birer, her bir
b. cev 37/5
b. çaġda 79/2
b. dīnār 129/2
b.+de 79/1, 79/1

birevgü (krş. bkz. *biregü*)
bir kimse, birisi
b. 108/10, 110/2, 114/1, 115/10

birik-
toplanmak, yığılmak
b.-se 220/9

birke (Ar.)
büyükçe havuz; gölcük
b.-i kellāse 77/13
b.+din 75/12

birle
ile, beraber, birlikte
b. 1/12, 1/13, 1/6, 2/1, 2/13, 3/4, 4/12, 4/3, 4/7, 6/1, 8/7, 11/5, 13/3, 14/11, 14/3, 15/5, 15/6, 15/7, 16/11, 16/8, 17/8, 18/5, 19/1, 19/11, 19/5, 19/6, 21/3, 21/4, 22/1, 22/2, 22/3, 22/8, 22/9, 23/10, 23/12, 23/5, 24/6, 24/7, 25/7, 26/9, 28/10, 28/5, 28/7, 30/10, 30/11, 30/5, 30/5, 31/2, 31/6, 31/8, 32/12, 32/3, 33/12, 33/13, 34/10, 34/7, 34/8, 34/9, 37/1, 37/12, 39/5, 41/1, 42/2, 42/3, 42/8, 43/2, 43/3, 43/5, 44/2, 44/3, 45/11, 45/2, 46/11, 46/11, 46/12, 48/1, 48/1, 49/7, 51/3, 52/4, 52/7, 53/13, 53/2, 53/5, 54/10, 54/11, 54/7, 54/9, 55/1, 55/13, 55/3, 55/6, 56/3, 56/4, 56/5, 58/7, 58/9, 59/7, 59/9, 62/7, 63/5, 63/6, 64/10, 64/4, 64/7, 65/10, 65/12, 66/12, 66/13, 66/3, 67/6, 68/1, 68/10, 68/3, 69/10, 70/10, 70/13, 70/8, 71/10, 71/8, 72/8, 72/9, 73/11, 73/4, 74/5, 75/10, 75/4, 76/10, 77/2, 78/1, 78/6, 78/7, 79/9, 81/6, 81/7, 81/7, 82/1, 84/1, 84/10, 85/8, 86/13, 86/5, 87/2, 87/2, 87/5, 87/6, 88/1, 88/4, 89/1, 89/7, 89/7, 90/10, 92/1, 92/8, 93/13, 93/13, 93/2, 93/8, 94/1, 95/1, 95/11, 96/10, 98/11, 99/11, 100/2, 100/4, 100/5, 103/10, 103/10, 104/3, 104/5, 104/6, 104/7, 104/7, 105/4, 106/12, 106/2, 109/3, 109/3, 110/12, 110/3, 111/1, 111/6, 112/9, 112/9, 118/1, 119/4, 120/4, 120/4, 120/8, 123/4, 124/10, 124/6, 124/8, 126/1, 126/12, 127/7, 128/6, 129/6, 130/12, 131/11, 131/12, 131/12, 131/9, 132/13, 134/6, 137/12, 137/12, 137/5, 137/6, 138/1, 138/2, 138/4, 138/6, 139/4, 141/12, 142/1, 143/7, 144/4, 145/6, 148/8, 150/6, 151/1, 151/5, 151/7, 152/13, 152/2, 155/12, 155/5, 156/9, 158/13, 158/8, 158/9, 160/4, 160/5, 160/8, 161/8, 162/13, 162/2, 163/1, 163/12, 163/6, 163/8, 166/2, 166/3, 166/6, 166/8, 166/9, 167/10, 171/9, 172/1, 172/12, 173/12, 174/2, 174/9, 175/2,

175/2, 175/6, 177/1, 177/4, 177/5, 178/2, 178/4, 178/6, 179/13, 183/12, 183/13, 184/11, 189/1, 190/4, 190/7, 190/9, 192/10, 192/11, 194/1, 195/12, 197/10, 197/11, 198/6, 198/7, 199/2, 200/10, 200/7, 201/10, 201/11, 203/12, 203/2, 203/6, 203/8, 204/10, 204/11, 204/2, 205/13, 205/13, 205/2, 205/4, 205/6, 206/1, 206/11, 206/12, 206/12, 206/2, 206/6, 207/2, 207/5, 207/6, 208/4, 209/10, 210/1, 213/4, 213/9, 213/9, 214/12, 215/1, 215/11, 215/4, 215/5, 216/6, 216/7, 217/12, 218/1, 218/5, 219/1, 220/11, 220/4

b. érdi 20/13

b. turur 213/8

birle-

birlemek

b.-p 178/3

birr (Ar.)

iyilik, hayır

b. ü iḥsānınıŋ 1/5

bī-rūz (Far.)

kısmetsiz, şanssız

b. 160/12

bī-ṣabrlıḳ (Far.+Ar.)

sabırsızlık

b.+ıdın 100/7, 202/9

bī-ṣafā (Far.+Ar.)

sefasız, tatsız

b. 87/9

bisāṭ (Ar.)

yaygı, döşeme; satranç tahtası

b.+ıge 115/12, 208/3

b.+ını 4/10

b.+ınıŋ 46/10, 196/7

bī-ser ü pālıḳ (Far.)

düzensizlik, nizamsızlık

b.+ḳa 206/2

bīş (Far.)

artık, fazla, ziyade

b. 130/11

bīşe (Far.)

orman; sazlık ve otluk yer

b.+de 91/12, 115/3

bişi

akçe, pul

b. 59/3

bit- (1)

çıkmak, belirmek

b.-er 55/9

b.-ip 37/13

bit- (2) (krş. bkz. *büt-*)

bitmek, sona ermek

b.-mesün 10/5

b.-seler 8/4

b.-üp turur 171/12

bit- (3)

inanmak

b. 35/6

bī-ṭamaʿ (Far.+Ar.)

tamasız, aç gözlü olmayan

b. 135/4

bī-temīz (Far.)

temiz olmayan, pis, kirli

b. ol 40/7

bī-teşvīş (Far.+Ar.)

müdahelesiz, karışmasız

b. 96/3

biti-

yazı yazmak

b.-mek 47/4

b.-se 109/2

bitig
yazı
b. 46/8
b.+deki 106/11

bitiglig
yazılı
b. érmiş 50/6

bitil-
bitmek, çıkmak
b.-dim 2/7

bitür-
çıkarmak
b.-gen 78/11

bī-vaḳt (Far.+Ar.)
vakitsiz, zamansız
b. 38/12, 87/3

bī-vefā (Far.+Ar.)
vefasız
b. 3/12, 169/12
b.+da 174/7

bī-vefālıḳ
vefasızlık
b. bile 71/1
b.+ıge 70/12

biz (krş. bkz. *miz*)
biz
b. 11/13, 66/8, 104/7, 132/4, 161/13, 162/4, 175/7, 209/2
b.+din 3/3, 12/1, 74/4, 104/7
b.+e 9/7, 9/9, 38/4, 50/8, 53/7
b.+ge 38/1, 49/10, 71/5, 83/7, 91/8, 105/11, 119/11, 147/8, 162/1
b.+iŋ 14/4, 47/12, 48/12, 48/12, 48/9, 64/8, 76/11, 78/13, 84/4, 85/8, 135/7, 162/3, 175/4, 202/12, 204/11
b.+iŋ ara 157/5, 209/5
b.+iŋ birle 86/4, 162/13, 197/11
b.+iŋ dék 76/12
b.+iŋ üze 53/8
b.+ler 92/10
b.+ler birle 66/13
b.+lerde 107/8
b.+lerge 74/5, 118/10, 198/10
b.+lerni 209/6
b.+ni 12/1, 12/2, 51/9

boġ-
boğmak
b.! 86/13

boġuz
boğaz, gırtlak
b. 136/3, 215/13, 216/4
b. birle 124/8
b.+ını (boġzını) 86/13, (boġzını) 214/12
b.+uŋa (boġzuŋa) 173/5

bol- (krş. bkz. *ol-*)
olmak
b.-a umas (bolumas) 71/1, 214/11
b.-ayın 2/10, 31/11, 113/11
b.-dı 2/7, 6/11, 7/1, 8/10, 9/2, 11/7, 14/2, 19/5, 24/9, 25/10, 29/8, 30/2, 30/4, 37/11, 41/12, 47/12, 48/3, 49/5, 61/1, 62/10, 64/8, 86/6, 87/13, 89/8, 95/1, 95/2, 95/6, 98/7, 99/13, 107/13, 114/6, 116/7, 118/1, 122/7, 126/8, 126/9, 130/2, 132/7, 134/10, 134/3, 142/5, 143/6, 143/8, 145/5, 147/10, 153/4, 159/11, 159/4, 162/13, 162/3, 169/10, 169/9, 178/6, 178/7, 178/8, 193/9, 194/5, 194/6, 197/11, 197/4, 199/12, 201/1, 208/10, 209/11
b.-dı érdi 82/4
b.-dı érse 17/4, 18/5, 20/4, 23/4, 24/8, 33/10, 57/3, 62/10, 67/5, 75/2, 76/1,

b. 83/5

börük (krş. bkz. *börk*)
kürkten yapılmış başlık
b.+üŋ 83/5

bu (krş. bkz. *mu* (1))
bu, işaret sıfatı ya da zamiri
b. 1/1, 1/10, 1/12, 1/12, 1/2, 1/7, 3/6, 3/11, 3/13, 3/13, 4/5, 4/12, 4/13, 7/1, 8/5, 8/6, 8/10, 9/12, 10/12, 12/1, 12/10, 12/12, 12/9, 14/1, 14/12, 14/6, 14/8, 14/8, 15/10, 15/6, 16/10, 17/10, 17/7, 19/4, 19/4, 20/13, 21/4, 21/5, 21/7, 22/2, 22/4, 22/8, 22/8, 22/13, 23/7, 23/12, 23/13, 24/11, 24/12, 25/1, 25/11, 25/6, 25/8, 26/12, 26/2, 27/3, 27/4, 28/6, 29/12, 30/4, 31/7, 31/8, 31/9, 32/11, 32/12, 32/13, 33/2, 33/3, 34/4, 34/6, 37/1, 37/13, 37/7, 37/9, 38/1, 38/1, 38/3, 39/6, 40/13, 40/13, 40/3, 41/10, 41/12, 41/5, 41/9, 42/1, 42/13, 42/6, 43/11, 43/13, 43/9, 43/9, 44/13, 45/6, 45/9, 46/7, 46/7, 46/8, 46/9, 47/1, 47/1, 47/13, 47/3, 47/4, 47/5, 47/9, 48/13, 49/1, 49/12, 49/8, 50/13, 50/2, 50/6, 51/8, 53/4, 53/7, 54/4, 55/4, 55/4, 56/10, 56/11, 57/7, 59/5, 60/12, 60/12, 60/7, 62/3, 64/12, 64/4, 65/5, 65/8, 66/5, 66/6, 68/4, 69/11, 69/13, 69/2, 69/5, 69/7, 71/3, 71/4, 72/13, 74/4, 75/10, 75/8, 76/13, 77/1, 77/2, 77/2, 78/4, 78/6, 79/12, 80/1, 80/4, 80/5, 81/9, 82/6, 83/13, 83/5, 83/9, 84/11, 86/4, 86/7, 87/13, 87/7, 87/8, 88/4, 88/7, 89/1, 89/13, 91/13, 91/2, 91/4, 93/3, 94/2, 94/7, 94/9, 95/1, 95/12, 95/13, 95/8, 96/11, 96/13, 96/2, 96/8, 97/1, 97/3, 97/4, 99/1, 99/10, 99/11, 100/1, 100/5, 101/4, 102/4, 102/9, 103/12, 103/3, 103/5, 103/6, 104/1, 104/2, 105/11, 105/4, 106/11, 106/13, 106/4, 108/9, 109/11, 109/7, 109/8, 110/9, 111/10, 111/8, 113/13, 114/12, 116/6, 117/9, 118/13, 118/2, 119/11, 119/6, 119/8, 120/12, 121/8, 123/10, 123/10, 123/13, 126/10, 127/3, 127/7, 128/11, 128/5, 128/9, 129/2, 130/10, 130/3, 130/4, 130/9, 131/1, 131/11, 131/3, 132/10, 132/12, 132/2, 134/1, 136/3, 137/1, 137/12, 137/13, 138/12, 138/6, 138/6, 138/6, 138/8, 139/5, 140/4, 142/11, 142/3, 143/1, 143/1, 143/5, 143/5, 143/7, 143/8, 144/12, 144/12, 145/8, 146/10, 146/10, 146/12, 146/9, 147/9, 148/10, 148/11, 149/11, 149/3, 149/4, 149/7, 149/7, 150/6, 150/8, 151/3, 151/8, 152/3, 152/7, 152/9, 153/5, 154/6, 154/7, 155/2, 156/1, 156/13, 156/7, 158/12, 158/4, 158/6, 158/8, 159/3, 160/1, 160/7, 162/2, 162/8, 163/1, 164/5, 164/6, 164/6, 166/11, 166/2, 166/6, 167/12, 167/2, 167/3, 167/4, 167/4, 168/2, 168/7, 168/9, 169/2, 169/9, 170/10, 170/11, 170/11, 170/12, 170/9, 171/5, 171/7, 172/1, 172/3, 172/9, 173/1, 173/5, 173/8, 174/13, 174/5, 174/6, 174/8, 175/10, 175/5, 178/6, 178/8, 179/10, 179/10, 179/11, 179/5, 180/13, 180/2, 180/2, 181/9, 182/2, 182/3, 184/11, 184/7, 184/9, 185/3, 186/11, 188/11, 189/6, 190/9,

193/4, 193/9, 195/2, 196/13, 196/9, 197/4, 197/6, 198/5, 198/8, 198/9, 199/13, 199/7, 200/4, 200/8, 201/11, 202/5, 202/8, 203/7, 205/6, 205/7, 207/8, 211/7, 214/11, 214/2
b. érdi 102/3
b. ḳaç 3/5
b. kün 3/2, 52/2, 53/5, 78/4, 153/12, 164/12, 180/6, 182/12
b. kün üçün 56/10
b. künlerde 184/3
b. turur 167/6
b.+lar 17/3, 17/4, 19/11, 24/10, 76/12, 111/9, 184/8, 205/11
b.+lardın 24/8, 85/8, 131/3
b.+larnı 111/1
b.+larnıŋ 64/11, 111/2, 206/7
b.+nuŋ 68/11
b.+rlarki 17/3

būb (Far.)
kıymetli kumaştan yapılmış yaygı; döşeme
b. turur 168/2

buġday
buğday
b. yaġı dék 34/6

buġz (Ar.)
kin, nefret, sevmeme
b. peydā ḳılıp 93/13

buẖl (Ar.)
cimrilik, eli sıkılık
b.+da 121/13
b.+dın 36/8
b.+ıge 207/2

buḳaġula-
bukağılamak; bağlamak
b.-p 195/1

bul-
bulmak
b.! 97/5
b.-a umas (bulumas) 89/10, 129/4
b.-dı 112/13
b.-dısa 205/5
b.-dum 108/3
b.-ġay érdim 90/5
b.-mas 85/3, 90/11, 107/1, 118/4, 125/6, 191/1
b.-mas mén 71/5
b.-masa 128/11, 201/8
b.-masdın 73/1
b.-sa 9/5, 85/3, 91/5, 92/6, 103/1, 190/13, 191/1, 199/13
b.-salar 210/12
b.-saŋ 125/6, 211/8
b.-up 24/6, 176/13, 186/8, 217/13
b.-up turur 195/2
b.-ur 2/5, 49/2, 126/2, 136/3
b.-ur mu 151/12
b.-ur sén 21/12

bulaḳ
pınar, kaynak
b. 179/12

bulġan-
bulanmak, karışmak
b.-ma! 202/8

bulġaş-
bulaşmak; karışmak
b.-ıp 157/8

bulūġluḳ (Ar.+Far.)
ergenlik
b.+nı 195/5

bulun-
bulunmak
b.-maġay 124/1, 164/2, 164/3
b.-mas 16/4, 68/1, 133/6
b.-maz 21/7

b.-sa 39/10, 51/7, 74/7, 105/2
b.-ur 201/4

bulut
bulut
b.+ı 9/9
b.+ḳa 206/9

burcī (Ar.+Far.)
bir burç, hisar burcu
b.+ḳa 75/2

burun
ön, önce, evvel
b. 15/2, 15/2, 16/7, 34/13, 44/13, 44/9, 63/11, 71/10, 92/12, 94/3, 164/8
b. kéçürüp 25/3
b.+ge 27/7
b.+ġı 35/10
b.+ıda 220/1
b.+ıdın 69/1
b.+ḳı 36/13, 70/8, 91/1, 113/4, 134/11, 143/5,163/6, 188/11, 189/4, 189/4
b.+ḳı dék 29/7, 89/9
b.+ḳıdın 196/7
b.+raḳ 163/7

būstān (Far., ayr. bkz. *büstān*)
bostan, bağ
b. 7/13, 160/2
b.+ıda 7/5
b.+ınıŋ 79/11

buş-
sinirlenmek; sıkıntılanmak
b.-ar 120/3, 154/10, 171/1
b.-ar mu 45/8
b.-mas 119/13, 138/8
b.-up 41/13, 198/13

buyur-
buyurmak, emretmek
b.-dı 13/3, 48/8, 53/1
b.-ma 213/7
b.-mas 197/8
b.-sa 45/1
b.-salar 61/11
b.-ur 147/6

buzaġu
buzağı; büyük baş hayvan yavrusu
b. 75/7

bükri (~ *bügri*)
eğri, büğrü; kambur; eğik
b. 182/8

bülbül (Far.)
bülbül; güzel sesli kuş
b. 18/4
b. mü sayrar 93/7
b.+din 178/1
b.+i 79/12, 80/9
b.+ler 91/11

bülend (Far.)
yüksek, yüce
b. bolur 135/4

bünyād (Far.)
temel, esas
b. ḳıldı 208/10
b. ḳılıp 56/3, 69/7
b. ḳılur 215/12
b. (ḳılur b.) 109/12, 172/7, (ḳılur b.) 184/2
b. (ursaŋan b.) 151/13
b.+ın 48/8
b.+ını 21/9

bürd (Ar.)
bir çeşit kumaş; aba
b. 73/2
b.+ini 73/2, 121/7

bürehne (Far.)
çıplak, yalın
b. 83/6

bürehnelıḳ (Far.+Tü.)
çıplaklık, yalınlık

b.+dın 116/2

bürhān (Ar.)
delil, ispat
b. (delil ü b. birle) 203/8

büstān (Ar., ayr. bkz. *būstān*)
bostan, bağ
b. 9/1
b.+ını 57/8
b.+ınıŋ 98/7

büt- (krş. bkz. *bit-*)
bitmek, sona ermek
b.-ti mü 169/13

bütün
bütün, tam
b. bolsa 60/7

bütür-
bitirmek, sona erdirmek
b.! 120/5

büzürcmihr
adâletiyle meşhur Sâsanî şahı Anûşîrevân'ın veziri
b. 10/1, 54/1, 66/12, 67/1
b. ḥakīm 9/12
b. birle 66/12
b.+din 66/11

büzürg (Far.)
büyük, ulu
b. 1/9, 71/1, 88/2, 90/8, 94/11, 135/9, 179/11, 214/12
b. bolumas 71/1
b. ü rabb-ı ġafūr 72/8
b. ü rażīʿ 36/10
b. ü şeyḫ ü mürīd 95/7
b.+din 102/2, 195/5
b.+idin 135/5
b.+ler 135/8, 162/6, 200/7
b.+ler birle 64/7
b.+lerde 71/2, 77/5, 192/9
b.+leride 199/7
b.+lerini 70/12
b.+lerḳa 214/11
b.+lerniŋ 11/8, 47/4, 73/13, 135/6
b.+nüŋ 46/12

büzürgī
ulalardan olan, bir yüce şahıs
b. 162/9

büzürglik
ululuk, büyüklük
b.+in 206/4

büzürg-zāde
ulu oğlu, büyük bir zâtın çocuğu
b. 126/4

Cc

cā (Far., krş. bkz. *cāy*)
yer, mekân
c. bolur 107/6
c.+da 55/6, 77/12

cāblūsluḳ (Far.)
yaltaklık
c. (ḳan ve c. birle) 42/8

cāfī (Ar.)
cefa eden
c. 36/3

cāh (Ar.)
itibar, makam, mevki
c. u s̱ervetleri birle 205/13

cāhil (Ar.)
bilmez, bilgisiz
c. (bolsa c.) 138/10
c.+ler 208/11, 215/10
c.+niŋ 88/12

cāhiliyyet (Ar.)
bilmezlik, bilgisizlik
c.+leri 79/7

cām (Far.)
kadeh
c.+ıdın 80/4

cāmiʿ (Ar.)
câmi, Müslüman mâbedi
c.+i 77/13
c.+ide 79/3, 175/1
c.+ideḳı 31/2

cān (Far.)
can, ruh
c. 15/3, 78/11, 106/2, 122/1, 123/5, 149/7, 151/10, 154/7, 176/5, 177/9, 204/11
c. bérdi 148/11
c. birle 33/12, 34/8, 199/2
c. ile 99/5
c. u ten bile 28/13
c. (ümīd ü c. ẖavfı) 60/8
c. üçün 147/1
c.+da 80/9
c.+dın 151/8
c.+ġa 112/7, 124/9, 207/10
c.+ı 13/12, 174/6, 183/6
c.+ı birle 16/11
c.+ı yétip 13/3
c.+ıdın 13/5, 13/6
c.+ıġa 108/8
c.+ıḳa 64/12
c.+ım 177/11
c.+ım üçün 81/10
c.+ımda 63/4
c.+ımḳa 152/9
c.+ını 21/4, 53/9, 106/9, 180/4
c.+ınıŋ 14/1
c.+ıŋdın 55/5
c.+ıŋnı 104/10
c.+nı 133/6, 218/5
c.+nıŋ 41/10, 86/8

cānān (Far.)
sevgili, yar
c.+dın 147/2

cānī (Ar.)
cinayet işleyen, acımasızca öldüren
c.+niŋ 32/11

cānib (Ar.)
taraf, yön
c.+din 47/12, 171/12

cān-ver (Far.)
canlı, hayvan, organizma
c.+ler 91/13
c.+ni 36/5

cār (Far.)
köle, cariye, odalık
c. 68/5

cāru'l-lah (Ar.)
Mukaddimetü'l-Edeb'in yazarı olan Zemahşerî'nin lakabı
c. muḳaddimesini 161/6

cāsūs (Ar.)
casus, ajan
c. 19/12, 46/7
c.+ġa 52/7
c.+nı 19/10, 19/9, 47/9

cāsūsluḳ (Ar.+Tü.)
casusluk, ajanlık
c. 111/1

cāvidān (Far.)
daimî olan, ebedî
c. 37/10

cāy (Far., krş. bkz. *cā*)
yer, mekân
c.+ıŋa 114/7

cāzim (Ar.)
cezm eden, karar veren
c. bolmasa 45/4

cebel (Ar.)
dağ
c.+din 105/2

cebīn (Ar.)
alın
c.+idin 21/5

cebr (Ar.)
baskı, şiddet uygulama
c. pīşe ḳılıp 39/13

cedil (Ar.)
dalaşan, kavgacı
c.+din (ẓalūm u c.) 71/11

cefā (Ar.)
cefa eziyet
c. 30/12, 53/7, 209/7
c. birle 174/9
c. (ḳıldı c.) 53/7
c. ḳıldıŋ 158/9
c. ḳılġuçı 33/2
c. ḳılma! 141/4
c. mu 161/5
c. (cevr ü c.) 150/13
c. (sitem ü c. ḳılmas érmiş sén) 187/2
c. vü kīne 53/12
c.+dın (ẓulm u c.) 32/13
c.+ḳa 120/7
c.+lar körse 138/8
c.+sı 151/9
c.+sıdın (cevr ü c.) 111/11, 111/12, 186/11, 188/5, 188/8
c.+sıge 89/13, 127/9
c.+sını (cevri ve c.) 151/11
c.+sınıŋ 170/7

cefāçı (Ar.+Tü.)
cefa eden, eziyet eden
c. 53/7

cehd (Ar.)
çalışma, çabalama
c. birle 99/11
c. étip 4/1, 74/8, 146/8
c. éttiŋiz 37/10
c. ḳıldım 65/5
c. (cidd ü c. ḳıldı érse) 185/2
c. (cidd ü c. ḳıldılar) 42/10
c. (cidd ü c. ḳılıp) 88/3

cehl (Ar.)
bilmezlik, cahillik
c. turur 5/7
c. (mest-i cehl üze mü) 215/7
c.+idin 182/8

c.+ige 139/5
c.+imni 220/2
c.+iniŋ 178/4

cehūd (Ar., krş. bkz. *yehūdī*)
Yahudî, çıfıt
c. 140/4

celā (Ar.)
ayrılış, gitme; gurbete gidiş
c.-ı dünyādın 58/2
c.-ı vaṭan ḳılıp 59/10

celālī (Ar.)
Celâlî takvimi
şehr-i c. 6/4

celīs (Ar.)
birlikte oturan, yol refiki
c. érdi 4/9

cellād (Ar.)
idâm cezasını infaz eden
c. 14/2

cemʿ (Ar.)
toplanma, yığılma; birden fazla insandan, hayvandan, eşyadan vs. oluşan küme
c. 91/5, 157/13
c. arasıda 150/10
c. boldı érse 95/6
c. bolġan 30/5
c. bolmas 201/10
c. bolsa 220/7
c. bolup tururlar 115/12
c. érdi 91/2
c. ét! 220/8
c. éter 201/9
c. étip 7/12
c. ḳılġanın 37/2
c. ḳılıp 19/13
c. ḳılsa 133/7
c. ḳılurlar 206/11
c. olur 39/10, 39/9
c. tururlar 201/13
c. tutġıl! 220/7
c.+de 139/2
c.+niŋ 86/10

cemāʿat (Ar.)
insan topluluğu
c. 18/10
c.+ı 116/7

cemāʿatī (Ar.+Far.)
bir topluluk, insan grubu
c. 63/4

cemād (Ar.)
taş gibi hareketsiz, cansız, ölü
c. (boldı c.) 199/12

cemāl (Ar.)
yüz güzelliği
c. 161/2
c. birle 28/5
c. u nuṭḳ u rāy u ʿaḳl u īmān 193/1
c.+dın 153/1
c.+ı 144/7, 163/13, 165/2, 166/1, 213/3, (ḥüsn ü c.) 26/9, 152/8, (ḥüsn ü c. bolsa) 126/11
c.+ıdın 144/2
c.+ıġa 165/12
c.+ıge 165/11, 166/2
c.+ım 105/13
c.+ınıŋ 166/3
c.+ıŋḳa 154/8

cemʿī (Ar.+Far.)
bir topluluk, cemiyetten olanlar
c. 91/2, 157/6, 175/1, 188/4
c. birle 171/9

cemʿiyyet (Ar.)
cemiyet, topluluk
c. 201/10
c.+i 97/7
c.+ḳa kéçişim boldı 86/6

cenāb (Ar.)
şeref, onur; büyüklük; ön, karşı
c. (ṣabīḥ ü pāk c.) 95/7

c.+ıda 170/4
c.+ıŋa 26/3
c.+ıge 24/11, 28/6
cenābet (Ar.)
pislik, kötülük; küfür
c.+ige 24/10
cennet (Ar.)
cennet
c. 78/11
cerāḥat (Ar.)
yara, kesik
c.+ġa 182/2
c.+ıge 64/3, 191/11
c.+ına 158/2
cerāḥatlıġ (Ar.+Tü.)
yaralı
c. bolup turur érdi 112/1
cerem (Ar.)
günah, hata, suç
c.+de (ḥall-i c.) 83/11, 106/11
cereyān (Ar.)
akış, akım
c.+dın 126/13
cesīm (Ar.)
iri, büyük (vücut)
c. 27/4
cev (Far.)
arpa
c. 34/5, 37/5, 37/6
cevāhir (Ar.)
cevherler, kıymetli taşlar
c. birle 52/7
cevelān (Ar.)
dolaşma, gezme
c. ḳıldurup 205/9
c. ḳılıp 79/13, 164/12
cevher (Ar.)
cevher; kıymetli taş
c. 68/10
c.+i 185/5
c.+ini 10/11, 15/8
cevherī (Ar.)
kıymetli olan
c.+ler 10/12
cevr (Ar.)
cefa, eziyet
c. bolur 213/10
c. (c. pīşe ḳılsa) 151/12
c. ü cefā 150/13
c. ü cefāsıdın 188/7
c.+i (c. ve cefāsını) 151/11, 209/11
c.+idin 124/8
c.+in 189/9
cevrlüg (Ar.+Tü.)
cefalı, eziyetli
c. 68/12
cevz (Ar.)
ceviz
c. 214/5
cey (Ar.)
yeme içme
c. bile 207/12
ceyḥūn
büyük nehir, akarsu
c. ḳılur 16/11
ceyş (Ar.)
ordu, asker
c. birle 104/7
cezā (Ar.)
ceza, suçun karşılığı
c.+sın 72/1
cibāl (Ar.)
dağlar
c. 22/12
cibālī (Ar.)
mekânı dağlar olan
c. 34/10
cidāl (Ar.)
kavga, savaş

c. (ḳılma c.!) 103/6
c.+nıŋ (ḳısuḳ u c.) 196/5

cidār (Ar.)
duvar
c. 99/8, 156/12

cidd (Ar.)
bir iş üzerinde yoğun bir şekilde ciddiyetle çalışma
c. ü cehd ḳıldı érse 185/2
c. ü cehd ḳıldılar 42/10
c. ü cehd ḳılıp 88/3

ciger (Far.)
ciğer
c.+ni 60/11

cihān (Far.)
dünya, acun
c. 1/1, 13/12, 16/11, 20/4, 82/4, 94/8, 124/8, 125/13, 151/8, 188/5
c. (berḳ-i c. ol) 78/13
c. (ḫalḳ-ı c.) 26/3
c. (ḫudāvend-i c. şükri) 108/3
c. (ḫudāy-ı c.) 96/8
c. (ḫudāy-ı c. ḥażretıġa) 212/8
c. (sulṭān-ı c.) 211/2
c. bile 28/6, 107/5
c. içre 29/11, 38/1, 68/2
c. ṣāniʿige 14/13
c. soŋı 101/2
c. üze 211/5
c.+da 3/2, 3/7, 11/13, 28/12, 37/10, 37/9, 40/10, 107/10, 107/4, 108/4, 114/9, 125/7, 154/4, 156/5, 174/9, 203/1, 204/10, 211/12
c.+dın 107/9, 127/8
c.+ġa 211/1, (ḫalḳ-ı c.) 211/5, 218/10
c.+ı 174/6
c.+nı 151/10
c.+nıŋ 14/13

cihān-dīde (Far.)
görmüş geçirmiş, tecrübeli; dünyayı gezip görmüş
c. 177/7, 189/6
c. vü sefer-gerde érmes érdi 198/2

cihān-bānlıḳ (Far.)
dünyanın bekçiliği; hükümdarlık
c. 33/3

cihet (Ar.)
yön, taraf
c. 9/7

cināyet (Ar.)
cinayet
c.+i 168/6

cinn (Ar.)
cin
c. ü ins ü ṭuyūr 39/10

civār (Ar.)
civar, yöre, çevre
c.+da 64/8, 175/4
c.+ıge 74/11
c.+ıŋda turur 140/5

ciyvet (< Ar.)
kıtlık, yokluk
c. 167/11

cūd (Ar.)
cömertlik
c. 201/3
c.+ı 15/8

cudī (Ar.)
haykırış, çığlık; gürültü
c. ḳıldı 92/13

cumʿa (Ar.)
cuma günü
c.+da 77/12

cūş (Far.)
coşma, heyecana gelme

c. 80/6

cuvāb (~ *cevāb*, Ar.)
cevap, yanıt
c. 60/12, 197/2
c. ayttı 138/12, 154/9
c. bérdi érse 182/9
c. bérmek 67/2
c. bérür érdi 144/11
c. kéltürmedim 4/11
c.+da 60/13
c.+ıda 99/2
c.+nı 47/3

cüdā (Far.)
ayrı kalan, yalnız
c. boldum érse 75/10
c. bolup turur érdi 79/5

cüft (Far.)
çift, ikili
c. 14/12

cüllāb (Far.)
gül suyu
c. 160/9
c.+ḳa 218/2

cümle (Ar.)
bütün, tamam; herkes
c. 11/12, 16/7, 38/3, 126/11, 126/8, 203/1, 214/3
c.+ḳa 26/4, 46/9, 47/2, 106/3
c.+ni 31/7
c.+niŋ 48/6
c.+si 17/8, 210/12
c.+sidin 52/11, 208/7

cür'et (Ar.)
cesaret, öne çıkış
c.+ige 116/12
c.+sini 75/6

cürm (Ar.)
suç, kabahat
c. 25/9
c.+idin 71/13

cüst (Far.)
arama, araştırma
c. bolsa 214/6

cüvān (Far.)
genç, delikanlı, yiğit
c. 64/9, 124/7, 142/9, 149/7, 181/4, 199/5

cüvān-merd (Far.)
eli bol, cömert
c. 112/4
c.+niŋ 112/1

cüvān-merdlıḳ (Far.)
cömertlik
c. 34/8
c. ḳılur mu 34/10
c.+nı 212/5

cüvānī (Far.)
gençlikten olan, bir delikanlı
c. 137/4, 174/2
c. (bāb-ı pencum der-'aşḳ u cüvānī) 139/9

cüvānlıḳ (Far.)
gençlik, yiğitlik
c. 152/1, 178/4, 182/3, 182/8
c.+da ('aşḳ u c.) 12/5

Çç

çāder (Far.)
çadır
ç. 214/7

çaġ (krş. bkz. *çaḳ*)
çağ, zaman, devir
ç.+da 37/3, 59/2, 79/2, 94/8, 111/6

çaġır
çakır, şarap
ç. 86/5

çaġlıġ
çağlı, zamanlı
ç. bolsa 155/6

çāk (Far.)
yırtma, yırtık
ç. 132/9
ç. ét! 36/1

çaḳ (krş. bkz. *çaġ*)
çağ, zaman, devir
ç.+da 56/11

çal-
vurmak, atmak
ç.-ar érdi 129/1
ç.-dı 129/10
ç.-dı érse 56/4
ç.-ıp 93/2

çap-
talan etmek
ç.-ḳusı 63/12

çapan
çul
ç. tonġa 108/9

çāre (Far.)
çâre, çözüm
ç. bolmaġay 172/9
ç.+si 215/9
ç.+sini 106/5

çat-
çatmak
ç.-ıp (alnını ç.) 113/12

çayan (< *çaḏan*)
akrep, çıyan
ç. émes mén 108/5
ç.+nıŋ 193/10

çehārum (Far.)
dördüncü
ç. (bāb-ı ç. der-fevāyid-i ḫāmūşī) 136/4

çehre (Far.)
yüz, surat
ç.+si 63/2
ç.+sindin 88/8
ç.+sini 170/2

çehrelıġ (Far.)
yüzlü, suratlı
ç. 170/1

çemen (Far.)
çimen, çayır, kır
ç. içre 105/9
ç.+ḳa 7/1

çenār (Far.)
çınar ağacı
ç. 7/1

çend-ān (Far.)
o kadar
ç. 42/10, 121/8, 130/1, 178/6, 205/10, 208/4, 209/3

çend-īn (Far.)
böyle, bu şekilde
ç. 205/2
çeŋe
bir çeşit pazu bileziği
ç. 215/8
çerāġ (Far.)
mum, kandil; çıra
ç. 10/13, 39/2, 99/1, 150/4, 150/5
ç. bilen 99/3
ç.+ı 105/12
ç.+ını 213/2
ç.+ḳa 150/7
ç.+nı 99/2
çerh-endāz (Far.)
ok atıcı; oluklu ok yay takımı kullanan
ç. (şīr-endām u ç. u silāḥ-bāz) 197/12
çerig (krş. bkz. *çérig*, ayr. krş. Moğ. *çerig*)
ordu, asker
ç.+iniŋ 98/2
çeşm (Far.)
göz
ç.-i beddür 68/9
çeşme (Far.)
çeşme; su pınarı
ç.-i ḥayvānḳa 70/1
çevgān (Far.)
ucu eğri değnek; cirit
c. 170/7
ç.+ıġa 147/11
çéçek (krş. Moğ. *çeçeg*)
çiçek
ç. 6/5, 7/10, 136/1
ç.+niŋ 8/4
çék-
çekmek
ç.-ti 184/5
çérig (krş. bkz. *çerig*)
ordu, asker
ç. 16/6
ç.+i 33/10, 34/10, 123/7
ç.+idin 33/12
ç.+ini 16/12
çıġay
fakir, yoksul
ç.+lar 200/8
çıḳ-
çıkmak
ç.-a bilmediŋ érse 64/2
ç.-a kélse 218/9
ç.-ar (ç. taġdaḳı) 18/13, 19/6, 85/2, 193/12
ç.-arda 152/7, 176/5
ç.-ayın 99/1
ç.-ıp 7/10, 13/4, 44/10, 83/6, 92/13, 117/5, 127/8
ç.-maġuŋ 219/3
ç.-mas 206/13
ç.-mayın 44/11
ç.-mışlar 61/9
ç.-sa 48/7, 62/5, 153/10, 155/3, 196/7
ç.-tı 94/2, 94/3, 134/2, 174/6, 181/10
ç.-tı érse 29/7
ç.-tuḳ 6/2
çıḳar-
çıkarmak
ç. 55/11, 107/5, 124/12
ç.-a bilmediler 134/8
ç.-dı 36/8, 36/9, 105/12
ç.-dı érse 134/9, 186/12
ç.-duḳ 86/12
ç.-ġıl! 146/9, 176/7
ç.-ıp 1/2, 20/6, 94/5, 205/9
ç.-ma 215/3
ç.-maḳ 195/7
ç.-sa 134/7, 155/1

ç.-ur 99/10, 214/13

çın (< Çin. *çén*)
doğru, hakiki, gerçek, düz
ç.+nı 174/12

çıray (< Moğ. *çiray*)
yüz, çehre
ç.+ınıŋ 11/10

çīn (ya.)
Çin ülkesi
ç. (mekrümet-i ç. ü ḫoten) 6/11
ç. kār-ḫānesi 160/4
ç.+ni (dībā-yı ç.) 121/6

çiz-
çizmek, resmetmek
ç.-se 156/11

çögürtke (krş. Moğ. *çügürgene*)
çekirge
ç. 67/9

çöküç
çekiç, tokmak
ç. urmaḳ 85/9

çöl
çöl
ç. 81/3
ç. ḳıraġıda 117/10

çūbānlıḳ (Far.+Tü.)
çobanlık, güdücülük
ç. 30/8

çul
çul; değersiz, adi kumaş
ç. ḳıldı 75/1

Dd

dād (Far.)
adalet, doğruluk
d. 32/3, 43/11
d. éḏisidin 32/3
d. tileyin 43/7
d.+ını 196/5
d.+nı 43/3

dāġ (Far.)
yara; iç sıkıntısı
d. u derd-şūmuz 204/11

dāġla- (Far.+Tü.)
dağlamak, yaralamak
d.-p 20/8, 69/8
d.-p turur 108/12

dāġlıġ (Far.+Tü.)
yaralı
d. bolur 133/4
d. turur 200/5

daḫl (Ar.)
gelir, kazanç, verim
d. 36/13, 189/13, 190/1
d.+ıŋ 190/2

dāʿī (Ar.)
yazar (Sa'dî kasdedilmiştir.)
d. 196/4

dalaḳ (Ar.)
dervişin huyu, tabiatı
d. u mesīḥī vü murġḳa 83/4

ḍalālet (Ar.)
doğru yoldan sapma
ḍ.+ḳa 98/11

dām (Far.)
tuzak, ağ
d. 127/11
d.-ı belā sén 95/5
d.+ġa 146/10

dāmen (Far.)
etek, elbisenin alt uçları
d. mü 145/13

dānā (Far.)
bilgin, bilge
d. 15/12, 67/11, 67/11, 96/2, 138/7, 190/3
d. bolsa 138/6
d. (muḥaḳḳıḳ u d.) 212/13
d.+dın 157/2
d.+lar 54/2
d.+nıŋ 157/1

dāne (Far.)
tane, tohum
d.+ni 133/6
d.+niŋ 127/11

dāniş (Far.)
bilgi, biliş; ilim
d. 19/2
d. ile 95/4

dāniş-mend (Far.)
bilgili, ilim sahibi
d. 185/1, 185/2, 185/3, 186/5, 191/8, 192/5, 199/5
d.+ler birle 175/2
d.+ni 192/4

dāniş-mendī (Far.)
bilgili olanlardan, bir bilgin
d. 150/11
d.+niŋ 112/11, 138/5

dārū (Far.)
ilaç, çare

d. ḳılsa 81/5
d. yédi érse 84/13
d.+dın 197/3
d.+ḳa 61/9

dārūy-kār (Far.)
fayda edici (ilaç)
d. 84/12

dāsitān (Far.)
destan
d.-ı manẓūm 78/10, 99/8, 101/3, 153/11, 174/1, 182/11, 184/2
d.+nı 8/8

daʿvet (Ar.)
davet, çağrı; dua
d. 135/7
d.+ige 115/1
d.+in 1/11

daʿvī (Ar.)
hak arama
d. 45/2, 165/9
d.+de 11/1, (maḥall-i d.) 105/1
d.+sini 145/1

dāvudī (Ar.+Far.)
Hz. Davud'un sesi gibi gür ve tok ses ya da sesi olan
d. 126/12, 126/13
d. elḥānda 153/1
d. ḥalḳı 152/2

dāye (Far.)
süt nine; dadı, taya
d. anamnuŋ ol 178/9

dāyim (< Ar.)
sürekli, boyuna
d. 26/3, 53/11, 77/9, 96/2, 178/2, 204/8
d. bolur 9/5
d. turur 213/4

dāyimā (< Ar.)
sürekli olarak, daima
d. 18/12, 48/10, 137/5, 166/12, 177/3

dāyire (< Ar.)
daire
d.+siniŋ 26/11

debīr (Far.)
müsteşar, danışman
d.+i 26/7

debīrī (Far.)
talebelerden, bir yazıcı
d. 149/1

defʿ (Ar.)
def, kovma, savma
d. üçün 208/3
d.+i üçün 19/8

defter (< Far. < Ar. < Gr. *defter*)
defter
d.+ini 1/8, 4/7
d.+ni 174/13

dehḳān (Far.)
köy ağası; köy muhtarı
d. 118/10, 118/13, 118/8, 119/3, 119/6, 119/7, 119/8
d.+ġa 119/6, 186/7
d.+nıŋ 119/4

dehr (Ar.)
dünya
d. 59/7, 101/10, 164/6, 170/2, 170/7, 171/5
d. (ʿallāme-i d. boldı) 107/13
d. élidin 101/5
d. üze 8/5
d.+din 120/7

dek (krş. bkz. *dék*, *teg*, *tég*)
gibi
d. 158/3

dekle (Moğ.)
bir tür uzun kollu gömlek, eskiden ulemanın giydiği bir tür kaftan; hırka

d. 105/5

delālet (Ar.)
yol gösterme, kılavuz olma
d. ḳılmas 176/8
d.+i birle 109/3

delīl (Ar.)
delil, ispat
d. 49/5, 208/9
d. ü bürhān birle 203/7

dem (1) (Far.)
zaman, an
d. 182/3
d.+de 47/8, 51/8, 153/11, 154/7, 178/1
d.+din 38/1

dem (2) (Far.)
nefes
d.+ini 94/11

dem ur- (3) (Far.)
dem vurmak, bahsetmek
d. (teemmül sözün urma söz içre d.) 10/7
d. (néçe d. urarda ferāġat üze) 175/10

dem-sāz (Far.)
arkadaş, dost
d. 88/7

denī (Ar.)
alçak, soysuz
d. 95/8

der (Far.)
kendisinden sonra gelen kelimeye *-de*, *içinde* anlamı katan çekim unsuru
d. (bāb-ı düvüm d.-aḫlāḳ-ı dervīşān) 71/2
d. (bāb-ı siyüm d.-fażīlet-i ḳanāʿat) 107/6
d. (bāb-ı çehārum d.-fevāyid-i ḫāmūşī)136/4
d. (bāb-ı pencum d.-ʿaşḳ u cüvānī) 139/9
d. (bāb-ı şeşüm d.-żaʿf u pīrī)175/1
d. (bāb-ı heftüm d.-te'ṡīr-i terbiyet) 184/12
d. (bāb-ı heştüm d.-ādāb-ı ṣoḥbet) 211/8

derc (Ar.)
toplama, bir arada tutma
d. étti 12/11
d. ḳıldı 169/3
d.+i 9/3

derd (Far.)
dert, keder, sıkıntı
d. édisi 40/4
d.+i 50/4, 108/8
d.+idin 32/7, 50/4
d.+ige 166/4
d.+inde 101/10
d.+ini 164/12
d.+ḳa 28/12

derd-mendī (Far.)
dertlilerden olan, bir dertli
d. 32/6

derd-şū (Far.)
dert, sıkıntı gideren
d. (dāġ u derd-şūmuz) 204/11

derece (Ar.)
derece; rütbe, basamak
d.+sidin 91/13

derem (Far., ayr. bkz. *dirhem*)
dirhem; para
d. 111/7, 129/2, 200/6, 206/9
d. birle 124/6
d. dék 64/10
d. sanı 126/4
d. üçün 124/5
d. (dīnār u d.)190/13
d. (dīnār u d. étti) 211/3

d. ü dīnār 97/5, 141/6
d.+de (dīnār u d.) 83/11
d.+din 212/2
d.+idin 115/13, (dīnar u d. turur) 200/10
d.+ġa 140/6
d.+ḳa (dīnār u d.) 36/7
d.+ni 124/7
d.+niŋ 110/8

deremī (Far.)
bir dirhem, para
d.+ni 206/11

derḫ̬ āst (Far.)
dilek, istek
d. ḳıldı 116/3, 135/5

derīçe (Far.)
pencere; gözetleme deliği
d.+din 17/13

der-kār (Far.)
(bir) iş üzerinde olan
d. (mülāzım u d.) 101/7

dermān (Far.)
derman, çare; güç
d. 146/4
d. étküçi 166/4

dermān-delıġ (Far.+Tü.)
acizlik, çaresizlik
d.+ım 43/8

derman-delıḳ (Far.+Tü.)
acizlik, çaresizlik
d. 30/12

ders (Ar.)
ders, talim
d.+im 149/8

derūn (Far.)
derin; iç, içten; saf, temiz
d.+ı 48/4

dervāze (Far.)
büyük kapı, kent kapısı
d.+din 69/8

dervīş (Far.)
fakir, yoksul; Allah rızası için hakir ve fakir bir şekilde hayat süren; bir tarikata, şeyhe bağlı mürit
d. 26/13, 32/12, 32/9, 38/10, 38/12, 38/2, 38/2, 38/5, 38/6, 38/8, 48/13, 50/11, 50/9, 51/12, 51/13, 51/2, 51/6, 55/1, 55/3, 81/10, 82/1, 84/1, 84/4, 89/5, 94/13, 94/2, 94/6, 100/7, 104/9, 110/12, 116/8, 122/4, 122/9, 128/9, 147/10, 147/9, 163/5, 187/8, 194/10, 194/11, 194/6, 194/8, 205/8, 206/6, 210/4, 210/6, 211/6
d.-i ḥaḳiḳī 105/5
d. ü ġanī 31/7
d. (baḫ̮īl ü saḫ̮ī vü d. ü ġanī) 207/3
d. (tüvān-ger ü d. ara) 209/6
d.+de 209/12
d.+ke 30/12, 83/13, 113/8, 163/1
d.+ler 12/4, 35/7, 49/6, 50/3, 75/2, 75/8, 82/3, 89/6, 115/1, 148/7, 200/1, 210/9
d.+ler tururlar 210/3
d.+lerdin 73/13, 203/11
d.+lerge 97/12, 104/5, 111/8, 194/8
d.+lerni 75/3
d.+lerniŋ 31/9, 111/7, 210/4
d.+ni 100/6, 116/10, 130/10, 204/2
d.+niŋ 54/11, 54/12, 104/12, 146/1, 194/5, 194/6, 200/4, 202/9

dervīş-ṣıfat (Far.+Ar.)
dervişlerin dış görünüşüne sahip olan

d. 83/5

dervīş-sīret (Far.+Ar.)
dervişlerin iç görünüşüne sahip olan
d. 210/2

dervīşān (Far.)
dervişler
d. (bāb-ı düvüm der-aḫlāḳ-ı d.) 71/2

dervīşī (Far.)
dervişlerden olan, bir derviş
d. 83/6, 116/2, 135/1, 162/12
d.+ni 71/9, 108/7

dervīşlik (Far.+Tü.)
dervişlik
d. 94/3, 203/9, 205/2
d. ḫırḳası 100/8
d.+de 108/13

deryā (Ar.)
deniz
d. 63/11, 64/7, 81/4, 129/9, 130/10, 130/11, 130/12, 190/4
d. içide 130/2
d. ortasıge 130/1
d.+da 62/5, 185/7
d.+ḳa 174/3
d.+sıdın 78/3

dest (Far.)
el
d.+ideki 9/13
d.+lerniŋ 205/3

destār (Far.)
bir tür sarık
d. 4/4, 123/13, 123/9
d. birle 87/6
d.+nı 87/8

devā (Ar.)
ilaç, derman, çare, çözüm
d. 28/12, 73/6

devābb (Ar.)
binmek ve yük yüklemek için kullanılan hayvanlar
d. 10/6, 10/6

devām (Ar.)
devam, süreklilik
d. üzre 1/10

devḥa (Ar.)
büyük ağaç
d.+sı 212/6

devlet (1) (Ar.)
saadet, mutluluk; şans, iyi talih; zenginlik; büyük paye, makam
d. 9/5, 94/5, 125/1, 134/2, 185/13, 190/5, 190/8, 201/2
d. ehli 28/13
d. ḳuşı 63/8
d. turur 186/1
d. (baḫt u d.) 68/1
d. ü ʿizzetiŋ 194/4
d.+de kédin 186/4
d.+i 6/3, 15/1, 185/10, 204/10
d.+i birle 151/6
d.+i turur 185/12
d.+i üçün 58/2
d.+ide 58/7
d.+iŋ 123/7
d.+ni (rūzī-i d.) 53/10

devlet (2) (Ar.)
devlet, siyasî erk, güç
d. bile 55/5
d.+ide 28/8, 44/9
d.+idin 51/7
d.+im 28/10
d.+in 1/10, 12/12
d.+iniŋ 29/13
d.+iŋ 52/2

devletlıġ (Ar.+Tü.)
devletli, şanslı, talihli
d. 201/11

devletluḳ (Ar.+Tü.)
şanslılık, talihli olma
d.+ḳa 3/13

devr (Ar.)
aktarım, nakletme
d.+ini (şikāyet d. yazıp turur) 200/3

devrān (Ar.)
felek; dünya
d. 12/12
d.-ı beḳā 53/6
d. u eflāk 12/1

deyn (Ar.)
borç
d.+ide 111/13

dé- (krş. bkz. *té-*)
demek, söylemek
d. 66/5
d.-di 22/11, 93/11, 130/7
d.-di érse 119/12, 175/8
d.-diler érse 41/2
d.-dim 54/8
d.-dim érse 161/9, 190/6
d.-dük 75/5
d.-genleri 207/7
d.-gil! 196/1
d.-me! 39/4, 197/1, 197/2
d.-megey 32/8
d.-mes 185/5
d.-mesler 195/12
d.-mişler 14/10, 181/1
d.-miş sén 210/6
d.-p 34/3, 35/3, 37/4, 41/11, 41/12, 41/4, 42/1, 44/1, 44/11, 44/12, 45/6, 46/2, 47/6, 52/9, 58/11, 61/11, 66/3, 67/1, 67/7, 71/7, 74/13, 82/10, 82/11, 84/13, 94/3, 96/9, 104/1, 108/1, 113/11, 114/2, 117/8, 124/3, 124/4, 132/13, 134/11, 134/7, 142/12, 143/10, 143/4, 159/5, 160/1, 162/1, 166/4, 170/13, 175/12, 175/3, 179/5, 180/10, 192/5, 194/11, 194/8, 205/3, 205/6, 207/7, 214/1
d.-se 29/10, 32/11, 41/11, 54/9, 73/1, 81/13, 90/2, 94/6, 105/8, 131/3, 140/11, 210/5, 212/7
d.-sem 176/9, 180/10
d.-seŋ 31/11, 58/2, 85/1, 177/11, 183/9
d.-seŋler 17/6
d.-yü 126/10

dék (krş. bkz. *dek*, *teg*, *tég*)
gibi, kadar, dek
d. 1/3, 2/4, 3/2, 7/10, 7/6, 8/10, 8/9, 8/9, 9/3, 10/11, 10/12, 14/4, 14/5, 16/9, 17/4, 17/5, 19/9, 20/4, 22/4, 23/3, 24/3, 26/10, 26/11, 27/11, 28/7, 29/2, 29/7, 30/1, 34/7, 34/7, 36/2, 38/4, 42/12, 42/7, 44/6, 47/12, 48/11, 48/2, 49/9, 50/9, 51/10, 52/10, 53/3, 53/6, 53/7, 53/8, 63/13, 64/10, 64/9, 65/13, 68/13, 70/8, 76/12, 77/4, 79/5, 79/6, 82/5, 84/13, 89/9, 92/13, 92/9, 95/10, 108/6, 119/12, 119/13, 119/8, 119/9, 120/1, 124/1, 125/9, 128/13, 128/13, 136/4, 138/12, 139/2, 148/5, 152/5, 156/4, 156/5, 156/8, 157/6, 157/7, 157/8, 160/4, 161/9, 164/11, 169/8, 174/8, 177/10, 178/5, 182/5, 184/4, 184/8, 188/12, 188/2, 188/9, 192/2, 197/12, 209/13, 210/1, 210/7, 211/4, 219/3, 219/4, 220/13
d. bolur 217/6

dév (~ *dīv*, Far.)
dev; kötü yaratık, şeytan

d. dék 188/12
d.+ge 68/13, 144/8

dımışḳ (ya., Gr. *damascus*)
Suriye'deki Şam şehri
d. cami'i 77/12
d.+cami'idaḳı 31/2
d.+cami'ide 175/1

dıraḫt (Far.)
ağaç; dal
d. 179/11
d.+ı 62/12

dībā (Far.)
bir çeşit ipekli kumaş
d.-yı çīnni 121/6
d. (aṭlas u d.) 103/11
d.+ḳa (ḥarīr ü d.) 197/9

dīdār (Far.)
yüz, surat
d. 78/7
d.+ını 188/2

dīdārlıġ (Far.+Tü.)
yüzlü
d. (māh d. birle) 155/5

dīde (Far.)
göz
d.+m 4/7

dil (Far.)
gönül
d. 61/1, 182/12
d. (ehl-i d.) 80/5
d. ü dīn 95/4
d.+de 193/2
d.+ide 13/7
d.+ideki 175/6
d.+idin 114/10
d.+iŋde 213/11

dil-ārām (Far.)
gönül çelen, âşık edici
d. (ḥüsn-i d. üçün) 9/5

dil-ber (Far.)
aşık eden güzel, sevgili
d. 160/7, 165/7

dil-berī (Far.)
aşık edicilerden, bir güzel
d. 146/2
d.+niŋ 160/2

dil-dār (Far.)
aşık eden güzel, gönül kapan
d. 96/6

dimāġ (Ar.)
beyin, akıl, zihin, şuur
d. 136/2
d.+ıda 220/1
d.+ım 2/7

dīn (Ar.)
din; gönül kabulü
d. 212/13, 213/4, 219/9
d. büzürgleride 199/7
d. ser-veridin 78/10
d. (ṣāḥib-dād u d.) 26/5
d. (dil ü d.) 95/4
d. ü zer ü ma'rifetḳa 208/8

dīnār (Ar.)
para; para birimi
d. 129/2
d. u direm 190/13
d. u diremde 83/11
d. u direm étti 211/3
d. u diremidin turur 200/10
d. u diremḳa 36/7
d. (direm ü d.) 97/5, 141/6
d.+nı 87/6

direng (Far.)
bekleme
d. étmek bile 167/11

direv (Far.)
ekin, hasat
d. 182/1

dirhem (Far., ayr. bkz. *direm*)
dirhem, para
d. 112/13, 112/13
dirīġ (Far.)
esirgeme; yazık
d. 33/12, 144/12, 182/4
d. érmes 129/6
d. tutmak 73/13
dirīġ-ā (Far.)
yazık!, eyvah!
d. 175/11, 175/11
dīvāne (Far.)
deli, aklını kaçırmış kişi
d. bolsam 185/4
diyānet (Ar.)
din; inanç, iman
d. édisi turur sén 62/1
diyār
diyar, ülke, şehir
d.+ı 78/3
d.+ıda 179/8, 188/1
d.+ında 117/5
diyār-bekr
Güneydoğu Anadolu'daki Diyarbakır şehri
d.+deḳı 59/6
dōst (Far.)
dost, arkadaş; sevgili
d. 2/3, 7/5, 28/3, 37/4, 80/2, 82/6, 92/6, 103/11, 132/6, 142/6, 146/13, 147/11, 149/11, 149/13, 150/2, 151/12, 151/9, 159/9, 167/8, 170/1, 171/2, 198/11, 199/9, 218/1
d. bile 179/6
d. birle 28/7, 163/11, 217/12
d. bolsa 216/10
d. dék 16/9
d. (düşmen ü d. bile) 29/11
d.+dın 151/12
d.+ı 30/12, 66/7, 94/4
d.+ḳa 147/3, 216/8
d.+lar 16/6, 33/11, 63/5, 82/6, 146/11, 146/9, 158/7, 213/13
d.+lar bile 220/8
d.+lar birle 58/7, 73/4
d.+larda 136/5
d.+lardın 4/8, 82/8, 157/12
d.+ları 159/4
d.+larıŋ 66/10
d.+larnı 5/7, 59/1
d.+larnıŋ 218/3, 219/12
d.+nı 171/2
d.+nuŋ 209/11, (düşmen ü d.) 48/5
d.+um 142/1
dōstluḳ
d. 174/7, 217/3, 220/10
d. birle 220/10
d. ḳılur 218/1
d.+ḳa 70/5
du'ā (Ar.)
dua, Allah'a yalvarış
d. 3/3, 32/13
d. ḳıldı 116/5
d. ḳıldı érse 135/10
d. ḳılġan 116/8
d. ḳılġay érdim 180/4
d. ḳılġıl! 32/10
d. mu örgetti 161/4
d. turur 32/12
d.+sı 32/9
d.+sıge 135/12
du'ā-gūy (Ar.+Far.)
dua eden
d.+ḳa 147/10
dūkān (Far.)
dükkân
d.+da 121/8
d.+ġa 125/6

dumūʿ (Ar.)
göz yaşları
d.+ıdın (ebr-i aẓīm ü d.) 114/11

dūn (Ar.)
aşağılık, soysuz, âdi
d. (ṭāliʿ-i d.) 156/7
d.+lar 210/12

dūzaḫ (Far.)
cehennem
d.+ḳa 83/3

dü (Far.)
iki
d. rekʿat 201/3

dümb (Far.)
kuyruk
d. 115/7

dünyā (Ar.)
dünya
d. 12/2, 35/11, 35/12, 36/4, 51/3, 70/12, 98/6, 121/11, 158/11, 174/8, 185/10, 203/6
d.-ı āḫiret 211/8
d. terki érür 74/8
d.+da 3/10, 18/3, 27/3, 37/9, 95/13, 112/4, 129/4, 169/7, 205/7, 213/1
d.+dın (celā-ı d.) 58/2, 66/9, 93/9, (behre-i d.) 125/11, 159/1
d.+nı 31/3, 104/9, 136/11, 164/6, 196/3
d.+nıŋ 15/1, 95/8

dünyālik (Ar.+Tü.)
dünyalık
d. üçün 43/4
d.+din 94/9
d.+ni 196/2

dürc (Ar.)
kutu; mücevher sandığı
d.+i 12/11
d.+ini 75/3
d.+i (nevādir ü ems̱āl ü şiʿr ü ḥikāyāt-ı ṣarīḥ ü kitābet d. üze) 11/11

dürr (Ar.)
inci
d. 63/12, 117/11, 210/1
d.-i şāh-vār turur 209/9
d. derem dék 64/10
d. olsa 207/11
d.+ler 1/6
d.+ni 12/10, 38/5

dürr-efşānlıḳ (Ar.+Far.)
inci saçan
d. étsün 1/3

dürüst (Far.)
doğru, düzgün; sağlam, tam
d. 31/9
d. boldı 134/10
d. bolmas 214/5
d. bolmasa 214/6
d. ḳılmay 189/1

dürüştluḳ (Far.+Tü.)
kabalık, sertlik
d. ḳılur 154/13

düşmen (Far., krş. *düşmān*)
düşman
d. 2/3, 11/1, 16/5, 17/2, 28/3, 29/8, 31/10, 33/10, 37/3, 45/11, 58/7, 66/10, 66/10, 82/7, 136/6, 136/7, 137/3, 146/12, 159/9, 171/3, 209/11, 216/9, 217/2, 218/7, 219/1, 219/2, 220/10, 220/11
d.-i hem-nişīn 218/4
d. bolsa 216/9
d. ile 46/4
d. ü dōst bile 29/11
d. ü dōstnuŋ 48/5
d. (şikeste vü d.) 136/10

d.+din 31/11, 132/6
d.+ġa 199/9
d.+ge 30/13
d.+i 66/7
d.+i turur 219/9
d.+iŋ 123/6, 129/11, 217/12
d.+iŋ birle 218/1
d.+iŋdin 82/8
d.+ḳa 142/8
d.+ler 16/8, 63/4
d.+ler ara 220/8
d.+lerġa 219/11
d.+lerni 220/6
d.+ni 16/9, 22/11, 217/5, 217/7, 218/8

düşmenlıḳ (Far.+Tü.)
düşmanlık
d. ḳılıp 215/5
d. ḳılurlar 28/7

düşnām (Far.)
küfretme, sövme
d. 138/13
d. bérürler 59/1
d. (ḳıldı d.) 138/11
d. ḳıldı érse 209/1
d. ḳılıp 167/3
d. ḳılur sén 14/6
d.+ḳa 59/2

düşvār (Far.)
zor, güç
d. érür 186/3
d.+raḳ boldı 159/4

düşvārlıḳ (Far.+Tü.)
güçlük, zorluk
d. birle 84/1
d. içre 82/7
d.+ıda 190/5
d.+ımıznı 84/4
d.+ḳa saldı 60/2

düvüm (Far.)
ikinci
d. (bāb-ı d. der-aḫlāḳ-ı dervīşān) 71/2

Ee

ebleh (Ar.)
ahmak, akılsız
e. 156/8
e. birle 138/6
e.+ḳa 15/13, 197/8

eblehī (Ar.)
bir akılsız, aptal
e. 39/1, 138/5
e.+ni 123/8

ebnā-ı cins (Ar.)
insan cinsinden olanlar
e. 202/12
e.+din 14/4
e.+i 28/1
e.+ḳa 34/2

ebr (Far.)
bulut
e.-i ʿaẓīm ü dumūʿıdın 114/11

ebu hüreyre (ka.)
Abdurrahman bin Sahr (Sahabeden olup kedilere olan düşkünlüğü sebebiyle kedicikler babası olarak tanınmıştır.)
e. hurresıġa 122/3

ecel (Ar.)
ecel, ömrün bitişi, son
e. 4/13, 164/3, 164/5, 209/10
e.+din 123/4
e.+niŋ 123/6

ecelsiz (Ar.)
ecelsiz
e. 128/3

edeb (Ar.)
edep
e. 187/10
e. (ḥüsn-i e.) 15/7
e. (terk-i e. bolsa) 168/1
e. (ʿaḳl u e. birle) 178/4, 190/4
e. (taḥṣīl-i ilm ü e.) 125/4
e. üçün 52/5
e.+ni 88/9

edgü (krş. bkz. *eḏgü*, *ezgü*, *éygü*, *öḏgü*, *özgü*)
iyi
e. 29/2

eḏgü (krş. bkz. *edgü*, *ezgü*, *éygü*, *öḏgü*, *özgü*)
iyi
e. 13/11, 32/10, 37/11, 39/6, 102/8, 104/12, 122/13, 126/6, 152/12, 172/4, 179/6, 191/1, 205/2
e. (éki e. ara) 138/9
e. bolmadı 81/5
e. bolmaġay 53/6
e. bolmaḳdın 66/4
e. bolsa 33/5, 218/12
e. mü 204/12
e. turur 107/3, 109/2
e.+dür 195/4
e.+din 14/11, 174/11
e.+ge 138/11
e.+ler 22/4, 47/7
e.+rek 10/3, 10/6, 14/10, 66/3, 112/10, 178/5, 178/11, 181/1, 216/12
e.+rek bolġay 34/7

e.+rek turur sén 89/12

eḏgülük (krş. bkz. *éygülük*)
iyilik
e. 52/2
e. birle 70/13, 120/4
e.+de 142/11

edīb
edip; üstât, hoca
e. 192/3
e.+ġa 192/1

edīm (Ar.)
Yemen ve civar ülkelerden getirilen güzel kokulu keçi derisi; debbağlanmış deri
e. 192/8

edviye (Ar.)
ilaçlar
e. birle 41/1

efʿāl (Ar.)
işler, ameller
e.+ı 88/9
e.+ıge (aḳvāl u e.) 187/4
e.+ınıŋ 89/8

efgān (Far.)
acı ile bağırma
e. 114/10
e.+ı 114/8

eflāk (Ar.)
gökler
e. (devrān u e.) 12/1

eger (Far.)
eğer
e. 4/13, 6/8, 9/4, 19/4, 19/6, 22/2, 32/2, 32/6, 34/4, 35/6, 37/5, 39/8, 45/11, 45/4, 54/5, 54/6, 54/9, 58/1, 60/7, 61/2, 62/5, 63/8, 64/12, 64/4, 66/8, 67/10, 67/12, 72/9, 74/2, 75/12, 75/6, 75/8, 75/9, 77/4, 79/2, 81/2, 81/2, 81/4, 81/8, 84/11, 85/13, 88/12, 90/11, 90/4, 91/3, 91/4, 94/11, 96/8, 97/7, 97/7, 99/7, 105/1, 105/2, 107/8, 108/12, 112/5, 113/1, 113/9, 119/7, 120/5, 121/13, 122/2, 123/1, 123/5, 125/2, 127/2, 129/6, 137/8, 138/10, 138/6, 139/2, 139/3, 140/2, 141/1, 143/1, 143/11, 144/12, 144/7, 154/9, 155/5, 158/1, 158/11, 165/7, 168/5, 171/6, 174/13, 175/7, 176/8, 185/13, 187/5, 187/8, 187/9, 190/2, 190/3, 192/11, 194/7, 195/11, 195/13, 199/12, 201/3, 203/4, 203/5, 207/13, 210/1, 210/10, 210/12, 211/7, 211/8, 213/11, 217/1, 218/4, 219/3, 220/13, 220/6, 220/7, 220/8

ehek (Far.)
kireç, sıva boyası
e.+din 66/4

ehl (Ar.)
sahip; mensup
e.-i baṣar 185/6
e.-i dil 80/5
e.-i fażl 9/4
e.-i ṣafā 73/5, 101/1
e.-i ṭamaʿnıŋ 207/12
e. ü evlād 60/3
e. ü evlādını 60/1
e.+i (devlet e.) 28/13, (ṭarīḳat e.) 73/10, (ṣoḥbet e.) 99/9, (ẖıred e.) 195/4, (hüner e. birle) 215/11
e.+iġa (ʿilm ü hüner e.) 79/6
e.+ige (hüner e.) 215/13
e.+ine (yér e.) 49/11
e.+iniŋ (nifāḳ e.) 73/6, (yér e.) 114/8

ehlī (Ar.)
mutasarrıflardan olan, bir sahip, ehil
e. (bir ṣāḥib-dil e.) 141/8

ejdehā (Far.)
büyük yılan
e. 128/3

ek- (krş. bkz. *ék-*)
ekmek, tohum atmak
e.-mekdin 64/3
e.-meyin 4/4

eḳall (Ar.)
en kusurlu, en az
e.+ı 102/3

ekber (Ar.)
en büyük
e.+ni (hudāy-ı e.) 85/5

ekin (krş. bkz. *ékin*)
ekin, toprak mahsûlü
e. 4/4

ekl (Ar.)
yeme, yemek
e. ü şürb üçün 110/11

eks̱er (Ar.)
en çok, daha fazla
e.+i 120/12, 205/4
e.+idin 50/13

eksil- (krş. bkz. *éksil-*)
eksilmek
e.-mek 1/5

eksü- (krş. bkz. *éksü-*)
eksilmek
e.-ŋ 7/4

el (krş. bkz. *al*, *él*, *élig*)
el
e. birle 184/11
e.+din 160/10
e.+i 35/13
e.+ideki 190/9
e.+idin 112/10, 160/10
e.+im 124/10
e.+imde 105/13
e.+imge 94/2, 158/3
e.+in 116/11
e.+inde 116/11

elbette
elbette, tabii ki
e. 49/2, 186/10, 188/10

elet- (krş. bkz. *élt-*)
iletmek, getirmek, taşımak
e.-me! 114/3
é.-ti 184/7

eley
ön, baş taraf
e.+imge 208/3

el-ḥamd (Ar.)
şükür
e. 183/9

el-ḥamduli'l-lah (Ar.)
"Allah'a hamd olsun"
e. 171/13

elḥān (Ar.)
nağmeler, ezgiler
e.+da 153/1
e.+ḳa 79/12

elīm (Ar.)
acıklı; çok acı veren
e. ('aẕāb-ı e.) 179/5

el-ḳıṣṣa (Ar.)
kısacası, uzun lafın kısası
e. 209/4

ellig (krş. bkz. *éllig*)
elli (50)
e. 3/7

elvān (Ar.)
renkler; renkli; göz alıcı
e. (sehre-i e. çéçek) 6/5
e. çéçek 136/1

em-
emmek
e.-geniŋ 182/13

emānet
emanet
e. 61/13

emel (Ar.)
amaç, istek; hırs
e.+iḳa 56/7
e.+niŋ 164/3

emgek (krş. bkz. *émgek*)
eziyet, sıkıntı; emek
e.+i 164/10
e.+ni 183/1

emīn (Ar.)
güvenilir, korunaklı (depo)
e.+im 120/13

emīnü'l-millet (Ar.)
halkın emniyetini sağlayan
e. 26/5

emīr (Ar.)
şef, yönetici
e. 66/4, 140/13, 142/13, 143/10, 143/5, 143/6
e. ü raʿiyyet 2/1
e.+din burun 44/12, 44/9
e.+leri 140/9

emīr-zāde (Ar.+Far.)
şef oğlu, yönetici çocuğu
e.+leride 107/12

emlāk (Ar.)
sahip olunan gayri menkul
e. 50/1
e.+imni 50/3

emmāre (Ar.)
kötülük emreden
e. (nefs-i e.) 203/11

emniyet (Ar.)
emniyet, güvenlik
e.+ḳa 60/7

emr (Ar.)
emir, komut
e. (nefs-i emr) 186/1
e. étkil! 199/3
e. ḳıldı 44/13
e. ḳıldı érse 81/12
e. ḳıldılar 140/9
e. ḳılıp turur 102/10
e.+iḳa 168/7
e.+ḳa 166/11

emred (Ar.)
tüysüz delikanlı, oğlan
e. 154/13, 155/2

emṡāl (Ar.)
örnekler
e. (nevādir ü e. ü şiʿr ü ḥikāyāt-ı ṣarīḥ ü kitābet dürci üze) 11/11

emvāl (Ar.)
mallar, parayla alınanlar
e.+da 166/10
e.+ımdın 96/8

enām (Ar.)
tüm canlılar
e. 126/11
e. (kāffe-i e.) 1/13

enbiyā (Ar.)
peygamberler, nebîler
e. 96/1

encümen (Ar.)
meclis, komite
e. 7/1
e. içre 184/9
e.+de 16/3
e.+idin 4/6

endīşe (Far.)
düşünce; gam, tasa; korku; şüphe
e. ḳıldım 91/12
e. (ẓulm e. ḳılıp turur érdi) 39/13
e. ḳılmaslar 205/5
e.+de 81/1

endīşesiz (Far.+Tü.)
endişesiz
e. 127/4

enfās (Ar.)
gönül açan dualar
e.+ları (nefes-i e.) 35/8

enīs (Ar.)
dost, arkadaş
e. 4/9

envāʿ (Ar.)
çeşitler, nevîler
e.-ı ʿuḳūbet ü zaḥmet birle 63/6

eŋür
mağara, in
e.+de 20/1

er (krş. bkz. *ér*)
er, erkek, asker
e. 16/3, 16/4, 19/6, 58/4, 58/4, 74/10, 84/6, 134/12, 137/10, 151/10
e.+ḳa 115/10
e.+ge 37/5

er- (krş. bkz. *é-*, *ér-*)
imek (yardımcı fiil); olmak
e.-di 176/12
e.-dükin bildim érse 67/2
e.-dükümni 77/6
e.-ken 1/6
e.-ür 11/6, 136/3

erāmil (Ar.)
dullar
e. 200/13

erbāb (Ar.)
bir işin ehli, muktedir
e.+ı 39/6

ercā (Ar.)
yönler, taraflar
e.+sıdın 114/9

eren (krş. bkz. *éren*)
eren, derviş
e.+lerḳa 59/6

erin (krş. bkz. *érin*)
dudak
e.+ini 103/3

erkān (Ar.)
şefler, başkanlar, reisler
e.+ı 17/9

erki
acaba (kuvvetlendirme edatı)
e. 45/6

ernek
parmak
e.+i 96/6

esbāb (Ar.)
sebepler, vasıtalar
e.+ı 201/13
e.+ıḳa 127/13

esenlik
esenlik, sağlık, âfiyette olma
e.+de 60/1
e. ḳalġay sén 83/13

es̠er
etki; iz, işaret
e. ḳıldı 2/8, 80/5, 152/10
e. ḳıldı érse 53/9
e. ḳılıp 93/3
e. ḳılmaġay 118/10
e. ḳılmas 98/4, 191/2

esin- (krş. bkz. *ésne-*)
esinmek
e.-se 3/4

esīr (Ar.)
esir, tutsak; kılavuz
e. 7/4
e. bolayın 113/11
e. sén 219/8

esirge-
esirgemek
e.-p 23/13, 56/9

es̠ḳāl (Ar.)
daha sakil, ağır, kötü
e.+ı birle 28/10

esrü- (krş. bkz. *ésrü-*)
sarhoş olmak

e.-di 36/1

esrük (krş. bkz. *ésrük*, *ösrük*)
sarhoş
e.+de 38/10
e.+i 160/13

esrüklük (krş. bkz. *ésrüklük*)
sarhoşluk
e.+idin 191/12, 191/12

eşʿār (Ar.)
şiirler, manzumeler
e.+ı 161/13
e.+ıdın 161/10

eşür-
örtmek
e.-diler 111/2

et (krş. bkz. *ét*)
et
e. 205/5, 205/6

eṭıbbā (Ar.)
hekimler, doktorlar
e. vü ḥükemā 40/13

etmek (krş. bkz. *étmek*)
ekmek, yiyecek
e.+leri 41/7

eṭrāf (Ar.)
taraflar
e.+ımızda 76/11

eṭ-ṭabiʿ (Ar.)
cimri, hasis
e. 203/5

ev (krş. bkz. *ew*, *éf*, *év*, *éw*, *öy*)
ev
e.+inde 76/9

evān (Ar.)
vakit, zaman, çağ
e.+ı 53/7

evār (Far.)
resmî işler için kullanılan defter
e. 52/8

evḳāt (Ar.)
vakitler, zamanlar
e. 149/3
e.+ı 202/1

evlād (Ar.)
çocuklar, evlâtlar
e. (ehl ü e.) 60/3
e.+ını (ehl ü e.) 60/1
e.+ıge 187/1

evlī (Ar.)
evlâ, uygun, yakışır
e. bolġay érdi 76/13
e. érdi 77/2
e.+raḳ 44/12, 138/3

evliyā (Ar.)
kerâmet sahibi olanlar, velîler
e. 96/1

evrāḳ (Ar.)
yapraklar, varaklar
e.+ıda 126/9

evrül- (krş. bkz. *évür-*, *ewür-*)
çevrilmek, dönmek
e.-ü turur érdi 26/12

evṣāf (Ar.)
vasıflar, özellikler
e.-ı ḥamīdeŋ bile 47/11
e.-ı ḥamīdeside 77/5

evvel (Ar.)
önce, ilk
e. 125/9
e. (bāb-ı e.) 12/3
e. (bāb-ı e. pād-şāhlar sīretide) 13/2
e.+ide 180/7

ew (krş. bkz. *ev*, *éf*, *év*, *éw*, *öy*)
ev
e.+üŋe 181/2
e.+üŋ içre 133/13

ewür- (krş. bkz. *évür-*, *ev(ü)rül-*)
döndürmek, çevirmek, evirmek

e.-diler 33/11, 63/5
e.-düm 191/3
e.-megil! 174/11
e.-mese érdiŋ 34/3
e.-me yüz! 100/4
e.-üp 23/7, 176/9

ey (~ *ay*, krş. bkz. *éy*)
ey! (seslenme ünlemi)
e. 2/9, 3/1, 3/7, 5/8, 13/12, 16/13, 17/5, 21/12, 27/6, 28/12, 33/2, 38/3, 45/8, 53/3, 55/9, 56/7, 60/8, 61/9, 66/10, 69/9, 71/11, 72/12, 72/8, 76/6, 77/1, 78/11, 80/2, 81/1, 81/9, 82/2, 82/5, 86/13, 92/6, 93/3, 94/7, 96/2, 96/13, 98/10, 98/13, 100/4, 100/8, 101/2, 101/4, 103/11, 103/5, 104/7, 106/3, 106/7, 107/10, 108/1, 116/4, 119/12, 122/13, 124/12, 125/3, 125/6, 125/8, 125/8, 127/11, 133/5, 134/1, 134/1, 137/1, 137/7, 142/1, 143/6, 145/1, 148/3, 148/9, 149/11, 149/13, 149/5, 151/5, 154/6, 162/3, 164/7, 165/7, 166/2, 171/6, 172/4, 172/7, 180/6, 181/2, 182/10, 182/7, 184/11, 184/9, 185/9, 187/3, 189/13, 189/9, 190/9, 192/10, 192/6, 194/3, 198/11, 200/8, 202/7, 203/1, 204/2, 209/7, 210/6, 211/6, 211/7, 213/6, 214/13, 218/9

eyle-
eylemek, yapmak, kılmak
e.-r 89/13

eymen (Ar., ayr. bkz. *īmīn*)
emin, güvençli
e. olma! 130/8
e. olturma! 132/5

eymen-
utanmak, çekinmek
e.-ür érdi 68/5

eytām (Ar.)
yetimler, babasızlar
e.+ġa 200/13

eyvān (Ar.)
büyük salon, sofa
e. 176/11
e.+ı 14/12
e.+nı 176/11

eyyām (Ar.)
günler
e. 25/13, 127/10
e. (zīnet-i e. üçün) 9/3
e.+da 62/12
e.+ı 154/6, 190/5
e.+ıda 163/11
e.+ḳa 3/5

eẕā (Ar.)
incitme, eziyet
e.+sını 186/12

eẕān (Ar.)
ezân
e. oḳısa 143/13

ezgü (krş. bkz. *edgü*, *eḏgü*, *öḏgü*, *özgü*)
e. 108/1

Éé

é- (krş. bkz. *er-*, *ér-*)
imek (yardımcı fiil); olmak
é.-di 156/5, 165/8, 174/2, 182/4, 182/5, 189/8
é.-ken 37/11, 177/9
é.-mes 17/3, 92/6, 102/7, 118/5, 125/12
é.-mes érdi 17/3
é.-mes mén 83/10, 83/10, 83/12, 83/9, 108/5
é.-mes sén 196/10
é.-se 23/9, 55/8, 138/4, 130/8, 172/4, 193/9
é.-seŋ 202/8, 212/9

ébçi
eş, zevce, cariye
é. 178/11, 184/8
é.+ler 17/6
é.+sige 41/13

édi (krş. bkz. *éḏi*)
sahip; tanrı
é. 15/8, 96/9, 192/12
é. bile 96/5
é.+lerindin 41/5
é.+leriniŋ 207/2
é.+si 40/4, 49/11, 88/11, 106/7, 107/13, 139/8
é.+si turur sén 62/1
é.+siniŋ 126/3

éḏi (krş. bkz. *édi*)
sahip, tanrı
é. 48/5,
é. nuṣreti birle 70/10
é.+lerinde 78/2
é.+niŋ 13/1, 49/3
é.+si 2/9, 197/8
é.+side 200/6
é.+sidin 32/3
é.+siniŋ 142/11

édiş
kap, tas, kupa
é.+de 64/5

éf (krş. bkz. *ev*, *ew*, *év*, *éw*, *öy*)
ev
é.+ge 111/1
é.+lerige 42/3

ége
sahip; tanrı
é.+si 30/7, 143/5, 187/9, 205/7

égin
omuz, sırt
é.+ide (égnide) 27/12, (égnide) 115/7
é.+ideki (égnideki) 208/1
é.+ige (égnige) 74/8, (égnige) 83/8, (égnige) 103/11
é.+imdeki (égnimdeki) 194/7

égitle-
kandırmak, yanıltmak
é.-diler 15/2

égri
eğri
é. 9/2, 14/5, 184/9, 219/4

ék- (krş. bkz. *ek-*)
ekmek, tohum atmak
é.-megünçe 36/13
é.-seŋizler érdi 67/10

ékegü
her iki, her ikisi
é. 174/3
é.+niŋ 209/2
ékelesi
her iki, her ikisi
é. 157/8, 203/13
é. birle 64/10
éki
iki (2)
é. 5/11, 16/6, 23/10, 41/5, 49/2, 60/8, 64/8, 65/10, 68/8, 76/12, 95/13, 107/12, 110/12, 110/13, 110/13, 137/2, 138/10, 138/7, 138/9, 189/3, 198/10, 203/13, 212/10, 216/4, 217/8, 218/10, 219/8
é.+niŋ 64/12
é.+si bile 28/5
ékin (krş. bkz. *ekin*)
ekin, toprak mahsûlü
é. 214/4
ékinç
ikinci
é. 126/1, 137/3
é. (bāb-ı é.) 12/4
éksi- (krş. bkz. *eksü-*)
eksilmek
é.-p 40/11
éksil- (krş. bkz. *eksil-*)
eksilmek
é.-mekidin 42/9
éksü- (krş. bkz. *eksü-*)
eksilmek
é.-di 113/7
é.-di érse 29/8
é.-gey 84/11
é.-medi 119/7
é.-megey 152/8
é.-mes 8/5, 52/2
éksük
eksik
é. 91/13
éksüt- (krş. bkz. *eksil-*, *eksü-*)
eksiltmek
é.-ti 113/4
é.-ür 219/5
él (1)
halk, ahâli
é. 29/4, 50/7, 64/13, 71/10, 73/7, 87/12, 89/10, 184/6, 210/12
é. ḳuvrağı 114/6
é. ulusḳa 41/5
é.+din 65/1
é.+ge 32/11, 142/2, 162/10, 162/11, 196/10, 206/4, 211/1, 219/8
é.+i 115/12, 133/1
él (2) (krş. *al*, *el*, *élig*)
el
é.+i 125/13, 172/6
é.+idin 29/7, 220/5
é.+lerni 49/10
é.+ni 217/7
él (3)
il, ülke, memleket
é. 63/1, 111/1
é.+de 96/13, 97/1, 109/7
é.+ge 66/4, 70/10
é.+i 128/8
é.+ide 59/13, 111/6, 114/5, 125/13
é.+idin 78/12, 101/5, 127/5
é.+ige 132/13, 133/1, 161/2, 167/1, 181/2
é.+ini 161/5
é.+iniŋ 107/12
é.+niŋ 141/13
él (4)
el gün, yabancı
é. 90/2, 108/10

él-
ilmek, tutmak, yakalamak
é.-er 129/8
é.-gey 187/8

élig (krş. bkz. *al*, *el*, *él*)
el
é. 13/9, 54/8, 86/11, 131/9, 203/10
é. birle 66/3
é. tartarlar 109/10
é. tartġıl! 80/11
é. tutġalı 64/12
é. tutmadı 84/5
é. uzatıp 29/4
é. uzatsa 119/13
é. uzatur sén 124/5
é.+de 152/11, 211/7
é.+din 50/8, 63/8, 124/8, 145/8, 182/3, 201/6, 201/7, 205/8
é.+ge 50/8, 167/7
é.+i 8/2, 19/5, 133/3, 164/6, (élgi) 169/10, (élgi) 200/5, (élgi) 203/9
é.+ide (élgide) 123/5, (élgide) 134/4, (élgide) 169/4, 171/8, (élgide) 200/6
é.+idin (élgidin) 30/7, (élgidin) 43/10, (élgidin) 112/11
é.+idin (élgidin) 183/8, (élgidin) 198/13, (élgidin) 207/10
é.+ige 50/9 (élgige), 186/13
é.+ime (élgime) 172/13
é.+imni 120/9
é.+in 55/10, 69/8, (élgin) 204/7
é.+ine (élgine) 76/6
é.+ini 8/6, 23/12, 36/7, 42/2, 78/1, 81/12, 81/13, (élgini) 86/5, 113/11, 186/13, 208/10, (élgini) 215/3, (élgini) 215/13
é.+iŋdin 141/2
é.+leri birle 11/5
é.+lerin 20/8, 165/8
é.+ni 64/6

élin-
ilinmek, tutulmak, yakalanmak
é. 152/6
é.-ip 146/10
é.-ip turur 21/1
é.-ip turur érdi 28/1, 144/10
é.-mes érdi 216/1
é.-ür (élnür) 95/8

éllig (krş. bkz. *ellig*)
elli (50)
é. 64/13, 143/12, 175/4

élt- (krş. bkz. *elet-*)
iletmek, taşımak, sevk etmek
é.-er 5/11
é.-küsi turur 73/9
é.-ip 25/3
é.-me 124/4
é.-miş dék 10/11, 10/12
é.-ti 120/10
é.-ti érse 113/12
é.-tim 178/7
é.-ür 185/12
é.-ür mén 121/5

ém
ilaç, çare
é. ḳılumas 176/10

émdi
şimdi
é. 3/1, 27/3, 27/7, 38/4, 43/6, 47/1, 47/13, 51/13, 55/6, 58/8, 60/4, 60/9, 64/1, 88/4, 92/5, 94/8, 103/6, 116/9,

118/5, 118/8, 119/12, 119/6, 120/4, 123/4, 129/10, 129/3, 129/9, 130/1, 130/13, 130/5, 130/6, 131/2, 131/5, 132/1, 132/12, 132/5, 132/9, 133/1, 133/2, 134/9, 134/9, 135/10, 137/1, 140/12, 140/9, 141/7, 141/8, 143/3, 145/1, 145/2, 147/9, 148/11, 150/3, 150/7, 151/2, 152/4, 155/13, 157/11, 157/12, 158/7, 159/2, 161/9, 163/3, 164/1, 165/11, 165/13, 167/5, 170/12, 170/13, 172/11, 173/10, 175/13, 175/9, 175/9, 176/3, 179/1, 181/9, 182/12, 182/9, 183/2, 185/2, 186/13, 189/11, 190/6, 192/4, 194/11, 194/12, 194/6, 197/3, 197/4, 197/5, 198/10, 199/12, 200/8, 204/2, 205/8, 207/3, 208/13, 208/9, 209/1, 209/2, 219/3

é.-sem 45/2

é.-seŋ 104/7

é.-ür 4/2, 9/1, 28/11, 36/5, 74/9, 83/5, 101/12, 110/11, 112/10, 115/6, 126/3, 154/7, 163/10, 174/8, 179/7, 186/3, 189/10, 202/9, 212/12

é.-ür mén 95/5

ér- (2)

ermek, ulaşmak, vâsıl olmak

é.-er bolsa 199/1

é.-er mü 3/13

é.-mes 158/4

é.-mes érdi 122/5

éren (krş. bkz. *eren*)

eren, derviş; ulu, pîr

é.+ler 17/5, 38/11, 73/3, 198/5, 198/8

é.+leri érdiler 202/5

érgüz-

erişmek, ulaştırmak

é.-ü bilmedi 65/2

é.-ürler 78/6

érin (krş. bkz. *erin*)

dudak

é. 68/12, 88/6, 150/10

é.+i 69/1, 103/5

érin-

üşenmek

é.-ür 4/3

érinlig (krş. bkz. *erin*)

dudaklı

é. 147/7

érlik (krş. bkz. *er*)

erkeklik, korkusuzluk

é. 17/6

érte

erken

e. 93/10

ésiz

kötü, fena

é. 219/8

éski

eski, yıpranmış

é. 60/7, 122/10, 181/13

ésne- (krş. bkz. *esin-*)

esinmek, esmek

é.-yür bolsa 72/12

ésrü- (krş. bkz. *esrü-*)

sarhoş olmak

é.-gende 116/9

ésrük (krş. bkz. *esrük*, *ösrük*)

sarhoş

é. 171/9, 215/4

é.+ke 100/1

é.-eyin 158/12
é.-eyin (néteyin) 66/5
é.-iben 12/2
é.-ip 4/1, 7/12, 10/4, 28/11, 28/2, 74/8, 87/6, 92/1, 142/4, 146/8, 147/13, 165/2, 170/5 (nétip), 174/4
é.-ken 64/9
é.-kil! 27/6, 72/6, 199/3
é.-kü 108/9
é.-küçi 166/4
é.-künçe 65/2
é.-me! 211/6
é.-medi 28/5, 212/9
é.-medise 212/12
é.-megey 23/8
é.-megil! 133/9, 218/7
é.-megünçe 99/4
é.-mek 54/8, 100/12, 111/12, 168/3, 211/5, 213/9, 219/1
é.-mek bile 167/11
é.-mek üçün 97/8, 97/9
é.-meŋiz 146/12
é.-mes 136/2
é.-mese 212/2
é.-meseŋ 154/6
é.-se 105/1, 106/5, 124/3, 195/10, 206/6
é.-sem 151/5
é.-seŋ 62/4, 66/3, 154/5, 180/6
é.-sün! 1/3
é.-ti 12/11, 14/1, 82/4, 93/9, 107/11, 133/2, 193/1, 194/3, 211/3, 211/5, 212/4, 212/8
é.-ti érse 140/9
é.-tiler 78/10
é.-tim 152/6
é.-tiŋ 206/8
é.-tiŋiz 37/10, 37/10
é.-tük 75/5

étek
etek, elbisenin alt uçları
é. 7/12, 25/1
é. ile 94/12
é. tutayın 38/6
é. tutġıl! 38/6
é.+ideki 8/6
é.+ige 124/13
é.+imge 8/7
é.+in 125/1, 158/3, 173/1
é.+ini 145/8
é.+iŋe 8/2
é.+lerini 205/4

étil-
edilmek, yapılmak
é.-ilse 14/11

étekle-
eteklemek; toplamak; kucaklamak
é.-p 63/12

étmek (krş. bkz. *etmek*)
ekmek; yiyecek
é. 18/8, 89/2, 97/8, 108/9, 112/3
é. (vaḳf-ı é.) 97/6
é. bile 66/6
é.+idin 109/13
é.+ini 122/4
é.+ni 64/3

év (krş. bkz. *ev*, *ew*, *éf*, *éw*, *öy*)
ev
é.+ge 140/6
é.+ige 84/9
é.+in 82/6
é.+indin 118/8
é.+iŋe 84/7

év-
acele etmek, ivmek
é.-e yüriyü 181/3

év(ü/i)r- (krş. bkz. *ewür-*)
çevirmek, sarmak

é.-er érdiler 92/10

éw (krş. bkz. *ev*, *ew*, *éf*, *év*, *öy*)
ev
é. 125
é.+i 89/4
é.+ge 134/4, 181/3
é.+idin 82/5
é.+ini 122/3

éw- (krş. bkz. *év-*)
acele etmek, ivmek
é.-e barmaġıl! 181/2
é.-e yürip 181/1
é.-se 102/7

éygülük (krş. bkz. *éḏgülük*)
iyilik
é.+ni 211/12

Ff

fāḫir (Ar.)
onurlu, şerefli
f. 47/10

fāḥişe (Ar.)
fahişe
f. birle 204/2

fāḳa (Ar.)
ihtiyaç; yoksulluk, yokluk
f. birle 201/10
f. (faḳr u f.) 59/9
f. (faḳr u f. édileridin) 41/5
f.+sını 128/4

faḳīh (Ar.)
fıkıh ilmini bilen kişi
f. 98/3, 108/2
f.+ḳa 108/1
f.+niŋ 103/8

faḳīr (Ar.)
fakir, yoksul; alçak gönüllü
f. 51/1, 108/1

faḳīre (Ar.)
eş, zevce
f.+si 194/5

faḳīrlıḳ (Ar.+Tü.)
fakirlik, yoksulluk
f. 41/11, 81/10

faḳr (Ar.)
fakirlik, muhtaçlık
f. 41/6, 42/4, 59/7, 94/13, 94/5, 104/12, 105/3, 111/6, 203/10
f. otıda 108/8
f. fāḳasını 128/4
f. u fāḳa 59/9
f. u fāḳa édileridin 41/5
f.+da 104/10
f.+ı 202/9
f.+ını 109/1

falaḳ (Ar.)
sabah aydınlığı
f. 20/3

fānī (Ar.)
ölümlü
f. 174/8

fāriġ (Ar.)
rahat, boş
f. turur 201/4

fārisī (Far.)
Farsça, Fars dili
f. turur 162/1

farḳ (Ar.)
fark, ayrım
f. 99/9
f. (bolmadı f.) 51/11
f.+ı 209/6

faṣāḥat (Ar.)
güzel ve akıcı konuşma
f. 80/8, 205/9
f.+da 10/10, (istīfā vu f.) 60/5, 139/1, 165/1
f. ḳıldı 193/2

fāsıḳ (Ar.)
günah işleyen, sapık
f. 61/6, 105/8

fāsid (Ar.)
kötü, bozuk, yanlış
f. ḳılıp 24/10, 53/5

faṣīḥ (Ar.)
güzel ve akıcı konuşan
f. 100/2, 126/1, 208/7
f.+niŋ 208/8

faṣl (Ar.)
zaman dilimi, süreç
f.-ı bahār 160/3, 179/6
f.-ı temmūz 4/2

fāş (Far.)
meydana çıkarma
f. ḳılmasaŋan 214/2

faṭūr (Ar.)
kesinti, bozukluk
f. 24/9

fāyide (< Ar.)
fayda, yarar
f. ḳılmas 64/2, 125/1
f.+si 212/5
f.+sidin 98/12
f.+sin 58/1
f.+siz 213/1

fāyidesiz (Ar.+Tü.)
faydasız, yararsız
f. 212/10

fażāyil (< Ar.)
faziletler
f. 137/4
f.+ni (luṭf u f.) 167/6

fażāyilet (Ar.)
faziletlilik
f.+ini 214/9

fāżıl (Ar.)
faziletli
f. 186/8

fażīḥet (Ar.)
edepsizlik, ahlaksızlık
f. ḳılsaŋ 213/12
f. olmasa 215/10

fażīlet (Ar.)
fazilet, erdem
f. (bāb-ı siyüm der-f.-i ḳanāʿat) 107/6
f.+ide 12/4
f.+in 58/1

fażl (Ar.)
üstünlük, fazlalık; erdem, fazilet
f.-ı ḫiṭāb 23/2
f. (ehl-i f.) 9/4
f. u belāġat 173/4
f. u hüner 124/11
f.+ı 44/3, 80/2
f.+ıdın 193/4
f.+ıŋ bile 106/8

fażla (Ar.)
fazla, artık, ziyade
f.+sı 200/12
f.+sını 58/7

fedā (Ar.)
feda, gözden çıkarma
f. 103/1, 177/11

fehm (Ar.)
anlama, idrâk
f. ḳılu bilmese 80/8
f. (ṭabʿ u f.-i idrāk) 192/13
f. (ʿaḳl u kiyāset ü f. ü ferāset) 27/9

felāḥ (Ar.)
kurtuluş, selâmet
f. 187/10

felek (Ar.)
gökyüzü; talih
f. 9/2, 52/12, 156/7, 164/8, 211/6
f. ḳolı atsa 102/1
f.+de 114/11, 164/1
f.+din 212/6
f.+i üzre 9/9
f.+ide 169/5
f.+ke 114/10, 119/8

felek-seyr (Ar.)
astroloji, burç falı
f.+ni 141/9

fenā (Ar.)
bekâ'nın karşıt anlamı, yok olma, yokluk; fena, kötü
f.+nıŋ 154/7

fer (Far.)
kuvvet, destek gücü
f. ol 30/13

ferāġat (Ar.)
rahat, huzur; vazgeçme
f. 201/10
f. üze 20/5, 175/10
f.+da 201/9
f.+ı üçün 97/7

feraḥ (Ar.)
gönül açıklığı, rahatlık
f. 184/5
f. bile 36/1, 95/10
f. üze 16/1
f.+ı 181/10

ferāset (Ar.)
çabuk anlama
f. 15/6, 166/2
f. nūrı 104/6
f. (ʿaḳl u kiyāset ü fehm ü f.) 27/9

ferc (Ar.)
vücutta edep yerlerinin bulunduğu taraflar
f.+din 63/3

ferec (Ar.)
şehvet; zevk duygusu
f. (baṭn u f.) 203/13

ferīdūn (ka.)
bkz. *ferīdūn-ı ferruḫ*
f. 30/3
f.+ḳa 30/1

ferīdūn-ı ferruḫ (ka.)
Pişdâdî saltanatının altıncı şahı
f. 29/13

ferīḳ (Ar.)
cemaat, topluluk; ordu
f. 71/3
f.+iniŋ 105/3
f.+ni 99/10

ferişte (Far., krş. bkz. *bérişte*)
melek
f. 144/8, 164/1

ferişte-ḫūy (Far.)
melek gibi iyi huylu
f. bolur 199/11

fermān (Far.)
emir, buyruk
f. yürütüp 219/10
f.+ın 219/11
f.+ını 195/8
f.+ıge 19/3

fermānla- (Far.+Tü.)
fermanlamak; buyurmak
f.-dı érse 69/9
f.-madı 109/6

ferūmānla- (Far. *fermān* < Peh.)
fermanlamak; buyurmak
f.-dı érse 208/13

feryād (Far.)
acı ile bağırma, feryat
f. 30/7, 43/10
f. (tażarru vü f. birle) 172/11
f. ḳılayın 43/7
f. ḳıldı 55/2, 129/5
f. ḳıldı érse 17/13
f. (tażarru vü f. ḳıldılar) 163/3
f. ḳılıp 204/2
f. (ḳılsa tażarru vü f.) 163/4
f. (ḳılur f.) 30/7
f. ḳılur érmiş 98/13

ferz (Far.)
veziri temsil eden satranç taşı
f.+in 196/7
f.+in birle 208/4

ferzend (Far.)
evlât, oğul
f. 189/13
f.+din 179/10

fesād (Far.)
fesat, bozukluk
f. 220/1
f. ḳılıp 168/9
f.+ḳa 205/2

fesād-āver (Far.)
fesat çıkaran, ara bozucu
f.+leri 184/8

fetḥa (Ar.)
üstün işareti
f. u żammeler 153/13

fetvī (Ar.)
şeriat hükmü, müftünün verdiği şer'î hüküm, fetva
f. 42/11
f. bérdi érse 42/11
f.+si birle 43/3

fevāyid (< Ar.)
faydalar, yararlar
f. (bāb-ı çehārum der-f.-i ḫāmūşī) 136/4
f.+i 125/3
f.+ide 12/5

fevt (Ar.)
bir daha ele geçmemek üzere kaybetme
f.+ige 158/6

feyyih (Ar.)
güzel konuşan; konuşkan; doymak bilmez
f.+din 99/10

fezāy-ende (Far.)
artan, yükselen
f. 185/13

fısḳ (Ar.)
Hak yolundan çıkma
f. u fücūr 189/11

fiġān (Far.)
acı ile bağırma
f.+ġa 143/3
f.+ġa kélip 124/8, 156/6
f.+ġa yétip turur 207/10

fikr (Ar.)
fikir, düşünce
f. étip 10/4, 142/4
f. étsem 151/5
f. ḳılġandın soŋ 209/7
f. ḳılıp 84/10
f. tüşüp 41/12
f.+ide mén 44/5

fikret (Ar.)
fikir, düşünce
f.+i 63/2

fi'l (Ar.)
fiil, eylem
f. 149/9
f.+i 188/11, 188/12
f.+ini 187/8
f.+iŋdin 214/2

fī'l-cümle (Ar.)
kısacası, uzun lafın kısası
f. 5/12, 8/10, 22/13, 28/1, 87/1, 95/5, 122/3, 131/6, 146/9, 169/8, 171/3, 179/1

fi'lī (Ar.+Far.)
harekete bağlı olan, bir fiil
f. 187/5

firāḳ (Ar.)
ayrılık, ayrılma
f. 80/3, 152/9
f. bolġay 147/1
f.+ı 163/10
f.+ıda 159/4, 163/8
f.+ıdın 159/3
f.+ıġa 146/4
f.+ım 164/12

f.+ınıŋ 159/5

firār (Ar.)
gizlice kaçma
f. ḳıldılar 17/9
f. ḳıldıŋ 165/4

firāvān (Far.)
çok, bol, fazla
f. 189/10
f. turur 169/4

fir'avn (Ar.)
eski Mısır hükümdarlarına verilen isim
f.-ı bī-'avn-nıŋ 67/6
f. bile 108/4
f. dék 122/7

fīrūz-baḫt (Far.)
şansı açık olan
f. (şāh-zāde-i f.) 1/12

fitne (Ar.)
fesat, ara bozuculuk
f. 14/9, 18/7, 33/7, 170/11, 217/11
f. tüşti 186/4
f.+ler 184/2

fitneliġ (Ar.+Tü.)
fitneli, ara bozucu
f. 14/9

fuḳarā (Ar.)
fakirler, yoksullar
f.+nı 206/2

furāt (Ar.)
büyük su; Fırat nehri (< Gr. *Euphrates*); içme suyu
f. çıḳardı 36/9
f. suyı 100/13

furṣat (Ar.)
uygun an, elverişli durum, vesile, faydalanma zamanı
f. 69/5
f. (sehl-i f. kéçmedi) 30/9
f. aŋlamak 19/10
f.+da 4/12, 16/5, 23/10, 37/2, 38/10, 62/13, 128/5, 170/11
f.+ı 39/3
f.+nı 55/1
f.+nıŋ 46/7

fużalā (Ar.)
erdemli insanlar, fazilet sahipleri
f.+sıdın 171/5

fücūr (Ar.)
ahlâka aykırılık
f. (fısḳ u f.) 189/11

fülan (Ar.)
birisi, bir şey, filan
f. 5/2, 27/6, 27/7, 48/9, 55/4, 57/11, 71/3, 90/9, 108/10, 112/2, 113/9, 120/12, 120/13, 121/1, 162/5

fünūn (Ar.)
bilimler
f.+ıdın 137/5

füsūs (Ar.)
yazık, eyvah!
f. 11/7, 169/13

fütūḥ (Ar.)
zafer, galibiyet, kazanma, üstünlük
f.+ı 95/1, 124/10, 151/9, 162/11

fütüvvet (Ar.)
el açıklığı, cömertlik
f.+ni 190/11

Gg

ġaddār (Ar.)
gaddar, acımasız
ġ. 3/13
ġāfil (Ar.)
ihmâl eden, gaflette olan
ġ. 40/1, 134/13
ġ. bolsa 36/4
ġ. bolsam 149/10
ġ. bolur 51/3
ġaflet (Ar.)
ġ. birle 92/1
ġ. üze 105/7
ġ.+de 181/12
ġafūr (Ar.)
suç bağışlayan (Allah'ın sıfatlarındandır.)
ġ. (ḫudāvend-i ġ.) 71/11
ġ. (büzürg ü rabb-ı ġ.) 72/9
gāh (Far., krş. bkz. *geh*)
ara sıra, bazen
g. 9/7, 9/8
g. bolur 59/1, 59/2
g. gāh 9/6, 15/5
ġalaṭ (Ar.)
yanlış, hata
ġ. ḳıldı 218/13
ġālib (Ar.)
üstün gelen, galip; çok
ġ. 149/3
ġ. boldı 95/1
ġ. bolmaġunça 109/9
ġ. bolsa 155/7
ġ. érdi 69/5
ġ. kéldi 56/8, 145/11
ġ. kéldi érse 7/11
ġ. kélip 86/3, 163/2
ġ. kélmediŋ 138/1
ġ. olsa 58/5
ġ. olsaŋ 182/12
ġ.+i 162/1
ġam(m) (Ar.)
keder, tasa
ġ. 10/7, 81/10, 210/12
ġ. u ġuṣṣası 151/8
ġ. (maḥabbet ü ġ.) 101/5
ġ.+ıda 181/10
ġ.+ın 210/4
ġ.+ıŋ 38/4
ġ.+um 83/11
ġam-ḫ̬ārlıġ (Far.+Tü.)
kederli, tasalı, gam yiyen
ġ.+ım 43/8
ġammāz (Ar.)
ispiyoncu; iftiracı, fitneci
ġ. 61/3
ġ.+nı 61/6
ġamz (Ar.)
aleyhte bulunma
ġ. ḳıldılar 63/4
ġanī̄ (Ar.)
zengin, varlıklı (Allah'ın sıfatlarındandır.)
ġ. ḳılġıl 107/10
ġ. (dervī̄ş ü ġ) 31/7
ġ. (baḫī̄l ü saḫī̄ vü dervī̄ş ü ġ.) 207/3
ġ.+ḳa 201/1
ġ.+lerniŋ 200/9
ġ.+lerniŋ turur 204/5

ġānī (Far.)
çingene
ġ. 120/3

ġanīmet (Ar.)
çalışmadan kazanılan şey; düşmandan elde edilen mal; umulmayan fayda
ġ. alıp 20/5
ġ. turur 141/3
ġ. tut! 27/6
ġ. tutup 55/1

ġār (Far.)
mağara, in
ġ. 162/10
ġ.+da 135/1

ġarāmet (Ar.)
borç, diyet
ġ. tartar érdi 145/7

ġarāyib (< Ar.)
gariplikler, tuhaflıklar
ġ. éşitmek 125/4

ġaraż (Ar.)
hedef, amaç; düşmanlık
ġ. 12/1
ġ. birle 46/12
ġ.+ıŋ 39/4
ġ.+larını 205/2

ġarażlıġ (Ar.+Tü.)
düşmanca hisler güden
ġ. 14/7

ġāret (Ar.)
yağma, akın, talan
ġ. ḳıldılar érse 85/4, 163/3
ġ. ḳılur 38/10
ġ.+ḳa 74/13

ġāret-ber (Ar.+Far.)
yağmacı, talan eden
ġ. 185/11

ġarīb (Ar.)
kimsesiz, gurbete düşmüş
ġ. 125/13
ġ. émes 125/12
ġ.+lerḳa 70/11

ġarīblıḳ (Ar.+Tü.)
gariplik, kimsesizlik
ġ.+da 126/5, 181/2
ġ.+ḳa 127/5

ġarīḳ (Ar.)
gark olmuş, batmış olan
ġ.+ni 99/11

ġarḳ (Ar.)
batma, boğulma
ġ. 164/10
ġ. boldı 64/8, 122/7
ġ. bolmaḳdın 78/1
ġ. (olup ġ.) 63/13

ġavvāṣ (Ar.)
dalgıç; sünger ve inci çıkaran
ġ. 133/9

ġayb (Ar.)
kayıp
ġ. boldı érse 75/2

ġāyet (Ar.)
çok, fazla
ġ.+ide 161/3

ġayr (Ar.)
başka, diğer
ġ. ile 212/9

ġayẓ (Ar.)
öfke, kızgınlık
ġ.+larnı 207/6

ġażab (Ar.)
gazap
ġ. 14/8, 219/7
ġ. birle 18/5
ġ. bünyād ḳılıp 69/7
ġ. ḳılıp 46/2
ġ. otını 173/11
ġ. (ḥilm ü ġ. içre) 219/6
ġ.+ıda 58/11

ġażablıġ (Ar.+Tü.)
öfkeli, kızgın
ġ. 57/11

gedā (Far., krş. bkz. *gedāy*)
dilenci, fakir
g.+dın 31/8

gedāy (Far., krş. bkz. *gedā*)
dilenci, fakir
g. 93/11
g. birle 93/12
g.+lar 158/3, 200/9, 207/10, 207/11, 207/13

gedāylıḳ (Far.)
dilencilik, fakirlik
g.+ḳa 206/2

geh (Far., krş. bkz. *gāh*)
ara sıra, bazen
g. 9/11, 9/11

genc (Far.)
hazine
g. 37/11, 37/6, 133/6, 209/8
g. alur 63/12
g. ara 209/12
g. ü māl 30/1, 36/6
g.+i 37/5
g.+ini (gevher ü g. 1/1)
g.+iniŋ 5/9
g.+lerni 37/1
g.+ni 159/7

gencīne (Far.)
hazine; değerli eşya kutusu
g. 50/6

ger (Far.)
eğer
g. 143/13, 154/6, 178/12, 220/9

gerd (Far.)
toz toprak, kir pas
g. ü ġubār 101/9

gerdiş (Far.)
dönüş, devr etme, dolaşma
g.+i 127/9, 164/8
g.+idin 211/6

gevher (Far., krş. bkz. *güher*)
cevher, değerli taş; esas, temel
g. 12/11
g. erken 1/6
g. ol 32/5
g. ü gencini 1/1
g.+i 20/2, 20/3
g.+idin 78/11
g.+ini 63/13

gevher-nigār (Far.)
cevherle işlenmiş, süslenmiş olan
g. 1/2

gezend (Far.)
zarar, ziyan
g. (tārāc u g.) 167/1

ġıḏā (Ar.)
yiyecek, besin
ġ.+nı 199/11

ġınā (Ar.)
zenginlik, bolluk
ġ. 94/10
ġ. (renc ü ġ.) 48/3

ġırbāl (Ar.)
elek, kalbur
ġ. 38/12

ġıybet (~ *ġaybet*, Ar.)
yok olma, bulunmama; arkadan konuşma
ġ. ḳılıp 59/13
ġ. ḳılmas érdi 46/1
ġ. ḳılsa 46/5
ġ.+i 9/10, 10/1
ġ.+ide 10/2
ġ.+ideḳı 23/10
ġ.+imde 59/12
ġ.+ini 10/1

ġ.+iŋ içre 46/5
ġ.+leride 46/1

gil (~ *kil*, Far.)
kil (eski zamanlarda sabun olarak kullanılırdı.); balçık
g. 2/6, 2/9
g. ḳıldı 16/8
g.+din 2/7

gile (Far.)
şikayet
g. ḳıldım 90/9
g. ḳılıp 97/10

gīnesiz (Far.+Tü.)
aynasız; süs eşyasız
k. 96/7

girān-māye (Far.)
çok değerli
g.+din 11/12

girānlıḳ (Far.+Tü.)
ağırlık; fenalık
g. 207/2
g.+ı 9/7, 48/2

girdāb (Far.)
girdap
g.+ḳa 64/10

girdār (Far.)
meşguliyet, iş
g. 99/6
g.+larıġa 98/5

girev (Far.)
rehin
g. 182/2
g. bolġay 34/6
g. bulsaŋ 125/6

giriftār (Far.)
düşkün, tutkun; tutulmuş
g. bolsam 81/7
g. érdi 188/5
g. érmes mén 81/8
g. ḳılsalar 62/2

g.+larḳa 56/13
g.+nı 202/12

gīz (Far.)
erkek güzeli
g.+ler bile sén 101/11

ġonce (Far.)
gonca
ġ.+leridin 7/7

ġubār (Ar.)
toz
ġ. (gerd ü ġ.) 101/9
ġ.+ıdın 130/9

ġufrān (Ar.)
affetme, bağışlama
ġ. (raḥmet ü ġ) 13/1

gūgird (Far.)
kükürt
g.+ini 121/5

ġulū (< Ar. *ġulüvv*)
haddi aşma, aşkınlık
ġ.+sıdın 207/10, 207/13

gūr (Far.)
mezar
g. 26/8
g.+de 84/8
g.+ge 198/12
g.+iniŋ 27/1
g.+üŋe 4/1

ġurbet (Ar.)
gurbet
ġ. 29/5, 125/5
ġ.+de 127/4
ġ.+ini 128/4

ġurfe (Ar.)
balkon; yere kadar açılan pencere
ġ.+din 140/13

gūr-istān (Far.)
mezarlık
g. 12/13

ġurr (Ar.)
onur
ġ. u şeref 126/8

ġuṣṣa (Ar.)
keder, kaygı
ġ. birle 68/3
ġ.+ḳa (teşvīş ü ġ.) 60/11
ġ.+sı (ġam u ġ.) 151/8

gūşla- (Far.+Tü.)
dinlemek
g.-maslar 11/10

gūş-māl (Far.)
nasihat, yola getirici telkin
g. bérdi 18/6

gūş-vār (Far.)
küpe
g. ḳılıp 38/5

ġuyūb (Ar.)
kayıplar
ġ.+ḳa (ʿallām-ı ġ.) 90/8

güftār (Far.)
söz
g.+ları 98/5

güher (Far., krş. bkz. *gevher*)
cevher, değerli taş; kişi adı
g. 184/4, 184/11
g. dék 184/4
g.+ḳa 16/4
g.+ni 184/6, 184/10

gül (Far.)
gül; çiçek
g. 2/8, 2/9, 6/4, 7/1, 8/4, 27/12, 136/10, 142/7, 153/6, 153/7, 154/5, 159/7, 160/9, 164/10, 209/11
g. bile 136/2, 164/8, 209/8
g. birle 177/1
g. bolsa 105/12
g. dék 42/12, 51/10, 161/9
g. ü lāle 7/9
g. ü lāle dék 157/6
g. ü reyḥān u sünbül ü żamīrān 7/12
g.+çe 105/13
g.+ge 2/8, 178/2
g.+i 98/7, 134/2, 181/7
g.+ide 153/10
g.+ige 93/7
g.+in 80/9, 153/8, 164/9
g.+ini 94/5
g.+iniŋ 176/1
g.+ler 105/10, 105/9
g.+leri 8/13, 79/12
g.+ni 8/6
g.+üm 153/3

gül-rūy (Far.)
gül yüzlü
g. 2/5

gül-endām (Far.)
gül gibi güzel endamlı
g. ḳızlar 101/11

gül-gūn (Far.)
gül renkli
g. 188/6

gül-istān (Far.)
gül bahçesi
g. 8/1, 8/10, 8/12, 8/5, 9/1, 12/8
g.-ı irem 7/6
g.+da 11/3, 12/13
g.+dın 8/8
g. kitābı 8/2

güllāb (Far.)
gül suyu
g. 75/12, 160/9

gümān (Far.)
şüphe, kuşku
g. éltme! 124/4
g. élttim 178/7

gümārla- (Far.+Tü.)
tevdi etmek, bırakmak

g.-dı érse 172/11
g.-p 40/3
g.-p tururlar 207/6
g.-yur 32/1

günāh-kār (Far.)
günahkâr, suçlu
g. érsem 45/2

günbed (Far.)
bir binanın üst çıkıntısı; kubbe
g. ol 21/8
g.+ige 134/5

gürbe (Far.)
kedi
g.+dür 11/7

gürūh (Far.)
topluluk, grup, bölük
g. 64/7, 73/10, 115/1, 130/13
g.+ı 205/12

gürūhī (Far.)
bir topluluk, grup
g. 91/1

güşād (Far.)
açılma; gönül açıklığı
g. 109/12

güşāyiş (Far.)
açılma; gönül açıklığı
g. bolup 51/12
g. kördüŋ 34/12

güye
güve, haşerat
g. 52/8

güẕer (Far.)
geçme, geçiş
g. ḳıl! 100/5
g. ḳıldı 80/5
g. ḳılmas 191/3

Hh

ḫabāset (Ar.)
pislik; kötü koku
ḫ.+i 185/7

ḫaber (Ar.)
haber, bilgi
ḫ. boldı 169/10
ḫ. boldı érse 147/9
ḫ. ḳıldı 19/12
ḫ. ḳıldılar 194/11
ḫ. ḳılġıl 71/5
ḫ.+de 202/2
ḫ.+i 2/4, 63/9
ḫ.+ini 187/6

ḫaber-dār
haberli, bilgili
ḫ. bolup 73/1

ḫabersiz (Ar.+Tü.)
habersiz, bilgisiz
ḫ. 206/4

ḥabeş (Ar.)
zenci; Etiyopyalı
ḥ.+din 169/2

ḥabeşī (Ar.+Far.)
zenci köle, esir
ḥ. 122/11

ḥabīb (Ar.)
dost, sevgili
ḥ. (bolsa ḥ.) 176/10

ḫabīs̱ (Ar.)
pis, kötü, âdi
ḫ. 132/6
ḫ.+ḳa 213/11

ḥabs (Ar.)
hapis
ḥ. ḳıldurdı érse 46/3

ḫabs̱ (Ar.)
ayıp; çirkinlik
ḫ.+i 214/11

ḫacālet (Ar.)
utanç
ḫ. içre 77/9

ḥacc (Ar.)
hac, İslam'ın beş şartından biri
ḥ. 196/3,
ḥ.+nı 196/9

ḥācc (Ar.)
hacca giden
ḥ. 196/8

ḥaccāc (ka.)
asıl adı Yusuf bin Sakafî olan zalimliğiyle meşhur Irak valisi
ḥ. 32/10, 32/12
ḥ.-ı bī-dād 32/8

ḥācet (Ar.)
ihtiyaç, muhtaçlık
ḥ.-i muşāṭa 9/5
ḥ. eletme 114/3
ḥ. érür 83/5
ḥ. kola başladı 31/7
ḥ. kola kéçürüp turur mén 180/1

ḥācetlıġ (Ar.+Tü.)
ihtiyaç sahibi
ḥ. 113/13

ḥācet-mend (Ar.+Far.)
ihtiyaç sahibi
ḥ.+din 114/1

ḥācetsiz (Ar.+Tü.)
ihtiyaçsız

ḥ. 31/6

ḥācī (Ar.)
hacı, hacca giden
ḥ. 196/10
ḥ.+ġa 196/9

ḥācib (Ar.)
ulu makamın kapıcısı
ḥ. 26/2

ẖacil (Ar.)
utanmış sıkılmış kişi
ẖ. 204/6
ẖ. (bolġuŋ ḥazīn ẖ.) 217/10
ẖ. mén 77/8
ḥ. ol 3/8,

ḥacm (Ar.)
bir şeyin kapsadığı alan
ḥ.+ı 209/10

ḥadd (Ar.)
sınır; kenar
ḥ.+dın 80/10
ḥ.+ıŋda 101/13

ḥadeḳa (Ar.)
göz oyuğu
ḥ.+sıda 26/12

ḥadīd (Ar.)
demir
ḥ.+din 23/13

ẖādim (Ar.)
erkek hizmetçi
ẖ. 35/2, 96/11, 97/1
ẖ.+iġa 96/10

ẖādime (Ar.)
kadın hizmetçi
ẖ.+leriniŋ 165/13

ḥadīs̱ (Ar.)
Hz. Muhammed'in sözleri; hadis ilmi
ḥ. ḥükmi 172/1
ḥ. içre 174/6
ḥ. ḳılur başlasa 140/2
ḥ. turur 138/2
ḥ.+din 137/12, 199/7
ḥ.+i 65/10
ḥ.+i ara 139/9
ḥ.+i birle 79/9
ḥ.+ige 65/12
ḥ.+inçe 66/2
ḥ.+ġa (ḳur'ān u ḥ.) 138/3

ḥādis̱ (Ar.)
yeni çıkan, sonradan oluşan
ḥ. 171/4

ḥādis̱e (Ar.)
olay; karışıklık
ḥ.+ġa 119/10

ẖāk (Far.)
toprak
ẖ. 12/2, 164/7, 220/2
ẖ. (bolġıl ẖ.!)101/3
ẖ. bolmasda 101/3
ẖ. ol 101/2
ẖ.+i üze 72/11
ẖ.+idin 3/4
ẖ.+iŋ 220/2
ẖ.+iŋ üze 164/7

ḥakāret (Ar.)
hakâret, küçük görme
ḥ. közi 104/5
ḥ. üze 108/1

ḥaḳīḳat (Ar.)
doğru, gerçek
ḥ.+da 8/11, 195/7

ḥaḳiḳī (Ar.)
bir şeyin aslı olan, sahici
ḥ. 90/13
ḥ. (dervīş-i ḥ) 105/5
ḥ. (ma'nī-i ḥ.) 165/9

ḥākim (Ar.)
hükmeden (tanrı); hâkim, yargıç
ḥ. 81/11, 81/13, 82/3, 197/5, 219/9

ḥ.+ġa 197/5
ḥ.+i 209/5
ḥ.+ler 2/12

ḥakīm (Ar.)
bilgin, filozof; hekim
ḥ. 9/12, 85/7, 85/8, 96/2, 109/10, 109/12, 125/8, 134/12, 138/5, 138/6, 185/9, 186/5, 196/12, 209/7
ḥ.-i rūşen-rāy 197/8
ḥ.+din 11/4, 88/8, 107/2, 110/7, 211/10
ḥ.+ḳa 206/7
ḥ.+ler 14/9, 54/2, 66/11, 95/2, 102/4, 112/8, 117/2, 206/12, 216/1
ḥ.+leri 9/12
ḥ.+lerḳa 59/4

ḥākimī (Ar.+Far.)
bir hâkim
ḥ.+niŋ 112/12

ḥaḳīr (Ar.)
değersiz, hor gözle bakılan
ḥ. 119/8, 165/13
ḥ. érdi 135/2

ḥaḳḳ (1) (Ar.)
Allah, tanrı
ḥ. 24/7, 35/9, 48/4, 48/6, 73/3, 79/6, 79/7, 116/12, 117/3, 117/4, 219/11
ḥ.-ı yek 212/9
ḥ. fermānını 195/8
ḥ. ḳurbetige 31/2
ḥ. teʿālī 44/3
ḥ.+dın 3/3, 49/6, 74/7
ḥ.+nı 172/8

ḥaḳḳ (2) (Ar.)
kazanç, doğrulukla elde edilen, hak
ḥ. 91/5
ḥ.+ı 1/9, 1/9, 5/5, 164/2, 173/7
ḥ.+ını 82/1, 105/11

ḥaḳḳ (3) (Ar.)
ilgi, alâka
ḥ.+ıda 24/3, 28/4, 32/13, 46/3, 47/12, 49/1, 97/3, 168/4, 187/2, 192/2, 211/3, 216/10
ḥ.+ımda 90/3, 143/6
ḥ.+ıŋda 32/13

ḥakk (Ar.)
cızırdama; tırmalama
ḥ. (étmes ḥ.) 136/2

ḥaḳḳā (Ar.)
doğrusu, hatta
ḥ. 25/6, 107/1, 111/12, 202/8

ḥaḳḳiyyet (Ar.)
doğruluk, gerçeklik
ḥ. üze 163/13

ḫāk-sārlık (Far.+Tü.)
hâli perişan olma
ḫ.+dın 170/13

ḥāl (Ar.)
durum, vaziyet
ḥ. 60/12, 168/11
ḥ. (bu né ḥ. turur) 181/9
ḥ. (ḳudret ü ḥ.) 215/6
ḥ. üze 95/12
ḥ. üze turur 49/1
ḥ.+da 42/12, 62/3, 148/5, 159/12, 171/3, 192/12, 193/4
ḥ.+ı 29/8, 40/11, 74/7, 95/6, 191/8
ḥ.+ıda 26/1, 46/7, 68/11, 80/4
ḥ.+ıdın 91/10, 133/2, 148/2, 194/10, 210/9
ḥ.+ıge 119/12, 165/11, 208/2
ḥ.+ım 59/8, 108/6, 166/5
ḥ.+ımġa 156/9
ḥ.+ımḳa 163/11
ḥ.+ımnı 59/11, 61/12
ḥ.+ın 44/6

ḥ.+ını 132/11, 176/3
ḥ.+nıŋ 191/9
ḥ.+ıŋ dék 44/6
ḥ.+ıŋdın (ṣūret-i ḥ.) 108/12
ḥ.+nı 171/12, 172/11

ẖalāb (Ar.)
çamur; pis, kirli; murdar
ẖ. (bolur ẖ.) 75/13
ẖ. 218/3

ẖalāṣ (Ar.)
kurtulma
ẖ. 57/2, 172/9, 173/1, 220/4
ẖ. boldı 14/2
ẖ. bolsa 89/10
ẖ. bolsaŋ 66/1
ẖ. bolup 63/10
ẖ. étkünçe 65/2
ẖ. étip 174/4
ẖ. ḳıla bilmediŋ 65/4
ẖ. ḳıldılar 78/2, 129/11
ẖ. ḳılsa 202/12
ẖ.+ıge 65/4, 199/6
ẖ.+ımḳa 61/12
ẖ.+ınıŋ 64/11

ẖalāyık (< Ar.)
insanlar
ẖ. 29/5, 63/7, 114/10, 114/7, 119/13
ẖ.+ḳa 18/12, 121/4
ẖ.+nı 32/12, 52/5, 131/7
ẖ.+nıŋ 118/12

ẖalb (Ar.)
pençeleme; akıl çelme
ẖ. (ḳıl ẖ.!) 219/6

ḥaleb (ya., Gr. *Aleppo*)
Halep şehri
ḥ. bāzārınıŋ 107/7
ḥ. iginesin 121/6
ḥ.+ġa 121/6

ẖalel (Ar.)
bozukluk, aksama
ẖ. peydā boldı 130/2
ẖ. tüşse 109/13
ẖ.+ni 130/4

ḥālet (Ar.)
hal, durum; nitelik
ḥ.+de 79/2, 104/10, 170/8, 191/10
ḥ.+ide 143/5, 198/9
ḥ.+iniŋ 62/11
ḥ.+ni 144/11

ẖālī (Ar.)
boş
ẖ. 89/3
ẖ. bolmaġay 168/6
ẖ. érmes érdi 181/5

ẖāliḳ (Ar.)
yaratan, yaratıcı tanrı
ẖ. 40/2, 212/4

ḥalīm (Ar.)
yumuşak huylu
ḥ. 73/7
ḥ. ü selīm 188/9

ẖāliṣ (Ar.)
hilesiz, saf, katıksız
ẖ. 118/3

ẖalḳ (Ar.)
halk, teba; bir bölük insan
ẖ. 12/13, 30/3, 33/6, 76/11, 97/10, 108/6, 116/7, 124/11, 142/2, 142/5, 143/3, 179/12, 186/5, 209/3, 214/1
ẖ.-ı cihān 26/3
ẖ.-ı cihānġa 211/5, 218/10
ẖ. ara 19/9, 77/8, 167/3
ẖ. ile 30/13
ẖ.+ı 141/13
ẖ.+ıge 30/3
ẖ.+ını 141/12
ẖ.+ınıŋ 142/10
ẖ.+ıŋ 141/4

ḫ.+nı 30/5, 91/9
ḫ.+nıŋ 146/10

ḥalḳ (Ar.)
boğaz, gırtlak
ḥ.+ı 146/10, 152/3
ḥ.+ı birle 141/12
ḥ.+ıdın 142/10
ḥ.+ınıŋ 143/3

ḥalḳa (Ar.)
halka, çevre, muhit
ḥ.+sı 170/6
ḥ.+sıdın mén 148/7

ḫalḳā (Ar.)
delik; yıpranmış, eski
ḫ. 63/2

ḥalḳa-be-gūş (Ar.+Far.)
köle, esir; tutkun
ḥ.+larıdın mén 148/7

ḥall (Ar.)
çözme, sonuca varma
ḥ.-i ceremde 83/11

ḫalvet (Ar.)
yalnız; tenha
ḫ.+de 28/6, 54/2, 91/4, 155/5
ḫ.+i 169/9

ḫām (Far.)
olgunlaşmamış; beyhûde
ḫ. 118/4, 125/6
ḫ.+da (sevdā-yı ḫ.)146/10
ḫ.+ıdın 80/4

ḥamāḳat (Ar.)
ahmaklık, beyinsizlik
ḥ. birle 45/11

ḥamāme (Ar.)
güvercin
ḥ. 127/10

hāmān (ka.)
Hz. Musa zamanındaki firavunun baş veziri
h.+nıŋ 108/4

ḥamāyil (< Ar.)
muska, tılsım
ḥ. 68/7

hamedān (ya.)
İran'daki Hamedan şehri
h. 166/6

ḥamīde (Ar.)
övülmeye değer
ḥ.+ŋ (evṣāf-ı ḥ. bile) 47/11
ḥ.+side (evṣāf-ı ḥ.) 77/5

ḥāmile (Ar.)
gebe
ḥ. boldı 194/5

ḫamīr (Ar.)
hamur; yumuşak
ḫ. 66/4, 184/10

ḥaml (Ar.)
gebelik
ḥ. müddeti 194/5

ḥamle (Ar.)
ileri atılma; saldırı
ḥ. ḳıldılar érse 17/8
ḥ. ḳılġanda 16/8
ḥ. ḳılıp 16/8

ḥammāl (Ar.)
yük taşıyıcı
ḥ.+ı mén 108/4

ḥammām (Ar.)
hamam
ḥ. 2/5

ḫamr (Ar.)
şarap
ḫ. 160/5
ḫ. birle 209/8
ḫ. içip 116/9, 194/12

ḫamse (Ar.)
beşli, beş tane olan
ḫ. (ḥiss-i ḫ. birle) 193/2

hāmūn (Far.)
bozkır, büyük düzlük
h. u taġ 6/11

ḫāmūş (Far.)
susmuş olan
ḫ. 92/6

ḫāmūşī (Far.)
sessizlik
ḫ. (bāb-ı çehārum der-fevāyid-i ḫ.) 136/4

ḫan (? < ETü. *ḳan*)
hükümdar, sultan, kral
ḫ. 52/3, 52/5
ḫ. bolsa 30/6
ḫ.+dın 52/10, 52/13
ḫ.+ı 13/12, 13/5, 51/1, 51/3, 161/7
ḫ.+ı birle 161/1
ḫ.+ıḳa 13/6
ḫ.+ımḳa 45/3
ḫ.+lar 59/4

ḥanānet (Ar.)
uzun süre devam etmiş olan kötülük
ḥ.+ige 24/8

ḫandaḳ (Ar.)
hendek, çukur
ḫ.+ḳa 69/8

ḫandān (Far.)
gülen, gülücü
ḫ. (şād u ḫ.) 114/5
ḫ. (şiküfte vü ḫ.) 8/13

ḫande (Far.)
gülüş, gülme
ḫ.+sine 158/1

ḫāne (Far.)
ev, yer
ḫ.+si 50/1
ḫ.+siġa 50/1

ḫān-ḳāh (Far.)
tekke, dergâh
ḫ.+dın 99/8

ḥanẓal (Far.)
tadı acı olan, ebücehil karpuzu adıyla bilinen bir tür meyva
ḥ. 167/7

ḫar (Far.)
eşek; ahmak, aptal
ḫ. 185/6

ḫār (1) (Far.)
diken
ḫ. 153/7, 209/8
ḫ. turur 136/10
ḫ.+ı 153/10
ḫ.+ınıŋ 176/2
ḫ.+lar 65/8

ḫār (2) (Far.)
inci
ḫ. 52/7

ḫarāb (Ar.)
harap, yıkık
ḫ. 171/9
ḫ. (bolur ḫ.) 219/13
ḫ. ḳılmaḳḳa 39/12

ḫarābe (Ar.)
yıkıntı, virâne (ev)
ḫ.+sini 39/11

ḫarāc (Ar.)
haraç, vergi
ḫ. bérgüçi 61/5
ḫ.+ıdın 60/10

ḥarām (Ar.)
dine göre yasak olan
ḥ. 39/2, 97/8
ḥ. bolsa 3/2
ḥ. turur 100/10
ḥ. mu turur 97/6
ḥ. u menāhī birle 204/9
ḥ.+dın 203/7

ḥarām-zāde (Ar.+Far.)
gayrî meşru doğan, piç
ḥ.+ni 45/9
ḥarāmī (Ar.+Far.)
yol kesen haydut, eşkiya
ḥ. 81/2
ḥarāret (Ar.)
sıcaklık, fazla ısınma
ḥ.+i 159/11
ḥarb (Ar.)
savaş, dövüş
ḥ. 198/4
ḥ. birle 19/1
ḥ. ḳılġu 30/1
ḥ.+ḳa 215/3
ḫarc (Ar.)
sarf, harcama
ḫ. 186/8, 189/13, 190/1
ḫ. ḳıldı 11/12, 169/4
ḫ.+ıŋ 190/2
ḥareket (Ar.)
hareket, kımıldama
ḥ.+din 152/4
ḥarem (Ar.)
herkesin giremeyeceği yer; yatak odası; sevgiliyle birlikte olunan yer; hac esnasında, ihrâma girilen yerden Kâbe'ye kadar olan yer
ḥ. 81/1
ḥ.+de 106/11
ḥ.+ide 72/7
ḥarfī (Ar.+Far.)
bir harf, kelime
ḥ. 88/11
ḫarīb (Ar.)
yıkan, harap eden
ḫ. (ḳılurlar ḫ.) 131/6
ḫarīdār (Far.)
müşteri, satın alıcı
ḫ. 97/5
ḥarīf (Ar.)
muhalif, karşıt; rakip
ḥ. 17/3
ḥarīr (Ar.)
ipek, ipekten yapılmış elbise
ḥ. ü ʿabā 105/8
ḥ. ü dībāḳa 197/9
ḥarīṣ (Ar.)
hırslı, düşkün
ḥ. 76/9
ḫār-keş (Far.)
çalı çırpı taşıyan
ḫ. 115/12
ḫarmen (~ *ḫırmen*, Far.)
harman
ḫ.+ni 133/7
hārūnu'r-reşīd (ka.)
meşhur Abbasî halifesi
h. 57/10, 57/12
h.+ḳa 67/5
ḫāṣ (Ar.)
seçkin, asil
ḫ. ḳılur 9/4
ḫ.+lar silkide 58/10
ḫas (Far.)
çalı, diken
ḫ. 24/2
ḥasan (ka.)
bkz. *ḥasan-ı meymendī*
ḥ. 139/13, 144/4
ḥasan-ı meymendī (ka.)
Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî'nin en sevdiği vezirlerinden biri
ḥ. 139/10
ḥ.+ġa 143/13

ḥased (Ar.)
kıskançlık, çekememezlik
ḥ. 17/11
ḥ. étip 28/2
ḥ.+de 38/2

ḥasen (Ar.)
güzel, hüsün sahibi
ḥ. 4/1, 24/1

ḥasenāt (Ar.)
iyi işler, hayırlar
ḥ.+ıŋ 4/2

ḥāṣıl (Ar.)
ortaya çıkan, türeyen
ḥ. 86/9
ḥ. bolġay 37/6
ḥ. bolġay érdi 47/2
ḥ. bolġusı yok 170/13
ḥ. bolmadın 37/3
ḥ. bolsa 22/5
ḥ. bolur 201/1, 201/5
ḥ. ḳılabilgey müdi 133/10
ḥ.+ı 146/7, 147/1, 175/12
ḥ.+ımnı 177/10

ḥāṣılla- (Ar.+Tü.)
ortaya çıkarmak, elde etmek
ḥ.-ġan 168/11

ḥāṣılu’l-emr (Ar.)
sonuçta, netice olarak
ḥ. 208/3

ḫaṣīb (Ar.)
cömert; bir köle ismi
ḫ. 67/7

ḥāsid (Ar.)
kıskanç
ḥ.+ler 170/10

ḫasīs (Ar.)
cimri, pinti; alçak, şerefsiz
ḫ. 145/11

ḫaṣiyy (Ar.)
hadım edilmiş
ḫ. 67/7

ḫaṣlet (Ar.)
mizaç, huy
ḫ.+ini 132/5

ḫaṣm (Ar.)
düşman, hasım
ḫ. 16/11, 30/13
ḫ.+dın 220/12
ḫ.+ḳa 16/7
ḫ.+larını 17/9

ḥasret (Ar.)
hasret, özlem
ḥ. birle 206/12
ḥ. ile 182/6
ḥ. yéyür sén 208/2
ḥ.+de 42/5
ḥ.+din 146/7

ḫāṣṣa (Ar.)
özellikle, bilhassa
ḫ. 7/1, 153/9, 190/10

ḫāṣṣiyyet (Ar.)
kuvvet, tesir
ḫ.+in 170/2

ḫaste (Far.)
hasta
ḫ. bolġanda 94/3
ḫ. bolur 218/13
ḫ. ḳılmaġıl 65/8
ḫ. ḳılmasa 28/11
ḫ. mü bolur 100/13

ḥasūd (Ar.)
kıskanç
ḥ. 28/11, 28/12
ḥ. eli tilidin 35/13
ḥ. (aʿdā vü ḥ.) 89/13
ḥ.+nı 28/9

ḥaşem (Ar.)
hizmet eden

ḥ.+i 144/6

ḫaṭā (Ar.)
hata, suç, kabahat
ḫ. 25/11, 71/10, 168/3, 194/3
ḫ. (ḥüsn-i ḫ.) 154/1
ḫ. bildiŋ 34/13
ḫ. éttiŋ 206/8
ḫ. (ḳılma ḫ.!) 194/3
ḫ. körmesdin burun 34/13
ḫ. köründi 67/2
ḫ. turur 219/1
ḫ.+larım 72/6
ḫ.+nı 25/11, 47/13, 168/3
ḫ.+sı 134/12
ḫ.+sını 57/6, 173/10

ḫaṭar (Ar.)
tehlike
ḫ. 131/7, 185/11
ḫ.+dın 219/3
ḫ.+ḳa 133/6, 218/5

ḫaṭarlıġ (Ar.+Tü.)
tehlikeli
ḫ. 199/3
ḫ. érdi 197/11

ḫaṭāsız (Ar.+Tü.)
hatasız
ḫ. 178/12

ḥātem (ka.)
bkz. *ḥātem-i ṭāyyī*
ḥ. 107/4, 115/11, 121/13

ḥātem-i ṭāyyī (~ *ḥ. ṭayyī*, ka.)
İbnü Abdullah bin Sa'd (Cahiliye döneminde, Arap coğrafyasında cömertlikte ün salmış olan kişi)
ḥ. 207/13
ḥ.+din 115/8
ḥ.+niŋ 115/13

ḫātem (Ar.)
yüzük
ḫ. 96/6, 134/6, 134/7, 134/8
ḫ.+din 134/8
ḫ.+ni 134/5, 134/9

ḫāṭır (Ar.)
zihin, düşünce; gönül; vaziyet
ḫ. 4/12, 24/7, 91/4, 97/7, 201/13, 201/13
ḫ.+ı 47/1
ḫ.+ı üçün 87/1
ḫ.+ım 157/11
ḫ.+ıŋnı 220/6
ḫ.+ḳa 82/10
ḫ.+nı 65/7

ḫāṭır-cemʿ (Ar.+Far.)
zihni ve haleti dağınık olmayan
ḫ.+lıḳıdın 204/4

ḫatīb (Ar.)
düzgün ve güzel konuşan kimse; hutbe okuyan kişi
ḫ. 141/10, 142/3
ḫ.+i 141/13

ḫaṭṭ (Ar.)
hat, çizgi, sınır
ḫ. tartıban 154/2
ḫ. ur! 72/6
ḫ.+ı 153/11
ḫ.+ıda 153/13
ḫ.+ını 71/10
ḫ.+nı (ḥüsn-i ḫ.) 1/7

ḫatun (< Etü. *ḳatun*)
kadın, eş, zevce
ḫ. 42/1, 99/2, 182/6, 183/12
ḫ. alġalı 204/3
ḫ. almas sén 183/11
ḫ.+ı 41/6, 159/1, 159/3
ḫ.+ı bile 141/7
ḫ.+ını 141/8
ḫ.+ınıŋ 159/2

ḫ.+lar 103/9
ḫ.+nı 183/11, 183/12

ḫatunsız
kadınsız, eşsiz
ḫ. 183/10

ḫavā (Ar.)
boş
ḫ. ḳılur 25/10

ḥavādis̱ (Ar.)
haber, bilgi
ḥ.+ni 24/4

ḫavāṣṣ (Ar.)
seçkinler, asiller
ḫ. u ʿavām 1/13
ḫ. u ʿavāmġa 200/13

ḫāvend (Far.)
sahip; büyük, koca
ḫ.+niŋ turur 144/12

ḫavf (Ar.)
korku
ḫ.+dın 131/8
ḫ.+ı 60/8
ḫ.+ıda 98/2
ḫ.+ḳa 60/9
ḫ.+nı 35/9

ḫayāl (Ar.)
hayal, düş
ḫ. 98/11
ḫ. baġladı 184/3
ḫ. birle 127/7
ḫ.+ı 144/8
ḫ.+ı birle 166/9
ḫ.+nı 124/12, 146/9

ḥayāt (Ar.)
dirlik, yaşama, canlılık
ḥ. 13/4, 21/11, 175/5, 176/1, 176/2
ḥ. érür 110/11
ḥ. üçün 110/10
ḥ.+ı 164/4
ḥ.+ıdın 130/11, 132/10
ḥ.+ıŋda 211/3

ḥayf (Ar.)
yazık, vah vah!; zulûm, eziyet; beddua
ḥ. 14/11
ḥ. ḳıldıŋ 143/6

ḥāyır (Ar.)
şaşkınlık, hayrette kalma
ḥ.+da 69/4

ḫayltaş (ka.)
Şehname'de adı geçen bir güreşçi
ḫ. 130/7

ḫayme (Ar.)
çadır, seyyar ev
ḫ. tikip 125/12

ḫayr (Ar.)
faydalı iş, hayır
ḫ. bile 69/12
ḫ. bolsa 107/8
ḫ. étgil 27/6
ḫ. étseŋ 180/6
ḫ. içre 174/2
ḫ. ile 212/8
ḫ. kélmes 201/8
ḫ. turur 32/13
ḫ. üçün 27/5
ḫ. üze 47/4
ḫ. yolıge 183/8
ḫ.+dın 39/13
ḫ.+ıŋnı 174/9

ḥayrān (Ar.)
şaşırmış olan; esir, tutkun, müptela; uyuşturucu sarhoşu
ḥ. 69/2, 80/4, 111/13, 153/13
ḥ. (érdi ḥ.) 153/13
ḥ. (ʿāciz ü ḥ.) 101/10

ḥays̱iyyet (Ar.)
değer, itibar; onur, şeref
ḥ. üze 146/3, 189/12

ḥayvān (Ar.)
canlılık, dirilik, var oluş; hayvan, organizma
ḥ. 40/6, 115/6, 123/11, 123/13, 165/2, 165/4
ḥ. (āb-ı ḥ.) 69/3
ḥ.-ı lā-yaʿlem 123/10
ḥ. ol 212/13
ḥ.+ḳa (çeşme-i ḥ.) 70/1

ḥayvānāt (Ar.)
hayvanlar, organizmalar
ḥ. 40/4
ḥ.+nıŋ turur 193/11

ḥayy (Ar.)
diri, canlı, tek ve var olan (Allah'ın sıfatlarındandır.)
ḥ. (ey kelīm-i ḥ.!) 116/4

ḥaẕāḳat (Ar.)
ustalık, üstâtlık
ḥ.+ını 62/9

ḫazān (Far.)
sonbahar, güz mevsimi
ḫ. 8/2, 153/6
ḫ.+da 191/13
ḫ.+ġa urundı 159/7

ḥaẕer (Ar.)
sakınma, kaçınma
ḥ. ḳıl! 45/12, 50/4, 219/2
ḥ. ḳılmas 149/7

ḥāẕıḳ (Ar.)
usta, uzman
ḥ. 109/4

ḥāżır (Ar.)
hazır, âmâde
ḥ. bolmaġay mén 88/5

ḥāżır-cuvāb (Ar.+Far.)
hemen cevap veren
ḥ. 10/4

ḥażırī (Ar.)
hazır olan (yiyecek, içecek vs.)
ḥ. 119/1, 120/10

ḫāzin (Ar.)
hazine muhafızı
ḫ. 52/13
ḫ.+ḳa 25/13
ḫ.+leridin 52/3

ḥazīn (Ar.)
hüzünlü
ḥ. (savt-ı ḥ.) 127/2
ḥ. 157/4, (bolġuŋ ḥ. ḫacil) 217/10
ḥ. (ḳılmadılar ḥ.) 73/3

ḫazīne (Ar.)
hazine; devlet parasının korunduğu daire
ḫ. 29/8
ḫ.+deḳı 52/6
ḫ.+din 41/4
ḫ.+ḳa 29/7
ḫ.+lerini 23/11

ḥażret (Ar.)
huzur, ön; saygı değer kişilik
ḥ. 25/7
ḥ.+ide 10/9, 14/3, 62/10, 63/4
ḥ.+iġa 212/8
ḥ.+ige 57/11, 209/4
ḥ.+ḳa 25/3
ḥ.+niŋ 210/2

ḥaẓẓ (Ar.)
tat, zevk, lezzet
ḥ.+ı 127/3

hedef (Ar.)
hedef, amaç, nişan
h.+ġa 184/5

hedy (Ar.)
değerli, pahalı (bir şey)
h. (iʿtāḳ u h. ü ḳurbānlıḳ) 201/2

hefte (Far.)
hafta, yedi gün
h.+din 189/3

heftüm (Far.)
yedinci
h. (bāb-ı h. der-te'ṣīr-i terbiyet) 184/12

helāk (Ar.)
yok olma, ölme
h. boldı 37/11, 118/1
h. (boldı h.) 178/6, 210/10
h. bolup tururlar 146/11
h. ḳıl! 220/3
h.+ini 215/6
h.+ḳa ḳoyup 132/9
h.+ke 172/5
h.+ke koyġanda 117/6

ḥelāl (Ar.)
helâl, kullanılmasında dince sakınca bulunmayan
ḥ. 3/2, 97/6, 97/7, 124/1
ḥ.+ı 203/6

ḥelvā (Ar.)
helva, bir çeşit tatlı
ḥ.+dın 118/6

hem (Far.)
kuvvetlendirme, bağlama edatı
h. 3/8, 8/7, 44/4, 47/9, 48/6, 65/9, 69/4, 78/7, 78/8, 101/11, 106/1, 109/12, 118/12, 147/5, 151/9, 157/7, 166/5, 169/9, 211/7

hem-ān (Far.)
hemen, derhal, o anda; çabuk; öylece, o şekilde
h. 2/9, 42/1, 104/12, 136/6

hem-ān-oḳ (Far.+Tü.)
hemen, tam da o anda
h. 185/6

hem-ārā (Far.)
devamlı, boyuna, sürekli
h. 90/8

hem-derd (Far.)
dert ortağı, aynı derdi olan
h.+im 166/5

hem-ḫırḳa (Far.+Ar.)
aynı hırkadan giyen
h. 109/2

hem-īn (Far.)
böyle, beraber ve aynı şekilde
h. 220/12

hem-ʿinān (Far.+Ar.)
birlikte olunan arkadaş
h.+larıġa 167/4

hemīşe (Far.)
daima, her zaman
h. 8/13, 41/6, 41/7, 49/5, 52/4, 58/9, 77/11, 88/2, 101/10, 119/9, 134/4, 173/13, 177/3, 177/9, 184/10

hem-nefes (Far.+Ar.)
birlikte zaman geçirilen arkadaş
h. 220/3

hem-nişīn (Far.)
birlikte oturulup kalkılan kişi
h. (düşmen-i h.) 218/4

hem-rāh (Far.)
yoldaş, yol arkadaşı
h. 157/4

hem-sefer (Far.+Ar.)
seferde beraber bulunulan
h. boldum 197/10

ḫenāzīr (Ar.)
domuzlar, hınzırlar
ḫ. ü ḳırdnı 195/4

her (Far.)
hep, bütün
h. 106/10
h. ayda 142/12, 143/11, 143/6, 143/9

h. birimiz 11/13
h. birisi 53/13
h. cemʿde 139/2
h. cibālī serserīḳa 34/10
h. dem 164/7, 182/3
h. demde 47/8, 178/1
h. er 84/6
h. ḳayda bolsa 126/1
h. kéçe 128/9, 169/9, 177/13, 204/5
h. kim 13/6, 134/6
h. ḳuluŋa 106/7
h. kün 125/10
h. künde 37/6, 55/13, 88/13
h. laḥẓe 42/6
h. néçe 162/7
h. seḥerde 72/12
h. yanġa 82/12
h. zemān 42/5, 159/8, 177/12

her-āyīne (Far.)
mutlaka, her halde
h. 22/3, 57/13, 151/2

her-cāyī (Far.)
kararsız, yanar döner
h. 216/7

hergiz (Far.)
asla, hiçbir zaman
h. 8/5, 112/4, 115/3, 125/12, 133/11, 136/7, 138/7, 154/4, 203/8, 207/12, 219/3

herze-gūy (Far.)
saçma sapan konuşan
h. 105/5

ḥesāb (Ar.)
hesap
ḥ. 61/3
ḥ. (ḳılurdı ḥ.) 101/6
ḥ. u kitābda 60/4
ḥ. vaḳtıda 61/3
ḥ.+nı 60/13

heşt-ṣad (Far.+Ar.)
sekiz yüz (800)
h. érdi 12/9

heştüm (Far.)
sekizinci
h. (bāb-ı h. der-ādāb-ı ṣoḥbet) 211/8

hevā (Far.)
hava; heves, geçici arzu
h. (bād-ı h. dék) 53/8

hevāyī (Far.)
geçici hevesleri olan
h. 177/12

heves (Ar.)
geçici heves, boş arzu
h. 86/2
h. (ʿaşḳ u h.) 74/9
h.+ide 27/11
h.+iniŋ 181/7
h.+ḳa 3/11

heves-bāz (Far.)
hevesli, isteğini hemen yerine getirmek isteyen
h. 105/6

hevī-perest (Far.)
tutkulu, hevesinin peşinde koşan
h. 105/6

hey
hey! (seslenme ünlemi)
h. hey! 180/6

hey'āt (Ar.)
dış görünüş
h. 156/1
h. üze 84/11
h.+ı 95/9
h.+ın 132/11

heybet (Ar.)
dış görünüşteki azamet
h. 219/5
h.+i 2/13, 135/2, 188/11

heybetliġ (Ar.+Tü.)
heybetli
h. 128/12

heykel (Ar.)
heykel
h.-i mekrūh turur 156/1

heymā (Ar.)
susuz çöl
h. 16/10

heyūlā (Ar.)
madde, dünyevî obje
h.+nı (naḳş-ı h.) 195/13

hezār (Far.)
çok
h. 101/5, 144/2

ḫezef (Ar.)
çanak; kırık tabak
ḫ. 117/12

hezl (Ar.)
şaka, alay, espri
h. ü leṭāfetni 59/5

héç (~ *hīç*, Far.)
hiç; yok
h. 11/2, 17/2, 18/4, 28/12, 28/4, 28/5, 29/1, 48/11, 65/7, 66/12, 72/12, 82/9, 85/11, 85/7, 90/11, 101/8, 106/4, 107/1, 115/3, 137/6, 139/8, 140/5, 148/5, 155/8, 163/3, 185/2, 185/8, 186/9, 212/9, 215/13, 216/2, 220/11
h. kimerse 109/5, 109/7, 139/5
h. kimersege 144/3
h. kimerseniŋ 115/8
h. némersege 126/5
h. némersesi 131/1

ḥıḳd (Ar.)
kin, öfke
ḥ. 48/1

ḫırāmān (Far.)
salınarak yürüyen
ḫ. (serv-i ḫ.) 204/6

ḫırāmla- (Far.+Tü.)
salınarak edalı yürümek
ḫ.-p 153/4
ḫ.-yu yüriyürde 83/8

ḫıred (Far.)
akıl, zihin
ḫ. ehli 195/4
ḫ. nūrı 184/13
ḫ.+niŋ 5/11

ḫıredliġ (Far.)
akıllı, zihni çalışan
ḫ. 36/3, 213/5
ḫ.+lar 213/4

ḫıred-mend (Far.)
akıllı, zihni çalışan
ḫ. 58/4, 60/9
ḫ.+ler 190/8, 213/3

ḫıredsiz (Far.+Tü.)
akılsız, aptal
ḫ. 140/2

ḫırḳa (Ar.)
hırka
ḫ. 100/10
ḫ.+dın 194/7
ḫ.+sı 100/9
ḫ.+sını 202/6

ḫırḳa-pūş (Far.)
hırka giyen
ḫ. ol 93/7

ḫırḳasız (Ar.+Tü.)
hırkasız
ḫ. (aṣā vü ḫ.) 96/5

ḫıṣb (Ar.)
ucuzluk, bayağılık, âdilik
ḫ. 52/9

ḫışt (Far.)
kerpiç, tuğla

ḫ.-ı huşk dék 209/13

ḫıṭāy
Kıtay ülkesi; Kıtay (etnik ad)
ḫ. ḫanı 161/7
ḫ. ḫanı birle 161/1
ḫ. ḳızıdın 184/3
ḫ. raḫtını 121/5
ḫ.+ġa 121/5

ḫıṭṭa (Ar.)
ülke, memleket
ḫ.+sını 2/12

ḫıyānet (Ar.)
güveni kötüye kullanma
ḫ.+ide 77/8
ḫ.+idin 168/6

ḥicābsız (Ar.+Tü.)
utanmaz, arsız
ḥ. 167/3

ḥicāz (ya.)
Arabistan'da, Mekke ve Medine gibi mukaddes kentlerin bulunduğu bölge
ḥ. 39/9, 92/7
ḥ. ḳāfilesige 83/6, 91/6
ḥ. yolıda 162/12

ḥicāzī (Ar.+Far.)
bir müzik makamı
ḥ. (ṣavt-ı ḥ.) 86/9

hicr (Ar.)
ayrılık
h. 148/1

hicret (Ar.)
göç
h.+ige 12/9

hidāyet (Ar.)
doğru yola girme
h.+i (kerem ü h. birle) 152/13
h.+idin 35/10

ḫidmet ~ ḫiḏmet (1) (Ar.)
hizmet
ḫ. 194/9
ḫ. (şükr-i ḫ.)105/3
ḫ. ḳılıp 46/1
ḫ.+din 9/10
ḫ.+i üçün 51/6, 51/7
ḫ.+ide 27/8
ḫ.+ide turur mén 52/5
ḫ.+ideḳı 65/13
ḫ.+iġa 23/3
ḫ.+ige 185/1, 186/11
ḫ.+im érür 101/12
ḫ.+in 65/13
ḫ.+ini 65/11
ḫ.+iniŋ 23/6
ḫ.+iŋni 177/8
ḫ.+ni 48/12, 51/4

ḫidmet ~ ḫiḏmet (2) (Ar.)
kat, huzur; karşı, ön
ḫ. 145/2
ḫ.+de 48/10, 168/1
ḫ.+ide 14/4, 23/4, 59/4, 62/2, 76/10, 90/9, 97/10, 164/13, 167/13
ḫ.+iġa 62/7
ḫ.+ige 16/12, 20/9, 39/4, 49/2, 52/3, 66/7, 68/4, 109/5, 109/6, 112/12, 119/1
ḫ.+iḳa 38/12
ḫ.+imni 121/3
ḫ.+iŋizde 162/8

ḫiḏmetçi (Ar.)
hizmetçi
ḫ.+leri 125/10

ḫidmet-kār (Ar.)
hizmetkâr
ḫ. 101/7
ḫ.+ı 120/9

ḥikāyāt (Ar.)
hikâyeler, öyküler

ḥ. (nevādir ü ems̱āl ü şiʿr ü ḥ.-ı ṣarīḥ ü kitābet dürci) 11/11

ḥikāyet (Ar.)
hikâye, öykü
ḥ. 13/2, 15/4, 18/10, 24/3, 26/4, 27/7, 29/3, 31/1, 32/8, 33/4, 33/9, 34/11, 35/6, 36/6, 37/12, 39/11, 40/9, 44/7, 45/12, 48/8, 49/6, 50/9, 52/3, 53/1, 53/12, 54/10, 55/11, 56/12, 57/10, 58/5, 59/6, 64/6, 65/9, 66/11, 66/7, 67/5, 68/4, 70/7, 71/2, 71/8, 72/13, 72/6, 73/9, 75/13, 76/8, 77/10, 77/5, 79/3, 80/9, 81/10, 81/4, 82/13, 82/9, 83/6, 84/8, 85/3, 86/1, 88/13, 88/8, 89/5, 90/12, 90/8, 91/6, 92/7, 93/8, 96/7, 97/6, 97/10, 98/3, 99/11, 100/6, 102/2, 103/8, 104/5, 107/11, 107/2, 107/7, 108/7, 109/4, 110/12, 110/2, 110/7, 111/6, 112/1, 112/11, 113/8, 114/5, 115/8, 116/1, 117/12, 117/4, 118/7, 119/9, 120/7, 121/12, 123/3, 123/7, 124/4, 124/7, 134/13, 134/5, 135/4, 136/13, 136/5, 137/11, 137/4, 138/4, 139/1, 139/9, 140/3, 140/8, 141/10, 141/6, 142/9, 143/13, 144/9, 145/5, 146/1, 149/1, 150/11, 150/2, 152/1, 154/10, 155/12, 155/4, 157/9, 158/13, 159/10, 161/1, 162/12, 164/13, 166/6, 175/1, 176/13, 179/8, 180/7, 181/4, 182/8, 183/1, 183/10, 185/8, 186/8, 188/1, 189/10, 191/13, 192/9, 193/10, 193/5, 194/4, 195/5, 196/11, 196/3, 197/10, 197/2, 199/13, 199/7
ḥ. birle 75/10
ḥ. kéltürdi érse 89/11
ḥ. ḳıldı 179/10
ḥ. ḳılıp 186/12
ḥ.+de 9/11, 13/2
ḥ.+i 61/7
ḥ.+idin 59/7
ḥ.+iġa 98/13
ḥ.+in 89/11
ḥ.+iŋe 61/7
ḥ.+ni 101/4

ḥikem (Ar.)
hikmetler
ḥ.+i 15/10

ḥikmet (Ar.)
hikmet
ḥ. 85/7, 107/11, 212/10, 213/2, 213/3, 213/7, 214/11, 214/3, 214/8, 215/1, 215/10, 215/5, 217/1, 218/9, 219/1, 219/11, 219/4, 219/8, 220/3, 220/9
ḥ.-i maḥż ol 9/3
ḥ. ara 213/6
ḥ.+din 30/4
ḥ.+ige 116/12
ḥ.+ni 11/4

ḫilāf (Ar.)
karşıt, zıt, ters
ḫ. étmek 54/8
ḫ. étse 105/1
ḫ. ḳılayın 127/12
ḫ. ḳılsa mén 54/7
ḫ. (tüşti ḫ.) 101/4
ḫ.+ı 24/1, 199/13
ḫ.+ıça 62/2, 88/10, 219/2
ḫ.+ıça bolsa 54/6
ḫ.+ıda 209/11
ḫ.+ını 48/5

ḫilāfet (Ar.)
tahta oturma, bir taht sahibinin yerine geçme
ḫ. 3/2

hilāl (Ar.)
yeni ay
h. 68/8

ḫilʿat (Ar.)
sultan ya da nüfuzlu bir devlet adamı tarafından takdir edilen kişiye verilen hususî elbise, armağan
ḫ. bérip 47/10
ḫ. u niʿmet 187/13
ḫ. üstide 38/7

ḥīle (Ar.)
hile, oyun
ḥ. ḳılayın 80/3
ḥ.+din 220/10

ḥilm (Ar.)
yavaş, yumuşak huyluluk
ḥ. 48/1, 219/5
ḥ. (kéltürme ḥ.!) 219/7
ḥ. (ʿafv u ḥ.) 14/9
ḥ. ü ġażab içre 219/6
ḥ. ü vaḳār 59/5
ḥ.+iġa 188/13

ḥilmsiz (Ar.+Tü.)
yumuşak huyu olmayan
ḥ. 219/9

ḥimāyet (Ar.)
koruma, kollama
ḥ.+iniŋ 58/8

himmet (Ar.)
gayret, çaba
h. 39/6, 208/5, 211/1
h. (ḳāṣır-ı h.) 210/8
h. tilep 52/4
h. tutsaŋ 64/12
h. (bezl ü h. ü inṣāf) 207/8
h.+i 135/2, 135/4
h.+i birle 2/13
h.+idin 31/9
h.+ini 115/9
h.+iŋdin 115/9

hind (ya.)
Hint, Hindistan
h.+ġa 121/6
h. raḫtını 121/6

hindū
Hintli, Hindu
h. 196/11, 198/10

hindū-stān (ya.)
Hindistan
h. 9/11
h.+da 120/13

ḥinn (Ar.)
en zalim şeytan kabilesi; şeytan ile insan arasında olan yaratık, mahluk
ḥ.+ide 170/8

ḥirās̱et (Ar.)
tarım, çiftçilik
ḥ. birle 213/9

ḥiṣār (Ar.)
kale, etrafı duvarlarla çevrilmiş olan yerleşim alanı
ḥ. 74/11, 101/9
ḥ.+da 208/9
ḥ.+ḳa 93/10

ḥiss (Ar.)
his, duygu
ḥ.-i ḫamse birle 193/2
ḥ.+ini 88/7
ḥ.+lerde 136/4

ḥiṣṣe (Ar.)
hisse, pay
ḥ.+lerin 18/6

ḫiṭāb (Ar.)
hitap, sesleniş
ḫ. (fażl-ı ḫ.) 23/2

hiz-hüner (Far.)
beceriksiz, bir işi lâyıkıyla yerine getiremeyen
h. 101/7

ḫiżāb (Ar.)
boya
ḫ. 204/7

hizvem (Far.)
yakacak, odun
h. 50/1

ḫōd (Far.)
kendi; da/de edatı
ḫ. 106/5, 122/4, 149/6, 187/8, 193/3, 216/1, 219/8

ḫōd-rāy (Far.)
kendi düşüncesinin her zaman doğru olduğunu sanan, budala
ḫ. 156/8

ḫorāsān (ya.)
Merv, Nişabur, Herat gibi kentleri içeren bölgenin adı
ḫ. mülkiniŋ 26/6

ḫoş (Far.)
iyi, güzel
ḫ. 2/7, 14/3, 38/1, 81/4, 88/6, 90/2, 91/7, 117/3, 125/10, 130/7, 133/4, 159/8, 176/1, 190/2, 220/9
ḫ. bolup 147/4
ḫ. bolur 9/1, 153/8
ḫ. érdi 164/10, 182/5
ḫ. érdim 164/11
ḫ. érmes érdi 14/3, 142/1
ḫ. kéldise 162/2
ḫ. kélip 119/5
ḫ. kélmedi érse 200/8
ḫ. ḳılmas 151/10
ḫ. ḳılur mu 169/1
ḫ. olur 173/13
ḫ. sözlediŋ 14/4
ḫ. turur 127/2
ḫ. u ḫurrem 7/5
ḫ.+dur 5/10
ḫ.+ı 75/12
ḫ.+raḳ 29/6, 35/11, 104/4, 104/9
ḫ.+raḳ bolġay 58/3
ḫ.+raḳ bolġay érdi 89/2
ḫ.+raḳ érdi 111/11

ḫoş-āvāz (Far.)
güzel sesli
ḫ. 88/6, 127/3, 141/11

ḫoş-āvāzī (Far.)
güzel sesli olan, bir güzel sesli
ḫ. 126/12

ḫoş-būy (Far.)
güzel kokulu
ḫ. 27/12
ḫ. (ḫūb u ḫ.) 2/6

ḫoş-dil (Far.)
hoş gönüllü
ḫ. étip 28/11

ḫoş-ḫūy (Far.)
iyi huylu
ḫ. 112/10
ḫ. u mihrlıġ bolur 155/3

ḫoşla- (Far.+Tü.)
beğenmek
ḫ.-maslar 11/9

ḫoş-liḳā (Far.)
güzel yüzlü
ḫ. 182/4

ḫoşluḳ (Far.+Tü.)
hoşluk, iyilik, güzellik
ḫ.+ınıŋ 142/2

ḫoşnūd (Far.)
hoşnut, beğenmiş
ḫ. ḳıla bildim 28/8

ḫoten (ya.)
Doğu Türkistan'da, Tarım ırmağının aşağı kolu üzerinde bulunan bölge
ḫ. (mekrümet-i çīn ü ḫ.) 6/11

ḫū (Far.)
huy, adet
ḫ. 103/7
ḫ. (yawuz-ḫ. ḳıldı) 138/11
ḫ. ḳılsa 173/13

ḫūb (Far.)
güzel
ḫ. 38/7, 45/13, 77/8, 88/10, 127/2, 127/3, 152/1, 153/11, 179/7, 179/9, 182/11, 189/8, 207/9
ḫ. u āşinā bolsa 103/1
ḫ. u ḫōş-būy 2/6
ḫ. u şāhid 96/7
ḫ. u şīrīn turur 154/13
ḫ. u şīrīnlıḳıda 155/2
ḫ.+lar 146/13, 148/12, 153/9
ḫ.+larıge 204/13

ḥubb (Ar.)
sevgi
ḥ.+ı (yer ḥ.) 46/11

ḫūb-fercām (Far.)
sonu güzel olan
ḫ. 138/12

ḫūb-ḳāmet (Far.+Ar.)
boyu güzel (uzun) olan
ḫ. 214/7

ḫūb-ṣūret (Far.+Ar.)
fizyonomisi güzel olan
ḫ.+niŋ 150/11

ḫūb-suretī (Far.+Ar.)
bir güzel vücutlu
ḫ. 150/2

ḫudā (Far., krş. bkz. *ḫudāy*)
Allah, tanrı
ḫ. 44/2
ḫ.+nı 33/2
ḫ.+sın (merd-i ḫ.) 91/5

ḫudāvend (Far.)
Allah, tanrı; sahip, efendi
ḫ. 82/6, 96/2
ḫ.-i cihān şükri 108/2
ḫ.-i ġafūr 71/11

ḫudāy (Far., krş. bkz. *ḫudā*)
Allah, tanrı
ḫ. 17/9, 40/2, 45/8, 86/13, 131/9, 210/5
ḫ.-ı cihān 96/8
ḫ.-ı cihān ḫażretiġa 212/8
ḫ.-ı ekberni 85/5
ḫ. birle 201/11
ḫ. ḥaḳḳı 164/2
ḫ. ḳahrı bile 31/13
ḫ. te'ālī 180/1
ḫ.+dın 77/8, 195/2
ḫ.+ġa 133/2
ḫ.+ḳa 16/7, 66/3, 179/4, 179/5
ḫ.+nı 178/3
ḫ.+nıŋ 96/11, 152/12

ḫuddām (Ar.)
hizmetçiler
ḫ. ḥaḳḳıda 168/4

ḥufre (Ar.)
çukur, oyuk, delik
ḥ.+sige 13/4

ḫufte (Far.)
yatıp uyumuş
ḫ. mü ḳılur 99/7
ḫ.+ni 99/6

ḥuḳūḳ (Ar.)
haklar
ḥ.+ın 157/10

ḫulḳ (Ar.)
huy, kişilik yapısı; iyi tabiat
ḫ. u kerem ét! 212/3
ḫ.+ı 152/2
ḫ.+ını 169/3

ḫūluġ (Far.+Tü.)
huylu
ḫ. 188/2

ḫulūṣ (Ar.)
halis olma, saflık, gönül güzelliği
ḫ.-ı ʿaḳidetiŋ 47/11

ḫumār (Ar.)
akşam içki içtikten sonra sabah oluşan halsizlik, baş ağrısı; mahmur olma
ḫ. 160/5, 209/8

ḥūr (Ar.)
ahu gözlüler; güzel kızlar
ḥ. 204/12

hurre (Ar.)
kedi
h.+siġa (ebū hüreyre h.) 122/3

ḫurrem (Far.)
sevinçli, güler yüzlü
ḫ. 15/3
h. édi 182/5
ḫ. érdi 164/10
ḫ. ḳılıp turur 5/3
ḫ. ol 160/12
ḫ. (ḫōş u h.) 7/5

ḫursend (Far.)
kısmetine razı olan
ḫ. 106/2, 199/6, 213/7

ḫurūs (Far.)
horoz
ḫ. 11/6, 169/12

ḫurūş (Far.)
çıngar, gümbürtü
ḫ. 80/6
ḫ. ol 93/6
ḫ. (nefīr ü ḫ.) 92/4

ḥussād (Ar.)
haset edenler, kıskançlar
ḥ. 168/9, 171/6

ḥuṣūl (Ar.)
ortaya çıkma, üreme
ḥ.+ınıŋ 127/13

ḫuṣūmet (Ar.)
çekememezlik, düşmanlık
ḫ. 208/11, 208/13, 217/9
ḫ. ḳılışıp 197/5
ḫ.+i 161/8

ḫuṣūmetlıġ (Ar.Tü.)
husumetli
ḫ. ara 217/8

ḫuṣūsen (Ar.)
özellikle, ayrıca
ḫ. 10/9, 127/2

hūş (Far.)
akıl, zihin
h. 92/13
h. (ʿaḳl u h.) 27/10
h. (ḳarār u ṭāḳat u h.) 92/3
h.+uŋ 50/5

ḫuşk (Far.)
kuru
ḫ. (ḫışt-ı ḫ. dék) 209/13

ḫuşūnet (Ar.)
sertlik, kaba davranma
ḫ. 46/3

ḫuẓretī (Ar.)
yeşillik, yeşil alan
ḫ. 182/1

ḥużūr (Ar.)
barış
ḥ.+da 157/9

ḥüccāc (Ar.)
hacılar, hacca gidenler

ḥürmet (Ar.)
saygı
ḥ. bile 117/1
ḥ.+i 5/5, 173/7
ḥ.+idin 113/4
hürmüz (ka.)
III. asırda yaşamış bir Sâsânî şahı
h.+ḳa 34/11
ḥüsn (Ar.)
güzellik
ḥ. 11/3, 15/5, 105/12, 154/4
ḥ.-i ānı 90/3
ḥ.-i bahārına 153/5
ḥ.-i dil-ārām üçün 9/5
ḥ.-i edeb 15/7
ḥ.-i ḫaṭā 154/1
ḥ.-i ḫaṭṭnı 1/7
ḥ.-i ḳabūl birle 2/1
ḥ.-i kifāyetiŋni 62/1
ḥ.-i maḥabbet 163/12
ḥ.-i şemāyilidin 23/4
ḥ.-i ṭalʿatınıŋ 204/8
ḥ.-i ẓann birle 71/8
ḥ. āyeti 20/11, 68/7
ḥ. bolsa 149/3
ḥ. ü cemāli 26/9, 152/8
ḥ. ü cemāli bolsa 126/11
ḥ. ü şemāyil 144/12
ḥ. ü tedbīri birle 46/11
ḥ.+i 23/2, 187/12
ḥ.+idin 127/3
ḥ.+ige 158/5, 168/12
ḥ.+iniŋ 28/1, 144/10, 166/9
ḥ.+nüŋ 154/6
ḫüsrev (ka.)
Hüsrev ü Şirin hikâyesinin erkek figürü
ḫ. 13/11

ḫ^{v}āce (Far.)
hoca, üstat; ulu, büyük kişi
ḫ^{v}. 44/11, 51/8, 62/5, 63/11, 63/12, 144/9, 145/3, 176/11, 183/7, 185/12
ḫ^{v}.+ġa 144/11
ḫ^{v}.+ḳa 45/2
ḫ^{v}.+leriniŋ 67/9
ḫ^{v}.+niŋ 144/9
ḫ^{v}.+si 145/5
ḫ^{v}.+sige 145/4
ḫ^{v}ācelıḳ (Far.+Tü.)
hocalık, üstatlık
ḫ^{v}.+da 51/11
ḫ^{v}ān (Far.)
yemek sofrası, sini; yemek
ḫ^{v}. 203/5
ḫ^{v}.+ıdın 175/11
ḫ^{v}.+ını 210/13
ḫ^{v}ār (Far.)
hor, değersiz, aşağılık
ḫ^{v}. 40/7, 68/3
ḫ^{v}. émes mén 83/10
ḫ^{v}. körse 217/5
ḫ^{v}. ol 104/10
ḫ^{v}. u ẕelīl 49/5
ḫ^{v}. (ʿāciz ü ḫ^{v}.) 77/4
ḫ^{v}ārezm (ya.)
Harezm, Amu Derya (Oxus) nehrinin aşağı yatağının sağ ve sol bölgeleri
ḫ^{v}. sulṭānı 161/1
ḫ^{v}. sulṭānı birle 161/8
ḫ^{v}.+ini (mıṣr u baġdād u ḫ^{v}.)1/4
ḫ^{v}ārla- (Far.+Tü.)
horlamak, küçük görmek
ḫ^{v}.-r 144/6
ḫ^{v}ārluḳ (Far.+Tü.)
horluk, değersizlik
ḫ^{v}. birle 207/6

Iı

ıd (krş. bkz. *yıḏ*, *yız*)
koku
ı.+ını 78/12

ıḏ- (krş. bkz. *ıt-*, *ıy-*, *ız-*)
göndermek, sevk etmek
ı.-a bérdi 19/13
ı.-a bérip 44/8, 165/12
ı.-a bérseŋiz 171/7
ı.-ıp tururlar 211/1
ı.-u bérdi 141/6, 185/1

ʿıḳd (Ar.)
gerdanlık; yıldız takımı
ʿı.+ı (s̱üreyyā ʿı.) 7/7

ılan (krş. bkz. *yılan*)
yılan
ı. 159/7

ına-
güvenmek
ı.-ma! 142/6

ınan-
inanmak, güvenmek
ı.-ıp 189/7
ı.-ma 83/4
ı.-masaŋız 171/6

ınandur-
inandırmak
ı.-masun! 15/1

ıŋ(ı)r-
inlemek, acı ile bağırmak
ı.-ı 176/12

ʿıraḳ (ya.)
Irak (ülke adı)
ʿı.+dağı 61/12

ırġa- (krş. bkz. *yırġa-*)
sallamak, sarsmak
ı.-sa 19/7

ʿırḳ (Ar.)
kök
ı. 212/6

ʿırż (Ar.)
onur, şeref
ʿı. (āb-ı rūy u ʿı.) 113/7
ʿı.+ını 120/6
ʿı.+ını sındurmışlar 46/13

ısıġ
ısı, sıcaklık; ışık
ı.+ı 132/7

ısır-
ısırmak
ı.-dı 23/12, 110/6
ı.-ġan 61/13
ı.-ıp 103/3

ıṣlāḥ (Ar.)
düzeltme, yola getirme
ı. (ḳılġalı ı.) 174/4

ıt- (krş. bkz. *ıḏ-*, *ıy-*, *ız-*)
göndermek
ı.-tı 189/7

ız- (krş. bkz. *ıḏ-*, *ıt-*, *ıy-*)
göndermek
ı.-u bérdi 109/5

İi

ʿibādet (Ar.)
tapınma; dinin gereklerini yerine getirme
ʿi. 97/7, 97/7, 201/5, 202/1
ʿi. bile 121/4
ʿi. étmek 97/8
ʿi. ü ṭaʿām üçün 97/9
ʿi. üze 5/4ʿi.+i 201/12
ʿi.+i birle 24/7
ʿi.+ḳa 31/3, 76/9, 212/8

ʿibāret (Ar.)
yazı; cümle; açıklama
i. 10/11

iber- (krş. bkz. *yiber-*)
göndermek, sevk etmek
i. 181/11

iblīs (Ar.)
şeytan
i.+ni 189/5

ibnü hilāl (ka.)
X. asırda yaşamış, hat sanatında önemli bir yeri bulunan Arap hattat (Bu zatın eserleri, İstanbul'da Ayasofya ve Topkapı saray müzelerindedir. Dublin'de, Chester Beatty'de korunan bazı eserleri de vardır.)
i. 1/7

ibnü muḳle (ka.)
M. 881-950 yılları arasında yaşamış, Abbasi devlet adamlarından biri olup hat sanatının gelişiminde çok önemli bir yere sahip olan Arap hattat (Nesih, Muhakkak, Reyhânî, Tevkî, Rika ve Sülüs olmak üzere hattaki altı stilin gelişiminde öncü rol oynamıştır.)
i. 1/7

ibrāhīm-i ḫalīl (ka.)
Hz. İbrahim (Allah, O'na "halilim (dostum)" diye buyurdu. *Halilü'l-rahman* olarak da bilinir.)
i. birle 208/12

ibrār (Ar.)
yeminin doğruluğunu tasdik etme
i. 202/6

ibrīşüm (Far., krş. Ar. *ibrīsem ~ ebrīsem*)
ibrişim, ipek ip
i. ṭanāb 134/6

icābet (Ar.)
kabul etme, razı olma
i. 3/3
i. ḳılıp 116/5
i. ḳılmadılar érse 73/11
i.+iġa 135/7

īcāz (Ar.)
sözü kısa kesme
ī. u iḥṣār 11/10

icāzet (Ar.)
izin, ruhsat
i. bolsa 168/1

iç
iç
i.+i 41/13, 198/13
i.+ide 2/4, 2/5, 8/8, 8/9, 10/6, 12/10, 12/11, 12/12, 12/13, 13/1, 26/8, 27/4, 27/9, 34/12, 36/12, 38/12, 61/3, 68/10, 75/1, 81/10, 83/1, 83/1, 90/4, 115/5, 117/9, 130/2, 140/3, 152/2, 156/13, 159/8, 162/10, 162/9, 163/12, 179/10, 179/11, 183/6, 186/9, 192/3, 214/7, 218/6
i.+ideki 9/13, 71/4
i.+idin 134/6, 134/9
i.+ige 85/11, 160/8
i.+inde 91/5, 135/2, 157/13
i.+iŋ 45/7
i.+ni 89/3

iç-
içmek
i.-er 70/1
i.-er bolur 153/9
i.-ip 116/9, 131/13, 194/12
i.-me! 70/6
i.-se 38/9, 86/5
i.-ti 189/12
i.-tim 160/10

içre
içinde, içine doğru
i. 10/5, 10/7, 21/12, 24/2, 29/11, 38/1, 38/1, 46/5, 51/9, 53/13, 60/3, 65/8, 68/2, 75/11, 75/6, 77/9, 80/13, 82/8, 83/11, 86/9, 94/12, 101/5, 105/9, 107/1, 133/13, 153/7, 153/8, 164/3, 174/2, 174/5, 174/6, 174/6, 184/9, 190/4, 191/6, 192/7, 192/7, 193/5, 194/3, 213/2, 219/7, 219/7
i.+ki 170/6, 182/13

ʿiddet (Ar.)
kocası tarafından boşanan kadının başka bir kocayla evlenebilmesi için beklenen hukukî süre
i.+i 179/2

idrāk (Ar.)
anlayış, algılama
i. (ṭabʿ u fehm-i i.) 192/13

idrār (Ar.)
ücret, maaş, geçinme parası; dünyalık
i. 143/7, 202/6
i.+ıŋ 142/12
i.+ıŋnı 143/11

iflās (Ar.)
tükenme, bitme
i. 205/7

ifrāṭ (Ar.)
aşırı ve gereksizce davranma
i. ḳılıp 135/9

ig
hastalık; rahatsızlık
i. içre 86/9
i. kéldi érse 197/3
i.+niŋ 176/7
i.+i 43/12, 147/6, 153/4

igine
iğne
i.+sin 121/7

igit-
beslemek, büyütmek, yetiştirmek
i.-ti 110/6

iglig
hasta, hastalıklı
i. 84/6, 84/6

i.+ni 176/10

iḫlāṣ (Ar.)
gönül dostluğu; içten sevgi
i. 57/2
i. birle 179/13
i. éḏilerinde 78/2
i. üze 63/10, 65/4

iḥsān (Ar.)
iyilik etme, hediye etme, bağışlama
i. 26/4, 71/8, 111/12, 195/13, 203/12
i. (luṭf u i.) 106/7
i. (luṭf u i. ḳıldı érse) 119/6
i. (luṭf u i. ḳılıp) 37/8
i. (luṭf u i. ḳılsaŋ) 199/9
i. (ṣunʿ u kemāl u luṭf u i.) 193/3
i. (mürüvvet ü i.) 211/4
i. (ḳıldı mürüvvet ü i.) 211/4
i.+ınıŋ (birr ü i.) 1/5

iḥṣār (Ar.)
kısaltma, özetleme
i. (īcāz u i.) 11/10

iḥtilām (Ar.)
(ergenlikte) meni akışı
i. körmek 195/7

ihtimām (Ar.)
özenle ve gayretle çalışma
i. 187/7
i. ḳılġıl! 192/1
i. ḳılur sén 149/8

iḥtirāḳ (Ar.)
tutuşup yanma
i.+ıge 151/6

iḥtirāz (Ar.)
sakınma, çekinme
i. ḳılmaḳ 128/1

iḫtiṣār (Ar.)
kısaltma
i. ḳıldım 64/4

iḥtiyāc (Ar.)
ihtiyaç
i.+ı bolmas 107/4
i.+ıŋa 113/10

iḫtiyār (Ar.)
seçme; zahmete katlanma
i. 55/8
i. étti 107/11
i. ḳıl! 5/4, 218/6
i. ḳılalıŋ 183/4
i. ḳıldı 7/5, 54/1, 65/11, 183/5
i. ḳıldı érse 54/1
i. ḳıldıŋ 58/6, 165/5
i. ḳılıp 62/4, 64/7, 135/1
i. ḳılsaŋ 176/8
i.+ını 54/2

iḫvān (Ar.)
(bir tarikat, düşünce çevresinde) toplanan arkadaşlar; kardeşler
i.-ı ṣafā 102/2
i.-ı şeyāṭīn 38/13

iḥyā (Ar.)
canlandırma, kuvvetlendirme
i.+sıge 165/12

iḥẓāẓ (Ar.)
talihli olma, şanslılık
i.+ḳa 95/2

ʿiḳāb (Ar.)
eziyet, sıkıntı
ʿi. 47/13, 150/5

iḳāmet (Ar.)
oturma, durma, yerleşme, kalma
i. ḳılmadıŋız 162/6
i.+ḳa 7/11

iḳdām (Ar.)
gayret ve sabırla çalışma; ilerleme
i. 3/11

i. ḳılġıl! 149/9
i. ḳılmaḳ 168/5
i. ḳılmaḳḳa 42/6

iḳlīm (Ar.)
ülke, devlet
i. 18/10, 187/6
i. (mülk-i i.) 18/9
i.+de 70/9
i.+ḳa 59/10

ikrām (Ar.)
ikram, saygı, hürmet
i. bolġay 141/2

iḳrār (Ar.)
kabul etme; söyleme
i. ḳıldı 116/13
i. ḳılmışı yoḳ 139/5

iktisāb (Ar.)
kazanma, elde etme
i.-ı ʿulūm 214/10

ʿilāc (Ar.)
ilaç, derman
ʿi. birle 104/3
ʿi. fermānlamadı 109/6
ʿi. ḳıldurmas sén 104/2
ʿi. ḳılur 103/13
ʿi.+ıŋ üçün 176/8

ilahī (Ar.)
hey Allah'ım!, ey tanrım!
i. 1/9, 12/12, 32/11, 43/13

iʿlām (Ar.)
bildirme, anlatma
i. ḳıldı 167/4, 185/3
i. ḳıldılar 171/3
i. ḳılınur 168/5

ile
ile, beraber
i. 6/5, 23/8, 30/13, 46/4, 49/3, 55/9, 89/13, 89/5, 91/5, 94/12, 95/4, 99/5, 100/13, 101/2, 120/5, 120/6, 145/9, 157/8, 158/10, 171/11, 182/4, 182/6, 182/7, 186/4, 190/13, 201/8, 207/1, 207/1, 207/12, 212/8, 212/9, 218/5

ilgerü
ileri
i. yürip 180/8

illā (Ar.)
ille; bilhassa, muhakkak
i. 172/7, 203/9

ʿillet (Ar.)
hastalık; tutkunluk
ʿi. birle 112/9
ʿi.+i birle 205/2, 207/2
ʿi.+i üze 151/3

ʿilm (Ar.)
bilim, fen; bilgi, bilme
ʿi. 10/9, 74/8, 98/12, 98/7, 107/12, 185/1, 188/13, 212/11, 212/13, 214/3, 219/7
ʿi.-i naḥv 162/2
ʿi. (taḥṣīl-i ʿi. ü edeb) 125/4
ʿi.-i verāset birle 213/9
ʿi. baḥṣi ḳılurda 175/2
ʿi. birle 138/1
ʿi. édisi 107/13
ʿi. édisiniŋ 126/3
ʿi. ü hüner 185/10
ʿi. (hüner ü ʿi.) 212/12
ʿi. ü hüner ehliġa 79/6
ʿi. ü perde ara 101/4
ʿi.+i birle 166/2
ʿi.+ide 55/12
ʿi.+in 56/11
ʿi.+ini 186/7
ʿi.+lerige 98/4
ʿi.+ni 96/3

iltifāt (Ar.)
hatır sorup gönül alma; beğeni sözleri söyleme
i. ḳılıp 49/13

i. ḳılmas 109/8
i. mu 204/13
i.+ı bile 8/12

īmān (Ar.)
inanma; İslâmı kabul etme
i. (cemāl u nuṭḳ u rāy u ʿaḳl u ī.) 193/1

ʿimāret (Ar.)
şehir, bayındırlık; hayır evi
i.+indin 130/2
i.+lerdeki 196/2

ʿimāretī (Ar.+Far.)
hayır için yapılmış bir yapı ya da iş
ʿi. ḳıldısa 3/10

īmīn (~ *īmin* Far. < Ar. *eymen*)
emin; kaygısız
ī. bolayın 31/11
ī. ol! 30/13
ī. olmaġıl! 214/10

imkān (Ar.)
imkan, olanak
i. 146/4, 199/9, 216/9
i. bolġay mu 155/8
i. bolmadı érse 179/1
i.+ı 1/5, 4/12, 86/11, 122/1
i.+ı bolġay 10/10
i.+ım 128/7
i.+ıŋ 170/10

imtis̱āl (Ar.)
gerekeni yapma, emre boyun eğme
i. ḳıla 65/12
i. ḳılu 19/3, 19/7

imtizāc (Ar.)
uyuşma, uygun düşme
i. 218/5

inʿām (Ar.)
nimet verme, iyilik yapma
i. 113/6
i. ḳılsaŋ 141/1
i. ḳılurlar 59/2
i.+ı (ʿāmm i. birle) 69/10
i.+da 168/4
i.+ım 190/12

ʿinān (Ar.)
dizgin; idare, yönetme
i.+ı 205/8

ʿināyet (Ar.)
gayret, çaba; iyilik
i. 1/12, 203/6
i. ḳıldım 70/11
i. ḳolup 52/9
i.+i (luṭfı vü ʿi.) 152/13
i.+ide 2/2
i.+iŋ (ʿadl u ʿi. bile) 3/1

inbisāṭsız (Ar.)
ferahlamasız, rahatlamasız
i. turmas érdi 181/6

inçke
ince
i.+rek turur 110/5

indet-
çağırmak, seslenmek
i.-ip (indedip) 119/11, 165/3, 187/1

inḳıyād (Ar.)
emre uyma, boyun eğme
i. étmegey 23/8

ins (Ar.)
insan
i. (cinn ü i. ü ṭuyūr) 39/10

inṣāf (Ar.)
merhamete gelme, acıma
i. bérseŋ 203/8
i. (bez̲l ü himmet ü i.) 207/8

insān (Ar.)
insan, kişi
i. 165/2, 165/4
i. bolġanıŋ 193/4
i.+da 195/13

i.+dın (vaḥş u ṭuyūr u i.) 114/9

insān-neseb (Ar.)
insan soyundan olan
i. (érmes sén i.) 93/5

insāniyyet (Ar.)
insanlık, insanoğlu
i. 50/13

inşā (Ar.)
yapma, meydana getirme
i.+sıda 11/10

intiḳām (Ar.)
öç alma
i.+ḳa 55/6

inẓār (Ar.)
gecikme; tehir etme
i.+da 10/1

irādet (Ar.)
gönül isteği, içten gelen dilek
i. 80/9, 200/5
i. üze 144/8

irādetī (Ar.+Far.)
gönlün isteğine bağlı olan, bir içten gelen dilek
i. 99/4

iʿrāż (Ar.)
yüz çevirme, görmezden gelme; çekinme, sakınma
i. ḳıla başladı 190/7
i. ḳılıp 14/7, 106/13
i. ḳılmak 47/7
i. ḳılsa 34/2
i. ḳılsaŋ sén 158/11

irem (Ar.)
cennette bulunan bahçeler; Şam'da veya Yemen'de bulunduğu söylenen bağ
i. 1/4, 15/3
i. (gülistān-ı i.) 7/6

ʿirfān (Ar.)
bilme, anlama; birikim
ʿi. 193/2

irig
iri, kaba; kötü, iğrenç
i. 104/13

iriglik
kötülük, yamanlık
i.+iŋe 21/2

īsān (Ar.)
kabullenerek kalma
i. tursa 32/2

iskender-i rūmī (ka., Gr. *Alexandros*)
Makedonya kralı Büyük İskender (MÖ. 356-323)
i.+din 70/7

iskenderiyye (ya., Gr. *Alexandria*)
İskenderiye şehri
i. élide 114/5

islām (Ar.)
İslâm dini, müslümanlık
i. 98/2, 171/4

ism (Ar.)
isim, ad
i.-i aʿẓam 1/9
i.+üŋ 148/4

ʿiṣmet (Ar.)
temizlik, günahsızlık
ʿi. 205/4

isrāf (Ar.)
gereksiz harcama
i. (tenzīr ü i. ḳıldı) 189/11

istiʿānet (Ar.)
yardım isteme
i. tileyür mén 52/9

istibʿād (Ar.)
uzak görme, ihtimal tanımama
i. 151/13

istīfā (Ar.)
tamamen alma; ödetilme

i. vu faṣāḥatda 60/5
istiġfār (Ar.)
işlenen günahın, suçun bağışlanmasını isteme
i. 71/13, 214/2
i. ḳılıp 116/12
istiḳāmet (Ar.)
doğru şeklinde uzama, bir tarafa yönelme; yön, taraf
i. 15/4, 71/4, 187/5
i. üze 35/7
i.+i 187/13
istiẓhār (Ar.)
yardım isteği, güvenme
i. 71/12
iṣvā (Ar.)
vakit kaybına sebep olma
i. sözlep 10/2
ʿiṣyān (Ar.)
isyan, başkaldırı
ʿi. birle 203/12
iş
iş
i. 13/9, 54/5, 62/6, 64/2, 66/1, 67/3, 113/3, 120/5, 176/6, 187/8, 205/4, 218/6
i. birle 151/5
i. étmedi 28/5
i. étmek 219/1
i. étti 14/1
i. éttim 152/6
i. içre 168/3
i. ḳılġay érdi 22/3
i. ḳılıp 66/2
i. ḳılmadın 3/8
i. ḳılsa 14/11, 187/9, 219/2
i. ḳılsam 88/10
i. ḳılur 220/11
i. ol 103/5
i.+de 69/11, 69/2
i.+din 48/11, 94/2, 169/9, 203/3
i.+ge 113/2, 127/10, 168/5
i.+i 18/10, 35/12, 49/4, 117/2, 124/9, 138/6, 155/11
i.+i érmes 215/2
i.+ide 167/2
i.+idin 48/4
i.+ige 36/4, 49/8
i.+in 65/9
i.+iŋ 134/10
i.+iŋde 95/4
i.+iŋe 108/13
i.+ke 42/6, 98/6, 154/9, 170/11
i.+ler 48/7
i.+lerde 5/13, 6/1
i.+lerge 203/3
i.+lerini 199/5
i.+leriŋ 65/9
i.+ni 48/13, 94/7, 149/11, 171/5, 196/13, 197/8, 199/3, 218/5
işāret (Ar.)
işaret, gösterme
i. ḳılınsa 47/2
i.+i 202/4
ʿişret (Ar.)
içki içme, içki meslisinde eğlenme
i. ile 182/4
i. ḳılıp 37/13
i.+de 181/6
i.+imniŋ 181/10
i.+in 1/10
iştāb (Far.)
acele
i. (ḳıl i.!)106/10
iştihā (Ar.)
istek, arzu, iştah
i. birle 131/12
i.+ları 109/9, 109/9
i.+sıdın 111/10

Kk

ḳabā (Ar.)
cübbe, kaftan
ḳ.+sını 140/10

ka'be (Ar.)
Kâbe
k. 62/13, 72/4, 72/7, 75/1, 80/10, 83/7, 193/9
k.-i ḳuds 1/9
k. yéri 26/2
k.+ġa 185/6
k.+ḳa 106/10
k.+niŋ 71/9, 193/8

ḳābil (Ar.)
mümkün, olabilir
ḳ. olmasa 185/5

ḳabīle (Ar.)
aynı soydan olan ve bir şef tarafından yönetilen topluluk
ḳ.+din 140/10
ḳ.+si 44/7
ḳ.+sige 92/12, 140/8

ḳābiliyyet (Ar.)
beceri, yetenek
ḳ.+leri 79/6

ḳabūl (Ar.)
uygun görme
ḳ. 47/1, 201/12
ḳ. (ḥüsn-i ḳ. birle) 2/1
ḳ. ḳıldılar 135/8
ḳ. ḳılduḳ 74/6
ḳ. ḳılmaġıl! 143/10
ḳ. ḳılmas 97/2
ḳ. ḳılmasa 147/5
ḳ. ḳılmas mén 143/10
ḳ. ḳılmayın 35/11
ḳ. ḳolmas mén 72/5
ḳ.+ıge 79/6
ḳ.+ḳa 22/7
ḳ.+nıŋ 8/11

ḳaç
kaç, birkaç
ḳ. 3/5, 23/9, 44/8, 61/8, 167/13
ḳ. kün 51/9, 167/11
ḳ. künde 128/12

ḳaç-
kaçmak
ḳ.-a bilmedi 123/5
ḳ.-ar 87/11
ḳ.-ar bolur 153/10
ḳ.-arlar 98/1
ḳ.-ġıl! 170/10
ḳ.-ıp kétip turur 195/1
ḳ.-ıp turur 175/5
ḳ.-ıp turur érdi 44/7
ḳ.-ḳalı köŋüllenip 23/9
ḳ.-ḳusıdur 98/2
ḳ.-maġu 39/8
ḳ.-sa 16/12, 191/1
ḳ.-tı 87/5, 189/12
ḳ.-tım 153/2

ḳaçan
ne zaman; o zaman; nasıl
ḳ. 1/12, 8/6, 10/1, 13/13, 13/5, 15/3, 17/6, 20/1, 20/4, 23/12, 23/3, 24/9, 25/11, 26/2, 29/7, 30/8, 33/10, 35/1, 38/9, 41/5, 43/11, 44/13, 47/3, 49/12, 53/8, 54/13, 56/2, 62/8, 63/9, 65/5,

67/1, 67/5, 69/5, 75/2, 75/8, 76/2, 82/11, 84/3, 86/3, 87/5, 91/10, 96/9, 105/1, 113/13, 130/13, 147/9, 148/11, 152/6, 155/1, 158/7, 165/11, 173/9, 193/7, 194/5, 201/2, 202/13, 205/7, 208/11, 208/12, 209/1

ḳaçur-
kaçırmak
ḳ.-duŋ 150/7

ḳadaġ (Moğ.)
dış taraf; eşik; pervaz
ḳ.+ları 124/3

ḳadaş
hısım akraba
ḳ. 102/5, 103/1
ḳ. érmes 102/6
ḳ.+ları 122/9

ḳadd (Ar.)
boy
ḳ.-ı serv ü leb-i ḳand 166/13
ḳ.+ı 160/6

ḳadeḥ (Ar.)
kadeh, içki bardağı
ḳ.+ni 160/8

ḳadem (Ar.)
adım
ḳ. kötermegey mén 5/5
ḳ. ursa 126/11, 175/8
ḳ. urup 83/12
ḳ.+de 51/9
ḳ.+ini 79/3
ḳ.+üŋ 78/4

ḳademī (Ar.+Far.)
bir adım
ḳ.+ni 206/10

ḳadġu (krş. bkz. *ḳaḏġu*)
kaygı, tasa, üzüntü
ḳ. yése 216/13
ḳ. mu 204/11
ḳ.+sın 94/8, 94/8

ḳaḏġu (krş. bkz. *ḳadġu*)
kaygı, üzüntü
ḳ. bolġu 60/11
ḳ. yér 128/8
ḳ. yésem 81/9
ḳ.+da 66/5
ḳ.+dın 3/1

ḳaḏġuluġ
kaygılı, üzgün
ḳ. 117/8

ḳaḏġusuz
kaygısız, üzüntüsüz
ḳ. turur 126/2

ḳadīm (Ar.)
çok eski
ḳ. 4/9, 5/5, 34/1, 69/9, 158/6
ḳ. turur 173/7
ḳ.+din (maḫdūm-ı ḳ.) 47/7

ḳādir (Ar.)
güçlü, kudret sahibi
ḳ. olġan 172/7

ḳadr (Ar.)
kıymet, değer
ḳ. 142/9
ḳ. u ḳıymeti bolmas 126/4
ḳ. u maḥalli 124/2
ḳ.+ıge 151/4
ḳ.+ıŋe 118/11
ḳ.+ın 186/2
ḳ.+ıŋnı 177/7

ḳafā (Ar.)
kafa, baş
ḳ. 73/5
ḳ.+da 73/5
ḳ.+sıge 140/10

ḳafeṣ (Ar.)
kafes

ḳ.+ġa 155/13

kāffe (Ar.)
tamamen, bütün, hep
k.-i enām 1/13

kāfī (Ar.)
yetecek seviyede olan
k. 36/3

ḳāfile (Ar.)
takım, sıra, grup
ḳ. 84/3
ḳ.+sige 83/7, 91/6

kāfir (Ar.)
Allah'a inanmayan
k.+ḳa 70/2

kāfir-i niʿmet (Ar.)
nankör
k. 210/7

kāfūr (Ar.)
Itriyatta kullanılmak üzere Kâfûr ağacından üretilen beyazımsı, saydam madde
k. 170/6

kāfūrī (Ar.)
Kâfûrdan yapılmış olan
k. (şemʿ-i k.) 39/1

kāġıd (Far.)
kağıt
k. 36/1
k.+ḳa 1/6

kāhil (Ar.)
tembel, uyuşuk
k. turur 9/13

ḳahr (Ar.)
kahır; zorlama; mahvetme, ezip geçme
ḳ. 3/4, 53/2
ḳ. bile 39/5
ḳ. ét! 206/6
ḳ. otın 106/8
ḳ.+ı bile 31/13
ḳ.+ıda 153/7, 167/6
ḳ.+ıdın 159/5
ḳ.+ıŋ 172/13
ḳ.+ıge 67/6, 151/13

ḳal-
kalmak
ḳ.-ayın 29/10
ḳ.-dı 3/11, 27/5, 107/4, 130/6, 159/3, 159/7, 159/7, 182/2, 182/6
ḳ.-dı érse 189/11
ḳ.-dılar 75/4
ḳ.-dıŋ 51/2, 108/2
ḳ.-duḳ 199/2
ḳ.-ġan 147/4, 148/1
ḳ.-ġay 119/10
ḳ.-ġay sén 83/13
ḳ.-ġusı mu 33/3
ḳ.-ıp 84/7
ḳ.-ıp turur 111/4, 172/12
ḳ.-ıp turur érdi 36/7
ḳ.-madı 3/7, 56/10, 87/7, 107/4, 114/9, 121/9, 150/8, 153/1, 155/1, 189/12
ḳ.-madı érse 80/11, 118/1, 208/9
ḳ.-maġay 155/9
ḳ.-maḳ 98/12
ḳ.-maḳınıŋ 159/6
ḳ.-mas 37/9, 110/1
ḳ.-masaŋ 76/8
ḳ.-mış 65/1
ḳ.-mışı yok 48/11, 128/5, 198/13
ḳ.-mışı yok érdi 130/11
ḳ.-sa 12/1, 81/4, 155/9, 219/12, 220/10
ḳ.-saŋan 82/7
ḳ.-sun! 37/10, 134/11
ḳ.-ur 8/5, 37/10, 66/9, 122/8, 153/6, 181/3, 191/13
ḳ.-ur üçün 9/13

ḳalʿa (Ar.)
kale, hisar
ḳ.+dın 93/10, 173/5, 173/9
ḳ.+ları 18/13
ḳ.+m 121/1

ḳalb (Ar.)
kalp, yürek
ḳ. 74/6

kāle (Ar.)
elbise kumaşı
k.+sin 110/6

ḳalem (Ar.)
kalem
ḳ. 36/1
ḳ. birle 1/6
ḳ.+idin 70/9

ḳalender (Far.)
Bir tip derviş (Kalenderî tarikata mensup kişi)
ḳ.+ler 216/3

ḳalʿī (Ar.)
teneke, kalay
ḳ. 173/5
ḳ. bile 18/13

ḳalīl (Ar.)
az, çok olmayan
ḳ. 4/2
ḳ. turur 121/2

ḳalḳan
kalkan; koruma, siper
ḳ. bolġay 117/7

ḳam-
kamaşmak, parlamak
ḳ.-a yorur érdi 68/6

ḳamer (Ar.)
ay (dünyanın uydusu)
ḳ. 12/12, 147/7
ḳ. dék 27/11
ḳ.+niŋ 154/9

ḳāmet (Ar.)
boy
ḳ.+i 15/8, 212/7
ḳ.+ide 15/4
ḳ.+idin 164/4, 204/7

ḳamış
kamış
ḳ. turur 196/13
ḳ.+ı 142/8

kām-rān (Far.)
kâm süren
k. (bī-pāk u k.) 98/9

ḳamuġ (< Peh. *hamāġ*)
tamam, bütün, her, hepsi
ḳ. 69/9, 93/6, 128/8, 151/7, 174/2, 220/10
ḳ.+lar 63/8
ḳ.+nı 28/11

kān (Far.)
maden, kaynak
k. 165/1
k.-ı merā 51/8
k.+ı 1/5, 10/9, 106/3

ḳan
kan
ḳ. 51/9, 53/3
ḳ. töküp 195/1
ḳ. (nuṭfe ü ḳ.) 192/13
ḳ. ve cāblūsluḳ birle 42/8
ḳ.+ı 20/11, 43/13
ḳ.+ı birle 16/8, 54/9
ḳ.+ıdın 16/11, 16/12, 124/1, 204/7
ḳ.+ım 90/1
ḳ.+ım üçün 45/3, 81/9
ḳ.+ını 14/2, 103/3
ḳ.+ıŋ 45/7

ḳanāʿat (Ar.)
kısmete razı olma, aza katlanma
ḳ. 12/4, 105/4, 107/10, 121/12, 124/12

ḳ. (bāb-ı siyüm der-
fażīlet-i ḳ.) 107/7
ḳ. bile 107/8
ḳ. étkü 108/9
ḳ. (ḳılsa ḳ.) 66/6
ḳ. mülkini 62/4
ḳ. turur 94/11

ḳanat
kanat
ḳ.+ı 77/9, 117/3, 133/12

ḳand (Ar.)
şeker, tatlı
ḳ. 21/12, 64/6, 112/11
ḳ. (ḳadd-i serv ü leb-i ḳ.) 166/13
ḳ. u maġz-ı bādām 154/2

ḳanda
nerede
ḳ. 21/12, 64/6, 74/10, 220/4

ḳanı
hani, nerede
ḳ. 1/7, 27/3, 27/5, 27/6, 27/7, 154/4, 198/8, 215/6

ḳānūn (Ar.)
kanun, yasa, kural
ḳ. üze 19/4
ḳ.+ı üze 42/11
ḳ.+ıdın 79/11, 187/5

ḳap-
kapamak, örtmek
ḳ.-tılar érse 155/13

ḳapış-
kapışmak
ḳ.-tılar 93/1

ḳaplan
kaplan
ḳ. ile 55/9
ḳ. 11/8, 35/5, 81/5

ḳapuġ (krş. bkz. *ḳapuḳ*)
kapı
ḳ. 5/9, 155/6, 207/5
ḳ. étse 124/3
ḳ.+da 31/7, 31/8
ḳ.+dın 4/9, 106/13, 207/6
ḳ.+ı 114/7, 171/13
ḳ.+ıda (ḳapġıda) 1/3, (ḳapġıda) 72/4
ḳ.+ın 39/8, 216/13
ḳ.+ını 111/2
ḳ.+ınıŋ 216/13
ḳ.+lar 126/7
ḳ.+nı 111/3, 107/1, 170/9
ḳ.+uŋ 90/6

ḳapuġçı
kapıcı, oda görevlisi
ḳ. 24/11

ḳapuḳ (krş. bkz. *ḳapuġ*)
kapı
ḳ.+ını 135/3

ḳar
kar
ḳ. érür 4/2
ḳ. ile 157/8
ḳ. suyı 160/8

ḳaʿr (Ar.)
dip, son; derinlik
ḳ.+ige 20/3

ḳar- (< Moğ. *ġar-*)
gitmek; gelmek
ḳ.-ġanıŋ 84/8

kār-ḫāne (Far.)
kârhane, genelev
k.+si dék 160/4

ḳara
kara, siyah; esmer, zenci
ḳ. 53/3, 158/2, 182/7
ḳ. dévge 68/13
k. yér 122/13
ḳ.+nı 169/2
ḳ.+nı keyse 154/10

ḳ.+nıŋ 69/5

ḳaraġu

kör, âmâ

ḳ. 67/4, 104/4

ḳ. boldı 197/4

ḳ. bolsa 29/2

ḳ. ḳılur 35/6

ḳ.+lar 103/13

ḳaraġuḳ-

kör olmak

ḳ.-up 72/10

ḳaraḳ

göz

ḳ.+ıda 170/4

ḳaranġu (krş. bkz. Moğ. *ḳaraŋġu*)

karanlık, gece

ḳ. 79/6

ḳ. üçün 73/6

ḳaranġuluḳ

karanlık, gece

ḳ.+ḳa 69/2

ḳaraŋġu (Moğ.)

karanlık, gece

ḳ. 150/9

ḳ. boldı érse 20/4

ḳaraŋġuluḳ

karanlık, gece

ḳ.+ıda 148/1

ḳarār (Ar.)

uygun görme; devamlılık; sonuca ulaşma

ḳ. 156/13, 164/8

ḳ. étse 195/10

ḳ. ḳıl! 5/5

ḳ. ḳıldı 65/12

ḳ. ḳıldılar 17/10

ḳ. ḳılıp 135/1

k. (ḳılmaḳ ḳ.) 179/6

ḳ. ḳılmas 38/11

ḳ. (ḳılumay ḳ.) 164/7

ḳ. u ṭāḳat u hūş 92/3

ḳ. üze 113/5

ḳ.+ı birle 163/6

ḳarar-

kararmak

ḳ.-dı 174/6

ḳ.-ıp 69/5

ḳarçıġay (Moğ.)

çakırca kuşu, bir tür doğan (*Astur palumbariusu* [Lat.])

ḳ.+nıŋ 11/7

ḳarġa

karga

ḳ. 156/6

ḳ. birle 155/12

ḳ.+nı 18/4

ḳarġa-

lanetlemek; beddua etmek

ḳ.-ġıl! 72/10

ḳ.-p 156/6

ḳarı

ihtiyar; yaşlı kadın

ḳ. 124/7, 176/10, 182/6, 183/11, 183/12, 184/9

ḳarılıġ

ihtiyarlık, yaşlılık

ḳ.+ım birle 183/12

ḳarın

karın

ḳ.+dın 203/13

ḳ.+ı (ḳarnı) bile 193/12

ḳ.+ıge (ḳarnige) 20/4

ḳarınçḳa

karınca

ḳ.+ġa 133/13

ḳarındaş

kardeş

ḳ. 65/10, 102/5, 102/6

ḳ.+larınıŋ 17/10

ḳarındaşlıḳ
kardeşlik
ḳ. 17/11

ḳarīb (Ar.)
yakın olan; Allah'ın hizmetinde olan
ḳ.+ge (melik-i ḳ.) 213/5

ḳārūn (ka.)
İsrailoğulları içinde büyük zenginliğiyle tanınmış kişi
ḳ. 37/11
ḳ.+ġa 115/5, 211/13

kārvān (Far.)
kervan
k. 19/12, 85/6, 98/10, 132/7, 132/8, 180/11, 180/12, 180/8, 180/9
k.+da 85/7, 132/1
k.+dın ilgerü 180/8
k.+ġa 132/3, 180/10
k.+ḳa 163/2, (melik-i k.) 19/12
k.+nı 85/3

kārvānlıġ (Far.+Tü.)
kervanlı
k.+lar 131/10, 163/3

ḳarż (Ar.)
ödünç, borç
ḳ. bérgil! 98/1
ḳ.+ı 112/3

ḳaṣ (Ar.)
takip, izleme; göğüs
ḳ.+ḳa 92/9

ḳaṣd (Ar.)
niyet, amaç, bir işe kalkışma
ḳ. ile 89/13
ḳ. ḳıldılar érse 198/10
ḳ. ḳılıp tururlar 170/11
ḳ. ḳılur 214/12, 214/12 ḳ.+ıŋ 151/3

ḳāṣır (Ar.)
az; eksik; kısa
ḳ.-ı himmet 210/8

kāsid (Ar.)
sürümsüz, geçersiz; kesat olan
k. ḳıldı érse 24/10
k. ḳılmaḳ 53/6

ḳaṣṣāb (Ar.)
kasap
ḳ. 111/13

ḳast (< Ar. *ḳaṣd*)
karşı, ön; yan
ḳ.+ıdağı 42/7

kāst (Far.)
eksik, noksan
k. (kem ü k.) 137/10

ḳaş (1)
yan; karşı, ön
ḳ.+ıda 54/13, 169/11

ḳaş (2)
kaş
ḳ.+ı 68/8

kāş (Far.)
keşke (*ne olurdu!* anlamında)
k. 164/5, 165/7

kāşġar (ya.)
Doğu Türkistan'daki Kaşgar şehri
k. élige 161/2

ḳat
kat; huzur, ön
ḳ. ḳat 85/2
ḳ.+ıda 5/10, 11/7, 25/10, 33/13, 59/5, 79/9, 118/5, 121/2, 195/4
ḳ.+ıdın 51/8, 82/12
ḳ.+ımdın 159/13
ḳ.+ını 78/13
ḳ.+ıŋa 150/11
ḳ.+ıge 51/1, 113/1, 197/3, 197/7

ḳaṭʿ (Ar.)
kesme; tamamlama, bitirme
ḳ. 82/2
ḳ.-i raḥm 102/8
ḳ. étti 82/4
ḳ. ḳılġıl! 132/6
ḳ. ḳılıp 196/8
ḳ.+ıdın 82/4

ḳat-
katmak, eklemek
ḳ.-ıp 17/12
ḳ.-ıp bolsaŋan 35/5

kāte (< Gr. *kattā*)
kedi; kedi cinsi bir hayvan
k. 61/9
k. ḳuş taġ 152/6

ḳatıġ
katı, sert; zor, güç
ḳ. 79/5, 85/11, 85/9, 138/8, 159/2, 179/3, 188/1, 191/2

ḳatıġlıḳ
katılık, sertlik; zorluk
ḳ. 33/10, 203/2
ḳ. birle 111/6, 118/1
ḳ. içre 60/3
ḳ.+ḳa 111/5

ḳatıl-
katılmak; kat kat olmak
ḳ.! 2/9
ḳ.-dı 6/5, 218/2
ḳ.-dı érse 74/6
ḳ.-dım 2/8
ḳ.-dıŋ 56/6
ḳ.-ıp 23/11, 83/7, 91/6
ḳ.-mış 160/9
ḳ.-ur 61/1

ḳaṭʿiyyet (Ar.)
kesme, bağlantıyı koparma; kesinlik
ḳ.+din 102/10
ḳ. ḳılurlar 213/13

ḳatlan-
katlanmak
ḳ.-ıp 55/9, 74/9, 81/5

ḳaṭre (Ar.)
damla
ḳ.+din 6/4

ḳavġunçı
takipçi, iz süren
ḳ. 44/8

ḳavī (Ar.)
güçlü, kuvvetli
ḳ. 16/5, 31/10, 31/11, 105/2, 182/12
ḳ. birle 215/5
ḳ. boldısa 129/11
ḳ. bolġanda 217/4
ḳ. érdi 17/3
ḳ.+ler 215/7
ḳ.+raḳ turur 159/6
ḳ.+si 111/3

ḳavī-bāl (Ar.)
yüreği güçlü olan; cesur
ḳ. u pīl-ten bolsa 199/6

ḳavī-dil (Ar.+Far.)
yüreği güçlü olan; cesur
ḳ. bolup 131/11

ḳavl (Ar.)
söz, laf
ḳ. 190/2, 219/4
k.+ı 98/7
ḳ.+ı üze 42/10
ḳ.+ıdın 40/1, 44/11
ḳ.+ıge 15/10, 99/6, 127/12
ḳ.+ın 99/5, 206/5
ḳ.+ını 98/8, 191/4
ḳ.+nı 44/13
ḳ.+umḳa 102/9
ḳ.+uŋ 102/11

ḳavla-
kovmak
ḳ.-dılar 30/11, 188/8
ḳ.-ŋlar 140/10
ḳavlī (Ar.+Far.)
söze dayalı olan, bir söz
ḳ. 187/5
ḳavm (Ar.)
kavim, insan topluluğu
ḳ. içre 75/6
ḳavs (Ar.)
yay
ḳ.+ı 198/13
ḳavşur-
kavuşturmak, bir araya getirmek
ḳ.-up 63/7
ḳavurmaç
kavurma (bir tür yemek)
ḳ. 117/7
ḳavuş-
kavuşmak
ḳ.-mas érdiŋ 64/1
ḳavvāl (Ar.)
çok konuşan, çenesi düşük
ḳ. 190/3
ḳawuştur-
kavuşturmak
ḳ.-ma! 115/4
ḳay-
dönmek, vazgeçmek
ḳ.-mışı yoḳ 48/13
ḳaydın
nereden
ḳ. 50/2
ḳayd (Ar.)
bağlama, bağ, rabıta; ayağa vurulan zincir, bukağı; belirtme; yazma, yazıya geçirme
ḳ. ḳılıp turur érdi 166/8
ḳ. ḳılsa 177/5
ḳ.+ı 110/5
ḳ.+ḳa 35/3
ḳayda
nerede
ḳ. 128/9, 212/6
ḳ. bolsa 126/1
ḳ. érdiŋ 55/5
ḳ. turur 148/3, 198/9
ḳaydī (Ar.)
bağlama; zincirleme; yakalama
ḳ. 172/10
ḳāyim (< Ar.)
ayakta duran, bulunan
ḳ. turur 213/3
ḳayna-
kaynamak, fışkırmak; coşmak
k.-p 43/12
ḳayra
tekrar, yeniden, yine
ḳ. 123/1, 170/5
ḳaysı
hangisi, hangi
ḳ. 30/6, 51/11, 70/10, 190/13
ḳ. érdükini 207/4
ḳ. turur 121/5
ḳayt-
döndürmek, geri çevir(t)mek
ḳ.-a bilmedim 5/13
ḳ.-urlar 98/6
ḳayu
hangi
ḳ. 15/8, 28/9, 30/12, 32/5, 33/4, 39/10, 42/4, 44/9, 54/4, 61/1, 75/11, 103/7, 105/5, 113/2, 126/11, 127/10, 140/6, 148/3, 160/7, 161/9, 171/12, 186/1, 198/6, 199/9, 203/2, 215/5, 218/1, 218/10, 218/6
ḳ.+sı 51/11

ḳayuḳ
kayık, sandal
ḳ. 122/6

ḳaz-
kazmak
ḳ.-ıp 162/10
ḳ.-ıp turur 200/4

ḳażā (< Ar.)
Olacağı Allah tarafından takdir olunmuş şey; hüküm; kötülük, belâ
ḳ. 167/12, 168/8
ḳ. belātur 127/11
ḳ. ḳılsa 217/4
ḳ.+dın 174/3
ḳ.+nıŋ 129/7

ḳazġanç
kazanç
ḳ.+ını 1/1

ḳazı-
kazımak; tahriş etmek
ḳ.-r 143/13
ḳ.-sa 143/12

ḳażī (Ar.)
kadı
ḳ. 42/11, 43/3, 43/5, 86/4, 166/8, 167/9, 168/12, 170/13, 171/12, 171/13, 171/9, 171/9, 172/11, 173/6, 209/4, 209/6
k. (şaḥne vü ḳ.) 184/8
k.+ġa 167/2
k.+ḳa 171/11
k.+niŋ 167/4, 169/10, 170/8
k.+siniŋ 166/6

ḳażiyye (Ar.)
iş, husus; dava, mesele
ḳ. 17/3, 56/8
ḳ.+ni 69/7
ḳ.+niŋ 54/4

ḳazuḳ
kazık, çubuk
k. 85/11

kecābe (Far.)
yolculuk kabini
k.+de 4/8, 196/6

keç (krş. bkz. *kéç*)
geç
k. bolsa 10/7
k. ḳalur üçün 9/13
k. sözlese 10/3

keç- (krş. bkz. *kéç-*)
geçmek
k.-e 150/3
k.-e tüşer 10/1
k.-e tüşse 69/12

kefāf (Ar.)
yaşamak için gereken rızk
k.+ı 116/4

kefen (Ar.)
ölünün sarıldığı bez
k.+din 104/11

keffāret (Ar.)
bir günahın affedilmesini sağlayacak olan hayırlı iş
k.+i 5/8

kefīl (Ar.)
kefâlet eden kişi
k. turur 121/1

kefūr (Ar.)
elde ettiği nimeti inkâr eden
k. 209/12

kehl (Ar.)
30 ile 50 yaş arasındaki orta yaşlılık dönemi
k. 53/7

kehllıḳ (Ar.+Tü.)
çekilme, bırakma
k. étmegil 133/8

kel- (krş. bkz. *kél-*)
gelmek
k.-diler 20/5
k.-e umas (kelümes) 19/1
k.-ip 16/12

kelīm (Ar.)
konuşan
k. (mūsī-i k. ṣalavātu'l-lahi ʿaleyhi) 116/12
k.-i ḥayy 116/4

kelimāt (Ar.)
sözler, kelimeler
k. ḳılıp 177/5
k.+nı 167/12

kellāse
Şam camiinin bulunduğu yerdeki havuzun adı
k. (birke-i k.) 77/13

kem (Far.)
az, yetersiz; kötü, bozuk
k. ü kāst 137/10
k.+rekiniŋ 198/3

kemā ḳīla (Ar.)
söylenildiği gibi, belirtilen şekilde
k. 15/10

kemāl (Ar.)
olgunluk; eksiksiz olma, yetkinlik
k. ḳalmadı 153/1
k. (ṣunʿ u k. u luṭf u iḥsān) 193/3
k. üze 18/6
k. üze turur 90/3
k.+ı (ziya vü k.) 152/8, 165/1, 166/3, 213/4
k.+ıdın 29/13
k.+ıge 8/3
k.+ḳa yétip 40/10

kemend (Far.)
kement
k. 167/1

kemi (krş. bkz. *kémi*)
gemi
k. 64/8
k.+de 64/7

kemīne (Far.)
aciz, zavallı
k.+siniŋ 166/1

kemiş-
fırlatmak, atmak
k.-tiler 93/1

kenʿān (ya.)
Filistin
k. 78/13
k.+da (mıṣr u k.) 11/3

kenīzek (Far.)
cariye, odalık; kadın köle
k. 95/11
k.+i 144/9
k.+ni 69/7, 70/3, 70/4

ker-
germek
k.-güçi 4/3

kerāmet (Ar.)
bağış, ihsan; ululara mahsus olan olağanüstü durum
k. birle 15/5, 206/1
k.+i 77/11, 87/13
k.+ide 69/4
k.+idin 86/10

kerem (Ar.)
cömertlik; asillik
k. 1/5, 36/7, 48/1, 105/11, 200/6, 206/8, 210/13, 212/6
k. bile 25/10, 107/5, 211/5
k. birle 96/10
k. étkil! 72/6
k. étti 212/4

k. ḳıl! 32/7
k. ḳılıp 175/8
k. (luṭf u k.) 47/8
k. (ḫulḳ u k. ét!) 212/4
k. ü hidāyeti birle 152/13
k.+de 83/11, 121/13
k.+i 108/11, 115/12
k.+i birle 44/3
k.+idin turur 200/9
k.+in 116/1
k.+iŋ 26/4
k.+leri 212/9
k.+üŋ birle 72/9
k.+üŋdin 173/2

kerīhü'l-ṣavt (Ar.)
sesi kötü olan, çirkin sesli
k. 141/10

kerīm (Ar.)
cömert, eli açık; şerefli
k. 72/8, 200/6
k. (şāh-ı k.) 172/4
k. turur 108/11
k.+ler 39/5, 158/3
k.+lerde 162/13

kes (Far.)
insan, kişi
k. 25/1

kes- (krş. bkz. *kés-*)
kesmek
k.-künçe 106/11

kesb (Ar.)
çalışıp kazanma, elde etme
k. ḳıldılar 97/9
k.+i birle 65/12

kettān (Ar.)
keten
k. 27/12, 170/5

key (< *keḏ* < Soğ. *k'ḏy*)
pek, çok; ne, ne kadar
k. 81/4, 164/10, 189/8

key- (krş. bkz. *kéy-*)
giymek; takmak
k.-diler 20/3
k.-er 190/9
k.-erler 202/6
k.-gen 129/6
k.-gil! 124/13
k.-meyin 17/6
k.-se 105/5, 105/8, 154/10, 170/4

keydür- (krş. bkz. *kéy-*)
giydirmek
k.-ürde 12/8

keyfiyyet (Ar.)
durum, hal, gidişat
k.+i 38/7

keygü (krş. bkz. *kéy-*)
giyecek, elbise
k.+din 60/7

keyür- (krş. bkz. *kéy-*)
giydirmek
k.-di 13/5

kéç (krş. bkz. *keç*)
geç
k. 216/2
k. bolup 119/5

kéç- (krş. bkz. *keç-*)
geçmek
k.-e 74/12, 80/10, 169/9, 196/9
k.-er 158/11, 212/6
k.-er érdiŋ 78/3
k.-ip 26/6, 42/2, 118/8, 159/1, 180/5
k.-ip turur 175/4
k.-ip turur érdi 69/1, 120/9
k.-ken 3/5, 6/1, 25/13
k.-kendin soŋ 93/9, 157/12, 192/2
k.-kenidin 51/3
k.-key 53/4, 53/4, 154/6
k.-kü ol 159/9
k.-künçe 76/10
k.-medi 30/10, 93/12

k.-mes érdi 179/3
k.-mişdin soŋ 179/2
k.-se 6/8
k.-ti 53/7, 53/7, 53/8, 87/4, 169/13, 181/12
k.-ti érse 50/11
k.-tiler 43/4, 119/5

kéçe
gece
k. 3/5, 37/12, 39/2, 50/1, 52/8, 69/12, 76/10, 80/10, 86/6, 88/13, 96/12, 101/7, 130/10, 131/6, 150/2, 164/4, 169/10, 169/9, 177/13, 201/8, 204/5, 216/4, 216/5, 216/5
k. boldı érse 118/8
k. bolġunça 91/7
k.+de 169/9
k.+din 74/12, 87/3
k.+ge 7/5, 74/11, 105/6
k.+ler 177/1
k.+lerni 180/1
k.+ni 54/9, 87/2, 105/7
k.+si 81/4, 184/6

kéçiş
geçiş
k.+i 3/6
k.+i boldı 99/13
k.+im 86/6
k.+im boldı 159/10

kéçür-
geçirmek; affetmek
k. 72/9, 74/8, 190/9
k.-di 173/11, 213/1
k.-gey mén 121/4
k.-gey mü 160/1
k.-gil! 47/13, 53/11, 53/12, 106/8
k.-mek 218/12
k.-seŋ 58/3
k.-seŋiz 129/6
k.-üp 25/3
k.-üp turur mén 180/1

kéd (krş. bkz. *kédin*)
sonra
k. 23/9

kédin (krş. bkz. *kéd*)
k. 4/5, 5/1, 16/5, 17/12, 17/9, 18/6, 18/7, 19/4, 20/6, 22/8, 25/2, 26/6, 31/8, 39/4, 50/13, 62/13, 67/3, 74/10, 74/3, 75/4, 78/2, 82/3, 83/12, 84/12, 95/9, 98/1, 109/11, 113/3, 119/2, 121/9, 128/10, 129/13, 132/7, 135/10, 148/8, 162/4, 167/12, 167/2, 171/8, 176/2, 185/2, 186/4, 187/12, 209/10, 220/10

kél- (krş. bkz. *kel-*)
gelmek
k.! 46/6, 172/7
k.-di 31/6, 38/11, 41/9, 56/8, 96/12, 99/8, 117/2, 119/1, 132/11, 145/11, 153/1, 153/12, 154/1, 166/13, 198/10, 198/11
k.-di érse 7/11, 76/3, 93/11, 95/9, 145/2, 197/3
k.-diler 20/7, 42/4, 159/4
k.-diler érse 44/9
k.-dise 119/8, 162/2, 174/4
k.-eliŋ 176/9
k.-gende 96/7, 135/9
k.-geni üçün 38/13
k.-gey 201/7
k.-gü 190/7
k.-günçe 61/13, 180/8
k.-ip 50/2, 51/1, 52/4, 76/4, 79/12, 84/3, 84/4, 86/3, 103/13, 109/6, 109/6, 119/5, 124/8, 124/9, 129/1, 143/3,

156/6, 162/5, 163/2, 170/9, 171/11, 194/10
k.-ip turur 202/2
k.-ip turur érdi 32/9
k.-medi 103/11
k.-medi érse 200/8
k.-mediŋ 138/1
k.-meki 42/13
k.-mes 69/4, 149/6, 190/2, 197/6, 201/8, 216/4
k.-se 8/12, 49/2, 51/8, 105/7, 105/8, 185/6, 203/4, 218/9
k.-ür 9/11, 13/2, 26/3, 71/11, 134/4, 203/3
k.-ürler 97/11
k.-ür mü 30/8

kéltür- (krş. bkz. *kétür-*)
getirmek
k.-di 46/8, 120/10, 194/9
k.-di érse 89/11
k.-diler 20/9, 68/5, 85/5
k.-düm 71/12, 157/1, 191/4
k.-düŋ 173/3
k.-e bilmediŋ 56/6
k.-e umaġay (kéltürümegey) 4/4
k.-eyin 154/3
k.-gey 177/8
k.-gil! 150/11
k.-me!
k.-medim 4/11
k.-mediŋ 192/5
k.-mekni 74/6
k.-miş érdiler 86/7
k.-se 5/4, 73/8
k.-üŋler 99/1
k.-üp 15/7, 34/1, 82/10, 165/13, 189/4
k.-üp turur 200/3
k.-üp turur mén 72/2, 72/3
k.-ür 219/5
k.-ür érdi 115/11

kémi (krş. bkz. *kemi*)
k. 129/8, 130/4
k. üstün 130/6
k.+de 130/2
k.+din 129/6
k.+ge 129/2, 129/9
k.+ni 129/13, 129/4, 129/7, 130/5
k.+niŋ 130/3

kémiçi
gemici, denizci; kaptan
k. 129/9, 130/2, 130/5
k.+ge 129/2, 129/2

ként (< Soğ. *knd*)
kent, şehir
k.+iniŋ 118/9

kéŋ
geniş; ayrıntılı
k. 124/8, 129/13, 188/5, 202/7
k. yörme! 61/2

kéŋeş
müzâkere, istişâre
k. ḳıldı 139/12

kéŋlik
genişlik, bolluk
k.+de 111/5

kérek
gerek
k. 4/5, 31/9, 37/3, 45/10, 58/13, 59/1, 99/7, 104/9, 110/10, 114/11, 122/9, 122/9, 130/3, 136/7, 178/5, 194/1, 196/13, 219/11
k. bolmasa 219/10
k. bolsa 186/7
k. édi 156/5
k. érdi 34/3, 67/13
k. érse 36/12
k. olsun 95/7
k. üçün 61/9

kérek-
gerekmek
k.-mes 37/3, 62/1, 149/9, 168/8

kés- (krş. bkz. *kes-*)
kesmek
k.-eyin 212/7
k.-ip 20/9
k.-megil! 81/13
k.-mekke 81/12
k.-ti 130/5
k.-tim 81/13

késil-
kesilmek, sona ermek
k.-genin 203/9
k.-ginçe 124/6
k.-miş 107/6

két-
gitmek
k.-er 42/5, 106/13
k.-er bolsa 127/8
k.-erler 206/12
k.-ip 143/1, 143/2, 185/12, 218/3
k.-ip turur 23/6, 195/1
k.-kenin 132/8
k.-mes 103/7
k.-miş 75/3
k.-se 105/2
k.-ti 15/2, 114/1, 188/11, 205/8

kéter-
gidermek; defetmek
k.-di 75/12
k.-gil! 176/6
k.-ip 21/9, 177/4
k.-mes 85/10
k.-se 184/11
k.-ür 43/2
k.-ür érdi 188/4

kétür- (krş. bkz. *kéltür-*)
getirmek
k.-se 13/7

kéy- (krş. bkz. *key-*)
giymek
k.-ip turur 123/8

kéyik
geyik; yaban hayvanı
k.+ler 91/12

ḳıbāl (Ar.)
hareket; davranış
ḳ. (ḳılsa ḳ.) 215/7
ḳ.+ı 8/12

ḳıble
kıble; dönülen yön
ḳ.+ḳa 92/11
ḳ.+si bolup 47/2

ḳıl
kıl, tüy
ḳ. 138/9
ḳ.+dın 110/5
ḳ.+nı 199/1

ḳıl-
kılmak, yapmak, eylemek
ḳ.! 5/4, 5/5, 6/8, 32/7, 36/12, 45/12, 50/4, 52/2, 55/10, 57/10, 71/8, 83/4, 83/5, 87/13, 100/4, 100/5, 101/1, 106/10, 106/7, 113/7, 116/4, 124/7, 125/7, 128/2, 129/12, 170/12, 172/8, 174/9, 183/1, 183/3,190/2, 214/2, 218/7, 219/2, 219/6, 220/3, 220/9
ḳ.-a 65/12
ḳ.-a aytur 36/13
ḳ.-a bardı érse 112/13
ḳ.-a başladı 109/7, 190/7
ḳ.-a başladı érse 21/5, 141/8
ḳ.-a bildim 28/9
ḳ.-a bilgey müdi 133/10
ḳ.-a bilmediŋ 65/4
ḳ.-a bilmesdin 26/13

ḳ.-u turur mén 143/8
ḳ.-u yorur érdi 93/3
ḳ.-ur 7/9, 9/4, 9/8, 10/5, 16/11, 16/12, 25/10, 25/11, 28/3, 30/7, 35/6, 38/10, 40/4, 43/3, 47/8, 51/10, 55/10, 71/13, 75/6, 78/7, 78/8, 86/8, 87/12, 99/7, 104/1, 106/6, 109/12, 109/12, 117/4, 124/9, 127/10, 127/4, 133/5, 135/13, 136/11, 140/2, 154/13, 155/2, 172/6, 184/2, 204/8, 213/11, 214/12, 214/12, 215/12, 218/2, 219/12, 220/11
ḳ.-ur érdi 15/5, 33/9, 55/13, 88/2, 102/4, 104/6, 137/6, 139/4, 141/12, 188/3, 198/7
ḳ.-ur érdim 86/3
ḳ.-ur érmiş 98/13
ḳ.-ur mén 171/6, 187/7, 208/2
ḳ.-ur mu 34/10, 169/1
ḳ.-ur mu siz 82/10
ḳ.-ur sén 14/6, 14/6, 26/4, 67/1, 110/4, 149/8, 182/11, 187/2, 192/2
ḳ.-urda 77/13, 175/2
ḳ.-urdı 101/6, 101/6
ḳ.-urġa 183/3
ḳ.-urını 77/12
ḳ.-urlar 17/2, 28/7, 59/2, 131/6, 167/10, 193/7, 200/10, 200/11, 206/11, 208/12, 213/13
ḳ.-urlar érdi 92/8

ḳılanç
tavır, davranış
ḳ.+ı 14/5

ḳıldur-
yaptırmak, ettirmek
ḳ.-dı 30/9
ḳ.-dı érse 46/3
ḳ.-mas sén 104/2
ḳ.-mayın 25/3
ḳ.-up 205/9

ḳılġuçı
yapıcı, yapan
ḳ. (cefā ḳ.) 33/2
ḳ. (ṭaleb ḳ.) 107/8

ḳılıç (krş. bkz. *ḳılınç*)
kılıç
ḳ. 23/13
ḳ. birle 21/3
ḳ. ile 145/9
ḳ.+ı 198/4
ḳ.+ın 129/8, 205/9
ḳ.+ḳa 215/2
ḳ.+nı 13/9

ḳılıḳ
seciye, hareket tarzı
ḳ.+ıdın 220/5

ḳılın-
yapılmak
ḳ. 59/5, 152/5
ḳ.-ġandın soŋ 121/3
ḳ.-sa 47/2

ḳılınç (krş. bkz. *ḳılıç*)
kılıç
ḳ.+ıḳa 14/5

ḳılış-
beraberce ortaklaşa yapmak
ḳ.-ıp 19/3, 197/5
ḳ.-tılar 161/8, 179/1
ḳ.-ur érdük 157/10

ḳılun-
yapılmak
ḳ.-ur 168/5

ḳın
azap; ceza
ḳ.+nı 151/7

ḳır
gri, beyaza çalan siyah
ḳ. 20/2

ḳır-
kırmak
k.-ıp 16/9

ḳıraġ (krş. bkz. *ḳırıġ*)
kenar, kıyı, uç
ḳ.+ı (ḳırġı) 117/10
ḳ.+ıda 44/5, 63/1, 67/4, 67/9, 70/1, 117/10, 180/8
ḳ.+ıda mu 39/9
ḳ.+ıge (ḳırġıge) 128/13

ḳırd (Ar.)
maymun
ḳ.+nı (henāzīr ü ḳ.) 195/4

ḳırġına
cariye, odalık, kadın köle
ḳ.+nı 184/4

ḳırıġ (krş. bkz. *ḳıraġ*)
kenar, kıyı, uç
ḳ.+ıda 77/13, 81/4, 111/1
ḳ.+ıdaḳı 130/12
ḳ.+ıġa 130/11
ḳ.+ıge 129/9, 130/13

ḳırḳ
kırk (40)
ḳ. 115/10, 120/9, 195/10, 195/11

ḳıṣās (Ar.)
misilleme
ḳ. üçün 45/5
ḳ.+ı üçün 116/10

ḳısıl-
kapatılmak, hapsedilmek
ḳ.-ġanın 203/9

ḳısḳa
kısa
ḳ.+sıdın 215/12

ḳısḳalıġ
kısalık
ḳ.+ıdın 29/3

ḳısmet (Ar.)
talih, nasip, pay
ḳ. ḳılġıl! 96/11
ḳ.+i 15/9
ḳ.+i üçün 41/3
ḳ.+ḳa 48/10

ḳısuḳ
şiddet; kavga, münakaşa
ḳ. u cidālniŋ196/5

ḳış
kış
ḳ. 22/13, 118/7, 140/11, 153/7, 157/7, 201/10
ḳ.+ı 15/3

ḳıyām (Ar.)
ayağa kalkma, kalkış
ḳ.+ın 138/13
ḳ.+ıge tegi 2/13

ḳıyāmet (Ar.)
bütün ölülerin dirilerek mahşerde toplanacakları an, dünyanın sonu
ḳ. 2/13, 39/11, 214/7
ḳ.+de 45/3, 104/8

ḳıyāmetī (Ar.)
kıyâmet derecesinde; kötü şekilde
ḳ. attı 164/4

ḳıyās (Ar.)
karşılaştırma
ḳ. ḳılġıl! 176/5
ḳ.+ı 170/7

ḳıyāssız (Ar.+Tü.)
karşılaştırmasız; emsalsiz
ḳ. 113/9

ḳıymet (Ar.)
değer, paha
ḳ.+i (ḳadr u k. bolmas) 126/4
ḳ.+iŋni 177/8

ḳıymetlıġ (Ar.+Tü.)
değerli, pahalı
ḳ. 134/5

ḳıymetsiz (Ar.+Tü.)
değersiz, pahasız
ḳ. 75/6

ḳız
kız
ḳ. 17/13, 103/3, 177/4, 178/7, 178/8, 184/7
ḳ.+da 184/9
ḳ.+ġa 177/5
ḳ.+ı 103/8
ḳ.+ıdın 184/3
ḳ.+ımnı 104/3
ḳ.+ını 103/2
ḳ.+lar 188/4
ḳ.+lar bile sén 101/11
ḳ.+nı 176/13
ḳ.+nıŋ 104/1

ḳızıl
kırmızı, al
ḳ. 8/4, 41/4, 162/13

ki (Far.)
bağlama edatı
k. 14/11, 16/10, 103/1, 164/5

kibr
büyüklenme
k. 220/1
k. ü nāz 153/5

kiçig
küçük; çocuk
k. 15/9, 22/12, 217/4, 217/5
k.+de 27/9, 194/1
k.+deki 182/13

kiçiglik
küçüklük; çocukluk
k.+de 187/10
k.+imde 195/5
k.+ni 182/10

kifāyet (Ar.)
yeterli olma, kâfi gelme
k. bolur 110/8
k. bulup 24/6
k. ḳıldı 35/9
k. ḳıldı érse 96/10
k. ḳılġay 113/10
k. ḳılsa 96/8
k. ḳılsun! 116/4
k.+iŋni (ḥüsn-i k.) 62/1

kiffāf (Ar.)
terazi kefeleri
k. 197/9

kigür- (< *kirgür-*)
sokmak, girdirmek
k.-üp 36/7

kih-ter (Far.)
yaşça küçük olan
k. 11/9

kilīd (Far. < Gr.)
kilit; anahtar
k. 5/9, 205/12

kilīm (Far.)
kilim
k. 81/12
k.+din 81/13
k.+ini 99/10, 210/12

kim (1)
bağlama edatı
k. 2/1, 2/2, 2/6, 3/4, 3/7, 3/8, 4/10, 4/12, 4/4, 4/6, 4/8, 5/10, 5/13, 5/2, 5/3, 5/3, 5/5, 5/6, 5/7, 6/2, 7/1, 7/11, 7/12, 7/13, 7/6, 8/11, 8/2, 8/7, 8/9, 9/11, 9/13, 9/6, 9/6, 9/7, 10/10, 10/6, 11/2,

k.-gey érdi 162/11
k.-günçe 178/11
k.-güsi 63/13
k.-ip 4/9, 16/9, 57/11, 72/13, 74/11,
75/2, 83/7, 89/6, 92/9, 93/1, 93/11, 175/2
k.-me 202/7
k.-megünçe 206/13
k.-mek üçün 42/12
k.-mes 85/12
k.-mes boldı 29/7
k.-mesdin burun 94/3
k.-mesin! 128/3
k.-mes siz 162/10
k.-se 93/10, 144/4, 158/3, 178/11
k.-sem 162/11
k.-ür 18/10
k.-ür üçün 13/4

kirām (Ar.)
soyu temiz olanlar, asiller
k. 168/4

kiriş-
girişmek; başlamak
k.-se 158/1

kirişle-
kirişlemek
k.-yü bilmes érdiler 197/13
k.-yürge 217/7

kirmān (ya.)
İran'ın güney kesimi
k.+ġa 10/11

kīse (Far.)
küçük çanta, kese
k.+side 208/6

kisrī (Far.)
Eski İran hükümdarlarına verilen ad
k. 14/12, 34/11

kisve (Ar.)
elbise; örtü
k.+sin 170/5

kisvet (Ar.)
elbise; örtü
k.+de 201/5

kiş
gelincik (*martre zibelin*)
k. 52/8

kişi
insan, şahıs, kimse
k. 3/7, 5/9, 9/5, 19/9, 32/7, 35/4, 39/8, 40/6, 43/8, 47/12, 49/2, 56/11, 59/11, 75/11, 89/10, 90/6, 97/3, 100/12, 103/10, 108/7, 109/1, 112/4, 121/1, 122/4, 123/3, 125/1, 126/5, 127/3, 127/4, 127/5, 127/8, 128/11, 128/12, 128/3, 128/9, 129/4, 135/12, 138/3, 141/4, 144/13, 154/4, 156/12, 159/13, 166/11, 173/12, 173/13, 175/8, 184/1, 184/4, 188/10, 190/13, 191/1, 191/11, 195/12, 197/12, 199/1, 204/7, 205/6, 207/7, 207/7, 207/9, 208/9, 212/10, 212/7, 214/2, 214/9, 215/1, 218/12, 220/13
k. birle 75/4
k. dék 84/13
k. mü 56/11
k. üçün 34/8
k.+de 52/12, 111/4, 125/2, 133/5, 144/13
k.+din 37/5, 38/2, 40/9, 48/3, 51/4, 85/9, 101/1, 124/7, 177/13, 177/2, 185/13, 205/5
k.+ge 25/10, 28/3, 39/2, 54/6, 82/12, 83/10, 98/6, 100/9, 113/2, 114/4, 122/7, 137/1, 139/13, 140/1, 140/2, 155/11, 176/4, 179/8, 183/7, 186/2, 199/3, 204/12, 206/1, 207/3, 210/8,

ḳ.+ın ḳavşurup 63/7
ḳ.+uŋdaġı 85/13

ḳol (2)
yol, gidiş yeri
ḳ. 180/8

ḳol (3)
dere, nehir yatağı; vadi
ḳ. 190/3

ḳol-
istemek, talep etmek
ḳ.-a 24/11
ḳ.-a ayttım 25/9
ḳ.-a başladı 31/7
ḳ.-a kéçürüp turur mén 180/1
ḳ.-a kélgende 135/9
ḳ.-arlar 72/1
ḳ.-dum érse 25/11
ḳ.-ġan 32/2
ḳ.-maḳ 21/13
ḳ.-mas mén 72/5
ḳ.-sadım 90/5
ḳ.-up 52/4, 52/9

ḳoldaş
arkadaş; iş ortağı
ḳ. 42/4
ḳ. bolsa 31/10
ḳ. ḳılsalar 31/10
ḳ.+ıŋ 102/7

ḳoltuġ (krş. bkz. *ḳoltuḳ*)
koltuk, kol altı
ḳ.+ınıŋ 69/4

ḳoltuḳ (krş. bkz. *ḳoltuḳ*)
koltuk, kol altı
ḳ.+ıda 76/7

ḳomı-
parlamak, ışıldamak
ḳ.-ġalı 9/9
ḳ.-ġanıdın 68/6
ḳ.-r érdi 27/11

ḳonuḳ
misafir, ziyaretçi
ḳ. boldum érdi 179/8

ḳop-
kalkmak, ortaya çıkmak; kopmak, kesilmek, sona ermek
ḳ.-a ḳaçar sén 61/7
ḳ.-ar 178/13, 216/4
ḳ.-ayın 180/10
ḳ.-ġay érdi 107/9
ḳ.-ġıl! 170/9, 171/11
ḳ.-madı érse 140/11
ḳ.-maḳ 135/13
ḳ.-sa 178/12, 178/12, 178/13, 217/9
ḳ.-tı 145/3, 184/6, 187/10
ḳ.-up 18/8, 20/13, 26/1, 27/1, 74/12, 105/2, 109/11, 119/2, 167/13, 171/8, 175/9

ḳopıl-
kalkılmak
ḳ.-ġay 12/13

ḳopsa-
telli müzik âleti çalmak
ḳ.-maḳ 79/10

ḳorat-
zarara uğratmak
ḳ.-tı 184/7

ḳorı-
korumak, kollamak
ḳ.-yur bolsa 82/12

ḳorḳ-
korkmak
ḳ.! 35/4
ḳ.-a mén 4/4, 76/7
ḳ.-ar mén 52/6, 58/11, 104/2, 132/2
ḳ.-madı 39/11
ḳ.-maŋız 131/9
ḳ.-mış 52/13
ḳ.-mışıŋ dék 52/10
ḳ.-sa 35/4, 52/13

ḳ.-sa érdim 52/10
ḳ.-up 55/6

ḳorḳ(u)suz
korkusuz, cesur
ḳ.+larnıŋ 133/3

ḳorḳuş
korku
ḳ. 38/4

ḳoruġ
koru; yasak edilmiş yer
ḳ.+ıdın 150/13

ḳoş
çift, saban
ḳ. sürüp 214/4

ḳoş-
koşmak; katmak; tutmak
ḳ.-sa 95/8
ḳ.-sa érdiŋ 64/1
ḳ.-up 41/2

ḳoşnı
komşu
ḳ. 140/6

ḳov-
kovmak; takip etmek, iz sürmek, kovalamak
ḳ.-ar 86/1
ḳ.-ar olsa 82/12

ḳova
kova
k.+sıge 128/2

ḳoy
koyun
ḳ. 51/7, 51/8, 73/7, 183/3, 184/7
ḳ.+ġa 16/9
ḳ.+lar 183/2

ḳoy- (krş. bkz. *ḳoḏ-*, *ḳo-*)
koymak; bırakmak; izin vermek; etki etmek
ḳ.! 66/4
ḳ.-a bér! 171/2
ḳ.-a bérmes 82/12
ḳ.-a umadı (koyumadı) 211/12
ḳ.-ar 63/7, 63/8, 207/1
ḳ.-ar érdi 108/8, 159/11
ḳ.-ar mén 72/11
ḳ.-arlar 210/8
k.-dı 8/6, 8/7, 38/8, 193/2, 211/11
k.-dılar 19/8, 188/9
k.-dum 80/11
k.-dum érse 175/9
k.-ġan 64/5
k.-ġan dék bolur 217/6
k.-ġanda 117/6
ḳ.-ġıl! 25/5, 151/5, 174/5, 190/5, 200/8
ḳ.-ġu 64/5, 190/12
ḳ.-ma! 163/9, 217/7
ḳ.-madı 24/11
ḳ.-madın 37/9
ḳ.-maġay 49/11
ḳ.-maġum 145/8
ḳ.-maḳ érdi 12/10
ḳ.-mas 218/12
ḳ.-maslar 11/5
ḳ.-masun! 35/3
ḳ.-mışı 176/2
ḳ.-mışı yoḳ 48/12
ḳ.-mışlar 14/12
ḳ.-sa 21/4, 105/1, 127/9
ḳ.-sam 37/9, 191/11
ḳ.-saŋ 159/12, 217/6
ḳ.-up 3/10, 38/7, 43/13, 44/1, 45/1, 53/2, 54/13, 60/3, 71/9, 72/7, 111/2, 132/10, 132/4, 160/8, 161/4, 179/13, 206/12, 207/5
k.-upturlar 37/1
k.-up tururlar 140/13

ḳoyçı
çoban, hayvan güden

ḳ. 51/7

ḳoydur-

koydurmak

ḳ.-sam 173/6

ḳoyul-

koyulmak

ḳ.-dı 218/3

ḳoyun

koyun, göğüs, sine

ḳ.+ıda (koynıda) 169/10, (koynıda) 171/2

ḳ.+ıdın (koynıdın) 178/11

ḳ.+ıġa (koynıġa) 170/1, (koynıġa) 178/11

ḳ.+larıġa soḳarlar 204/5

ḳ.+uŋdın (ḳoynuŋdın) 215/3

ḳozı

kuzu

ḳ.+dın 184/7

köç-

göçmek

k.-kenlerniŋ 70/12

k.-ti érse 159/2

köçür-

göçürmek

k.-di 173/11

k.-gil! 48/1

k.-mekidin 58/2

kök (1)

mavi

k. 6/5

kök (2)

kök

k.+i 19/6

k.+in 212/7

k.+ini 130/12

kök (3)

gök, sema

k. 30/6, 51/2, 68/2, 114/7

k. üzre 146/6

k.+de 101/13, 129/8

k.+din 21/11

k.+ke 42/12, 79/3, 114/8, 220/5

kökert-

morartmak; darbetmek

k.-ip 179/3

köküs (~ *kögüs*, krş. Moğ. *kögüz*)

göğüs

k.+ini (köksini) 132/9

kölege (Moğ.)

gölge

k.+de 198/1

kölik

yük hayvanı

k.+din 121/11

k.+ke 198/2

kömül-

gömülmek

k.-üp 116/2

kön

deri, gön

k. dék 79/5

k. mü 103/5

köŋlek

gömlek

k. 78/12

köŋül

gönül

k. 14/13, 38/5, 47/13, 50/4, 50/4, 50/5, 50/5, 79/11, 80/9, 91/5, 94/9, 95/3, 102/7, 106/1, 129/13, 130/8, 145/9, 149/5, 151/11, 151/5, 153/3, 166/4, 167/2, 182/5, 214/8, 216/12, 220/9

k. açarḳa 9/1

k. aldursa 155/5

k. alġıl! 196/3

k. bérip 131/9

k. birle 42/3, 158/13

k. éwi 89/4

k. ḳoyma! 163/9
k. köter! 218/2
k. köterse 147/2
k. kötürdise 220/12
k. kötüreyin 4/7
k.+de 74/4, 127/1, 152/3, 204/11
k.+din 153/4
k.+ge 85/11, 98/4, 144/4, 191/4
k.+i (köŋli) 16/6, (köŋli) 18/5, (köŋli) 41/13, (köŋli) 48/6, (köŋli) 55/4, (köŋli taşnı) 77/3, (köŋli) 79/7, (köŋli) 95/10, (köŋli) 104/13, (köŋli) 119/9, (köŋli) 130/8, (köŋli) 133/4, (köŋli) 142/10, 147/13, (köŋli) 166/7, (köŋli) 178/7, (köŋli) 179/9, (köŋli) 179/12, (köŋli) 192/10, (köŋli) 215/8
k.+i bile (köŋli) 43/8
k.+ide (köŋlide) 17/11, (köŋlide) 18/4, (köŋlide) 22/1, (köŋlide) 23/6, (köŋlide) 35/1, (köŋlide) 43/12, (köŋlide) 74/7, (köŋlide) 88/12, (köŋlide) 165/3, (köŋlide) 166/12, (köŋlide) 173/10, (köŋlide) 191/3
k.+idin (köŋlidin) 173/11
k.+ige (köŋlige) 16/2, (köŋlige) 18/10, (köŋlige) 35/12, (köŋlige) 41/9, (köŋlige) 84/2
k.+in 184/1
k.+ini (köŋlini) 44/3, (köŋlini) 48/12, (köŋlini) 53/2, (köŋlini) 65/12, (köŋlini) 73/3, (köŋlini) 82/4, (köŋlini) 117/6, (köŋlini) 132/9, (köŋlini) 146/2, (köŋlini) 149/2, (köŋlini) 200/3, (köŋlini) 216/7
k.+iniŋ (köŋliniŋ) 27/13, (köŋliniŋ) 50/3, (köŋliniŋ) 53/9, (köŋliniŋ) 144/9, (köŋliniŋ) 147/11
k.+ler 17/8, 126/7, 161/5
k.+lerdin 188/3
k.+leri 41/6, 79/4, 162/3, 201/4
k.+lerni 3/3
k.+ni 5/13, 5/4, 49/4, 78/6, 81/12, 143/13, 158/10
k.+nüŋ 137/3
k.+üm (köŋlüm) 124/10, (köŋlüm) 173/2, (köŋlüm) 185/10, (köŋlüm) 191/9
k.+ümni (köŋlümni) 31/3
k.+üni (köŋlüni) 177/4
k.+üŋ (köŋlüŋ) 33/12, (köŋlüŋ) 114/4
k.+üŋde (köŋlüŋde) 148/4, (köŋlüŋde) 216/11
k.+üŋdin (köŋlüŋdin) 53/12, (köŋlüŋdin) 146/9
k.+üŋni (köŋlüŋni) 220/8

köŋüllen-
gönüllenmek
k.-ip 23/9

köŋülsüz
gönülsüz, isteksiz
k.+in 214/4

köp
çok; hep
k. 4/2, 5/12, 11/12, 20/5, 21/12, 26/6, 27/2, 36/6, 37/1, 38/10, 40/8, 46/1, 50/7, 58/12, 59/4, 59/8, 67/13, 68/10, 68/3, 74/10, 78/1, 85/10, 97/11, 109/13, 112/12, 128/6, 146/10,

k.-se mén 67/4
k.-seler 16/10, 118/1
k.-seler érdi 165/7
k.-seŋ 51/8, 203/2, 218/8, 220/6
k.-üben 68/9
k.-üŋ 60/2, 107/4, 167/5, 167/6, 191/11
k.-üŋler! 123/13
k.-üp 17/13, 26/7, 29/6, 33/12, 47/10, 69/6, 87/7, 95/12, 111/10, 123/4, 132/11, 133/1, 137/10, 141/9, 144/12, 150/5, 156/1, 165/4, 172/11, 174/13, 186/13, 209/6
k.-üp mü sén 203/8
k.-üp tururlar érdi 77/12

körgiz- (krş. bkz. *körgüz-*)
göstermek
k.-ür 217/3

körgüz- (krş. bkz. *körgiz-*)
göstermek
k.-di érse 4/10
k.-gil! 32/11
k.-gü 196/1
k.-se 10/10, 76/2, 219/3
k.-ür 78/7
k.-ürler 78/5

körik
körük, alev artırıcı âlet
k. 58/12

körk
güzellik, alım
k.+i 128/6
k.+nüŋ 126/8

körklüg
güzel
k. 95/10, 96/6, 126/5, 144/4, 146/2, 159/1, 181/4
k. bolsa 214/8
k.+ler 95/2, 148/1
k.+rek 160/3

körksiz (krş. bkz. *körksüz*)
çirkin, güzel olmayan
k. 72/11

körksüz (krş. bkz. *körksiz*)
çirkin, güzel olmayan
k. 103/11, 103/8, 104/4, 159/2, 179/2
k.+ni 103/12

körün-
görünmek
k.-di 67/2, 165/13
k.-dise 77/8
k.-ge 144/8
k.-güsi 144/7
k.-megey 77/4
k.-sün! 166/4
k.-üp 21/6, 25/12, 187/13
k.-ür 79/1, 136/12, 142/7, 142/8, 142/9, 144/4, 150/1, 203/1, 207/4, 214/7, 214/7
k.-ür érdi 88/10

körünç
görünüş, vaziyet, durum
k.+idin 88/10

körüş
görüş, bakış, nazar
k. 78/13
k.+i 169/6

köt
göt (pejoratif anlamda)
k.+i 206/7

köter- (krş. bkz. *kötür-*)
kaldırmak, götürmek; bertaraf etmek
k.! 47/8, 117/2, 218/2
k.-di 69/6, 87/3
k.-di érse 13/5
k.-gen 40/6

k.-ip 50/11, 100/2, 148/9
k.-medi érse 29/5
k.-medim érse 4/11
k.-megey érdi 133/11
k.-megey mén 5/5
k.-se 147/2
k.-ür 43/1

kötür- (krş. bkz. *köter-*)
kaldırmak, götürmek
k.-dise 220/12
k.-eyin 4/7
k.-mediŋ 101/8
k.-mek 21/9, 44/12
k.-se 13/6, 44/12, 149/6
k.-seler 148/12
k.-üp 196/11
k.-üp bardılar 29/5
k.-üp kéltürür érdi 115/11
k.-ür 207/1

köy-
yanmak
k.-di 7/4, 147/13, 148/9
k.-di érse 50/1
k.-er 159/12, 171/10, 171/3
k.-er érdi 108/8
k.-geni 49/12
k.-megünçe 36/11
k.-mese 124/11
k.-meyin 52/9
k.-sem 166/6
k.-üp 17/11, 146/10, 150/4

köydür-
yandırmak
k.-di 50/3
k.-üp 42/4
k.-ür 217/7
k.-ürde 12/9
k.-ürgü 58/12

köyür-
yakmak
k.-di 53/2
k.-ür (köyrür) 147/6

köz
göz
k. 29/2, 77/4, 136/1, 147/8, 149/6, 159/8, 164/6, 198/4
k. (telim k. érdi ḥayrān) 153/13
k. uçı 69/4
k. üstünide 25/6
k. yaşı birle 71/10
k.+ge 144/4, 187/8
k.+i 27/2, 149/13, 160/12, 177/6, 207/11, 207/12
k.+i birle 104/5, 166/3
k.+i ḳararıp 69/5
k.+ide 43/12, 64/13, 77/3, 160/5, 169/6
k.+idin 53/3, 84/2, 184/4
k.+ige 44/1, 103/13, 125/1, 197/2, 197/4, 197/4, 203/1
k.+in 35/5, 68/9, 121/11
k.+ine 136/10
k.+ini 104/2, 179/3
k.+ler 104/2
k.+leri 26/11
k.+üm 185/9
k.+ümdin 87/5
k.+üme 166/13
k.+ümnüŋ 163/13
k.+üŋni 174/11

közgü
ayna
k. 79/10

közsiz (krş. bkz. *közsüz*)
kör, âmâ
k. bolmaḳ 72/10

közsüz (krş. bkz. *közsiz*)
kör, âmâ
k. 79/10
k.+ge 103/12, 213/2

k.+ler 79/10

kū (Far.)
ki o; kim; nerede; ne zaman; o zaman
k. 103/3, 212/7

ḳubbe (Ar.)
kubbe
ḳ.+sin 170/6

ḳubḥ (Ar.)
çirkinlik
ḳ.-ı nefsġa 182/2
ḳ.+ıdın 155/13, 156/12
ḳ.-ı pāydın 77/9

ḳuç-
kucaklamak
ḳ.-sam 153/2

kūdek (Far.)
çocuk, ufaklık
k.+niŋ 134/8

kūden (Far.)
kalın kafalı, aptal
k. 184/13

ḳudret (Ar.)
kuvvet, güç
ḳ. 116/11
ḳ. ü ḥāl 215/6
ḳ. (ḳuvvet ü k.) 74/1
ḳ.+i 9/3, 200/5, 201/3, 218/7

ḳuds (Ar.)
temizlik, saflık; kutsallık
ḳ. (kaʿbe-i ḳ.) 1/9

ḳuḏuġ
kuyu
ḳ. 67/4, 120/3, 130/13
ḳ.+ḳa 130/13, 132/10

kūfe (ya.)
Irak'taki Kûfe şehri
k.+din 83/6

kūh (Far.)
dağ
k.+ı 213/4

ḳul
kul, köle; insan, kişi
k. 15/10, 31/7, 44/13, 72/2, 81/9, 95/10, 117/4, 120/9
k. bolup 115/4
k. dék 1/3
k. mén 25/5
k. u şehr-yār 160/6
k.+ġa 21/4, 31/12, 42/4, 67/8
k.+ı 18/8, 44/7, 106/5
k.+ı birle 14/11
k.+ı mén 106/1
k.+ıdın 44/10
ḳ.+ıge 49/3, 64/1, 198/3, 198/4
ḳ.+ıge alsa 99/7
k.+ın 9/4
k.+ını 13/1, 106/6, 158/2
k.+ınıŋ 216/4
k.+ḳa 45/1
k.+lar 25/5, 69/10
k.+ları 49/1, 144/2, 211/3
k.+larıḳa 96/11
k.+larında 139/11
k.+larınıŋ 145/12
k.+ları tururlar 206/9
k.+nı 44/8, 47/4
k.+nuŋ 44/12
k.+uŋ 85/13
k.+uŋa 106/7
k.+uŋdın 72/13

ḳulaḳ
kulak
ḳ. 135/13, 217/13, 217/13
ḳ. ḳoydum érse 175/9
ḳ. tutarlar érdi 179/13
ḳ.+[ḳ]a 215/9
ḳ.+ı 96/6

ḳ.+ıġa 190/6
ḳ.+ımızdın 86/11
ḳ.+ımıznı 87/1
ḳ.+ınıŋ 184/5
ḳ.+ıge 38/5
ḳ.+ıŋda 204/11

ḳulluḳ
kulluk, kölelik
ḳ. 44/10, 51/11
ḳ.+ı bile 106/1

ḳum
kum
ḳ. 80/4
ḳ.+ġa 116/2
ḳ.+nı 159/13

ḳumrī (Ar.)
kumru (bir tür kuş)
ḳ. vü ṭūṭīler 7/9

ḳunduz
kunduz
ḳ.+nı 52/8

ḳur (1)
kuşak
ḳ.+ın 211/1
ḳ.+ını 190/9
ḳ.+nı 184/1

ḳur (2)
kez, defa, kere
k.+ın 184/2

kūr-dil (Far.)
gönlü kör olan; duygusuz
k. 49/8

ḳur-
kurmak; oluşturmak; sağlamak, tesis etmek
ḳ.-ar 215/5
ḳ.-arlar 189/3
ḳ.-maḳ 215/2
ḳ.-sa 215/3

ḳur'ān (Ar.)
Hz. Muhammed'e inen ilahî kitap
ḳ. 102/10, 183/3, 183/6
ḳ. birle 137/12
ḳ. oḳumaḳ 183/4
k. u ḥadīṣġa 138/3
ḳ.+nı 183/5

ḳurb (Ar.)
yakınlık; ulu Allah'ın buyurduğunu yapmak suretiyle O'na yaklaşma
ḳ. (ẕikr ü ḳ. üçün) 110/11
ḳ.+ı 102/9

ḳurbān (Ar.)
kurban; Allah rızasını kazanmak için feda edilen hayvan vs.
ḳ. 183/6
ḳ. ḳıl! 183/2
ḳ. ḳılıp 115/10
ḳ. ḳılurġa 183/3

ḳurbānlıḳ (Ar.+Tü.)
kurbanlık
ḳ. (iʿtāḳ u hedy ü ḳ.) 201/2

ḳurbet (Ar.)
yakınlık; ulu Allah'ın buyurduğunu yapmak suretiyle O'na yaklaşma
ḳ.+ige 31/2
ḳ.+iŋ 101/12

ḳurı- (krş. bkz. *ḳuru-*)
kurumak
ḳ.-dı 182/1

ḳurt
kurt; ipek böceği
ḳ.+ından 193/9

ḳuru- (krş. bkz. *ḳurı-*)
kurumak
ḳ.-sa 187/11

ḳuruġ
kuru, nemsiz; boş; zayıf, çelimsiz
ḳ. 4/3, 92/10, 117/10, 151/1, 157/6, 190/3, 201/7

ḳ. bolup 114/5
ḳ. étmek 108/9

ḳurum (ya.)
Ukrayna'nın güneyindeki Kırım yarımadası
ḳ.+da 121/1

kūs (Far.)
savaşa giderken ya da bir merasim esnasında çalınan büyük davul
k. (nāy u k.) 170/4

kusīl (Ar.)
uzaklaşma, ayrılma
k. ḳıldıŋ 143/8

ḳuṣūr (Ar.)
eksiklik; ayıp, kabahat
ḳ. 24/9

ḳuş
kuş
ḳ. 92/6, 215/13
ḳ. dék 182/5
ḳ. érür mén 95/5
ḳ. taġ 152/6
ḳ.+ı 15/3, 18/3, 27/13, 63/8, 92/2, 144/10
ḳ.+ını 166/7
ḳ.+ınıŋ 95/3
ḳ.+ḳa 36/5
ḳ.+lar 122/5
ḳ.+lardın 92/13
ḳ.+nı 126/12, 129/8
ḳ.+nuŋ 92/5

kūşā (Far.)
bir cins anber
k. ʿanberin 68/8

kūşiş (Far.)
çalışma, çabalama
k.+i üçün 211/9

ḳūt (Ar.)
gıda; beslenme kaynağı
ḳ. 110/9, 216/4
ḳ.+ını 42/4
ḳ.-ı rūḥ 127/3
ḳ.+lar birle 95/1

ḳutḳar-
kurtarmak
k.-ıp 94/5
k.-sa 173/4
k.-ur 99/11, 218/11, 218/12

ḳuṭṭaʿ (Ar.)
kesenler, kesiciler
ḳ.-ı ṭarīḳ 163/2

ḳutul-
kurtulmak
ḳ.-dı 3/1, 35/13
ḳ.-ġay érdük 41/11
ḳ.-maḳ 141/3, 155/12
ḳ.-sa 33/6
ḳ.-up 60/6
ḳ.-ur bolsaḳ 66/8
ḳ.-urlar 33/1
ḳ.-ur sén 33/1

ḳuvar-
kurumak, solmak
ḳ.-dı 182/1

ḳuvraġ
cemaat, topluluk, küme
ḳ.+ı 114/6

ḳuvvet (Ar.)
güç, kudret
ḳ. 80/11, 110/9, 169/6, 201/6
ḳ. ü ḳudret 74/1
ḳ.+i 40/11, 42/5, 201/3, 201/5, 203/12
ḳ.+i birle 198/7
ḳ.+iġa 31/12
ḳ.+im 55/6, 204/3
ḳ.+imniŋ 56/7

ḳuvvetlen- (Ar.+Tü.)
güçlenmek

k̤.-ip 95/1

k̤uvvetsiz (Ar.+Tü.)
kuvvetsiz, güçsüz
k̤. 87/8

küy
köy; yerleşim yeri
k. 170/6
k. urmak̤nı 147/10
k.+ı 147/11

küç
güç, kuvvet; zor; şiddet
k. 116/11
k. bile 125/1
k. birle 49/7
k. bolur 213/10
k. k̤ılumas 129/5
k. tégse 85/9
k.+i 92/6, 166/5
k.+i birle 19/6, 48/1
k.+ige 145/13
k.+üm 55/7
k.+üŋ 49/10

küçküklüg
zorbalık, zalimlik
k. 49/11

küçlüg
güçlü, kuvvetli
k. 130/3, 197/13

küḏ-
beklemek
k.-eyin 66/5

küḏegü
damat
k.+din 103/4
k.+ŋnüŋ 104/1

küdez-
korumak, kollamak
k.-mek üçün turur 212/13
k.-mese 120/6

küḏgülük
hemen tüketilmeyen, stok edilerek saklanan (yiyecek)
k. 52/2

küfr (Ar.)
Allah'a ve O'nun dinine ait olan unsurlara inanmama
k.+ġa 202/10
k.+in 138/2

kükre-
kükremek
k.-gen 131/6
k.-p 17/5
k.-r 128/6

kül-
gülmek
k.-e başladı 42/13
k.-gen 124/1
k.-gü bolup 37/3
k.-gü kélmeki 42/13
k.-mes 107/1, 216/8
k.-üp 115/13, 161/9

külbe (Far.)
kulübe
k.+ni 135/7
k.+sige 99/3, 119/8

külçir-
gülümsemek
k.-ip 7/9

küll (Ar.)
hep, bütün; çok
k. k̤ıldı 75/1

kümiş (krş. bkz. *kümüş*)
gümüş
k. 18/13, 36/12, 41/4, 52/6, 122/9
k. dék 7/10

kümüş (krş. bkz. *kümiş*)
gümüş
k. 117/1, 124/3, 160/8, 189/8
k.+din 185/11

k.+i 169/6

kün (1)
güneş
k. 10/13, 20/2, 29/2, 37/13, 68/6, 112/4, 132/7, 144/2, 171/11, 188/4
k. ay sén 9/9
k. dék 2/4
k. turur 146/6
k.+din 160/3
k.+ge 29/1
k.+i 150/7
k.+nüŋ 112/3

kün (2)
gün
k. 3/2, 8/8, 19/11, 29/12, 32/10, 44/4, 52/2, 53/5, 65/12, 78/4, 86/12, 94/13, 111/8, 115/9, 118/8, 125/10, 134/4, 137/7, 142/12, 143/11, 143/2, 143/8, 153/12, 154/3, 162/8, 164/12, 164/6, 167/11, 179/10, 179/3, 180/6, 182/12, 195/10
k. içre 51/9
k. uzun 74/11, 96/12,188/13
k. üçün 56/10
k.+de 29/11, 37/6, 55/13, 66/6, 88/13, 89/2, 110/8, 110/13, 110/13, 128/12, 219/13
k.+din soŋ 111/2
k.+i 16/10, 29/9, 169/5
k.+i üçün 140/11
k.+ide 4/5, 29/10, 58/13, 118/8, 201/10
k.+lerde 184/3
k.+ni 190/9

kün (3)
gündüz, aydınlık
k. ḳaraḳıda 170/4

künc (Far.)
köşe
k.-i ʿāfiyetḳa 35/13
k.+idin (ṣabr k.) 109/2
k.+ige 94/6
k.+ini 68/4

kündüz
gündüz
k. 29/1, 39/1, 52/8, 54/9, 101/7, 164/4
k.+de 130/10
k.+ge 87/2, 105/7
k.+ni 105/6

kür
kuvvetli, güçlü; cesaretli
k. 58/4, 199/4

kürbet (Ar.)
sıkıntı, dert
k.+ini 29/6, 125/5

küreş-
güreşmek
k.-se 55/13
k.-ti érse 56/3

küreşçi
güreşçi
k. 55/11

küreşçilik
güreşçilik
k. 55/12

küstāẖ-vār (~ *güstāẖ-vār*, Far.)
küstahlık eden, edebsiz
k. 144/11

küşte (Far.)
öldürülmüş, katledilmiş
k.+sine 147/13

küz
güz, sonbahar mevsimi
k. 4/5

Ll

la‘b (Ar.)
oyun; spor
l.+nı (lehv ü l.) 190/4

lā-cerem (Ar.)
şüphesiz, elbette
l. 110/1

lāceverd (Ar.)
lacivert, koyu mavi
l. 115/7

lāf (Far.)
söz, konuşma
l. urmaġıl! 218/8
l.+ı birle 131/11

lafẓ (Ar.)
söz; kelime
l. birle 139/4
l.+ıda 135/9
l.+nı 139/2

lā-ḥavle (Ar.)
sıkıntıyla karşılaşıldığında söylenen sabır sözü
l. 137/4
l. ḳılıp 189/5

laḥd (Ar.)
mezar, çukur
l. 51/10

laḥẓe (Ar.)
bir göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman; en kısa bakış müddeti
l. (bir l.) 181/6
l. (her l.) 42/6

lāl (Far.)
alevli (ateşli dudak)
l.+ı 68/10

lālālī (< Ar.)
inciler
l.+i 6/4

lāle (Far.)
lale
l. (gül ü l.) 7/9
l. (gül ü l. dék) 157/6

laṭīf (Ar.)
yumuşak, yavaş ve hoş
l. 10/7, 103/2, 118/6, 177/3, 184/4, 201/5
l. ü ẓarīf 181/4

laṭīfe (Ar.)
şaka, espri, gülünç hikaye ya da söz
l. kéltürdüŋ 173/3
l.+ni 150/8

lāy (Far.)
çamur, balçık
l.+ġa 98/13
l.+ı érür zişt ü vaḥal 202/8

lā-ya‘lem (Ar.)
hiçbir şey bilmeyen
l. (ḥayvān-ı l.) 123/10

lāyıḳ (Ar.)
yakışan, uygun
l. bolġay mu 119/12
l. bolmadı 60/12
l. bolmaġay 118/11, 151/4
l. érdi 156/9
l. turur 163/11

lāzım (Ar.)
gerekli olan
l. bolmas 82/2

l. érmes 214/6, 214/8

lāzıme (Ar.)
gerekli olan
l.+si 126/8

leb (Far.)
dudak
l. (ḳadd-i serv ü l.-i ḳand) 166/13

lehv (Ar.)
oyun, gereksiz iş
l. ü laʿbnı 190/4
l. ü ṭarabḳa 48/11

leşker (Far.)
ordu, asker
l. ol 31/1
l.+i 18/13
l.+iḳa 34/9

let (Ar.)
sopa, dayak
l. (bān l. āfet ile) 120/5

leṭāfet (Ar.)
hoşluk, tatlılık; şakacılık
l. 59/4
l. içre 164/3
l. ile 120/5
l.+de 64/10, 64/9
l.+i 62/8, 155/1
l.+i birle 85/7
l.+ide 24/1
l.+ni (hezl ü l.) 59/5

levḥ (Ar.)
üzerine yazı yazılan, resim çizilen yassı ve düz sac, levha
l.+i 189/8

levn (Ar.)
beniz; renk
l.+i 182/3

leyīm (< Ar.)
alçak, aşağılık, cimri
l.+ge 124/5

leylī (Ar., ka.)
geceleyin, geceye ait zaman; Leyla ile Mecnun hikâyesindeki kadın figür
l. 165/11, 165/12, 166/1, 166/2
l.+de 165/12
l.+din 166/1
l.+ni 165/13

leylī vü mecnūn (ka.)
Leyla ile Mecnun
l. 174/13

leẕẕet (Ar.)
tat, zevk, keyif
l.+i 80/5
l.+ide kédin 209/9
l.+in 173/12

libās (Ar.)
elbise, kıyafet, kostüm
l. 8/9, 80/1
l. ḳılsa 202/11
l. terki émes 74/9
l.+ı 63/2
l.+ın 12/8, 13/5
l.+ını 20/3, 170/5

libāsī (Ar.)
bir elbise
l. 123/8

liḳā (Ar.)
yüz, suret, çehre
l.+sı 8/1, 151/9, 159/9
l.+sıġa 114/2
l.+sını 24/13

līkin (Far.)
lâkin, fakat, ama
l. 9/9, 62/5, 106/1, 118/6, 140/7, 176/11, 218/12

lōs (Far.)
bataklık çamuru, yapışkan çamur
l.+ın 133/9

luʿbet (Ar.)
hayranlık uyandıran şey
l.+iniŋ 12/8

luḳmān (ka.)
bkz. *luḳmān ḥakīm*
l. 107/11

luḳmān ḥakīm (ka.)
her derde deva bulan meşhur Lukmân hekim (Efsanevî bir şahsiyet olup İslâmiyetten önce Araplar arasında yaşamıştır.)
l.+din 11/4, 88/8

luḳme (Ar.)
lokma
l. 109/12, 122/3, 186/3
l. ü ṭuʿme birle 131/12
l.+de 201/5
l.+ler 131/13
l.+sini 202/6
l.+si turur 38/13

lülü (< Ar.)
inci
l.+de 133/10

lūṭ (ka.)
Hz. İbrahim'in yeğeni olan peygamber
l. 22/6

luṭf (Ar.)
lütuf, hoşluk, iyilik
l. 49/3, 105/12, 155/1, 210/13, 211/4
l.-ı bahār 153/7
l.-ı taḳrīri birle 46/11
l. birle 39/5
l. étmek 211/5
l. étse 106/5
l. étseŋ 154/5
l. ile 171/11
l. ol 195/12
l. u āsān 106/7
l. u fażāyilni 167/6
l. u iḥsān 106/7
l. (ṣunʿ u kemāl u l. u iḥsān) 193/3
l. u iḥsān ḳıldı érse 119/6
l. u iḥsān ḳılıp 37/8
l. u iḥsān ḳılsaŋ 199/9
l. u kerem 47/8
l. u meşveret bile 4/13
l. u müdārā ḳıldılar 46/3
l. u seḫāvet ḳılsun 29/10
l.+ı 13/1, 23/2, 106/2, 106/3
l.+ı vü ʿināyeti 152/13
l.+ıge 158/4
l.+ınıŋ 2/2
l.+uŋ 3/4, 172/13
l.+uŋ bile 106/8
l.+uŋuz 7/4

lübnān (ya., Gr. *Libanus*)
Lübnan
l. taġınıŋ 77/10

Mm

ma (ayr. bkz. *me*)
da/de bağlama edatı
m. 5/6, 8/1, 26/3, 39/8, 48/10, 53/7, 76/12, 76/5, 84/5, 87/13, 105/5, 110/5, 113/1, 113/2, 119/1, 122/3, 137/11, 144/6, 146/8, 157/2, 163/8, 172/1, 176/1, 190/1, 191/1, 196/4, 198/5, 201/3, 206/7, 213/13

maʿārif (Ar.)
kültür birikimi; bilgiler, bilimler
m. 24/12

maʿāş (Ar.)
yaşam, dirlik, var olma; geçinecek şey
m.+dın 114/6

maʿāṭıfet (Ar.)
gözlenilecek olan yerler
m. 57/4

maʿāyib (Ar.)
kusurlar, ayıplar
m.+iniŋ 11/9
m.+iŋni 142/8

mā-cerā (Ar., ayr. bkz. *mā-cerī*)
macera, baştan geçen olay, durum
m.+nı 158/12

mā-cerī (Ar., ayr. bkz. *mā-cerā*)
macera, baştan geçen olay, durum
m.+ni 6/2

mā-dām (Ar.)
madem; çünkü
m. 154/13, 203/13

maʿḏūl (Ar.)
işinden çıkarılmış, azledilmiş
m. bolġan 35/6

maʿḏūlluḳ (Ar.+Tü.)
işinden çıkarılmışlık, azledilmişlik
m. 35/11

maʿdūm (Ar.)
yok olan, mevcut olmayan
m. 79/6

maġlūb (Ar.)
yenilmiş, mağlup
m. boldı 95/2
m. bolġanda 150/4
m. bolġu dék 17/4
m. érdi 18/13, 56/9

maġmūm (Ar.)
gamlı, kederli, üzgün
m. ḳılıp 46/13

maġrib (Ar.)
batı; Mısır'ın kuzeyinde ve batısında kalan ülkeler
m. 87/10
m. diyārı 78/3
m. diyārıda 188/1

maġrūr (Ar.)
gururlu, güvençli
m. 130/4
m. (münkir ü m.) 205/12

maġylıġ (Ar.+Tü.)
şirin ve yumuşak sözlü

m. 76/3

maġz (Ar.)
beyin; bir şeyin iç kesimi
m. (ḳand u m.-ı bādām) 154/2
m.+ı 214/5
m.+ın 55/11, 214/13

māh (Far., krş. bkz. *meh*)
ay (dünyanın uydusu); sevgilinin yüzü
m. 155/5, 167/2
m.+ı 148/1

maḥabbet (Ar.)
sevgi, muhabbet
m. 5/5, 62/6, 145/1, 147/1, 148/4, 174/12
m. (ḥüsn-i m.) 163/12
m. (ʿaşḳ u m. bile) 83/8
m. ü ʿaşḳ birle 175/2
m. ü ġam 101/5
m.+din 48/13
m.+i 85/13, 144/3, 166/12
m.+i birle 145/6, 177/5
m.+ide 150/12, 151/3, 177/2
m.+ige 95/8, 114/13, 216/5
m.+im 163/8
m.+ni 78/12

maḥall (Ar.)
yer, bölge
m. 39/3, 145/13, 202/8
m.-i daʿvīde 105/1
m. u maḳāmıdın 128/8
m.+ı (ḳadr u m.) 124/2
m.+ıge 171/9, 201/12
m.+da 207/8
m.+da 42/13
m.+ıda 5/11, 219/6

maḥallet (Ar.)
ikâmet edilen yer; mahalle
m.+ige 194/10

mahāret (Ar.)
beceriklilik, ustalık
m.+im 60/4

maḥbūb (Ar.)
sevilen, sevgili
m. 45/13, 148/8
m. u maḳbūl bolġay 194/2

maḥbūs (Ar.)
hapsedilmiş, hapiste olan
m.+ḳa 46/7

maḥcūb (Ar.)
utanmış olan
m. 153/10

maḫdūm (Ar.)
hizmet edilen, efendi; oğul, evlat
m. 34/5
m.-ı ḳadīm-din 47/7
m.+ını 35/2
m.+ınıŋ 34/1
m.+nuŋ 168/4

maʿ-helāk (Ar.)
helâk ile, yok olmak suretiyle
m. 164/6

maḥfūẓ (Ar.)
hıfz edilmiş, korunmuş
m. tururlar 203/7

māhī (Far.)
balık
m.+siniŋ 95/3

maḫlūḳ (Ar.)
yaratık; Allah tarafından yaratılmış olan
m. 40/1, 85/2, 104/13
m.+nı 40/2

maḥmūdiyye (ya.)
Hicaz ile Kûfe arasındaki üçüncü durak, Mahmudiye
m.+ḳa (naḫle-i m.) 84/3

maḫmūr (Ar.)
baygın baygın bakan
m. 68/9

maḥrūm (Ar.)
dileğine kavuşamamış olan; kısıtlanmış
m. boldum érse 75/9
m. bolmadım 75/9
m. ḳalmaḳ 98/12
m. ḳılur 9/8

maʿhūd (Ar.)
bilinen, belli olan
m. érmes 193/11

maḥv (Ar.)
ortadan kaldırma, yok etme
m. 162/3

maḥż (Ar.)
katkısız, hâlis, sade
m. (ḥikmet-i m. ol) 9/3

maḫzen (Ar.)
muhafaza etme yeri
m.+ige 5/9

maʿīşet (Ar.)
yaşama, geçinme, dirlik
m. 201/13
m.+imni 59/12

maḳāl (Ar.)
söz, konuşma
m. 60/12
m.+nı 62/3

maḳām (Ar.)
durulan yer yahut erişilen mertebe
m. 73/4, 126/10
m. (bolsa m.) 156/13
m. (ḳılsun m.!) 128/12
m. u menzilde 125/10
m.+ı 26/2, 77/10
m.+ıda 96/1
m.+ıdın (maḥall u m.) 128/8
m.+ıġa 189/4, 192/11
m.+ıge 18/2, 103/9, 127/11
m.+dın 26/1

maḳbūl (Ar.)
kabul edilmiş, beğenilen
m. 35/7
m. (maḥbūb u m. bolġay) 194/2

maḳdem (Ar.)
gelme, geliş
m.+i birle 119/4
m.+idin 24/12, 134/2
m.+ige 1/2
m.+iniŋ 135/8
m.+leri bile 135/6

maḳhūr (Ar.)
kahredilmiş olan
m. ḳılıp 17/9

maḳlūb (Ar.)
alt üst edilmiş, dağılmış
m. 56/8
m. bolup 17/4

maḳṣūd (Ar.)
kast edilen, istenilen
m.+ı 217/3

maḳsūm (Ar.)
taksim edilmiş, ayrılmış
m. turur 127/12

māl (Ar.)
mal, değerli meta
m. 29/7, 30/1, 107/13, 107/5, 115/6, 122/1, 137/2, 184/7, 186/8, 189/11, 206/11, 207/1, 211/9, 211/9, 213/9
m. bérmedi érse 120/4
m. birle 34/7, 70/8, 103/10, 218/5
m. ṣāḥibi 107/13
m. u mükteseb 125/4
m. u niʿmetleri birle 205/13
m. (genc ü m.) 36/6
m. (niʿmet ü m.) 38/11, 115/5

m.+dın (mülk ü m.) 18/6, 122/7
m.+ġa 121/1
m.+ı 15/1, 82/3, 91/4, 119/10, 120/8, 121/2, 179/9
m.+ı birle 34/9, 124/10, 206/6
m.+ıdın 24/5, 82/2, 122/10
m.+ım 59/8, 105/13,120/12, 121/2
m.+ımızdın 85/8
m.+ını 38/10
m.+ıŋdın 119/11
m.+ıŋnı 97/2, 97/2, 104/11
m.+ıge 29/3, 119/13, 208/2
m.+ları birle 200/10
m.+larıḳa 206/2
m.+nı 38/11, 96/11, (mülk ü m.) 37/7

mā-lā-yutāk (Ar.)
dayanılamaz, güç yetmez olan
m.+dın turur 47/6

maʿlem (Ar.)
iz, işaret, nişan; süs
m. (aṭlas u m.) 115/7

mālik (Ar.)
sahip; efendi; tanrı
m. 106/6
m. ü memlūk 145/2

maʿlūm (Ar.)
bilinen, belli olan
m. 79/7, 214/11
m. boldı 142/5
m. boldı érse 158/7
m. bolġay 171/8, 201/6
m. bolsa 157/1
m. érmes 54/4
m. ḳıldılar érse 62/9
m. u mefhūm boldı 47/12

maʿmūr (Ar.)
bayındır; medenî, modern
m. 107/6, 136/11
m. ḳılmaḳ 39/12

maʿnī (Ar.)
anlam, mânâ
m. 47/5, 158/7
m.-i ḥaḳiḳī 165/9
m. turur 109/11, 139/5
m. üçün 34/4, 189/5
m.+de 75/10, 158/6, 168/5, 196/1, 206/6
m.+din 88/3, 172/9, 187/6
m.+ḳa 15/6, 102/4, 118/13
m.+leri 79/4
m.+ni 47/9, 87/7, 89/1, 111/10, 139/3, 166/2, 167/3
m.+niŋ 4/5, 143/5
m.+side 79/12
m.+sini 175/12

maʿnīlıġ (Ar.+Tü.)
anlamlı, mânâlı
m. 10/3
m. bolsa 43/2

maʿnīsiz (Ar.+Tü.)
anlamsız, mânâsız
m.+siz 10/2, 102/1, 216/13

manṣıb (Ar.)
derece, makam, rütbe
m.+ı 123/7
m.+ḳa 62/8

manẓūm (Ar.)
nazm edilmiş; şiir
dāsitān-ı m. 78/10, 99/8, 101/3, 153/11, 174/1, 182/11, 184/2

manẓūr (Ar.)
bakılmış; bakılan, görülen
m. 151/3, 174/2

maŋa
bana

m. 2/5, 2/8, 8/7, 14/7, 32/10, 33/4, 37/8, 41/12, 52/1, 57/12, 60/12, 62/13, 77/1, 80/2, 80/3, 87/13, 87/13, 87/4, 87/8, 100/4, 104/4, 109/8, 115/1, 116/4, 117/7, 121/9, 143/6, 150/5, 151/8, 154/2, 154/9, 158/7, 159/5, 160/9, 167/8, 173/1, 178/7, 180/2, 182/10, 183/1, 187/3, 200/8, 209/1, 220/2

mār (Far.)
yılan
m. 209/8

maraż (Ar.)
hastalık, dert, belâ
m. 40/13
m.+ı 40/10

maʿreke (Ar.)
savaş meydanı
m.+de 17/1, 220/12
m.+ni 16/8

maʿrifet (Ar.)
mârifet; bilme, tanıma, anlama; ustalık, hüner
m. 62/7, 173/7
m. nūrı 89/4
m.+ḳa (dīn ü zer ü m.) 208/8

maʿrifetsiz (Ar.+Tü.)
marifetsiz
m. 202/9

maʿrūf (Ar.)
tanınan, bilinen
m. 5/6
m. érdi 121/13

maṣāff (Ar.)
harp, savaş
m. 199/4
m.+ıda 199/6
m.+ını 198/5

maʿṣ (Ar.)
eli ya da ayağı incinen (yan anlam olarak, hareket edemeyen); sıkışmış, kısıtlanmış; isteğine erememiş olan
m. turur 169/7

maʿṣiyet (Ar.)
âsilik, itaatsizlik
m. birle 205/4
m.+i birle 81/7
m.+lerḳa 71/12
m.+ġa 172/7

maṣlaḥat (Ar.)
iş, emir, husus; gerek; dirlik, düzen
m. 4/5, 173/4
m.-ı ʿamm üçün 9/4
m. körmedim 22/10
m. olturur 62/3, 84/12, 128/4, 132/4
m.+ımda 168/13
m.+ıŋnı 117/4

maṣlaḥatī (Ar.)
dirlik ve düzene bağlı olan iş; yapılması gerekli olan fiil, emir
m. ḳılġay 209/5

maṣlaḥatlıġ (Ar.+Tü.)
maslahatlı, gerekli
m. 14/10, 168/5

maʿṣūm (Ar.)
suçsuz, günahsız
m. (ʿālim-i m.) 98/12

maşrıḳ (Ar.)
güneşin doğduğu yön; doğu
m. 87/10, 171/13

maʿşūḳluḳ (Ar.+Tü.)
sevilen olma, aşık olunma
m. (ʿāşıḳ u m.) 145/2

maṭbaḫ (Ar.)
mutfak
m.+ıdın 50/1

māzem (Ar.)

yas

m.+iġa 154/10

maṭla‘ (Ar.)

ortaya çıkma, doğma yeri

m.+ıda 9/1

ma‘ūnet (Ar.)

yardım

m. birle 24/6

māyil (< Ar.)

meyilli, istekli; eğimli

m. bolur 149/3

mażarrat (Ar.)

zarar verme

m.+ını 157/11

māżī (Ar.)

geçmiş zaman

m.+de 166/10

mażīm (Ar.)

eziyeti, sıkıntısı çekilmiş

m. ḳılsam 128/4

mażlūm (Ar.)

zulüm görmüş olan

m.+lar 30/11

m.+larḳa 213/10

mażmūn (Ar.)

sanatlı ince söz; anlam, demek istenen; kavram

m.+ı 46/8

m.+ını 47/3

me (ayr. bkz. *ma*)

da/de bağlama edatı

m. 5/4, 18/13, 21/6, 22/4, 22/8, 24/12, 30/8, 50/9, 60/7, 63/10, 70/4, 77/1, 83/10, 83/10, 86/6, 88/1, 112/12, 120/10, 121/10, 127/8, 134/4, 136/1, 139/12, 148/6, 151/13, 153/4, 158/6, 162/7, 171/10, 191/3, 204/1, 209/12, 210/8, 220/5

meblaġ (Ar.)

para

m. 121/1

m.+nı 96/10

meblagī (Ar.)

bir miktar para, parasal bedel

m. 168/9, 168/11, 169/3, 170/12

m.+ni 96/9

mebyet (Ar.)

geceleme konağı

m. 7/5

mecāl (Ar.)

güç, kuvvet; imkân; vesile

m. 90/11

m.+ı 62/3, 148/5

m.+ım 108/7

mecāmi‘ (Ar.)

toplanma yerleri, cem evleri

m.+ige 79/4

meclis (Ar.)

toplantı yeri, meclis

m. 75/12, 80/5, 171/12

m. içre 75/11

m. ḳılsa 1/2

m.+din 80/6

m.+i 99/3

m.+ide 29/12, 200/2

m.+ige 88/5

mecma‘ (Ar.)

toplanma yeri

m.+ıge 157/3

mecmū‘ (Ar.)

toplanmış, cem edilmiş

m. 32/5

mecnūn (ka.)

Mecnun, Leylâ ile Mecnun hikâyesindeki erkek figürü

m. 165/11, 166/2

m.+nuŋ 165/1

mecrī (Ar.)

bir şeyin aktığı yer; bir işin oluş yeri

m. ḳılmaḳ 39/7

mecrūḥ (Ar.)

yaralanmış, yaralı

m. 188/7

m. ḳıldılar 131/3

meded (Ar.)

yardım

m.+i birle 17/8

medḥ (Ar.)

övme

m. ayġıl! 46/4

m. aytıp 77/5

m. étti érse 140/9

m.+ige 142/6

medhūş (Ar.)

şaşırmış, korkmuş

m. 92/5

medrese (Ar.)

dershane, ders talim edilen yer

m.+ge 99/8

mefāḫiret (Ar.)

övünme; kendini beğenme

m. ḳılur érdi 198/7

mefhūm (Ar.)

anlaşılmış, kavranmış

m. (maʿlūm u m. boldı) 47/12

meftūḥ (Ar.)

ele geçirilmiş, fethedilmiş

m. (bolsa m.) 77/4

meftūn (Ar.)

vurgun yiyen, tutkun

m. (bolġaydı m.) 174/13

meger (Far.)

meğer

m. 5/6, 12/2, 28/11, 28/9, 28/9, 68/2, 92/4, 110/3, 123/13, 139/5, 140/5, 163/5, 164/1, 178/3, 199/10, 199/13, 201/3, 206/1, 206/1

meh (Far., krş. bkz. *māh*)

ay (dünyanın uydusu; sevgilinin yüzü)

m. 170/1

mehābet (Ar.)

korkunçluk; azamet, ululuk

m.+im 35/1

mehter (Ar.)

uşak, hizmetçi; acemi, toy

m. 189/9

m.+i 210/3

mekān (Ar.)

yer

m.+dın 155/8, 170/10

m.+ı 10/9

mekārim (Ar.)

cömerlikler, keremler; iyi ahlâklar

m. 11/8, 21/2, 47/5, 73/13, 135/6

m.+iniŋ 200/12

mekkārla- (Ar.+Tü.)

kandırmak, hile yapmak

m.-dılar 19/10

mekr (Ar.)

hile, yalan dolan

m. ile 182/7

m.+idin 18/5

mekrūh (Ar.)

tiksinti veren, iğrenç

m. 88/7

m. (heykel-i m. turur) 156/1

mekrümet (~ *mekremet*, Ar.)

ağırlama; ikram; şeref

m.-i çīn ü ḫoten 6/11

mekteb (Ar.)

okul

m.+ḳa 189/7

mektūb (Ar.)
yazılmış şey; mektup
m. 47/1, 189/9
m.+nı 47/10

melāhī (Ar.)
oyunlar, eğlenceler
m. (sāhī vü meşġūl-i m.) 210/7

melāl (Ar.)
usanç, bıkkınlık, sıkıntı
m. 172/13
m.+ım 59/8

melālet (Ar.)
usanç, bıkkınlık, sıkıntı
m.+i 8/10

melāmet (Ar.)
ayıplama, azarlama
m. 145/6, 165/3, 169/1, 191/11, 215/9
m. bolmasa 45/4
m. éterler 165/7
m. étmeŋiz 146/12
m. kéltürmekni 74/6
m. ḳıldılar 87/8
m. ḳılıp 145/10
m.+din 45/5
m.+ni 54/6

melāyike (< Ar.)
melekler
m.+ġa 189/5
m.+niŋ 192/11

melek (Ar.)
melek; temiz huylu
m. bolġan üçün 188/11

melḥūẓ (Ar.)
mülâhaza edilen, hatıra gelen, düşünülebilen
m. turur 203/6

melik (Ar.)
hükümdar, sultan
m. 9/3, 14/7, 16/1, 19/13, 20/7, 20/8, 22/9, 23/12, 23/4, 23/7, 23/9, 24/11, 24/7, 24/9, 35/9, 36/1, 38/11, 38/12, 38/13, 38/5, 38/6, 39/3, 39/3, 39/4, 47/9, 51/5, 52/13, 68/11, 68/12, 69/11, 69/7, 69/9, 70/3, 70/9, 82/2, 95/12, 95/9, 96/12, 96/13, 96/13, 97/1, 97/3, 104/7, 119/1, 119/4, 127/6, 135/10, 135/8, 135/9, 165/11, 166/2, 171/11, 171/13, 171/4, 171/6, 171/8, 172/12, 172/5, 173/10, 173/2, 192/4, 213/3, 218/10, 219/9
m.-i ḳarībge 213/5
m.-i kārvānḳa 19/12
m.-i ẕū'l-celāl sünneti 49/1
m. bolġıl! 135/4
m. kérek 219/11
m.+din 30/11, 187/9
m.+ge 21/6, 22/1, 25/12, 30/10
m.+idin 68/5
m.+iniŋ 44/7
m.+ke (şaḫs-ı m.) 14/6, 45/1, 47/9, 51/4, 101/7, 119/4, 169/10, 171/3, 187/12
m.+ler 213/4
m.+ler ara 38/3
m.+leride 48/8
m.+leridin 26/7
m.+lerini 70/11
m.+leriniŋ 164/13
m.+lerḳa 67/6
m.+niŋ 20/12, 21/2, 69/12, 192/3

melikī (Ar.+Far.)
padişahlardan olan, bir melik
m. 24/3, 33/9, 40/9, 109/4, 118/7, 219/10
m.+ge 96/7
m.+niŋ 45/13, 68/4

melik-zāde (Ar.+Far.)
sultan çocuğu, padişahın oğlu

m. 15/4, 36/6

mellāḥ (Ar.)
gemici, kaptan, gemi reisi
m. 65/1, 65/4, 129/7, 174/4
m.+ḳa 64/12

me'lūf (Ar.)
alışılmış, adet edinilmiş
m. 5/6

melūl (Ar.)
bıkmış, usanmış, bezgin
m. 157/4
m. bolup 10/1, 188/8
m. olmaġay 8/13

mel'ūn (Ar.)
lanetli, uğursuz
m. bolup 155/3

memāt (Ar.)
ölüm
m. 13/4, 176/1

me'men (Ar.)
emin, güvenilir yer
m.+i tururlar 200/12

memleket (Ar.)
öz yurt; yaşanan yer
m. 17/9, 19/2, 94/6
m.+din 104/11
m.+ge 36/2
m.+idin 127/6
m.+iniŋ 29/12
m.+ḳa 36/1

memlūk (Ar.)
köleleştirilmiş, esir
m. (mālik ü m.) 145/3

memnū' (Ar.)
gizli, yasak edilmiş
m. bolmas érdi 49/8

men' (Ar.)
yasak etme, engelleme
m. ü zecrde 186/10
m. ḳılmak 111/11
m. ḳılsa 86/2, 126/13
m. ḳılsalar 49/7

menāfi' (Ar.)
yararlar, çıkarlar
m. 62/5
m.+i 125/8

menāhī (Ar.)
yapılması haram olan işler
m. (ḥarām u m. birle) 204/9

menāḳıb (Ar.)
menkabeler, yüce bir kimsenin
ahvaline dair hikayeler
m.+ıdın 9/12

menāre (Ar.)
fener, ışık kulesi
m. 130/1
m.+din 130/9
m.+ġa 130/3, 130/5

menāṣıb (Ar.)
rütbeler, dereceler
m.+ıḳa 168/8

menfa'at (Ar.)
yarar, çıkar, fayda
m. 200/13
m. üçün 157/11
m. yétkür! 122/7

menfeẕ (Ar.)
delik, yarık, oyuk
m.+lerige 26/10

menkābet (Ar.)
şan, şöhret
m.+ḳa (şeref ü m.) 26/3

menkūḥa (Ar.)
nikahlı kadın, eş
m.+sı 22/6

menn (Ar.)
Yahudilerin kudret helvası
m.-i selvādın 118/7

mensūb (Ar.)
bir şeye bağlı, ilgisi olan

m. ḳılıp 98/11

menzil (Ar.)

konaklama yeri; mesafe

m. 3/11

m. ḳılġalı 118/9

m.+de 91/7, 118/12, (maḳām u m.) 125/11, 126/8

m.+ge 131/7

m.+i 128/9, 146/6

m.+ide 118/12

m.+iġa 128/9

m.+ige 76/3, 113/12, 119/3, 123/1, 146/8

menzilet (Ar.)

derece, rütbe; inecek yer

m.+i 119/3, 126/9

meŋisiz

huzursuz; zevksiz, tatsız

m. 67/3

meŋiz

beniz, çehre

m. 73/7, 174/12

meŋizlig

gibi, benzer; benizli, suretli

m. 27/12, 160/4, 188/4, 211/3

meŋze- (krş. bkz. *méŋze-*)

benzemek

m.-r 16/4

m.-yür 189/13, 213/3, 214/4

meraḥat (Ar.)

sevinç, neşe

m. şerābın 38/9

merd (Far.)

mert; erkek, adam; insan

m.-i ḫudāsın 91/5

m. bolġay 34/1

merdek (Far.)

adamcağız, insancık

m.+niŋ 197/4, 197/6

merdekī (Far.)

bir adamcağız

m.+niŋ 197/2

merdlıḳ (Far.Tü.)

mertlik; insanlık

m. 74/10

merdüm-ḫᵛār (Far.)

insan yiyen, et obur

m. turur 209/9

merdüm-gedāy (Far.)

dilenci adamcağız

m. 196/9

merġub (Ar.)

rağbet edilmiş olan

m. 18/12

merḥabā (Ar.)

merhaba (selamlama sözü)

m.+nı (ḳılalıŋ m.) 158/13

merḥamet (Ar.)

acıma, şefkat gösterme

m. birle 100/4

m. ḳılmadılar 131/2

merhem (Ar.)

sürülerek kullanılan ilaç, krem

m. 166/5, 218/13

m. (bolmadı m.) 182/2

m. olġıl! 32/7

merkebī (Ar.+Far.)

bir binek, eşek

m. 123/9

mertebe (Ar.)

derece, basamak, rütbe, makam

m. 100/11

m.+si 48/9, 62/9

m.+sige 202/12

m.+sini 94/4

mesā (Ar.)

akşam

m. 159/13

m. bolġay 156/4

mesākīn (Ar.)
miskinler, âcizler; dervişler
m. 38/13

meṣāliḥ (Ar.)
işler, durumlar; hususlar
m.+ḳa 37/2

mescid (Ar.)
mescit
m. 143/5
m. éḏisiniŋ 142/11
m.+de 143/8
m.+din 143/1, 143/1, 143/7
m.+ge 143/1, 143/2, 143/4

meṯel (Ar.)
örnek, misal; anlamlı söz; hikmetli söz ya da hikâye
m.+i 117/2, 167/6
m.+iḳa 19/7
m.+ni 82/6, 156/13

mesīḥī (Ar.)
hristiyan, nesrânî
m. (dalaḳ u m. vü murġḳa) 83/4

mesken (Ar.)
mesken, oturulacak yer
m.+i 145/9
m.+iŋ 148/3
m.+i tururlar 200/11

meskenet (Ar.)
miskinlik, fakirlik
m. 41/7, 49/4
m.+ḳa 108/2

meskensiz (Ar.+Tü.)
evsiz barksız
m. 36/10

meslūb (Ar.)
yoksun kalmış; alınmış; giderilmiş; soyulmuş
m. érmiş 50/13

mesned (Ar.)
dayanak, dayanılan şey
m.+ide 167/12

mesrūʿ (Ar.)
sara hastalığına yakalanmış
m. bolġusı 151/3

mesrūr (Ar.)
sevinçli, neşeli
m.+érdi 81/6

mest (Far.)
sarhoş, keyifli
m.-i cehl üze mü 215/7
m.-i rāḥ 160/13

mestūrāt (Ar.)
perhiz edenler; namus sahipleri, örtünenler
m. 205/2

meşaḳḳat (Ar.)
zorluk, sıkıntı
m. 176/4
m. birle 78/1, 206/11
m. ile 207/1
m. olmaḳı 184/10

meşāyiḫ (Ar.)
şeyhler
m.+lerde 90/13
m.+lerdin 110/3

meşġūl (Ar.)
meşgul, (bir işle) uğraşan
m. 149/5, 162/4
m. bolmaġıl! 212/9
m. bolsa 51/3
m. bolsa érdi 192/11
m. bolsalar 48/12, 204/10
m. bolup 189/1
m. bolur érdiler 24/7
m. érdim 76/10
m. turur 192/10
m. (sāhī vü m.-i melāhī) 210/7

meşġūlluḳ (Ar.+Tü.)
uğraşı sahibi olma
m.+ıdın 35/11
meşhūr (Ar.)
tanınmış, ünlü
m. 107/5, 174/2
m. bolsa 121/13
m. érdi 77/10
meşiyyet (Ar.)
dilek, istek; irade
m. érür 9/1
meşveret (Ar.)
danışma, müşterek karar verme
m. ḳılayın 41/13, 58/1
m. ḳıldılar érse 115/1
m. ḳılışıp 19/3
m. (luṭf u m. bile) 4/13
m.+i birle 19/11
metāʿ (Ar.)
değerli eşya, para eden mal, meta
m.+ım 184/7
m.+nı (raḫt u m.) 199/2
me'ūnet (Ar.)
geçim için gerekli olan şey; geçim sıkıntısı (aile için); yaşamak için yetecek kadar yiyecek, içecek
m.+i 24/6, 112/12
mevc (Ar.)
dalga
m. içre 174/5
m.+din 99/10
m.+i 130/10
m.+idin 148/9
mevcūd (Ar.)
var olan, bulunan
m. 36/13
m. turur 209/10
meveddet (Ar.)
sevgi, sevme
m. 5/5, 147/1, 173/7
m. (ṣıdḳ-ı m.) 163/12
m. ḳurbı 102/9
m. (muġnīlıg u m.) 125/5
m.+ni 113/4
mevkib (Ar.)
alay, kafile, kortej
m.+i 7/1
mevḳūf (Ar.)
tutulmuş, engellenmiş
m. 174/9
mevlī (Ar.)
Allah, tanrı
m. teʿālī 2/12
m. tebārek ü teʿālī 94/4
m.+din 52/13
m.+ḳa 75/8
m.+ni 82/11
mevlūd (Ar.)
doğum
m.+ıŋız 161/9
m.+uŋ 148/3
mevsim (Ar.)
mevsim
m. 6/4
m.+de 7/1, 59/3
m.+ide 159/10
mevsimī (Ar.+Far.)
bir mevsim
m.+de 159/11
mevṣūf (Ar.)
belirtilen, vasıflandırılmış
m. (bolma m.!) 174/9
m. bolsa 105/4
mevsūm (Ar.)
yaş bahar toprağı
m.+ıda 6/2

mevżiʿ (Ar.)
mevzi, bölge, mıntıka
m. turur 161/9
m.+de 29/6, 59/11, 179/12
m.+de turur 148/3
m.+din 159/10
m.+i 7/5, 52/12
m.+i içre 219/7
meydān (Ar.)
meydan, ortalık
m.+ıda 205/9
meyl (Ar.)
meyl, eğilim; gönül akışı
m. éter 169/8
m. ḳılmas 103/10
m. ḳılsun 47/5
m.+i 144/3
m.+idin 47/1
meẓālim (Ar.)
zulümler, âdilikler
m.+idin 39/11
meżceʿ (Ar.)
istirahat yeri; mezar; yatak
m.+idin 76/12
meze (Far.)
tat, lezzet
m. bérmez 88/8
mezelıġ (Far.+Tü.)
tatlı, lezzetli
m.+raḳ 118/7
meẕellet (Ar.)
alçaklık, şerefsizlik
m.+idin 66/1
m.+iġa 25/9
m.+ini 206/8
mezesiz (Far.+Tü.)
tatsız, lezzetsiz
m. 141/11
mezīd (Ar.)
artma, artış; artırılmış
m. 125/4
m. ḳılıp 141/5
meziyyet (Ar.)
üstünlük sıfatı, erdem
m.+ini 54/3
meẕkūr (Ar.)
zikredilen, adı geçen
m. 77/11
mén
ben
m. 2/7, 2/9, 4/4, 4/6, 5/5, 5/6, 7/11, 8/7, 16/10, 16/10, 25/4, 25/5, 26/8, 31/11, 31/11, 33/3, 34/4, 37/4, 43/11, 44/1, 45/3, 45/4, 50/2, 52/10, 52/10, 52/5, 52/5, 52/6, 52/6, 52/8, 54/7, 57/13, 58/11, 58/11, 58/8, 59/10, 59/10, 59/12, 59/9, 63/10, 67/3, 67/4, 67/4, 67/4, 71/5, 71/6, 72/11, 72/2, 72/2, 72/3, 72/5, 74/1, 74/1, 74/13, 74/2, 76/7, 77/6, 77/7, 77/8, 78/3, 80/4, 81/12, 81/8, 81/9, 82/11, 83/10, 83/10, 83/12, 83/9, 87/12, 88/2, 88/5, 89/13, 90/3, 92/1, 92/6, 93/9, 94/9, 95/13, 95/13, 95/4, 95/5, 95/5, 96/9, 97/1, 99/1, 100/5, 101/10, 101/10, 104/2, 106/1, 108/1, 108/3, 108/4, 108/4, 109/7, 109/7, 113/10, 113/11, 113/11, 121/10, 121/4, 121/5, 121/8, 131/10, 131/9, 132/2, 132/2, 133/3, 137/9, 137/9, 138/2, 139/1, 140/1, 140/1, 140/4, 140/5, 141/1, 142/13, 143/10, 143/10, 143/9, 148/6, 148/7, 148/8, 149/12, 149/13, 149/9, 152/5, 158/10, 160/7, 161/7, 162/2, 163/9, 171/4, 171/5, 171/6, 172/4, 173/5, 173/8, 173/9, 179/13, 180/1, 180/10, 180/3, 181/7, 183/11, 183/12, 184/9, 185/4, 187/7, 190/10, 190/11, 190/11, 194/8, 198/11, 198/5, 200/6, 200/7, 203/7, 207/5, 208/1, 208/2, 209/1

m. dék 138/12
m.+de 149/9
m.+din 8/6, 51/13, 53/3, 56/11, 80/11, 80/2, 84/11, 87/12, 87/7, 92/3, 92/4, 101/12, 108/6, 150/6, 180/9, 210/6
m.+i 25/5, 43/5, 45/4, 45/5, 45/9, 55/3, 56/12, 63/5, 65/5, 81/8, 82/10, 86/2, 88/2, 97/10, 105/12, 107/10, 129/6, 142/4, 147/12, 149/10, 150/5, 151/5, 152/11, 156/8, 172/3, 174/5, 177/11, 179/5, 183/13
m.+iŋ 5/2, 8/6, 16/13, 28/9, 35/1, 43/4, 43/6, 45/3, 50/2, 53/5, 56/7, 59/11, 61/11, 61/12, 62/6, 63/4, 90/3, 90/9, 97/11, 97/3, 101/12, 102/9, 121/2, 138/1, 138/12, 138/13, 142/5, 143/6, 149/8, 150/3, 152/7, 154/9, 156/9, 157/11, 157/13, 158/9, 163/1, 163/11, 163/8, 166/5, 168/13, 172/12, 173/4, 178/7, 178/9, 179/10, 187/2, 190/11, 190/6, 191/2
m.+iŋ bile 4/8, 148/6
m.+iŋ birle 33/13
m.+iŋ dék 65/13, 119/13
m.+iŋ séniŋ ara 173/6
m.+iŋ üçün 120/10
m.+iŋ üze 108/2
m.+iŋsiz 67/3

méŋze- (krş. bkz. *meŋze-*)
benzemek
m.-r 63/11

mıḫ (Far.)
mıh, nal çivisi
m. urdı 137/10

mıṣr (ya.)
Afrika'nın kuzeydoğusundaki Mısır ülkesi
m. (ʿazīz-i m.)107/13
m. élidin 78/12
m. éliniŋ 107/12
m. ḫᵛāceleriniŋ 67/9
m. mülki 67/5
m. nīlige 122/6
m. u baġdād u ḫᵛārezmini 1/4
m. u kenʿānda 11/3
m.+daḳı 122/9

mıṣrī
Mısır ülkesine has, Mısır işi
m. destār 123/8

micmer (Ar.)
buhurdan; şamdan
m. 12/9, 36/12
m.+de 124/12

miʿde (Ar.)
mide, kursak, karın
m. 216/5
m.+de 201/6

miftāḥ (Ar.)
anahtar
m.+ı 126/7

miḥekk (Ar.)
değerli madenlerin ayarını anlamaya yarayan taş
m. 207/4

miḥen (Ar.)
eziyetler, sıkıntılar
m. 7/4
m.+de 7/4

mihmān (Far.)
misafir, konuk
m. boldı érse 76/1
m. ḳılıp turur érdim 115/10

mihmānlıḳ (Far.+Tü.)
misafirlik, konukluk
m. üçün 84/9
m. (ʿaṭā vü m.) 201/1
m.+ıdın 76/4
m.+ıġa 115/11

miḥnet (Ar.)
zahmet, eziyet; sıkıntı
m. 94/5, 114/12, 123/7, 150/12, 181/8, 186/2, 190/5
m. (taḳarrüb-i m.) 134/1
m. bile 85/13
m. birle 55/6, 206/12
m. içre 80/13
m. ile 186/4
m. ol 112/8
m.+de 74/10
m.+i 27/1, (renc ü m.) 42/6
m.+idin 159/9
m.+ige 83/8
m.+im 108/10
m.+in 41/7, 101/8

miḥnet-yār (Ar.+Far.)
mihnet çeken, mihnetli
m. 55/8

mihr (Far.)
sevgi; güneş
m. 166/8, 173/10
m.+i tepredi érse 69/6
m.+idin érür 189/10
m.+ige 151/13
m.+ini 16/2
m.+ni (vefā vü m.) 161/4

mihr-bān (Far.)
merhametli şefkatli
m. (b.-sa muṭīʿ vü m. dōst) 28/3
m. bolġay 177/9

mihrlıġ (Far.+Tü.)
şefkatli, merhametli
m. (ḫoş-ḫūy u m. bolur) 155/4

miḳdār (Ar.)
miktar, doz; parça, kısım; değer
m. 110/8, 110/9, 110/9

miḳdārlıġ (Ar.+Tü.)
miktarlı
m. érdi 67/8

mikṣār (Ar.)
sözü uzatan, geveze
m. 214/13

min-
binmek
m.-di 129/9
m.-ip 122/11, 122/6
m.-ip turur 123/9
m.-megil! 17/2

minā (Far.)
gümüş üzerine işlenen lacivert ve yeşil tonlardaki sırça
m. 7/6

min baʿd (Ar.)
bundan böyle, artık
m. 213/13

min külü'l-vücūh (Ar.)
her taraftan, her yönden
m. 176/7

minnet (Ar.)
minnet
m. 179/4
m.-i belā 100/13
m. birle 112/9
m. ḳoysa 21/4
m. ol 112/7
m.+i 212/7
m.+idin 108/10
m.+ḳa 60/7
m.+ni 5/2

minnetsiz (Ar.+Tü.)
minnetsiz
m. 206/11, 212/5

minvāl (Ar.)
tarz, usûl, yöntem, yol
m. üze 120/12, 178/6

miŋ
bin (1000)
m. 22/13, 26/8, 35/5, 38/7, 41/3, 41/4, 72/8, 87/2, 88/12, 123/3, 136/13, 178/2

miŋ ayaḳ
bin ayaklı olan (bir hayvan)
m. birle 123/4
m.+nı 123/3

mirā (Far.)
dünya; güneş
m. (kān-ı m.) 51/8

mīrāṣ (Ar.)
miras
m. 36/7, 123/2, 186/7
m.+ını 108/3

miṣāl (Ar.)
örnek, benzer
m.+ı érür 126/3

miṣḳāl (Ar.)
bir ağırlık ölçüsü
m. 41/3, 41/4

miskīn (Ar.)
derviş; çalışmaktan aciz olan
m. 11/2, 51/11, 80/12, 108/4, 135/13, 145/9, 148/3, 153/9, 182/5
m. ü nātüvān üze 60/10
m.+de 11/2
m.+ge 18/9
m.+ler 73/12
m.+lerni 36/11
m.+lerniŋ 200/11

mīve (Far.)
meyve
m.+si 22/4
m.+sin 78/11
m.+sini 41/10

miz (krş. bkz. *biz*)
biz
m. 104/8, 120/1, 161/13, 162/1, 175/7, 175/7

mizāc (Ar.)
huy, tabiat
m. 218/4
m.+ı 14/3, 199/11
m.+ıḳa 49/13

mizāclıġ (Ar.)
mizaçlı, huylu, tabiatlı
m.+lar (it m.) 42/7

mīzān (Ar.)
tartı, terazi, ölçek
m.+ı 178/9

möŋ
bön, ahmak
m. 14/11

möşük
kedi
m. 35/5
m. dék 42/7

mu (1) (krş. bkz. *bu*)
bu, işaret zamiri
m.+nça 1/1, 41/1, 41/3, 54/2, 60/9, 100/12, 120/13, 120/13, 121/1, 121/1, 135/11, 138/1, 144/2, 168/9, 170/12, 178/8, 193/4
m.+nda 61/13, 117/2
m.+ndın 18/1
m.+nı 77/4, 138/10, 186/8
m.+nuŋ 17/12, 28/1, 28/4, 86/13, 89/7, 94/2, 94/4, 97/4, 122/3, 140/9
m.+nuŋ birle 94/1, 141/13
m.+nuŋ dék 50/8, 82/5
m.+nuŋ üçün 183/2
m.+nuŋda 204/12
m.+nuŋdın 160/7

m.+ŋa 67/10, 80/3

mu (2) (ayr. bkz. *mü*)

soru eki/edatı

m. 23/13, 24/1, 29/1, 31/12, 33/12, 33/3, 34/10, 36/12, 36/3, 39/9, 45/6, 45/8, 58/4, 60/5, 72/13, 82/10, 82/4, 85/7, 97/6, 98/10, 100/13, 105/2, 107/3, 119/13, 123/13, 124/11, 124/5, 133/3, 151/12, 153/7, 153/7, 155/8, 161/4, 161/5, 161/6, 162/7, 163/7, 169/2, 169/2, 170/4, 173/8, 174/7, 175/3, 181/1, 184/10, 192/7, 193/5, 202/3, 204/10, 204/11, 204/13, 205/5, 205/6, 219/13

muʿabbir (Ar.)

rüya tabircisi

m.+ini 26/7

m.+ler 26/12

muʾāheze (Ar.)

azarlama, çıkışma

m. ḳıldı 192/4

muʿālece (Ar.)

ilaç yapma, ilaç kullanma

m.+side 40/12

muʿālecet (Ar.)

ilaç yapma

m. ḳıldılar érse 40/12

muʿallim (Ar.)

öğretmen

m. 149/3, 188/1, 189/5

m. (üstād u m.) 189/2

m.+ni 189/4, 215/11

m.+nüŋ 188/11

m.+üŋ 161/4

muʿāmele (Ar.)

davranış, tavır

m. bérdi 163/1

m. ḳılġandın soŋ 194/2

muʿāmelet (Ar.)

davranış, tavır

m.+de 214/6

muʿāşeret (Ar.)

birlikte yaşama, iyi geçinme

m. 8/8, 23/2

muʿaṭṭal (Ar.)

boş bırakılmış, yoksun kalmış

m. étmedi 212/9

muʿaṭṭar (Ar.)

güzel kokan, ıtırlı

m. boldı 2/7

m. (bolmasa m.) 136/2

m. köymegünçe 36/11

muʿāyene (Ar.)

gözden geçirme, kontrol etme

m. 172/5

m. körmegünçe 171/6

muʿażżam (Ar.)

koskoca, kocaman, iri

m. 96/8, 105/2

mubāḥ (Ar.)

yapılmasında bir engel olmayan

m. turur 100/9

mūcib (Ar.)

icâp eden, lâzım olan; sebep, vesile

m.-i şükr oldı ḥālim 108/6

m.+idin 204/4

m.+inçe 14/1

m.+ini 83/1, 103/4, 116/8, 194/12

muʿcib (Ar.)

hayrete düşüren, şaşkınlığa sebep olan

m. 205/12

mucill (Ar.)

saygı gösteren, ikram eden

m. 19/10

muġannī (Ar.)
şarkıcı, şantör
m.+ḳa 87/6
muġnīlıġ (Ar.+Tü.)
gönlü zenginleştirme
m. u meveddet 125/5
muḥābā (Ar.)
korkma, ürkme; çekinme
m. ḳılmas érdi 186/9
muḥādeṡe (Ar.)
karşılıklı konuşma, diyalog; bir durumu sözlü olarak nakletme; hikaye etme
m.+sidin 5/13
muḥāfazet (Ar.)
koruma, hıfz etme
m.+ide 33/9
muḥaḳḳıḳ (Ar.)
gerçeği arayıp bulan
m. u dānā 212/13
muḥāl (Ar.)
mümkün olmayan
m. bolġay 18/2, 204/8
m. (bolmas m.) 124/12, 146/9, 173/3
m. olsa 173/1
m. turur 207/10
m.+dın turur 42/13
muḫālaṭa (Ar.)
karışma; uyuşma, geçinme
m. ḳılur érdi 137/6
m.+sını 165/2
muḫālefet (Ar.)
aykırılık, muhaliflik
m. ḳılsa 40/2
m. ḳılur sén 67/1
m. ḳoymasun 35/3
m.+i 199/10
muḫālif (Ar.)
karşı gelen, ayrılıkçı
m. 86/9, 157/8
m.+ḳa 40/3
muḥammed (ka.)
Timur'un oğlu Cihangir Mirza'nın büyük oğlu veliaht Muhammed Sultan Mirza
m. 12/11
m. sulṭān 9/2
muḫanneṡ (Ar.)
hain, kalleş, alçak
m.+ḳa 114/13
m.+niŋ 114/12
muḥaṣṣıl (Ar.)
ortaya çıkaran, meydana getiren
m.+lar 46/3
muḫavvif (Ar.)
korkutan, korkulu
m. 203/3
muḥibb (Ar.)
sevgi duyan, seven, dost
m. 146/12, 153/10
m. bolduŋ 147/2
m.+ḳa 216/7
m.+lerdin 158/4
m.+lerni 178/2
muḥibbī (Ar.)
sevenlerden olan, sevici
m. 104/13
muḫill (Ar.)
kesen; araya giren; bozan
m. (sözlemegil m.!) 39/4
muḥīṭ (Ar.)
çevrili, kuşatılmış olan
m. olsa 123/6
muḥkem (Ar.)
sağlam, berk
m. olsa 19/6
muḫliṣ (Ar.)
dostluğu içten olan
m. 92/4

muḫtāc (Ar.)
ihtiyaç duyan, muhtaç
m. turur 31/8
m.+larḳa 82/3
m.+raḳ tururlar 213/5
muḫtāclıḳ (Ar.+Tü.)
muhtaçlık, ihtiyaç sahibi olma
m. 205/11
muḫtāl (Ar.)
kibirli, büyüklük taslayan
m. 111/10
muḫtaṣar (Ar.)
kısaltılmış, kısa
m. 62/8
muḫtelif (Ar.)
çeşitli, türlü
m. 192/6
muḥtemel (Ar.)
olabilir, beklenir (şey)
m. turur 203/11
muḥtesib (Ar.)
polis; ahlak zabıtası
m. 86/5
m.+ni 61/6
muʿīn (Ar.)
yardımcı
m.-i mülk 3/2
m. bolurı 54/4
muḳābele (Ar.)
karşılık, dengi olma
m.+side 10/13
m.+sidin 149/6
muḳaddem (Ar.)
önde gelen, başlıca
m.+ini 162/7
muḳadder (Ar.)
takdir edilmiş; kadri belirlenmiş
m. turur 128/1
muḳaddime (Ar.)
Zemahşerî'nin Mukaddimetü'l-Edeb adlı meşhur eseri
m.+sini (cāru'l-lah m.) 161/7
muḳarrer (Ar.)
kararlaştırılan (düşünce); sağlam; kuşkusuz
m. boldı 30/2, 169/9
m. ḳılıŋlar 93/11
m.+lerini 19/2
muḳarrib (Ar.)
yaklaştıran; huzur hocası; etüt muallimi
m.+lerdin 25/2
m.+lerġa 25/8
m.+leri 210/2
muḳātele (Ar.)
katletme
m. ḳılsaŋ 149/7
muḳāvemet (Ar.)
dayanma, direnç gösterme
m. 19/4
m. ḳıla bilmese 215/11
m. ḳıla bilmes üçün 217/2
m. ḳılġu 128/7
muḳavves (Ar.)
kavisli, yay gibi bükülmüş
m. 68/8
muḳīm (Ar.)
ikâmet eden, oturan
m.+ḳa 179/5
muḳteżā (Ar.)
lâzım olan, gereken
m.+sıça 178/4
m.+sını 220/3
mūlaʿ (Ar.)
hevesli, arzulu, düşkün
m. érdim 76/9

muʿlem (Ar.)
işli, işlenmiş (yan anlam olarak 'süslü'); özel bir iz ya da damga ile belirtilmiş, işaretli
m. (aṭlas-ı m.) 123/10

mundaġ
öyle, böyle, bunun gibi; bu şekilde
m. 30/8, 34/6, 39/6, 92/5, 134/3, 151/4, 152/6, 160/12, 161/4, 169/2, 171/4, 172/10, 172/8, 173/9, 174/7, 194/1, 219/13
m. érken 44/11

munṣif (Ar.)
insaflı, insaf eden
m. 174/1
m. mü bolur 116/11

muntaẓam (Ar.)
düzgün, tertipli
m. bolsam 73/11
m. bolup 35/7

muntaẓır (Ar.)
intizar eden, bekleyen
m. 159/13

muŋ
bun, sıkıntı
m. birle 26/8, 87/2
m.+ın 114/4
m.+ını 72/7
m.+nı 67/10

muŋluġ
bunlu, sıkıntılı, rahatsız
m. 39/9, 116/11

murād (Ar.)
murat, arzu, istek
m. 47/2, 133/6, 199/13
m.+ı 12/10
m.+ını 100/11, 102/3, 118/4, 127/8, 129/4, 199/12
m.+ıŋa 177/10
m.+ıge 100/12, 102/3, 125/13
m.+lar 106/5

murġ (Ar.)
kuş
m.+ḳa (dalaḳ u mesīḥī vü m.) 83/4

mūriṡ (Ar.)
miras bırakan
m. 123/2

murtāż (Ar.)
ehlî olan; (açlığa) alışkın
m.+lar 216/2

muṣāḥabet (Ar.)
sohbet etme, konuşma
m. ḳılışur érdük 157/9
m.+din 191/3
m.+i birle 73/11
m.+idin 156/6
m.+iġa 22/4
m.+ige 88/4, 126/6
m.+iḳa 73/12
m.+ini 165/2
m.+iniŋ 25/7
m.+iŋde 156/4

muṣāḥib (Ar.)
sohbet eden, konuşan
m. 178/5
m. érdiler 110/12
m.+i 156/10

muṣammem (Ar.)
kesin bir şekilde karar verilmiş
m. bolġanda 162/5

muṣannefāt (Ar.)
kitaplar, belgeler
m.+ıda 193/10

muṣḥaf (Ar.)
kitap; üzerinde yazılar olan kağıt
m. 126/9

mūsī (ka.)
Hz. Musa
m. ʿaleyhi's-selām 116/4, 211/13
m.-i kelīm ṣalavātu'l-lahi ʿaleyhi 116/12
m. peyġamber ʿaleyhi's-selām 116/1
m. peyġamberdin 116/3
m. peyġamberniŋ 116/6

muṣībet (Ar.)
aniden gelen belâ, kaza
m. 29/9, 137/1
m. ḳılsa 46/6
m.+i birle 81/7
m.+ide 122/10

muṣliḥ (Ar.)
ıslah eden, iyileştiren
m. 188/8

mūş (Far.)
fare
m. 11/7

muşāṭa (Ar.)
saç taramalar
m. (ḥācet-i m.) 9/5

mūşek (Far.)
fare yavrusu
m. 11/8

muta'ādī (Ar.)
karşılık olan, mütekabil
m.+ni 85/3

muṭābıḳ (Ar.)
uyan, uygun; adapte olan
m. 6/1
m. érmes 98/5

muṭāvaʿat (Ar.)
itaat etme, emre uyma
m. üze 26/1

muṭayyeb (Ar.)
güzel kokulu
m. 160/9

muʿtekif (Ar.)
inzivâya çekilip ibadetle meşgul olan; tenhada yaşayan
m. (s̱ābit ü m. érdi) 166/13
m. bolup 31/5
m. ol 106/11

muʿtemed (Ar.)
güvenilen, emin olunan
m. 171/7

muʿtemedün ʿaleyhi (Ar.)
kendisine güvenilen
m. (m. ve müşārün ileyhi boldı érse) 62/10

muʿterif (Ar.)
itiraf eden
m. bolup 31/4

muṭiʿ (Ar.)
itaat eden, emre uyan
m. bolsa 199/10
m. (bolsa m. vü mihr-bān dōst) 28/3
m. olsun! 1/3
m. olur 199/13

muṭrib (Ar.)
müzik âleti çalan, çalgıcı
m. 86/7, 87/9, 88/4, 169/11
m.+ḳa 87/9

muttaḳī (Ar.)
perhiz eden, nefsini tutan
m. 213/4

muṭṭaliʿ (Ar.)
öğrenmiş, haberli
m. bolġandın soŋ 172/5
m. ḳıldıŋ 142/4
m. ḳılıp 5/2

muvāfaḳat (Ar.)
razı olma; uygun bulma
m. ḳılmadım 115/2
m. ḳılmadıŋ 66/13
m. ḳılmaḳ 83/2

m. ḳılsa érdiŋ 77/1
m.+ḳa 179/1
muvaffaḳ (Ar.)
işleri rast giden; başarılı
m. étti 212/8
muvāfıḳ (Ar.)
uygun, yerinde, doğru
m. 60/12
m. bolsa 54/7
m. érdi 5/13
m. érdiler 73/11
m. érmes 98/4
m. kördüm 35/4
m. turur 102/12
m. tüşer mü 45/7
m. tüşmedi 37/7
muvālāt (Ar.)
dostluk; karşılıklı sevme
m. ʿaḳdiniŋ 46/9
muvāneset (Ar.)
bir insana sevgi gösterme; ünsiyet oluşturma
m.+i birle 177/4
m.+iniŋ 148/8
muvāsā (Ar.)
yardım; iyilik
m. ḳılmas érdi 186/10
muvāṣalat (Ar.)
vasıl olma, ulaşma; yakına gitme
m.+ı 103/10
m.+ıda 69/11
m.+ıḳa 102/10
mūze-dūz (Far.)
çizme onaran, ayakkabı tamircisi
m. 127/5
mużmer (Ar.)
gizli, saklı, örtülü
m. 167/9
mużṭarr (Ar.)
çaresiz, zorda kalan
m. 165/8
mü (ayr. bkz. *mu* (2))
soru eki/edatı
m. 2/6, 3/13, 5/10, 13/12, 15/12, 22/11, 30/8, 43/9, 45/7, 56/11, 73/3, 73/4, 75/7, 92/5, 93/7, 99/7, 100/13, 103/5, 107/2, 115/9, 116/11, 121/10, 133/10, 133/12, 137/9, 145/13, 147/7, 154/4, 160/1, 160/1, 161/10, 169/12, 170/3, 184/3, 203/8, 204/12, 215/7, 216/12
mübāhāt (Ar.)
övünme
m. ḳılmış 67/7
mübāhī (Ar.)
övünen
m. 93/8
mübālaġa (Ar.)
abartma
m. ḳıldılar érse 77/6
m. ḳılıp 158/6
mübālaġat (Ar.)
abartma; belâgatlı söyleme; gayret etme, çalışma
m.-ı müsteʿārda 208/7
m. ḳıldıŋ 205/10
m. ḳılıp 93/13
mübārek (Ar.)
bereketli; hayırlı; kutlu
m. 47/1, 69/13, 87/8, 142/4, 211/6
m. olġay 170/8
mübāriz (Ar.)
dövüşen, savaşan
m.+ler 17/6, 146/13
m.+lerdin burun 16/7
m.+lerige 17/5
mübāşeret (Ar.)
bir işe kalkışma

m. 8/9, 23/2
mübāyenet (Ar.)
farklılık; zıtlık, terslik
m. ḳılayın 88/1
mübeddel (Ar.)
değişmiş, değiştirilmiş
m. boldı 48/3, 89/8
m. bolsa 168/10
m. ḳıldı 44/4
m. ḳılıp 205/3
müberhen (Ar.)
belli olan, bilinen
m. (rūşen ü m. turur) 46/9
mübtelā (Ar.)
tutkun, düşkün
m. bolmayın 54/7
m. bolurlar 203/12
m. érdi 145/6, 150/12
m. ḳıldılar 63/6
m. ḳılıp turur 156/8
m. turur 220/4
mücāhede (Ar.)
savaşma; uğraşma; nefsi yenmeye çalışma
m. birle 87/2
m. körüp 155/13
mücālese (Ar.)
beraber, birlikte oturma
m. ḳılıp 137/6
mücāleset (Ar.)
beraber, birlikte oturma
m.+de 214/5
mücālis (Ar.)
beraber, birlikte oturan
m. 68/8
mücānebet (Ar.)
sakınma, çekinme, uzak durma
m. 5/4
mücāvirlıḳ (Ar.+Tü.)
yakınlık, bitişik olma
m. ḳılıp 164/5
mücerreb (Ar.)
denenmiş, sınanmış
m. 178/3
m. ü mühez̠z̠eb 125/5
mücerred (Ar.)
tek, yalnız; soyut
m. 98/10
mücevvid (Ar.)
tecvidi iyi bilen; seçkin edip; öğrenme sevdalısı
m.+i birle 213/4
müdāʿabet (Ar.)
şakalaşma, karşılıklı espri yapma, takılma
m. 4/10
müdām (Ar.)
devamlı, sürekli
m. 39/1
müdāmeset (Ar.)
örtme; gizleme; yalancılık
m. ḳılur 155/1
müdārā (Ar.)
dost görünme; yüze gülme
m. ḳılsaŋ 199/10
m. luṭf u m. ḳıldılar 46/4
müdāvāt (Ar.)
ilaç, deva arayıp bulma
m.+ıda 40/13
müdāvemet (Ar.)
devam etme, süreklilik
m. ḳılsalar 19/4
müddeʿī (Ar.)
iddia eden, davacı; ayak direyen, inat eden
m. 77/3, 102/9
m.+niŋ 99/6

müddet (Ar.)
süre, belli bir zaman dilimi
m.+i 194/5
m.+ler 81/6
müddetī (Ar.+Far.)
bir süre; boyuna, sürekli
m. 2/8, 11/12, 19/4, 19/6, 44/10, 75/4, 93/12, 96/11, 109/7, 157/12, 181/6, 185/2
m. turdı érse 109/5
m.+din soŋ 113/4, 116/5, 152/13, 191/8
müdebbir (Ar.)
tedbir alan; âmir, yönetici
m.+leriḳa 19/2
mü'eddet (Ar.)
eda etme; tarz, üslûp; tavır; yöntem
m.+ide 73/5
mü'eyyed (Ar.)
kuvvetlendirilmiş; doğruluğu onaylanmış
m. turur 15/10
mü'eyyid (Ar.)
doğruluğu onaylayan
m. turur 102/5
mü'eẕẕin (Ar.)
müezzin, ezan okuyan kişi
m. 87/3, 142/9, 142/13, 143/1
m.+ġa 143/5
m.+ḳa 142/11
mü'eẕẕinlıḳ (Ar.)
müezzinlik, ezan okuma işi
m. ḳıldı érse 143/2
m. ḳılsaŋ 143/11
m. ḳılu turur mén 143/8
müfāẖir (Ar.)
kendini öven
m. 106/1
m. tururlar 205/13
müfāreḳat (Ar.)
ayrılma; uzaklaşma
m. bolġandın soŋ 181/6
m. ḳılıştılar 179/1
müferriḥ (Ar.)
gönlü rahatlatan, ferahlık veren
m. 88/7
müfīd (Ar.)
faydalı, yararlı
m. bolmaġay 172/5
m. bolsaḳ 162/8
m. olmas 123/7
m. tüşmedi 40/12, 147/5, 163/4, 185/2
m. tüşüp 185/3
müflis (Ar.)
iflâs eden
m. 129/4, 133/4
müftī (Ar.)
fetva veren kişi
m. 42/10, 43/3
m. birle 43/5
mühennā (Ar.)
tebrik edilen, kutlanmış
m. 202/1
müheyyā (Ar.)
hazırlanmış, âmâde
m. 202/1
m. ḳılıp 119/1
müheẕẕeb (Ar.)
terbiye edilmiş; doğru yola girmiş, iyi yolda olan
m. (mücerreb ü m.) 125/5
m. tururlar 178/3
mühīb (Ar.)
heybetiyle korku salan, ürküntü veren; tehlikeli
m. 131/5

mühimm (Ar.)
ehemniyeti olan, önemli
m.+de 66/12
m.+ni 96/8, 96/9
mühimmī (Ar.+Far.)
ehemniyet gerektiren bir mevzu, husus
m. 96/7
m. içre 53/13
mühlik (Ar.)
öldüren, yok eden
m. 112/6
mühmel (Ar.)
umursanmamış, ihmal edilmiş; boş bırakılmış
m. 217/5
mühr (Far.)
mühür
m.+ini 69/6
mührluġ (Far.+Tü.)
mühürlü
m. 216/13
mükāfāt (Ar.)
karşılık verme
m. ḳılmaḳḳa 54/12
mükāleme (Ar.)
konuşma
m.+sidin 5/12
mükerrer (Ar.)
tekrar edilmiş, tekrarlanan
m. ḳılmas érdi 139/3
mükteseb (Ar.)
iktisap edilmiş, kazanılmış
m. (mezīd māl u m.) 125/4
mülāʿabet (Ar.)
oynaşma, beraber eğlenme
m. 4/10
mülāḳī (Ar.)
kavuşan, buluşan, görüşen
m. boldı 143/5
mülāṭıfet (Ar.)
hoş söyleme, övme
m.+ġa 135/11
mülāzemet (Ar.)
bir yere sürekli gidip gelme; bir yere bağlanma
m.+ide 9/7
mülāzım (Ar.)
bir yere bağlanan ve oradan ayrılayamayan
m. u der-kār 101/7
mülevveṡ (Ar.)
kirli, pis
m. ḳılıp 205/4
m. ḳılmış 75/7
mülḥid (Ar.)
dinsiz, imansız
m. 137/13, 138/2
m. birle 137/12
m.+ġa 138/1
mülk (Ar.)
mülk, sahip olunan değerli varlığın tümü; ülke, toprak
m. 33/9, 50/8, 94/2, 187/9
m.-i iḳlīm 18/9
m. (muʿīn-i m.) 3/2
m.-i siyāset 213/8
m. birle 67/6
m. içre 38/1
m. édisi 49/11
m. ḳıl! 106/10
m. ü māldın 18/6
m. ü mālnı 37/7
m. üzeside 219/10
m.+i 67/5
m.+ide 40/9
m.+idin 31/5
m.+ige 27/2
m.+ini 62/4
m.+iniŋ 26/6

m.+ni 17/10, (saʿādet-i m.) 53/10
m.+nüŋ 94/1

mülket (Ar.)
ülke, devlet
m. 46/10
m.+din 46/7
m.+i 15/1

mülkī (Ar.)
ülkeye ait, idarî
m. 19/2, 37/1

mültefit (Ar.)
iltifat eden, yüzünü çevirip bakan
m. bolmadı 166/11, 210/4

mültehif (Ar.)
sarılan, saran
m. érdi 166/12

mülūk (Ar.)
hükümdarlar, sultanlar
m. 8/13, 9/2, 14/4, 23/2, 23/6, 37/1, 51/5, 139/4
m. u selāṭīn 135/2
m. u selāṭīnniŋ 187/4
m.+de 70/8
m.+ide 29/3
m.+idin 118/7

mümālaḥat (Ar.)
dostça birlikte yiyip içme; aynı kaptan yiyecek kadar yakın olma
m. 157/10

mümānaʿat (Ar.)
saklamak, yasak etmek, engellemek; uzak tutmak
m. ḳılmaḳ 73/12

mümettiʿ (Ar.)
keyif alan, eğlenen
m. 212/3

mümkin (Ar.)
mümkün, olabilir
m. turur 216/10

mümsik (Ar.)
eli sıkı, cimri
m. 207/4

mümteniʿ (Ar.)
imtina eden, çekinen
m. boldı 19/5
m. boldum 136/6

münā (Ar.)
arzu edilen şeyler
m. turur 148/4

münāfıḳ (Ar.)
iki yüzlü, nifak sokucu
m. 37/7, 45/6
m.+lar 54/7

münaġġas (Ar.)
kederli, hüzünle yaşayan
m. bolur 113/1
m. ḳılmaḳ 190/7
m. ḳılur érdi 188/3

münāsebet (Ar.)
ilişki, bağ, yakınlık
m.+iŋ 61/10

münāsib (Ar.)
uygun, yaraşır, yakışır
m. 3/5, 23/3, 36/2
m. érmes 168/8
m. turur 61/7

münāẓara (Ar.)
tartışma, karşılıklı konuşma
m. ḳıldı 137/12

müneccim (Ar.)
yıldız falına bakan kimse
m. 141/6

münevver (Ar.)
nurlanmış, aydın
m. (şemʿ-i m.) 154/7

münevvim (Ar.)
uyku veren, uyutucu
m.+in 164/7
münḥarif (Ar.)
doğru yoldan gitmeyen, sapan, sapkın
m. bolsa 187/6
münhī (Ar.)
haberci, ulak
m.+si 47/9
mün'im (Ar.)
nimet veren, yediren içiren
m. 94/12, 125/11, 211/7
m. érken 135/3
münkir (Ar.)
inkâr eden; dinsiz
m. ése 138/4
m. ü maġrūr 205/12
münkerī (Ar.)
dince yasak edilenlerden olan, şeriata uymayan
m. 171/4, 189/12
münkerlig (Ar.+Tü.)
meşru olmayan ve şeriata uymayan işler yapan
m. 208/12
münsedd (Ar.)
kapalı, tıkanık
m. olur 80/8
müntehī (Ar.)
sona eren; son, nihayet
m. boldılar 192/3
münzel (Ar.)
aşağı inme, iniş
m. ḳılmadı 145/12
müŋüş
köşe, bucak
m.+de 182/9
mürāca'at (Ar.)
başvurma; geri dönme
m. 7/11, 26/1
m. ḳıldı 109/11
m.+ında kédin 135/10
m.+ınıŋ 63/9
mürāfıḳ (Ar.)
yol arkadaşı; eşlik eden
m. érdiler 73/10
mürīd (Ar.)
mürit, bir şeyhe bağlı olan
m. (büzürg ü şeyḫ ü m.) 95/7
m. olsa 144/5
m.+ige 192/9
mürüvvet (Ar.)
insaniyet; mertlik; iyilik; cömertlik
m. 190/10, 201/7
m. (ḳıldı m. ü iḥsān) 211/4
m. körmedim 191/10
m.+idin 92/2
müsā'adet (Ar.)
müsâde, izin; yardım
m.+i birle 88/4
müsābaḳa (Ar.)
yarış
m.+da 56/5
müṣādere (Ar.)
cezalandırmak üzere birinin malına el koyma, konfiskasyon
m. ḳılıŋ 46/2
müsāfir (Ar.)
misafir, konuk
m.+ḳa 118/4
m.+ler 18/12
m.+lerniŋ 200/12
m.+niŋ 117/12
müsāvī (Ar.)
aynı seviyede olan, eşit
m. turur 73/5
müsellem (Ar.)
doğruluğu herkes için aynı olan
m. boldı érse 67/5

m. (boldı m.) 25/10, 201/1
m. bolmadı 70/9

müselmān (Far.)
müslüman
m.+ḳa 23/8
m.+lar 32/13, 33/1, 99/1, 204/2, 209/5

müskirī (Ar.)
sarhoşluk veren madde, sarhoş edici
m. 189/12

müstaġraḳ (Ar.)
dalgın; cezbe haline giren
m. bolup turur érdi 148/5
m. turur 69/10

müstahiḳḳ (~ *müstaḥaḳḳ*, Ar.)
hak etmiş, lâyık
m. bolur 14/6
m. mén 172/4
m.+lerġa 96/9

müstaḥkim (Ar.)
sağlamlaştıran
m. érdi 152/3

müstaḥsen (Ar.)
makbul, pesendide
m. kördüm 54/5

müstaḳbel (Ar.)
gelecek, istikbal edilen
m. 166/10

müstaḳīm (Ar.)
doğru, düz, dik
m. (boldı m.) 9/2
m. olsa 90/11

müstaʿrib (Ar.)
Araplaşan, Araplaşmış
m.+leriniŋ 154/10

müsteʿār (Ar.)
eğreti, uyduruk
m.+da (mübālaġat-ı m.) 208/8

müstecāb (Ar.)
kabul edilmiş
m. 1/11, 32/9

müstemiʿ (Ar.)
dinleyen, dinleyici
m. 80/8
m.+ler 8/9

müstenid (Ar.)
dayanan; güvenen
m. turġıl! 220/7

müsteṭāb (Ar.)
hoş, latif bulunan
m. 1/11, 32/9

müstevcib (Ar.)
layık, yaraşır, uygun
m. bolsam 72/9

müşāʿ (Ar.)
şüyû bulmuş olan, etrafa yayılan
m. 160/1

müşābehet (Ar.)
benzerlik
m.+i 61/10

müşābih (Ar.)
benzer
m. 164/2

müşāhede (Ar.)
gözle görme, gözlemleme
m. ḳıldı érse 165/11
m. ḳılsa 165/12
m.+din 8/13
m.+si 155/13

müşārün ileyhi (Ar.)
parmakla gösterilen, işaret edilen (erkek)
m. (muʿtemedün ʿaleyhi ve m. boldı érse) 62/10

müşāveret (Ar.)
bir konu hakkında görüş teâtisinde bulunma
m. ḳıldı érse 53/13

müşerref (Ar.)
şereflendirilmiş
m. boldum érse 88/4
m. bolġandın 25/7
m. érdi 31/3
m. ḳıldısa 1/13
m. ḳılsalar 135/7
müşevveş (Ar.)
şaşırtılmış; karıştırılmış; sıkıntıya düşmüş olan
m. bolup 191/10
müşfiḳ (Ar.)
sevecen, şefkâtli
m. ü mihr-bān bolġay 177/9
m. bolup 57/5
müşg (Far.)
mis ~ misk ~ müşk (Doğu Türkistan'a mahsus bir tür ceylanın göbeğinde çıkan siyah renkli bir kütle olup güzel koku elde etmede kullanılır.)
m. 2/6
m. (ʿanber ü m. dék) 209/13
müşg-ḥalḳa (Far.+Ar.)
kara delik; misk halkası
m. 170/6
müşgīn (Far.)
mis kokulu
m. (ṭurre-i m.) 154/6
müşīr (Ar.)
emreden, hükmeden
m. 182/12
müşkil (Ar.)
güçlük, zorluk
m. 125/6, 197/8, 199/1
m.+im 169/1
m.+ini 174/12
m.+iniŋ 19/2
müştaġil (Ar.)
bir işle meşgul olan
m. 201/11, 210/6
m. tururlar 205/12
müştāḳ (Ar.)
seven, düşkün
m. 181/2
müşterī (Ar.)
altıncı felekteki Müşterî gezegeni
m.+si 27/12
mütābaʿat (Ar.)
birisine tâbî olma, uyma
m. 93/13
m. ḳılayın 88/1
m. ḳılmaḳ 83/3
müteʿalliḳ (Ar.)
bağlı olan, ilişkisi olan
m. üçün 147/11
m.+lerdin 5/1
m.+leride 170/9
müteʿallim (Ar.)
talebe, ilim tahsil eden
m.+lerde 149/1
müteʿayyid (Ar.)
disiplinli, kuralcı; baskın
m. érdim 76/9
mütedeyyin (Ar.)
dinine bağlı
m. 188/9
müteferriḳ (Ar.)
farklı olan; başkalaşmış
m. bolġan 30/3
müteġayyir (Ar.)
değişen, başkalaşan
m. 63/2
m. bolmadı 163/5
m. bolup 26/13
müteḥarrik (Ar.)
hareket eden

m. bolmasa érdi 133/11
müteḥayyir (Ar.)
şaşıran, hayrette kalan
m. 63/2
m. bolup 13/4, 29/4, 129/5, 130/6, 132/9
müteheccid (Ar.)
geceleyin hiç uyumadan ibadet eden
m. 76/10
mütekebbir (Ar.)
kibirlenen, büyüklük taslayan
m. 49/5
mütekellim (Ar.)
konuşan
m.+ler 98/3
m.+lerḳa 8/9
mütenaʿim (Ar.)
yokluk görmeden varlık içinde şımarık büyüyen
m. érdi 198/1
mütenāḳıż (Ar.)
birbirine muhalif olan, zıt, ters uyuşmayan
m. turur 102/11
mütenaẓẓım (Ar.)
düzene girmiş olan
m. bolup turur 71/3
mütereddid (Ar.)
tereddüt eden
m. bolsaŋ 218/6
m. érdim 140/3
mütevaḳḳıʿ (Ar.)
bekleyen, uman
m.+lar 207/9
müteveccih (Ar.)
bir tarafa yönelen, giden
m. boldı 147/10
müttehid (Ar.)
birleşmiş, birlik olmuş
m. bolup 75/10
müttehim (Ar.)
suçlu, kabahatli
m. ḳıldılar 28/2
m. ḳılsa 151/5
müvecceh (Ar.)
makbul, uygun
m. 25/12
m. bolsa 100/12
müvekkel (Ar.)
vekil edilen, tayin yoluyla bir işi başkası yerine yapan
m.+lerini 172/10
müyemmen (Ar.)
hayırlı, uğurlu
m. 16/11
müyesser (Ar.)
kolay
m. 169/9, 170/1
m. bolmas 162/8
m. bolsa 166/10
m. mü bolur 73/4
m. olsa 204/12
müteẓahhir (Ar.)
desteklenmiş, korunmuş, himaye altına alınmış
m. ḳıldılar 131/12
müzekkī (Ar.)
tezkiyeci
m. 167/13
müzeyyen (Ar.)
süslü, süslenmiş
m. olġa 8/12

Nn

nā-bīnā (Far.)
doğuştan gözleri kör olan
n. 98/12
n.+lardın 11/5

nā-dān (Far.)
cahil, bilgisiz
n. 67/11, 115/5, 126/4, 134/1, 156/10,
n. (érür n.) 212/12
n.+dın 157/1
n.+nıŋ 157/2

nādim (Ar.)
pişman olan
n. bolup 158/6

nādir (Ar.)
az, ender bulunan
n. boldı 134/3

nādiretü'l-ḥüsn (Ar.)
güzellikte nadir olan, eşsiz bir güzelliğe sahip olan
n. 144/9

nā-dürüst (Far.)
doğru, düzgün olmayan
n. 46/12

nā-ehl (Far.)
ehliyetsiz, ehil olmayan
n. 157/4
n.+ḳa 21/8

nafaḳa (Ar.)
geçinmek için gerekli olan gelir
n.+sını 39/6

nā-gāh (Far., krş. bkz. *nā-geh*)
ansızın, birden bire, aniden
n. 13/10, 16/5, 24/7, 35/3, 41/12, 46/2, 49/8, 58/11, 76/11, 77/13, 91/8, 92/12, 104/3, 111/1, 117/6, 119/11, 119/7, 122/7, 134/2, 134/4, 145/4, 152/3, 157/3, 159/1, 160/1, 163/2, 164/3, 167/2, 174/3, 178/8

nā-geh (Far., krş. bkz. *nā-gāh*)
ansızın, birden bire, aniden
n. 4/13, 18/9, 39/8, 50/5, 54/5, 54/9, 68/4, 78/11, 134/13, 187/9, 203/5, 214/7
n.+de 50/4

nā-gehān (Far.)
ansızın, birden bire, âniden
n. 70/1, 170/3, 218/9

naġme (Ar.)
ezgi, ahenkli ses
n. 88/6
n.+si birle 126/12
n.+siġa 136/1
n.+sin 87/10

naġmelıġ (Ar.+Tü.)
nağmeli, ezgili
n.+nıŋ 126/13

nā-ḥaḳḳ (Far.+Ar.)
haksız yere, boşuna
n. 34/3, 116/9, 194/12

naẖl-bend (Ar.+Far.)
ağaç budayan kişi; süs ağacı yapan kimse
n. olmaġu 11/3

naḫle-i maḥmudiyye (ya.)
Hicaz ile Kûfe arasındaki üçüncü durak, Mahmudiye
n.+ḳa 84/3

nā-ḫoş (Far.)
hoş olmayan
n. 59/8, 197/1

nā-ḫoşluḳ (Far.+Tür.)
hoş olmama durumu
n.+ını 141/12

naḥv (Ar.)
yön, cihet; söz dizimi
n.-ı sitt 114/8
n. (ʿilm-i naḥv) 162/2

naʿīm (Ar.)
bolluk, bereket
n. 179/5

naḳd (Ar.)
para, nakit
n. 208/6
n.-ı rāḥatnı 190/7
n.-ı zehr turur mühlik 112/6

naḳdī (Ar.)
bir bedel, para
n. 99/4

nā-kes (Far.)
cimri, pinti; alçak
n. 115/4, 115/7
n.+ge 24/1

naḳl (Ar.)
taşıma, aktarma, götürme
n. ḳılıp 76/12

naḳş (Ar.)
resim; nakış, işleme, süs
n.-ı heyūlānı 195/13
n. ḳılıp turur érdi 177/1
n. ḳılmaḳda 176/11
n.+ı turur 12/1

naḳşī (Ar.)
süsle, göz alıcılıkla ilgili olan; bir nakış
n. 123/13

naʿl (Ar.)
nal
n. urġıl! 137/11
n.+ıge 137/10

nām (Far.)
nam, şöhret, isim
n. 27/3, 128/11
n. u nişānın 127/8
n. üçün 9/6

nā-maḥrem (Far.+Ar.)
mahrem olmayan
n.+din 177/3

nā-maḳbūl (Far.+Ar.)
makbul olmayan
n. turur 168/8

nā-merd (Far.)
mert olmayan
n. 34/1

nāmıḳ (Ar.)
yazıcı, yazan
n.+ḳa 79/13

nā-murād (Far.+Ar.)
isteğine ulaşamamış
n. 169/7

nām-ver (Far.)
namlı, şöhretli, isim sahibi
n. (şāh-ı n.) 27/2

nān (Far.)
ekmek, yiyecek, aş
n. 33/13, 60/6, 94/8

nā-pāk (Far.)
pak olmayan, kirli
n.+lardın 100/6

nā-pervā (Far.)
pervasız, korkusuz
n. 97/9

naʿr (Ar.)
coşkun ses, çığlık
n. (ḳılmasun n.!) 86/13

naʿre (Ar.)
haykırış, nâra
n. peydā bolup 80/6
n. urdı 91/8
n. urup 17/5

nās (Ar.)
insanlar, halk, herkes
n. 114/12

naṣb (Ar.)
tayin edilme; memur edilme; dikme, saplama
n. ḳıldılar 62/8
n. ḳılmaḳḳa 35/10

nā-sezā (Far.)
yakışmayan, uygunsuz
n. 111/9, 167/3
n.+nı 55/8

naṣīblıġ (Ar.+Tü.)
nasipli
n. 137/5
n. bolup 36/10

nāsiḫ (Ar.)
lağveden, iptal eden
n. bolur 127/1

naṣīḥat (Ar.)
öğüt, pend
n. 151/2, 215/8
n. almasa 215/9
n. ḳıla aytur 36/13
n. ḳıldı 211/13
n. ḳılġıl! 52/1
n. ḳılıp 146/9, 189/13
n. ḳolup 52/4
n. u pend 191/6
n. (vaʿż u n. telḳīn ḳıldı) 18/7
n.+ı 168/13
n.+ı birle 219/1
n.+ıge 168/12, 213/5
n.+ım 191/2
n.+ım yaḳmadı 62/6
n.+ını 86/3
n.+nı 191/3

naʿş (Ar.)
cenaze, içinde ceset bulunan tabut
n. 203/5

nā-tüvān (Far.)
zayıf, aciz
n. 65/8, 218/8
n. (miskīn ü n. üze) 60/10

nāy (Far., krş. bkz. *ney*)
ney, kamıştan yapılma üflemeli bir çalgı, düdük
n. u kūs 170/4

nāz (Far.)
naz
n. ḳılıp 68/12, 144/11
n. (kibr ü n.) 153/5
n. (niʿmet ü n.) 22/13
n.+ını 43/1, 47/8

nazʿ (Ar.)
ölüm sancısı, şiddetli acı
n.+ıdın 176/12

naẓar (Ar.)
bakış, göz atma
n. bile 220/2
n. ḳıl! 100/4
n. ḳıldı érse 100/1
n. ḳılġıl 166/3
n. ḳılıp 1/12, 4/12, 108/1
n. ḳılmaġay 206/1
n. ḳılmas 144/6
n. ḳılsaŋ 68/2, 144/7, 144/8, 209/12
n. ḳılur érdi 15/5, 104/6
n.+da 73/6, 73/6
n.+ı 2/3, 56/1
n.+ıda 38/8, 72/10, 136/9, 150/1,

165/13, 171/10, 171/10
n.+ıdın 75/2
n.+ınıŋ 160/2
n.+larıda 46/1
n.+nı (ḳılsaŋ n.) 213/11

nā-zībā (Far.)
yakışmayan, yakışıksız
n. 144/7

naẓīf (Ar.)
temiz
n. 201/5

nāzik (Far.)
ince, narin, zarif
n. 195/3

nāzil (Ar.)
aşağı inen; bir yere konan
n. bolmaġay érdi 119/3

naẓm (Ar.)
nazım, şiir
n. 11/12, 23/7, 51/8, 103/2, 105/8, 118/3, 138/7, 153/7
n. u tertīb 11/12

ne (krş. bkz. *né*)
ne (soru sıfatı ya da soru sözü; soru, karşılaştırma ve kuvvetlendirme işleviyle kullanılan edat)
n. 14/3, 38/12, 38/12, 54/3, 66/5, 69/12, 83/11, 83/11, 101/9, 101/9, 103/5, 103/5, 105/7, 105/7, 151/3, 152/5
n. ol 90/13

nebāt (Ar.)
ot, bitki
n. 182/1

nebāt (Far.)
nöbet şekeri
n. 160/10

nebīre (Ar.)
kız torun
n.+si 34/11

necāt (Ar.)
kurtulma, kurtuluş
n. 191/1

nedāmet (Ar.)
pişmanlık
n. yégünçe 10/3

nedem (Ar.)
pişman olma
n. içre 107/1
n. otı 106/12

nedīm (Ar.)
nedim, meclis arkadaşı
n. 59/2, 69/12, 158/5
n.+ḳa 70/3
n.+lerdin 69/9
n.+leriniŋ 139/4
n.+lerḳa 59/4

nefes (Ar.)
nefes, soluk
n. 10/8
n.-i enfāsları 35/8
n.+i 154/7

nefīr (Ar.)
topluluk, küme; halk
n. ü ḫurūş 92/4
n.+i 114/7

nefl (Ar.)
fazladan yapılan ibadet
n. üçün 76/12

nefret (Ar.)
nefret
n.+i 157/2

nefs (Ar.)
beş duyuya bağlı olarak gelişen can isteği, arzu; ruh, can; asıl, öz; iç; cevher, maya; yaşama, hayat; kendi
n. 58/5, 95/1, 127/3, 145/11, 155/6, 199/10, 199/13, 214/11, 216/3, 216/3
n.-i bed-fermāy 172/3

n.-i emmāre 203/11
n.-i emrde 186/1
n.-i şūm 66/6
n. ḳaydı 110/5
n.+i 45/13, 45/13, 104/13
n.+im 149/8
n.+imde üçün 74/1
n.+imni 79/8
n.+iniŋ 195/8
n.+iŋe 147/2
n.+iŋni 110/3
n.+iŋ üçün 115/4
n.+ġa (ḳubḥ-ı n.) 182/2
n.+ni 31/4, 111/10
n.+niŋ 175/11

neft-endāzlıḳ (Ar.+Far.)
topçuluk, top atma;
ateşleme mühendisliği
n. 196/11

nefūr (Ar.)
ürken, korkan
n. 87/12

nefy (Ar.)
inkâr etme, kabul etmeme
n. ḳılur mén 171/6

neheng (Far.)
timsah
n. 209/9

nehr (Ar.)
nehir, ırmak
n.+ide 181/13

nehy (Ar.)
yasaklama
n. ḳılıp turur 102/11
n.+ige 166/11

nekāl (Ar.)
azap, işkence; ibret
n. (vebāl u n.) 53/4

nekbet (Ar.)
belâ, felâket
n. (zaḥmet ü n. bile) 191/9

nemāz (Far.)
namaz
n. 89/1
n. ḳılıp 31/6
n. ḳılma 211/12
n. ḳılurını 77/12
n.+ḳa 76/13
n.+nı 76/1, 76/5

ne-me (krş. bkz. *né-me*)
her ne kadar, nasıl; şey, nesne
n. 125/1

nemek (Far.)
tuz; tat, lezzet
n. 158/2
n.+ide 167/11

neml (Ar.)
karınca
n. 44/6

nemle (Ar.)
tek bir karınca
n. 131/5, 154/9, 201/9

nemmām (Ar.)
arabozuculuk, fitnecilik
n. 13/3, 113/8

neŋ
şey, nesne
n.+lerde 93/6

nesīm (Ar.)
hafif, tatlı rüzgâr
n.+i 173/10

nesl-i ādem (Ar.)
insanlık
n. 219/1

neṣrānī (Ar. < Sür.)
Nestûryan, hristiyan
n. 120/3

nesrīn (Ar.)
yaban gülü
n. 164/8

neşāṭ (Ar.)
sevinç, neşe
n. 184/5
n.+ıdın 181/5
n.+ını 4/10
n.+ınıŋ 181/7

neʿūzü-b'illāh
"Allah korusun, kollasın" anlamında bir klişe
n. 69/3

nev (Far.)
yeni, taze, körpe
n. 20/11, 20/11,

nevʿ (Ar.)
çeşit, tür, cins
n. 40/13, 121/8

nev-cüvānlıḳ (Far.+Tü.)
gençlik, gençliğe mahsus aktivizm
n. ḳılumas 181/13

nevā (Ar.)
ses, nağme
n.+sını 127/10

nevādir (Ar.)
nadir olanlar
n. ü emsāl ü şiʿr ü ḥikāyāt-ı ṣarīḥ ü kitābet dürci üze 11/11

nevbet (Ar.)
sıra, kez, defa
n. 87/10, 110/13, 110/13, 177/5, 186/10, 189/12

nevm (Ar.)
uyku
n.+i birle 216/7

nevmīd (< Far.+Ar. *nā-ümīd*)
ümitsiz, umutsuz
n. bolmışıda 132/10
n. (ḳıldı n.) 106/3
n. ḳılmas 39/5
n. (ḳılmasa n.) 49/4

ney (Far., krş. bkz. *nāy*)
ney, kamıştan yapılma üflemeli bir çalgı, düdük
n. 20/13
n. (ber-baṭṭ u n.) 136/1

neẕr (Ar.)
adak adama
n. ḳıldı 96/8
n. ḳılıp turur érdi 194/6
n.+ġa 194/8

né (krş. bkz. *ne*)
ne (soru sıfatı ya da soru sözü; karşılaştırma ve kuvvetlendirme işleviyle kullanılan edat)
n. 5/9, 10/7, 13/11, 15/2, 15/3, 15/3, 22/11, 25/9, 28/3, 28/7, 32/12, 34/1, 34/12, 34/13, 36/11, 40/3, 45/1, 50/7, 50/7, 61/10, 61/10, 71/11, 80/3, 83/5, 87/3, 88/6, 88/6, 90/5, 96/13, 96/13, 98/6, 99/9, 105/10, 112/7, 113/3, 114/2, 117/11, 117/11, 117/12, 117/12, 125/12, 126/10, 126/3, 128/8, 129/12, 130/7, 133/13, 133/4, 139/12, 142/8, 142/9, 148/4, 150/6, 154/10, 154/9, 156/1, 156/1, 156/7, 165/4, 171/1, 176/3, 176/5, 177/13, 180/13, 180/6, 181/12, 181/9, 182/11, 185/6, 189/5, 190/2, 191/7, 198/6, 201/6, 201/7, 203/2, 203/3, 208/3, 208/5, 208/6, 208/7, 209/8, 210/10, 210/12, 210/5, 214/9, 216/8, 216/9, 218/9
n. bolġay 66/1, 156/5, 158/2
n. bolsa 13/7
n. éteyin (néteyin) 66/5
n. étip (nétip) 170/5
n. ḳılayın 70/3
n. ḳılur 117/4, 133/5
n. maḥall 202/8
n. miḳdār 110/8, 110/9

n. turur 8/1, 135/11, 148/4, 187/3, 193/7, 195/6
n. üçün 66/13, 104/2, 134/10, 145/11, 162/6, 183/10
n.+dür 5/8
n.+ni 99/3
n.+sige 61/10

néçe
ne kadar; kadar; nasıl, ne gibi
n. 3/4, 4/10, 9/6, 11/10, 19/7, 22/12, 23/8, 27/1, 27/6, 31/10, 33/2, 40/12, 40/7, 49/7, 49/10, 51/7, 58/12, 62/13, 70/6, 77/8, 81/5, 83/10, 85/10, 85/4, 85/6, 85/9, 86/2, 87/4, 87/6, 97/3, 99/5, 105/12, 105/13, 106/4, 111/2, 111/7, 115/3, 124/2, 124/3, 128/3, 133/8, 134/12, 136/6, 138/10, 140/11, 144/5, 145/6, 149/7, 151/5, 153/4, 157/2, 162/7, 163/4, 169/8, 171/1, 172/13, 173/1, 175/10, 178/10, 182/12, 185/6, 194/9, 196/9, 197/9, 199/10, 207/11, 213/7, 218/12, 219/13
n. turur 142/12
n.+ge tegrü 89/13
n.+si 215/7
n.+sini 78/3

néçe me
her ne kadar, ne kadar da
n. 2/4, 5/10, 11/6, 15/13, 15/8, 18/2, 21/11, 22/10, 25/11, 34/3, 35/5, 45/2, 46/5, 46/6, 48/7, 70/1, 70/2, 77/9, 81/7, 88/3, 100/12, 100/12, 100/5, 105/5, 105/8, 115/5, 118/3, 127/12, 127/13, 128/2, 131/5, 138/8, 147/3, 151/12, 168/1, 169/8, 175/13, 176/10, 176/7, 177/10, 184/2, 191/5, 192/7, 195/10, 195/9, 197/13, 199/1, 199/5, 200/10

néçük (< *né+çe+ök*)
neden, nasıl, niçin
n. 11/5, 13/7, 14/8, 18/13, 30/2, 38/6, 51/2, 54/3, 58/6, 60/9, 65/5, 69/2, 70/4, 73/5, 77/6, 78/12, 82/2, 87/9, 88/9, 95/2, 98/4, 100/10, 102/12, 108/3, 115/11, 121/13, 124/13, 127/12, 128/4, 137/2, 137/7, 141/9, 143/12, 148/6, 149/8, 150/5, 152/2, 155/7, 161/3, 162/10, 183/13, 184/11, 190/1, 193/11, 194/2, 199/5, 202/10, 202/13, 204/3, 207/4, 208/4, 215/10
n. sén 159/5

néçün (< *né+üçün*)
niçin, nasıl, neden
n. 5/7

nége
niye, neden, niçin
n. 37/3, 78/4, 101/12, 123/11, 169/12

nélük (< *né+le+ök*)
niçin, neden
n. 191/7

né-me (krş. bkz. *ne-me*)
şey, nesne; her ne kadar, nasıl
n. 18/1

némerse
şey, nesne, eşya
n. 5/11, 72/13, 82/5, 84/10, 96/3, 97/12, 107/7, 112/6, 113/3, 119/7, 141/1, 149/12, 161/10
n. birle turur 213/8
n.+ge 76/5, 76/6, 126/5
n.+ni 85/8
n.+niŋ 213/8

n.+ŋni 150/6
n.+si 112/12, 129/3, 131/1

nésne
nesne, obje; eşya, mal; şey
n.+sine 163/9

né-teg (< *né+teg*)
nasıl, ne gibi
n. 2/1, 50/8

né-teglik (< *né+teg+lik*)
nitelik, nasıllık
n.+i 128/13

niʿam (Ar.)
nimetler
n. 88/7
n. ile 207/12
n.+ı birle 209/10

nidā (Ar.)
ses verme, seslenme
n. 41/5
n. ḳıldılar 41/2

nifāḳ (Ar.)
ara bozuculuk
n. ehliniŋ 73/6
n.+ınıŋ 19/8

nigār (Far.)
resim; put; sevgili
n. (reng ü n. birle) 160/4
n.+ım 158/1
n.+ın 160/7

nigār-istān (Far.)
güzelliklerin sergilendiği yer; latiflerin yeri
n.+ıda 160/2

nigerān (Far.)
bakan, bakıcı
n. turur 27/2

nigerānlıḳ (Far.+Tü.)
bakma, bakıcılık
n.+ı 9/8

nigūn (Far.+Tü.)
ters dönmüş
n. (baẖt-ı n. turur) 156/7

nihān (Far.)
gizli, saklı
n. ol 79/1

nihāyet (Ar.)
son, uç, bitiş
n. bolmaġay érdi 60/7
n.+ide 161/3
n.+ḳa 43/9, 78/12

nīk-baẖt (Far.)
iyi talihli, şansı açık
n. 211/10, 211/10

nīk-nām (Far.)
iyi namlı, iyi bir isme sahip olan
n. ḳılur sén 14/6

nikāḥ (Ar.)
evlenme, nikâh
n. ḳıldılar 179/2

nīkū (Far.< Soğ.)
iyi, hoş
n. (aʿmāl-ı n.) 83/4

nīl (ya.)
Mısır ülkesindeki Nil nehri
n. ḳıraġıda 44/5, 67/9
n.+ige (mıṣr n.) 122/6

nīl-gūn (Far.)
mor, hafif kırmızıya çalan mavi
n. érdi 188/6

nīm-ẖūrde (Far.)
yarıda bırakılmış, artık; el değmiş
n.+si 70/4
n.+sin 115/3

nīm-rūz (Far.)
günün yarısı
n. 127/6

niʿmet (Ar.)
nimet; Allah'ın verdiği rızk
n. 107/10, 190/5, 202/11

n. édileriniŋ 207/2
n. éd̲iside 200/6
n. (h̲ilʿat u n. bérip uzattı) 187/13
n. ü māl 38/11, 115/5
n. ü nāz 22/13
n.+i 39/3, 40/9, 113/9, 114/12, 125/9, 206/5
n.+i birle 45/2, 200/7
n.+idin 113/3
n.+im 28/10
n.+in 193/3
n.+leri (māl u n. birle) 205/13
n.+ni 51/4

niṣāblıġ (Ar.+Tü.)
dereceli, rütbeli, makam sahibi
n. 137/5
n. boldılar 36/11

nis̲ār (Ar.)
saçma, dağıtma, serpme
n. ḳılıp 1/2

nisbet (Ar.)
nispet, oran; bağlılık, ilgi; kıyas, ölçü
n. ḳılġaylar 206/2

nişān (Ar.)
alâmet, iz, belirti
n. 27/3
n.+ı 104/12
n.+ıdın érmes 85/9
n.+ın (nām u n.) 127/8

nişāne (Far.)
hedef; iz, belirti
n. ḳılmadı 56/12
n.+ḳa 134/13
n.+si 27/10

nişān-gār (Far.)
iz taşıyan, belirtileri olan
n.-ı bed-rūzgār 89/6

nişīmen (Far.)
oturacak, kalınacak yer
n.+ide (ʿuzlet n.) 4/6

niyāb (Ar.)
kın, kılıç kılıfı
n.+ı 182/2

niyāz (Far.)
yalvarma, yakarma
n. 158/1
n. birle 31/6, 52/4
n. u tevbe bile 89/9

niyāz-mend (Far.)
yalvaran, yakaran
n. 53/8
n. bolur 135/3

nizāʿ (Ar.)
çekişme, kavga
n. olturdı 18/8
n. tüşti 196/4

niẓām (Ar.)
düzenleme, tertip etme
n.+ıdın soŋ 46/8

noḳṣān (Ar.)
eksik, kusur
n. 8/10, 8/3, 165/4, 193/5
n. (ʿayn-ı n.) 90/3
n. boldı érse 136/13
n. bolmaġay 42/10
n. peydā bolup érdi 153/2
n.+ı 137/2
n.+ıge 90/11

noḳṣānlıġ (Ar.+Tü.)
eksiği olan, kusurlu
n. bolup 40/9

noḳṣānsız (Ar.+Tü.)
eksiği olmayan, kusursuz
n. 166/3

nöker (Moğ.)
hizmetçi; emir eri

n.+ige 132/12

nūkī (Far. < Soğ.)
bir uç, küçük bir parça
n. 19/7

nūr (Ar.)
aydınlık, parlama
n. 136/12
n. bérür 192/8
n.+ı 10/13, 89/4, 89/5, 184/13
n.+ı birle 15/6, 104/6
n.+ıdın 68/5, 150/4
n.+ları 185/9

nuṣret (Ar.)
yardım
n. (ḳılsa n.) 68/2
n. üze 213/11
n.+i birle 70/10

nūş-dārū (Far.)
tiryak, panzehir; sıvı ilaç
n. 112/2, 112/4

nūşīrevān (< Peh. *anûşek-revân* "ebedî ruh", ka.; ayr. krş. bkz. *anūşīrevān*)
adâletiyle meşhur Sâsanî şahı
n. 53/12, 54/1, 54/2, 54/5
n.+nıŋ 27/5, 37/11

nuṭfe (Ar.)
meni, sperm
n. ü ḳan 192/13
n. (cemāl u n. u rāy u ʿaḳl u īmān) 193/1

nuṭḳ (Ar.)
söz, konuşma; söylev
n. 10/6

nübüvvet (Ar.)
peygamberlik
n. tācı 78/11

nükte (Ar.)
ince söz, espri
n. 173/2

nüzhet (Ar.)
eğlence; neşe, sevinç; eğlence yerlerini gezme
n.+de 7/6

nüzūl (Ar.)
aşağı inme; konaklama
n. ḳılalıŋ 118/10
n. ḳılduḳ 91/7
n. ḳılıp 125/11
n. ḳılmaḳ 118/12
n. ḳılmaḳdın 119/3

Oo

odaçı

kapıcı; hizmetçi, bakıcı

o.+lar 111/12

oġlan

oğlan, evlat

o. tururlar 203/13

o.+lar 43/1, 181/9, 188/12, 189/3

o.+ları 41/8, 42/2, 192/3

o.+larıda 57/11

o.+larıŋ 192/2

o.+nıŋ 134/13

oġlanlıḳ

oğlanlık; çocukluk, gençlik

o. 181/9

oġrı

hırsız

o. 52/6, 72/13, 74/12, 74/5, 124/4, 185/11

o.-yı bī-dād 163/5

o. bolġanın 73/1

o.+lar 18/10, 19/12, 20/5, 61/5, 140/8, 141/5

o.+lar ara 19/11

o.+lardın 20/1, 131/7, 132/2

o.+larġa 23/11

o.+larnı 20/8

oġrılıḳ

hırsızlık

o.+ḳa 172/6

oġul

oğul, evlat

o. 77/1, 98/10, 100/8, 124/12, 125/3, 125/8, 127/11, 133/5, 134/1, 137/1, 137/2, 137/7, 180/6, 182/10, 186/11, 192/10, 194/3, 194/7, 211/3

o.+ġa 185/3, 194/3

o.+ı (oġlı) 44/2, (oġlı) 76/3, (oġlı) 76/5, (oġlı) 133/2, (oġlı) 179/9, (oġlı) 180/2, (oġlı) 183/2, (oġlı) 184/12, (oġlı) 186/6, (oġlı) 192/3, (oġlı) 194/12, (oġlı) 194/6

o.+ıġa (oġlıġa) 137/1

o.+ın (oġlın) 189/7

o.+ına (oġlına) 182/11

o.+ını (oġlını) 23/10, (oġlını) 192/1

o.+ıge (oġlıge) 133/2, (oġlıge) 180/4, (oġlıge) 193/6, (oġlıge) 211/4

o.+lar 188/4

o.+larıġa 185/9

o.+larnıŋ 188/10

o.+nı 180/2

o.+um (oġlum) 187/2

o.+uŋ 180/7

oġurla-

çalmak, hırsızlık yapmak

o.-dı érse 81/11

o.-p 75/3

o.-r sén 82/5

o.-sa 82/2

oẖşa- (krş. bkz. *aẖşa-*)

benzemek, andırmak

o.-r 3/6, 98/13, 99/3, 110/4, 123/11, 182/10, 202/13

o.-yurlar 206/9

o.-yur mu 123/13

oḳ (1)
ok
o. 48/7, 134/10, 208/5, 217/8
o. bile 199/1
o. dék 14/4, 219/3
o. ʿilmin 56/11
o.+ı 134/13
o.+ını 134/8, 184/5
o.+ḳa 198/13
o.+nı 45/11, 134/6, 134/7, 134/9

oḳ (2) (ayr. bkz. *ök*)
kuvvetlendirme edatı
o. 14/5, 25/5, 40/2, 70/4, 96/5, 96/7, 156/4, 185/6, 194/1

oḳı- (krş. bkz. *oḳu-*)
okumak; çağırmak, seslenmek
o.! (ḳur'ān o.) 183/3
o.-ġıl! 162/2
o.-sa 51/12, 143/13
o.-yur 13/13, 183/9
o.-yurda 29/12

oḳıt- (krş. bkz. *oḳuttur-*)
çağırtmak, seslenmek
o.-tı 186/4

oḳıttur- (krş. bkz. *oḳuttur-*)
okutturmak
o.-dı érse 47/9

oḳu- (krş. bkz. *okı-*)
okumak; çağırmak, seslenmek
o.-dı 119/6
o.-maḳ 79/9
o.-mış 158/1
o.-p 47/9, 166/2, 167/3
o.-r érdim 86/4

oḳul-
anlaşılmak, okunmak
o.-maġay 172/10

oḳuttur- (krş. bkz. *oḳıttur-*)
okutturmak
o.-maḳ 5/11

ol (1)
o
o. 2/5, 2/8, 3/11, 3/11, 5/4, 8/8, 9/7, 9/8, 10/6, 14/2, 15/2, 16/11, 18/1, 19/8, 21/13, 21/3, 24/6, 25/1, 25/12, 25/3, 25/7, 26/1, 26/3, 28/12, 33/6, 33/8, 34/1, 36/3, 36/7, 37/6, 37/7, 38/10, 39/2, 40/2, 40/4, 42/11, 44/4, 44/5, 44/8, 46/10, 46/10, 46/12, 47/5, 47/8, 48/12, 49/12, 51/13, 51/4, 53/8, 53/8, 54/12, 54/12, 54/13, 55/1, 56/12, 56/9, 60/12, 60/2, 60/7, 61/7, 62/13, 62/3, 64/1, 64/5, 64/8, 65/5, 66/1, 67/10, 67/11, 67/6, 67/6, 67/8, 68/11, 68/12, 69/5, 73/4, 78/10, 79/2, 79/8, 80/6, 81/13, 84/6, 85/2, 85/7, 86/12, 86/12, 87/1, 87/11, 87/3, 87/4, 88/2, 88/3, 88/6, 90/7, 91/8, 92/8, 92/9, 94/11, 94/13, 94/8, 96/10, 96/9, 97/1, 97/11, 98/12, 98/2, 98/8, 99/10, 99/13, 100/11, 100/9, 103/1, 103/1, 103/13, 103/7, 106/5, 107/13, 107/6, 108/4, 108/5, 108/8, 109/12, 109/2, 113/13, 114/13, 115/6, 117/9, 120/6, 121/13, 121/3, 121/4, 122/6, 122/8, 124/6, 126/13, 127/1, 127/3, 127/5, 128/13, 128/4, 130/4, 132/13, 133/4, 134/8, 134/9, 135/11, 135/9, 136/10, 139/12, 139/3, 139/6, 142/7, 143/2, 143/3, 144/10, 144/11, 146/3, 146/8, 147/10, 147/13, 147/9, 148/12, 148/5, 151/1, 153/1, 153/1, 153/11, 154/1, 155/8, 156/11, 158/2, 158/5, 159/12, 160/10, 161/1, 163/12, 163/5, 163/7, 164/7,

olar (ayr. bkz. *alar*, *anlar*)
onlar
o. 68/3, 81/1, 148/12

oltur- (krş. bkz. *otur-*)
oturmak, ikâmet etmek
o.-ayın 4/6, 25/5
o.-dı 18/8, 23/11
o.-dum 176/2
o.-ġan 3/9
o.-ġandın 196/6
o.-ġay mén 121/8
o.-ma! 132/5
o.-madın 20/9
o.-maġay mén 5/6
o.-mış érdi 50/10
o.-mış érdiler 86/7
o.-sa 4/4, 5/3, 18/2, 135/12, 155/5
o.-up 18/11, 121/3, 182/9, 198/1
o.-up turur 35/2, 113/13, 141/7, 189/4, 200/2
o.-up turur érdim 31/5
o.-up turur érdük 64/7
o.-up turur mén 190/10
o.-ur 51/8, 186/2
o.-ur érdi 167/12
o.-urlar 105/10, 206/4
o.-ur olsa 105/1

olturut-
oturtmak; bağlı tutmak
o.-maḳnı 35/3

on
on (10)
o. 41/4, 88/13, 119/11, 142/13, 143/11, 143/7, 143/8, 195/6, 195/9, 197/12, 201/9

on béş
on beş (15)
o. 195/6, 195/9

opraḳ
paçavra, bez parçası
o. 174/10
o.+ını 74/12

oram
sokak, yol
o.+ıdın 116/6

orna- (< *orun+a-*)
yer etmek, yerleşmek
o.-madı 101/9

ornaş- (< *orun+a-ş-*)
yerleşmek
o.-ıp 157/7

orta
orta
o.+da 157/7
o.+sıda 154/3
o.+sında 154/5
o.+sıge 130/1

orun
yer, mekân
o. 126/2, 164/9
o. bérdiler érse 25/3
o. béreyin 25/6
o.+da 152/12
o.+ıda (ornıda) 18/4
o.+ıda tururlar (ornıda tururlar) 96/1
o.+ıdın (ornıdın) 27/1
o.+ıġa (ornıġa) 23/11, (ornıġa) 46/3, (ornıġa) 67/10, (ornıġa) 118/4, (ornıġa) 165/8, (ornıġa) 188/8
o.+ıḳa (ornıḳa) 112/3
o.+ını (ornını) 188/3

osal
gafil; sersemlik
o. (bolsa o.) 29/2
o. ḳılma! 174/5
o. (ḳılma o.) 22/11

ot (1)
ateş, od
o. 40/3, 50/1, 50/2, 58/12, 84/2
o. uralıŋ 118/13
o.+dın 187/11
o.+ı 17/11, 42/4, 50/5, 79/8, 106/12, 152/9, 170/11
o.+ı birle 53/2
o.+ıda 52/9, 108/8, 166/6
o.+ıdın 50/3
o.+ın 14/9, 106/8, 217/11
o.+ını 3/4, 48/1, 160/1, 173/11
o.+ıge 130/9
o.+ḳa 57/9, 217/11
o.+nı 217/5, 217/6

ot (2)
ot, bitki
o. 105/11
o. kökini 130/12
o. üze 179/6
o.+lar 105/10
o.+lar bile 105/9

ot (3)
ilaç, derman; şifalı bitki
o.+umızı 78/8

otaġ
otağ, çadır; oda
o. 91/9

otasız (krş. Moğ. *otaçi*)
çaresiz, dermansız
o. 180/10

otun
odun
o. dék 157/7
o.+ġa 79/8
o.+ını 49/7

otunçı
oduncu
o. ér mü turur 5/10

otur- (krş. bkz. *oltur-*)
oturmak
o.-alıŋ 118/13
o.-ma! 220/12
o.-sa 103/7

oyna- (< *oyun+a-*)
oynamak
o.-ġuçı 34/9
o.-yur 16/11

oyun
oyun, eğlence
o. 88/11
o. birle 189/1

oyunçuḳ
oyuncak
o.+ḳa 189/3
o.+nı 181/11

ozur-
geçirmek, ulaştırmak
o.-ur érdi (ozrur érdi) 102/4

Öö

öç
öc, intikam
ö.+ümni 55/7

öç-
sönmek
ö.-gey 154/8
ö.-miş 150/4
ö.-ti 181/10

öçlüg
öclü
ö. 129/11

öçür
tahrik eden, kışkırtıcı
ö. bulup 176/13

öçür-
söndürmek
ö. 3/4
ö.-di 173/12, 213/2
ö.-düŋ 150/6
ö.-gey mü 160/1
ö.-gil! 48/1, 106/8
ö.-mey 217/5
ö.-se bolur 217/6
ö.-üp 14/8, 150/11

öḏgü (krş. bkz. *edgü*, *eḏgü*, *ezgü*, *éygü*, *özgü*)
iyi
ö.+ni 204/9

ögren- (krş. bkz. *örgen-*)
öğrenmek
ö.-ür 136/3

ök (ayr. bkz. *oḳ* (2))
kuvvetlendirme edatı
ö. 120/1

öḳünç
pişmanlık, nedâmet
ö. 64/2

öl
ıslak, nemli, yaş
ö. bolmas érdi 78/4

öl-
ölmek
ö.-di 84/6, 123/5
ö.-düm 164/5
ö.-e turġıl! 111/13
ö.-e yazdıŋ 78/4
ö.-er 63/12
ö.-er sén 174/10
ö.-gen 17/7, 78/6
ö.-genidin 65/2
ö.-gey 61/13, 111/6
ö.-gey sén 84/1
ö.-güsi 3/13, 66/10
ö.-medi 84/6
ö.-megeni 37/11
ö.-megey 4/1
ö.-megünçe 103/7
ö.-mek 109/1, 112/9, 152/11
ö.-mekde 104/8
ö.-meki 44/1
ö.-mes 118/5
ö.-mese 128/3
ö.-mişçe 185/7
ö.-se 9/6, 106/6
ö.-seler 210/13
ö.-seŋ 125/8
ö.-üp 11/13, 79/4, 84/13, 147/4
ö.-üp turur 111/3

ö.-ür 134/4

öldür- (krş. bkz. *öltür-*)
öldürmek
ö.-se 178/12
ö.-ür 42/5

öltür- (krş. bkz. *öldür-*)
öldürmek
ö. 152/11
ö.-di érse 123/3
ö.-diler 20/10
ö.-gendin soŋ 45/5
ö.-gil! 150/10
ö.-güçi 147/12
ö.-mekdin 45/4
ö.-mekke 53/1
ö.-se 18/2, 45/5, 218/10
ö.-seler 146/13
ö.-üp 18/11, 21/9, 23/10, 31/4
ö.-üp turur 35/2, 116/9
ö.-ür 42/5
ö.-ür bolur 146/13
ö.-ür érse 81/8
ö.-ürge 43/5

ölüg
ölü
ö. 104/13, 120/3, 123/1
ö.+ni 51/10

ölüm
ölüm
ö. 21/2, 21/4, 51/9, 176/6
ö. turur dermān 28/12
ö.+din 28/12, 84/5
ö.+ge 13/3, 13/9, 42/3, 44/13, 131/8, 176/8
ö.+ge atmadı 84/5
ö.+i bile 66/7
ö.+i birle 32/11
ö.+idin 123/2
ö.+ige 180/4
ö.+in 66/10
ö.+ini 180/5
ö.+ümde 43/6

ʿömr (Ar.)
ömür
ö. 4/2, 4/8, 5/3, 27/7, 50/7, 88/5, 121/3, 151/3, 181/12, 211/9
ö. ḫᵛānıdın 175/11
ö. kéçürdi 213/1
ö. temām ol 66/5
ö.+i 1/10, 65/3, 93/8
ö.+ide 47/8, 48/11, 160/13, 216/8
ö.+idin 120/8, 175/4
ö.+inde 122/5
ö.+iniŋ 175/13
ö.+ḳa 3/5
ö.+leride 41/7
ö.+ni 74/8
ö.+nüŋ 3/6, 211/9
ö.+üm 163/13, 179/10
ö.+ümni 121/4
ö.+ümniŋ 128/6

ön-
çıkmak, bitmek
ö.-er 24/2

öŋ
ön
ö.+ide 10/12, 122/12
ö.+inde 115/4, 150/9
ö.+indeki 118/6

öp-
öpmek
ö.-üp 20/13, 26/1, 27/1, 44/1, 109/11, 119/2, 167/13

ör-
yükselmek, kalkmak
ö.-e ḳopup 20/13, 119/2, 167/13

öregen- (krş. bkz. *örgen-*)
öğrenmek
ö.-diŋ 11/4

örgen- (krş. bkz. *ögren-*, *öregen-*)
öğrenmek
ö. 186/7
ö.-di 107/12, 212/11
ö.-diŋ 88/9
ö.-geli 196/12
ö.-gen 212/12
ö.-iŋler 185/10
ö.-ip 214/3
ö.-mediler 188/13

örget-
öğretmek
ö.-ip 42/8
ö.-ti 23/3, 161/4, 161/5, 161/6
ö.-ürde 56/2

örklüg
bağlı
ö. bolsa 214/9

ört-
örtmek
ö.-er 57/13, 214/3
ö.-üp tururlar 123/12

ösrük (krş. bkz. *ésrük*, *esrük*)
sarhoş
ö.+ni 86/5

öt-
geçmek, aşmak
ö.-e sén 101/13
ö.-e umağunça (ötümegünçe) 132/8
ö.-er mén 139/1
ö.-güsi 50/8
ö.-mes 85/11, 98/8
ö.-ti 27/6, 51/2, 116/5, 180/9
ö.-üben 76/7
ö.-üp 50/11, 116/3

öt- (2)
ötmek (horoz için)
ö.-er 169/12

öte
rastık; sürme
ö. 125/1

öte-
ödemek
ö.-gil! 212/8

ötükçi
ayakkabıcı, kunduracı
ö.+ge 103/2

ötün-
yalvarmak; maruzatta bulunmak; rica etmek, dilemek, istemek
ö.-di 119/2
ö.-di érse 45/6
ö.-eliŋ 168/2
ö.-üp 39/4

öy (krş. bkz. *ev*, *ew*, *éf*, *év*, *éw*)
ev
ö.+de 207/7
ö.+ide 11/7, 154/7
ö.+ige 72/13, 118/10, 141/6
ö.+üŋ 196/13
ö.+üŋde 141/9

öykün- (< *öḏkün-*)
taklit etmek, (birine, bir şeye) benzemeye çalışma
ö.-ür 11/1

öyük (~ *üyük*)
içinde değerli eşyaların, hazinenin gizlendiği yer
ö.+inde (öykinde) 118/2

öyür-
çevirmek, döndürmek
ö.-se (yüz ö.) 185/13

öz
öz, kendi (dönüşlülük zamiri)
ö. 10/2, 13/12, 22/1, 26/4, 28/11, 35/2, 43/6, 44/6, 47/5, 53/5, 54/9, 55/10, 64/13, 65/1, 65/12, 71/13, 71/13, 74/1,

76/3, 81/11, 99/10, 100/11, 101/13, 102/3, 102/5, 108/10, 115/13, 115/9, 116/11, 116/12, 120/6, 123/1, 125/13, 128/7, 132/13, 133/2, 135/5, 135/6, 139/5, 147/13, 147/2, 149/5, 158/5, 170/2, 174/1, 177/4, 181/8, 182/11, 192/2, 194/4, 195/8, 210/12, 214/12, 214/13, 215/7
ö.+i 1/6, 98/8, 98/9, 127/8, 155/2, 171/8, 178/13, 219/10
ö.+i birle 84/10
ö.+idin 1/8, 77/3, 184/10
ö.+ige 60/1, 118/2, 151/7, 153/6, 215/5
ö.+in dék 77/4
ö.+ini 19/11, 60/4, 60/9, 74/5, 130/10, 132/3, 141/11, 151/4, 156/6, 203/2
ö.+iniŋ 191/12
ö.+lerini 206/3
ö.+leriniŋ 206/4
ö.+üm 80/2
ö.+ümni 25/4, 88/3
ö.+üŋ 217/11
ö.+üŋe 182/3
ö.+üŋni 83/4, 147/8, 214/12, 219/7

özge
başka, ayrı, diğer, farklı
ö. 14/11, 15/4, 18/10, 22/8, 24/12, 29/6, 32/7, 41/1, 55/11, 56/6, 59/10, 66/11, 74/7, 77/3, 87/11, 94/7, 104/11, 107/10, 109/1, 121/9, 124/1, 127/10, 128/8, 129/12, 131/10, 139/13, 139/3, 139/6, 140/1, 143/1, 143/2, 143/4, 143/9, 145/1, 145/13, 145/9, 146/7, 149/12, 162/7, 170/13, 177/13, 178/1, 187/11, 190/13, 204/9
ö. bile 179/6
ö. bolur 218/4
ö.+de 49/6
ö.+ge 3/11, 98/8, 213/7
ö.+ler 32/8, 48/11, 50/9, 72/10, 156/13, 173/6
ö.+lerdin 149/11, 206/3
ö.+lerge 73/9, 174/11
ö.+ni 9/13, 102/6, 177/12, 204/12

özgü (krş. bkz. *edgü*, *eḏgü*, *ezgü*, *éygü*, *öḏgü*)
iyi
ö.+rek 109/1

ʿöz̠r (Ar.)
suçun bağışlanması; kusur, kabahat
ʿö. aysa mén 34/4
ʿö. ayttı 47/11
ʿö. kéltürdüm 71/12
ʿö. ḳılmadın 34/4
ʿö. ḳola 24/11
ʿö. ḳola ayttım 25/9
ʿö. ḳoldum érse 25/11
ʿö.+in 135/9
ʿö.+ni 75/8

özür- (< *öḏür-*)
seçmek, ayırmak
ö.-düŋ 99/10

özüt
can, ruh
ö.+ini 25/10

Pp

pād-şāh (Far., krş. bkz. *pād-şeh*)
padişah, sultan
p. 13/10, 14/3, 15/5, 18/5, 18/9, 28/4, 28/6, 28/8, 43/11, 43/5, 45/2, 46/2, 53/1, 56/4, 60/8, 63/11, (bolu sén p.) 66/6, 82/9, 84/11, 104/5, 119/12, 119/7, 140/2, 192/1, 213/6
p. boldı 30/4
p. ol 104/9
p.+dın 38/3, 43/3
p.+ı 119/11
p.+ıġa 187/6
p.+ḳa 15/7, 83/3
p.+lar 12/3, (bāb-ı evvel p. sīretide) 13/2
p.+larıdın 109/4
p.+nı tüş kördi 82/13
p.+nıŋ 42/6, 44/3

pād-şāh-zāde (Far.)
padişah çocuğu
p. 132/10
p.+ġa 186/9

pād-şāhī (Far.)
sultanlardan olan, bir padişah
p. 13/3, 37/12, 84/9, 134/5, 135/5
p.+niŋ 93/8

pād-şāhlıḳ (Far.+Tü.)
padişahlık
p. 30/2, 93/11
p.+ını 93/10

pād-şeh (Far., krş. bkz. *pād-şāh*)
padişah, sultan
p. 144/5

pāk (Far.)
temiz, saf
p. 11/13, 101/2, 145/13, 220/2
p. (ṣabīḥ ü p. cenāb) 95/7

pāre (Far.)
parça, bölük, kısım
p. 141/6, 174/10
p. bolġay érdi 208/1
p. ḳılur 86/8
p.+ġa 191/9
p.+ni 191/9

pars (Far.)
Fars, Pers; İran, Acemistan
p. gūgirdini 121/5

pārsā (Far.)
aşırı dindar, sofu
p. 71/6, 71/7, 72/13, 73/1, 75/1, 83/3, 84/10, 107/8, 145/5
p.+dın 71/3
p.+ḳa 81/5, 83/2
p.+nı 83/1, 84/9, 85/2

pārsā-zāde (Far.)
aşırı dindar kişinin çocuğu
p.+ġa 189/10

pārsālıḳ (Far.+Tü.)
aşırı dindarlık
p. 74/9

pās-bān (Far.)
gece bekçisi
p.+nı 61/6

pāy (Far., krş. *pā*)
ayak
p. (ser ü p.) 83/6
p.+dın (ḳubḥ-ı p.) 77/9

pāy-māl (Far.)
ayaklar altına alınmış, ezik
p. 168/11

pāyānsız (Far.+Tü.)
uçsuz, sonsuz
p. 125/10

pāy-dār (Far.)
devamlı, sürekli
p. érmes 7/13

pāye (Far.)
derece, mertebe, rütbe
p.+ḳa 214/9

pāy-ende (Far.)
devamlı, sürekli
p. 185/13
p. tutġıl! 12/12
p. (bāḳī vü p. tutsun) 2/13

peçe (Far.)
çocuk, ufaklık
p. 92/13

pedrūd (Far.)
veda, veda etme
p. éter mén 104/11

pehlevān (Far.)
pehlivan, kuvvetli yiğit
p. 124/7, 218/9
p.+ıŋızdın 132/2
p.+lar 197/13
p.+larnıŋ 198/4

pejmān (Far.)
pişman; tasalı, gamlı
p. (bolma p.!) 114/4
p. (érür p.) 28/11

pel-
damlamak
p.-e başladı 84/2

pelās (Far.)
aba, çul
p.+ını 83/8

pele (Far.)
terazi kefesi
p.+sinde 178/9

penāh (Far.)
kalınan yer; sığınak, barınak
p.+ıda 81/3

pencum (Far.)
beşinci
p. (bāb-ı p. der-ʿaşḳ u cüvānī) 139/9

pençe (Far.)
pençe
p. ḳurmaḳ 215/1
p. tursa 145/10
p. ursa 145/9
p.+sidin 188/6
p.+sin 215/3
p.+sini 31/13

pend (Far.)
nasihat, öğüt
p. 21/7, 88/11, 88/12, 147/4, 167/2, 212/13, 213/12, 213/6, 213/6, 215/13, 215/8, 216/5, 216/8, 218/1, 218/5, 218/6, 218/7, 220/13, 220/6
p. alsalar 173/6
p. alsam 173/9
p. bérdi érse 30/8
p. ḳılmaḳnı 34/13
p. (naṣīḥat u p.)191/6
p.+idin 51/12
p.+im 63/13, 183/8
p.+im içre 194/3
p.+imni 64/4

perākende (Far.)
dağınık; karışık
p. (perīşān u p. ḫāṭır érmesler) 201/13

per-āver (Far.)
kanat açan, uçucu
p. 101/2
perde (Far.)
perde; hakikâti görmeyi engelleyen, bâtıl; bir müzik eserini oluşturan seslerden her biri
p. 87/9, 88/7
p. (ʿilm ü p. ara) 101/4
p.+ḳa 101/6
p.+ler 77/3
p.+ni 148/12, 184/11
p.+si 86/8, 203/9
perde-dār (Far.)
perdeci; teşrifatçı
p. 207/9
peren (Far.)
pervin ~ süreyya ~ ülker olarak da bilinen takım yıldız
p. üzker birle 54/10
pergār (Far.)
yuvarlak; pergel
p. 26/11
perhīz (Far.)
nefsi terbiye etmek için nefsin isteklerine kayıtsız durma
p. 78/7
p. ḳılumas 205/7
perī (Far.)
dişi cin; çok güzel kız
p. 149/5, 164/2
p.+ge 68/13
perīşān (Far.)
dağınık, karışık; kötü
p. 4/7, 91/2, 120/11, 157/13, 205/10, 209/4, 220/6
p. boldı 95/6
p. ḳılmaġunça 133/7
p. turur 91/3
p. u perākende ḫāṭır érmesler 201/13
p.+nı 201/12
perīşānlıḳ (Far.+Tü.)
perişanlık, dağınıklık
p. 201/3
pervā (Far.)
korku, çekinme
p.+sı 49/6
pervāne (Far.)
fırıldak; akşamları ışık etrafında dönüp duran sinek, kelebek vs.; kendini aşkın ateşine kaptıran aşık
p. yaŋlıg 150/4
perverde (Far.)
yetiştirilmiş, terbiye edilmiş,
p. bolġan üçün 45/2
p. ḳılıp 35/9
perverd-gār (Far.)
Allah, tanrı; besleyen, rızk veren
p. u tevfīḳi birle 89/6
perveriş (Far.)
besleme, besleyiş
p. ḳılur sén 110/3
pesendīde (Far.)
beğenilmiş, seçilmiş
p. vü ṣavāb 187/13
peşīmānlıḳ (Far.+Tü.)
pişmanlık
p. 190/6
peydā (Far.)
hazır ve mevcut bulunma; ortaya çıkma
p. boldı 24/9, 130/2
p. boldı érse 33/10
p. bolġay 8/11, 124/10
p. bolup 14/5, 43/12, 80/6
p. bolup érdi 153/2

p. bolur 97/12
p. (bolur işler p.) 48/7
p. érdi 27/10
p. ḳılıp 93/13
p. ḳılmaġıl! 74/4
p.+sıdın 33/11

peyem-ber (Far., krş. bkz. *peyġamber*, *peyġāmber*)
peygamber, nebî, yalavaç
p. 12/9

peyġam-ber (Far., krş. bkz. *peyem-ber*, *peyġāmber*)
peygamber, nebî, yalavaç
p. 108/3, 116/1
p.+din 116/3
p.+niŋ 116/6

peyġām-ber (Far., krş. bkz. *peyem-ber*, *peyġamber*)
peygamber, nebî, yalavaç
p. 31/2
p.+ni 85/5

péçe (Far.)
sarmaşık; bir yeri saran uzun ve dağınık ot kümesi
p.+deki 17/13

pidruftār (Far.)
sabırlı
p. bolup 56/13

pīl-ten (Far. < Ar. *fīl*)
fil tenli; dayanıklı
p. (ḳavī-bāl u p. bolsa) 199/6

pīl-bān (Far.)
fil sürücüsü, filci
p. 44/5

pīle (Far.)
ipek; ipek kozası
p.+niŋ 193/9

pīr (Far.)
pir, ihtiyar; yaşlı, tecrübeli ve usta adam
p. 59/10, 132/1, 134/12, 175/4, 176/12, 176/12, 177/7, 178/11, 178/13, 180/11, 181/13, 184/10, 184/11, 184/6, 204/5
p. olduŋ 181/11
p.+ge 183/10
p.+ige 100/7
p.+ler 178/3, 216/2

pīrī (Far.)
pirlik; ihtiyarlık, yaşlılık
p. 103/2, 176/13, 184/3, 189/6
p. (bāb-ı şeşüm der-żaʿf u p.) 175/1

pīrlik (Far.Tü.)
ihtiyarlık, yaşlılık
p.+de (żaʿf u p.) 12/6

pīşe (Far.)
sanat; meslek; huy, âdet
p. (cebr p. ḳılıp) 39/13
p. (cevr p. ḳılsa) 151/12
p. ḳılın ḥilm ü vaḳār 59/5

pīşelıġ (Far.+Tü.)
meslek, sanat sahibi
p. 122/13

pīşelig (Far.+Tü.)
sanat sahibi, mesleği olan
p. 127/4

piyāde (Far.)
yaya, yürüyen
p. 208/3
p. érdi 196/4
p.+leri 196/3, 196/6, 196/8

pōst (Far.)
hayvan derisinden yapılma üstlük
p.+ın 82/8

pōstīn (Far.)
kürk

p.+ini 81/11

pul (< Far. *pūl*)
para
p.+nı 212/3

pūlād (Far.)
paslanmaz demir, çelik
p. 184/1, 185/8

pür (Far.)
dolu; çok fazla
p. 210/2
p. olsa 207/11

pür-fer (Far.)
çok aydın, ışıltılı
p. 92/7

pürhān (< Ar. *bürhān*)
delil, kanıt, ispat
p.+dın (ḥüccet ü p.)
208/12

pür-ḫūn (Far.)
kanlar içinde olan
p. ḳılur 16/12

pür-hüner (Far.)
çok hünerli, usta
p. 1/6

pür-nūr (Far.+Ar.)
çok aydınlık, ışıltılı
p. 136/11

Rr

rabb (Ar.)
Allah, tanrı; efendi, sahip
r.-ı rezzāḳ 67/13
r. (büzürg ü r.-ı ġafūr) 72/8
r.+ḳa 189/8
racīm (Ar.)
menfur, çirkin
r. (şeyṭān-ı r.) 172/3
raʿd (Ar.)
gürleme
r.+ı 198/3
raġbet (Ar.)
istek, arzu, talep
r. ḳılıp 2/1, 114/13
r. ḳılıp turur érdi 39/12
r.+i 42/7
rāġıb (Ar.)
rağbet eden; istekli, arzulu
r. tururlar 126/7
raġm (Ar.)
inadına tersini yapma
r.+ına 158/13
r.+ıge 67/6
rāh (Far., krş. bkz. *reh*)
yol
r. bolup 8/11
rāḥ (Far.)
şarap; bir şeyin yanında bulunmak suretiyle onun tadını çıkarma ve tatmin olma
r. (mest-i r.) 160/13
r. ḳıl! 6/8
rāḥat (Ar.)
üzüntüsüz, kedersiz olma; serbest
r. 200/13
r. bolsa 112/7
r. bulunsa 51/7
r. u renc 48/6
r. (renc ü r. tefāvüti) 52/12
r.+ḳa 48/3
r.+nı (naḳd-ı r.) 190/7
r.+da (renc ü r.) 73/10
raḥīl (Ar.)
göç, hicret
r. kéçesi 81/4
raḥīm (Ar.)
merhametli, esirgeyen (Allah'ın sıfatlarındandır.)
r. ü raḥman 106/7
raḥim (Ar.)
döl yatağı
r.+de 192/13
raḥm (Ar.)
acıma, merhamet gösterme
r. (ḳaṭʿ-i r.)102/8
r. étiben 12/2
r. étip 147/13
r. étmegil! 218/7
r. étmek 213/9
r. ḳıl! 183/1
r. ḳılġan 218/13
r. ḳılıp 56/13, 132/12, 141/5
r.+da 195/10
raḥman (Ar.)
her canlı varlığa merhamet eden (Allah'ın sıfatlarındandır.)

r. (raḥīm ü r.) 106/7
r.+dın 52/10

raḥmet (Ar.)
acıma, koruma, esirgeme
r. 43/12
r. ḳılıp 73/2
r. ḳılur mén 208/2
r. ü ġufrān 13/1
r. ü taḳvī 102/8
r.+idin 49/3, 106/3

raḥmetu'l-lahi
geçmiş büyüklerin adından sonra söylenen klişe
r. 26/5, 64/6, 76/8, 80/10, 90/8, 92/7, 200/1
r. ʿaleyhi 52/3, 71/8, 86/1, 91/6

raḥmsız (Ar.+Tü.)
merhametsiz, acımasız
r. 103/3

raẖt (Far.)
süs eşyası; ev gereçleri; at takımı
r. u metāʿnı 199/2
r.+ım 120/13
r.+ını 121/6, 121/6
r.+ıŋnı 57/9
r.+nı 120/1

raʿiyyet (Ar.)
yönetilen sınıf, güdülen sürü, bir memleketin halkı
r. 29/7, 31/1, 51/5
r. (emīr ü r.) 2/1
r.+ḳa 28/8, 31/12, 70/11
r.+ni 39/12
r.+niŋ 187/1

raḳam (Ar.)
yazı yazma; işaret, iz
r.+ını 21/4

raḳṣ (Ar.)
dans, dans etme
r. ḳılu yürür érdi 93/3
r.+ḳa 93/1

rām (Ar.)
birinin emrine girme
r. boldı 178/7

ramaḳ (Ar.)
çok az; hayatla ölüm arasındaki ince çizgi
r. (sedd-i r.) 216/2
r.+ı 130/11

ramażān (Ar.)
ay takvimine göre dokuzuncu ay, oruç ayı
r. (şehr-i r.) 70/2

rāsiẖ (Ar.)
sağlam, güçlü; bilgi birikimi engin olan
r. bolur 127/1

rāst (Far.)
doğru, düz; sağ
r. 14/5, 137/11
r. kélmes 190/1
r. kéltüre bilmediŋ 56/6
r. ḳılġunça 130/4
r. ḳılıp 80/1
r. kötürüp 196/11
r. turur 207/8
r.+dın 14/10
r.+ıŋ 14/9
r.+ıŋdın 14/8

rāstlıġ (Far.+Tü., krş. bkz. *rāstlıḳ*)
doğruluk, düzgünlük
r.+ı 171/7

rāstlıḳ (Far.+Tü., krş. bkz. *rāstlıġ*)
doğruluk, düzgünlük
r. ḳılġanḳa 60/13
r.+da 61/1
r.+dın 61/2

rātibe (Ar.)
maaş, iş karşılığı alınan para, ücret; görev, vazife
r. 24/5
r.+de 24/9
r.+sini 25/13, 48/9

ravḥ (Ar.)
zenginlik, servet
r.+ı 151/11

ravża-ı rıżvān (Ar.)
cennet
r. 6/11

rāy (Far.)
rey, fikir
r. 67/2
r. (cemāl u nuṭḳ u r. u ʿaḳl u īmān) 193/1
r. u tedbīride 134/12
r.+ı 45/7, 54/6
r.+ıdın 190/8
r.+ıḳa 54/7
r.+ın 54/5
r.+ını 54/1
r.+ıge 54/2, 54/8

rāyet (Ar.)
sancak, bayrak
r.+ide 20/11

rāyī (Far.)
fikre dayanan, bir düşünce
r. 54/1

rāz (Far.)
sır, giz
r. 105/11
r.+ın 216/12
r.+ını 72/5, 153/3
r.+ıŋnı 216/10
r.+nı 42/1

rāżī (Ar.)
rıza gösteren, kabul eden
r. 60/11, 166/10
r. boldılar 43/5
r. bolduḳ 209/5
r. bolmas 28/9
r. bolup 166/9
r. érdi 151/1
r. (büzürg ü r.) 36/10
r.+de 28/9

reʿāyā (Ar.)
bir memleketin halkı, yönetilenler
r. 29/3, 51/5
r.+dın 42/9

recā (Ar.)
ümit, umut; dilek, istek; yalvarma
r. üçün 60/9
r.+nı 13/5
r.+sını 35/9

redd (Ar.)
geri çevirme, kabul etmeme
r. ḳıl! 57/10
r.+i 123/2

refīʿ (Ar.)
yüksek, yüce
r. 118/11, 124/2

refīḳ (Ar.)
arkadaş; yol arkadaşı, eşlik edici
r. 3/10, 8/1, 74/12, 102/7
r. boldı 162/13
r. bolup 83/7
r. érdi 91/8
r. érdim 92/8
r.+im 157/9
r.+ḳa 62/6

reh (Far., krş. bkz. *rāh*)
yol
r.+ḳa 16/1

reẖā (Ar.)
varlık; bolluk, genişlik
r. 114/8

reh-vān (Far.)
yolda olan; yol korucusu

r. 123/9
rekʿat (Ar.)
bir kıyam, bir rükû ve iki sücûddan oluşan namaz birimi
r. 76/13, 201/3
renc (Far.)
eziyet, zahmet, sıkıntı
r. 37/5, 133/5
r. tarttılar 212/10
r. (rāḥat u r.) 48/6
r. ü ġınā 48/3
r. ü miḥneti 42/6
r. ü rāḥatda 73/10
r. ü rāḥat tefāvüti 52/12
r.+idin 28/11, 94/5
r.+ige 101/1
r.+i turur 94/10
r.+ler birle 37/1
rence (Far.)
incitme, zarar verme
r. ḳılur 55/10
renciş (Far.)
zahmete, eziyete katlanma
r.+i birle 4/12
renc-keşlik (Far.+Tü.)
çok eziyet gören; acıya alışmış olan
r. 100/9
rencūr (Far.)
sıkıntılı, eziyetli
r. érdi 81/6
reng (Far.)
renk
r. ü nigār birle 160/4
r. ü ṣafā içre 153/6
resm (Ar.)
iz, nişan; çizgi, desen
r.+i 107/9
r.+in (ġażab r.) 14/8
resūl (Ar.)
peygamber, Allah'ın elçisi
r. 109/6, 202/4
r. ʿaleyhi's-selām 109/4, 109/8, 202/3
revā (Far.)
uygun, yakışır, layık
r. 45/1, 168/6, 219/2
r. (érmes r.) 168/3
r. körmedi 73/1
r. mu 31/12
r. tutġay 60/9
r. tutġay mu 193/5
r. tutmaġıl! 206/8
r. tutsa cefā 30/12
r. tuttı 157/11
r. tuttuŋ 209/7
revāḳ (Ar.)
sundurma, saçak, çardak
r. 38/2
revālıḳ (Far.+Tü.)
layık, uygun olma
r.+ḳa 74/2
revan (1) (Far.)
çabuk, hemen, derhal
r. 4/13, 32/7, 45/9, 53/9, 85/6, 114/1, 129/9, 148/11, 152/9, 157/11, 174/5, 175/9, 180/10
revan (2) (Far.)
ruh, can
r. 192/13
r.+ı üçün 45/8
revan (3) (Far.)
yürüyen, giden, akan
r. 175/9
r. (āb-ı r.) 7/10
r. boldı 132/7
r. ḳıldı érse 130/5
revnaḳ (Ar.)
parlaklık, güzellik
r. 134/11

revnaḳlıġ (Ar.+Tü.)
parlak, güzel
r. olġa 33/2

rey‘ān (Ar.)
tazelik, güzellik zamanı
r.+ıdın 21/1

reyḥān (Ar.)
fesleğen
r. (gül ü r.) 7/12

rezzāḳ (Ar.)
rızk veren, yediren içiren (Allah'ın sıfatlarındandır.)
r. (rabb-ı r.) 67/13

rıḥlet (Ar.)
göç; öbür dünyaya gitme
r. 3/9

rıżā (Ar.)
hoşnut olma; kabul etme
r.+sı 42/6, 61/1
r.+sı üçün 40/2, 44/2, 45/8
r. vü teslīm 202/5

rıżāsız (Ar.+Tü.)
rızasız, hoşnut olmayan; kabul etmeyen
r. 178/12

rızḳ (Ar.)
Allah'ın kuluna verdiği nimet; yiyecek, aş
r. 127/12, 128/2
r.+dın 133/8
r.+ı 201/11, 210/1
r.+ın 68/1

ri‘āyet (Ar.)
kaideye göre davranma; ihtiram gösterme, saygı duyma
r. ḳıldım 70/11
r. ḳılıp 28/8
r. ḳılmasam 82/1
r.+i birle 58/9
r.+i üçün turur 51/5

ricāl (Ar.)
adamlar, kişiler
r. 30/1, 70/8

ricl (Ar.)
ayak; kanat
r.-i zübāb 95/8

rif‘at (Ar.)
yükseklik, yücelik
r.+ḳa 47/10

rind (Far.)
dünya işlerini hoş gören kimse; zahidlerin hoşlanmadığı insan tipi; şair tabiatlı
r.+ler 157/3

rivāyet (Ar.)
söylenti, hikâye edilen haber
r. ḳılurlar 17/2

riyācı (Ar.)
ikiyüzlü, özüyle sözü çelişen kişi
r. 68/4

riyāḥ (Ar.)
esintiler, yeller
r.+ın (ins.) 6/8

riyāḥīn (Ar.)
fesleğenler
r. üze 6/8

riyāset (Ar.)
reislik, şeflik
r. 15/7
r.+ni 62/4

rūde (Far.)
bağırsak
r.+sini 193/12

rūḥ (Ar.)
can; nefes; his, duygu
r. 79/12, 95/1, 151/11, 151/9
r. (ḳūt-ı r.) 127/3
r.+dın 27/4
r.+nı 31/4

rūh-fezā (Ar.+Far.)
cana can katan, duygu coşkunluğunu artıran
r. 6/8

ruḳʿa (Ar.)
üzerine yazı yazılan deri parçası; kağıt
r. bitise 109/2

rūm (ya.)
Doğu Roma (Byzantium) İmparatorluğu; Anadolu; Rum diyarı, Helen ülkesi
r. melikidin 68/5
r.+da 120/13
r.+ġa 121/6

rumī
Anadolulu; Romalı; Rum diyarından olan; Yunanlı; Helen ülkesinden olan
r.+din (iskender-i r.) 70/7

rūspī (Far.)
orospu, fahişe
r. 61/6

rūstāluġ (Far.+Tü.)
köylü
r. 186/5

rūşen (Far.)
parlak, ışıltılı
r. ü müberhen turur 46/9

rūşen-rāy (Far.)
parlak fikirli
r. (ḥakīm-i r.) 197/8

rūzgār (Far.)
rüzgâr, yel, esin; zaman, devir; dünya
r. 9/11, 9/8, 55/10, 181/10, 182/4

rūzī (Far.)
rızk, nasip; yiyecek, aş
r. 67/12, 192/11
r.-i devletni 53/10
r. birle 192/10
r. ḳılıp turur 180/2

rübāʿī (Ar.)
bir nazım birimi; dört mısralık şiir
r. 43/7, 166/13, 166/13

rüstem (ka.)
Şehname'deki pehlivan ve savaşçı karakter
r.+ḳa 22/11

rüsūm (Ar.)
usûl, yol, yöntem
r. u ṭarīḳini 99/9

rütbe (Ar.)
derece, sıra, mertebe
r.+siġa 10/11

rüvā (Ar.)
görünüş; vaziyet
r.+sı 63/2

Ss

sa-
saymak, itibar göstermek
s.-mas 211/6
saʿādet (Ar.)
mutluluk
s. 9/9, 29/10, 58/13, 85/12, 169/5, 177/6, 190/8
s.-i mülkni 53/10
s. (ṣabāḥ-ı s.) 156/3
s. turur 94/11
s. üze 5/6
s.+din 9/8
s.+ġa 99/4
s.+i birle 25/7
s.+idin 52/5
s.+ige 28/13
s.+niŋ 60/3
saʿādetlıġ
mutlu, bahtiyar
s. 63/7
sāʿat (Ar.)
saat; vakit, zaman
s. 48/12, 142/3, 145/7, 161/12, 181/5
sāʿāt (Ar.)
saatler; vakitler, zamanlar
s. 149/4
sāʿatī (Ar.+Far.)
bir muayyen süre; bir saat
s. 25/7, 68/12
ṣaʿb (Ar.)
güç, zor, çetin
ṣ. bolġay 176/6
ṣ. érür 163/10
ṣ. olġay érdi 123/2
ṣabā (Ar.)
gün doğusundan esen hafif, tatlı rüzgâr
ṣ. 134/8
ṣ. dék 53/7
ṣabāḥ (Ar.)
sabah
ṣ. 160/12
ṣ.-ı saʿādet 156/3
ṣ.+da 49/2
ṣabāḥat (Ar.)
güzellik
ṣ.+ıdın 204/6
sābıḳa (Ar.)
geçmişe dair olan
s.+sı 62/6, 168/4
ṣabīḥ (Ar.)
güzel, hoş
ṣ. ü pāk cenāb 95/7
ṣābir (Ar.)
sabreden, tahammül eden
ṣ. 209/13
s̱ābit (Ar.)
hareketsiz; kımıldamadan yerinde duran
s̱. tursunlar 96/4
s̱. ü muʿtekif érdi 166/12
ṣabr (Ar.)
sabır, tahammül, katlanma
ṣ. 38/12, 59/9, 94/13, 107/11, 147/6, 167/1
ṣ. bolsa 107/9
ṣ. dıraẖtı 62/12

ṣ. içre 21/12
ṣ. ḳıl! 55/10, 113/7
ṣ. ḳılġalı 204/3
ṣ. ḳılıp turur érdiler 111/9
ṣ. ḳılmaḳnı 151/6
ṣ. ḳılur 135/13
ṣ. küncidin 109/2
ṣ.+ıge 94/13
ṣ. nı 107/11

ṣabūḥ (Ar.)
mahmurluğu yenmek için içilen sabah içkisi
ṣ. (vaḳt-ı ṣ.) 127/2

saç
saç; kıl
s. 182/7
s.+ı 125/2, 160/6
s.+ların 182/6

saç-
saçmak, dağıtmak
s.-a 147/12
s.-ar 1/6
s.-ḳan 38/5
s.-ḳanda 32/2

ṣad (Far.)
yüz (100)
ṣ. cāda 77/12

ṣadef (Ar.)
inci kabuğu, sedef
ṣ. 117/11

ṣādıḳ (Ar.)
gerçek, doğru
ṣ. 131/12

ṣādır (Ar.)
ortaya çıkan, oluşan
ṣ. boldı érse 152/4
ṣ. bolsa 187/5

sa'dī (ka., ayr. bkz. *şeyḫ sa'dī*)
Gülistan'ın yazarı İranlı mutasavvıf ve mütefekkir
s. (şeyḫ s.) 161/10
s. turur 162/5

ṣadr (Ar.)
ön, ileri, baş taraf; geçilecek en gözde yer
ṣ.+da 126/2, 186/2
ṣ.+ıda 190/10

ṣafā (Ar.)
saflık; gönül eğlencesi; tasasızlık, gamsızlık; neşe, zevk
ṣ. 154/10
ṣ. (ehl-i ṣ) 73/5, 101/1
ṣ. (iḫvān-ı ṣ.) 102/2
ṣ. almas 185/8
ṣ. (reng ü ṣ. içre) 153/7
ṣ. üzre 158/12
ṣ.+dın 158/12
ṣ.+nı 161/6
ṣ.+sı 2/8, 35/8, 151/9
ṣ.+sın 91/4
ṣ.+sını 5/11, 151/11

ṣafālıġ (Ar.+Tü.)
keyifli, neşeli, tatlı
ṣ. 2/6, 175/11

ṣafāsız (Ar.+Tü.)
keyifsiz, neşesiz, tatsız
ṣ. 105/10, 114/3

ṣaff (Ar.)
dizi, sıra; topluluk; cemaat sırası
ṣ.+ı ara 105/10
ṣ.+ıda 25/5, 215/7

ṣafīlıġ (Ar.+Tü.)
en iyi; seçilmiş
ṣ. 19/13

ṣāfīlıḳ (Ar.Tü.)
saf olma, temizlik
ṣ.+dın 100/10

ṣāfiyyet (Ar.)
saflık, temizlik; içtenlik
ṣ.+i 48/4

safūfet (Ar.)
ilaç (toz halinde)
s. birle 43/2

saġ (Far.)
kurt
s. 134/4

saġın- (krş. bkz. *saḳın-*, *saḳun-*)
düşünmek; sakınmak
s.-maġıl! 17/1, 124/2
s.-ur 142/7
s.-ur mén 82/11

saġır
sağır
s. 87/1

saḫā (Ar.)
cömert; eliaçıklık
s. 38/9
s.+da 190/13

saḫāvet (Ar.)
cömertlik, elaçıklığı
s. 107/8
s. birle 195/12
s. bolsa 107/3
s. (luṭf u s. ḳılsun) 29/10
s. mü 107/2
s.+de 36/8
s.+ḳa 108/11

saḥbān (ka.)
Sahbân bin Vâ'il, belâgatta meşhur bir Arap hatibi
s. 139/1

ṣaḥḥ (Ar.)
"sahte değildir, gerçektir" anlamına gelen bir söz
ṣ. 6/8

saḫī (Ar.)
cömert, eliaçık
s. (baḫīl ü s.) 207/3
s. vü meşġūl-i melāhī 210/7

ṣāḥib (Ar.)
malik olan; garip, derviş; bir vasfı olan
ṣ. 40/9
ṣ.+i 81/12, 107/13, 190/8, 203/6

ṣāḥib-cemāl (Ar.)
güzel yüzlü; yakışıklı, güzel
ṣ. 27/8

ṣāḥib-dād (Ar.+Far.)
adâlet sahibi
ṣ. u dīn 26/5

ṣāḥib-i devletī (Ar.)
bir devlet, kut sahibi
ṣ.+niŋ 134/2

ṣāḥib-dil (Ar.+Far.)
gönül sahibi; dindar; cesur
ṣ. 26/13, 48/13, 92/7, 111/10, 145/1, 183/4
ṣ. ehlī 141/8
ṣ.+din 49/12
ṣ.+ler 126/6

ṣāḥib-dīvān (Ar.)
divan başkanı; vezir, sadrazam
ṣ. 62/7

ṣāḥib-hüner (Ar.+Far.)
hüner sahibi, usta
ṣ. 5/8, 16/4

ṣāḥib-kemāl
olgun, yetkin kişi
ṣ. 27/9

ṣāḥib-ḳırān (Ar.+Far.)
muzaffer hükümdar
ṣ.-ı zemīn ü zemān 211/2

ṣāḥib-naẓar (Ar.)
tecrübeli, gün görmüş
ṣ.+ını 153/12

ṣāḥib-i vaḳtī
bir cesur; vakit sahibi, kudretli
ṣ. 49/8

ṣaḥn (Ar.)
avlu; ortalık, meydan
ṣ.+ıda 7/9
ṣaḥrā (Ar.)
çöl
ṣ. 194/1
ṣaḥrā-nişīn (Ar.+Far.)
çölde ikâmet eden
ṣ. érdi 207/13
ṣā'id (Ar.)
bilek ile dirsek arası
ṣ.+i 188/6
ṣ.+in 55/10
saḳal
sakal
s. 155/1
s. çıḳsa 155/3
s.+ını 209/2
s.+lar 92/9
saḳāmet (Ar.)
bozukluk; yanlışlık
s.+idin 71/4
saḳçı
bekçi; koruma, muhafız
s. 208/9
s.+sı bolur 51/6
saḳdaḳ
ok torbası, sağdak
s.+ıda 208/5
ṣaḳıba (Ar.)
delik, giriş yeri
ṣ.+da 203/10
saḳıl-
beklemek, ümit etmek; olacağını düşünmek, hesap etmek
s.-ur érdim 69/12
saḳın- (krş. bkz. *sağın-*, *saḳun-*)
düşünmek; sakınmak
s.! 137/4
s.-dı 53/7
s.-dım 64/3, 159/13
s.-ġıl! 10/8, 130/7
s.-ıp 10/3, 59/12, 64/3, 101/6, 141/11
s.-ma! 195/13
s.-madın 10/2
s.-maḳ 59/1
s.-mas 191/12, 203/3
s.-sadı 133/9
s.-ur 203/5
s.-ur mén 37/4
s.-ur sén 214/13
saḳınç
düşünce; sakınca
s.+ıdın 60/6
saḳīī (~ *saḳīy*, Ar.)
yağdığı yeri göle çeviren yağmur; iri damlalı ve hızlı yağan yağmur
s. 164/10
sākin (Ar.)
hareketsiz, sükût halinde olan
s. 181/3
s. turur 145/10
saḳla-
saklamak
s.-maḳ 19/10
saḳlan-
saklanmak; çekinmek
s.-maḳ 58/13
saḳun- (krş. bkz. *saḳın-*, *sağın-*)
düşünmek
s.-up 95/12
sal-
salmak, bırakmak
s.-ar 145/4
s.-dı 60/2, 130/11, 167/1
s.-dı özini 60/4
s.-dılar 20/6, 63/6, 75/4, 172/3
s.-dılar érse 55/1
s.-ġıl! 218/3

s.-ıban 78/13
s.-ıp 25/4, 77/11
s.-ıp tururlar 195/2
s.-ma! 147/8, 208/7
s.-maġıl! 218/6
s.-magünçe 133/6
s.-maḳ 69/8, 161/6
s.-masun! 45/10
s.-ur 203/3, 215/7

ṣalābet (Ar.)
sağlamlık, kuvvetlilik
ṣ. birle 167/10
ṣ.+idin 52/6
ṣ.+im 35/1

ṣalāḥ (Ar.)
düzelme, iyi hale gelme
ṣ. 76/2, 187/11
ṣ. birle 90/10
s. üze 168/9
ṣ.+ı üçün 65/1

ṣalavātu'l-lahi ʿaleyhi (Ar.)
"O'na ve O'nun soyuna selam olsun" anlamında bir söz
ṣ. (mūsī-i kelīm s.) 116/12

saldur-
saldırmak; sarkıtmak
s.-sam 173/5
s.-saŋ 173/9

ṣāliḥ (Ar.)
dine uygun hareket eden; yararlı, uygun
ṣ. 96/11, 131/13, 163/5
ṣ.+ler 52/11, 74/5
ṣ.+lerde 82/13
ṣ.+lerinde 77/10

sālikī (Ar.)
yola giren, bir sülûk ehli
s. 72/4

sālim (Ar.)
sağ; noksansız; korkusuz
s. 98/8, 155/9, 155/9

salṭanat (Ar.)
hükümdarlık, sultanlık
s. 46/10
s.+dın 104/12
s.+ḳa 49/4, 108/1

sāmet (Ar.)
canı sıkkın, üzgün; iğrenmiş
s. ḳalduḳ 199/2

sāmiʿ (Ar.)
dinleyici, dinleyen
s. 10/1
s.+lerġa 175/12

sāmiʿa (Ar.)
işitme gücü, duyusu; kulak
s.+sıge 69/13

san (1)
hesap; sayı
s. 133/13
s.+ı 1/5
s.+ıça 107/6, 125/2

san (2)
san, ünvân; nâm
s.+ıda 115/6

san-
saymak, hesap etmek; dikkate almak; düşünmek
s.! 71/7, 193/4
s.-a sén 33/3
s.-ıp 183/1, 203/4
s.-ma! 196/1
s.-u sén 110/11

sana-
saymak, hesap etmek
s.-sa 142/9
s.-sa bolmas 193/3

ṣanʿat (Ar.)
san'at; hüner

ṣ.+ıda 62/9
ṣ.+ını 196/12

ṣandel (Ar.)
bir tür kokulu ağaç
ṣ. sürerdi 176/12

sandur-
sandırmak; düşündürmek
s.-sa 32/4

sanduvāç (< Soğ. *zntm'çh*)
s.+lar 91/11

ṣanem (Ar.)
put (put gibi güzel olan)
ṣ. dék 64/9

sanı
gibi, kadar
s. 126/4

ṣāniʿ (Ar.)
yaratan; yapan
ṣ.+ige (cihān ṣ.) 14/13
ṣ.+si 142/11

sansız
hesapsız, sayısız
s. 43/8
s. bolup 125/10

saŋa
sana
s. 3/2, 32/10, 32/6, 33/3, 37/5, 37/6, 43/10, 47/8, 48/3, 57/12, 63/10, 63/11, 64/13, 73/4, 73/8, 82/4, 88/1, 93/3, 94/6, 113/8, 123/7, 126/10, 133/3, 139/13, 142/13, 143/4, 143/9, 144/7, 144/8, 153/5, 156/12, 158/10, 161/4, 162/3, 162/4, 166/3, 170/10, 172/8, 177/11, 177/6, 177/9, 180/7, 184/11, 196/13, 199/13, 201/2, 212/4, 212/6, 217/8, 218/8
s. dék 38/4
s. mu örgetti 161/6

saŋar
sana
s. 113/11

sār-bān (Far.)
deve sürücüsü, deveci
s. 81/1

ṣarf (Ar.)
harcama, masraf etme; tüketme
ṣ. ḳılmaḳ érdi 166/11
ṣ. ḳılsalar 37/2

sarıġ
sarı
s. 153/4, 163/1

ṣārif (Ar.)
masraf eden, harcayan
ṣ. 79/2

ṣarīḥ (Ar.)
açık, anlaşılan
ṣ. (nevādir ü ems̱āl ü şiʿr ü ḥikāyāt-ı ṣ. ü kitābet dürci üze) 11/11

ṣarrāf (Ar.)
anlayan, bilen
ṣ. 101/4

sat-
satmak; gösteriş yapmak
s. 97/5
s.-arlar 202/6
s.-a yürür 196/10
s.-ġıl! 57/8
s.-ıp 121/7
s.-maġu 11/3

satġun (krş. bkz. *satḳun*)
satın
s. alurda 140/3

satıl-
satılmak
s.-maġay 140/8

satḳun (krş. bkz. *satġun*)
satın

s. almaġıl! 112/9

sav-
savmak, gidermek, uzaklaştırmak, def etmek
s.-a körgil 215/4
s.-salar 207/5
s.-saŋ 147/8

ṣavāb (Ar.)
doğru; uygun, münasip
ṣ. 10/4, 10/6, 35/1
ṣ. (ʿayn-ı ṣavāb turur) 168/13
ṣ. erdükin 67/2
ṣ. érdükini 197/1
ṣ. ḳılmasa 60/13
ṣ. kördi 47/4
ṣ. körmegey 54/6
ṣ. tüşmişi yoḳ 47/13
ṣ. (pesendīde vü ṣ.) 187/13

ṣavlet (Ar.)
şiddetli saldırı, hücûm
ṣ.+i 6/2
ṣ.+ide 58/7

ṣavt (Ar.)
ses, seda; haykırış, çığlık
ṣ.-ı ḥazīn 127/2
ṣ.-ı hicāzī 86/9
ṣ.+ı 216/6
ṣ.+ınıŋ 141/12

savuġ (~ *sovuġ* ? krş. bkz. *savuḳ*)
soğuk
s.+ı (savġı)157/7

savuḳ (krş. bkz. *savuġ*)
soğuk
s. 118/10

saw
sav, söz
s.+uŋ dék 16/9, 220/13

saʿy (Ar.)
çalışma, çabalama
s. ḳıldılar 212/10
s. ḳılġay 61/12
s. ḳılmaḳ 127/13
s.+ı bile 28/4

ṣayd (Ar.)
av; avlama, avlanma
ṣ. 162/3
ṣ. alıp 134/4
ṣ. éter mü 133/12
ṣ. ḳılıp 166/7
ṣ. ḳılıp turur érdi 146/2, 149/2
ṣ. ḳılsa 177/4
ṣ. ḳılsaŋan 133/13
ṣ.+ġa 171/1
ṣ.+ıġa 169/3

sāye (Far.)
gölge
s.+sige 58/8, 159/12

sāye-perverde (Far.)
gölgede beslenmiş
s. 215/6

sāyil (< Ar.)
dilenci; isteyen; soru sora
s. 98/2, 124/6, 207/5
s.+ler 200/11

sāyilī (Ar.+Far.)
dilenenlerden, bir dilenci
s.+ḳa 124/5

sāyir (< Ar.)
diğer, başka, öbür
s. 193/11

ṣayḳal (Ar.)
kalay, cila
ṣ. bile 185/8
ṣ. ursa 85/10

ṣayḳalçı (Ar.+Tü.)
kalaycı, cilacı
ṣ. 85/10

sayla-
hürmet etmek, saygı göstermek

s.-p séver érdi 24/4

sayra-
şakımak, ötmek
s.-dı 92/3
s.-r 93/7, 178/2
s.-yur 80/9
s.-yu tururlar 91/11

sayrām (ya.)
Sayram (İsficâb) şehri
s. 3/4

ṣayyād (Ar.)
avcı
ṣ. 134/4, 216/1, 216/1

sāz (Far.)
ses; telli müzik âletlerinin umumî adı, çalgı; kamış; erkeklik organı
s.+ı 86/8, 184/6

sebeb (Ar.)
sebep, neden
s. 42/1, 135/11, 187/2
s.-i ṭāliʿ turur 9/11
s. bolġay 41/2
s. üçün 135/8
s.+din 28/7, 54/3, 97/11, 126/10, 168/9
s.+i 109/10
s.+idin 47/6, 114/13, 134/10, 203/10, 203/10, 217/4

s̱ebt (Ar.)
yazma, kaydetme
s̱. ḳıldım 3/6
s̱. ḳılıp 158/8
s̱. ḳılıp koymışlar 14/12
s̱. ḳılıp turur 118/3

sebük-rūḥ (Far.+Ar.)
hoşsohbet, şen
s. 84/4

sebük-tégin (ka.)
Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî'nin nâmı
s. (sulṭān maḥmūd s. raḥmetu'l-lahi) 26/5

sebze (Far.)
yeşillik, çimenlik
s.-i bāġ içre 153/8

seccāde (Ar.)
üzerinde namaz eda edilen küçük halı, kilim
s. salıp 77/11

sedād (Ar.)
doğruluk, dürüstlük
s. birle 32/3

sedd-i ramaḳ (Ar.)
ölmeyecek kadar yemek ve içmek
s. 216/2

sedelıḳ (Far.)
yangın yeri, ateş alanı
s.+ḳa

sefāhat (Ar.)
işret ve şehvet düşkünlüğü; har vurup harman savurma; akılsızca hareket etme
s. 215/12
s. birle 206/1

sefer (Ar.)
yolculuk; savaş, harp
s. 83/8, 101/8, 121/2, 125/3, 125/8, 128/4, 157/9, 162/5
s. ḳıldı 152/9
s. ḳılur 124/9
s.+din 194/10
s.+i 64/7
s.+ide 92/7
s.+ige 63/11
s.+iḳa 63/1
s.+iŋ 121/4

sefer-gerde (Ar.)
sefere çıkmış; muharip, daha önce savaşmış kişi
s. (cihān-dīde vü sefer-gerde érmes érdi 198/2

sefīd (Far.)
beyaz; aklanmış
s. boldum 75/10

sefīh (Ar.)
zevk düşkünü
s. 215/12
s. ü bī-ḫayrnı 195/5

sefīne (Ar.)
gemi
s.+din 63/12

seg (Far.)
köpek, it
s.+ni 140/12

seḥer (Ar.)
seher, şafak
s.+de 72/12, 92/3
s. vaḳtıda 91/8

seher-ā (Ar.)
seher vakti!
s. 164/10

sehl (Ar.)
kolay
s. 5/8
s. bolġay 111/5
s.-i ʿarż üçün 34/2
s.-i furṣat kéçmedi 30/9

sehm (Far.)
korku, dehşet
s.+idin 31/10

sehre (Far.)
düğün süsü, bezek
s.-i elvān 6/5

sekerāt (Ar.)
sarhoş olmalar
s.+ḳa 175/5

sekrān (Ar.)
sarhoş
s. 80/4

seksinç
sekizinci
s. (bāb-ı s.)12/7

selām (Ar.)
selam; merhâba deme
s.+ḳa 59/1

selāmet
iyi bir sonuca ulaşma; kurtulma; korku ve gamdan uzaklaşma
s. 62/5, 124/13, 133/1, 141/2
s. bolġay mu erki 45/6
s. körüp 133/1
s.+idin 74/6
s.+iḳa 62/11

selāmetlıġ
selâmetli
s.+ı üçün 42/9

selāṭīn (Ar.)
sultanlar, hükümdarlar
s. 54/8, 167/10
s. (mülūk u s.) 135/2
s.+niŋ (mülūk u s.) 187/4

selīm (Ar.)
doğru, dürüst
s. 179/9
s. (ḥalīm ü s.) 188/9

selvā (Ar.)
Yahudilere Allah'ın ihsanı, eti çok lezzetli bir cins bıldırcın
s.+dın (menn-i s.) 118/7

semʿ (Ar.)
kulak, işitme organı
s.+idin 87/11
s.+ige 13/10, 53/9, 79/10

semāʿ (Ar.)
zikir; cezbe halinde raks etmek
s. 88/2, 88/5

s.+dın 86/2
s.+ıge 92/4, 142/3
s.+ḳa 86/3
semāʿat (Ar.)
dinleyici/ler
s. 100/6
semāḫat (Ar.)
iyilik severlik; cömert olma
s. 167/9
s.+dın 36/9
s̱emār (Ar.)
meyve, yemiş
s̱.+ını 32/2
s̱emer (Ar.)
meyve, yemiş
s̱.+i 62/13
s̱emere (Ar.)
meyve, yemiş
s̱. 22/5
semʿī (Ar.)
işitme duyusu
s. (vücūd-ı s.) 148/9
s.+ge 43/9
s̱emīn (Ar.)
pahalı, değerli
s̱. 123/8,
semīn (Ar.)
besili, şişman
s. 55/10, 188/6
semir-
şişmanlamak, besili olmak
s.-ip turur érdi 84/10
semiz (krş. bkz. *semüz*)
şişman, besili
s. 15/13
semizlük
şişmanlık
s. 17/1
semüz (krş. bkz. *semiz*)
şişman, besili
s. 80/13
s̱enā (Ar.)
övme, övüş
s̱. 92/6
s̱.+sı 32/9
seng (Far.)
taş
s. bile 55/11
s.+ni 140/12
ser
baş, kafa; ön; başkan; çavuş
s. ér 122/13
s. ü pāy 83/6
s.+ni 208/7
s.+niŋ 57/11
serāb (Ar.)
serap, ılgım, miraj
s. 203/1
s.+ı 86/12
serāndib (ya.)
Hindistan'ın güneyindeki Seylan
s.+din 103/13
serāy (Far.)
saray, palas
s.+da 207/9
s.+ıge 119/5, 119/7
s.+nı 140/3
s.+nıŋ 140/4
ser-bāz (Far.)
cesur, yürekli
s. urdı 68/12
ser-gerdān (Far.)
şaşkın, başı dönmüş
s. 101/10
ser-geşte (Far.)
şaşkınlığa uğramış
s. 201/12
serheng (Far.)
çavuş, âmir
s. 137/11

serheng-zāde (Far.)
çavuş oğlu, âmir çocuğu
s. 27/8

ser-ḫoş (Far.)
sarhoş
s.+raḳ 104/4

ser-kār (Far.)
kâhya; bakıcı
s.+ım 152/2

ser-māye (Far.)
kapital, ana mal
s.+de 106/4
s.+si 163/13

ser-mest (Far.)
şarhoş, kendinden geçmiş
s. 171/10

serserī (Far.)
başı boş gezip zararlı işlerle uğraşan kişi, aylak
s.+ḳa 34/10

serv (Far.)
servi~selvi ağacı; servi gibi uzun boylu sevgili
s.-i ḫırāmān 204/6
s. ḳadd-i s. ü leb-i ḳand 166/13

ser-ver (Far.)
baş, reis, önder
s.+idin 78/10

s̱ervet (Ar.)
zenginlik; mal birikimi
s̱.+leri (cāh u s̱. birle) 205/13

ser-zeniş (Far.)
sitem; başa kakma
s. ḳılıp 100/1
s. ḳılmasun! 113/8
s.+i birle 54/7

settār (Ar.)
örten, gizleyen (Allah'ın sıfatlarındandır.)
s. 214/3

sev- (krş. bkz. *sév-*, *sew-*)
sevmek
s.-meseŋen 46/5

s̱evāblıġ (Ar.+Tü.)
sevaplı
s̱. bolġay érdi 175/8

sevād (Ar.)
köyler, kentler
s.+ıḏa 77/11

sevdā (Far.)
sevda; aşk hastalığı, melankoli
s.-yı ḫāmda 146/10

sew- (krş. bkz. *sev-*, *sév-*)
sevmek
s.-megil! 3/12
s.-mesler 61/5

seyāḥat (Ar.)
yolculuk, sefere çıkma
s.+ḏa 73/10
s.+ını 101/5

seyr (Ar.)
seyir, gidiş, gitme, hareket; yolculuk; gezinme
s. bolmas 201/7
s. bolmışı yok érdi 30/1
s. içide 152/2

seyyār (Ar.)
gezen, dolaşan; ün bulmuş, etrafa yayılmış
s. érken 165/2

seyyi'āt (Ar.)
kötülükler, günahlar
s. 76/8

sezā (Far.)
uygun, münasip, yaraşan

s. 120/7

sén

sen

s. 2/6, 3/7, 3/8, 3/9, 3/9, 5/1, 5/4, 8/4, 9/9, 9/9, 14/6, 14/6, 15/12, 17/1, 21/12, 26/4, 30/4, 32/13, 32/7, 33/1, 33/3, 37/2, 47/13, 48/5, 48/6, 49/10, 49/9, 51/10, 55/3, 55/3, 58/3, 59/5, 61/13, 61/7, 62/1, 63/13, 63/3, 65/13, 66/13, 66/6, 67/1, 71/11, 73/4, 76/4, 77/1, 82/5, 83/13, 83/4, 84/1, 90/10, 93/5, 94/10, 95/5, 95/5, 99/10, 99/2, 99/2, 99/3, 99/4, 99/5, 100/4, 100/5, 101/11, 101/11, 101/11, 101/13, 101/13, 101/13, 101/2, 101/8, 102/7, 104/7, 108/2, 108/3, 110/11, 110/11, 110/4, 115/12, 116/8, 121/10, 121/10, 124/5, 124/6, 125/7, 133/13, 133/8, 134/1, 137/8, 137/9, 138/12, 138/13, 138/13, 141/10, 141/9, 141/9, 142/4, 142/6, 143/6, 147/2, 147/3, 147/7, 148/10, 148/6, 149/11, 149/8, 151/9, 153/5, 157/5, 157/6, 158/11, 159/5, 161/10, 174/10, 174/10, 174/8, 176/3, 180/6, 180/6, 182/11, 183/11, 184/9, 186/8, 187/2, 187/2, 191/5, 191/6, 192/13, 192/2, 195/13, 196/10, 196/10, 203/8, 203/8, 204/12, 204/12, 207/3, 208/2, 208/7, 210/6, 210/7, 214/12, 214/13, 215/3, 217/10, 218/2, 218/9, 219/12, 219/8, 219/8, 220/13, 220/6

s. dék 156/5

s.+de 93/4, 149/12, 154/4

s.+din 43/10, 70/8, 77/6, 87/12, 91/4, 98/1, 104/8, 107/10, 117/4, 119/13, 122/8, 130/8, 173/6

s.+din soŋ 140/7

s.+i 3/9, 15/1, 32/8, 44/6, 72/12, 82/11, 86/1, 90/2, 92/5, 142/1, 154/3, 173/4, 173/5, 177/10, 192/12, 193/4, 211/5, 212/8, 213/13

s.+in (ins.) 138/13

s.+iŋ 14/7, 14/9, 26/3, 32/13, 33/1, 33/6, 43/10, 45/7, 47/11, 60/5, 61/6, 61/9, 62/1, 65/9, 70/9, 73/9, 81/13, 84/5, 90/11, 95/4, 97/2, 97/2, 102/11, 102/7, 108/12, 113/9, 140/5, 140/6, 141/2, 141/4, 142/12, 150/7, 151/2, 154/8, 156/3, 156/4, 163/10, 163/7, 164/6, 173/7, 176/8, 177/7, 178/8, 196/13, 204/11, 213/11, 213/13

s.+iŋ bile 58/1, 139/12, 149/5

s.+iŋ birle 158/9, 204/11

s.+iŋ dék 3/2, 9/3, 28/7, 36/2, 47/12, 48/2, 70/8, 119/12, 119/8, 120/1, 156/4, 178/5

s.+iŋ üze 53/4

s.+iŋdin 35/4

sén-ā

hey sen!, sen ha!

s. 182/8

sénsiz

sensiz, sen olmadan

s. 36/2

s.+in (ins.) 152/12

sér-

tahammül etmek, katlanmak

s.-e bilmes 151/10

s.-mez érdi 145/7

sév- (krş. bkz. *sev-*, *sew-*)
sevmek
s.-er 85/13
s.-er érdi 24/4
s.-er mén 95/13
s.-gey 183/13
s.-gey mü 154/4
s.-mes mén 183/11
s.-mesem 183/13
s.-mesler 215/10

sévgüçi
sevici, seven
s.+lerniŋ 121/11

sévin-
sevinmek
s.-di 117/6
s.-me 66/10
s.-mişde 137/4

sévinçile-
sevinmek
s.-di érse 66/8
s.-seŋ 66/8

sévindür-
sevindirmek
s.-mişler 46/13

sévün-
sevinmek
s.-se 204/11
s.-ür 203/4

sévünç
sevinç
s. birle 190/9

séz-
sezmek; şüphe etmek
s.-ip 217/12

sı-
kırmak
s.-yur mén 58/8

ṣıbyān (Ar.)
çocuklar
ṣ. 216/6

sıçra-
yerinden çıkmak; kalkmak
s.-sun! 149/13

ṣıdḳ (Ar.)
doğruluk, hakikât
ṣ.-ı meveddet 163/12
ṣ. ile 91/4, 158/10

ṣıfat (Ar.)
hal, durum, vaziyet; vasıf, şekil özelliği
ṣ. 41/1
ṣ. bile 211/7
ṣ. ḳılsa 117/9
ṣ.+dın 127/7
ṣ.+ı 86/7, 126/3
ṣ.+ḳa kélmes 69/3
ṣ.+lar birle 105/4

ṣıfatlıġ (Ar.+Tü.)
sıfatlı
ṣ. 41/3
ṣ. érdi 41/9

sıġ
sığ, derinliği olmayan
s. 24/2

sıġın-
sığınmak, barınmak
s.-dım 159/12
s.-ġalı bararḳa 59/13
s.-ġan 43/11
s.-ıp 43/7

sıġır
sığır
s. 79/10
s.+lar 79/9

sıġıt
ağlama, inleme
s.+ı kéltürüp turur 200/2

ṣıḥḥat (Ar.)
sağlık; doğruluk; tamlık

ṣ. 109/10
ṣ.+ı 201/5

sıḳ-
basmak; talan etmek için hücûm etmek
s.-a bardılar érse 19/12

sın-
çekinmek, sakınmak; kendini tutmak; kırılmak; ezilmek
s.-ıp 128/2
s.-ma! 35/4, 81/13, 122/8, 157/5, 220/9

sına-
denemek, tecrübe etmek
s.-ġan 199/4
s.-yu bildiŋ érse 132/5
s.-yurda 31/13

ṣınā'at (Ar.)
ustalık, mâhirlik
ṣ. 127/4

sındur-
kırmak, koparmak
s. 35/13
s.-dı 99/9, 134/9
s.-dılar 189/2
s.-dum 134/11
s.-duŋ 45/11, 134/10, 158/9
s.-ma 31/13
s.-mışlar 46/13
s.-sa 116/11
s.-ur érdi 110/2

sıŋar
taraf, yön; cihetine, -den yana
s. 7/12, 110/1

sır (< Ar. *sırr*)
sır, giz
s. 216/13

sırr (Ar.)
sır, giz
s. 167/4
s.+ı 96/5
s.+ıdın 140/2
s.+ıŋ 216/8
s.+nı 23/12, 137/1, 139/13, 140/1, 167/4

sırr-dār (Ar.+Far.)
sır saklayan
s. 214/1

sibāḳat (Ar.)
varlık, var oluş; gayret
s. 10/10, 10/10

sibīcāb (< *isfīcāb*, ya.)
İsficâb, Türkistan'da bir şehir
s. 106/10

sibīcābī (ka.)
Sibîcâbî, Çağatayca Gülistan Tercümesi (*Gülistân-ı Türkî*)'nin yazarı
s. 12/9, 174/12
s.+ġa 2/3
s.+niŋ 1/11
s.+ŋiz 7/4

siḥr (Ar.)
sihir, büyü, göz bağlama; fettanlık
s.+ige 148/4
s.+iniŋ 148/8

silāḥ (Ar.)
silah, öldürme aracı
s. ḳılıp 76/2
s.+larını 20/5

silāḥ-bāz (Ar.+Far.)
iyi silah kullanan
s. (şīr-endām u çerḫ-endāz u s.) 197/12

silāḥ-şōr (Ar.+Far.)
silahşör
s. 133/4

silig
temiz; duru, saf
s. bolup 15/9

silk (Ar.)
dizi, sıra
s.+ide 35/7, 58/10, 71/3

silk-
silkmek
s.-e bérür 86/5

silsile (Ar.)
peşi sıra gelenlerin oluşturduğu sıra, zincir
s.+sin 208/13, 220/10

sīm (Far.)
gümüş
s. 118/4, 192/7
s. ü zer 192/7
s. (zer ü sīm) 59/3

sīmā (Far.)
yüz, çehre
s.+sı 49/5
s.+sıda 27/10

sīmīn (Far.)
gümüşten, gümüş gibi
s. 123/8

sīmīn-ber (Far.)
bedeni gümüş gibi olan
s. 160/7

sīne (Far.)
sîne, göğüs
s. (baġlasa s.) 163/10

siŋ-
sinmek, sirayet etmek, bulaşmak
s.-er 110/1
s.-[g]en 148/10

siŋek
sinek; uçan böcekler için umumî isim
s. 131/4

sipāh (Far., krş. bkz. *sipeh*)
asker, ordu
s.+ı 17/2

sirāyet (Ar.)
geçme, bulaşma
s. ḳılıp 32/6, 35/8

sīret (Ar.)
bir kimsenin içi, ahlâkı
s.+ide 12/3, (bāb-ı evvel pād-şāhlar s.) 13/2, 200/2
s.+ige 214/8
s.+ini 102/2
s.+leriniŋ 158/5

sīretlıġ (Ar.+Tü.)
siretli
s. 13/11, 126/6, 146/2
s. birle 152/1

sitem (Far.)
çıkışma; eziyet, cefa
s. ü cefā ḳılmas érmiş sén 187/1
s. (żarb u s.) 186/9

sitt (Ar.)
altı (6)
s. (naḥv-ı s.) 114/8

s̱iyāb (Ar.)
giyecekler
s̱.+nı 61/4

siyāh-gūş (Far.)
karakulak olarak bilinen bir tür yırtıcı kedi, vaşak
s.+ḳa 58/6

siyāset (Ar.)
memleket idare etme; politika; ceza
s. 14/5
s. (mülk-i s.) 213/8

siyüm (Far.)
üçüncü
s. (bāb-ı s. der-fażīlet-i ḳanāʿat) 107/6

siz

siz
s. 34/5, 34/5, 82/10, 146/12, 162/10, 168/7, 201/2
s.+din 52/9
s.+iŋ 67/1
s.+ler 139/12
s.+ler ara 175/3
s.+lerde 107/8
s.+lerniŋ 132/2

soġan

soğan
s. tég 85/2
s.+nıŋ 179/7

ṣoḥbet

görüşme, konuşma
ṣ. 4/6, 12/7, 105/11, 158/6
ṣ. (bāb-ı heştüm der-ādāb-ı ṣ.) 211/8
ṣ. ehli 99/9
ṣ.+i 157/4
ṣ.+i bile 156/8
ṣ.+idin 75/9, 135/1, 159/10, 193/10
ṣ.+ige 177/7
ṣ.+in 58/6, 165/4
ṣ.+iniŋ 23/5
ṣ.+iŋdin 213/13
ṣ.+ni 75/4

soḳ-

sokmak
s.-arlar 204/6
s.-ma éligini 64/6

sol-

solmak
s.-dı 98/7
s.-mış 181/7

soŋ

son, sonra
s. 17/10, 25/8, 40/12, 45/5, 46/8, 46/9, 63/1, 93/9, 111/2, 113/4, 116/6, 121/3, 121/7, 140/7, 152/13, 152/9, 172/5, 179/2, 181/7, 191/8, 192/2, 194/10, 194/2, 209/7
s.+ı 15/2, 101/2, 104/11
s.+ıda 155/11
s.+ıdın 180/11, 182/6
s.+ınça 66/10, 86/1
s.+umuzda 209/3

soŋra

sonra
s. 155/3, 189/3
s.+ġa 161/6

sor-

sormak
s.! 87/4
s.-a başladı 148/2
s.-a kéldiler 159/4
s.-ar 123/10
s.-ar érdi 24/5
s.-ar mu 205/5
s.-arlar 193/7
s.-dı 13/11, 28/7, 33/4, 96/12, 103/4, 137/13, 153/12, 187/1
s.-dı érse 116/8
s.-dılar 58/6, 134/10, 183/10
s.-dılar érse 61/8, 83/1, 91/10
s.-dum 126/10, 195/5
s.-dum érse 63/3, 176/3, 194/10, 194/12
s.-ġaylar 137/8
s.-ġıl! 85/12, 149/12, 197/1
s.-maslar 210/9

soy-

soymak
s.! 82/8

sök-

sövmek, küfür etmek

s.-r érmiş 10/4
s.-se 5/3, 10/3, 137/13, 138/8, 139/2
s.-se mén 67/3
s.-sem 136/6, 137/8
s.-yü 209/4
s.-yür 138/9
s.-yür érdi 177/3

sözleş-
karşılıklı konuşmak
s.-ip 6/1, 9/12
s.-me! 138/4
s.-meginçe 5/7
s.-mes sén 148/6
s.-tiler érse 66/12
s.-ür érdiler 59/7

sözlüg
sözlü
s. 13/11, 68/13, 147/7, 150/10, 157/5, 159/2, 179/3, 181/5, 188/2

su (krş. bkz. *suf*, *suw*)
su
s. 38/12, 77/13, 84/2, 128/13, 131/13, 131/3, 159/13, 159/13, 190/1, 195/10, 203/1
s. üstünide 77/11
s.+da 78/4
s.+daḳı 133/9
s.+dın 210/10
s.+ġa 39/9, 130/10, 189/13
s.+ḳa 78/1, 131/1
s.+nı 70/7, 126/13, 153/9
s.+yı (furāt suyı) 100/13, (ḳar suyı) 160/8
s.+yı bile 189/9
s.+yı birle 4/7, 48/1, 106/12, 173/12
s. tutarlar 195/10

su-
eğmek; sunmak
s.-ma boyun 82/8

ṣubḥ (Ar.)
sabah vakti
ṣ. 170/3
ṣ.-ı tābān 204/6
ṣ.+ı 175/13

suf (krş. bkz. *su*, *suw*)
su
s. 128/12

ṣūfī (Ar.)
sofî, tasavvuf ehli
ṣ. 88/13, 90/13, 99/10, 99/8

ṣūfīlıḳ (Ar.+Tü.)
sofîlik
ṣ.+nı 100/10

sufra (Ar.)
sofra; yiyecek; ziyafet
s. bérgey mén 194/8
s.+sıda 112/3, 135/12

suġul-
çekilmek; kurumak
s.-a umaġay (suġulumaġay) 21/11

ṣulḥ (Ar.)
barış, huzur
ṣ. ét! 30/13
ṣ. ḳılıp turur érdi 161/1
ṣ. ḳılıştılar 161/8
ṣ. ḳılmaḳ 46/4
ṣ. uralıŋ 153/12

sulṭān (Ar.)
hükümdar; hükümdar ailesinden olan, hânedana mensup kişi
s. 2/3, 9/2, 12/11, 14/1, 18/13, 27/13, 30/12, 33/4, 34/9, 39/11, 42/13, 42/9, 50/10, 50/12, 51/11, 53/3, 53/9, 56/7, 62/10, 62/2, 63/4, 65/11, 65/13, 65/13, 76/4, 94/6, 119/12, 187/3, 192/6, 194/11, 211/5, 216/5

s.-ı cihān 211/2
s. (şāh-zāde s. ḳulları meŋizlig) 211/3
s. üze 3/3
s.+dın 48/2
s.+ġa 50/12, 186/6
s.+ı 161/1
s.+ı birle 161/8
s.+ını 145/12
s.+ḳa 61/8, 76/1
s.+lar 58/13
s.+nıŋ 69/10, 96/2, 118/11, 119/2, 144/1, 144/3

sulṭān maḥmud (ka.)
Sultan İbrahim bin Mesud bin Mahmud Gaznevî
s. 139/10, 139/11
s.+nı 26/8
s.+nıŋ 139/10
s.+nuŋ 144/1
s. sebük-tégin raḥmetu'l-lahi 26/5

sulṭānī (Ar.+Far.)
bir sultan
s.+niŋ 27/8

sulṭānlıḳ (Ar.+Tü.)
sultanlık
s. 30/7, 33/3

suluġ
sulu
s. (yüzi s. bolur) 15/9

ṣunʿ (Ar.)
yapma, yapış; eser, iz; tesir
ṣ.+ıda 164/2
ṣ. u kemāl u luṭf u iḥsān 193/3

sun-
sunmak, arz etmek
s.-up tururlar 131/8

ṣūr (Ar.)
şekil, görünüş; fizyonomi
ṣ.+dın 193/1
ṣ.+ı 15/5

ṣūret (Ar.)
dış görünüş, şekil
ṣ. 196/1
ṣ.-i ḥāliŋdin 108/12
ṣ. ḳılsa 196/1
ṣ.+de 75/10, 206/6
ṣ.+ġa 9/10
ṣ.+i 172/9, 214/8
ṣ.+i birle 74/5
ṣ.+i üze 165/9
ṣ.+ide 200/1
ṣ.+iġa 160/2
ṣ.+ini 195/11
ṣ.+iŋ 156/12
ṣ.+iŋni 156/11, 193/1
ṣ.+lerindin 79/4
ṣ.+ni 174/12

ṣūretī (Ar.+Far.)
şekilli olanlardan, bir güzel vücutlu
ṣ. 161/2

ṣūretlıġ (Ar.+Tü.)
şekilli, güzel yüzlü ve bedenli
ṣ. 13/11, 126/5, 146/2, 150/9, 152/1, 179/9
ṣ.+larnıŋ 50/13

susa-
susamak
s.-ġanḳa 202/13

susalıḳ
susuzluk
s. 117/9
s.+da 159/13

susuḳ
susuz, susamış
s. 70/1

susuz
susuz, susamış
s. 117/11

su'ūbet (Ar.)
zorluk, çetinlik
s.+i bolsa 176/7

suvāl (< Ar.)
soru, sual
s. éttiler 78/10
s. kéltürüp turur mén 72/2
s. ḳıl! 116/4
s. (ḳıl s.!) 124/7
s. ḳıldı 42/13, 82/9, 110/7, 114/2, 135/11, 154/8, 175/3
s. ḳıldılar 11/4, 34/11, 54/2, 70/7, 88/8, 90/13, 97/6, 107/2, 115/8, 139/11, 144/1, 154/11, 155/4, 163/6, 211/10
s. ḳıldılar érse 102/2
s. ḳıldım 199/7
s. ḳılıp 1/7, 29/13, 71/3, 78/2
s. ḳılıp sordılar 91/10
s. ḳılurlar 193/7
s. resmi 107/9
s.+dın 113/6
s.+ḳa 60/12

suw (krş. bkz. *su*, *suf*)
su
s. 36/8, (yawuz s.) 39/9, (süçüg s.) 39/10

sūz (Far.)
yanma; ateş; acı; dert
s. 43/12
s. u ṭarab 93/4
s.+ı 53/8

sūzluġ (Far.+Tü.)
acılı, feryat eden
s. 13/10

sübḥa (Ar.)
zikir ile çekilen tespih; Allah'ın adını zikretme
s.+sı birle 93/8

sübḥān-allah (Ar.)
"Allah'ı her türlü eksiklikten uzak tutarım" anlamında bir söz
s. 49/1, 80/7, 123/4

sücūd (Ar.)
secde etme
s. 201/3

süçit-
tatlılaştırmak; tatlandırmak
s.! 46/6

süçüg
tatlı, hoş
s. 39/10, 41/10, 126/1, 129/12, 157/5
s. bolġan 22/4
s.+ge 22/3

süfla (Ar.)
alçak, âdi, şerefsiz
s. 115/5, 191/11, 215/11
s.+da 117/1
s.+dın 112/7
s.+nı 60/2

süheyl (Ar.)
Süheyl yıldızı, Kanopus
s. 192/8

sükr (Ar.)
sarhoşluk
s. ḥālide 68/11

sükūn (Ar.)
hareketsiz olma, durma
s. ḳılıp 204/4

sükūnet (Ar.)
hareketsizlik, durgunluk
s.+i üze 24/7
s.+inde 109/13

sükūt (Ar.)
suskunluk, konuşmama
s. 5/10
s. kéltürse 5/4

süleymān (ka.)
Hz. Süleyman
s.+ġa 10/12

sülgün
sülün
s.+ler 91/12

sülūk (Ar.)
bir yola girme, bir yolda ilerleme; dervişin, müridin yürüdüğü hak yolu
s. ḳıldı érse 35/7
s. ḳılurlar 167/10
s.+i 95/7, 96/5
s.+ini 34/5
s.+iniŋ 71/4
s.+nı 39/6

sünbül (Far)
sünbül çiçeği
s. 24/2
s. (gül ü reyḥān u s. ü żamīrān) 7/12
s.+i 181/8

sünnet (Ar.)
iyi ahlak, iyi huy; Hz. Muhammed'in sözleri, üstün davranışları
s.+i 49/1
s.+i turur 208/11
s.+idin 47/7

süŋek (krş. bkz. *süŋük*)
kemik
s. 26/10, 203/4
s. bile 57/10
s.+ke 159/11
s.+leri 26/9

süŋekī (Tü.+Far.)
bir kemik
s. 122/2

süŋük (krş. bkz. *süŋek*)
kemik
s.+ni 36/5

süpür-
süpürmek
s.-gil! 82/6

sür-
kullanmak; binmek; ileri koymak
s.-erdi 176/12
s.-mesler 206/10
s.-sem 208/3
s.-üp 214/4

s̱üreyya (Ar.)
Ülker yıldızı
s̱. ʿıḳdı 7/7

sürme (Far.)
sürme
s.+si 163/13

sürt-
sürtmek, sıvazlamak
s.-üp tururlar 123/11

sürūr (Ar.)
sevinç
s. 153/5
s.-ı behcet ile 207/1
s. üze 170/1
s.+ları 185/10

süst (Far.)
gevşek; bitkin
s. bolup 99/12

süstel- (Far.+Tü.)
yorgunluktan gevşemek, mecalsiz kalmak
s.-ip yatur érdim 180/9

süstluḳ (Far.+Tü.)
gevşeklik, savsaklık, uyuşma
s. ḳılur érdi 33/9

süt

süt

s. emgeniŋ 182/13

süvār (Far.)

ata binen, binici

s. émes mén 83/9

s. tururlar 206/10

Şş

şād (Far.)
sevinçli
ş. ḳıldı 44/3
ş. (ḳılıp ş.) 106/9
ş. u ḫandān 114/5

şād-mānlıḳ (Far.+Tü.)
sevinçli olma
ş.+ı 137/3

şāgird (Far.)
talebe, öğrenci; çırak
ş. 56/7
ş.+din 56/9
ş.+ge 56/2
ş.+lerḳa 56/6
ş.+ni 56/4, 56/5

şāgirdlıḳ (Far.)
talebelik, öğrencilik
ş.+ḳa 196/12

şāh (Far., krş. bkz. *şeh*)
hükümdar, sultan
ş. 8/11, 9/6, 31/8, 45/1, 45/6, 45/8, 51/6, 119/8, 145/5, 170/4, 189/7, 208/4
ş.-ı kerīm 172/4
ş.-ı nām-ver 27/2
ş. beytni 38/3
ş.+dın 111/12
ş.+ı 148/1
ş.+ınıŋ 9/2

şāh-nāme (Far.)
Firdevsî'nin yazdığı, Fars heroizmini ve mitolojisini konu alan kitap
ş. kitābın 29/12

şāh-zāde (Far., krş. bkz. *şeh-zāde*)
hükümdar çocuğu
ş. 15/6, 16/7, 17/13, 17/4, 36/7
ş.-i fīrūz-baḫt 1/12
ş. sulṭān ḳulları meŋizlig 211/3
ş.+ḳa 17/10, 36/13, 37/7
ş.+niŋ 187/7

şāhid (Ar.)
şâhit, tanık
ş. 186/4

şāhid (Far.)
sevgili; güzel
ş. 169/10, 171/10,
ş. (ḫūb u ş. ol) 96/7

şāhīn (Ar.)
doğan
ş.+i 166/7

şaḥne (Ar.)
güvenlik görevlisi
ş. vü ḳāżī 184/8

şaḫṣ (Ar.)
şahıs, kişi
ş.-ı melikke 14/6
ş.+ı 69/3, 131/5
ş.+ımı 16/13
ş.+nıŋ 87/13

şāh-vār (Far.)
iri ve iyi cins (inci); hükümdara yaraşır şekilde
ş. (dürr-i ş. turur) 209/9

şā'ir (Ar.)
şair, ozan
ş. 140/8, 141/1

şākir (Ar.)
şükreden, teşekkür eden
ş. 209/12

şām (Far.)
akşam
ş. olmas 36/11
ş.+ġa 175/13
ş.+ı 176/1

şām (ya.)
Suriye'deki Şam şehri
ş. yolı 197/10

şāmlıġ (ya.+Tü.)
Şam şehrinden olan
ş.+lar birle 197/10

şarṭ (Ar.)
şart, koşul
ş. turur 127/13
ş.+ıça 177/8
ş.+ıdın 147/1
ş.+ını 194/9
ş.+nı 192/5

şaṭranc (Ar.)
satranç oyunu
ş. bisāṭınıŋ 196/7

şebāb (Ar.)
gençlik, tazelik
ş. 86/3

şebī (Far.)
bir tür giyecek; gecelik
ş. térisi 27/12

şecāʿat (Ar.)
cesaret, yürekli olma
ş. mü 107/3
ş.+ḳa 107/3

şecere (Ar.)
ağaç, secere
ş.+sidin 22/5

şefāʿat (Ar.)
bağışlanma yada bir dileğin yerine getirilmesi hususunda aracı olma
ş. 21/5
ş. ḳıla başladı érse 21/5
ş. ḳıldılar érse 22/9
ş.+da 22/8
ş.+ı birle 158/7
ş.+ıŋ birle 82/1

şefīʿ (Ar.)
birinin suçunun bağışlanması için aracılık eden
ş. kéltürdiler 85/5

şefḳat (Ar.)
merhamet; sevecenlik
ş. 43/12
ş.+nı 73/12

şeh (Far., krş. bkz. *şāh*)
hükümdar, sultan; büyük, esaslı
ş. 1/10, 1/2, 2/5, 8/12, 10/12, 14/11, 24/13, 49/2, 59/5
ş.+im 1/3, 1/4
ş.+iniŋ 7/1
ş.+ler 15/2

şeh-ā (Far.)
ey hükümdar!
ş. 9/10, 172/3

şehd (Ar.)
bal
ş. ol 167/8

şehd-érin (Ar.+Tü.)
bal dudaklı
ş. érin 150/10

şehen-şāh (Far., krş, bkz. *şehen-şeh*)
hükümdarlar hükümdarı
ş.-ı umdetü'l-islām 25/9

şehen-şeh (Far., krş, bkz. *şehen-şāh*)
hükümdarlar hükümdarı

ş.+ḳa 31/1

şehr (Ar.)
ay, bir yıldaki on bir zaman diliminin her biri
ş.-i celālī 6/4
ş.-i ramażān 70/2

şehr (Far.)
şehir, kent
ş. 93/10, 171/5
ş. sıŋar 7/12
ş.+de 207/13

şeh-zāde (Far., krş. bkz. *şāh-zāde*)
hükümdar çocuğu
ş.+din 1/7
ş.+ġa 147/9

şehr-yār (Far.)
hükümdar
ş. (ḳul u ş.) 160/6

şehvet (Ar.)
cinsel arzu, tutku
ş. 155/7
ş. üze 105/6
ş.+i 69/5

şeḳā (Ar.)
şanssızlık; rezillik
ş. 130/7

şeker (Far.)
şeker; tatlı; hoş, güzel
ş. 64/5, 68/11, 68/12, 142/8, 147/7, 148/10, 150/10, 167/8, 177/11, 218/4
ş. birle 160/8
ş. érin 88/6
ş.+ḳa 218/2

şeker-érin (Far.+Tü.)
şeker dudaklı
ş. 88/6

şeker-leb (Far.)
dudakları şeker gibi olan
ş. 101/11

şekerlig (Far.+Tü.)
şekerli, tatlı
ş. 17/12

şeker-şemāyil (< Far.+Ar.)
huyları iyi olan
ş. 68/7
ş.+ni 167/5

şekk (Ar.)
şüphe, kuşku
ş. bolsa érdi 197/6

şekl (Ar.)
şekil, biçim
ş. üze 113/13
ş.+i 162/3

şekksiz (Ar.+Tü.)
ş. 16/11, 21/8, 81/8, 170/8
ş.+in (ins.) 31/1, 39/2, 128/2, 193/8

şel (Far.)
yama yapmada, onarımda, ayakkabı tamirinde vs. kullanılan "*edîm*"e göre (bkz. *edīm*) kalitesiz, ucuz deri
ş. 192/8

şemʿ (Ar.)
ateş; mum; kandil
ş. 150/11, 150/9, 213/2
ş.-i kāfūrī 39/1
ş.-i münevver 154/7
ş. (baḫr u ş.) 171/10
ş. yaḳıp 86/6

şemātet (Ar.)
birinin kötü duruma düşmesine sevinme, başkasının üzüntüsüyle mutlu olma
ş.+ini 59/12

şemāyil (< Ar.)
huylar, ahlâklar
ş. (ḥüsn ü ş.) 144/12
ş.+idin (ḥüsn-i ş.) 23/4
ş.+ni 167/5

şemʿī (Ar.+Far.)
bir ateş, mum, kandil
ş. 171/8
şemme (Ar.)
pek az, biraz
ş. ẕikr ḳılıp 23/4
şems (Ar.)
güneş
ş. 136/11, 152/8
şenāʿat (Ar.)
kötülük
ş. 21/6
ş. bolġay 82/1
şenīʿ (Ar.)
utançlı; kötü
ş. 151/4
ş. ḳılıp 56/5
şerʿ (Ar.)
din kaideleri, Allah'ın emirleri, peygamberin sözleri, İslâmî bilgiler
ş. 199/5
ş. ḥaḳḳını 82/1
ş.+de 173/3
şerab (< Ar. *şerr+āb*)
şarap
ş. 80/5, 169/11, 171/10
ş.+ın 38/9
şerʿan (Ar.)
din kaidelerine göre
ş. ve ʿaḳlen 168/7
şerbet (Ar.)
tatlı içecek
ş. 131/13
şere (Ar.)
açgözlülük; çok aşırı iştahlı olma; hırs
ş. birle 203/2
şeref (Ar.)
büyüklük, yücelik
ş. 119/8, 193/9
ş.-i ʿizzet 193/8
ş. (ġurr u ş.) 126/8
ş. ü menḳabetḳa 26/3
ş.+i 36/5, 119/4
ş.+ide 165/4
ş.+ige 47/1
şerīf (Ar.)
büyüklük, yücelik, şan sahibi olan
ş. 124/2, 145/10, 191/7
ş. bolġay 124/4
ş. ü vażīʿ 36/10
ş.+idin 36/9
ş.+raḳ 40/5
şerm-ende (Far.)
utançlı, arlanmış
ş. bolġay mén 137/9
ş. bolmaġıl! 217/9
ş. bolmasa 217/2
şeş-
ayrılmak, çözülmek
ş.-ip 19/3
şeşüm (Far.)
altıncı
ş. (bāb-ı ş. der-żaʿf u pīrī) 175/1
şevket (Ar.)
büyüklük, heybetli olma
ş.+idin 119/7
şeyāṭīn (Ar.)
şeytanlar, iblisler
ş. (iḫvān-ı ş.)
ş.+din 139/1
şeydā (Far.)
aşk delisi, aşk hissi ile kendinden geçen
ş. érdi 27/11
şeyḫ (~ *şıḫ*, Ar.)
tekke reisi; tarikat büyüğü
ş. 36/9, 52/10, 52/3, 63/10, 64/6, 71/8, 72/6, 76/8, 78/5, 80/10, 86/1, 89/11,

90/8, 90/10, 91/6, 92/7, 93/3, 97/10, 97/12, 100/8, 135/11, 161/13, 200/1
ş. ü zāhid ol 96/5
ş. (büzürg ü ş. ü mürīd) 95/7
ş.+im 86/2, 86/3, 88/2
ş.+niŋ 95/6

şeyẖ-ā (Ar.+Far.)
ey şeyh!
ş. 121/9, 135/11, 163/6

şeyẖ saʿdī (ka., ayr. bkz. *saʿdī*)
Gülistan'ın yazarı İranlı mutasavvıf ve mütefekkir
ş. 161/10

şeyẖ ẕū'n-nūn-ı mıṣrī (ka.)
ilk Melâmîlerden olan meşhur bir mutasavvıf
ş. ẖidmetige raḥmet'ul-lahi ʿaleyhi 52/3

şeyṭān (Ar.)
şeytan, iblis
ş.-ı racīm 172/3

şıẖraḳ (~ *şaẖraḳ*)
bağırtı, ciyaklama; gıcırtı; havalı olma (!)
ş. 181/11

şiʿāʿ (Ar.)
ışınlar, ışık vektörleri
ş.+ı 160/2

şifā (Ar.)
iyileşme
ş. 57/5, 167/9
ş. ḳolmak 21/13
ş. vu ʿāfiyet-i tāmmḳa 44/4
ş.+ḳa sebeb bolġay 41/2

şikāyet (Ar.)
sızlanma, yakınma
ş. devrini yazıp turur 200/3
ş. életti 184/7
ş. étme! 211/6
ş. ḳıla başladı 109/7
ş. ḳıldı érse 100/8
ş. ḳılıp 186/11
ş.+i birle 13/3
ş.+idin 59/7

şikence (Far.)
işkence, eziyet
ş.+sidin 188/7

şikeste (Far.)
kırılmış, kırık; yenik, mağlup
ş. 3/3
ş. vü düşmen 136/10
ş.+ḳa 31/9
ş.+lerni 85/12

şiküfte (Far.)
açılmış, açık
ş. vü ẖandān 8/13

şimāl (Ar.)
sol; kuzey
ş. 3/4

şiʿr (Ar.)
şiir, koşuk
ş. 1/1, 2/3, 3/1, 3/6, 6/3, 39/8, 42/4, 46/4, 49/2, 50/3, 52/11, 56/10, 60/10, 60/2, 61/2, 63/6, 64/4, 66/4, 67/12, 67/2, 68/7, 69/3, 70/5, 71/11, 71/6, 72/11, 72/4, 73/2, 74/2, 74/7, 75/11, 75/5, 77/2, 77/7, 78/8, 79/9, 80/1, 80/12, 81/8, 83/3, 84/5, 84/7, 85/1, 85/10, 87/3, 87/9, 88/10, 88/6, 89/12, 90/5, 91/3, 92/2, 93/5, 93/6, 94/10, 123/9, 146/4, 148/13, 160/11, 161/11, 162/2, 181/12, 195/12, 199/11, 199/3, 201/1, 202/6, 204/10, 208/6, 209/2, 211/3, 212/6, 212/8, 214/1, 214/12, 215/2, 216/12, 217/10, 217/6, 218/12, 218/3, 218/8, 219/2, 219/5, 220/1
ş. (nevādir ü ems̱āl ü ş. ü ḥikāyāt-ı ṣarīḥ ü kitābet dürci üze) 11/11

şīr-endām (Far.)
arslan gibi endamı olan, boylu poslu, iri yarı adam
ş. u çerḫ-endāz u silāḥ-bāz 197/11

şīr-merd (Far.)
yiğit, yürekli adam
ş.+lerni 203/10

şīrāz (ya.)
İran'ın güneyindeki Şirâz bölgesi
ş. 161/10

şīrīn (Far.)
tatlı, sevimli
ş. 13/11, 25/12, 152/3, 181/5
ş. bolur 167/11
ş. érür 112/10
ş. ol 62/13
ş. (ḫūb u ş. turur) 154/13
ş. ü zībā 196/2

şīrīn-ḥareket (Far.+Ar.)
tavırları ve hali hoş, tatlı, sevimli olan
ş. 68/7

şīrīnlıḳ (Far.+Tü.)
tatlılık, sevimlilik
ş.+ıda 155/2

şirket (Ar.)
ortaklık
ş. üze 213/11

şīşe (Far.)
şişe; sırça
ş.+lerde 112/8

şitā (Ar.)
kış mevsimi
ş. 66/5

şitāb (Far.)
acele, hızlı, çabuk
ş. ḳılur érdim 86/3

şöhret (Ar.)
ün, şan, isim yapma
ş. 2/4
ş. ile 190/13
ş. üze 93/10

şuʿāʿ (Ar.)
ışın, ışık vektörü
ş. 136/12

şūḫ (Far.)
küstah; aşırı cilveli
ş.+nuŋ 97/4

şūm (Far.)
şom, uğursuz
ş. 152/8
ş. nefs-i ş. 66/6
ş. oldı 170/7

şuʿm (Ar.)
uğursuzluk
ş. ḳılıp 34/2
ş. ḳılmış bolsa 44/10
ş.+dın 169/12

şūmī (Far.)
bir uğursuz
ş. 156/4

şūmluḳ (Far.+Tü.)
uğursuzluk, lanetli olma
ş.+ıdın 203/11

şūr (Far.)
tuz oranı yoğun olan toprak
ş. içre 24/2

şūrīde (Far.)
hali perişan olan; âşık, tutkun
ş. 91/7

şük (< Soğ. *şwk*)
sakin, hareketsiz
ş. turġıl! 202/4
ş. turup 114/1

şükr (Ar.)
şükür, minnetdar olma
ş. 75/8

ş.-i ḫidmet 105/3
ş. (mūcib-i ş. oldı) 108/6
ş. aytur érdi 179/4
ş. étip 87/5
ş. étseŋ 66/3
ş. étti 133/2
ş. ḳıldım 62/11
ş. ḳılġıl! 89/12
ş. ḳılmaḳ 81/6
ş. ötegil! 212/8
ş.+i 108/3

şürb (Ar.)
içme, içmek
ş. (ekl ü ş. üçün) 110/11

şürūʿ (Ar.)
başlama
ş. ḳılıp 168/7
ş. ḳılsalar 76/13

Tt

tā (Far.)
ki, zirâ; -e değin, kadar
t. 45/1, 76/2, 157/1, 160/4, 165/9

taʿabbüd (Ar.)
ibadet etme, kulluk
t. 4/11
t. ẕānūsıdın 50/11

taʿaccüb (Ar.)
şaşırma
t. 175/13

taʿaddī (Ar.)
saldırı, agresif davranma
t. 208/10

taʿalluḳ (Ar.)
asılı olma; bağlı bulunma
t. (ḳıl t.!) 128/2

ṭaʿām (Ar.)
yemek, aş
ṭ. 70/2, 76/3, 76/4, 110/13, 110/8
ṭ. birle 110/3
ṭ. ile 89/5
ṭ. (ibādet ü ṭ. üçün) 97/9
ṭ. yémesler 109/9
ṭ. yép 88/13
ṭ.+dın 89/3, 109/10
ṭ.+ı 58/7
ṭ.+ını 76/1
ṭ.+ıge 17/12
ṭ.+nı 18/1

taʿarruż (Ar.)
saldırma, hücûm etme
t. 87/12

ṭāʿat (Ar.)
ibadet etme
ṭ. 72/1, 72/2, 201/5
ṭ. birle 76/10
ṭ. éter 105/3
ṭ. ol 2/3
ṭ.+ı 206/5, 214/4
ṭ.+ıdın 71/13
ṭ.+ım yoḳ 106/4
ṭ.+ımda 71/12
ṭ.+ımḳa 72/5
ṭ.+ḳa 76/9

ṭabʿ (Ar.)
huy, tabiat
ṭ. u fehm-i idrāk 192/13
ṭ. u ẕükā 103/2
ṭ.+ı 8/13, 58/13, 108/11, 149/3
ṭ.+ıge 105/1
ṭ.+ıŋ 114/5, 163/10
ṭ.+ıŋa 45/7, 162/2

tāb (Far.)
güç, kuvvet
t.+ı 160/6

ṭabaḳ (Ar.)
tabak
ṭ. 216/3

tābān (Far.)
parlak, ışıltılı
t. (ṣubḥ-ı t.) 204/6
t. turur 169/5

ṭabāyiʿ (Ar.)
tabiatlar, yaradılışlar
ṭ. 153/8, 192/6

tāb-dār (Far.)
büklümlü, kıvır kıvır
t. 160/6

ṭabī'at (Ar.)
tabiat, doğa, yaradılış, huy
ṭ. (aṣḥāb-ı ṭ.) 150/9
ṭ. bolsa 111/4
ṭ.+dın 176/7
ṭ.+ınıŋ 62/8

ṭabīb (Ar.)
hekim, tabip
ṭ. 103/13, 109/6, 147/6, 176/10, 176/9
ṭ.+ḳa 109/6
ṭ.+ni 109/4

ta'bīr (Ar.)
ifade etme, açıklama
t. ḳıla bilmesdin 26/13
t. ḳılur érdi 139/4

ta'biye (Ar.)
takılma, katılma
t. ḳılıp 19/11

ṭabl (Ar.)
davul
ṭ. 202/7

ṭable (Far.)
tabla
ṭ.-i 'ūd 36/12

tāc (Ar.)
taç
t. 74/8
t.+ı 50/6, 78/11

ta'cīl (Ar.)
acele, çabukluk
t. üze 170/9, 174/4

tācir (Ar.)
satıcı, ticaret erbâbı
t.+ler 72/1

tācirī (Ar.+Far.)
bir satıcı, ticaret erbâbı
t. 121/10

taġ
dağ
t. 20/1, 20/7, 152/6, 170/3
t. ara 162/9
t. (hāmūn u t.) 6/11
t. üze 190/3
t.+da 91/12, 125/11
t.+daki 19/1
t.+ınıŋ 77/10

taġayyür (Ar.)
değişme, başkalaşma, ayrı olma
t. ḳılayın 149/11
t. ḳılmay 139/3
t. üze 100/1

taġıl-
dağılmak
t.-ıp 25/12

taġla-
dağa kaldırmak
t.-p 18/12

taḥammül (Ar.)
katlanma, sabretme
t. 205/8
t. ḳıl! 101/1, 129/12
t. ḳıla bilmes mén 59/9
t. ḳılıp 108/9, 111/9, 136/2
t. ḳılmadı 89/10, 130/9
t. ḳılmaḳ 186/3
t. ḳılurlar 200/10, 200/11
t. (teslīm ü t.) 105/4
t.+din 129/12
t.+ni 100/9

taḥammülsüz (Ar.+Tü.)
sabredemeyen, dayanmayan
t. erür 136/3

ṭahāret (Ar.)
temizlik; büyük abdest
ṭ.+ḳa 74/13

taḥassür (Ar.)
üzülme
t. 23/12

taḥayyür (Ar.)
şaşkınlık
t. 23/12

taḥiyyāt (Ar.)
selamlaşma; iyi dua etme
t. ʿaḳdiniŋ 46/8

taḥḳīḳ (Ar.)
ortaya çıkarma, doğrusunu bulma
t. üze 58/5

taḫlīṣ (Ar.)
kurtarma
t. ḳıla bilmes érdim 88/3

taḥrīr (Ar.)
yazı yazma
t. mażmūnını 47/3
t.+ḳa 106/6

taḥrīṣ (Ar.)
hırslandırma; cesaret verme
t. ḳılur érdi 88/2

taḥṣīl (Ar.)
öğrenme; elde etme
t.-i ʿilm ü edeb 125/4
t. ḳılıp turur érdi 166/10

taḥsīn (Ar.)
beğenme, takdir etme
t. ḳılıp 1/13, 22/1, 168/12

taḫt (Far.)
hükümdarlık; hükümdarlık makamı, koltuğu
t.+ıdaḳı 15/7
t.+ıge 93/12

taḫte (Far.)
tahta
t.+lerini 189/1

ṭāʿin (Ar.)
iftiracı
ṭ.+ler 89/8

ṭāḳ (Ar.)
bina kemeri; kubbe
ṭ.+ıda 14/12

tāk (Far.)
asma kütüğü
t.+i üze 107/5

taḳaddüm (Ar.)
ileri geçme, önde bulunma
t. ḳılıp 34/2

taḳarrüb (Ar.)
yaklaşma, yakınlaşma
t.-i miḥnet 134/1

ṭāḳat (Ar.)
güç, kuvvet
ṭ. (ḳarār u ṭ. u hūş) 92/3
ṭ.+ı 121/9
ṭ.+ım 128/5, 204/3
ṭ.+ınıŋ 205/8

taḳāʿud (Ar.)
ihmâl
t.+ı 9/6, 168/6

taḳāżā (Ar.)
sıkıştırma, zorlama, sık boğaz etme
t. ḳılıp 111/8
t.+sı 51/9

taḳdīm (Ar.)
sunma, arz etme; öne geçme
t. ḳıldım 70/12
t. ḳılsaḳ 162/7
t. ḳılur érdi 102/4

taḳdīr (Ar.)
beğenme, önem verme
t.+inde 217/2

taḳı
ve, dahi, bile, da/de
t. 2/13, 3/11, 3/5, 6/1, 7/6, 9/6, 10/12, 10/8, 14/9, 18/7, 19/10, 20/5, 20/8,

20/9, 21/4, 22/13, 23/1, 23/12, 24/11, 24/4, 25/12, 27/2, 28/10, 29/13, 29/8, 30/13, 32/13, 33/10, 34/3, 34/5, 34/7, 35/1, 35/12, 35/2, 36/2, 36/8, 39/6, 40/5, 41/12, 41/7, 43/1, 43/2, 43/3, 44/2, 44/3, 45/8, 48/1, 51/5, 53/5, 56/6, 58/13, 59/11, 59/13, 59/7, 61/12, 62/1, 62/11, 63/5, 64/3, 65/13, 65/9, 66/3, 67/12, 67/8, 68/6, 70/10, 70/3, 70/9, 71/4, 73/5, 75/5, 78/5, 78/6, 78/7, 79/11, 79/6, 79/8, 79/8, 80/11, 80/12, 80/6, 81/2, 82/4, 82/6, 84/6, 85/4, 87/2, 87/6, 88/1, 88/7, 89/1, 91/8, 93/13, 94/6, 95/11, 95/13, 96/11, 96/12, 96/6, 97/11, 97/2, 97/8, 99/3, 100/9, 102/10, 102/5, 102/6, 104/8, 104/8, 105/3, 105/8, 107/8, 108/2, 108/8, 114/1, 114/8, 115/2, 116/5, 118/13, 118/2, 119/10, 120/10, 120/11, 121/1, 121/5, 122/2, 124/8, 125/13, 126/1, 126/2, 127/1, 128/10, 128/6, 128/6, 129/1, 130/5, 131/10, 133/4, 133/7, 135/2, 135/4, 137/9, 138/4, 139/4, 140/7, 141/2, 142/10, 145/7, 146/4, 147/12, 147/4, 148/9, 149/3, 149/9, 150/1, 150/13, 150/6, 152/13, 152/9, 153/2, 155/1, 155/5, 155/6, 155/6, 155/7, 157/4, 157/8, 157/9, 158/9, 159/11, 159/13, 159/2, 161/13, 161/8, 162/6, 164/4, 165/1, 165/4, 166/10, 168/12, 168/2, 168/8, 169/3, 169/7, 169/7, 172/1, 172/10, 172/9, 173/7, 175/9, 176/1, 176/6, 177/12, 177/2, 177/3, 178/3, 178/4, 178/7, 179/1, 179/11, 180/12, 181/10, 181/4, 184/13, 185/11, 185/9, 188/7, 188/8, 189/4, 190/11, 190/12, 191/3, 192/5, 193/12, 196/3, 196/5, 198/10, 198/7, 199/10, 199/11, 200/11, 200/13, 200/4, 200/9, 201/10, 201/5, 201/7, 202/2, 203/6, 205/8, 206/1, 206/3, 209/6, 209/9, 210/3, 210/8, 210/8, 211/10, 211/11, 211/11, 212/1, 212/11, 212/11, 213/9, 214/5, 215/2, 216/10, 216/5, 216/8, 216/9, 218/11, 218/2, 218/7, 219/5

taḳrīb (Ar.)
bahane; vesile
t. üze 25/8

taḳrīr (Ar.)
anlatma, ifade etme; yazı ile bildirme; sağlamlaştırma
t. ḳıldılar 164/13
t. ḳıldım 203/7
t. ḳılġıl! 33/5, 187/3
t. ḳılıp 62/2
t.+iniŋ 187/12
t.+i (luṭf u t. birle) 46/11

taḳṣīr (Ar.)
kusur, kabahat, suç
t. 9/6
t.+i 168/6

taḳṣīrsiz (Ar.+Tü.)
eksiksiz, kesilmemiş
t. 24/8

taḳvī (Ar.)
takva, Allah'tan korkarak Allah'ın yasakladıklarını yapmama
t. (raḥmet ü t.) 102/8
t. (zühd ü t.) 145/12

t.+ni 205/7

taḳvīsiz (Ar.+Tü.)
Allah korkusu olmayan
t. 213/2

taḳviyet (Ar.)
kuvvetlendirme, dayanak olma, destek verme
t.+i birle 148/8

ṭalāḳ (Ar.)
boşama, nikâhlanan kadını bırakma
ṭ. ḳılġay 104/3

ṭalʿat (Ar.)
yüz, surat, beniz; güzellik
ṭ.+ıdın 114/3
ṭ.+ınıŋ (ḥüsn-i ṭ.) 204/9
ṭ.+ıŋnı 156/3

talaṭṭuf (Ar.)
iyilik, yumuşaklık
t. birle 8/7
t. ḳılu başladı 162/6
t. üze 148/2

ṭaleb (Ar.)
isteme, dileme
ṭ. ḳıldı érse 84/9
ṭ. ḳılġuçı 107/7
ṭ. ḳılsaŋ 94/10
ṭ.+de 133/8
ṭ.+ide 63/12, 98/12, 166/12
ṭ.+ige 209/11

ṭāliʿ (Ar.)
talih, şans, baht; doğan, ortaya çıkan
ṭ. 9/7, 88/4, 160/12
ṭ.-i dūn 156/7
ṭ. (sebeb-i ṭ. turur) 9/11
ṭ.+deḳı 27/11
ṭ.+imde 48/2
ṭ.+imiz 9/9

ṭālib (Ar.)
talep eden, isteyen, dileyen
ṭ. bolsa 155/7
ṭ. bolup 86/2
ṭ. olsa 58/4

taʿlīḳ (Ar.)
asılma; bağlı bulunma
t.+in 35/12

taʿlīm (Ar.)
öğrenim, ders verme; yetiştirme
t. (alsa t.) 1/8
t. ḳılıp 186/9
t.+de 185/2
t.+ide 185/4

talḳan
kavrulmuş arpa
t. 117/7

tam
dam, duvar
t. 156/11, 159/12, 217/13

ṭaʿm (Ar.)
tat, lezzet; zevk
ṭ.+ı 118/6
ṭ.+ıda 167/9, 218/4
ṭ.+olsa 167/11

ṭamaʿ (Ar.)
açgözlülük, doymazlık
ṭ. 98/2, 129/7, 135/3, 202/8
ṭ. étmek 111/12
ṭ. içre 83/11
ṭ. ḳılmaġu 178/1
ṭ. 178/12 (tutma ṭ.!)
ṭ.+ı üçün 129/7
ṭ.+nıŋ 39/8, (ehl-i ṭ.) 207/12

tamar
damar
t.+ın 86/8

ṭamaʿsız (Ar.+Tü.)
doymak bilen, açgözlü olmayan
ṭ. 207/3

tamī (Tü.+Far.)
bir duvar, bir yapı
t. 198/6

tāmm (Ar.)
mükemmel; tam, bütün; eksiksiz, noksansız; olgun
t.+ḳa (şifā vü ʿāfiyet-i t.) 44/4

tamuġ (< Soğ. *tmw*)
cehennem
t. 83/1, 109/3, 209/10
t.+da 156/13
t.+dın 106/9, 106/13

tānā (Far.)
bir tür giysi; kabâ, cübbe
t. 105/5

ṭanāb (Ar.)
halat, kalın ip
ṭ. birle 134/6
ṭ.+ın 130/3
ṭ.+ını 130/4
ṭ.+nı 130/5

tānek (?)
bilezik, bileklik?
t.+ni 85/13

tanuḳluḳ
şahitlik, tanıklık
t. bérgey érdi 165/9
t. bérip turur 90/9
t. bérmişler 158/5

taŋ (1)
tan, sabahın ilk ışıkları
t. 3/9, 91/10
t. atġunça 87/4, 88/13, 120/10, 169/11
t. atmadı 169/12
t. attı érse 87/5
t. bile 190/10, 201/8
t. bilesi 7/11, 69/6, 75/3, 84/6, 93/9, 119/5, 135/8, 162/4
t.+ġa tegi 84/6
t.+ḳa tegi 89/2

taŋ (2)
tuhaf, şaşılacak şey
t. 120/11

taŋla-
şaşırmak; garipsemek
t.-masun! 59/12
t.-p 67/12, 209/3

taŋlası
sabahleyin, sabaha
t. 103/4

taŋsuḳ
şaşırtıcı, ilginç, garip
t. 12/10

tap-
bulmak
t.-ġıl! 122/8
t.-ıp 176/9
t.-ıp turur mén 200/7
t.-madım 96/13
t.-maġay 127/9
t.-maġunça 39/3
t.-mas 21/1, 127/10
t.-sa 218/4
t.-salar 25/1

tapa
tarafa, -e doğru
t. (anlar t.) 19/13

tapuġ
hizmet; huzur, kat; ön
t.+da turdı 4/10
t.+ıda (tapġıda) 1/3, (tapġıda) 39/3, 66/11, 172/12
t.+ıġa 24/13

tapuġçı
hizmetçi, emir eri
t.+nı 24/11

tar
dar, sıkışık
t. 61/2, 124/8
t. bolsa 179/12
t. (bolur t.) 215/9
t. érdi 41/6, 119/10, 142/10, 188/5
t. (érmes t.) 173/2
t. ése 130/8
t. (ḳılma t.!) 129/13
t. mu boldı érdi 82/4

ṭarab (Ar.)
eğlence; sevinç
ṭ. 181/5
ṭ. (sūz u ṭ.) 93/4
ṭ.+ḳa (lehv ü ṭ.) 48/11
ṭ.+nı 188/3

tārāc (Far.)
yağma, çapul
t. u gezend 167/1

ṭaraf (Ar.)
yön, yan; bölge, kesim
ṭ.+da 138/10
ṭ.+ı 60/8
ṭ.+ıda turur 97/4
ṭ.+ıdın 171/13
ṭ.+ıġa 210/6
ṭ.+ıge 79/7, 83/7
ṭ.+ḳa 47/1, 47/5
ṭ.+nı 218/6

ṭarāvet (Ar.)
taze olma; gençlik
ṭ.+i 8/5
ṭ.+ige 216/6

ṭārem (Far.)
gök; kubbe; dam
ṭ. 79/1

tarı-
ekin ekmek; tarım yapmak
t.-ġan 67/9

tarıġ
ekin; darı; yem
t.+ın 122/5

tarıḳ
ekin; darı; yem
t. dék 34/7

tarıl-
ekilmek; dağılmak
t.-ġanlar 17/7
t.-maḳ 34/7

taʿrīf (Ar.)
etraflıca anlatma, açıklama
t. 79/13
t. ḳıldım érse 62/7

tārīḫ (Ar.)
tarih; geçmiş zaman
t.+de 103/13

ṭarīḳ (Ar.)
yol; yöntem; vasıta; sebep, gerekçe
ṭ. 8/1, 71/4
ṭ. (ḳuṭṭāʿ-ı ṭ.) 163/2
ṭ. birle 78/6
ṭ.+de 91/8, 92/8
ṭ.+i 105/3
ṭ.+i bile 29/4
ṭ.+in (ins.) 6/2, 11/10, 151/2, 175/13
ṭ.+ini (rüsūm u ṭ.) 99/9

ṭarīḳa (Ar.)
âdet; örf, töre
ṭ.+sı 109/8

ṭarīḳat (Ar.)
tasavvufta Allah'a ulaşmak için yürünmesi gereken yol ve yolcuyu bu yola sokan disiplin, okul
ṭ. ehli 73/10
ṭ. pīrige 100/7
ṭ. uluġıge 89/11

tarlıḳ
darlık; yokluk; sıkıntı
t. 111/6
t.+da 201/10

tart-
çekmek
t.-ar 215/8
t.-ar érdi 145/7, 150/13, 197/4, 198/7
t.-ar érdiler 41/7
t.-arlar 109/10
t.-ar olsalar 176/4
t.-ġıl! 80/12
t.-ġu 128/5
t.-ıban 154/2
t.-ıp 36/8
t.-ḳannı 203/2
t.-tı érse 197/4
t.-tılar 212/10

tartıl-
çekilmek
t.-ur olsa 176/5

tartın-
çekilmek, çekinmek
t.-ma! 61/4

taṣarruf (Ar.)
sahip olma; idare etme
t. ḳıldım érse 70/10
t.+ıda 48/6
t.+ıdın 94/2
t.+uŋ 70/9

taṣavvur (Ar.)
düşünme; zihinde kurma
t. (vehm-i t. ḳılġay) 205/11
t.+ını 176/6

ta'ṣīr (Ar.)
kibir; büyüklük kompleksi sebebiyle, muhatap alınan kişinin yüzüne bakmama
t. ḳılıp 217/4

taṣnīf (Ar.)
kitap haline getirme; düzenleme
t. ḳılsa 8/2

taṣrīḥ (Ar.)
açıkça belirtme, izah etme
t. ḳıldıŋ 54/3

taş
taş
t. 20/7, 45/10, 55/4, 55/4, 85/11, 100/13, 105/2, 143/12, 198/9, 203/4
t. (ḫayl-ı t.) 130/7
t. birle 54/11, 55/1, 55/3
t. içre 192/7, 192/7
t. üze 218/13
t.+ı 133/11
t.+ıda 71/9
t.+ḳa 61/4, 62/5, 129/1
t.+nı 54/13, 55/4, 129/1, 140/11

taş-
taşmak
t.-ıp 45/7

taşı-
taşımak
t.-ġan üçün 40/7

tat-
tatmak
t.-ġay 32/2

tatar
Tatar; Moğol
t. uruşıda 112/1

tatarī
Tatar usûlü, Tatar gibi
t. 83/5
t. ḳıl! 83/5

tavām (< Ar.)
ikiz; eş, benzer
t. tururlar 203/13

tāvān (Far.)
diyet
t. kélmes 197/6

tavassuṭ (Ar.)
araya girme, aracılık etme
t.+ı birle 15/7
t.+uŋ bile 60/5

ṭāvus (~ *ṭāvūs*, Ar.)
tavus kuşu
ṭ. 77/9
ṭ. dék 95/10, 164/11
ṭ. yüŋi 126/9

tayaġ
dayak; dayanak
t.+ıda 63/7

tayan-
dayanmak; bırakmak, sona erdirmek
t.-madı 120/12, 169/11

tayanç
dayak, sopa
t. yémegil! 45/12

ṭayerān (Ar.)
uçma
ṭ. (ḳılur ṭ) 7/9
ṭ.+dın 126/12

ṭāyife (< Ar.)
grup, bölük, takım
ṭ. 19/4, 76/10, 97/3, 158/4, 210/13, 210/7
ṭ.+ġa 125/9
ṭ.+ġa érmes 202/5
ṭ.+ni 61/5, 95/13
ṭ.+niŋ 39/6, 109/8

taʿyīn (Ar)
tayin; atama, memuriyete koyma
t. ḳıldı 18/7, 22/2
t. ḳılıp 24/5

ṭayy (Ar., bkz. *ḥātem-i ṭāyyī*)
cömertlik; *ḥātem-i ṭāyyī* olarak cömertlikte büyük ün salmış kişinin nâmı
ṭ. keremin 116/1

ṭayyib (Ar.)
hoş, güzel
ṭ. édi 182/4
ṭ. érür 179/7

ṭayyibü'l-nefs (Ar.)
nefsi hoş olan
ṭ. bolġanda 37/13

tażarruʿ (Ar.)
yalvar yakar olma
t. ḳıldı 131/2
t. vu zārīlıḳ birle 31/8
t. vü feryād birle 172/11
t. vü feryād ḳıldılar 163/3
t. (ḳılsa t. vü feryād) 163/4

tāze (Far.)
yeni, genç
t. 27/12, 105/9
t. bolup 95/10

tāzī (Far.)
Arap
t. at 15/13, 17/1, 181/3

tażʿīf (Ar.)
iki kat etme, artırma
t. ḳılıp 25/13

taʿẓīm (Ar.)
büyükleme, ululama
t. ḳıldım 70/12

taʿziyet (Ar.)
matem; hasret; teselli
t. tuyġıl! 182/3
t.+din 94/7

te- (krş. bkz. *dé-*, *té-*)
demek, söylemek
t.-medise 167/7
t.-r éseŋ 130/7

teʿālī (Ar.)
yüksek, ulu (Allah için söylenir.)
t. 2/12, 35/9
t. (ḥaḳḳ t.) 44/3

t. (ẖudāy t.) 180/1
t. (mevlī tebārek ü t.) 94/5
tebārek (Ar.)
mübârek, kutlu
t. (mevlī t. ü teʿālī) 94/4
tebessüm (Ar.)
gülümseme
t. ḳıldı 173/10
t. ḳılıp 16/2, 140/13, 171/1
tecribe (Ar.)
tecrübe, deneyim
t. birle 207/5
tedārük (Ar.)
sağlama, temin etme
t. ḳıl! 170/12
tedbīr (Ar.)
önlem; çare
t. 36/3, 129/12, 180/13, 181/12
t. ḳılsa 108/13
t.+i 20/12, (ḥüsn ü t. birle) 46/11
t.+i üçün 64/11
t.+ide (rāy u t.) 134/12
t.+iniŋ 187/12
te'emmül (Ar.)
iyice düşünme
t. 10/7
t. ḳıldım 79/8
t. ḳılıp 3/5
t. ḳılur 10/5
t.+ide kédin 4/5
te'essüf (Ar.)
teessüf
t. yémiş 158/6
t. yép 3/5, 162/5
tefaḥḥuṣ (Ar.)
iyice araştırma, inceleme
t. ḳılıp 148/2
tefārīḳ (Ar.)
ayrımlar, farklar; seçmeler
t. üze 39/7, 185/12
tefāvüt (Ar.)
iki şey arasındaki fark
t.+i 52/12
tefekkür (Ar.)
düşünme
t. ḳılıp 145/11, 161/13
teferrüc (Ar.)
açılma; ferahlama; gezintiye çıkma
t. 6/2
t. ḳıl! 125/7
t. ḳılıp 122/6
tefrīḳ (Ar.)
ayırt etme; seçme, ayırma
t. ḳıldıŋ 37/2
t. ḳılmaġay érdiŋ 30/5
teg (krş. bkz. *dek*, *dék*, *tég*)
gibi, kadar
t. 85/1
teg- (krş. bkz. *tég-*)
ulaşmak; değmek
t.-miş olsa 146/1
tegi
-e kadar, değin
t. 2/13, 84/6, 89/2, 98/2
tegme (krş. bkz. *tégme*)
her, her bir
t. bir 16/8
t. bir ẖalḳ 186/5
t. bir hünerdin 137/5
t. biri 41/7, 129/1, 209/4
t. birige 18/6, 18/7
t. bir kişi 128/9
t. dehḳānġa 186/7
t. ẖalāyıḳnıŋ 118/12
t. hünerdin 23/3
t. leyīmge 124/5
t. nāmıḳḳa 79/13

t. ṣabāḥ 160/12
tegre (krş. bkz. *tégre*)
çevre, etraf
t.+sideki 91/9
tegrü
-e kadar, -e doğru
t. 89/13
tehdiyet (Ar.)
gösterme, arz etme, sunma, takdim etme
t.+ide 187/7
tehī (Far.)
boş
t. destlerniŋ 205/3
te'ḫīr (Ar.)
geriye bırakma, geciktirme
t. ḳılıp 69/11
te'ḫīrsiz (Ar.+Tü.)
geciktirmesiz
t. 24/9
tehniyet (Ar.)
hayırlı olsun deme, tebrik etme
t. ḳıla kéldi 94/4
t. ḳılmaġıl! 94/7
tek (krş. bkz. *ték*)
tek, yalnız; sessiz, suskun
t. oltursa 4/4
teklīf (Ar.)
öneri
t. ḳıldı 25/13, 132/12
t. ḳılmışlar 47/6
tekye (Ar.)
dayanak, güvence
t. ḳılıp 31/12, 206/3
telaḳḳī (Ar.)
kabul etme
t. ḳıldılar 2/1
telef (Ar.)
yok etme
t. 3/5
t. bolġan 3/5
t. ḳılıp 38/11
telim
çok, fazla
t. 27/10, 35/2, 37/11, 40/8, 50/7, 68/2, 84/10, 84/7, 87/5, 94/13, 103/1, 114/12, 119/6, 127/1, 139/7, 150/12, 153/13, 160/4, 167/6, 168/11, 183/3
t. bolsa 2/4
t. érdi 179/9
t.+ler 178/6
t.+rek érdi 70/8
telḳīn (Ar.)
düşünce aşılama, söyleme
t. ḳıldı 18/7
t.+leriniŋ 168/12
temalluḳ (Ar.)
müdâhane etme, koltuklama
t. birle 163/1
temām (Far.)
tamam, tamamen; bütün, hep
t. 3/12, 8/11, 13/5, 19/5, 47/2, 50/1, 55/13, 59/9, 113/7, 129/8, 194/9
t. boldı 8/10, 114/6, 178/8
t. (boldı t.) 126/9
t. boldı érse 194/5
t. bolup 190/5
t. ḳıldı érse 148/11
t. ḳılmay 139/6
t. ḳılur mén 187/7
t. ol 66/5
temāss (Ar.)
münasebette bulunma
t.+ıda 10/8
temāşā (Far.)
bakmak, izlemek
t. ḳılġalar 12/13
temennā (Ar.)
istek, dilek

t.+sıda 111/13
temettuʿ (Ar.)
kâr, kazanç
t. tapġıl! 122/8
t. tapmas 21/1
temmūz (Ar.)
temmuz; yaz zamanı
t. (faṣl-ı t.) 4/2
temür (krş. bkz. *témür*)
demir
t. 159/11
ten (Far.)
vücudun dış yüzü; beden, gövde
t. 60/4, 98/9, 106/2, 111/5, 151/9
t. öyide 154/7
t. (cān u t. bile) 28/13
t.+de 103/7, 177/9
t.+ge 112/7
t.+ide sıŋar 110/1
t.+idin 176/5, 186/12
t.+ige 110/1, 181/8, 186/12
t.+imdin 152/7
t.+ini 21/3, 106/9
t.+iŋge 101/9
t.+iŋni 106/12
t.+leri 41/8
ten-dürüst (Far.)
sağlıklı, sağlam
t. 84/8
teneffür (Ar.)
nefret etme, iğrenme
t. ḳılsa 108/6
tenessüm (Ar.)
hava soluma, çekme
t. ḳıldı 16/2
t. ḳılıp 173/10
teng-nā (Far.)
dar geçit; mezar
t. üti dék 119/9
tenzīr (Ar.)
önemsiz görme; har vurup harman savurma
t. ü isrāf 189/11
teŋ
denk, eş
t. 213/6
teŋe
altın para
t.+ni 162/13
teŋiz
deniz
t. 7/4
t.+de 101/8
teŋlik
denklik
t. 219/11
teŋri (krş. bkz. *téŋri*)
Allah, tanrı
t. 106/10
tepe
tepe, üst
t.+lerindeki 93/1
t.+lerde 93/2
tepret- (krş. bkz. *tépre-*)
depretmek, kımıldamak
t.-ip 170/2, 208/13
ter (Far.)
taze, genç
t. 178/11
terāşe (Far.)
yontuk, kırık parça, kıymık
t. 143/12
terāzū (Far.)
terazi
t. dék 169/8
t.+sıda 169/5
terbiyet (Ar.)
eğitim, yetiştirme; görgü

t. 21/8, 185/3, 192/6, 200/7
t.-i te'ṡīrde 12/6
t. (bāb-ı heftüm der-te'ṡīr-i t.) 184/12
t. ḳılıp 185/1
t. ḳılıp turur érdi 198/2
t.+de 192/1
t.+i birle 22/2
t.+i üçün 23/1
t.+ide 33/10

terceme (Ar.)
tercüme, çeviri, aktarma
t.+niŋ 1/12

tercīḥ (Ar.)
seçim, seçme
t. ḳıldıŋ 54/3

tereddüd (Ar.)
tereddüt, kararsızlık
t. 97/11

terennüm (Ar.)
şarkı söyleme
t.+din 169/11

tereşşuḥ (Ar.)
sızma, sızıntı
t. ḳılġan 36/8

teri
deri
t.+sin 82/8

terk (Ar.)
bırakma
t.-i edeb bolsa 168/1
t. étip 165/2
t. étmek 100/11
t. étseŋ 62/4
t. éttük 75/5
t. ḳıldılar 188/13
t. ḳıldım 191/3
t.+i émes 74/9
t.+i érür 74/8
t.+ige 88/2
t.+in 98/6
t. ḳılıp 121/8, 147/10
t. ü teslīm turur 100/11

terkīb (Ar.)
birleşim, birleştirme
t. ḳıldılar 23/1

terkin-
telaş etmek; acele etmek
t.-ip (ayaġḳa t.) 91/9

terre (Far.)
tere
t. 89/5
t.+ḳa 41/8

ters (Far.)
korku
t.+i birle 22/3

tersā (Far.)
hristiyan
t. 23/9
t.+nı 120/3

tertīb (Ar.)
düzene sokma, sıralama
t. ḳıldılar 23/1, 122/11
t. ḳılıp turur érdi 24/6
t. (naẓm u t.) 11/12
t.+i 46/10, 200/8

te'ṡīr (Ar.)
etki, iz bırakma; dokunuş
t. (bāb-ı heftüm der-t.-i terbiyet) 184/12
t.+de (terbiyet-i t.) 12/6

teslīm (Ar.)
bir şeyi sahibine ulaştırma, bir emaneti sahibine verme; doğru olanı söyleme; Allah'ın yazdığı kadere uyma; Allah rızası için dua etme
t. ḳıldı 55/8
t. ḳılma 100/12
t. ü taḥammül 105/4

t. (terk ü t. turur) 100/11
t. (rıżā vü t. érenleri érdiler) 202/5

teş-
deşmek, delmek (pejoratif anlamda)
t.-geli 184/6
t.-se 184/10

teşne (Far.)
susuz, susamış
t.+leri (ḥicāz t.) 39/9

teşrīf (Ar.)
şereflendirme, onur verme
t. bérip 56/5, 132/12
t. ḳılġıl! 96/2
t.+i birle 1/13

teşvīş (Ar.)
karıştırma, dağıtma
t. 97/12
t. bérmeseŋ 52/1
t. birle 190/7
t. ile 201/8
t. ü ġuṣṣaḳa 60/11

tevaḳḳuʿ (Ar.)
bekleme, ümit etme, arzu etme
t. 21/2, 135/6
t. ḳıla bardı érse 112/12
t. ḳıldı 153/2
t. ḳılġıl! 97/12
t. ḳılmaġıl! 145/2
t. ḳılsa 51/5
t. ḳılsun! 51/4

tevaḳḳuf (Ar.)
durma, bekleme
t. ḳıldurmayın 25/2
t. ḳılmadın 113/10

tevāżuʿ (Ar.)
alçak gönüllülük
t. ḳılmadı érse 50/12
t.+dın 51/2

tevbe (Ar.)
tövbe
t. 171/13, 172/5
t. ḳıl! 172/8
t. ḳıldı 89/7
t. ḳıldım 88/5
t. ḳılıp 50/10, 110/2
t. (ḳılur t.) 71/13
t. (niyāz u t. bile) 89/9
t. (zühd ü t.) 172/7
t.+sini 110/2

teveccüh (Ar.)
yönelme, meyl etme
t. ḳıldım érse 24/11
t.+i 85/2

tevekkül (Ar.)
kadere razı olma
t. 105/4
t. ḳıla bilmes mén 59/9
t. ḳılıp 16/7

teverrümiyyet (Ar.)
şişme, şişiklik; verem hastalığına yakalanma
t.+inçe 40/11

tevessül (Ar.)
başvurma; tutma; girişme
t.+i (ṣabr t. birle) 59/9

tevfīḳ (Ar.)
Allah'ın inayetine mahzar olma
t.+i (perverd-gār u t. birle) 89/7

tevḥīd (Ar.)
birleme; tek ve eşsiz görme
t. 105/4

tevsen (Far.)
dik, sert başlı
t. 155/2
t. bolup turur 110/4

tevür-
döndürmek, çevirmek

t.-se 10/11
tevz (Ar.)
sert, çetin; zorluk; kalın
t. yéyü bilmes mén 31/10
tezvīrlik (Ar.+Tü.)
yanıltıcılık; yalancı olma
t. üze 22/1
tezyīn (Ar.)
süsleme
t. ḳılıp 74/5
té- (krş. bkz. *dé-*, *te-*)
demek, söylemek
t.-di érse 14/7
t.-ginçe 216/11
t.-medi 18/1, 56/2
t.-mediler 9/13
t.-mesün! 49/12
t.-p 64/6, 215/1
t.-seler 168/6
t.-seŋ 2/10
t.-seŋen 24/13
t.-ye bilmedim 5/13
t.-yü 10/5
t.-yü bil! 6/8
t.-yür 116/1, 137/4, 169/13
t.-yü uġradı érse 41/13
téfe (krş. bkz. *téve*)
deve
t. 115/10, 117/5
t. turur 196/10
t.+ge 83/9, 93/3
t.+ler 93/1
t.+lerde 93/4
t.+sini 93/2
tég (krş. bkz. *dek*, *dék*, *teg*)
gibi
t. 85/2
tég- (krş. bkz. *teg-*)
değmek, ulaşmak
t.-di 126/10
t.-dim 108/2
t.-dise 154/8
t.-e kélip 171/11
t.-er 45/2, 45/2, 176/4, 201/2
t.-gen 186/12
t.-gey 37/5
t.-gey mü 43/9
t.-ip 48/2
t.-ip turur érdi 81/5
t.-medin 37/5
t.-megey 140/6
t.-mes 43/9
t.-mes sén 99/5
t.-mişi yoḳ érdi 198/3
t.-se 48/3, 85/9, 128/2
t.-sem 60/7
tégir-
değirmek, döndürmek
t.-mek[k]e 189/13
tégirmen
değirmen
t. 190/1
t.+niŋ 133/10
tégişlig
düşman, kavgalı
t. 93/13
tégme (krş. bkz. *tegme*)
her, her bir
t. 10/9, 109/2
t. birini 1/8
t. erge 37/5
t. kişidin 37/5
tégre (krş. bkz. *tegre*)
çevre, etraf
t.+side 50/6, 118/13, 154/2
tégür-
değdirmek, ulaştırmak; uzatmak
t.-di 57/12, 94/6, 179/5
t.-gen 57/12
t.-gil! 132/13

t.-miş 214/10
t.-mişi yoḳ 198/1
t.-üp 13/6
t.-ürler 187/6

ték (krş. bkz. *tek*)
tek, yalnız; sessiz, suskun
t. oltursa 5/3
t. turayın 4/8
t. turdı 137/13
t. turġıl 138/4
t. turmaḳ 5/12, 12/5
t. turmaḳnı 138/2

tél-
delmek; çıkmak
t.-ip 20/11

témür (krş. bkz. *temür*)
demir
t. 85/11, 138/11, 143/12, 159/8, 169/8, 215/8
t.+ge 85/10, 85/9

téŋri (krş. bkz. *teŋri*)
Allah, tanrı
t.+niŋ 18/8, 89/9

téŋrilıḳ
iyilik, hayır
t.+ḳa 206/10

tépre- (krş. bkz. *tepret-*)
depremek, kımıldamak
t.-di érse 69/6

tépret- (krş. bkz. *tepret-*)
depretmek, kımıldatmak, oynatmak
t.-ür 220/10

tér-
dermek, toplamak
t.-eyin 65/1
t.-mes érdi 122/5
t.-se 4/5

téri
deri; kürk, post
t.+si (şebī t.)

téril-
derilmek, toplanmak
t.-ip 17/7

térkeş- (~ *térgeş-*)
dizilmek, sıraya girmek
t.-ip tururlar 105/9

tétik
zeki, akıllı
t.+ler 215/2

téve (krş. bkz. *téfe*)
deve
t. 120/8, 181/3

tıfar (< *tawar*)
davar
t.+lar birle 93/2

tın
nefes
t. 10/12

tın-
sona ermek, kesilmek
t.-ar (ḫaṭā t. ḳılur) 25/11

tıŋla-
dinlemek
t. 99/5, 180/7
t.-ġay siz 34/4, 34/5
t.-madı 129/3
t.-maḳ 3/3
t.-masalar 191/5
t.-masun! 218/1
t.-p 67/12, 209/3
t.-sadıŋ 64/4

tırnaḳ
tırnak
t.+ıŋ 55/9

tıyan- (< *tıḏın-*)
çekinmek; kendini tutmak
t.-madı 120/11

tıyur-
engellemek, durdurmak; alıkoymak

t.-dı 137/11

ticāret (Ar.)
alım satım; alışveriş
t. 72/3, 213/9
t.+ni 121/8

tīġ (Far.)
kılıç
t. 33/12

tik
dik, sopa
t.+ni (yémegil t.!) 45/12

tik- (1)
dikmek, dik hale getirmek; kurmak
t.-er 19/5
t.-ip 118/12, 125/12

tik- (2)
sokmak, batırmak
t.-er sén 49/9

tik- (3)
(dikiş) dikmek
t.-ip 191/9

tikil-
batırılmak
t.-miş 181/8

tiken
diken
t. 24/2, 81/3, 115/11, 153/6, 159/7, 159/8, 164/11, 164/5, 196/11
t. boldı 209/11
t.+i 154/5
t.+idin 94/5, 134/2
t.+ler 93/8, 164/9
t.+leri 181/8
t.+leriŋni 142/7
t.+niŋ 15/3

til
dil (organ); lisan
t. 5/8, 183/6
t. birle 100/2, 126/1
t. tégürdi 57/12
t. tégürgen 57/12
t. tégürüp 13/6
t.+de 174/2
t.+i 80/9, 89/8, 215/12
t.+i birle 22/1, 162/1
t.+i tutulur 60/13
t.+ide 80/8
t.+ideki 175/6
t.+idin 35/13, 79/13, 89/10, 155/11
t.+ige 13/7, 105/8
t.+im 10/5, 10/5
t.+im birle 87/5
t.+imde 26/2
t.+imde urdı 76/11
t.+in 87/12, 175/7
t.+ini 57/13, 175/3, 175/7
t.+iniŋ 89/10, 205/8
t.+iŋ 5/1
t.+ni 5/12

tile-
dilemek, istemek; çağırmak
t.-di 76/3, 84/13, 165/11, 184/4
t.-di érse 35/10, 68/11, 129/9
t.-dim 73/11
t.-dise 211/5
t.-gem 177/10
t.-gil! 51/13, 141/1
t.-me! 132/6
t.-mediler 119/4
t.-mek 112/6
t.-mes 102/6
t.-mes érdi 188/10
t.-p 52/4, 60/1, 195/2
t.-r mü 216/12
t.-rler 72/2
t.-se 29/9, 85/13, 177/12, 211/3
t.-sem 112/5, 208/4

titrek
titreme, sarsıntı
t. tutup 198/12

tīz (Far.)
çabuk, tez
t. 11/6, 48/7, 78/8

tobra (< Far.)
torba
t. 117/6

toġ-
doğmak
t.-dı érse 150/7
t.-dısa 9/3
t.-up turur 171/11

toġrı
doğru, düzgün
t. 18/11

toġur-
doğurmak
t.-maḳdın 195/4
t.-salar 195/3

toḳ
tok, aç olmayan
t.+ıdın (mi'de t.) 216/5

toḳı-
vurmak
t.-yur 183/9

toḳış (krş. bkz. *toḳuş*)
savaş, dövüş
t.+ıda 30/12

toḳu-
bağlamak, kelepçelemek
t.-p 42/2

toḳuş (krş. bkz. *toḳış*)
savaş, dövüş
t. ḳılıp 30/10

tol-
dolmak
t.-dı 7/1
t.-dı érse 131/13
t.-ġanı 207/12
t.-ġay 124/10
t.-mas 207/12
t.-masa 106/10
t.-sa 94/12
t.-up 95/10
t.-up turur 26/10

tola
dolu
t. 171/10
t. bolsa 75/12

toldur-
doldurmak
t.-ur 121/12

tolġa-
dolamak
t.-sa 187/11

tolġan-
dolanmak, sarınmak
t.-ur 164/12

ton
elbise, don
t. 124/1, 129/7, 129/9, 141/5
t. üçün 109/2
t.+dın 41/8
t.+ġa 108/9
t.+ı 71/6, 104/13, 208/1
t.+ıġa 141/5, 193/8
t.+ın 17/6, 75/1
t.+ını 186/12
t.+ınıŋ 146/1
t.+lar 122/10
t.+ları 201/4
t.+larını 122/10
t.+um 38/6
t.+um birle 129/6
t.+umnı 141/1

tonluġ
elbiseli
t. 67/11

toprak̤
toprak
t. 26/10, 27/4, 174/10
t. üze 84/2, 118/3
t.+da 11/13, 26/6, 174/10
t.+ı 7/6
t.+ıda 164/9
t.+ımız üstünidin 50/7
t.+k̤a 27/4, 43/13

toy-
doymak
t.-madı 24/12
t.-mışı yok̤ 176/1

töhmet
suçlama, şüphe altında bırakma; zannetme
t.+i birle 111/1
t.+ini 28/4

tök-
dökmek
t.-ti 164/8
t.-üp 195/1

tökül-
dökülmek
t.-mekidin 43/13
t.-miş 181/8
t.-se 191/13
t.-üp 8/4, (töklüp) 26/9, 153/6
t.-ür 59/3

töŋül-
dönülmek
t.-mes 113/2

tört
dört (4)
t. 61/4, 61/5, 97/1, 134/7

törtinç
dördüncü
t. 126/12
t. (bāb-ı törtinç) 12/5

tört yüz
dört yüz (400)
t. 97/1, 134/7

töşek
döşek, yatak
t.+de 164/8

töşen-
döşenmek
t.-ip turur 7/6

tözi
hepsi, bütün, tamamen
t. 73/4, 73/6, 90/4, 210/10

tūc (Far.)
ayva
t. 119/11

ṭulūʿ (Ar.)
doğma, ortaya çıkma
ṭ. k̤ılıp 148/2

ṭuʿme (Ar.)
yiyecek; kırıntı, parça
ṭ. (luk̤me ü ṭ. birle) 131/12
ṭ.+si érmes 39/1
ṭ.+sini 75/7

tumuş-
huysuzlaşmak, aksileşmek
t.-up 113/12

tun-
kapanmak, ışığı azalmak, kesilmek
t.-ġunça 37/13

tur- (1)
dayanmak; var olmak, durmak; kalmak
t.-a bilmedi 59/13, 60/1
t.-ayın 4/8, 59/11
t.-dı 4/10, 137/13
t.-dı érse 86/12, 109/5
t.-dılar 29/6
t.-ġanda 160/1
t.-ġıl! 138/4, 190/4, 202/4, 220/7
t.-ġusı 11/13

148/5, 149/2, 161/2, 166/11, 166/8, 176/13, 177/1, 191/9, 194/7, 198/2
t.-ur érdiler 20/1, 111/9
t.-ur érdim 7/13, 31/5, 115/10
t.-ur érdiŋ 55/5, 63/3
t.-ur érdük 64/8
t.-ur érmiş 142/3
t.-ur mén 72/2, 72/3, 90/4, 94/9, 143/8, 163/9, 180/1, 190/11, 190/11, 200/7
t.-ur miz 104/8, 161/13, 162/1, 175/7, 175/7
t.-ur sén 55/3, 62/1, 89/12, 207/3
t.-ur siz 168/7
t.-urda 40/11
t.-urlar 2/2, 13/7, 40/1, 91/11, 96/1, 105/9, 115/12, 116/10, 116/7, 123/11, 123/12, 124/13, 126/7, 127/12, 131/1, 131/8, 140/13, 146/11, 161/3, 162/9, 169/4, 170/11, 178/4, 189/7, 191/4, 193/10, 195/2, 200/11, 200/12, 201/13, 202/10, 203/11, 203/13, 203/13, 203/7, 205/12, 205/12, 205/13, 205/13, 205/3, 206/10, 206/13, 206/5, 206/8, 206/9, 207/6, 210/13, 210/2, 210/3, 211/1, 211/1, 211/2, 213/5
t.-urlar érdi 76/11, 77/12

tur- (3)
kalkmak
t.-up 104/4

ṭurfe (Ar.)
tuhaf, şaşılası (şey)
ṭ. 173/2

turış- (krş. bkz. *turuş-*)
karşı karşıya durmak
t.-salar 138/10

ṭurre (Ar.)
saç lülesi, kıvrımı
ṭ.-i müşgīn 154/6

turş (Far., krş. bkz. *turuş*)
ekşi
t. 113/1, 167/11, 188/1
t. bolup 94/2
t. oldı 157/4
t. (turma t.!) 157/5

turş-rūy (Far.)
ekşi yüzlü, asık suratlı
t. 112/11, 114/3

turunç
turunç
t. 165/8

turuş (< Far.)
ekşi
t. (turma t.!) 62/12

turuş- (krş. bkz. *turış-*)
karşı karşıya gelmek, duruşmak
t.-tılar érse 94/1

turuşluḳ (Far.+Tü.)
yüz ekşitme, surat asma
t.+ı 152/4

tuş
eş, eşit, benzer, denk
t. 26/12, 38/4, 117/2
t. boldısa 157/3
t. bolduŋ 177/7
t. bolmasa 52/7
t. bolmayın 33/6

tuş-
rastlamak, karşılaşmak
t.-ar 134/13
t.-ḳusı 89/4
t.-sa 109/13

t.-tı 22/7

tūşe (Far.)
yiyecek, azık
t.+si 117/13

tūşesiz (Far.+Tü.)
yiyeceksiz, azıksız
t. 118/4

tut-
tutmak
t. 16/4, 27/7, 106/10, 217/13
t.-a 125/1
t.-a sén 101/13
t.-a turur 151/7
t.-ar 13/9, 38/12, 173/1, 194/1
t.-arlar 195/11
t.-arlar érdi 179/13
t.-ar sén 73/4
t.-ayın 38/6
t.-ġalı 64/12
t.-ġalı yıġılışıp 116/10
t.-ġan 18/4, 104/9
t.-ġay 60/9
t.-ġay mu 193/5
t.-ġıl! 1/10, 12/12, 38/6, 122/9, 174/5, 220/7
t.-ma! 115/6, 178/12, 219/7
t.-madı 84/5
t.-maġıl 206/8
t.-maḳ 73/13, 79/10, 168/3
t. mas 11/2
t.-masa 98/8, 219/11
t.-mışı yoḳ érdi 41/8
t.-sa 13/1, 30/12, 135/3, 215/1
t.-saḳ 132/4
t.-saŋ 33/12, 64/13, 89/3
t.-sun! 2/13
t.-tı 91/9, 160/9
t.-tı érse 157/11
t.-tılar érse 204/2
t.-tuŋ 209/8
t.-uban 176/4
t.-up 13/12, 20/8, 23/10, 24/4, 32/1, 44/8, 47/10, 55/1, 57/1, 65/3, 78/1, 86/10, 111/1, 113/12, 120/9, 122/12, 129/10, 130/3, 151/6, 160/8, 198/12, 203/10, 216/11
t.-up turur 138/5

tutaşıl-
tutuşmak, yanmak
t.-masun! 50/5

ṭūṭī (Far.)
papağan, dudu kuşu
ṭ. 155/13, 156/6
ṭ. dék 177/10
ṭ.+ler (ḳumrī vü ṭ.) 7/9
ṭ.+ni 155/12

tutul-
tutulmak
t.-dı 175/11
t.-ġunça 216/3
t.-ur 60/13

tutuş-
birlikte tutmak
t.-up 209/2

tuy-
duymak; hissetmek
t.-a 147/12
t.-arlar 162/11, 162/12
t.-ġıl! 182/3
t.-up 44/13

ṭuyūr (Ar.)
kuşlar; hayvanlar
ṭ. (vaḥş u ṭ. u insāndın) 114/9
ṭ. (vuḥūş u ṭ.) 87/11
ṭ. (cinn ü ins ü ṭ.) 39/10

tuz
tuz
t. ekmekdin 64/3

t. étmekni 64/3
t.+ını 191/11

tuzaḳ
tuzak, ağ, kapan
t. 152/6

tüg (krş. bkz. *tüy*)
tüy
t. çıḳarmaḳ 195/7

tüke-
bitirmek, tüketmek
t.-r sén 49/10

tükel
tam, tamam, bütün
t. ḳılsadım 90/4

tüken-
tükenmek, bitmek
t.-di 175/12
t.-günçe 216/3
t.-ür 185/12, 186/8

tüket-
bitirmek, tüketmek
t. 10/8
t.-ti 184/7, 208/6

tükür-
tükürmek
t.-gil! 82/7

tülki
tilki
t. 61/7, 73/6

tün
gece, akşam; karanlık
t. 20/3, 92/2, 164/11, 170/4
t. dék 79/6
t. içre 213/2
t.+din 218/9
t.+nüŋ 87/4

tüp
dip; son
t.+idin 19/6, 198/7
t.+inde 40/3, 179/12, 217/13

türāb (Ar.)
toprak
t. 121/12, 219/13

türbet (Ar.)
türbe, kabir
t.+ige 31/2

türk
Türk milleti
t. (bilād-ı türk) 3/1

türkī (1)
Türk dili, Türkçe
t. 1/12, 12/8

türkī (2)
genç; güçlü, kudretli; olgun
t. turur 128/5

türk-istān (ya.)
Türkistan, Türk ülkesi
t. 2/12, 12/10
t.+da 120/13

türlüg
türlü, çeşitli
t. 10/9, 22/13, 24/4, 55/12, 79/11, 110/3, 129/1, 132/6

türme
dürme, dürüm; saçta pişen ekmek, yufka, pide
t. teg 85/1

türt-
ileri sürmek, itmek
t.-er érdi 208/3

tüş
düş, rüya
t. 33/5, 33/7, 142/3, 142/4
t. kördi 82/13
t. kördüm 142/1
t. körüp 26/7
t.+ge 26/12
t.+ide 122/4

tüş-
düşmek, inmek; kalmak
t.-e ḳopa ḳaçar sén 61/7
t.-eçek 58/12
t.-er 10/1, 134/12
t.-er érdi 80/13
t.-er érse 75/11
t.-er mü 45/7
t.-geli yavuştı 182/1
t.-geli yétip 86/10
t.-kende 74/12, 140/10
t.-me! 217/11
t.-medi 37/7, 40/12, 60/12, 60/12, 147/5, 163/4, 185/2
t.-medin 59/3
t.-mese 135/13
t.-mişi dék 20/4
t.-mişi yoḳ 47/13
t.-se 69/12, 69/2, 75/13, 109/13, 117/11, 127/6, 128/7, 139/3, 160/12
t.-ti 20/3, 22/6, 63/1, 85/1, 101/4, 160/3, 167/1, 186/4, 196/4
t.-ti érse 78/1, 113/9, 150/3
t.-tiler 174/3
t.-tiler érse 64/10
t.-tise 2/3
t.-tük 196/5
t.-tüm 80/2
t.-üp 41/12, 50/1, 95/2, 98/13, 131/1, 150/3, 185/3, 198/13, 205/2
t.-üp turur 175/5, 190/12

tüşür-
düşürmek
t.-di 84/3
t.-üp 131/10

tüvān-ger (Far.)
zengin, bay
t. 83/13, 113/12
t. ü dervīş ara 209/6
t.+de 209/12

tüvān-ger-himmet (Far.+Ar.)
cömertlikte gayret eden kişi
t. 210/3

tüy (ayr. krş. bkz. *tüg*)
tüy, kıl
t.+iŋni 46/6

tüz
düz, doğru
t.+idin 184/9

tüz-
düzenlemek, düzeltmek
t.-e bilmes 182/8
t.-üp 12/8

Uu

u

ve

u. 1/13, 1/4, 1/4, 1/9, 2/6, 3/1, 4/13, 6/11, 7/12, 7/5, 9/1, 11/10, 11/12, 11/12, 11/3, 12/1, 12/5, 12/6, 14/9, 18/7, 23/2, 26/5, 27/10, 27/3, 27/9, 28/13, 29/10, 32/13, 36/7, 37/8, 41/5, 42/8, 46/4, 47/12, 47/8, 48/6, 49/5, 53/4, 59/9, 60/10, 60/4, 68/1, 71/11, 74/9, 83/11, 83/4, 83/8, 87/11, 89/6, 89/9, 92/3, 92/3, 96/7, 98/9, 99/9, 101/7, 103/1, 103/11, 103/2, 106/7, 113/7, 114/5, 114/9, 115/7, 124/11, 124/2, 125/11, 125/4, 125/5, 126/4, 126/8, 127/8, 128/8, 134/12, 135/2, 136/1, 138/3, 139/9, 145/2, 151/8, 153/13, 154/13, 154/2, 155/2, 155/4, 161/5, 162/4, 167/6, 170/4, 172/3, 173/4, 175/1, 178/4, 186/9, 187/13, 187/2, 187/3, 187/4, 187/7, 189/11, 189/2, 190/13, 190/4, 191/6, 192/13, 193/1, 193/1, 193/1, 193/1, 193/3, 193/3, 193/3, 194/2, 197/12, 197/12, 199/2, 199/6, 199/9, 200/10, 200/13, 201/2, 201/2, 201/13, 203/13, 204/9, 204/11, 205/13, 205/13, 211/2, 211/3, 211/3, 212/13

uç

uç, kenar; bir şeyin sonu, kıyısı

u.+ı (köz u.) 69/4

u.+ıda (til u. turur) 183/6

uç-

uçmak

u.-ar 129/8

u.-ġalı uġrasa 15/3

u.-maḳdın 93/1

u.-sa 63/8

u.-up 152/5, 156/10, 182/5

uçıḳ-

sona gelmek, neticeye ermek

u.-tı 134/3

uçmaẖ (< Soğ. *ʻwştmġ*, krş. bkz. *uşmaẖ*)

cennet

u. 156/12

u. bile 106/9

ʻūd (1) (Ar.)

ağaç, yakacak, odun; öd

ʻū. (ṭable-i ʻū.) 36/12, 124/12

ʻūd (2) (Ar.)

ud (müzik âleti)

ʻū. ḳopsamaḳ 79/10

uḏı- (krş. bkz. *uzı-*)

uyumak

u.-ban 164/7

ʻudūl (Ar.)

âdiller, adâlet sahibi olanlar

ʻu. 167/13

uftan-

utanmak

u.-mas mu sén 124/5

uġ- (krş. bkz. *uḳ-*)
anlamak
u.-a bérür 86/6

uġra-
uğramak, gitmek; (bir işe) kalkışmak
u.-dı érse 41/13
u.-p 140/8
u.-p turur érdim 7/13
u.-sa 15/3

uḳ- (krş. bkz. *uġ-*)
anlamak
u.-madı 56/11

ʿuḳūbet (Ar.)
ceza; azap; işkence, eziyet
ʿu. 53/4, 172/10
ʿu. (envāʿ-ı ʿu. ü zaḥmet birle) 63/6
ʿu. birle 120/4
ʿu. ḳıla başladı érse 141/8
ʿu. ḳılsalar 172/4
ʿu. ḳılur érdi 141/12
ʿu.+de 151/1
ʿu.+i 212/1
ʿu.+i birle 109/3
ʿu.+imdin 173/4
ʿu.+ḳa 72/9

uḳuş
akıl, anlayış
u. 95/3, 139/8
u. ḳulaḳıge 63/13
u.+ı 18/4

uḳuşluġ
akıllı, anlayışlı
u. 95/5

uḳuşsız
akılsız, anlayışsız
u. 92/5

ul
temel, esas
u.+ı 176/11

ula-
değdirmek; ulaştırmak; bağlamak
u.-p 22/4
u.-yu 105/7
u.-yur 180/4

ulaġ
yük hayvanı
u. 83/6

ulan-
ulanmak, bağlanmak
u.-ıp 22/4
u.-maġunça 202/10

ulaş-
ulaşmak
u. 130/7

ʿulemā (Ar.)
bilginler, âlimler
ʿu. 95/13, 96/1, 151/4
ʿu. birle 137/5
ʿu.+dın 94/13, 97/6
ʿu.+ḳa 96/2
ʿu.+nı 24/3, 98/11, 206/2
ʿu.+nıŋ 155/4
ʿu.+sıdın 171/5

ulġar-
büyümek
u.-sa 23/8
u.-sa érdi 22/2

ʿulūfesiz (Ar.+Tü.)
yemsiz, yiyeceksiz
u. 83/6

uluġ
büyük, iri; ulu, yüce, büyük kişi
u. 15/9, 47/10, 107/5, 128/12, 172/8, 174/3, 177/5, 184/3, 202/7
u. boldısa 110/6
u. bolsa 22/12
u. bolup 103/9
u. érse 131/5

u. olsa 217/7
u.+ı 98/2, 141/5
u.+ıge 89/11
u.+larıġa 140/9
u.+larḳa 60/6, 168/3

uluġluḳ
büyüklük; yücelik
u. 27/9, 36/12, 182/10
u.+ıda 187/10, 194/2

ʿulūm (Ar.)
bilimler
u. (iktisāb-ı ʿu.) 214/10

ulus (Moğ.)
halk, yönetilen insanlar
u.+ḳa 37/5, (él u.) 41/5

ʿumdetü'l-islām (Ar.)
İslâm'ın direği, dayanağı
şehen-şāh-ı ʿu. 25/9

umūr (Ar.)
işler, hususlar, konular
u.+da 20/12
u.+ġa 162/7
u.+ıdın 217/3
u.+ınıŋ 46/10

ʿunfūvān (Ar.)
ilk gençlik; tazelik zamanı
ʿu.+ıda 152/1

unıt- (krş. bkz. *unut-*)
unutmak
u.-sa 32/3

unut- (krş. bkz. *unıt-*)
unutmak
u.-madı 192/12, 193/4
u.-madım 72/12
u.-maz 105/11
u.-sa 174/7
u.-sam 82/11
u.-tuŋ 182/10

ur-
vurmak
u. 72/6, 74/8, 213/12
u.-alıŋ 118/13, 153/12
u.-arda 175/10
u.-ar sén 55/3
u.-dı 68/12, 91/8, 137/10, 164/5
u.-dı érse 55/2
u.-dılar 63/5
u.-dısa 171/1
u.-ġalı kizlep 184/5
u.-ġay érdi 79/3
u.-ġıl! 137/11
u.-ma! 10/7
u.-madı 88/7
u.-madılar mu 170/4
u.-maġıl! 218/8
u.-maḳ 215/2
u.-maḳı 85/9
u.-maḳnı 147/10
u.-maslar 206/10
u.-sa 34/3, 85/10, 126/11, 145/9, 171/2, 172/13, 175/8
u.-sa érdi 164/6
u.-saŋan 151/13
u.-su! 215/1
u.-sun! 199/3
u.-up 17/5, 54/11, 57/9, 83/12, 123/3, 131/2, 131/3, 186/13
u.-up turur érdiŋ 55/4
u.-ur 125/12, 126/11, 217/8
u.-ur mén 52/5
u.-ur mu 33/12
u.-urlar 61/4

ʿurefā (Ar.)
irfan sahipleri, arifler
ʿu. 96/1
ʿu.+nı 24/4, 95/13

urġuçı
vurucu
u.+lar 85/4

uruġ
tohum
u.+ını 32/1
ʿurūḳ (Ar.)
kökler, damarlar
ʿu. u aġṣānı 131/13
urul-
vurulmak
u.-mas érdi bend 64/5
u.-mış olġay 191/6
urun-
vurunmak, örtünmek
u.-dı 159/7
uruş
vuruş, savaş; düşman
u. 16/11, 33/10, 199/1, 220/8
u. (ḳılmaġıl u.) 215/4
u. ḳurar 215/5
u.+da 11/6
u.+ıda 112/1
u.+ıdın 30/13
u.+ında 58/4, 58/5
u.+ḳa 105/1, 220/7, 220/9
u.+ḳa turuştılar érse 94/1
u.+nı 199/4
uruş-
dövüşmek, savaşmak
u. 117/2
u.-maḳdın aşnu 16/6
u.-mas 138/7
ʿuryān (Ar.)
çıplak, yalın
ʿu. 63/3
usandur-
usandırmak; akıllandırmak
u.-sa 32/1
ustūvār (Far.)
sağlam, korunaklı (yer)
u. érdi 19/1
uş
işte! (ünlem)
u. 3/7, 54/10
uşaḳ
küçük
u.+ı 7/6
uş-al
işte o!
u. 9/6, 104/10, 122/13, 150/2, 176/4
uş-bu
işte bu!
u. 4/3, 11/12, 16/7, 33/7, 103/5, 118/12
uşmaḫ (< Soğ; ayr. krş. bkz. *uçmaḫ*)
cennet
u. 83/1
ʿuşşāḳ (Ar.)
âşıklar
u. 88/7, 162/3
ut-
ütmek, yenmek
u.-ar érdi 208/4
utru
karşı, ön
u. kéldi 198/10
u. kélgende 96/7
u. kélse 8/12
u.+da turur 81/1
u.+mda 121/2
u.+sıdın 50/10
uy
sığır, inek
u. 40/8
u.+ı 206/7
u.+dın 16/1
u.+ġa 17/2
u.+lar 75/7
uya
kardeş
u.+sı 17/13

uyaġ
uyanık
u. tursalar 92/1
u. turur érdi 89/1
u. tuttı 91/9
u.+dın 33/8

uyaġlıġ
uyanıklık
u.+ıŋdın 77/2

uyan-
uyanmak
u.-madı 169/12

uyat
edep; ahlâk
u.+ḳa 32/4

uyat-
utanmak, arlanmak
u.-mas érdi 177/2
u.-sa 177/13
u.-tı 184/6

uyġak
uyanık, uyumamış
u. bolmasun! 33/7

uyġan-
uyanmak
u. 3/8
u.-ıp 20/7
u.-madı 132/8

uyġat-
uyandırmak
u.-ıp 171/11

uyıġuçı (krş. bkz. *uḏı-*, *uzı-*)
uyuyucu, uyuyan
u.+larḳa 77/1

uyḳu
uyku
u. ḳaçtı 87/5
u.+da 3/7, 3/8, 132/4
u.+ġa barsaŋ 33/5
u.+ḳa barsam 92/1
u.+sı 3/9, 33/8, 216/4
u.+sıdın 132/8

uyuḳla-
uyuklamak
u.-dılar érse 20/6
u.-sa 89/2, 160/13
u.-yu başladı 132/1

uz
hüner, maharet
u.+ları 27/10

uzat-
uzatmak; gecikmek
u.-ıp 29/4, 208/10
u.-sa 119/13, 212/6
u.-tı 187/13
u.-ur 215/13
u.-ur sén 124/6

uzı- (krş. bkz. *uḏı-*)
uyumak
u.-p tururlar érdi 76/11

ʿuzlet (Ar.)
yalnız yaşama; inzivaya çekilme
u. 4/6

uzun
uzun
u. 50/7, 74/11, 96/12, 188/13, 202/7
u. érdi 89/9

uzunlıḳ
uzunluk
u.+ın 87/4

ʿużv (Ar.)
organ
u.+dın 32/5

Üü

ü

ve

ü. 1/1, 1/5, 2/1, 6/11, 6/11, 7/12, 7/9, 11/11, 11/11, 11/11, 13/1, 18/6, 22/13, 26/3, 27/4, 27/9, 27/9, 29/11, 30/1, 30/6, 31/7, 36/10, 36/10, 36/6, 37/7, 38/11, 39/10, 42/10, 42/6, 46/11, 48/11, 48/3, 48/5, 59/3, 59/5, 59/5, 60/1, 60/10, 60/11, 60/3, 63/6, 72/8, 73/10, 74/1, 77/4, 79/6, 83/6, 92/4, 94/5, 95/7, 95/7, 95/7, 96/6, 97/9, 99/9, 100/11, 101/10, 101/4, 101/5, 101/9, 102/8, 103/1, 105/4, 106/7, 110/10, 110/11, 114/11, 115/5, 115/7, 125/4, 125/5, 126/11, 131/12, 137/10, 144/12, 145/12, 145/3, 152/13, 153/5, 153/7, 160/4, 160/5, 161/4, 161/8, 163/12, 166/13, 172/7, 175/2, 181/4, 185/10, 185/2, 185/8, 186/10, 188/8, 188/9, 189/11, 190/4, 191/9, 192/7, 194/4, 195/4, 195/5, 196/2, 197/9, 200/13, 203/7, 205/12, 206/2, 207/3, 207/3, 207/8, 207/8, 208/12, 208/8, 208/8, 209/13, 209/6, 211/2, 211/4, 212/12, 215/6, 219/6

üç

üç (3)

ü. 55/12, 120/7, 195/6, 213/8, 213/8

üçinç (krş. bkz. *üçünç*)

üçüncü

ü. 126/5

ü. (bāb-ı üçinç) 12/4

üçün

için, sebebiyle

ü. 9/13, 9/3, 9/4, 9/5, 9/6, 13/4, 19/10, 19/8, 22/13, 23/1, 24/5, 27/5, 34/2, 34/4, 34/6, 34/8, 37/11, 37/8, 38/13, 39/12, 39/13, 40/2, 40/7, 41/3, 42/12, 42/9, 43/4, 44/2, 45/3, 45/3, 45/5, 45/8, 45/9, 51/7, 52/5, 54/12, 54/5, 55/7, 56/10, 57/7, 57/8, 58/3, 59/8, 59/8, 60/9, 61/9, 64/12, 64/13, 65/1, 65/3, 66/13, 71/12, 73/6, 74/1, 76/12, 81/10, 81/9, 83/2, 83/3, 84/9, 86/11, 87/1, 97/7, 97/8, 97/9, 97/9, 98/4, 103/6, 104/2, 109/2, 110/10, 110/11, 110/11, 114/12, 114/8, 115/4, 116/10, 120/10, 124/5, 129/5, 129/7, 134/10, 135/8, 136/6, 140/11, 145/11, 147/1, 147/11, 157/11, 163/8, 176/9, 183/10, 183/2, 183/4, 183/5, 188/12, 189/5, 195/1, 196/10, 197/6, 203/6, 207/9, 208/3, 217/2

ü. érmes 51/6, 211/9

ü. turur 51/5, 211/9, 213/1

üçünç (krş. bkz. *üçinç*)

üçüncü

ü.+ide 49/2

üç yüz altmış
üç yüz altmış (360)
ü. 55/12, 120/7
üftāde (Far.)
düşkün, tutkulu; âşık
ü. 11/2
ügü
baykuş
ü.+de 18/3
ük-
toplamak, yığmak
ü.-üp turur 118/2
ükül-
toplanmak, yığılmak
ü.-ür 59/3
üküş
çok, fazla
ü. 10/4, 20/12, 58/13, 150/13, 160/4, 206/5, 209/7
ü. olsa 131/4
ü. turur 125/9
ü. üçün 59/8
ü.+rek turur 108/3
üle-
paylaştırmak, bölmek
ü.-gem 177/10
ülüg
pay, nasip
ü.+ümiz 168/1
ümerā (Ar.)
emirler
ü. 93/11
ü.+nıŋ 93/12
ümīd (Far.)
umut, ümit
ü. 49/3, 106/3, 140/7, 185/4, 212/7
ü. bilinür 61/13
ü. kéltürüp tururmén 72/2
ü. ü cān ḫavfı 60/8
ü.+i 141/4, 200/9
ü.+i birle 106/2
ü.+im 141/4, 172/13
ümīdlıġ (Far.+Tü.)
umutlu, ümitli
ü. bolmaġannı 39/5
ümīd-vār (Far.)
ümitli
ü. mén 52/6
ün
şan, şöhret; ses
ü. 87/3
ü.+i 13/10, 86/9, 90/12, 143/13, 198/5, 202/7
ü.+i mü 92/5
ü.+idin 86/9, 87/10
ü.+in 3/9, 57/10
üs
yüz; elbise; kumaş
u. 170/5
üst
üst, yukarı
ü.+ide 38/7, 91/11, 209/8
üstād (Far.)
öğretmen, yetiştirici; sanat ya da bilim otoritesi
ü. 56/8, 189/9
ü. u muʿallim 189/2
ü.+ı 56/3, 56/9, 149/11
ü.+ı birle 56/3
ü.+ıge 149/7
ü.+ımnıŋ 56/7
ü.+ını 186/13
ü.+ınıŋ 186/11
ü.+ıŋ birle 56/5
ü.+ḳa 56/4
ü.+nı 23/1
ü.+nıŋ 188/11
üstüḫ̌ān (Far.)
kemik

ü. 27/5

üstün

üst, yukarı

ü. 99/12, 130/6

ü.+i 69/1, 99/12

ü.+ide 25/6, 77/11

ü.+ideki 133/11

ü.+idin 50/7

ü.+ige 123/12

üş-

üşüşmek, toplanmak

ü.-er 154/9

ü.-üp turur 190/12

ü.-üp tururlar 131/1

üşen

kol (terazi kolu)

ü.+i 169/8

üşkü

delik açıcı, matkap

ü. bile 184/10

üt

delik

ü.+i (teng-nā ü. dék) 119/9

üz-

kırmak; koparmak

ü.-e turur 110/4

üze

ile; üzerine, üzerinde, üzre

ü. 3/3, 4/9, 5/3, 5/4, 5/7, 6/8, 7/10, 8/10, 8/5, 11/11, 16/2, 18/6, 19/4, 19/8, 20/5, 22/1, 24/7, 25/11, 25/8, 26/2, 35/7, 39/7, 41/2, 42/11, 42/11, 47/3, 47/4, 53/4, 53/8, 54/4, 58/5, 60/10, 63/10, 65/4, 72/11, 83/9, 84/11, 84/2, 84/7, 90/3, 93/10, 95/12, 100/1, 105/7, 105/7, 107/5, 107/6, 108/1, 108/2, 113/13, 113/5, 118/2, 118/3, 123/11, 144/7, 144/8, 146/3, 148/1, 148/2, 151/3, 156/11, 163/13, 164/7, 165/9, 168/2, 168/9, 170/1, 170/9, 174/4, 175/10, 178/6, 179/6, 185/12, 189/12, 211/5, 213/11, 213/11, 217/1, 217/9, 218/13

ü. érdi 120/12

ü. mü 215/7

ü.+side 219/10

ü.+sidin 170/3

üzker (krş. *ürker*)

Ülker yıldızı

ü. (perān ü. birle) 54/10

üzre

üzere, üstünde

ü. 1/10, 9/9, 68/8

üzül-

kırılmak; kesilmek

ü.-mes 138/9

ü.-se 195/8

ü.-üp 138/11

üzüm

üzüm

ü. tāki üze 107/5

Vv

vācib (Ar.)
yapılması gerekli olan
v. olur 135/12
v. turur 128/1

vaʿde (Ar.)
verilen söz; belirtilen süre
v.+ġa 192/4
v.+ni 8/6

vaʿdī (Ar.+Far.)
bir söz verme, yapılacağını söyleme
v. 43/2

vādī (Ar.)
iki dağın arası, geçit
v. içide 179/11

vaḥal (Ar.)
çamur, bataklık; pis, kirli
v. 146/1
v. (érür zişt v.) 202/9
v.+dın 99/1
v.+ıge 164/3

vaḥdet (Ar.)
yalnızlık, teklik
v. 135/1

vaḥş (Ar.)
yabanî hayvan
v. u ṭuyūr u insāndın 114/9

vaḥşet (Ar.)
korku, ürküntü
v. kéltürür 219/5
v.+i bolsa 157/2
v.+ini 177/4

vaḳār (Ar.)
temkinli, ağırbaşlı olma
v. (ḥilm ü v.) 59/5

vaḳf (Ar.)
elde etme; alıkoyma; bir malın hayır amacıyla bağışlanması
v. 82/2
v.-ı étmek 97/6
v. bolur 82/3
v. (zekvet ü v. ile) 201/2

vaḳfe (Ar.)
durma, duraklama
v. ḳılmadın 119/1

vāḳıf (Ar.)
elde eden; bilen; vakfeden
v. bolsa 113/10
v. bolup 25/2, 119/1, 207/2

vaḳt (Ar.)
zaman, an
v. 169/8
v.-ı ṣabūḥ 127/2
v.+da 55/4
v.+ıda 5/12, 32/8, 33/5, 61/3, 91/8, 116/1, 195/3, 199/1
v.+ıdaḳı 94/3
v.+ımda 97/11
v.+ın 33/7
v.+ını 31/1
v.+ınıŋ 135/5

vaḳtī (Ar.+Far.)
bir vakit, bir zaman
v. 13/3, 79/3, 84/9, 91/6

vaḳtsız (Ar.+Tü.)
vakitsiz, zamansız
v. 219/5

vālā (Far.)
yüksek, yüce; güçlü
v. 110/5

varaḳ (Ar.)
yaprak
v.+ı 8/4

vāraḳāsız (< Ar.)
kağıtsız, yapraksız
v. evār bolmayın 52/8

vāriş̱ (Ar.)
mirasçı
v.+ġa 119/10
v.+ige 123/2

vaṣf (Ar.)
nitelik, durum, özellik
v.+ıda 205/10
v.+ını 140/4
v.+uŋ 9/4

vāṣıl (Ar.)
erişen, ulaşan
v. boldı érse 133/1
v. bolsa 47/1
v. bolup 200/13

vāsıṭ (ya.)
Kûfe ile Basra arasında bir şehir
v. élide 111/6

vāsıṭa (Ar.)
bir şeyin olması için aracı olan; araç; yardım
v.+sı birle 62/7
v.+sıdın 111/6

vaṣiyyet (Ar.)
bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey(ler)
v. étti 93/9, 194/3
v. ḳılu aytur 185/9

vaṣl (Ar.)
ulaşma, kavuşma
v.+ı 169/13
v.+ıda 164/11
v.+ıdın 80/3, 151/10

vaṭan (Ar.)
vatan, yurt
v. (celā-ı v. ḳılıp) 59/10

vaʿẓ (Ar.)
vaaz, etkileyici söz, telkin; hitap; öğüt
v. 99/3, 99/7, 212/1
v. ayttım 79/4
v. ötmes 85/11
v. u naṣīḥat telḳīn ḳıldı 18/7
v.+ı 98/8
v.+ıŋ 163/10
v.+lardın 219/2

važiʿ (Ar.)
alçak, âdi
v. (şerīf ü v.) 36/10
v.+raḳ 40/5

vaẓīfe (Ar.)
görev, sorumluluk, ödev
v. 24/5
v.+de 24/8
v.+din 76/2
v.+sini 25/13

ve
ve
v. 1/10, 2/3, 3/12, 3/13, 3/3, 4/2, 4/10, 4/11, 4/2, 4/6, 4/8, 4/9, 5/13, 5/2, 5/4, 5/5, 5/5, 5/6, 5/7, 6/1, 6/3, 6/5, 6/5, 7/13, 8/3, 8/6, 8/7, 8/9, 8/9, 8/10, 10/9, 10/10, 10/13, 11/12, 11/2, 11/9, 14/1, 15/1, 16/1, 16/2, 17/11, 18/1, 21/1, 23/2, 23/6, 24/2, 24/5, 24/9, 25/1, 26/1, 26/5, 27/6, 27/8, 29/5, 30/1, 30/6, 32/9, 33/13, 34/12, 36/10, 36/9,

41/6, 41/7, 41/8, 42/7, 43/12, 43/8, 45/13, 46/10, 48/6, 49/13, 49/4, 50/6, 50/7, 50/7, 51/11, 51/11, 52/2, 53/2, 54/10, 54/3, 55/3, 56/8, 58/9, 59/11, 59/4, 60/8, 60/12, 60/5, 61/10, 62/10, 62/6, 62/7, 63/2, 63/2, 63/6, 66/13, 66/5, 67/6, 67/8, 68/3, 70/11, 70/11, 70/12, 70/12, 71/5, 72/5, 73/10, 73/12, 73/7, 73/7, 74/9, 75/4, 76/1, 76/10, 76/9, 77/11, 79/1, 79/13, 79/5, 80/4, 80/7, 81/10, 81/6, 83/11, 86/7, 91/11, 91/12, 91/2, 91/3, 92/1, 92/10, 92/5, 95/1, 95/3, 96/1, 96/3, 96/5, 96/6, 97/12, 98/5, 101/8, 102/4, 104/10, 104/13, 104/13, 104/13, 105/4, 105/7, 108/10, 108/11, 108/12, 108/9, 110/10, 111/12, 112/12, 114/6, 116/11, 117/2, 117/11, 120/10, 120/13, 120/8, 122/4, 123/8, 123/9, 123/13, 124/12, 125/10, 125/11, 125/4, 125/4, 125/5, 126/12, 126/6, 126/7, 127/3, 127/8, 132/9, 133/6, 134/6, 136/12, 137/5, 141/12, 144/10, 144/3, 145/7, 147/1, 147/7, 148/4, 149/9, 150/12, 150/13, 152/2, 152/3, 153/1, 153/3, 154/6, 155/6, 155/7, 156/1, 157/10, 158/11, 158/5, 159/7, 160/1, 160/3, 160/5, 160/6, 161/3, 162/4, 163/13, 164/2, 166/12, 166/8, 168/7, 169/3, 169/4, 169/6, 169/9, 169/10, 169/11, 169/12, 170/10, 170/6, 170/7, 170/9, 171/10, 171/10, 171/10, 171/5, 173/10, 173/11, 173/11, 173/3, 173/3, 173/7, 175/7, 176/1, 177/1, 177/2, 177/5, 177/6, 177/8, 177/9, 177/9, 179/12, 179/9, 181/11, 181/6, 181/7, 181/8, 182/5, 183/6, 185/13, 186/10, 186/2, 186/3, 187/12, 188/10, 188/3, 188/4, 188/5, 189/11, 189/12, 189/13, 190/11, 190/4, 191/2, 191/4, 192/13, 196/5, 198/1, 198/2, 198/4, 200/12, 200/12, 200/3, 200/5, 201/2, 201/3, 201/4, 201/5, 201/6, 201/7, 202/1, 202/2, 202/6, 203/3, 204/4, 204/6, 205/10, 206/11, 206/12, 206/12, 206/2, 206/4, 206/4, 206/5, 206/6, 206/6, 207/10, 208/5, 209/11, 209/12, 209/13, 209/13, 209/8, 209/8, 210/13, 210/7, 210/8, 210/8, 210/9, 210/9, 211/1, 211/1, 211/11, 212/1, 213/9, 214/1, 216/13, 216/2, 216/2, 216/2, 216/3, 216/3, 216/3, 219/9, 219/9, 220/1

vebāl (Ar.)
günah; azap
v. 29/1
v. bolġay 173/3
v. u nekāl 53/4

vecil (Ar.)
korkan, ürkmüş
v. turur 204/7

vech (Ar.)
yüz, çehre; satıh, yüzey; sebep
v. 73/5
v. üze 8/10, 19/8, 25/11, 47/3, 54/4, 168/2, 217/1, 217/9

vedāʿ (Ar.)
ayrılma, ayrılış
v. ḳıldı 128/10

vedd (Ar.)
dostluk, arkadaşlık; sevgi
v.+i 126/13, 152/3

vefā (Ar.)
sözünü yerine getirme; arkadaşlığı devam ettirme; yetişme, yeterli gelme
v. 174/11
v. ḳalmadı 56/10
v. ḳıl! 174/9
v. ḳılıp 194/9
v. ḳılmadıŋ 192/5
v. ḳılmaḳ bolur 21/13
v. ḳılmas 194/4
v. ḳılurlar 73/5
v. vü mihrni 161/4
v.+nı (zişt ü v.) 103/1, 158/11, 174/8, 178/1
v.+sı 2/9

vefāsız (Ar.+Tü.)
vefasız; sözünde durmayan
v. 12/2, 36/3, 37/9

vefāsızlıġ (Ar.+Tü.)
vefasızlık
v.+ın 14/13

vefāt (Ar.)
ölüm, ölme
v.+ıge 26/5

ve ger (Far.)
ve eğer
v. 220/9

vehm (Ar.)
kuruntu; tereddüt; şüphe
v.-i taṣavvur ḳılġay 205/11
v.+i 216/6
v.+ini 176/6

veḳāḥat (Ar.)
utanmazlık, edepsizlik
v. 205/9
v.+ıdın 167/9

velī (Far.)
fakat, ama, lâkin
v. 5/11, 62/1, 67/13, 81/6, 87/4, 89/8, 95/5, 111/5, 156/5, 169/1, 175/6, 182/13, 183/9, 184/4, 192/6, 193/4, 197/10, 198/1, 200/1, 200/6, 202/7, 206/10, 206/9, 207/7

velīk (Far.)
fakat, ama, lâkin
v. 107/4, 184/6, 199/1, 214/10

velīkin (Far.)
fakat, ama, lâkin
v. 2/8, 42/7, 173/1, 174/6

verāʿat (Ar.)
haramdan kaçma, dinin yasak ettiklerinden sakınma
v. 123/13

verāset (Ar.)
mirasçılık; miras hukuku
v. (ʿilm-i v. birle) 213/9

verd (Ar.)
gül
v. 6/3

verd-cuvāb (Ar.+Far.)
cesurca cevap veren
v. 23/2

ve sāyir (< Ar.)
ve diğer
v. 149/4

vesīle (Ar.)
sebep; fırsat
v.+si birle 166/8

ve's-selām (Ar.)
"işte o kadar, bu son sözdür" anlamlarında bir klişe
v. 47/3

vezīr (Ar.)
padişah vekili, danışmanı
v. 13/12, 14/2, 21/6, 22/1, 23/4, 30/2, 35/11, 35/7, 36/13, 39/4, 44/9, 45/8,

Yy

yā (Far.)
bağlama, kuvvetlendirme, seslenme ve karşılaştırma işlevleriyle kullanılan edat
y. 1/7, 2/6, 5/10, 7/7, 9/4, 29/10, 41/4, 51/10, 52/7, 52/8, 56/10, 56/11, 58/1, 59/9, 60/11, 61/12, 63/11, 63/12, 63/12, 63/13, 79/10, 79/10, 87/1, 94/10, 95/7, 97/5, 97/6, 97/7, 100/13, 104/9, 106/2, 107/3, 112/5, 112/5, 117/7, 119/10, 121/12, 123/11, 124/10, 150/10, 157/8, 165/12, 168/6, 168/6, 173/5, 183/3, 185/11, 185/11, 185/12, 187/5, 195/7, 195/7, 201/3, 202/12, 202/13, 203/9, 203/9, 205/12, 205/6

ya
yay
y. 48/7, 198/13
y. dék 14/5, 219/4
y.+sın 197/13
y.+sını 184/5, 217/7

yād (Far.)
hatırlama, anma
y. 72/13
y. ḳılıp 69/7, 85/5
y. (ḳılıp y.) 172/8
y. ḳılmay 55/2
y. ḳılsa érdim 86/4
y. ḳılur mu siz 82/10
y.+ım 149/5

yād-engīz (Far.)
hatırlatıcı, akla getirici
y. 84/1

yād-gārī (Far.)
bir hâtıra, anı
y. 12/10

yaġ
yağ
y.+ı (buġday y. dék) 34/6

yaġ-
yağmak
y.-ar 186/3
y.-madı érse 114/6
y.-masa 190/3
y.-maslar 206/9
y.-sa 21/11

yaġan (krş. bkz. *yayġan*)
fil
y. 44/6, 218/9
y. birle 128/6
y.+ḳa 182/12
y.+nı 131/4

yaġı
düşman
y. 85/6
y.+sı 37/4

yaġmur (krş. bkz. *yamġur*)
yağmur
y.+ı 207/11

yaḫşı
iyi, güzel, hoş
y. 3/13, 5/11, 9/5, 22/5, 23/13, 24/3, 32/10, 37/10, 37/8, 37/9, 37/9, 54/10,

84/7, 96/5, 121/7, 124/1, 128/11, 136/6, 138/13, 140/4, 168/11, 176/10, 177/11, 199/5
y. bilür 117/4
y. bolmaz 4/3
y. bolsa 49/4
y. bolur 32/3, 144/5
y. turur 40/8
y.+dur 33/8
y.+ḳa 21/13
y.+lar 23/5
y.+lardın 22/7
y.+larḳa 213/10
y.+nı 136/7
y.+raḳ 21/9, 39/7, 72/10
y.+raḳ bilür mén 77/6
y.+raḳ bolur 196/7
y.+raḳ turur 40/6

yaḫşılıḳ
iyilik, güzellik, hoşluk
y. 32/2
y. birle 100/5
y. ḳılmak 24/2
y. ḳılmış bolur 218/10
y. mu 24/1
y.+dın 21/7
y.+ıda 34/1
y.+ḳa 89/8
y.+nı 57/9

yā-ḫōd (Far.)
veya, ya da
y. 108/5, 121/12

yaḫyī (ka.)
Hz. Yahya
y. peyġām-ber türbesige 31/2

yaḳ- (1)
yakmak, tutuşturmak
y.-ar 14/9
y.-ıp 86/6, 217/11
y.-ḳalı 39/2
y.-sa 39/1, 58/12

yaḳ- (2)
uygun gelmek, beğenmek; yaklaşmak
y.-madı 21/6, 30/9, 49/13, 62/6
y.-masa 152/8

yaḳ- (3)
sürmek, sıvazlamak
y.-salar 41/2

yaḳ- (4)
şarkı söylemek
y.-ar 88/6

yaḳa
yaka
y. 9/3, 209/2
y.+mnı 209/1
y.+sıḳa 69/1
y.+sın 129/10, 138/5
y.+sını 25/1
y.+sıge 154/9

yaḳġuçı
yakıcı, ateş çıkarıcı
y. (şemʿ y.) 213/2

yaḳıl-
yakılmak
y.-dı 17/11
y.-ıp 84/2
y.-mas 79/8
y.-mışı yoḳ 170/11

yaḳın
yakın
y. 16/5, 154/6
y.+dın ötti 51/1
y.+ıda 118/9
y.+raḳ turur 201/12
y. tuta turur 151/7

yaḳış-
yakışmak

y.-mas 197/1

yaḳīn (Ar.)

doğru, gerçek, kesin

y. 2/7, 193/9

y. bil! 138/10

y. turur 185/4

yaḳūt (Ar.)

yakut taşı

y. 68/10

yalġan

yalan

y. 14/8, 147/3

y.+ı 14/8

y.+nı 14/10

yalġuz

yalnız

y. 173/8

y.+un 93/7

yalıŋaç

çıplak

y.+ḳa 202/11

yā-li'l-ʿaceb (Ar.)

şaşılacak şey, hayret!

y. 196/6

yaman

kötü, fena; sert, sarsılmaz

y. 3/13, 33/8, 34/9, 40/9, 45/10, 54/10, 84/7, 90/2, 220/5

y. bolsam 100/5

y. ḳılsa 144/5

y. oynaġuçı 34/9

y.+ı 89/7, 89/8

y.+ḳa 24/2, 57/9, 124/1

y.+lar 62/2

y.+larḳa 22/6, 213/9

y.+nı 218/10

yamanlıḳ

kötülük, fenalık

y. 23/5, 32/1, 216/9

y. bile 71/1, 168/11

y. dék 24/3

y.+da 139/1

y.+dın 218/12

y.+ı birle 30/5

y.+ıda 34/2

yamġur (krş. bkz. *yaġmur*)

yağmur

y. 24/1, 114/6, 190/3

yan

yan, taraf

y.+ġa 82/12, 186/5

y.+ımda 34/5

yan-

dönmek, gelmek

y.-ayın 73/1

y.-dı 114/1

y.-ıp 194/10

y.-masdın burun 92/11

y.-sa 29/1

yana

yine, tekrar; diğer, başka; da/de

y. 1/4, 1/9, 6/11, 7/1, 14/2, 14/9, 14/12, 15/10, 17/4, 21/9, 24/5, 36/2, 39/6, 41/12, 41/13, 50/6, 51/3, 51/9, 52/1, 58/1, 58/13, 59/12, 59/3, 59/4, 61/4, 63/1, 64/9, 65/1, 65/11, 65/2, 76/5, 83/1, 88/1, 94/5, 96/12, 100/12, 102/4, 107/12, 110/13, 110/2, 112/8, 116/12, 117/8, 120/12, 121/1, 127/6, 134/13, 141/13, 141/5, 143/11, 144/8, 145/5, 147/12, 150/8, 152/13, 154/1, 156/4, 156/9, 158/3, 167/1, 167/1, 167/6, 170/2, 172/12, 173/8, 184/13, 184/8, 187/6, 187/9, 189/5, 197/13, 203/7, 204/4, 206/12, 207/1, 210/13, 212/11, 215/11, 216/11, 216/6, 218/11

yandur-

döndürmek

y.-dı 129/7
y.-up 210/6
y.-urlar 207/7

yaʿnī (Ar.)
"demek istenen şudur ki" anlamında bir söz
y. 100/11, 126/7, 154/13, 193/7, 196/7, 203/13, 212/5

yaŋı
yeni
y. tonlar 122/10
y. tondın 41/8

yaŋıl-
yanılmak, karıştırmak
y.-ıp (yaŋlıp) 117/5

yaŋla
eş, benzer
y. 20/11

yaŋlıġ
gibi
y. 12/11, 150/4
y. érdi 86/7

yaŋlıḳ (< *yaŋılıḳ*)
yanlış, hata
y.+ḳa 21/8

yap-
örtmek, kapatmak
y.-ıp 39/8

yapaġu
yapağı
y. ékseŋizler érdi 67/10

yapurġak
yaprak
y. birle 130/12
y.+ı 191/13

yapuş-
yapışmak, sıkı tutunmak
y.! 208/8

yār (Far.)
dost, sevgili
y. 3/12, 59/6, 60/8, 81/1, 81/8, 81/9, 82/5, 94/7, 113/1, 132/5, 151/10, 151/12, 151/13, 151/5, 159/4, 159/5, 169/13, 177/6, 181/12, 190/9, 200/8
y. boldısa 22/6
y. bolsa 17/1
y. bolup 22/8
y. pōstīnini 81/11
y.+ınıŋ 81/11
y.+ımnı 174/5
y.+ını 174/7

yar
yar, uçurum
y. 162/9
y.+ḳa 22/6

yar-
yarmak
y.-ar 49/9
y.-ar bolsa 199/1
y.-ar érdi 179/4
y.-ıp 193/12
y.-ḳan dék 53/3

yara
yara
y.+nı 169/2

yara-
yaramak, uygun gelmek
y.-ġay mén 74/2
y.-ġu dék 8/9, 23/3
y.-mas 151/8, 180/13, 183/8, 185/11, 197/9, 214/4, 214/5
y.-masam 74/2
y.-r çaġda 59/2
y.-sa 76/5, 76/6

yaraġ
istifade; imkan; fırsat; vesile
y. (anıŋ bile bulur y.) 136/3
y. ḳalmadı 150/8
y.+ım bolmadı 180/11

yaraġlıġ
uygun, yaraşır
y. 36/2
y. turur 70/5

yaraġsız (krş. bkz. *yaraḳsız*)
uygunsuz, yaraşmaz
y. 23/13, 70/6, 84/13, 127/10, 136/12, 149/9, 187/8

yaraḳ-
fayda etmek, uygun olmak
y.-ar 14/8

yaraḳsız (krş. bkz. *yaraġsız*)
uygunsuz, yaraşmaz
y. 75/6, 75/11

yaramas
yaramaz; çirkin
y.+dın 179/7
y.+raḳ 184/13

yārān (Far.)
dostlar, sevgililer
y.+lar 102/3, 132/2, 174/8
y.+larda 59/6
y.+larıġa 180/3
y.+larıḳa 50/2

yarasıġ
yarasa
y. 29/1
y.+ḳa 136/12, 152/8

yaraş-
yaraşmak, uygun gelmek
y.-ıp 24/1
y.-ur mu 219/13

yaraşu
uygun, yaraşır
y. 80/1

yarat-
yaratmak
y.-ġanḳa 49/12
y.-ḳan 51/10, 68/2
y.-ḳanda 32/5
y.-ḳanı birle 51/3
y.-maġıl! 70/5

yarım
yarı, yarım; eş, benzer
y. 18/8, 89/2
y.+ı 164/3
y.+ını 18/9

yārī (Far.)
yardım
y. bérdiler érse 30/3
y. tilese 29/9
y.+si birle 30/11, 131/9

yarlıḳ
verilen emir, buyruk
y.+ḳa 74/2

yarlıḳa-
hükmetmek, buyurmak
y.-p turur 172/1, 199/8, 202/3

yarmaḳ
para
y.+ı 184/1
y.+ın 184/2

yarsamlıġ
cüzzamlı; menfur, iğrenç; pislik içinde olan
y. 84/13

yaru-
parlamak
y.-dı 2/4
y.-dı érse 91/10
y.-mas 10/13

yaruḳ
parlak, ışıltılı
y. 25/6, 112/4, 113/2
y.+da 51/1
y.+ı 68/6
y.+uŋda 148/10

yas
yas, matem
y. 13/5

y.+ıdın 20/2
y.+ın 147/12
y.+ın tutup 13/12
y.+ıge 20/2

yāsīn (Ar.)
Yâsin suresi
y. oḳıyurda 13/13

yaş (1)
yıl, sene; ömür
y.+ımdın 181/10

yaş (2)
göz yaşı
y.+ı birle 71/10
y.+ın 147/11

yaş (3)
taze, yeni
y. 187/11

yaş (4)
kıvılcım, ateş parçası
y. 58/12

yaşa-
yaşamak, ömür sürmek
y.-maḳ 195/7
y.-p 195/11
y.-sa 195/10, 195/9

yaşıl
yeşil
y. 6/5

yaşur-
örtmek, gizlemek
y.-dı 6/4

yat
yabancı
y. 141/7

yat-
yatmak
y.-ġan 178/13
y.-ġanda kédin 26/6
y.-ġusı 11/13
y.-ıp 20/6, 26/9
y.-ıp turur érdi 99/13, 116/2
y.-ıp uzıp tururlar érdi 76/11
y.-ısar 127/6
y.-maḳ 81/3
y.-mas érdi 177/2
y.-sa 128/9, 178/1
y.-tuḳ 74/11
y.-ur 27/3, 33/7, 201/8
y.-ur érdim 180/9
y.-ur sén 174/10

yatur
yatılan yer
y.-ındın 178/13

yavaş
yumuşak huylu, sessiz, sâkin
y. 73/7

yavuḳ (krş. bkz. *yawuḳ*)
yakın
y. yürisem 58/10
y.+raḳ 58/9

yavuş-
yaklaşmak
y.-tı 182/1

yawuḳ (krş. bkz. *yavuḳ*)
yakın
y. ol 80/2
y.+da 74/5

yawuz
kötü, fena
y. 4/3, 136/4, 140/12, 214/11
y. birle 178/6
y. suw
y.+larḳa 52/7
y.+nuŋ 21/8
y.+raḳ boldılar 196/8

yawuz-ḫū (Tü.+Far.)
kötü tabiatlı, huylu
y. 138/11

yayaḳ (< *yaḏaḳ*)
yaya, piyade

y. sén 3/9

yayġan (krş. bkz. *yaġan*)
fil
y. 198/9

yaz
yaz mevsimi
y. 22/13, 66/5, 207/11
y.+da 201/9

yaz- (1)
yaklaşmak (yardımcı fiil)
y.-dıŋ (öle y.) 78/4

yaz- (2)
açmak, sermek
y.-dı 4/10
y.-ıp turur 200/3
y.-ıp tururlar 210/13

yazı
ova, düzlük
y. 125/11
y.+da 75/7
y.+larda 101/9

yazuġ (krş. bkz. *yazuḳ*)
günah, suç, kabahat
y. 4/13

yazuḳ (krş. bkz. *yazuġ*)
günah, suç, kabahat
y. 4/2, 172/3, 172/8, 184/9, 218/11
y. bile 28/2
y.+da 173/1
y.+ı 2/3, 69/11
y.+ıdın 81/9
y.+ın 53/11, 106/8
y.+ını 58/3
y.+larḳa 31/4
y.+nı 173/8, 213/11
y.+umnı 72/9

yazukla-
suçlamak, kusurlu görmek
y.-p 25/10

yazukluġ
günahkâr, suçlu
y.+nuŋ 44/1

yazuḳsız (krş. bkz. *yazuḳsuz*)
günahsız, suçsuz
y. 75/3

yazuḳsuz (krş. bkz. *yazuḳsız*)
günahsız, suçsuz
y. 43/13
y.+nı 53/1

yed-i süflī (Ar.)
alçaklık eli; aşağıda bulunanın, sadaka alanın eli
y. 202/13

yed-i ʿulyā (Ar.)
yücelik eli, yukarıda bulunanın, sadaka verenin eli
y.+ġa 202/13

yehūdī (Ar., krş. bkz. *cehūd*)
Yahudî
y. 124/4

yek (Far.)
bir, tek, yalnız
y. (ḥaḳḳ-ı y.) 212/9

yek-laḫt (Far.)
tek cüz, bir parça
y. 85/1

yek-sān (Far.)
düz; bir, beraber
y. 115/4, 207/4
y. érdi 192/6
y. turur 91/3

yel (krş. bkz. *yél*)
esinti, rüzgâr; boş
y. 202/7
y. dék 128/13
y.+ge 181/11

yel-
geçip gitmek, (özellikle) atla gitmek; akmak

y.-er érdi 128/13
y.-ip barur érdi 122/12

yelpigüç
yelpâze
y. birle 95/11

yemen (ya.)
Yemen ülkesi
y. bürdini 121/7
y.+ġa 121/7

yemīn (Ar.)
yemin, ant
y. 5/7, 21/13

yemīnü'l-devlet (Ar.)
devletin sağı
y. 26/4

yeŋ (krş. bkz. *yéŋ*)
yen, elbise kolu
y.+ini 122/12

yer (krş. bkz. *yér*)
yer, mekân; toprak
y. 46/11, 114/7
y.+de 70/2
y.+ge 120/11, 183/9

yet- (krş. bkz. *yét-* (1))
ulaşmak, yetmek, yetişmek
y.-e umasaŋ (yetümeseŋ) 147/3
y.-er 181/3
y.-er üçün 55/7
y.-ip 13/3, 69/1,74/11
y.-ip turur érdi 80/1
y.-kil! 158/13
y.-mişi bar 84/7
y.-se 70/1, 115/5, 123/5, 190/5, 220/5
y.-ti érse 84/3
y.-tiler 131/7
y.-tiŋ 81/2
y.-tiŋ érse 81/2
y.-tük érse 92/12

yetil- (krş. bkz. *yétil-*)
yetilmek, ulaşılmak
y.-ip 41/5, 141/2
y.-gey 106/5
y.-güsi 50/9
y.-miş dék 48/11
y.-se 50/8, 153/6

yetkür- (krş. bkz. *yétkür-*)
ulaştırmak, yettirmek
y. 122/7
y.-üp 47/11

yetmiş (krş. bkz. yétmiş)
yetmiş (70)
y.+i bar 84/8

yetür- (krş. bkz. *yétür-*)
y.-gen 78/12
y.-se 105/6

yevmī (Ar.+Far.)
bir gün
y. 165/12

yezdān (Far. < Peh.)
Zerdüşt tanrıları (İran'da İslam'ın yaygınlaşmasıyla *Allah* anlamına gelmiştir.)
y.+ḳa 49/11

yé-
yemek yemek
y.! 211/7
y.-di 67/10, 76/1, 211/11
y.-di érse 84/13
y.-dürü bilmes 183/7
y.-e umadı (yéyümedi) 211/12
y.-gen 85/10
y.-geni 110/1
y.-gil! 122/13
y.-gü 60/6
y.-günçe 10/3
y.-me! 109/13
y.-medi 18/1, 122/13
y.-medim 76/4

y.+ide 5/12
y.+idin 178/13
y.+inde 85/3
y.+niŋ (bāġ u y.) 60/10

yét- (1) (krş. bkz. *yet-*)
ulaşmak, yetmek, yetişmek
y.-e bilmes 8/2, 8/3
y.-er 13/9, 140/3, 144/13, 202/13
y.-er mén 131/10
y.-eyin 180/10
y.-gende 93/9
y.-gey érdiler 192/11
y.-ip 40/10, 42/3, 86/10, 180/9, 180/11, 185/12
y.-ip turur 175/13, 207/10
y.-ip turur érdi 6/3, 103/9, 124/9
y.-mes 28/6, 125/13
y.-mese 172/6
y.-mes érdi 138/6
y.-mesün! 61/3
y.-mişi yoḳ érdi 41/8
y.-se 4/13
y.-se érdi 123/1
y.-ti 114/8, 119/8, 128/13
y.-ti érse 129/9, 130/13
y.-tiler érse 130/1
y.-tise 184/6

yét- (2)
yetmek, kâfi gelmek
y.-kende 218/7
y.-mes 94/12
y.-mes érdi 55/6

yétkür- (krş. bkz. *yetkür-*)
ulaştırmak, yettirmek
y.-dük 87/2
y.-üp turur 200/4
y.-ürler 143/12

yéti
yedi (7)
y. 185/7

yétig
keskin, bilenmiş
y. 13/9, 145/9, 215/2

yétil- (krş. bkz. *yetil-*)
yetilmek; ulaşılmak; olgunlaşmak
y.-di 6/5
y.-di érse 16/5

yétinç
yedinci
y. (bāb-ı y.) 12/6

yétmiş (krş. bkz. *yetmiş*)
yetmiş (70)
y. 195/10

yétür- (krş. bkz. *yetür-*)
yettirmek; ulaştırmak
y.-düm 95/4
y.-medi 114/10
y.-üp 64/2

yıḏ (krş. bkz. *yız*, *ıd*)
koku
y.+dın 2/7

yıġ- (1)
engellemek; çekmek
y.-ġıl! 152/11
y.-ıŋlar 87/12

yıġ- (2)
yığmak, toplamak; bir araya gelmek
y.-ar 186/3
y.-arlar 210/8
y.-dı 107/13, 211/11, 212/11
y.-ıban 207/1
y.-[ġ]ınça 34/7
y.-ıp 26/7, 122/13, 211/12
y.-ma! 196/3
y.-maḳ 196/2

yıġaç
ağaç

y. 19/5
y. üstide 91/11
y.+larnı 187/11
y.+larnıŋ 191/12
y.+nı 180/3, 198/7

yıġıl- (1) (krş. bkz. *yıḳıl-*)
yıkılmak
y.-ġa 156/12

yıġıl- (2)
yığılmak, toplanmak
y.-ı 19/3
y.-ıp 11/1, 22/12, 30/3, 85/4, 85/6, 116/7, 209/3
y.-ıp turur érmiş 142/3
y.-masdın 71/10
y.-sa 131/5

yıġılış-
toplaşmak, birikmek, bir araya gelmek
y.-ıp 131/3
y.-ıp (yıġlışıp) 42/1, 129/10
y.-ıp tururlar 116/10

yıġla-
ağlamak
y.-dı 84/6
y.-dılar 85/4
y.-p 71/10, 146/11, 165/5
y.-r 107/1
y.-salar 85/6
y.-yu 72/5, 105/11, 182/9
y.-yur 42/12, 216/8

yıġlaş-
ağlaşmak
y.-ıp 129/10
y.-ıp tururlar 116/7

yıġlat-
ağlatmak
y.-ıp 158/2

yıḳ-
yıkmak
y.-ar 14/9
y.-tı 22/12

yıḳıl- (krş. bkz. *yıġıl-*)
yıkılmak
y.-dı 17/12
y.-ıp 121/11
y.-maḳda 176/11
y.-mas 79/7
y.-ur érdi 198/6

yıl
yıl, sene
y. 21/12, 58/12, 67/9, 120/9, 139/2, 161/1, 175/4, 180/5, 190/4, 192/2, 196/3, 196/4, 197/10
y.+da kéd 23/9
y.+dın soŋ 63/1, 194/9
y.+lar 11/12, 26/6, 50/7

yılan (krş. bkz. *ılan*)
yılan
y. 61/13, 164/12, 209/12
y. dék 49/9
y.+ġa 218/13
y.+larıŋ 117/3
y.+nı 21/9

yıldız
kök, bağlantı yeri
y.+ıdın 26/11

yıŋaḳ
taraf, yan
y.+ḳa 154/3

yıpar
güzel koku
y. 179/7
y.+ın 154/1

yıra-
uzaklaşmak
y.-ġu dék 8/10
y.-mas 151/8, 180/12, 183/8, 185/11

yıraḳ
uzak

y. 80/7, 80/13, 127/6, 147/1
y. bolġay 92/2
y. bolmaġay érdi 58/10
y. bolur 21/10, 79/11
y. érdi 184/13
y. érmes 89/4
y. ḳaldıŋ 51/2
y. turur 47/7, 74/1, 190/8
y. turur mén 163/9
y. tutup 151/6
y. (tüştüm y.) 80/2
y. üçün 183/3
y.+dın 16/5
y.+lar 80/7

yırġa- (krş. bkz. *ırġa-*)
sallamak, sarsmak
y.-sa 198/6

yırt-
yırtmak
y.-ar 25/1
y.-ġan 40/6
y.-ıp 122/10
y.-maḳ 42/8
y.-tı érse 209/2

yırtġuçı
yırtıcı
y. 73/8

yırtıl-
yırtılmak
y.-ġanın 203/9

yız (krş. bkz. *yıḏ, ıd*)
koku
y. mu bérür 124/11
y.+ı 167/10, 179/7
y.+ıdın 176/1
y.+ınġa 122/5

yiber- (< *ıḏı ber-*)
göndermek, uzaklaştırmak
y.-dim 158/8

yigit
genç, delikanlı; taze, körpe
y. 20/10, 20/13, 22/2, 22/4, 42/12, 43/1, 100/1, 129/2, 129/5, 129/9, 130/3, 130/4, 130/6, 130/9, 131/12, 131/7, 132/7, 132/8, 178/10, 182/8, 183/12, 197/11
y. birle 132/13, 198/5
y. üçün 22/13
y.+ke 177/12, 179/3
y.+ler 216/3
y.+lerge 181/12
y.+ni 131/11, 131/3, 132/12, 141/7, 198/12
y.+niŋ 131/1, 132/11

yigitlik
gençlik, tazelik; delikanlılık
y. 20/10, 159/10, 163/11, 180/7
y. ʿahdide 86/2
y. evinde 76/9
y.+i birle 183/13
y.+im 128/5
y.+iŋ 181/11

yime
ve, ve de, dahi; yeniden, tekrar
y. 10/5, 16/3, 58/5, 77/3, 85/2, 108/5, 126/8, 133/9, 136/3, 138/7, 139/7, 141/4, 160/10, 184/5, 200/1, 204/13

yip
ip
y.+i (ecelniŋ y.)123/6

yit-
yitmek, kaybolmak
y.-ip 6/3, 26/9, 40/10
y.-ti 114/9
y.-tiŋ 81/3

yitil-
kaybedilmek; mahvolmak, perişan olmak
y.-di 16/6

yitük
yitik, yitirilmiş
y. 49/9
yitür-
yitirmek, kaybetmek
y.-miş 183/7
y.-se 98/10
yoġur-
yoğurmak
y.-ḳanda 74/10
yoḳ
yok
y. 1/5, 1/5, 3/11, 3/2, 9/5, 24/1, 28/12, 28/2, 36/2, 36/3, 38/1, 38/2, 38/4, 38/4, 47/13, 48/11, 48/12, 48/13, 49/6, 60/10, 72/2, 76/6, 80/7, 81/10, 94/10, 94/12, 94/9, 106/4, 106/4, 107/10, 107/11, 107/11, 125/2, 133/13, 139/5, 145/9, 151/4, 160/6, 166/4, 166/5, 170/11, 170/13, 170/7, 173/8, 176/1, 179/11, 184/9, 185/4, 186/1, 187/11, 190/10, 198/1, 198/13, 200/6, 200/6, 201/6, 204/3, 204/3, 207/7, 207/9, 208/9, 213/6, 213/7, 214/13, 214/5, 215/10
y. bolġay 58/11
y. bolmay 66/9
y. bolsadı 164/11
y. érdi 30/2, 41/8, 41/8, 42/7, 92/11, 122/1, 129/3, 130/11, 131/2, 142/11, 146/4, 146/4, 148/5, 198/3, 198/4, 200/2
y. érse 2/9, 56/8, 66/9, 83/10, 84/1, 86/1, 100/10, 105/13, 164/1, 170/12, 207/3, 219/2
y. ése 172/4, 193/9
y. ḳılġay 40/3
y. mu 181/1, 189/6, 202/3
y. ol 93/4, 141/4
y. turur 40/5, 128/5, 140/5, 144/3, 178/10, 207/7
y. üçün 34/5, 54/12, 71/12, 86/11, 98/3
y.+lar 80/7
y.+raḳ 101/12
y.+tur 108/7
yoḳar (krş. bkz. *yoḳarı*)
yukarı, üst
y. 25/3
yoḳarı (krş. bkz. *yoḳar*)
y. 206/3
yoḳluḳ
yokluk, varlıksızlık
y.+dın 210/10
yoḳuşsuz
zorluk çıkarmayan, ters düşmeyen
y. 30/10
yol
yol
y. 18/11, 117/5, 180/8
y. aġzıda 18/11
y. içre 65/8
y. tutsaḳ 132/4
y. üstün 99/12
y. üze 84/7
y.+da 3/10, 83/5, 100/5, 102/7, 106/4, 146/12, 167/3, 181/1, 203/5
y.+dın 99/13, 150/3
y.+ġa 74/10, 83/12, 128/10, 128/10, 130/12, 202/7
y.+ı 80/8, 114/8, 175/11, 197/11, 216/3
y.+ıda 73/3, 80/10, 147/3, 147/4, 162/12
y.+ıdın 105/2
y.+ıge 183/8

y.+ın 106/10
y.+ını 98/10, 194/1
y.+nı 18/12, 180/7
y.+un 88/11

yol-
yolmak, şiddetle çekmek
y.-dum 209/2

yolçılıḳ
yolculuk
y. ḳılur 127/10

yoldaş
aynı yolda giden
y. boldı 197/11
y.+ıŋ émes 102/7

yolı
sefer, kez, defa
y. (bir y.) 17/8

yoluḳ-
karşılaşmak, rastlamak
y.-madıŋ 177/12
y.-sa 32/6, 70/2, 111/5, 198/6, 203/5
y.-tı 147/12, 220/1
y.-tı érse 63/1
y.-tısa 11/8
y.-tum 63/10
y.-up 52/7, 167/3

yon-
yontmak; kesmek
y.-up 130/4

yoru-
devam etmek (şimdiki zamanı bildiren yardımcı fiil)
y.-r érdi (ḳama y. érdi) 68/6
y.-r érdi 93/3 (ḳılu y. érdi)

yoy- (< *yoḏ-*)
öğütmek; parçalamak; bozmak; sıkmak
y.-u bilmes 190/1

yoysat- (< *yoḏsat-*)
yok etmek, silmek
y.-ıp 21/5

yön
yön, yan, taraf, cihet
y.+i 70/6
y.+ide 201/9
y.+ün (ins.) 119/8

yör-
yormak, yorum yapmak, açıklamak, izah etmek
y.-me! 61/2
y.-üp 31/3, 209/7

yörgen-
sarınmak
y.-ip 174/10

yörgeş-
sarmaş dolaş olmak; dolaşmak, karışmak
y.-ip 157/6

yu-
yıkamak
y.! 106/12
y.-mak 54/9
y.-sa 169/2
y.-salar 185/7
y.-sun! 106/12
y.-yur 120/3

yuḳuş
etki, tesir
y.+ı 18/3

yul
kaynak, pınar; akar su; su birikintisi
y.+ı 43/12
y.+ları tururlar 206/8
y.+nı 22/12

yul-
saldırmak; yağmalamak, elde etmek
y.-ı éltür 185/11

y.-maḳ 53/10

yula
meşale, kandil
y. 40/3

yul-ā (Tü.+Far.)
akar su ha! (vokatif)
y. 22/12

yulduz
yıldız
y. 37/13
y. dék 26/11

yum-
yummak
y. 174/11

yumruḳ
yumruk
y. urmaḳ 215/2

yumşaḳ
yumuşak, tatlı
y. 138/9, 191/2

yūnān (ya.)
Grek; İyonya
y. ʿimāretidin 130/2
y. yérinde 85/3

yūnus (ka.)
Hz. Yunus
y. 20/4
y. dék 63/13

yūsuf (ka.)
Hz. Yusuf
y. cemālı 144/7

yūsufī
Hz. Yusuf gibi güzel olan
y. cemāldın 153/1
y. ḫulḳı 152/2

yuşan-
parçalanmak, parça parça olmak
y.-ıp turur 7/7

yutur-
yıkatmak
y.-ayın 4/7

yuva
ev; in
y.+sıge (ejdehā y.) 128/3

yük
yük, taşınılan eşya
y. 117/13
y. kötergen 40/6
y.+i birle 120/8
y.+ige 59/9, 200/11
y.+ni 133/11, 196/11
y.+ni taşıġan üçün 40/7

yükle-
yüklemek, taşımak
y.-gen 115/6, 212/13

yüklüg
yüklü
y. 213/12

yüksek
yüksek
y. 119/2

yükset-
yükseltmek
y.-se 102/1
y.-ür 11/1

yünçü
inci
y. érmiş 117/8

yüŋ
hayvan yünü; pamuk
y. 67/10
y.+ini 126/9
y.+lerini 67/9

yürek
yürek, kalp
y. 147/6
y.+i 61/8

yüreklig
yürekli, cesur
y. 20/7

yüri- (krş. bkz. *yürü-*)
yürümek
y. 152/5
y.-geli éwer érdiler 92/10
y.-p 180/8, 181/1
y.-se 45/1
y.-sem 58/10, 156/10
y.-seŋ 180/12
y.-yü 181/3
y.-yür 189/13
y.-yür érdim 198/6
y.-yürde 83/8

yürü- (krş. bkz. *yüri-*)
yürümek
y.-di 19/11, 26/2, 70/9, 76/12, 96/12
y.-düŋ 101/9
y.-gen 18/11
y.-p 58/9, 71/10, 74/11, 80/10, 91/7, 125/7
y.-r 77/9, 196/10
y.-rde 122/6
y.-r mén 101/10

yürün-
yürünmek
y.-ür 79/2

yürüş
yürüyüş
y.+ige 16/1

yürüşlüg
yürüyüşlü
y. 9/2

yürüt-
yürütmek
y.-tiler 129/13, 129/4
y.-üp 219/10

yüz (1)
yüz, surat, çehre
y. 29/2, 55/12, 72/11, 120/7, 134/7, 154/1, 157/8, 162/13, 175/4
y. ewürdiler 63/5
y. ewürdüm 191/3
y. (ewürme y.!) 100/4
y. ewürmese érdiŋ 34/3
y. ewürüp 23/7
y. öyürse 185/13
y. ursa 34/3
y.+ge 160/12
y.+i 44/1, 68/5, 79/2, 150/3, 164/9
y.+i suluġ bolur 15/9
y.+ide 27/11, 46/5, 73/7
y.+ideki 26/11
y.+idin 153/9, 160/9, 184/11, 184/5, 184/6
y.+ige 6/4, 39/8, 45/11, 49/13, 53/3, 79/10, 82/7, 88/12, 90/6, 123/11, 132/7
y.+in 51/10, 194/4, 210/5
y.+ine 1/8
y.+ini 43/13, 44/13, 60/3, 72/7, 176/9, 214/7
y.+iniŋ 20/11, 51/1
y.+ler 162/11
y.+ni 69/6
y.+ümge 172/13
y.+üm ḳaranı keyse 154/9
y.+ün 132/11
y.+ün (ins.) 113/1
y.+ün tuşsa 109/13
y.+üŋ 149/6, 150/7, 153/3, 165/7
y.+üŋ dék 182/7
y.+üŋni 174/11

yüz (2)
yüz (100)
y. 72/7, 87/2, 97/1, 110/8, 120/8, 140/7, 150/1, 159/9, 183/9, 187/8

Zz

żabr (Ar.)
yaban narı
ż. 112/10

żacūr (Ar.)
nankör; hırçın, huysuz
ż. 209/13

żaʿf (Ar.)
zayıflık, güçsüzlük; bir şeye meyilli olma, aşırı arzulu olma
ż. 217/4
ż. (bāb-ı şeşüm der-ż. u pīrī) 175/1
ż. u pīrlikde 12/6
ż.+ı 40/11
ż.+ıdın 191/10
ż.+uŋnı 182/13

zāġ (Far.)
küçük karga (*Coleus monedula* [Lat.])
z. birle 156/9

żaḥḥāk (~ *ḍaḥḥāk*, ka.)
Şehnâme'de, Cemşid'in yerini alan zâlim şah
ż. 29/12, 30/2

zāhid (Ar.)
aşırı dindar; zühd ehli olan; rind tipinden hoşlanmayan karakter
z. 71/7, 82/10, 92/10, 93/2, 95/9, 96/13, 97/1, 97/5, 157/3
z. érmes 97/3
z. turur 97/2
z. (şeyḫ ü z. ol) 96/6
z.+ler 216/2
z.+lerdin 75/13
z.+leridin 33/4, 82/9
z.+lerḳa 96/10, 96/3
z.+ni 93/2, 95/12, 95/9
z.+niŋ 99/13

zāhidlıḳ (Ar.+Tü.)
zahitlik, zühd ehli olma
z.+ḳa 96/4

ẓāhir (Ar.)
belli, açık, ortada; dış görünüş
ẓ. 79/1, 104/12, 123/13
ẓ. boldı érse 111/2
ẓ. ḥālı 95/6
ẓ. ḳıl! 87/13
ẓ. ḳılmaġıl! 213/12
ẓ. oldı 87/13
ẓ.+ide 71/5
ẓ.+im 77/8
ẓ.+leri 79/5, 91/2, 91/2

zaḫm (Far.)
yara; diş ile ısırılarak açılan delik
z.+ı 81/5

zaḥmet (Ar.)
sıkıntı, rahatsızlık
z. 87/11
z. bérgey 218/8
z. bérmegil! 31/12
z. ü nekbet bile 191/9
z. (envāʿ-ı ʿuḳūbet ü z. birle) 63/6
z. üze 41/2
z.+de érmişler 142/6
z.+din 163/8

z.+i 40/10, 73/2, 110/1
z.+idin 132/5
z.+ini 44/4
z.+ḳa 41/1
z.+ni 43/2

żaʿīf (Ar.)
zayıf, güçsüz
ż. 31/11, 31/13, 180/11, 215/5, 220/12
ż. bolġanda 84/12
ż. bolġay 124/3
ż. bolup 16/6, 191/8
ż. émes érdi 17/3
ż. érse 15/13
ż. körme 22/11
ż. oldısa 124/2
ż.+i 111/3
ż.+ler 25/12

żaʿīfla- (Ar.+Tü.)
zayıf ve hor görmek
ż.-ġan 16/13

zāl (ka.)
İran mitolojisi kahramanı olan Rüstem'in babası
z. 22/11

ẓālim (Ar.)
haksızlık yapan, zulm eden
ẓ. 29/12, 33/4, 39/11, 49/12, 49/6, 54/10, 55/2, 86/1
ẓ. (bolsa ẓ. ü bī-dād) 30/6
ẓ. birle 30/10
ẓ.+ḳa 30/9
ẓ.+lerdin 213/10
ẓ.+nüŋ 55/1

ẓālimī (Ar.+Far.)
zâlimlerden olan, bir zâlim
ẓ. 31/6, 33/7

ẓalūm (Ar.)
çok zâlim olan
ẓ. u cedildin 71/11

żamīr (Ar.)
düşünce, fikir; duygu; iç; kalp, gönül; vicdan; şuur
ż.+imḳa 5/2
ż.+ḳa 149/6

żamīrān (Far.)
tatlı basil (bir tür çiçek)
ż. (gül ü reyḥān u sünbül ü ż.) 7/12

żamme (Ar.)
ötre
ż.+ler (fetḥa u ż.) 153/13

ẓān (Ar.)
zanneden, sanan, düşünen
ẓ. 115/7

ẓann (Ar.)
sanma; şüphelenme
ẓ. (ḥüsn-i ẓ. birle) 71/8
ẓ.+ıdın 214/10
ẓ.+ını 76/2

zānū (Far.)
diz
z.+sıdın 4/11, 50/11

zār (Far.)
ağlayan, inleyen; ağlayış, inilti; zayıf, güçsüz
z. 72/5, 81/8, 92/3, 106/6, 146/11, 148/13, 165/5
z. émes mén 83/11

żarar (Ar.)
ziyan, eksiklik; kazancın eksilmesi, kaybolması
ż. 59/4
ż. ḳılur 28/3

żarb (~ *ḍarb*, Ar.)
vuruş, vuruk, darbe,
ż.+ı 167/8
ż. u sitem 186/9

żarbet (~ *ḍarbet*, Ar.)
darbe, vuruş
ż.+i turur 209/10

ẓarīf (Ar.)
güzel, zerâfet sahibi, şık
ẓ. (laṭīf ü ẓ.) 181/4

zārīlıġ (Far.+Tü., bkz. *zārīlıḳ*)
feryât etme, ağlama
z.+ım 43/9

zārīlıḳ (Far.+Tü., bkz. *zārīlıġ*)
feryât etme, ağlama
z. birle 22/9, 72/8, 86/13
z. (tażarruʿ vu z. birle) 31/8
z. ḳıldı 129/3
z. ḳılıp 189/7

żarūret (Ar.)
çaresizlik; muhtaçlık
ż. 6/1
ż. bile 5/1
ż. tüşti érse 113/8
ż.+de 13/9
ż.+ide 81/11

żarūretsiz (Ar.+Tü.)
ihtiyacı olmayan, zorunlu olmayan
ż. 188/9

ẕāt (Ar.)
şahsiyet, kişilik
ẕ.+ıdakı 23/5

żāyiʿ (Ar.)
yitirilen, kaybedilen
ż. ol 124/11

zāyil (< Ar.)
geçen, geçmiş olan; sona eren
z. 216/6

zebīb (Ar.)
yılan ya da akrep zehiri
z. olsa 167/8

zebūn (Far.)
zayıf, kuvvetsiz
z. érdi 188/7

zecr (Ar.)
yasaklama, men etme
z.+de (menʿ ü z.) 186/10

zehādet (Ar.)
zahitlik
z. étmek 97/8

ẕeheb (Ar.)
altın
ẕ. 117/12

zehr (Far.)
zehir
z. 17/12, 167/8, 218/2
z. (naḳd.-i z. turur mühlik) 112/6
z. bolur 160/10
z. ile 218/5
z. turur 112/6
z.+din 21/13
z.+i 23/5, 159/6, 176/2
z.+ige 205/11
z.+iŋ 142/8

zehre (Far.)
öd, safra
z.+sini 41/1

zehrlıġ (Far.+Tü.)
zehirli
z.+larnı 18/1

zekāt (Ar.)
zekât (İslam'ın beş şartından biri olup bir kimsenin malının veya parasının kırkta birini sadaka olarak muhtaçlara dağıtması)
z.+ını 107/5

zekvet (Ar.)
zekât
z. ü vaḳf ile 201/1

ẕelīl (Ar.)
hor, rezil, hakir; düşmüş, aşağılık hale gelmiş olan
ẕ. boldı 208/10
ẕ. (ḫᵛār u ẕ.) 49/5

zemān (~*zamān*, Ar., ayr. krş. bkz. *zemen*)
zaman, an, vakit
z. 33/6, 42/5, 50/7, 54/12, 91/2, 91/3, 92/8, 159/8, 162/8, 175/5, 177/12
z. (ṣāḥib-ḳırān-ı zemīn ü z.) 211/3
z. içre 191/6
z.+da 53/4, 109/12, 214/9
z.+ıda 85/12
z.+ge 27/6
z.+nı 145/11

zemāne (Far.)
şimdiki zaman; bugünün insanları; felek, talih; devir
z. 18/2, 33/4, 127/9, 178/2, 204/13
z.+si 82/9

zemen (Ar., krş. bkz. *zemān*)
zaman, an, vakit
z. 182/4

zemīn (Far.)
yer, toprak; dünya
z. (ṣāḥib-ḳırān-ı z. ü zemān) 211/2
z.+deki 1/1

zemzem (Ar.)
Ka'be civarındaki meşhur su kuyusunun adı ve bu kuyudan çıkan mübârek su
z. 1/9
z. suyı birle 106/12

zemzeme (Ar.)
nağme, terennüm, ezgi
z. ḳılur 92/8

zencīr (Far.)
zincir
z. 138/11
z.+ni 110/4

zeng (Far.)
pas
z. yégen 85/10

zengī (Far.)
zenci, Arap
z.+ge 70/4
z.+ni 69/8, 70/3
z.+niŋ 69/10

zer (Far.)
altın
z. 133/5, 192/7
z. (dīn ü z. ü maʿrifetḳa) 208/8
z. ü sīm 59/3
z. (sīm ü z.) 192/7
z.+ni 169/7

zerʿ (Ar.)
ekin ekme, tohum saçma
z.+ġa 182/1

zerḳ (Ar.)
iki yüzlülük, riyakârlık
z.+iŋ içre 193/5

zer-nigār (Far.)
altınla işlenmiş, süslü
z. 77/9

ẕerre (Ar.)
zerre
ẕ. 92/11

zevāl (Ar.)
sona erme, bitme
z. 28/13
z.+ı 28/10, 29/13

ẕevḳ (Ar.)
zevk
ẕ. 93/3
ẕ. üçün 103/6
ẕ.+ide 80/6
ẕ.+idin 92/11

ẕevḳ-dār (Ar.+Far.)
zevkli
ẕ. 92/9

zeyd (ka., ayr. bkz. *ʿamr*)
Arapça gramerlerde geçen iki şahıs adından biri
z. ü ʿamr ḫuṣūmeti 161/8
z. (ʿamr u z.) 162/4

zérdüşt (Far.)
Zerdüştlüğe mensup olan, Mecûsî, ateşperest
z.+lerḳa 56/13

ẓıll-ı ẕū'l-celāl (Ar.)
Celal sahibi Allah'ın gölgesi (hükümdar için kullanılan bir övgü)
ẓ. 3/1

zībā (Far.)
süslü, güzel, yakışıklı
z. 13/11, 103/11, 145/6, 146/2, 152/1
z. (şīrīn ü z.) 196/2

zifāf (Ar.)
gerdeğe girme
z. kéçesi 184/6

zih (Far.)
yay kirişi (bir tür silah)
z. 76/2

zihī (Ar.)
ne hoş!, ne iyi!; aferin!
z. 11/12, 127/2, 140/12, 141/2, 142/4, 193/3

ẕikr (Ar.)
zikir, anma, akla getirme; belirtme, bildirme; Ku'ran okuma; Allah'ın adını anma
ẕ. birle 89/1
ẕ. ḳıldım 70/13
ẕ. ḳılġu 62/3
ẕ. ḳılıp 23/4
ẕ. ḳılmaḳlıġı 47/4
ẕ. turur 105/3
ẕ. ü ḳurb üçün 110/10
ẕ.+idin 93/6
ẕ.+ige 142/3

ẕī'l-ḳurbī (Ar.)
akraba, yakın
ẕ. muvāṣṣalatıḳa 102/10

ẕillet (Ar.)
horluk, alçaklık
ẕ.+i 151/3
ẕ.+iniŋ 25/8
ẕ.+ḳa 219/8

zindān (Far.)
karanlık yer; mahpushane
z. 156/11
z.+da 46/2
z.+ġa 195/2, 203/9
z.+ıda turur 194/11
z.+ḳa 63/6
z.+ḳa saldılar 75/4
z.+ḳa saldılar érse 54/13

zindānī (Far.)
mahpus, hapse kapatılmış
z.+lerni 63/9

zindīḳ (Ar.)
imanı olmayan, Allahsız
z. turur 105/8

zīnet (Ar.)
bezek, süs eşyası
z.-i eyyām üçün 9/3
z.+i 112/12
z.+ini 12/8

zinhār (Far.)
sakın!, dikkat!, asla!
z. 3/12, 16/4, 113/7, 143/10, 173/13, 181/3, 214/10

zīr-dest (Far.)
yönetilenler
z.+ler 11/9

zīre (Far.)
kimyon (bir tür baharat)

z.+ni 10/11

zişt (Far.)
çirkin, şekilsiz; soysuz, adi
z. 103/5, 188/2, 202/9
z. körünmişidin 88/10
z. ü bed-gevher 185/8
z. ü vefānı bulsa 103/1

ziştlıġ (Far.+Tü.)
çirkinlik
z.+ı 69/3

zīver (Far.)
süs, bezek
z. ü āyīn birle 160/5

żiyā (Ar.)
ışık, aydınlık
ż. dék 53/6
ż. vü kemālı 152/8
ż.+da boldı 62/10
ż.+sı 29/2
ż.+sıdın 136/11

ziyāde (Ar.)
artmış, artan, fazla olan; aşırı, çok
z. bolsa 119/4
z. bolup 62/9
z. ḳılıp 1/10, 38/7
z. ḳılsunlar! 96/3

ziyān (Far.)
zarar, kayıp; hasar
z.+ı 186/1

ziyāret (Ar.)
görüşmeye gitme
z.+ige 180/5
z.+ḳa 31/6
z.+ige 164/4

ẕū'l-celāl (Ar.)
Celâl sahibi Allah
ẕ. (melik-i ẕ. sünneti) 49/1

ẓulm (Ar.)
haksızlık; eziyet
ẓ. 29/3, 29/8, 30/5
ẓ. endīşe ḳılıp turur érdi 39/13
ẓ. égesi 30/7
ẓ. u cefādın 32/13
ẓ.+ını 55/2
ẓ.+ı 29/4
ẓ.+ıdın 30/2
ẓ.+uŋe 33/6

ẓulmet (Ar.)
karanlık
ẓ.+i 62/9
ẓ.+idin 29/4

ẕū'n-nūn-ı mıṣrī (ka.)
bkz. *şeyḫ ẕū'n-nūn-ı mıṣrī*
ẕ. 52/3

zūr (Far.)
zor, güç
z. (né ḳılur z.) 133/5

zübāb (Ar.)
sinek
z. (ricl-i z.) 95/8

zühd (Ar.)
aşırı ibadet etme, kendini hak yolunda nefer etme
z. 75/1, 155/6
z. ü taḳvī 145/12
z. ü tevbe 172/7

ẕükā (Ar.)
keskin zekâ
ẕ. (laṭīf ṭabʿ u ẕ.) 103/2

zülāl (Ar.)
tat, zevk, keyif
z.+ı birle 3/4

zülf (Far.)
yüze doğru sarkan saç
z.+i 95/3, 158/3
z.+iniŋ 147/11

zümürrüd (Ar.)
zümrüt rengi, koyu yeşil
z. üze 7/10

SONUÇ

Gülistan-ı Türkî adı altında, İranlı şair ve edip Şeyh Sadî'nin "Gülistan" adlı Farsça eserinin tercümesi olarak XIV. yüzyılın sonlarında Timur'un veliahtı Muhammed Sultan adına, Sibicabî mahlaslı bir edip tarafından hazırlanmış olan "Çağatayca Gülistan Tercümesi", Erken Devir Çağatay Türkçesiyle, Arap harfleri kullanılarak yazılmıştır. Çeşitli hikaye ve şiirlerden oluşan bu eserin tek nüshası bulunmaktadır. Gösterdiği karışık dilli yapı ve içerdiği dil malzemesi ile Türk dili ve edebiyatı tarihi için çok büyük bir öneme sahip olan eser, Klasik Öncesi Çağatayca devresinin (Harezm Türkçesinden Çağataycaya geçiş döneminin) en arkaik özellikler taşıyan numunesi olduğu gibi, eski ve yeni dil unsurlarının birlikte bulunduğu çok ilgi çekici bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin yazılış tarihi ve dil özellikleri hesaba katıldığında, Harezm Türkçesinin son eseri olarak da kabul edilmesi doğal olarak mümkündür.

Türk dili ve edebiyatı araştırmaları çerçevesinde incelenmek ve araştırılmak üzere tez konusu olarak seçilen bu elyazması eserin, mahfuz bulunduğu İngiltere'deki British Museum'dan bir kopyası tedarik edildikten sonra, çalışmada verilen sıraya göre, Türk dili ve edebiyatı açısından tanıtıldığı, edebî künyesinin açıklandığı giriş bölümü hazırlanmış, fonolojik ve morfolojik dil özelliklerini ortaya koyan gramer incelemesi yapılmış; toplam 110 varaklık (220 sahife) eser metni, transkripsiyon (çeviriyazı) yöntemi kullanılarak Arap harflerinden Latin harflerine çevrilmek suretiyle deşifre edilmiş, elde edilen tespitler neticesinde, metinde karşılaşılan gramatikal meseleler tartışılmış, metnin bütününde geçen kelimelerin anlamlarını ve metin içindeki yerlerini (sayfa/satır) gösteren dizin bölümü oluşturulmuştur. Çalışma; I. Gramer, II. Metin ve III. Dizin olmak üzere, üç ana bölüm üzerine bina edilmiştir.

Araştırma sonucunda eserin, Türk dilinin gelişim seyri içindeki yeri ortaya konulmuş; aydınlığa kavuşturulan, deşifre edilen eser metni üzerinde yapılan gramatikal, etimolojik ve leksikal incelemeler vasıtasıyla Türk dili araştırmalarına ışık tutacak, kaynaklık edecek tespitlere ulaşılmıştır. Böylelikle, Türk dili ve edebiyatı tarihi araştırmalarına katkı sağlanmış, Türkolojinin kaynaklarına bir eser daha kazandırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Aka, İsmail: **Mirza Şahruh ve Zamanı**, TTK yay., Ankara 1994.

Timur ve Devleti, TTK yay., Ankara 2000.

Aksoy, Berrin: "Kültür Odaklı Çeviri ve Çevirmen", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Temmuz 2000, C. 2000/II, S. 583, s. 51-57.

Aktaş, Tahsin: "Çeviri İşlemi ve Eş Değerlilik", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi,** Haziran 1995, C. 1995/I, S. 522, s. 693-703.

Alderson A. D., İz, F.: **The Concise Oxford Turkish Dictionary**, Oxford University Press, Oxford 1959.

Ali Furugî: **Gülistan-ı Sa'dî**, Tenkitli Neşir, Tehran 1316.

Alpay Tekin, Gönül: **Ali Şir Nevayî**, **Ferhad u Şirin**, TDK yay. Ankara 1994.

Arat, R. Rahmeti: **Türk İlmî Transkripsiyon Klavuzu**, MEB yay., İstanbul 1946.

Kutadgu Bilig III (İndeks), Haz. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul 1979.

Makaleler I, Haz. Osman F. Sertkaya, TKAE yay., Ankara 1987.

Atabetü'l-Hakayık, TDK yay., Ankara 2006.

Kutadgu Bilig I (Metin), TDK yay., Ankara 2007.

Eski Türk Şiiri, TTK yay., Ankara 2007.

Ata, Aysu: **Kısasü'l-Enbiya (Dizin),** TDK Yayınları, Ankara 1997.

Nehcü'l-Feradis (Dizin), TDK Yayınları, Ankara 1998.

Türkçe İlk Kur'an Tercümesi [Rylands Nüshası], **(Giriş-Metin-Notlar-Dizin)**, TDK yay., Ankara 2004.

"Türk Dillerinde +*lA* Çokluk Eki", **International Journal of Central Asian Studies**, Vol. 13, 2009, s. 88-99.

Atalay, Besim: **Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lugati't-Türk I-IV,** TDK yay., Ankara 2006.

İlker, Ayşe: **Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil**, TDK yay., Ankara 1997.

Bang, W., Gabain, A. von: "Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der Türkischen Turfan-Texte", **Sitzung der phil.-hist**. Klasse vom 4. juni, Berlin 1931, s. 461-517.

Bang, W., Rachmati, G. R.: "Die Legende von Oγuz Qaγan", **Sitzungsberichte der Preussischen Academie der Wissenschaften**, Jahrgang, 1932, s. 716.

Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, TDK yay., Ankara 2007.

Barthold, Wilhelm: **Uluğ Bey ve Zamanı**, Çev. İsmail Aka, TTK yay., Ankara 1997.

Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler, Haz. K. Y. Kopraman, İ. Aka, TTK. Yay., Ankara 2006.

Barutçu Özönder, F. S.: **Ali Şir Nevayi, Muhakemetü'l-Lugateyn (İki Dilin Muhakemesi)**, TDK yay., Ankara 1996.

Baskakov, N. A.: **Türk Dillerinin Tarihi-Tipolojik Sesbilimi**, Multilingual, İstanbul 2006.

Baskakov, N. A., Toşçakova, T. M.: **Oyrotsko-Russkiy Slovar** ("**Altayca-Türkçe Sözlük"** adı altında genişletilmiş baskı**)**, Haz. E. Gürsoy-Naskali, M. Duranlı, TDK yay., Ankara 1999.

Başkan, Özcan: "Dilde Çeviri İşlemi", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 26-36.

Battal-Taymas, A.: "Seyf Sarayi'nin Gülistan Tercümesini Gözden Geçiriş", **TDAY Belleten 1955**, Ankara 1955, s. 73-98.

İbnü Mühenna Lugatı, TDK yay., Ankara 1997.

Berbercan, M. T.: "Türk Dili ve Kültürü Açısından Baburname'de Avcılık" **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 42, Erzurum 2010, s. 11-32.

Bodrogligeti, A. J. E.: "Glosses on Sayf-i Sarayi's Gulistan bi't-türki, **Acta Orient**, Hung. XIV, Budapest 1962, s. 207-218.

A Fourteenth Century Turkic Translation of Sa'di's Gulistan, Budapest 1969.

A Grammar of Chagatay, Languages of the World/Materials, 2001.

Borovkov, A. K.: "Özbek Yazı Dilinin Kurucusu Ali Şir Nevaî", Çev. R. Uygun, **TDAY Belleten**, Ankara 1954, s. 59-96.

Uzbeksko-Russkij Slovar, Moskva 1959.

Bedā'i' Al Lugat, Slovar Tāliʿ İmānī Geratskogo k Soçineniyam Ali Şera Navoi, Moskva 1961.

Leksika sredneaziatskogo Tefsira, XIII-XV vv., Akademia Nauk SSSR Institut Narodov Azii, Moskva 1963.

Brockelmann, C.: **Osttürkische Grammatik der Islamischen Litteratur-sprachen Mittelaisens**, Leiden 1954.

Caferoğlu, Ahmet: "Çağatay Türkçesi ve Nevaî", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. II, S. 3-4, İstanbul 1948, s. 141-154.

Eski Uygur Sözlüğü, İ.Ü. Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul 1968.

Türk Dili Tarihi II, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul 1974.

Canpolat, Mustafa: **Ali Şir Nevayî**, **Lisanü'-t-Tayr**, TDK yay. Ankara 1995.

Clauson, Gerard: **An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish**, Oxford University Press, Oxford 1972.

Condit, I. M.: **English and Chinese Reader with a Dictionary**, American Tract Society, Newyork 1882.

Courteille, A. Pavet de: **Dictionnaire Turk-Oriental**, Paris 1870.

Çağatay, Neşet: "Eski Çağlardan Bu Yana Zaman Ölçümü ve Takvim", **A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 22, Ankara 1978, s. 105-138.

Çağatay, Saadet: "Türkçede ki < erki", **TDAY Belleten 1963**, Ankara 1964, s. 245-250.

Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK yay., Ankara 1983.

Dilçin, Dehri: **Yusuf u Zeliha**, İstanbul 1946.

Diriöz, Haydar A.: "Şirazlı Şeyh Sa'dî", **Milli Kültür**, Yıl:1, C. I, S. 12, Aralık 1979, s. 55-61.

Doerfer, Gerhard: **Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen**, Band I-IV, Franz SteinerVerlag GMBH, Wiesbaden 1963, 1965, 1967, 1975.

Eastwick, Edward B.: **The Gulistan or Rose-Garden of Shek Muslihu'd-din Sa'di of Shiraz**, Trübner's Oriental Series, Trübner & Co., Ludgate Hill, London 1880.

Eckmann, Janoš: "Doğu Türkçesinde Bir Kur'an Çevirisi", **TDAY Belleten 1967**, Ankara 1968, s. 58-59.

"Sadî Gülistan'ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi", **TDAY Belleten 1968**, Ankara 1969, s. 17-29.

The Dîvān of Gadā'î, III Vols. Published by Indiana University, Mouton & Co., Bloomington 1971.

"Çağatayca", **Tarihi Türk Şiveleri**, TKAE yay., Ankara 1988, s. 211-245.

Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, Haz. Osman F. Sertkaya, TDK yay., Ankara 2003.

Nehcü'l-Ferâdis I-II (Metin-Tıpkıbasım), Haz. S. Tezcan, H. Zülfikar, TDK yay., Ankara 2004.

Çağatayca El Kitabı, Çev. Günay Karaağaç, Akçağ yay., Ankara 2005.

Edizkun, Haydar: **Türk Dilbilgisi**, İstanbul 1996.

Eraslan, Kemal: "Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C. XVIII, İstanbul 1970, s. 113-124.

Eski Türkçede İsimfiiller, İ.Ü. Edebiyat Fak. yay., İstanbul 1980.

"Çağatay Şiiri", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi,** Divan Şiiri Özel Sayısı, TDK yay., S. 415-416-417, Ankara 1986, s. 564-717.

Ali Şir Nevayî, Mizanu'l-Evzan, TDK yay., Ankara 1993.

Ali Şir Nevayî, Nesayimü'l-Mahabbe Min Şemayimü'l-Fütüvve I, **Metin**, TDK yay., Ankara 1996.

Mevlana Sekkakî Divanı, TDK Yayınları, Ankara 1999.

Ali Şir Nevayî, **Mecalisü'n-Nefayis I-II**, TDK yay., Ankara 2001.

Ercilasun, Ahmet B.: "La Enklitiği ve Türkçede Bir 'Pekiştirme Enklitiği' Teorisi", **Dil Araştırmaları**, S. 2, 2008 Bahar, Ankara 2008, s. 35-56.

Erdal, Marcel: **Old Turkic Word Formation, A Functional Aprroach to the Lexicon**, Vol. I-II, Wiesbaden 1991.

A Grammar of Old Turkic, Brill, Leiden 2004.

Eren, H.: **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, Ankara 1999.

Ergin, Muharrem: **Osmanlıca Dersleri**, Boğaziçi yay., İstanbul 1987.

Dede Korkut Kitabı, İndeks-Gramer, TDK yay., Ankara 1997.

Türk Dil Bilgisi, Bayrak yay., İstanbul 2002.

Dede Korkut Kitabı I, TDK yay., Ankara 2004.

Eruz, Sakine: **Çeviriden Çeviribilime, Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış**, Multilingual, İstanbul 2004.

Fallon, S. W.: **A New English-Hindustani Dictionary**, E. J. Lazarus and Co. London 1833.

Forbes, Duncan: **A Grammar of the Persian Language**, London 1844.

Foster, A.: **An English and Chinese Pocket Dictionary, In the Mandarin Dialect**, Printed at the Presbyterian Mission Press, Shanghai 1893.

Freytag, George W. F.: **Lexicon Arabico – Latinum**, Halis Saxonum, 1837.

Gabain, A. von: **Eski Türkçenin Grameri**, Çev. Mehmet Akalın, TDK yay., Ankara 2007.

Gandjei, Tourkhan: "Il Muhabbat-nama di Horazmî", **Istituto Universitario Orientale Di Napoli Annali**, Nuova Serie: VI-VIII, Napoli 1956-1958.

Gentius, G.: **Musladini Sadi Rosarium Politicum**, Sive amoenum sortis humanae theatrum. De Persica in Latinum, Amsterdam 1651.

Grönbech, K.: **Codex Comanicus**, Cod. Marc. Lat. DXLIX In Faksimile Herausgegeben, Levin & Munksgaard, Kopenhagen 1936.

Komanisches Wörterbuch Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus, Monumenta Linguarum Asiae Maioris, Kopenhagen 1942.

Kuman Lehçesi Sözlüğü, Çev. Kemal Aytaç, T.C. Kültür Bakanlığı yay. Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi/27, Ankara 1992.

Gülensoy, Tuncer: "Eski ve Orta Türkçede Moğolca Kelimeler ve Moğolca-Türkçe Müşterek Kelimeler Üzerine Notlar", **Türkoloji Dergisi**, C. VI, S. 1, Ankara 1974, s. 235-259.

Türkiye Türkçesindeki Türkçe Kökenli Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, C. I-II, TDK yay., Ankara 2007.

Gürsel, Nedim: "Şiir Çevirisinde Yöntem", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 155-158.

Hacıeminoğlu, N.: **Türk Dilinde Edatlar**, MEB yay., İstanbul 1992.

Harezm Türkçesi ve Grameri, İ.Ü. Edebiyat Fak. yay., Ankara 1997.

Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hussiyetleri, TDK yay., Ankara 2000.

Karahanlı Türkçesi Grameri, TDK yay., Ankara 2003.

Hamilton, James R.: "OPLA-/YOPLA-, UF-/YUF- et autres formes semblables en turc ancien", **Acta Orient Hung**., XXVIII/1, 1974.

Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması, İyi ve Kötü Prens Öyküsü, Çev. V. Köken, TDK yay., Ankara 1998.

Haughton, G. C.: **A Dictionary, Bengali and Sanskrit**, **Explained in English**, J. L. Cox and Son, Allen and Co., London 1833.

Henning, W. B.: "Sogdian Loan-Words in New Persian", **Bulletin of School of Oriental Studies**, University of London, Vol. 10, No. 1, London 1939, s. 93-106.

İnan, Abdülkadir: "Çağatay Yazı Dilinin Kuruluşu Tarihine Dair Düşünceler", "Çağatay Edebiyatı Üzerine Bir Konferans", **Makaleler ve İncelemeler**, C. II, TTK yay., Ankara 1998. s. 1-35.

Jarring, G.: **An Eastern Turki-English Dialect Dictionary**, Lund 1964.

Johnson, Francis: **Dictionary Persian, Arabic, and English**, W. H. Allen and Co., London 1852.

Kaçalin, M.: **Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi**, Kitabevi yay., İstanbul 2006.

Karaağaç, Günay: **Lutfî Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)**,TDK yay., Ankara 1997.

Karamanlıoğlu, Ali F.: **Seyf-i Sarayî, Gülistan Tercümesi**, TDK yay., Ankara 1989.

Karaörs, Metin: **Ali Şir Nevayî**, **Nevadirü'ş-Şebab**, TDK yay., Ankara 2006.

Karasoy, Yakup: **Şiban Han Divanı (Metin-İnceleme-Dizin-Tıpkıbasım)**, Ankara 1998.

Kaya, Ceval: **Altun Yaruk (Giriş, Metin ve Dizin)**, TDK yay., Ankara 1994.

Kaya, Önal: **Ali Şir Nevayî**, **Fevayidü'l-Kiber**, TDK yay., Ankara 1996.

Kilisli Rıfat: **Gülistan Tercümesi**, İstanbul 1941.

Korkmaz, Zeynep: **Sadru'd-din Şeyhoğlu**, **Marzubanname Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)**, A.Ü. DTCF yay., Ankara 1973.

"Türkçede -acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar I**, Ankara 2005, s. 3-11.

Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK yay., Ankara 2007.

Kowalewski, J. E.: **Dictionanaire Mongol-Russe-Français I-III**, Kasan 1844.

Köprülü, Mehmet F.: "Çağatay Edebiyatı", **İslam Ansiklopedisi**, C. III, İstanbul 1945, s. 270-323.

Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Akçağ yay., 10. bs., Ankara 2007.

Kut, Günay: **Ali Şir Nevayî**, **Gara'ibü's-Sıgar**, TDK yay., Ankara 2003.

Kúnos, Ignaz: **Šejx Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch**, Budapest 1902.

Kuún, C. G.: **Codex Cumanicus**, Bibliothecæ Ad Templum Divi Marci Venetiarum, Editio Scient. Akademiæ Hung., Budapestini 1880.

Lane, Edward W.: **An Arabic-English Lexicon**, Librairie Liban, Beirut 1968.

Le Coq, A. von: **Chuastuanift**, Ein Sündenbekenntnis der Manichäischen Auditores Gefunden in Turfan (Chinesisch-Turkistan), Verlag der Königl. Akademie der Wissenschaften, Berlin 1911.

Lessing, Ferdinand: **Mongolian-English Dictionary**, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1960.

Levend, Agah S.: "Ali Şir Nevaî", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ali Şîr Nevaî Özel Sayısı, C. XV, S. 173, Ankara 1966, s. 285-291.

Liddell, H. G., Scott, R.: **A Greek-English Lexicon**, Clarendon Press, Oxford 1996.

Mackenzie, D. N.: **A Concise Pahlavi Dictionary**, Oxford University Press, London 1971.

Mehmed Sadık: **Üss-i Lisan-ı Türkî**, İstanbul 1313.

Muhammed Mehdî Han: **Senglah**, A Persian Guide to the Turkish Language, Ed. by G. Clauson, London 1960.

Mütercim Asım: **Burhan-ı Katı**, TDK yay., İstanbul 2009.

Nadalyaev, M., v.d. **Drevnetyurkskiy Slovar**, Leningrad 1969.

Necefzade, Yakup K.: **Şirazlı Şeyh Sadi,** Gülistan, İstanbul 1965.

Necib, E. N.: **Ujgursko-russkij Slovar'**, Moskva 1968.

Niermeyer, J. F.: **Mediae Latinitatis Lexicon Minus**, A Medieval Latin-French/English Dictionary Fasciculus I, Brill, Leiden 1976.

Nizamüddin Şamî: **Zafername**, Çev. Necati Lugal, TTK yay., Ankara 1987.

Olgun, İbrahim: "Türkçe Sadi ve Hafız Çevirileri", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 117-126.

Ölmez, Zuhal: "Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 9, 2007, s. 173-219.

Özkan, Mustafa: **Mahmud b. Kâdî-i Manyâs, Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)**, TDK yay., Ankara 1993.

Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.

Pala, İskender: **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı yay., İstanbul 2004.

Platts, J. T.: **A Dictionary of Urdu, Classical Hindi and English**, London 1965.

Poppe, N. N.: **Mongol'skiy Slovar Mukaddimat al-adab I-III**, Moskva-Leningrad 1930-1939.

Radloff, Wilhelm: **Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte Band I-IV**, St. Petersburg 1893-1911.

"Zur Geschichte des türkischen Vokalsystems", **İzv. Akademia Nauk XIV**, No. 4, 1901.

Rajki, Andras: **Mongolian Etymological Dictionary**, 2006.

Ramstedt, G. J.: **Kalmükisches Wörterbuch**, Helsinki 1935.

Raquette, G.: **Eastern Turki Grammar, Practical and Theoretical with Vocabulary**, **I-III**, Berlin 1912-1914.

Räsänen, Martti: "Materialen zur Morphologie der Türkischen Sprachen", **Studia Orientalia**, XXI, Helsinki 1957.

Versucheines Etymologischen Wörterbuches der Türksprachen, Vol. I-II, Helsinki 1969-1971.

Redhouse, J. W.: **A Turkish and English Lexicon**, İstanbul 1890.

Rehatsek, Edward: **The Rose Garden of Sa'di (or the Gulistan)**, Omphaloskepsis, Ames Iowa 2000.

Rieu, Charles: **Catalogue of the Turkish Manuscripts**, London 1888.

Ross, Edward D.: "A Polyglot List of Birds in Turki, Manchu and Chinese, Edited with Identifications, Notes and Indices", **Memoirs of the Asiatic Society of Bengal**, Vol. II, No. 9, Calcutta 1909.

The Mabani'l-Lughat being a Grammar of the Turki Language in Persian by Mirza Mehdi Han, Bibliotheca Indica, New Series 1225, Calcutta 1910.

Ross, James: **Sadi: Gulistan or Flower Garden**, Walter Scott Ltd., London 1823.

Röhrborn, Klaus: **Uigurischen Wörterbuch**, Wiesbaden 1977-1994.

Sa'di-i Şirazî: **Gulistan-ı Sa'di**, Tehran 1353.

Samoyloviç, A.: **Orta Asya Edebi Türkçesinin Tarihine Dair**, Çev. A. İnan, Ankara DTCF Yıllık Çalışmaları C. I'den Ayrı Basım, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1942, s. 74-94.

Semenov, A. A.: "Gûr-i Emîr Türbesinde Timur'un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri", Çev. A. İnan, **TTK Belleten**, Ocak 1960, C. XXIV, S. 93, Ankara 1960, s. 139-163.

Sen, Ramdhun: **Dictionary Persian and English**, Babtist Mission Press, Calcutta 1841.

Sertkaya, Osman F.: "-an/-en Ekli Yeni Şekiller ve Örnekleri Üzerine", **TDAY Belleten 1989**, Ankara 1989, s. 335-352.

"Mongolian Words and Forms in Chagatay Turkish (Eastern Turki) and Turkey Turkish (Western Turki)", **TDAY Belleten 1987**, Ankara 1992, s. 265-280.

"Zamirlerde Katmerli Çekim Üzerine", **Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992**, TDK yay., Ankara 1996, s. 17-37.

Dede Korkut Kitabı'nın Dresden Nüshasının "Giriş" Bölümü, Ötüken yay., İstanbul 2006.

Sevortyan, E. V.: **Etimologiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov**, Moskva 1974.

Sčerbak, A. M.: **Grammatika Starouzbekskogo Yazıka**, Moskva-Leningrad 1962.

Shaw, Robert B.: "A Sketch of the Turki language as spoken in Eastern Turkistan, Part I-II, with lists of names of birds and plants by J. Scully", **Journal of the Asiatic Society of Bengal**, Vol. 47-48, Calcutta 1877-1880.

Steingass, F.: **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Çağrı yay., İstanbul 2005.

Şemseddin Sami: **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul 1317.

Şeyh Sadi Şirazi: **Gülistan**, Çev. Hikmet İlaydın, Fide yay., İstanbul 2009.

Şeyh Süleyman Efendi: **Lugat-ı Çagatay ve Türkî-i Osmanî**, İstanbul 1298.

Sükun, Ziya: **Ferhengi Ziya, Farsça-Türkçe Lugat**, İstanbul 1984.

Tarlan, Ali N.: **İran Edebiyatı**, İstanbul 1944.

Tekin, Ş.: **Uygurca Metinler II, Maytrisimit, Burkancıların Mehdisi Maitreya ile Buluşma, Uygurca İptidaî Bir Dram**, Atatürk Üniversitesi yay., Erzurum 1960.

Tekin, T.: **Orhon Yazıtları**, TDK yay., Ankara 1988.

IX. Yüzyıl Türk Şiiri, TDK yay., Ankara 1989.

Türkoloji Eleştirileri, Simurg yay., Ankara 1997.

Makaleler1, **Altayistik**, Haz. E. Yılmaz, N. Demir, Grafiker yay., Ankara 2003.

Thackston, W. M. Jr.: **Baburnama I-III**, Turkish Sources XVI, Harvard University Press, 1993.

Timurtaş, Faruk, K.: **Osmanlı Türkçesi Grameri**, İstanbul 1979.

Togan, Zeki V.: "Londra ve Tahrandaki İslami Yazmalardan Bazılarına Dair", **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi (Review of the Institute of Islamic Studies)**, C. III, Cüz 1-2, 1959-1960.

Topaloğlu, Ahmet: **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1989.

Toparlı, R.: **Harezmli Hafız'ın Divanı (İnceleme-Metin Tıpkıbasım)**, TDK yay., Ankara 1998.

Toparlı R. v.d.: **El-Kavaninü'l-Külliyye li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye**, TDK yay., Ankara 1999.

Kitab-ı Mecmû-ı Tercüman-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, TDK yay., Ankara 2000.

Kıpçak Türkçesi Sözlüğü, TDK yay., Ankara 2007.

Toparlı, R., Argunşah, M.: **Muinü'l-Mürid**, TDK yay., Ankara 2008.

Tören, Hatice: **Ali Şir Nevayî**, **Sedd-i İskenderî**, TDK yay., Ankara 2001.

Tuna, Osman N.: "Bazı İmla Gelenekleri, Bunların Metin İncelemelerindeki Önemi ve Orhon Yazıtları'nda Birkaç Açıklama", **TDAY Belleten 1957**, TDK yay., Ankara 1988, s. 41-81.

Türk Dil Kurumu: **Türkçe Sözlük**, Ankara 1955.

Türkçe Sözlük 1-2, Ankara 1988.

Türkay, Kaya: **Ali Şir Nevayî**, **Bedayi'u'l-Vasat**, TDK yay., Ankara 2002.

Türkische Turfan-Texte I-X, 1929-1959.

Üçok, Necip: **Genel Fonetik (Ana Çizgileri)**, Multilingual, İstanbul 2007.

Vambéry, H.: **Čagataische Sprachstudien**, Leipzig 1867.

Vardar, Berke: "Dilbilim Açısından Çeviri", **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Temmuz 1978, C. XXXVIII, S. 322, s. 65-71.

Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, Ankara 1980.

Veliaminof-Zernof V. de: **Dictionnaire Djaghataï-turc**, St. Pétersbourg 1869.

Wilss, Wolfram: "Çeviri Sürecinde Yaratıcılık Öğeleri", Çev. A. Nihal Akbulut, **Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi,** Haziran 1979, C. XXXIX, S. 333, s. 468-473.

Yazıcı, Mine: **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, Multilingual, İstanbul 2005.

Yazıcı, Tahsin: "Sa'di", **İslam Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul 1966, s. 36-41.

Yüce, Nuri: **Mukaddimetü'l-Edeb (Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks)**, TDK yay., Ankara 1993.

Yücel, Yaşar: **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, TTK yay., Ankara 1989.

Zajaczkowski, A.: **Najstarza wersja turecka Husrav u Şirin Kutba III**, Varşova 1961.

Zenker, J. Th.: **Dictionaire Turk-Arabe-Persan**, C. I-II, Leipzig 1866-1876.

E K L E R

(A P P E N D I X)

EKLER

Müellifin doğrudan Farsça Gülistan'dan iktibas ettiği veya kendisinin ilâvesi olarak metinde bulunan dinî parçalar (ayet, hadis), şiir, hikmet vs. gibi Arapça ya da Farsça yazılmış ibarelerin, aşağıda belirtildiği şekilde, içinde geçtikleri sayfa/satır numaraları gösterilerek Türkçe karşılıkları verilmiştir. Transkripsiyon bölümünde bu ibareler, okuyucu için kolaylık sağlamak ve çeviriyazının bütünlüğünü bozmamak amacıyla Latin harflerine çevrilerek sunulmuş, ayrıca kalın (bold) yazılarak metinde belirgin hale getirilmiştir.

2/2: "İnsanlar meliklerinin dini üzeredir."

2/10-12: "Ömür sürdükçe dünya zordur. Yaratıcı, kuvvetiyle dünyayı sürekli kılar ve yardımını esirgemez. Allah bu hayatın son bulmasını, süren büyük cihat ile dünyanın sonuna kadar işte böyle uzatır."

6/6: "Hüzün ehline, rahatlık ve saadete sarılın, zira ihtiyaçsızlıkla sevinmek güzel bir yüzdeki kusura işaret eder."

6/7: "Yusuf yüzlü gülden gömleğin hoş kokusunu aldığı vakit Yakup nefesli bülbül dirildi."

6/9: "Onun ışığı sabır ışığıyla artar. Tüm güzelliği gözdeki hüznü giderir."

6/10: "Gör ki çemenler cennet gibi hoş oldu. Gel! …?"

6/12: "Dedim ki, hey! Sevinin güzel bir bayrama ki orada ruhun ışığı ve bedenin şifası vardır."

6/13: "Cömertlik dünyasının nezdinde Acem şahlarının gururu, vatanın sultanı, padişahlığın bayrağı Muhammed Sultan!"

7/2: "Kainatın rabbi hükümranlığını uzun kılsın. Uykudan mahrum edilen şu halkı (menziline) ulaştır."

7/3: "Senin ikbal bayrağın yüce bayrak gibi olsun. Düşmanların korksun, dostların güven içinde kalsın."

7/8: "O bahçeli yer sanki cennetler gibi bir yerdir. Bunun nurları saflıkta güzel yüzlere benziyor."

8/7: "Kerem sahibi olan söz verdi mi sözünü tutar."

11/6: “Girmeden önce çıkmaya hazır ol.”

12/3: “Ebedilik cennetleri hala senin yerin.”

13/8: “Mahpusu helak olurken görürsen, kalbindeki suyu ortaya çıkartarak konuşur.”

13/13: “Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler, ‘öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler’, Allah iyilik yapanları sever. (Âli İmran Suresi, 134. ayet)”

15/11-12: “Kişi kalbinin ve lisanının küçüklüğüyledir. Çocuğun lisanı yarımdır, yarısı kalbindedir. Geri kalanı et ve kanın suretinden ibarettir.”

19/3: “İşlerin çözümünde onlarla istişare et.”

19/7: “Hile ayıp birşey değil mi?”

27/13: “Allah güzeldir, güzeli sever.”

38/8-9: “Bir kahve tattım ama çok acı. Şeker onun acılığını önlüyor.”

51/12: “Yerin üstünde olan herkes fanidir. (Rahman Suresi, 26. ayet)”

62/11-12: “Sıkıntılara karşı o kadar hüzünlenme çünkü Rahman gizlice kollayıcıdır.”

65/6-7: “Kim yararlı iş yaparsa (sevabı) kendinedir. Kim kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. (Câsiye Suresi, 15. ayet)”

65/10: “Zifiri karanlık bir denize geldiler. (Hadis?)”

65/11: “Kazançlar Allah’ın cennetidir.”

66/1-2: “Kişinin yediği en temiz rızık eliyle kazandığındandır. (Hadis)”

67/7: “Mısır ülkesi benim değil mi?”

72/3-4: “Bizi, bizim kendilerine yakın olduklarımızdan değil, senin kendilerine yakın olduklarından et.”

74/2-3: “Eğer ben kendi insanlarıma ayak uydurmasam, kendi insanlarıma bir yük taşımış olurum.”

75/5: “Duanın iyisi yalnızlıktadır.”

77/7: “Ey benim iyiliklerimi, üstünlüklerimi sayıp döken kişi, bu konuda fazla ileri gitme, çünkü sen benim içimi bilmezsin.”

78/8-10: “İçimde vesilesizce bir kişi görüyorum. Bir hal geliyor bana. Yolumu kaybediyorum ki o bir ateş yakıyor ve (sonra ateşi) suyla söndürüyor. O sebepten beni bir yanıp bir boğulurken görürsün.”

79/8-9: “Hikmeti ehli olmayana söylemeyin. (Hadis)”.

79/12-13: “Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız. (Kaf Suresi, 16. ayet)”

90/5-6: “Muhakkak ben ahbablarımdan da gizliyim. Allah’tır bilen gizlediklerimi ve açık ettiklerimi.”

93/5-6: “Rüzgarlar estiği zaman kalemize dallar sert taşlara eğilir.”

94/12: “Bana hibe etti.”

100/2-3: “(Rahman’ın kulları) Boş ve kötü sözlerle karşılaştıklarında vakar ile oradan ayrılırlar (Furkan Suresi, ayet 72. ayet).”; “Bir günahkârı gördüğün zaman örtücü ve yumuşak ol. Ey kalbimi heyecanlandıran! Bir arslan gibi ağır başlı ol.”

102/12-13: “Ve bilgin olmayan bir şey hakkında, şirk koşman için seninle mücadele ederlerse, ikisine de itaat etme. (Lokman Suresi, 15. ayet)”

103/6: “Ciddi ol, şakayı bırak.”

110/9-10: “Bu miktar seni taşır; bundan fazlasını sen taşırsın.”

113/5-6: “Yemek yenen yerlerin en kötüsü zilletin ortada, tencerenin ise saklı olduğu yerdir.”

116/13-117/1: “Ey gururda helak olana kadar ısrarcı olan kişi! Öfkene ne oldu? Keşke karınca uçmasaydı.”

120/2: “Dediler ki, köpeğin aşı kötü. Dedik ki, köpeğin azgınlığı çiftçinin elindeki yarıklar gibi rahatsız ediciydi (Ondan dolayı köpeğin aşı kötüdür.).”

123/9-10: “Eşekler onu ima ile yererler. (O) bir ceset ve böğüren buzağıdır (diyerek).”

136/7-9: “Rıza gözüyle birine bakarsan onun karanlık ayıbına göz yumarsın. Fakat gazap gözüyle bakarsan bütün ayıbını görürsün. Bir Salih insan muhakkak bir aşırı yalancıya rastlar.”

141/3: “Lutfun olarak gitmeye razıyız.”

141/11: “Seslerin en çirkini merkeplerin sesidir. (Lokman Suresi, 19. ayet)”

146/5: “O güneştir, yeri gökyüzündedir. İnsanın kalbine çok güzel şeyler getirir.”

148/13-149/1: “Eğer sen veda gününde üzgün değilsen, ben zaten muhabbetimizde insaflı değildim.”

150/8: “Ben kandilden sabahı (aydınlığı) kastederim.”

152/10-11: “Kavuşma zamanını kaybettim. Kişi yaşamını temin edecek kadar cahildir.”

154/11-12: “Kişiler hakkında ‘onlarda bir hayır yoktur’ deme. Onlara, yumuşak davrandığın zaman sertleşirler. Sert olursan yumuşarlar.”

155/8: “İyilik (Sadaka vermek amacıyla verilen bir hurma bile) men edicidir, külhanbeyliği değil.”

155/9-10: “Kişi nefsinin kötülüklerinden kurtulabilir. İftiracının zannından kurtulamaz.”

156/2: “Ey ayrılık kargası, sen kim, ben kim, seninle benim aramız doğuyla batı kadar uzaktır.”

160/11: “Kalbime susuzluk geldi. Tüm havrayı içse de sanki bir damla suyu bile yutmuyordu.”

161/7: “Zeyd Amr’ı dövdü.”

161/11-12: “Bana, Amr’ın karşısında cer olmaktan ötürü başını kaldıramayan Zeyd’mişim gibi öfkeyle soru soran bir gramerciye denk geldim. Hiç, bir cer amilinden raf beklenir mi?”

165/5-6: “Ümmetimden sevgisine nice sadık olanlar var. Onu hiçbir vakit, hainlerden kimse göremez.”

165/10: “Yüzündeki güzellik ve küçük ağzı. İşte beni levmettiğin şey budur.”

167/6-7: “Dostun darbesi kuru üzümdür.”

172/1-2: “Tevbe kapısı güneş batıdan doğuncaya kadar kapatılmaz.”

187/4: “Allah onların görüşlerini (gözlerini) kuvvetlendirsin.”

191/4-5: “Üzerinde bir sorumluluk yok. Eger kabul etmezlerse, o zaman ...”

193/6-7: “Ey oğulcuğum! Muhakkak sen kıyamet günü kendi yaptıklarından sorulacaksın, intisap ettiklerinden değil.”

199/8: “Asıl düşman iki yanın arasında bulunan nefistir. (Hadis)”

202/1-2: “Kederlendiren fakirlikten ve ağzı bozuk kişiye mücaveretten Allah’a sığınırım.”

202/2: “Fakirlik iki cihanın yüz karalığıdır. Nitekim siyah başka renk kabul etmez.”

202/4: “Fakirlik övüncümdür.”

202/11: “Fakirlik neredeyse küfre götürecekti.”

204/4: “İslam’da ruhban sınıfı yoktur.”

205/1: “Adamın elinde iştah veren taze hurma var ve hala hevenk taşlamaktan bahsediyor.”

208/13-209/1: “Yemin ederim ki eğer vazgeçmezsen, seni mutlaka taşlatarak öldürürüm. (Meryem Suresi, 46. ayet)”

210/5: “Kim Allah’a tevekkül ederse, Allah ona yeter.”

210/11: “Cehalet vadilerinde katarlara binmiş olanlar, kendilerine sunulan mükellef sofralara iltifat etmezler.”

211/13: “Allah sana nasıl iyilik yapıyorsa, sen de öyle iyilik yap. (Kasas Suresi, 77. ayet)”

212/4-5: “Cömert ol, minnet bekleme, muhakkak onun faydası sana gelecektir.”

T I P K I B A S I M

(F A C S I M I L E)

جهانی کنزلاکان کوهر و تحفه‌سی [illegible] | بو موتیم [illegible] تورغانی [illegible]

جهارب بوشیم [illegible] | قیلب مجلسین قیلیب کیم [illegible]

دارافشانلیغی [illegible] شمیم [illegible] | مطیع اولسون قولدیک توروب [illegible]

مرکم تاغنی قیلسون شمیم [illegible] | نه مصر و بغداد و خوارزم [illegible]

ایکی برو احسانی [illegible] سانی یوق | کرم کانی اکیسلاکان [illegible] یوق

اوزی کوثر [illegible] | قلم [illegible] کاغذ [illegible]

قنی ابن مقله یا ابن هلال | بو شهزاده دین حسن خطی سوال

[illegible] | اوزیدین بو زیبا هنر [illegible]

[illegible] | نیکه کعبه قدس [illegible]

[illegible] | زیاده [illegible]

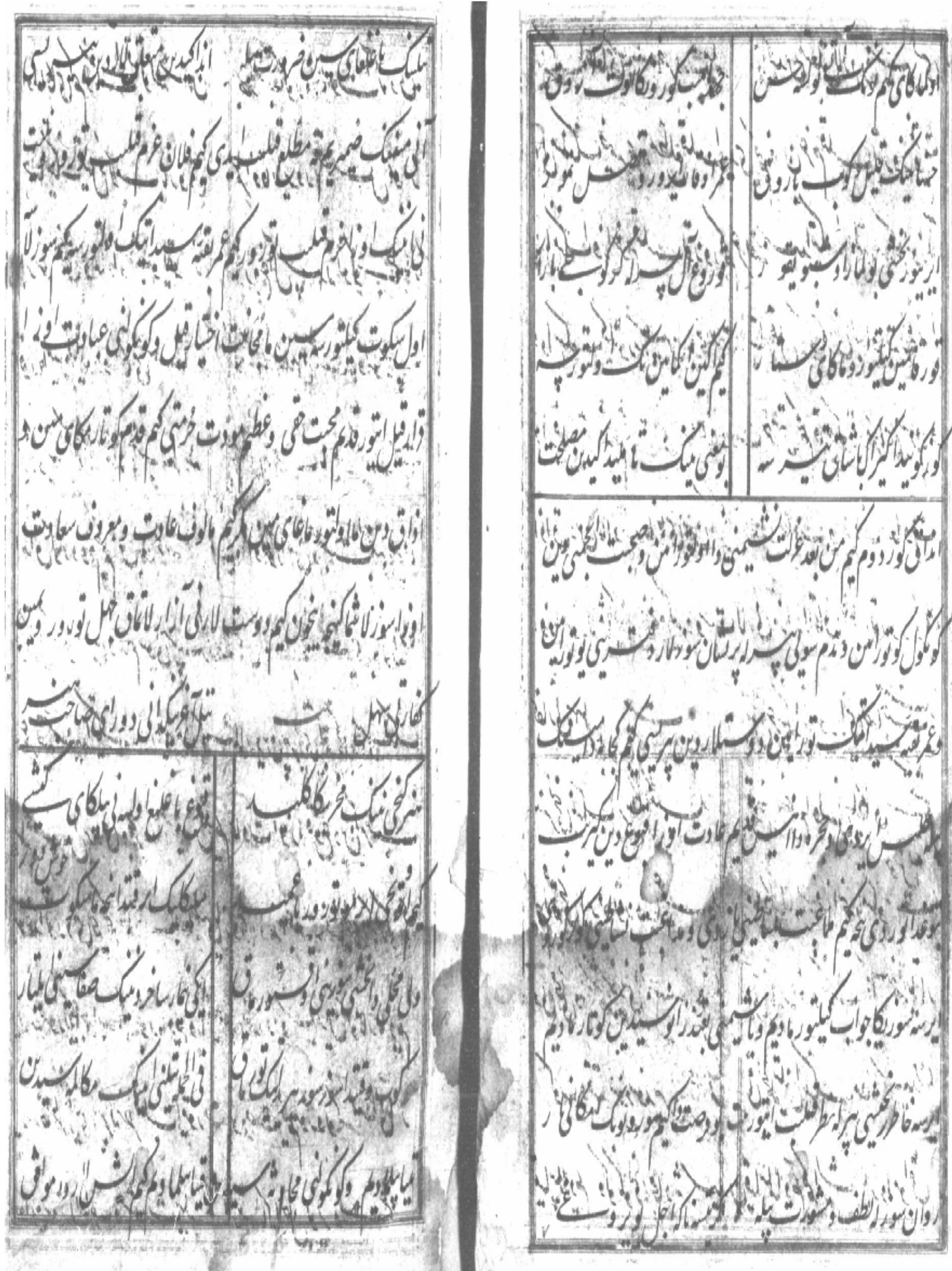
[illegible] | [illegible]

[illegible]

[illegible]

1 (1a)

3 (2a) – 2 (1b)

5 (3a) – 4 (2b)

7 (4a) – 6 (3b)

9 (5a) – 8 (4b)

11 (6a) – 10 (5b)

[illegible]	[illegible]
فلا ارث جهان خلد مثواک	باب اوّل پادشاهلار سیرتیدا
باب ایکینچ درویشلار اخلاقیدا	باب اوچونچ قناعت فضیلتیدا
باب تورتونچ تیکورماک فوایدیدا	باب بیشینچ عشق و جوانلیق دا
باب التینچ ضعف و پیرلیک دا	باب یتینچ تربیت تاثیری دا
باب سکیزینچ صحبت ادابیدا	بیت

گلستان لعبتی منگ زینتینی [illegible]

[illegible]

عجب ایرماس [illegible] لطفی [illegible]

باب اوّل پادشاهلار سیرتیدا حکایت [illegible]

[illegible]

عجب ایرماس [illegible]

[illegible]

13 (7a) – 12 (6b)

15 (8a) – 14 (7b)

17 (9a) – 16 (8b)

19 (10a) – 18 (9b)

21 (11a) – 20 (10b)

23 (12a) – 22 (11b)

25 (13a) – 24 (12b)

27 (14a) – 26 (13b)

29 (15a) – 28 (14b)

31 (16a) – 30 (15b)

33 (17a) – 32 (16b)

35 (18a) – 34 (17b)

37 (19a) – 36 (18b)

39 (20a) – 38 (19b)

41 (21a) – 40 (20b)

43 (22a) – 42 (21b)

45 (23a) – 44 (22b)

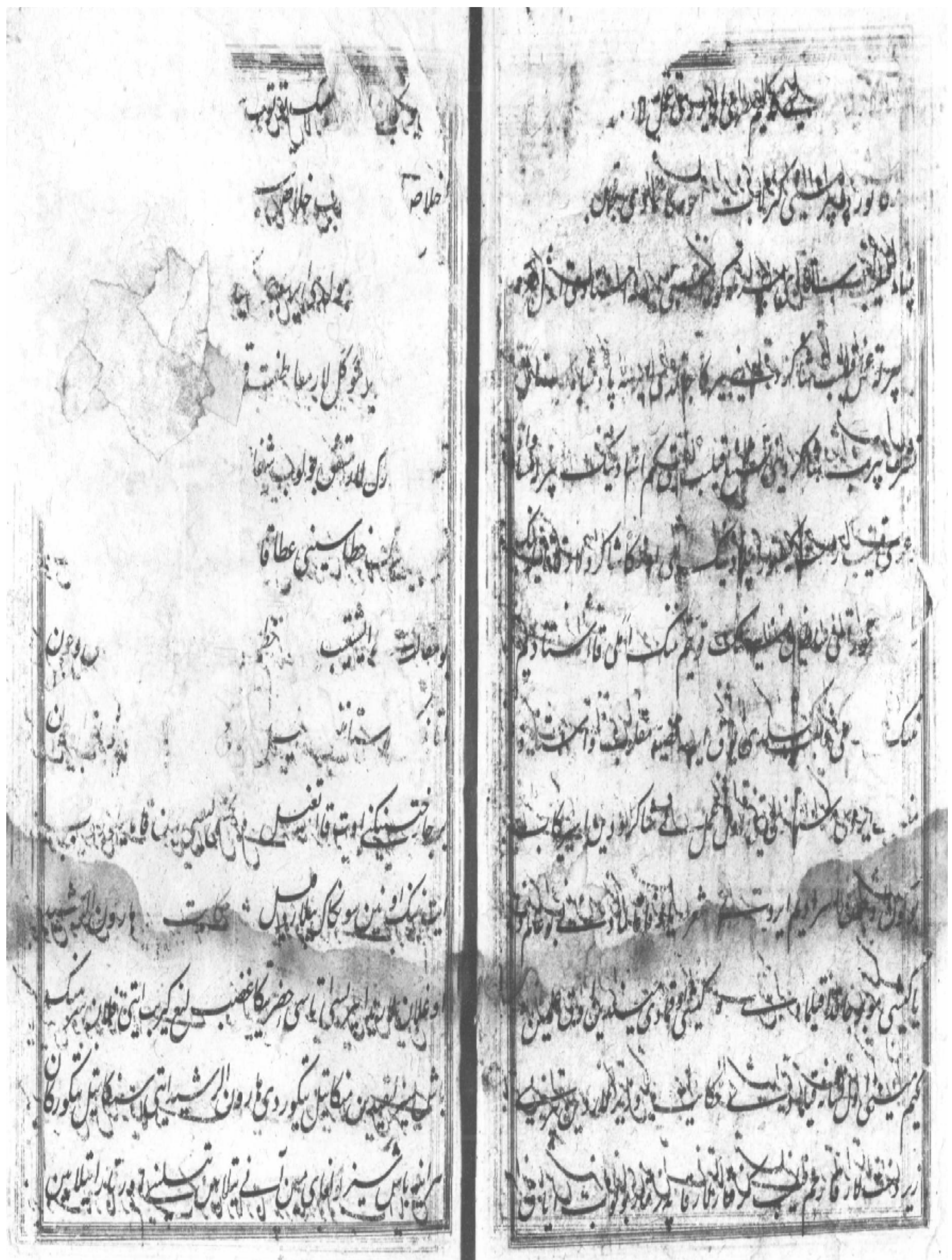
47 (24a) – 46 (23b)

49 (25a) – 48 (24b)

51 (26a) – 50 (25b)

53 (27a) – 52 (26b)

55 (28a) – 54 (27b)

57 (29a) – 56 (28b)

59 (30a) – 58 (29b)

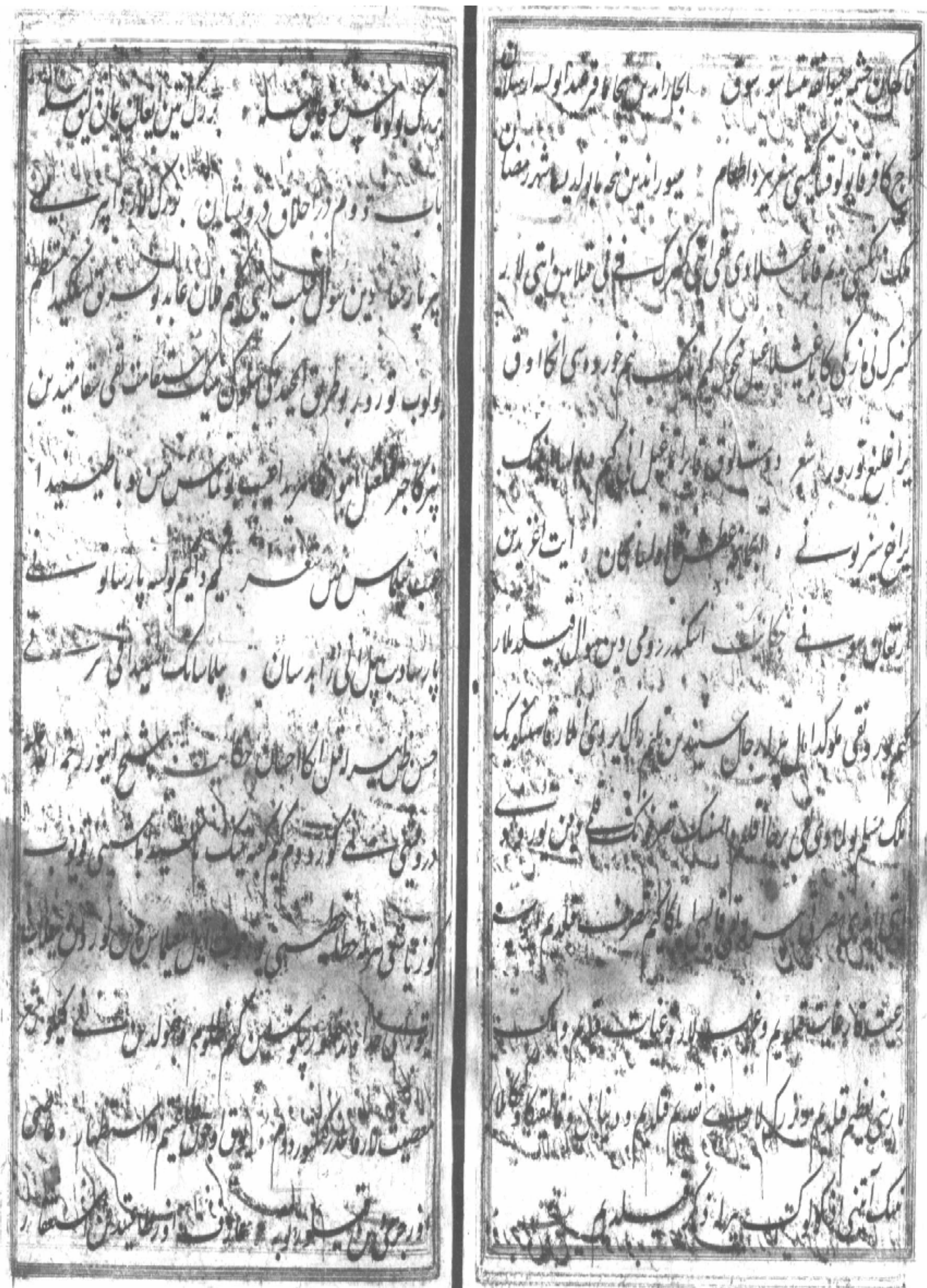
61 (31a) – 60 (30b)

63 (32a) – 62 (31b)

65 (33a) – 64 (32b)

67 (34a) – 66 (33b)

69 (35a) – 68 (34b)

71 (36a) – 70 (35b)

73 (37a) – 72 (36b)

75 (38a) – 74 (37b)

77 (39a) – 76 (38b)

79 (40a) – 78 (39b)

81 (41a) – 80 (40b)

83 (42a) – 82 (41b)

85 (43a) – 84 (42b)

87 (44a) – 86 (43b)

89 (45a) – 88 (44b)

91 (46a) – 90 (45b)

93 (47a) – 92 (46b)

95 (48a) – 94 (47b)

97 (49a) – 96 (48b)

99 (50a) – 98 (49b)

101 (51a) – 100 (50b)

103 (52a) – 102 (51b)

105 (53a) – 104 (52b)

107 (54a) – 106 (53b)

109 (55a) – 108 (54b)

111 (56a) – 110 (55b)

113 (57a) – 112 (56b)

115 (58a) – 114 (57b)

تیلک طمع کرمین تیبور حکایت موسی پیغمبر علیه السلام وقتیده
بیر درویش بار ایردی کیم بی‌نهایت [illegible] تورور
ایردی کیم موسی پیغمبردین [illegible] درخواست قیلدی
ای کلیم حق علیم دین سوال قیل کیم منکا کفاف کفایت قیلسون موسی
علیه السلام اجابت قیلیب دعا قیلدی [illegible] مدتی دین
سونک موسی پیغمبر نینک باروری بو کیشی نینک اورامیدین
اوتدی کوردی کیم جماعتی خلق یغلیب بعضی سی یغلاشیب توروب
لار بو حینینی سوردی ایرسا ایتی لار کیم دعا قیلغان درویش
[illegible] ایسردکاندا ایر کیشی نی [illegible] اولتوروب تورور
انینک قصاصی [illegible] درویش نی [illegible] تورور لار
کیم اوز الیندا کوچ و قدرت کوریا منصف بولور مو [illegible]
موسی کلیم صلوات الله علیه اوز جرأتیکا استغفار قیلیب حق حکمکا
اقرار قیلدی [illegible] یا مغرور [illegible] فی الخطره حتی هلاکت

قلت [illegible] خطر بیت [illegible] الوتون [illegible]
بولدیسا [illegible] حکیم [illegible]
یلان لار نینک بولماسا [illegible] بیت [illegible] حق [illegible]
قوت قیلور [illegible] حق مصلحتینک نی بیلیدین بخشی بیلور حکایت
عرب [illegible] بیر اعرابی آزوق سیز [illegible] کلیب
کوکلی نی بلاکا قویغاندا ناکاه بیر توبره کوردی [illegible]
کیم قاورماج یا تلقان بولغای کیم اچلیق بلاسیدین انکا قلقان بولغای
[illegible] کوردی کیم [illegible]
کیم صفت قیلسا بولماس دل اچلیق [illegible] بو بیت لار
نی سوز ایردی بیت چول [illegible]
[illegible] درونی صدف [illegible] سوز [illegible]
[illegible] حکایت [illegible]
[illegible] ایردی اما [illegible] ایردی عاقبت [illegible]

117 (59a) – 116 (58b)

قالماقلیغ ایرسا قتیغ تلتوق ... تیلاکین بولدی کیم ... [illegible]
اوتکنیدا ... کوب توز ... اونینکا سو کوب توسدی ... بوپتیدا
لارنی توپراق ... قیلیب ... ماخاطرنی ... تو
توشه ... مردینی ... حاکم ... مسافر قلی
مشقت پاسی بولدیلار ... تارتوق ایرسا قتیغ ... یما
اریه طعمی لطیف حلوادین ... لیکن آج ایرا ونکیداسکه آخر
مزه لیغ ... حلوادین حکایت بیری ملوکیدین قیشین
کوزنیدا ... اطلاعدی کون ... کیچه بولدی ایرسه ... مقابل
اکیمی ... دا منزل قیلغالی اتفاق قیلدی لار بعضی ایتیلار
دهقان اوییکا باریب نزول قیلالی کیم ... لار کا
قیلماغای ... بعضی ... لار سلطان نینک رفیع قدر ... لایق بولماغا
... منزلیدا نزول قیلماق ... بولغای
اوتدین ... دهقان ...

قاولغه بولوب وقت ... حضوری ... قیلیب ملک حضرتیکا کیلدی
اندا ... بوب ... نی کیم سلطان نینک ...
منزلینی دهقان منزلیکا نزول قیلماقدین نازل بولماغای ایردی
تیلامادی لار کیم دهقان نینک شرفی ملک مقدمی بیرلا زیاده بولسا ملک
کا انینک سوزی خوش کیلیب بولوانینک سرایکا کیچتی لار تا کیچ بیلا
دهقانغه ... لطف واحسان قیلدی ایرسه دهقان ... نی اوچوندی

نه کم ... پادشاه شوکتیدین	اگر تا ... دهقان سرایکا تا کا
... دهقان باشی شرف ...	حقیر کلبه ...

حکایت پیر بخیل بار ایردی کیم کونکلی همیشه ...
تاپار ایردی ... بخیل حالی حادثه‌غه باری ... قالغای ...
... پادشاهی او بخیل نی ایذادین ... کا ...
بخیل ... ایرسا ... سلطان ... پادشاه ...
...

119 (60a) – 118 (59b)

العلم ختم نی سینکا کیک ایشوکن بخت فا پیر و مشیر و میت

قالوا عجبن الکلب … | قلبنی کشید عشق … المعشوق …

… بوتمامنا نصرانی توتو … | … اوک تیهانی یولوغ غانی بوشار

ایکین … کوک تیرله تمال پیر مادی … عاقبت عقوبت بیر الله

… ایش اگر بولماسه لطافت ایلا   بوتو آنی یان ات

لطافت ایلا   بیت   کیم کیم اوز غضبنی کود ارماسا   بولور اول

… دین خفا بنزا حکایت   بازرگانی بار ایردی کیم اوج یوز

التمش … یوکی پیرله مالی بار ایردی و عمر یدین یوز نیکر

… صحبت توتار ایردی قرق قول خدمتکار ایردی ایلیکینی توتوب

… جستیکا ایلتی و ماحضری منینک اوچون کیلتوردی تقی یانک

اتتو … یانک سوزلارنی گوین دیباما دی تقی پریشان سوزلارنی …

تیا … دی یا سوز … اکثری بو منوال … ایدی کیم فلان …

… ختیلیم …

کالام قرو … معجنی مبلغ … مال الغفلان کیشینی کفیل … توز … و مینا …

مالی منینک … و … سفر … بار

کیم … ولایتدین … عمر بقیه … متیم

… نی قیلسه دور … عمر … عبادت بیلا کیچورکای مین … تیم و …

قیسی تورور ایتو … کیم پارس کوکردی نی خطای غه ایلتیب … تین تقی خطای

حریرینی روم غه دیبای حیینی هندغه هند حریرینی حلب غه حلب

اینه سینی یمن غه یمن بردی نی … بها قاسا تیب … دین سونک

تجارت نی ترک قیلیب بیر دوکاندا ولتورغای مین …

لادی کیم اوز … سوزلارکو طاقتی قالمادی انداکیدین … اتتی

سین نا پریشان سوزلار … تیم   سین اشتیک … کیم …

تقلیدی کوکلیک … اهتی …

… عت … خوی … تسلیم …

… تم … ک …

121 (61a) – 120 (60b)

123 (62a) – 122 (61b)

عقلا قلمیدین و لوکلبو بولغای ایکه و بیلکیلیک و مسلمانلیقی قاپوسی یوپکان

تیمور شریف نچه ضعیف والدیم حاسبای غیبی عمل اتیشکا معتقد و محلی

ضعیف بولغای دیب تی نچه کوتش قیتیع ایمیا قدا علاءدین الکتون

کمان ایلیماپ مهودی شریف بولغای دیب حکایت ایرادعی

ینهایتی قالیتورکیم . فاطمه موسین پیر درم اوجون کا لیسم کا ایلیک

توزاتور من سین سایل ایتی مت اول درم پیرکه پیسلکینیجا ال

پیردم نی کیشی دوقیل سوال حکایت پیر پهلوان جوان قری

جهان ... قنانغه کیلیب تقی کینک بوغوز پیرله تار املیک

دین نقشی چاتغه تیب تور و زابه ذی تا سیغه کیلیب ایتور سنغر قیلو

... بولغای کیم فتوحی بدا بولغای یا مالی ایپرله الیم تولغای

... فضل و هنر صایع اول بلیما سالار خلق . کویا تیز مونی

هم وامعود . تاپتی ... غول محال خیالنی باشیدین ...

... سیله ... کیلیب ... تولاوز ...

کوچ پیتیلماس کیمسی دولت ایاغین قوچتا . قاندیغ ... کونکا کوز ...

نچه ... اکرکیشی ... بولسا ... هنرمنلیک سیفی یوق

بخت کیلمه ور بولسا ... تیوایی تا سفر فوایدی کوب ...

مزید مال و حکمت و تحصیل علم و ادب عجایب کورماک و غرایب

ایشیتماک ایر غربت کرتهنی کورماکونجه مجرب و مهذب و منتهی ... دولت

بولماس بیت انقو دو کانعه کیم کرو بولسانک . مشکل ایمی حاصل

آدمی بولسانک . سین جهانداور روب تفرج قیل . ... اشتو

کیم ای حکیم اولسانک . اتا هی ایتی ای و غول ... منافعی ...

ویک ادکوش توروراماپش طایفه غه اول ماز رکانی بولسا نعمتی

پایان سنر و خدمت جی لاری سانسز بولوب هر کون ...

و قیلدا ازدول قلب بهره و دنیادین آلیب ... منعم یادی ...

... غریب ...

125 (63a) – 124 (62b)

127 (64a) – 126 (63b)

129 (65a) – 128 (64b)

131 (66a) – 130 (65b)

133 (67a) – 132 (66b)

135 (68a) – 134 (67b)

بولدی حسن لار دا انیکدیک یقوز باب چهارم در فواید خاموشی

دوستلار دا بر سیکا ایتیم سوزلار ماکی دین

انیک اوچون ممتنع بولدوم کیم بخششی سوزلا سام دشمن ماندین

کورا دشمن کیم ارک کیم سر کرکشی نی کورماسا و عین الرضا عن کل

عیب کلیلة و ولکن عین السخط تبدی المساویا و اخوان العداوة لا

بصالح و الا و تیره مکذاب اشرمت

کل اول اشکسته و دشمن کوزنیا خار تور

سیتین اتیوز لکرپلور و دین سوزلا سام

آتاهی پیر کون اتوزای اوغول

137 (69a) – 136 (68b)

کیم موجب علم بیرله پیر محمد غه غالب کیلماسینینک علتی نی [illegible] کشف [illegible] ایت

پیرله جدللاشتوردی [illegible] محمد [illegible] تیلماس [illegible] نینک [illegible] ایتیک

[illegible] نی آدمی زادقه کوردوم [illegible] قرآن و حدیث غه کیشی

[illegible] سوزلاشماقنینک پیرلوتفی نینک تورغیلیق حکایت

[illegible] حکیم [illegible] کیم پیرلمبه‌ی دانشمندی نینک یقاسین توتوب

توراور حکیم ایتی اگر بو دانا بولسا بو ابله پیرله اسیشی بو ییرگا یتماسین

[illegible] نظم ایکی دانا یا هرگز اوروشماسین

[illegible] سیزدین [illegible] خفالار کورسا تو ه	قسمغ سوزلاسا ینچه ما بو عقل سین
عقل [illegible] سوزلا یوریو مشتاق [illegible] ه	اوزر ولماس ایکی اذکوار اپیر قیل
[illegible] حالارمونی یقین بیل ه	اگر ایکی طرفدا بو بولسا جاهل
[illegible] اوزر ولوب بولغا باطل ه	پیر اذکا [illegible] قیلدی شنیع
[illegible] ایتی انکا بو خوب [illegible] ه	[illegible] نینک [illegible]
[illegible] ه	[illegible]

[illegible] آسمان [illegible] بیله [illegible] ... اسپهان [illegible]

دانش [illegible] دی [illegible] کیم اکر [illegible] پیر جمع دا [illegible]

تکرار قیلماسین ایردی اگر اتفاق توشسا اول معنی نی تعبیر قیلماقی [illegible]

لفظ بیرله تعبیر قیلور ایردی تعی ملوک ندیم لاری نینک آدابیدین

بیر بیسی بو معنی تورور هیچ کیمارسا اوز جهلیکا اقرار قیلمیشی [illegible]

اول کیم اوزکا کیشی نینک سوزی ارا سیند اتمام قیلمای سوز اغاز

قیلسا [illegible] تیلیم بار سوزنونک ذاقی یا [illegible] کیشی نینک سوزی

ارا هیچ سوز لاما [illegible] اوقوش عقل ایدیسی هنر کیرلاماس [illegible] کیشی نینک

حدیثی ارا سوزلاماس [illegible] نجم در عشق و جوابینی حکایت

حسن میمندی کیم سلطان محمود نینک وزیری ایردی سلطان

محمود قتل لارنیدا [illegible] بعضی [illegible] سوال قیلدی کیم سلطان محمود

[illegible] قیلدی اول کیم [illegible] انکا [illegible]

[illegible]

139 (70a) – 138 (69b)

141 (71a) – 140 (70b)

بیر ایکی ... ایردی ... سیوم ... اوتش کیم ...

انینک ... نینک خوشلوقی نینک ... ایزه ... خلق اینکیب

... تور ... خطیب ... ساعت ... ذکر کا

... ایتور زهی مبارک توش کیم کورمیش سین کیم ... عیسیم ... مطلع

... معلوم بولدی کیم منینک آوازیم نینک بی مزه لیغیدین خلق

زحمت دا ایرمیش لار بیت سین دوست مدحیکا اینما ما

کیم عیبو ... انکا ... کورونور	گل ساغینور اول تکان لار ...
... قیمتی ... کورونور	دشمن قانی کیم معایبینک ...

کیم ... سیایی قدر کورونور حکایت بیر بی مزه خوان مؤذن

بار ایردی کیم ... حلقیدین خلقی نینک کونکلی تار ایردی ...

... نینک ... [illegible] ... بو مؤذن

... کیم ... نینک ... [illegible]

... التون ... کیم ... [illegible]

بیر ... بو مسجد دین کیتیب اورکا مسجد کا ... بو مسجد

دین کیتیب اوتر کا مسجد کا ... اول کون ... مؤذن ... [illegible]

ایرسا اول خلق اینینک حلقی نینک بی مزه لیغیدین ... کیلکت ...

کیم ... کا ... آی دا ایکی می التون بیرالی ... مسجد کا بارغیل دیب

بو معنی نینک حالتیدا بو رونقی مسجد ایکاسی امیر بو مؤذن ...

بولدی ایتور ای میرسین منینک حقیم دا حیف قیلدینک ... کا بیر

آی دا ایکی التون ادار بیر و رایر دینک اون التون بیرلیو ... مسجد

کیسیل قیلدینک اون کون بولدی کیم بو مسجد دا مؤذن لیق قیلو تور ...

... ایتور لار کیم ... سار ایدا ایکی می التون بیر ورلار کیم اونکا

بیر کا بارغیل دیب مین قبول قیلماس مین امیر ایتی زینهار قبول

قیلماغیل ... مؤذن لیق قیلماسنک ... [illegible]

ایلیک التون ... [illegible]

... حکایت ... [illegible]

143 (72a) – 142 (71b)

کیم سلطان محمود نینک توزیمی ایردی سوال قیلدیلار کیم سلطان [illegible]
یوسفچه مزار بدیع الجمال غه عاشق ایردی کیم حریمی نینک جمالی ایلیکیدین کوزی کورماس تور
هیچ کیم مزار نینک آلدیدا سلطان نینک میلی و محبتی یوق تور کیم [illegible]
پیرله حسن توزیلتور کیم کوز بولوغلا کیرسا کوزکا کورکلوک کورونور بیت

کیمکا کیم یار شیوه سی ایله اولسا	⁂	نخشی بولور نیچه یمان قیلسا
کیمنی کیم خوارلار نظر قیلماس	⁂	چشمی ما انی اغیر لاماس

بیت

اگر عداوت کیم کا کیم نظر قیلسانک	⁂	سنکا کورنکوسی یوسف جمالی تار زبا
نه ارادت اوزا بوکا نظر قیلسانک	⁂	ازنع فرشته کوزونکا انینک خیالی سنکا

حکایت بیر خواجه نینک کنیزکی بار ایردی نادرة الحسن خواجه کونکلی
انینک توتقی [illegible] نینک حسنی نینک آغیغا ایلیکیب توروراردی و اول
خواجه عمر تار قیلیب گستاخ وار جواب بیرمادی [illegible] پیرا کونکل دین [illegible]
[illegible] کوز دوبت اینی [illegible] کیم [illegible] توخاد [illegible] کیم
تیل [illegible]

بیر صاحب دل الا توراسی ترا [illegible] محبت دعوی سی نی قیلدی [illegible] سیا اوز کا
خدمت تو صع [illegible] عملی کیم عاشق و معشوق [illegible] کیلدیسی [illegible] الا سا مالک
و مملوک آرادین قوبتی بیت ای جبرای بنده و سی پیلان خواجه

عشق باری قیلمش سالار ناکا	⁂	حکم ایتیار انده بنده خواجه سیکا
خواجه سی بنده بولدی بنده سی شاه		

حکایت بیر پادشاه نینک
زیبا یوزلوک محبتی بیرله مبتلا ایردی نیچه کیم ملامت ایشیتور ایردی
و غرامت تارتار ایردی هر ساعت آن سیز بیر ما [illegible] ایردی [illegible]
بو بیت نی ایتور ایردی بیت قویاغوم ایتاکینی ایلیک بیرین

تیشیک قیلیج ایلا انجه اور سا	⁂	مسکین کونکول اوزکا مسکینی یوق
سکن تورور انده انجه تورسا	⁂	باری ملامت قیلیب کیم [illegible]

عقلسکا [illegible] نی اوچون [illegible] نفس غالب کیلیدی زمانی [illegible] قلیب [illegible] بیت
عشق [illegible] نی [illegible] ایردی [illegible] قول باری [illegible]
کوچکالی [illegible] ایلکا [illegible] عاشق [illegible] کیم

145 (73a) – 144 (72b)

کیمش بو پساتونی بیلیک اشبو بیلوکا بجلی حکایت پیر درویش
بیلیک کونکلی کیکاکوکی صوریت لمعه پیاپیت [illegible] دلبری صید
قیلیب تورور ایردی اول حیثیت اوز اکیم انینک وصالیغه
امکان یوق ایردی پس واقعه در زمان توق ایردی شعر
هی الشمس مسکنها فی السماء ٭ فعز الفواد عزاء جمیلا [illegible]
کون تودور ای بو تدلوکوم کوک اوزرا انینک منزلی ٭ عاشقی نینک
بولمادی حسرت دین اوزکا حاصلی ٭ آشنا بولماس عاشق
تیز ایکا چهدایت ٭ اول ماندین اینا سلماس عاشقی نی کورکالی
فی الجمله دوست لار نصیحت قیلیب بو محال خیال نی کونکلوسکدین چیقار غیل
دیکیم کوت خلق بیلیک حلقی بو دامغه املنیب بو سودای خام دا کویوب
[illegible] بیلک کویوب [illegible] ابر بعلاب ایت [illegible] دوست الحمد
[illegible] ملامت [illegible] کیم تو یولدا محب [illegible]
[illegible]

محبت شهرتلیکچه بن [illegible] حاطعلی [illegible] حالی
جانان درین کونکول کوتاه [illegible] کیم [illegible] کا محب بولدو [illegible]

عشق بولیدا بولوسینی شکافان	٭	[illegible] قالیتی [illegible]
خوش بولوب بولیدا اولوب قالغانی	٭	انجه بندکیم اکا یبردی لار [illegible]

قبول قیلماسا عاقبت بند قیلد ملا رسم مفید توشمادی

بیماری طبیب صبر بویور ور	٭	عشق ایکی یوزک [illegible] کوبیدو
سن لیشتینک موپیر شکر سوزلوک	٭	عقل ایر [illegible] و قیر یوز [illegible]
ای عاشق فاکیرلا یوپیر سوز	٭	سوسانک اوزرو بکتی [illegible]

تحاق کیم اول شهرادهغه بو درویش عشقی دین خبر بولدی [illegible]
کویی ور ماق نی ترک قیلیب اول دعاکوی قا متوجه بولدی درویش
کونکلی نینک کویی دوست [illegible] جرکانی [illegible] متعلق [illegible]
[illegible]
[illegible]

147 (74a) – 146 (73b)

149 (75a) – 148 (74b)

عیب کوره نور نظر دا هنر ده · بیر هنری بولسا الفی یوز عیب
دوست امثالی بیر هنر نی کوره الکانیت · بیر کیچه خوب
صورتی بولدین [illegible] شمعنینک حجرم [illegible] ایرسا [illegible]
نوریدین عقلیم [illegible] کوب مغلوب بولغاندا چراغ اوچیغیش علی
الفور منکا عتاب آغاز قیلدی کیم منی کوروب نیچوک چراغ
اوچوردونک تقی دیوانه پیرلانی بهانه [illegible] نی مینیدین
قورودونک ایتیم سینینک یوزونک کونی توغدی ایرسا چراغ قا
چراغ قا [illegible] اغنی الصباح عن المصباح بو لطیفه نی اصحاب
[illegible] لا [illegible] شمع [illegible] صورت لیغ
[illegible] اسیدا [illegible] · یا شکر سوز لوک اولسا شهد ایرین
شمع [illegible] حکایت [illegible] بیر محبوب
صورتی نینک عشقی [illegible]
[illegible]

غیری [illegible] بوزوب بیر [illegible] ایردی الی ایل عقوبت ده
کوردوم [illegible] عاقبت نصیحت طریقین الکا سوز لادیم کیم [illegible]
[illegible] محبت [illegible] مقصد ینک [illegible]
[illegible] اعلا قدر یکا لایق بولماغای کیم اوزینی [illegible] شمع
[illegible] قیلسا [illegible] کیم [illegible] فکر [illegible]
[illegible] صبر قیلماقنی [illegible] وصالی [illegible]
[illegible] قین نی اوزیکا [illegible] توتا توروربیت

جاندین غم و غصه نی [illegible]	[illegible] بو جهان منکا [illegible]
[illegible] روح [illegible] صفاسی	بل دوست لقاسی [illegible]
[illegible]	جان [illegible] جهان [illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]

151 (76a) – 150 (75b)

حکایت جوانی توغ عشق ایله بیر خوب صورت لیغ زیبا سیرت
... پیر لیغ ... کاریم ... ایردی ... کیم یوسفی خلقی و داودی
خلقی ... ایردی ... ملک ... کونکولی ... ایردی ... بو تقریر
حرکت دین ترو شلوقی صادر بولدی ایر ... حسابی خرد لوق آحیند ا اتمیش
... کیم بیت یوزی ... سا ... اینکدیک قیلین . اوجوب
کاته قوش ناغ توز اقلیمین . قحان موند اغ اتش ایتیم ایرا ... کیم
نوبت نی منینک تنم دین حیقار دا ایتو رایر دی بیت
شوم ... قاش حسن و جمالی . ... سا انکسو ماکای ضیا و کمال
نوبت ... دین سوبنک روان سفر قیلدی ... فراق اوتی جانیم
... قیلدی بیت فقدت زمان الوصل والمرء جاهل . فقدر لذیذ العیش
... المصایب بیت ... میسی اولتور کیم ایلکیدا اولماک
... کیم ... ایسیز ... آخر الامر خدای ...
لطفی و عنایتی ... کرم ... بیر ... دین ...

کیلدی ایما اول توشی جمالدین کمال ... ملیحی و ... داودی الحان
و القصاص پیدا بولوب ... توقع قیلدی کیم ... فاتحم ...
کونکول ... آیتیم وایتیم بیت آل کلوم بولدیسا و
... عشق ایکی بولدی کونکولدن ... بو خرام لاب
قیلو ... کبر و ناز . ایتا مین ایدی ... سرو ناز . حسن
بهاری نیا ... خزان . کل توکولوب ورنکا ... رنگ
وصفا الحرا کل اولور موخار . بار موقیش قهر ید لطف بهار ...

... باغ الحرا خوش بولور انداغ . کیم طبایع کلین اجاز بولور
خاصه مسکین بنفشه کیم سونی . خوبلاریو زیدین ... بولور
... محبوب عارضی کلیدا . حقسا خارمی محب ... بولور
و ... [illegible] . اولدم دا کیم ایردی ...
صاحب ... [illegible] . کیلدی ...
... [illegible] . بار ... [illegible]

153 (77a) – 152 (75b)

بو جاهلی وول آنی تونزا قسیدا | کیلدی بی یا حسن خطا ییبا درغ
نظم تیبا بن آنی تیکرا سیبدا | قیقاتو تیکا قندو مغز پایدلیغ
بات کیلتوریسین کون اتوز تاسیدا | ایتیم سینلی هدی پر سکاق قتیغ
الماس کیشی تقانی حسن سیبدا | سیوکانی موکیشی حهاندا سرکز

آز تحان تیکانی کل اورتا سیندا بیت لطف ایتیسانک
بوکر ایتیسانک ای طرفه مشکین . بو حسن لونک ایامی تقین عصر دا کیچکی
بو جانی مکم ایرورتن او بیدا شمع منور . پیر دم اقتا میک تقسی
تیکدیبا ادحکانی بیت سوال قیلدی انکا کیم سیننک جمالینک قا
تی لیکا الم قرنینک بها سیکا او شار . جواب ایتی منکا کیم اکرمننک یوزوم
قرانی کیبا ضعفا مامینه نی بوشار حکایت بعداد مستغرب
تابی نیکیت پیرندین سوال قیلدیلار کیم ما یقول [illegible] فی الموادمی
فعال ما یغیر غیرکم ما [illegible] پیر اصد حلم لطیفه [illegible] وانزا حشر [illegible]
نفسی کیم [illegible] دیشیرین [illegible]

قحاروکیم لطافت فنی تمایلا وبی شتال حیقیا سحا لطف نقی ندا مستغب
قیلو دبیت خوب لا تشیر حق تقیدا بوایمرو . لیکوری توسن شوقی کا
بر قنغ لولو . سوکری تقوی بولوب تقل حیقبا . شیدا خوش
خوبی ومهر لنغ بولور حکایت . علمانینک بیریکا سوال قیلدی لار
اکرکما رسا پیر ماه دیدار لنغ پیر اخلوت دا اولتورسا نفس کونکول
الدورسا قنوغ نفس باغلنغ بولسا وزهد نفی جاغلنغ بولسا نفس
نفی طالب بولسا وشهوت غالب بولسا نحوک کیم عرب ایتور
التمر مانع و البا طور غیر مانع . هیچ امکان بولغایوکیم اول مکان
دین سالم قالسا بدکوی دین سالم قالماغای . اذا استیلم [illegible]
مین سوء نفسه . ومن سوء ظن المدعی لیس لسلم [illegible]
بو لمورکیشی کالیشی [illegible] بولماق . بولماین کیشی لادز نینک [illegible]
دین قو تولماق حکایت . پیر طوطی نی پیر قافدا عاجز [illegible]
قفص غمو قفستی [illegible] طوطی نینک مشاهده سی قیحمدین [illegible]

155 (78a) – 154 (77b)

کونکول و بساتینغه ایردی کیم بو ابیات ... ولی بیلکان کیم [illegible]
تورونی یا خراب آلتین قیلیب تنی ونینک بعد المشرقین ثبت
علی الصباح سینینک طلعتینکنی کیم کوریا انکا صباح سعادت
بیا مسا بولغای . سینینک مصاحبتینکا سینکدیک [illegible] وق شوم
کیشی ایرکان ایدی ولی سینی دیک جهاندانی بولغای . عجب کیم
[illegible] طوطی مصاحبتیدین قناعت قیلیب اوزینی قرغاب [illegible]
کیم بو نی طالع زبون و بخت نکون تو زور کیم فلک همایون
بولوب [illegible] انینکدیک ابله خود رای صحبتی بیلا مبتلا قیلیب تورور
سینینک [illegible] غه انداغ لایق ایردی کیم نیا پیر زاغ پیرله باغی [illegible]
و [illegible] پوری سام پیت حکمانینک مصاحبی نادان [illegible]
[illegible] بولور [illegible] نکا زمان . تمام [illegible]
[illegible] کیشی . صورتینک [illegible] مشغلنا جدا [illegible]
[illegible] بولسا مقام . اوز [illegible] لار قیلغالار [illegible] بو مثل

نی انینک وجون کیلتوردوم تا معلوم بولسا کیم دانانینک [illegible]
[illegible] صحبتی بولسا نادان نینک [illegible] پست
[illegible] بولدیسا [illegible] تا کا
ترش ولدی تقی ملول [illegible] بولسا نا اهل صحبتی بیرله
بر سوجوک سوزلوک ایتی تورماس . [illegible] سین آه
مت . جمعی کل ولاله دیک بیلا یورکا شیب [illegible]
اوتون دیک اوزتا دا اوز نا شیب . هم قیش سوغی
تقی مخالف میل دیک . دیا قارا یله یوزاریکا لاسی بولغا شیب
حکایت . پیر [illegible] بار ایردی کیم سفر تقی حضر دا مصاحبت
[illegible] ایردوک و مصالحت حقوقین [illegible] ایردی [illegible] آخر
[illegible] منفعت اوجون [illegible] خاطریم [illegible]
[illegible] دوتق [illegible]
لار دین [illegible] سینینک [illegible] پریشان [illegible] جمع [illegible]

157 (79a) – 156 (78b)

159 (80a) – 158 (79b)

کیمیکای بولوب عطش لا توتینی لا دجون کا بولدیب توتونغانیدا ناکاه شاعر
نظرینینک شعاعی بیر بوستان نکاریستانیدا دلبری نینک صورتیغه
توشتی آی دین ارتغراق و کونتین کورکراک انداک کیم فصل بهار
مسکین لیکت تلیم رنکت و نکار بیرله تا چین نکارخانه سینی دیک اوکوش
زیب و دولت آیین بیرله بیت اغیزیدا خسرو کوزیدا خمار

قدی تالی یوق و ساجی بدار	ای کورسا ایغای قول و شهریار
مونینک دیین نکارین قیویردایا	کورارمین بو سیمین بر دلبر التون

قدح نی کوش قولکا توتوب ایچکا شکر بیرله قارسو لی قویوب بیت

قالمیش نکا کل یوزیدین کلاب	منکا توتی انداغ مطیب جلاب
الیمدین الیب الحکیم آب حیات	اول الدین بوکور نبات
شفا نظما بقلبی لایکاد یسغه	رشف الزلال ولو شربت بحورا
خرم اول بیر و نطالع کیم کورنی	توشنا مونداغ بوزنکا [illegible]
ایلو تیلماس عمر شنا عشق اسیروکی	بیر او یوقلاتسا ایلکو مست لایح

حکایت مولانا اهل الکیم خوارزم سلطانی خطای طلب شیراز صحیح تعلیم
توزوکلار بیرودی کاتغیر ایلیکا باریدیم ایردی صورت بی کورد و جمال
عاقید و اعتدال نهاتیدا ایدوک کیم تیقت توروزلادی بیت
معلمونینک سنکا مونداغ دقاتلی بولوب کالتی ده وفا و مهرنی قویوب
جفا موا ورکالتی ده کونکول لارلینی الماق حکایت عربی
قیلماق صفانی سونکراغه سالما سنکا موا ورکالتی ده جان لکنه
مقدمه سینی بحث قیلیب ضَرَبَ زیدٌ عمرواً ده من ایتیم خطای طلب
خوارزم سلطانی بیرله صلح قیلشتی لار زید و عمر خصومتی نیتی
بلاقی توروردیدیم ایرسا کل دیک کولوب ایتور مولو دیکر تجاوز
توروراتیم شیرازایتور شیخ سعدی اشعاریدین نمارسه بیلوربن
ایتیم [illegible] مغاضباً ده علی کریند فی فعال العمر
علی [illegible]
[illegible] ایتور [illegible] شیخ اشعاریدین [illegible]

161 (81a) – 160 (80b)

163 (82a) – 162 (81b)

اننک وصالی ایروهی منت   مکر فلک دا دوشتیه یوق ایر پیدا ومی دا

انکا مشابه ادین دحی بولونماغای	خدمتی حقی ایرمس صلی نی دا آدمی دا
لطافت ابجرا اننک یا دحی بولونماغای	یا کا ملی ... یاتی اجل دا ...

باتتی تقی حیاتی قامتی دین قیامتی ایلی کونه دور انینک زمانیکا

مجاورلیق قیلیب بوپت نی اتیم	کاش ولدم که اجل اوردی ایاغکا تکان
اورسا ایردی باشیما دشمنلیکنی تیغ بلاک	کیم بوکون کورماسا دنیانی سیسک بوکونه

منمومن خالکینک اوزرا اهی باشیما سردم خاک مت اول کیم اوذیبان ملو

ماهی قرار ه کل بیلا نسرین توشاسدا بورون ه توکتی فلک کردشی

یونتی کلین ه توبراقیدا قیلدی تیکان لار اورون مت

ابجر استقی کی خوش ایردی بولماسا غوق امکاکی ه خرم ایردی کل وصالی

یوق بولسادی تیکان ه تون خوش ایردیم وصلیدا طاوس دیک

جولان قیلیب ه توبغا لور بوکون ... ...

حکایت ... ملک ... ... قیلدیلار

کیم مجنون نوینک بلاغت داکمالی بار ایردی کان تقی فصاحت دا

جمالی بسیار ایکان لیکن مصاحبتی نی ترک ایتیب حیوان مخالطه

سینی کوتکلیفته ... توتو ... بیناتیب ملامت اغاز قیلدی

انسان شرفیدانی نقصان کا ... قیلدینک تقی حیوان صحبتین

اختیار قیلدینک زاریغلاب ایتور   وحدت صدیق لامتی

فی وداد ها   الم یرها یوما فیوضح فی عداری میت

کاش کیم ملامت ایتارلار ه کورسالار ایردی یوزونک ای دلبر

کیم توز وخچ اورنغا ایلیک لارین ه کیسیان بولسالار ایدی مضطر

تا معنی حقیقی دعوی صورتی اوزرا تانوقلوق بیدکای ...

الحسن فی وجهه والصبی فی فمه فذلک الذی لمتننی فیه

تمکان ملک مجنون حالیکا لیلی جمالیکا مشاهده قیلدی ایرسا تیلادی

کیم نوبیا لیلی ... لیلی جمالی مشاهده قیلسا غیرت احیاسکا ...

لیلی نی کنتلوب ... ... نظری ... کیم خادم

165 (83a) – 164 (82b)

لدی نیاز کینه سی نینک جمالی لیلی وینی توقتاق ایدی لیلی
نواست علی بیرله معشوق نی اوتوب ایتور ایمی منکا لیلی جمالیکا مجنون
کوزی بیرله نظر قیلغیل کیم جمالی نینک بیکالی [illegible] نقصان [illegible]
کوز و نسون و یب نت کونکول دردیکا درمان ایکوچی یوق
انینک هم مرهم الغالی کوچی یوق ه مننینک هم دردیم اولسا حالیم [illegible]
انینک بیرله بو عشق دا تیدا کویسام حکایت همدان قاضی سی
انینک کونکلی و شینی بیر بدیع الجمال عشقی نینک شاهینی صید قیلیب
ولیا قتنی مهر وسیله سی بیرله قید قیلیب توروراید ی قاضی
انینک حسنی نینک خیالی بیرله راضی بولوب عشق نازاری [illegible]
میسر بولسا اموال وا راضی کیم مستغل تقی ملک ضی دا تحصیل قیلیب
توروراید ی کیشی نینکا ملتفت بولمادی بوامر قاصر [illegible]
ایردی و ایما انینک طلیبیدا متنفا [illegible] وحیتی کونکلیدا [illegible]
معتکف ایردی [illegible] کیلیبدی کوز [illegible] وال قدسر و دولت [illegible]

ساله سی نیا عشق عقلین یوتمیغا کتب ه توشتی نیا صبر ایلیکا تاریخ و کرم
جادو کونکول ایلمادی عشق اشیند [illegible] ه انداکیدین قابضی غمناکه بوما
بولدایو توتوب بو معنی نی کوتوب حجاب ستر یا شهید شنام قیلیب خلق
ارا بو سرنی اعلام قیلدی قاضی نینک هم عشلن لاری غیر بو سر عیان
بولدی ایرسا ایتور مت اجع بیلا اول شکر شمایلینی کوز و نک
قهر یدا تلیم لطف و فضایلینی کوزروک ه نیا عرب مثلی بولور کیم ضرب
الحبیب زیب مت عسل بولور ایلیکا الساخطل ه [illegible] تمدینا
بولور زهر شکر ه زیب اولسا عقاد وست ضربلی ه منکا شهدیلن
[illegible] طعمیدا مضمر ه قاضی ایتور انینک وقاحتیدین سماحت
[illegible] سلاطین علانیه دا صلابت بیرله سلوک قیلورلار [illegible]
[illegible] کمیدا ترش طعم اولسا ه قیح کون درنک ایماک سلا شیرین بولور
[illegible] لیکین قضا مسندیدا بولتور در ایکی [illegible]
[illegible] فتح عدوال [illegible] بار ایردی لکی انورا توتوب بیرا [illegible]

167 (84a) – 166 (83b)

تیل اللایکیم خدمت دا مراو کو منبر با رنجه ماتر کی ادب بولسا اجازت
بولسا ادتو نالیک تقی خطا جکی بو بجا و نا یوب تورور پیت
کوب [illegible] خطانی [illegible] قاتوتاق خطا
انعام و اکرام سابقه سی کیم مخدوم نینک خدام حقیدا سے علی الدوام
تورور مصلحت لیغ ایکاقدام قیلیاق نی اعلام قیلیو نور اگر اول مفتی
و التقصیری [illegible] روا تسالار جنایتی یا خیانتی دین خالی
بولماغای ایدی بو امری قاکیم شروع قیلب تورور نیشر شرعا و عقلا
نا معقول تورور تقی قضا مناسبی قا مناسب ایرماس کیم اگر
[illegible] کیم فساد بو سبب دین فساد قیلیب [illegible] صلاح [illegible]
[illegible] نینک بدنام لوق قا مبدل بولسا پیت
[illegible] حال [illegible]
[illegible]
[illegible]

تورور [illegible] کیم [illegible] جواب تورور [illegible]
موبیرلارنی [illegible]
ایتی تقی [illegible] نینک صیدنامه درج قیلیدی و [illegible]
نامه درج قیلیدی و اتیب تورور [illegible] نینک الکیدا [illegible] تورور
انینک کونی سعادت فلکیدا تابان تورور کیم بو نینک ترازو سیدا
کوشی بار بار وسیدا قوت و کوزیدا کوروشی بار [illegible] اول کیم [illegible]
تقی بی کس تورور دنیا دا نامراد تقی [illegible] تورور [illegible]
کیم کورسا [illegible] رنجه ما اوشنی بولسا تورور ترازو دیک [illegible]
[illegible] میسر و وصلتی مقرر بولدی اما [illegible]
دین ملک کا خبر بولدی قاضی نینک اول کیجا شاهد [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

169 (85a) – 168 (84b)

171 (86a) – 170 (85b)

تکی ایوق ایرخشمن بو حدعی کیم ... تیقعبت تولادور ... ایلیق تیب

سوبتو حتی تطلع الشمس من مغربها ... تکتوبا کیلدی

تیکنی سالکلار بو قیدو شی شلارنی بعض ... لار توبه قیلیب بیر مقامدین ... کیم

تحمی سین کیم عقوبت قیلسالار ه یونقسا عفوا دکوای شاه کریم

ملک ایشوب ... کامعاینه مطلع بولغاندین سونک توبه مفید بولماغای

هنت ... ایلی تیما سا ایزینینک اوغرلیق قا ه قیلورا ول ... دا

زیر و توبه بیتیاد ه الا ای معصیت غه قادرا ولغان ه کیل اندا

توبه قیل حق نی قیلب یاد ه سکا موندا ع اولوغ یازوق وجودی

پیشکاری غم بولماق دین چاره بولماغای تقی خلاص صورتی نوسیدی

دین ... تولماغای موندا ع قیدی تقی عقوبت موکل لار ... نی

... کا ... قاتی ... اول جانتی کو زاوبت تخرج ... تو ...

... ی کیم ... تیمکت ... توحید ... ایناتر بو ... قا ... تولا ...

... ملکتی ... قهر لنکنا او ... ایم ... دوسا ... شاه ... الطف ...

اینا کلین انجه توبیا ره ه بیه خلاص مجال اولسا بو یاز و مقدا منکا ه ولیکین

اول کر موکدین کونکلوم ایرماس تار ه ملک ایتی طرفه نکته ایتینک

و بدیع لطیفه کیلتوردی و ... ایتی عقل دا مجال ... شرع دا ... ال ... بولغای

کیم سینی فضل و بلاغت ... عقوبتیم دین قوتقار ... مصلحت

اندا اغ کورارمین کیم سینی بو قلعه دین سالدورسام پایو عزیدو نکال قلعی

قویدورسام کیم اوزکالار سیندین پند السالار قاضی ایتی مسینک

سینکنک آرا معرفت حقی عظیم و مودت حرمتی قدیم تورنورسیتقی

بو یاز و سفنی بلغونر مین قیلمیشیم یوق بولغایو کیم ... ایرا کونی

... اول قلعه دین سالدورساک کیم مین پند السام ... موندا ع سوز

... ایتی ایر سا ملک تبسم قیلدی و کونکلید ا مهر ... تیم قلب ... سینی

کیجه دی وکینه سینی کونکلیدین کوچوردی و غضب او ... عفو

... بر ... دی ... کونکلید مین ... کیشی پیا

کیم خوش ... هیشه ... قیلماد ه ... کیشی ... سلماکین ...

173 (87a) – 172 (86b)

نصف اول اوزبیگی نی بیلسا داستان منظوم

جوانی یار ایدی خیر الحرام مشهور
قموغ قیلدلار نغ لتق پیر لا منظور

قضا دین بیر اولوغ دریا قاناگاه
ایکاکو توشتیلار بولمادی آگاه

انگا تعجیل اوزا کیلدی ملاح
خلاص ایتیب ایشین قیلغالی اصلاح

ایتی میسنی بو موج الحرام تعجیل
وصال قیلمار روان یاریمنی تعجیل

قرار دی ول حدیث الحرام جهانی
ولیکن بو سوز الحرام حقیقی جانی

بولور مو دوست لوق اول بی وفا
اونوتسا یارینی موندا ع بلاد

آمیک تیک قیلدی یاران لار وفانی
بیلور سین کیم ایرور بو دنیا فانی

جفا بیرلا جهاندا بولما موصوف
وفا قیل قیلماغیل خیر سیکی موقوف

ولار سین بور کانب بیر پاره اوراق
یا تورسین بولوبان تو برا قدا تورا ق

[illegible]
[illegible]

[illegible] محبت مشکلی [illegible]
[illegible]

اگر [illegible] بیلسادی لیلی و مجنون
[illegible] مفتون

باب ششم در ضعف و پیری حکایت دمشق جامعیدا کمعی

دانشمندلار بیرلا محبت و عشق بیرلا علم بحثی قیلور دا بیر غریزی کیرب
سوال قیلدی کیم سیزلار [illegible] عجم تیلینی بیلگوچی بولغای مو دیب انداغ کیم
نزینک جوار دا بیر پیر یار کیم عمر دین توز ایلیک ییل کچیب تورور ایما
یوز مان حیات اندین قاچیب تورور سکرات قاتوشوب تورور [illegible]
دلیداکی سوزنی تیلیداکی سوزی بیرلا بیان قیلماقی تیلایدور ولی
بیز تیلینی بیلماس تورور منز و تیلاسکینی قیلوما تورور [illegible] اگر تیلینی
سلکان کیشی کرم قیلیب قدم اورسا ثواب لنغ بولغای ایرمی [illegible]
بیر ساید وان قوبوب روان بولدوم [illegible] قولاق قوید دم
[illegible] بیت نی ایتور [illegible] نجه دم اورار دا فراغت [illegible]

دریغا [illegible]
دریغا [illegible] عمر [illegible]

[illegible]
[illegible] معنی [illegible] جامع [illegible]

[illegible]
[illegible] صبح [illegible] شام [illegible]

175 (88a) – 174 (87b)

177 (89a) – 176 (88b)

یاتسالار طمع قیلماغو بلبل دین وفا ، کیم اول بر دم دانا گا

کاکا بیر ر ، زمانه منینک خطه سیر دایم سندین صحبت لاری نی بیرگی

بیر دین ارزو مکرر بیرلار کیم خدای نی برلاب تجربه قیلغی مهذب

تورورلار کیم عقل و ادب برله تیز تیلور لار جوانلیق جاهلی نینک مقتضا

سی جاهل بیرلار لار مت سینسکدنینک مصاحب کیرک اذکور اگر

علم لار یقور برله بولدی هلاک ، چندان بو منوال اوزا سوزلاب

کمان ایتتیم کیم قورکونکلی مکارم بولدی تقی منینک تیلاکیم اندین

تمام بولدی ناگاه قیز برآه قیلب ایتور سیننک بو موچه سوز ونک

کونکلنگیز نی عقل میزانی بیله سیند امنینک دایه انام نومک دیک

بیر سوز نیچه وزنی یوق تورور کیم ایتیب تورور سینکیت

تونغه بیر کیر سا اذکور اک پیر کیر کونچه تنت ایچی ایرمی موتی فنین

تصانیف کیر بولسا ، تو تا طمع ایلدی و ریشا خطا غنیمت تو بولسا ، انجا دا

تو یار بیر عصا بولغای یا تو تیدی قی یالغان میر تین وزنی عصا بیر

تحمل موافقت قا امکان بولمادی ایرسا مفارقت قیلیشتی لاریک

عقد نی کیحیش دین سونک نکاح قیلدیلار آنی بیر کورک سوز یوزلوک

قنیع سوزلوک بیکیت کا کیم کون کیحا سین ایردی کیم کوزنی کوکار تیب

باشینی بارا ایمزدی انداغ ایرکان خدای قاشیدا ایتور ایردی کیم منیک

خدای قا کیم منینی اول عذاب الیم دین بو نعیم مقیم قا ییکوردی پت

دوست بیلا اوت اوزا قیلماق قرار ، اذکویم اوذکا بیلا فصل بهار

خوب اغیز بداقی سوغان نینک ییری ، طیب ایرور کیم بیلا ماسن دین بیار

حکایت مکرا باد دیار ید ابیر کیشی کا قونوق بولدوم ایردی

کیم مالی بیحد ایردی و کونکلی سلیم بیر خوب صورت اوغلی بار ایردی

بیر کون بو بیر حکایت قیلدی کیم منینک عمر دم الحمد ابو فرزند دین

ازین بولمیشی یوق تقی بو وادی الحید ابیر بزرک درخت بار تورور

دانینک تو منذا ایرنغ بولاتی تا کیم خلق کونکلی تا ر بولسا اول موضع

دا اخلاص بیله باش قویوب قولاق توتارلار ایردی من اول

179 (90a) – 178 (89b)

بیر داکوب کیچالاردا حاجت قولا کیچوروب تورور مین کیم خدای تعالی
منکا بو اوغولنی روزی قیلیب توروور اوغلی بو سوزنی ایشتیب
یارانلاریغه ایتورکیم مین اول نعاج نی بیلسا ایردیم اندا ایرب اتام
اولوغیکا دعا قیلغای ایردیم مت اتا اوغلکا جاننی اولا یوره
اول اتاسی اولومینی تیلایور ایردی ییل کیچیب بر اتانک زیارتیکا
باراپیلماس مین ای اوغول هی هی دیمین اتانکه بو کون نی خیر تیلاسانک
تیکلا اوغولونک سنکا نی قیلغانی حکایت بیکت لیک اوتیلیدا بونی
کاروان دین ایلکاری یوروب کاروان کیلکونچه یول قرغیدا بیر قول
آغزیدا اویقو ستالیب یاتور ایردیم کیم کاروان ییتیب مینی دین اوتی
مین ایچیما تیز کاروانغه روان بیتامن دیب قوپامن دیسام
تیز تغیم بولمادی هر ضعف بیر کاروان سونکیدین ییتیب ایتورتور ماغیل
کیم توروریر ایرماس تقی یات یوری بانک کاروان بیر اماس
اتقیم نی تدبیر کیم ایاغیم غالب ایتور ایشیتمینک

یوقوکیم بولدی ایاقیم یوروب اهار ماقدین خسته یارماق اداکور اکی دیمیش کیم
بیت ای غریب لیق دا ایلکا مشتاق اوتکا ایاقیم بارماغیل
زینهار تاری آطا اینو قالور یتوسا کیمن یوریبو ایتقا بیار
حکایت بیر جوان بار ایردی لطیف و ظریف کورک لوک
شیرین سوزلوک انداغ کیم هر ساعت طرب نشاطی دین خالی ایرماس
ایردی و هر لحظه عشرت و انبساط سیز تورماس ایردی مدتی مفارقت
بولغاندین سونک کورامین کیم نشاطی نینک کلی سونمیش و یوزی
نینک سنبلی توکولمیش و اوزی تیکا محنت تیکان لاری تکیلمیش
بو حال تورور ایتور اوغلان لار اتاسی بولدوم ایرسا اوغلان
لیق دین حقیقتی تقی روزکار عمید اعشر تیم نینک فرحی و جوقی
بیر اولدو و منک نیکت لکا
لارکا قوبار غفلت
جوانلیق قیلور عشق

181 (91a) – 180 (90b)

اول ایرکا کیمی بهانه سرکا ... حکایت ... بای نینک

اوغلی آخیر اغریغی بارسا اتی لادکیم مونونک اوچون قربان

قیل یا تلیم قرآن اوقیو یا بی ایتور قربان قیلور غه قوی یراق

اوچون قرآن اوقوماق اختیار قیلایلیک بر صاحب دل کیشی

سوزین ایشیتیب ایتور قرآن نی انینک اوچون اختیار قیلور کیم

قرآن تیل اوچیدا تورور و قربان جانی اچیدا بیت

تیتورمیش خواجه ایشینی نینک باشینی و کیشی کا بیدور و سلامس ایشینی

اباقی خیر بولیکا یراماس ه	بخیل لتی الکیدین پیندیم یراماس
پر التون غه باشین یرکا تو قیور ه	ولی الحمد دیسانک یوز اوقیور

حکایت بر خاتون سینر سرکا سوردی لادکیم نی اوچون

خاتون [illegible] ایتورکیم قیز خاتون نی سیو [illegible] ایتی [illegible] کیم

[illegible] خاتون [illegible] ایتور [illegible] خاتون نی

[illegible] اول [illegible] لیکن بر [illegible] سیو [illegible]

حضرتی قویدی سونی تواردی نبات ه	زر غنچه نونکلی [illegible] دوستی درو
نیانی قیسیج نفس غنچه قالدی ه	بوجه تحت غنچه بولادی [illegible]
تعزیت تونیغیل [illegible] ه	یاردی [illegible] بوجواق لیق [illegible]
آه دریغ اول زمن خوش لقا ه	[illegible] عشرت ایله [illegible]
خرم ایدی عیش خوش ایردی بقا ه	قویش دیک اوجوب یار دیاسکین [illegible]
حسرت ایله قالدی سونکیدین لقا ه	بر قز خاتون بویادی سیاجلارین
اتیم [illegible] اندا زغم انا ه	مکر ایله سیاج بولسا یوزنکدینک [illegible]
[illegible] سنا ه	حکایت بر یکیت جوان [illegible]

[illegible] جواب بردی [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

183 (92a) – 182 (91b)

185 (93a) – 184 (92b)

نیاتی توقی ایدا غ کیم منیر نفس امرا دولت توزور و تقاویم ریکا
کا بار سا قدین بیلدورور و صدر دا اولتورور و سریر کبشی کا تخت
نیار و اسکندین انینک کا تقویم مقارمت دشوار ایرور دیر کا تحمل قیلما
دولت واکیدین محنت ایلا ایرملاق ... فتنه اوتشتی ساده اوتی
تکا هر خلق باردی پیر یا نغه و روستا لنغ حکیم دانشمند و اول وزیر
لتوقفا باردی سلطانغه و منزی بولماغان وزیر او غلی و تیلانو بار دی
تکما و دهقانغه مث میراث کیراک بولسا آتانینک علمیسینی اورکان و
کیم مال بولوب خرج توکانور موتی نیل سن حکایت بیر فاضل کیم
ارسا پادشاه زاده غه تعلیم قیلب ضرب و ستم ایلیدا ... قیلماس
ایر دی و منع و زجر دا البته مواسا قیلماس ایر دی بیهوده
... اتا ... خدمتیکا اوستادی نینک جفا ... شکایت
قیلب تنی کا تیکان ... حکایت قیلب ... جفا
ار سا ... ایلیکی نی ایلیکی کا ... استقامت

اینداتیب توبردی کیم رعیت مینک حاسدی ... ایکال ... ستم
وخطا قیلماس ... علیم منینک و غلام حقیدا قیلوس ... شتب
نی تور ... کا تعبیر قیلمش ... سلطان ... کیم عوام مینک اقوال
وافعالی کا اعتبار بو تاس اما ملوک و سلاطین نینک اغرا اهه نصاریم
اگر انلار دین قولی یا فعلی صادر بولسا کیم استقامت قانونیدین
منحرف بولسا انینک خبرینی بیر اقلیم پادشاهی غه یتکورورلار اول معنی
دین شاهزاده نینک آداب و اخلاقی نینک تهذیبیدا اهتمام تمام قیلدوم
ت اگر یوز آرایش بیراغ سیز قیلسه درویش و انینک فعلینی کیم خود کوز کا ایلکا
اگر ناکه بیر ایش قیلسه ملک دین نیا بیر ملک یکاسی اینی ایلکا ی بیت

کیم ادب بیماسا کیچیک لیک دا	قوتی اندین اولوغ لوقدا اخلاج
یاشی ... ارکی تولغاسا بولولر	تورتوسا اوستیدین ... کا ... صلاح

اگر کیدین ملک کا انینک تدبیری نینک حسنی و تقریری نینک
استقاشی ... ماه صواب کورو توب خلعت و نعمت بیر جا ورا نی

187 (94a) – 186 (93b)

حکایت مغرب دیاریدا بر معلم کوردوم تورشی یوزلوک قطیع
سوزلوک زشت خو و ناشکندیک کیم ویداریسی کوز و کونکول کیشی لاری عیشی
نی منغص قیلور ایردی و اوقونی نی ایشیتماک کونکول لاردین طرب
نی کیتارور ایردی جمعی یوزلوک اوغول لار و کون میکزلیک قیز لار
ننک جفاسیدین گرفتار ایردی و کینک جهان انلارغه تار ایردی
کیم نینک عارضی انینک پنجه سیدین نیلکون ایردی کیم ننک سیمین ساعد
ینینک شکنجه سیدین مجروح تقی زبون ایردی اشتیم کیم انینک جور
و جفاسیدین ملول بولوب آنی قولادیلار تقی اورنیغه بر مصلح
تعیین کیمارسانی قویدیلار حلیم و سلیم انینکدیک ضرورت سیز سوزلاماس
ایردی و کیشی آزارینی البته تیلاماس ایردی اوغول لار ننک
تشویشیدین توزلاتقی اوستاد ننک ... معلم ... ییغ

اوغلان اوچراق اوغلان ... فعلی دیو دیک بولوب ... انینک
... قلیب علم ... ککندلار ...

اوغلان تیز ... شغول بولوب تختته لارغه ... قیلمای بیربیرلاری ننک
باشیغه ... لار بیت ... | استاد و معلم اولدیسا آنی آزار
اوغلان لار ... قاقور ... | ... سوکر اکوردوم کیم
بو روتقی معلم نی کیلتوروب تقی بیر و تقی مقامیغه اولتوروب توزور
لا حول قیلیب ایتیم کیم نی معنی او چون ابلیس نی بیا ملایکه غه معلم قیلمیش لار
بیر پیری جهان دیده دیتور اشتیمشنینک یوقوبوپت نی کیم ایتیب
توزورلار تیمت بیر شاه اوغلین اتی مکتب قا ... انیا نیب ... تق
قیلیب رت قا ... بیر کوش لوحی یازیدی کی خوب ... اندا الیتون
سوی بیله مکتوب ... پلکل استاد جوری ... ای مهتر ... اتا ننک
جوریدین ... بهتر حکایت بیر پادشاه زاده غه علم ... قیلیبن فراوان
... فسق و فجور ... قیلدی ... قیلدی ...
حشمت ... جنکدی ... کیم ... مسکر ... کیم ... نوبت
نصیحت قیلیب ایتیم کیم ...

189 (95a) – 188 (94b)

191 (96a) – 190 (95b)

برپادشاه اوغلینی ادب غه بیریب ایتی کیم تربیت و اهتمام قیلغیل انینک
دیک کیم اوز اوغلان لارینک حقیدا قیلورسین آزغیل کیچکا ندین سونگ
ادب اوغلان لاری هنر ابجیدا منتهی بولدیلار اما ملک نینک اوغلی
هنرمند بولمادی اگرچه ملک دانشمند نی مواخذه قیلدی وعده
غه وفا قیلمادینک نی شرطنی برجای کلتورمادینک دیب دانشمند ایتی
ای سلطان تربیت یکسان بیردی ولی طبایع مختلف بیت
گرچه تاش ایچرا اولسا سیم و زر ه هر تاش ایچرا اولورمو سیم زر ه
نور هر ور هرجا عالم غه سهیل ه بر بیر داشل بولور بیر دا ادیم
حکایت بزرگ لاردا بیر یدین انشیتیم کیم مریدیکا ایتور ایردی
ای وغول آدمی لار نینک کونکلی انچه کیم روزی بیرله مشغول تورور
اگر روزی بیر کوچی بیرله مشغول بولسا ایردی ملایکه نینک مقامیدین ایتکای ایدی
ایردی لار ... اونوتمادی یدی وال حالدا سینی ... کیم ایردینک
سیمین رحم دا نطفه و قان ه بردی و طبع و فهم ادراک ه

جمال و نطق و رای و عقل و ایمان ه صوردین احسن اتی صورتینک ...
فصاحت قیلدی قویدی دلدا عرفان ه مزین قیلدی احسن حسینه بیرله
رهی صنع و کمال و لطف و احسان ه انینک خود نعمتین سانا سا بولماس
ولی فضلیدین نسان بولغانینک سان ه اونوتمادی بو مونچه حالدا سینی
روا تو تغایموز قیلنک ایجرا نقصان حکایت بر اعرابی نی کوردوم کیم
اوغلیغا ایتور یا بنی انک مسئول یوم القیامة بما اکتسبت ولا یقال بمن
انتسبت یعنی سوآل قیلورلار کیم عملینک نی تورور قچان سورارلار
کیم تورورمیت کعبه نینک توتغه شرف عزت ه سنگ بیرین
بولدی کعبه وتیمیدین ه یو قیسا بولمادی یقین بیلکیل ه بو شرف پیله سینک
صحبتیدین حکایت حکمانینک مصنفاتیدا ایتیب تورورلار کیم جانین
نینک ولادتی معهود ایرماس ... کیم سایر حیوانات نینک
تورور البکم اما آدمی نینک رود سینی قرنی بیلا یاریب جهاد ...

193 (97a) – 192 (96b)

صحرا یوسفی تو تار ایتیم ابتداغ اوق کیرک کیم کیچک دا اتاسی مرکه موندا
معامله قیلغاندین سونک اولوغ لوقیدا ایچوک محبوب و مقبول بولغا
ت براد غولغه وصیت ایتی انا ای اوغول بندیم الحر اقلما خطا
کیم کیم اوزا اصلینا وفا قیلماس دولت وغ تینک یوزین کورماس حکایت
بر درویش نینک فقیره سی حامله بولدی قچان حمل مدتی تمام بولد
ایرسا درویش نینک بر اوغلی بولدی درویش نذر قیلیب
تورور ایردی کیم اگر اوغول بولسا ایکینداکی خرقه دین ایوین نی
درویش لارغا سفره برگای مین دیب درویش اول نذر
تحفه وفا قیلیب خدمت شرطینی تمام برجای کیلتوردی بچه ییل دین
سونک سفر دین یانیب درویش [illegible] کیلیب حالیدین سوریدوم
ایرسا خبر قیلدیلار کیم درویش سلطان زندانیدا تورور
سونکیسینی سوردوم ایرسا ایتیلار کیم اوغلی خمر ایچیب [illegible]

قاش توکوب قاچیب کیتیب تورور اتاسی نی اینینک اوچون بو قاغول
زندانه سالیب تورورلار ایتیم بولای خدا اکی دین تیلاب بولوب
تورور دور بیت ولادت وقتیدا نازک [illegible] لار ه توغورسالار
خنازیر و قرد دین [illegible] تولی ذکو دور خر داغی قایدا ه توغورماق
دین نطفه دین حر [illegible] حکایت کیچک لیکیم دا بزرک [illegible]
بولوق نی علامتی نی تورور ایتی وح علامتی یاد اون بش
یاشاماق یا احتلام کورماک یا اندا میکا توک چقارماق اما حقیقت دا بیر
علامتی بار کیم حق فرمانی نی ور نفسی نینک تیلاکی دین اوزروق ساول
تورور بحه ما اوزن [illegible] یاشاس یو لیسه کیم دا اول علامت بولماسا بالغ
بیرماس نتیجه [illegible] یاشاپتت قرار اعتبار حرم دا فرق کون سو
[illegible] آدمی نینک صورتی [illegible] اگر بولماسا عشق [illegible]
کیشی [illegible] ادمی [illegible] سخاوت [illegible] لطف [illegible] دمی لیق
بیین [illegible] [illegible]

195 (98a) – 194 (97b)

197 (99a) – 196 (98b)

199 (100a) – 198 (99b)

201 (101a) – 200 (100b)

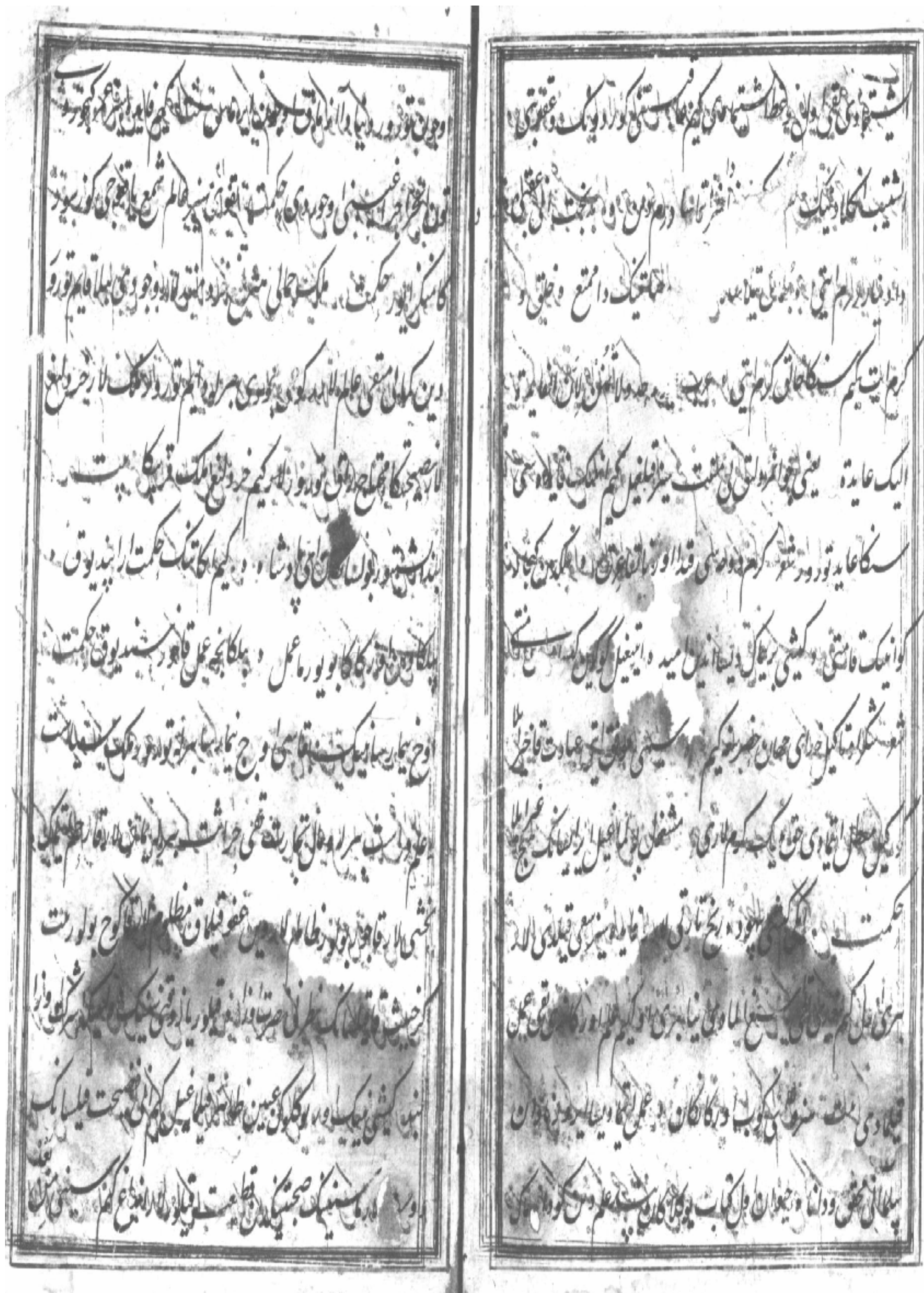
203 (102a) – 202 (101b)

205 (103a) – 204 (102b)

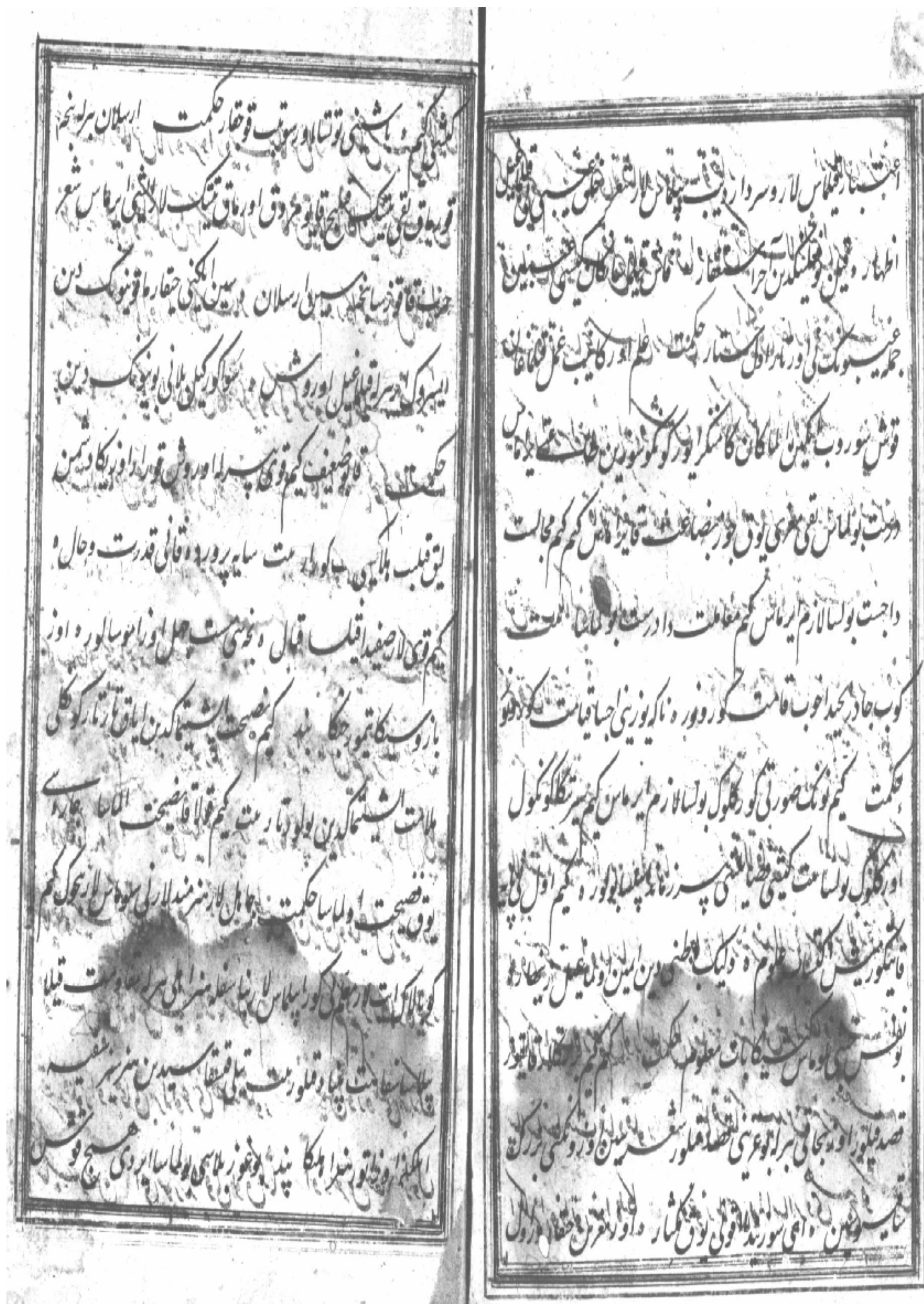
207 (104a) – 206 (103b)

209 (105a) – 208 (104b)

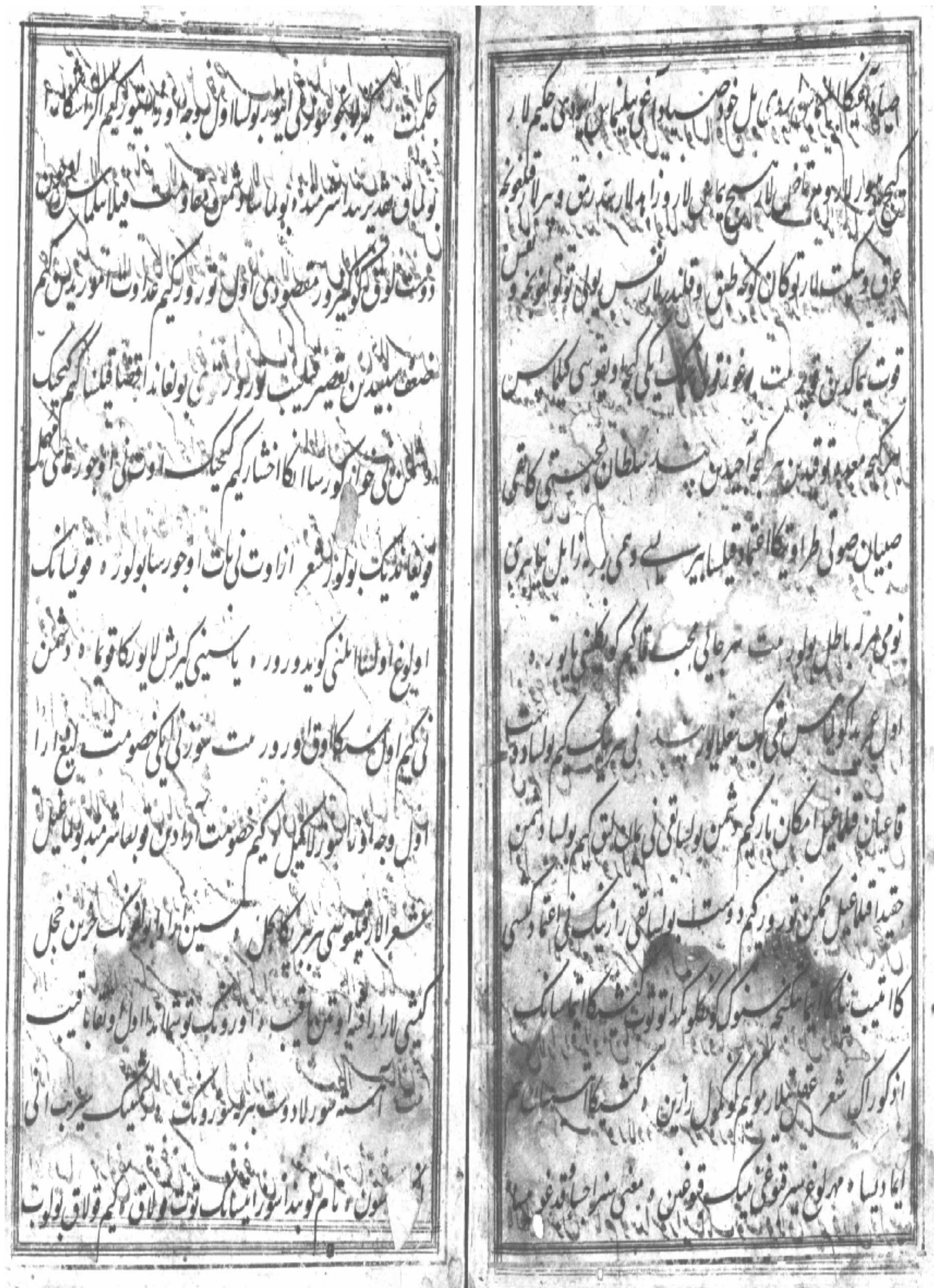
211 (106a) – 210 (105b)

213 (107a) – 212 (106b)

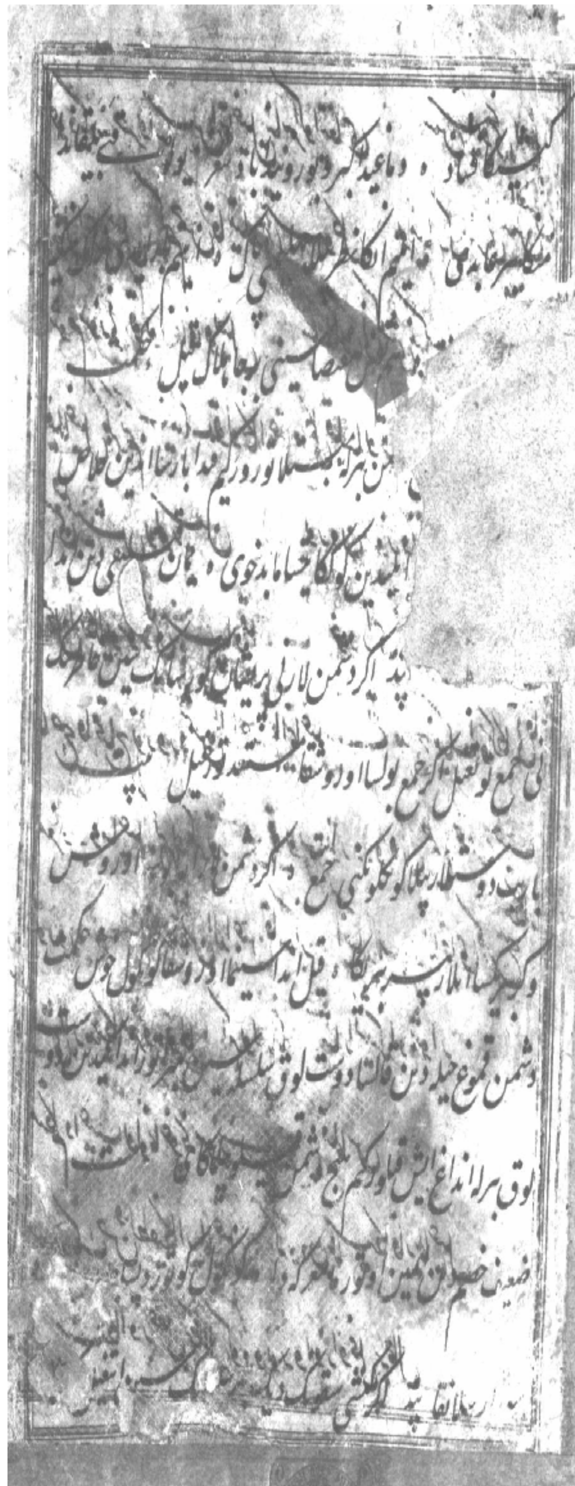
215 (108a) – 214 (107b)

217 (109a) – 216 (108b)

219 (110a) – 218 (109b)

220 (110b)

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Turgut BERBERCAN

1 Eylül 1982'de İstanbul'da doğdu. Büyükbabası Kastamonu ili Bozkurt kazası eşrafından, Berbercan Mobilya'nın kurucusu Mehmet Berbercan'dır. Hukukçu Mustafa Ersin Berbercan ile ev hanımı Sebahat Berbercan'ın iki evladından biridir. Kendisinden bir buçuk yaş küçük kardeşi Kemal Berbercan Ankara'da Türkiye Halk Bankası'nda idarî memur olarak görev yapmaktadır. İlk tahsiline 1988'de İstanbul Fatih'te, İskenderpaşa İlkokulu'nda başladı. 1996'da İstanbul Avcılar'da Denizköşkler İlköğretim Okulu'nu, 1996'da İstanbul Ar-el Koleji'nde başladığı lise eğitimini 2000'de Balıkesir Edremit Lisesi'nde tamamladı. Aynı yıl Abant İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümüne girdiyse de bu okula devam etmedi. 2002'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne geçti. 2003 ve 2004 yıllarının yaz aylarında Londra'da Fulham Broadway LSC'de İngilizce okuluna gitti. Kuzey İngiltere'de, Liverpool ve İskoçya'da Glasgow kentlerinde bulundu. Türk Dili ve Edebiyatı öğrencisi olmakla birlikte bir yandan İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde verilen bazı dersleri takip etti. 2006'da fakülteyi bitirdi ve aynı yıl bitirdiği okulda Eski Türk Dili bilim dalında yüksek lisans (MA) eğitimine başladı. 2007-2008 akademik yılında öğrenci değişim programına katılmaya hak kazanarak İngiltere'de, University of London, School of Oriental and African (SOAS)'da değişim öğrencisi olarak iki sömestir yüksek lisans eğitimi gördü. İngiltere'nin muhtelif kütüphanelerinde, özellikle British Museum ve British Library'de çeşitli incelemeler yaptı. Döndükten sonra, 2008 yılı ağustos ayında, Prof. Dr. Nuri Yüce yönetiminde hazırladığı, "Babur'un Hâtıratında Geçen Hayvan Adları ve Bunların Türk Dili Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezini verdi. Aynı yıl aynı üniversitede Eski Türk Dili bilim dalı doktora (PhD) programına başladı. 2008-2009 eğitim-öğretim yılında İstanbul Kumkapı'da, Kadırga Endüstri Meslek Lisesi'nde yarı zamanlı edebiyat öğretmeni olarak görev yaptı ve çeşitli özel kuruluşlar bünyesinde Türkçe dersleri verdi. 2009-2010 akademik yılının başında, İstanbul Arel Üniversitesi'nde, Prof. Dr. Muhammet Yelten'in başkanlığındaki Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne öğretim görevlisi olarak atandı. Halen bu okulda görev yapmakta olup Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Tarihî Türk Şiveleri, İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi ve Mimarlık-Mühendislik Fakültesi'nde Türk Dili dersleri vermektedir. Bekâr olup İstanbul Büyükçekmece'de ikâmet etmektedir.